ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 1
MERCREDI
1er JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.017 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.017

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

Ուրիշ Օրերու Կարօտով

Հակառակ անոր որ ամէն նոր տարի նոր յոյսեր կը բերէ մարդկութեան, տարին զոր թաղեցինք, նախորդէն աւելի փայլուն չեղաւ, աշխարհի ոչ մէկ կողմը։

Ֆրանսայի թէ արտաքին ճակատի վըրայ, տարին որ անցաւ յուսադրիչ ոչինչ բերաւ։

Ֆրանսա իր տարին սկսաւ մարդ մը թաղելով։ Անկասկա՛ծ քաղաքական եւ պետական մեծ դէմք մը, որ իր դրոշմը դրաւ, մանաւանդ նախագահութեան 14 տարիներու երկայնքին։ Ոմանց համար՝ կուռք, ուրիշներու համար նոր օրերու Մաքիավէլ մը, կարելի չէ ուրանալ սակայն թէ Միթերան եղակի անհատականութեան տէր անձ մըն էր եւ ինչ որ ալ ըլլան արդար վերապահութիւնները զորս կարելի չէ չունենալ իրեն հանդէպ Օպսէրվաթուառէն ելլէ, հարկ է ընդունիլ որ ան մաս կը կազմէր, այլեւս սակաւաթիւ այն քաղաքագէտներուն որոնց կարօտը կրնայ ունենալ հանրապետական Ֆրանսան։ Թաղումին յաջորդ օրէն սկսան հըրապարակ իջնել հատորներ, որոնք տաք տաք կը սպասէին փուռին մէջ։ Բոլոր հեղինակները քաղած էին իր վերջին խօսքերը, բոլորը ամէնէն մտերիմը եղած էին, ոչինչ մնայուեցաւ չուկայական ամէնէն տգեղ պատկերը պարզելու համար։

Նոր նախագահը իր ճախող վարչապետով ընտրապայքարին շռայլած աժան - աժան խոստումներուն ոչ մէկը կրցաւ յարգել։ Յաջորդական իշխանութիւններէն, 1981-էն սկսեալ, երբ Միթերան ասպարէզ կը կարդար Ժիսքար տ'Էսթէնի գործազրկութեան դարմանը գըտնելը ունեցողի մը նման, ոչ մէկը կըրցաւ լուծումը գտնել ամէնէն մեծ ցաւին որ գործազրկութիւնն է, չեշտելով հանդերձ թէ առաջնահերթ մտահոգութիւնն է։ Օրէ օր, եւ դեռ այս վերջին օրը, ան աւելի մեծ համեմատութիւններու հասաւ։ Եւ սակայն, կան երկիրներ, ինչպէս Անգլիա, որոնք ճարը գտած են։ Ֆրանսան չի յաջողիր ու անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիշները կոտրող իր նախարարապետն ալ, մանկական միամտութեամբ մը, անհասկնալի քաղաքական դէմքի մը համար, կարծեց որ ժողովուրդը պիտի սիրաշահի մտերիմ հատոր մը լոյս ընծայելով, ըսելու համար՝ «Մեր մէջ», սիրեցէ՛ք զիս, գէշ մարդ չեմ։

Գործազրկութենէն զատ այլ հարցեր ալ չկրցաւ լուծել Ֆրանսան, ոչ գործիքական ճակատի վրայ, ոչ ահաբեկչական, ոչ ալ ընկերային։ Խրամատը աւելի ընդլայնեցաւ հարուստին եւ աղքատին միջեւ ի հեճուկս միջին դասակարգին որ աւանդական ողնայարն էր Ֆրանսայի։

Աշխարհի պարզած պատկերը աւելի փայլուն չեղաւ։ Դեռ ոչինչ կարգադրուած է պաղեստինեան ճակատի վրայ, մինչ Իսրայէլ կը շարունակէ ասպարէզ կարդալ աշխարհին, չյարգելով իր յանձնառութիւններն իսկ։ Միացեալ - Նահանգներն ու Ռուսաստան վերընտրեցին իրենց նախագահները, Գալն ու Ելցին անձնատուր չեղան իրենց առողջական վիճակին, ու տարւոյն վերջին օրերը հարիւրաւոր անձնաւորութիւններ պատանդի վերածուեցան Լիմայի ճափոնական դեսպանատունը իրենց անծանօթ դատի մը պատճառաւ։ Ռուանտա ժողովուրդը շարունակեց գաղթականի, աքսորեալի, արմատախիլի իր ողիսականը ու Ալժերիա այսօր ալ կ'ապրի սարսափի մթնոլորտի մը մէջ։ Ոչինչ կարգադրուած է։

Ամանոր է, սակայն։ Ու ինչպէս ամէն Ամանորի, հարկ է լաւատես ըլլալ։ Համոզուիլ որ կարեւորը՝ չիչին կէսը լեցուն ըլլալն է, ոչ թէ միւս կէսին պարապ ըլլալը ու շարունակել ապրիլ՝ ուրիշ օրերու կարօտով։

«ՅԱՌԱՋ»

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 30 / 31)

ԿՐԿԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

Դեկտեմբեր 27-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան է այս անգամ որ ընդունած է Ռուսաստանի նախագահի յատուկ դեսպան Եուրի Եակուլովը։ Հանդիպումը, որուն ներկայ գտնուած են նաեւ Արտաքին փոխ - նախարար Վարդան Ոսկանեան եւ Ռուսաստանի Երեւանի դեսպան Ա. Ուռնով, նուիրուած էր ղարաբաղեան կարգադրութեան գործընթացին ներկայ վիճակին քննարկման։

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ԱՅՑԸ

Դեկտեմբեր 27-ին, վարչապետ Արմէն Սարգսեան աշխատանքի այցելութեան մը համար մեկնած է Ռուսաստանի մայրաքաղաքը, ու տեսակցութիւն ունեցած վարչապետ Վիկտոր Չերնոմիրդինի հետ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԵՒ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՎԱՐԿԵՐԸ

Համաշխարհային Դրամատունը Դեկտեմբեր 24-ին հաւանութիւն տուած է Հայաստանին տրամադրելու 16,75 միլիոն տոլար վարկ, որ պիտի ուղղուի ձեռնարկութիւններու զարգացման ծրագրին, որու առանցքը կը կազմեն արդիւնաբերական եւ դրամատնային հատուածները։

Այս վարկը կը տրամադրուի 35 տարի պայմանաժամով եւ տարեկան 0,75 տոկոսով։

Հայաստան Համաշխարհային Դրամատան անդամ դառնալէն (1992) ի վեր ստացած է 262,25 միլիոն տոլար վարկ, 9 ծրագիրներու համար։

Համաշխարհային Դրամատան կողմէ Հայաստանի կառուղիներու վերականգնման ծրագրին 1996-ին տրամադրուած վարկով կարելի եղած է 183 քմ. ճամբու նորոգութիւն, 84,5 քմ.ի կպրապատում, 98,5 քմ.ի վրայ ալ կատարուած են մակերեսային մշակման աշխատանքներ։ Այսպէս, նորոգուած են Երեւան - Մեղրի, Երեւան - Սեւան - Դիլիջան, Թալին - Գիւմրի - Աշոցք, Վանաձոր - Թումանեան եւ Մարգարա - Էջմիածին - Աշտարակ - Սպիտակ կառուղիներու հատուածներ։ Յառաջիկայ տարուան գլխաւոր ծրագիրները կը վերաբերին դէպի Մեղրի եւ դէպի Վրաստան գացող ճամբաներուն։

ԼՈՒՐԵՐ ՁՄԵՌՆԱՅԻՆ ՄԱՐԶԱՁԵՒԵՐՈՒ ԱՇԽԱՐՀԷՆ

Յունուար 9-ին Ֆրանսա կուգան լեռնադահուկորդներ Արսէն, Սէյրան եւ Արթիւր Յարութիւնեան, ուր մինչեւ ամսու վերջը կը մարզուին նախապատրաստուելու համար համաշխարհային ախոյենութեան, որ կը սկսի Փետրուարի սկիզբը, Իտալիոյ Սեստրիէրէ քաղաքը։

Հայաստանցի գեղասահորդներ Խոդար Գրիգորեան, Մերի Թադեւոսեան (կամ Էլէն Համբարձումեան) ալ իրենց մարզումները կը շարունակեն լաւագոյն պայմաններու մէջ ներկայանալու համար Եւրոպայի ախոյենութեան, որ տեղի կ'ունենայ Փարիզ, Յունուար 15-էն։ Փարիզի մէջ անոնց կը միանայ Կաշօ - Կոհինոմա - Տիգրան Առաքելեան զոյգը եւս, որ կը բնակի եւ իր նախապատրաստութիւնները կը կատարէ Միացեալ - Նահանգներու մէջ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐ

Հայ - Ֆրանսական միջմասնագիտական միութիւնը 18-էն 40 տարեկաններու

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ 1700-ԱՄԵԱԿԻՆ ԸՆԴԱՌԱՋ

«Արմէնփրէս»ի Դեկտեմբեր 26 / 27-ի հաղորդումին մէջ լուր մը կար Եհովայականներուն մասին։ Թէ՛ կ'ըսուէր թէ Հայաստանի մէջ պաշտօնապէս արձանագրութիւն ունենալու դիմումը մերժուած կրօնական միակ կազմակերպութիւնն էր ան, եւ թէ կը տեղեկացուէր որ Դեկտեմբեր 22 - 23-ին նոյն կազմակերպութեան համագումարը տեղի ունեցած էր Երեւանի Ամերիկեան համալսարանին մէջ։ Պաշտօնական լրատուն կ'աւելցնէր նաեւ թէ կարելի է ապօրինի նկատել համագումարը, քանի որ 1993 Դեկտեմբեր 21-ի նախագահական հրամանագրով նման ձեռնարկի համար հարկաւոր էր նախապէս համաձայնութիւնը ունենալ Կրօնքի գործերու պետական խորհուրդին. ու այդ համաձայնութիւնը առնուած չէր խնդրոյ առարկայ պարագային մէջ։

Ի՞նչ հետեւցնել. աղանդներու խայտաբղէտ ազատութեան ու անարգել գործունէութեան քով փոքրագոյն չարի՞ք է Եհովայականներու համագումարը. թէ երբ Ամերիկեան համալսարանն է վայրը, ներելի կ'ըլլայ շրջանցել նոյնիսկ նախագահական հրամանագիր մը։

Ինչ որ ալ ըլլայ պարագան, երեւոյթը ծուռ զուգադիպութիւն մը կը մատնէ, քրիստոնէութեան 1700-ամեակի նշումին մեծադղմուկ պատրաստութիւններուն հետ։ Այդ նշումին նուիրուած զոյնզգոյն ժողովներ, ձեռնարկներ տեղի կ'ունենան, ծրագիրներ կը հրապարակուին մէկ կողմէն, միւս կողմէն՝ Եհովայականներու համագումար տեղի կ'ունենայ Երեւանի մէջ։

1700-ամեակի մեծափառ կարաւանին ի՞նչ յարմար նախակարապետ...։

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ՀԱՅԵՐԸ ՄԻՇՏ ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑԱԾ ԵՆ ԿԱՐՍԸ»

«Պէրփին Պահար» ամսաթերթին Դեկտեմբերի թիւին մէջ Մ. Օրուչօղլու Կարսի անցեալին մասին էջ մը ստորագրած է ուր քաղաքը հայկական հին քաղաքակրթութեան կարեւոր մէկ կեդրոնը կը նկատէ։ Հիացում կը յայտնէ Անիի պարիսպներուն, ըսելով որ «դարեր առաջ հայ ճարտարապետներու եւ վարպետներու կառուցած բերդը հոյակապ է»։ Յիշելով քաղաքին զանազան շրջաններուն կործանումներն ու վերակառուցումները, կը գրէ. «Պատմութիւնը ամէն կործանումէ ետք Կարսը վերակառուցելու պարտականութիւնը յանձնած է Հայերուն»։

Յօդուածագիրը Բագրատունիներու կողմէ կառուցուած Կարսի մէկ եկեղեցիին մէջ 12 առաքեալներու որմնանըկարները դիտելու կը հրաւիրէ ընթերցողը, գրելով. «Մտէ՛ք այդ եկեղեցին որ օսմանեան շրջանին մզկիթի վերածուած է. դիտեցէ՛ք 12 առաքեալները ու այդ որմնանկարները լեզու կ'ելլեն, պատմելու համար Կարսին փլուզումներու եւ վերակառուցումներու անվերջանալի արկածախնդրութիւնը»։

Գրութիւնը կ'աւարտի Անի քաղաքին փառաբանութեամբ. կ'ըսուի թէ Բագրատունիներու ձեռակերտն է ան որ ամէն անգամուն Հայերու ձեռքով կրկին վեր բարձրացած է փլատակներէն։ Օրուչօղլու հաւատք կը յայտնէ որ Անիի աւերակներէն պիտի ծաղին նոր քաղաքակրթութիւններ որոնք բարբարոսութիւնը իրենց ետին ձգած պիտի ըլլան։

1997
ՅԱՌԱՋ
լաւագոյն օրեր
կը մաղթէ
իր ընթերցողներուն

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳՈՐԾԱԶՐԿՈՒԹԻՒՆԸ նոր յաւելում մը արձանագրած է Ֆրանսայի մէջ, Նոյեմբերին, աւելի քան 20 հազար նոր գործազուրկներով։ Ութ հոգիի վրայ մէկ գործազուրկ կայ այլեւս ինչ որ մեծ համեմատութիւն մըն է (12.7%)։

ՑՈՒՐՏԸ որ չէր մեղմացած տարւոյն վերջին օրը, 140 հոգիի մահուան պատճառ եղած է Եւրոպա, որոնց 11-ը՝ Ֆրանսա։ Ամբողջ Ֆրանսան ձիւնի տակ թաղուած է։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ քրիստոնեայ շրջանակներուն մէջ ձերբակալութիւնները կը շարունակուին։ Ֆրանսական կառավարութիւնը կ'ուզէ որ «լիբանանեան իշխանութիւնները հարկ եղած լուսաբանութիւնները ընեն» մարդկային իրաւանց խախտումներու շուրջ քրիստոնեայ ընդդիմութեան ձերբակալութիւններուն առթիւ։

ԺՈՐԺ ՄԱՌՇԷ որ քանի մը շաբաթ է հիւանդանոցն էր, կրցաւ տուն վերադառնալ Դեկտեմբեր 30-ին։ Համայնավար կուսակցութեան նախկին քարտուղարը այլեւս սիրտին բաբախումները կանոնաւորող գործիք մը կը կրէ (փէս-մէյքըր)։

ՆՈՐ ՏԵԼՀԻ գացող ճեպընթացին մէջ ահաբեկչական արարք մը գործուած է Դեկտեմբեր 30-ին, երբ ան ճամբայ կ'ելլէր Սանսափանի (հիւսիս - արեւելք) կայարանէն։ Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 300 մեռեալ կար։

ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ, Միլոսեւիչի դիրքը կը տկարանայ, Եկեղեցւոյ եւ բանակին կարգ մը տարրեր ցուցարարներու կողմը կ'անցնին։ Հակառակ ցուրտին, ցոյցերը չեն դադրած։ Զինուորականներ նամակ մը հրապարակած են ուր կ'ըսեն. - «Եթէ հարկ ըլլայ, սերպ ժողովուրդին գլուխը կ'անցնինք որպէսզի ճշմարտութիւնը յաղթանակէ»։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ միտք ունի իր վերջին զօրքերը քաշելու Չէչէնիայէն մինչեւ Յունուար 5։

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Յունուար 1-ին (Յունուար 2-ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Ուրբաթ, Յունուար 3։

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ ԵՒ ԻՐ ՇՔԱԽՈՒՄԲԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՀԱՅՐԵՐՈՒՆ՝ Ս. ՂԱԶԱՐ - ՎԵՆԵՏԻԿ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՎԵՆԵՏԻԿ. – («Յառաջ»). –

Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 18, առաւօտեան նախաճաշէն վերջ, ժամը 9.30ին, Հայրապետը իր շքախումբով, մի քանի միաբաններու ընկերակցութեամբ, ղըլխաւորութեամբ Տեղակալ Հ. Յովսէփ Պէհեսնիլեանի, երեք շոգեմակոյկներով, կրկին մեկնեցաւ Ս. Մարկոս հրապարակ, ուր իտալական հեռատեսիլի Բ. կայանի գործիչներուն հետ, մեզի կը սպասէր Տոճական պալատի ընդհանուր տնօրէնը, անգլիախօս առաջնորդի մը հետ: Մէկ ու կէս ժամ տրամադրուած էր անզուգական ճարտարապետութեամբ եւ արուեստի թանկարժէք գործերով օժտըւած՝ պալատը այցելելու: Ամէնուն ուշադրութիւնը գրաւեց ԺԷ. դարու պատի մեծածաւալ քարտէսը, Միջին – Արեւելքը ներկայացնող, ուր Արմէնիան, իր պատմական տարածութեամբ, գրաւած էր կեդրոնական տեղ: Միեւնոյն սրահին դիմացի պատը, նոյն շրջանէն, զետեղուած էր Կիլիկիոյ քարտէսը, ուր Այասի, Ատանայի, Մսիսի կողքին, ի զուր փնտռեցինք փոքրիկ Քէսապը, Կասիոս լերան փէշերուն ... վստահաբար, այդ օրերուն, դեռ այնքան երեւելի չէր դարձած իր արժանաւոր զաւակներով:

Շնորհակալութեան անկեղծ խօսքեր, նուէրներու փոխանակում եւ միեւնոյն խումբով մեկնում դէպի Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարան, ուր Գարեգին Ա. մուտք գործեց աշակերտներու ծափերով, մօտաւորապէս 50 ազգայիններու ժըպիտով եւ վարժարանի պատասխանատու Հ. Սամուէլ Պաղտասարեանի բարի գալուստի խօսքերով:

Վերը, հայելիներու սրահին մէջ, այն սքանչելի դահլիճին, որ անհամար օտարներու կարգին, վայելած էր ներկայութիւնը Մեծն Կոմիտասի, Շահինի, Վարուժանի, Արփիարեանի, Խաժակեանի, Զարեանի եւ Երուանդ Քոչարի նման դէմքերու, այժմ վարժարանի աշակերտութիւնը, տեղ գրաւած, բարի գալուստի կոկիկ հանդէս մը պատրաստած էր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Հ. Սերոբ Ջամուրլեանի վարժ եւ զուսպ ճպոտին տակ, այդ փոքրիկ բայց կիրթ խումբը, երգեց Ամէն Հայի սրտից բխած եւ քաջաց զէնքի՝ վարժարանի քայլերգը: Ապա պուլկարահայ, համալսարանական երիտասարդ՝ Վարդան Մարտիրոսեան, սահուն հայերէնով, ներկայացուց ուսանողութեան զգացումները, Կաթողիկոսին այցելութեան առիթով: Հուսկ խօսք առաւ Հ. Սամուէլ Պաղտասարեան, յանուն տեսչութեան եւ աշակերտութեան, իմաստալից եւ հոգեշունչ խօսքերու փունջ մը նուիրեց մեծ հիւրին եւ իր հետեւորդներուն:

Դպրոցական այդ յարկին տակ, շրջապատուած ուսանողներով եւ անոնց դաստիարակներով, Հայրապետը ունեցաւ կրթական ներշնչումով, իմաստուն խօսքեր: – «Հարցում կ'ընեմ ձեզի – բսաւ Ան – Մե՞նք ստեղծած ենք ժամանակը, մե՞նք ստեղծած ենք հողը. ոչ. այս ամէնը Աստուծոյ տուածն է: Մեր գործն է այդ մեզի տրուածը աճեցնել ու թէ փճացնել ... դուք ձեր սրտին մէջ արձանագրեցէք՝ «Մտանք այս Տունը ուսանելու համար, կը մեկնինք այս Տունէն ծառայելու համար»...:

Կէս ժամ չանցած, այդ միեւնոյն դահլիճը յարդարուած ու զարդարուած բոլորակ սեղաններով, սիրուն ծածկոցներով եւ ծաղիկներով, դարձած էր կոկիկ ընտանեկան ճաշարան: Աշակերտ, վարժարանի նախկին սան, բժիշկ Արթօ Քէօշէյեանի հովանաւորութեամբ, ճաշ մը տըրուեցաւ, շուրջ 75 հրաւիրեալներու, ի պատիւ Ամենայն Հայոց Հայրապետին: Երգուեցան հայրենաշունչ երգեր, մենակատարեցին բժիշկ Արթօն եւ Հ. Ռափայէլ Անտոնեանը, արժանանալով խանդավառ ծափահարութիւններու եւ: Ներկաներու փափաքին վրայ խօսք առաւ տոքթ. Սուրէն Թոփիկեան, վեր հանելով Հայաստանեայց Եկեղեցին նշանակութիւնը դարերու հոլովոյթին մէջ, եւ հետեւաբար Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին դերը, որ Հայրապետ եւ Հովիւ նշանակութիւններու կողքին, յաճախ Ազգապետի եւ Իշխանաւորի դերեր ալ կատարած է Հայոց Եկեղեցին 1700-ամեայ պատմութեան ընթացքին:

Գարեգին Ա., իր շքախումբով, մասնաւոր խանդավառութիւն ցոյց տուաւ այցելելով Հայ ճարտարապետութեան եւ արուեստի փաստաթուղթերու կեդրոնը, հիմնուած Պ. Յակոբիկ Մանուկեանի կողմէ, Միլանոյի մէջ, Ալփակօ – Նովէլլոյի գործակցութեամբ, եւ քանի մը տարիներէ ի վեր, փոխադրուած Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի հողամասին վըրայ, անոր վերանորոգուած Թէմանցա գրադարանին մէջ,

Կաթողիկոսը մեծ յուզումով աղօթեց երջանկայիշատակ Օննիկ Մանուկեանի եւ գերդաստանի յիշատակին եւ մաղթեց որ Աստուած անպակաս ընէ նման ազնիւ եւ բարերար անձերը Հայոց մէջ: Մինաս Լուռեանի եւ Արա Զարեանի բացատրութիւններով գոհացած, Ամենայն Հայոց Հայրապետը եւ եպիսկոպոսաց դասը, գոհունակ սրտով մեկնեցան:

Ժամը 16.30-ին, Ֆարսէթթի պալատի մուտքին Վենետիկի մտաւորական – իմաստասէր քաղաքապետը Գաչչարի Մասսիմօ, իրեն յատուկ մանկական ժպիտով, կ'ընդունէր ամբողջ պատուիրակութիւնը, որուն աւելցած էին Մխիթարեան Հայրեր:

Գաչչարի ունեցաւ Կաթողիկոսին եւ մամուլին առջեւ, գնահատանքի եւ յարգանքի չեչտուած արտայայտութիւններ հանդէպ Մխիթարեան Միաբանութեան, որ ըսաւ, – «ոչ միայն Վենետիկի անբաժան մասնիկն է, այլեւ կը կազմէ անոր եզական հարստութիւններէն մին, միայն ու միայն պատուաբեր յիշատակներով լեցուած»: Յիշեց Հայ ժողովուրդին մշակութային հարստութիւնը, որ հակառակ պատմական ամենադաժան պայմաններու, երբեք չէ դադրած զարմացնելէ մարդկութիւնը, եւ որպէս նշան, այս ամէնուն, Վենետիկի քաղաքապետական խորհուրդը, որոշում տուած է 2001 թուին, կազմակերպել, 1700-ամեակի կապակցութեամբ, գործակցութեամբ Հայաստանի Հանրապետութեան եւ Մխիթարեան Ակադեմիային, համայնական, համայնատարած ցուցահանդէս մը, նուիրուած Հայ ճարտարապետութեան:

Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Հայրապետը, սահուն ֆրանսերէնով, կշռուած նախադասութիւններով, շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ քաղաքապետին ազնիւ եւ անկեղծ խօսքերուն, նաեւ ներկայ լրագրողներուն եւ հեռատեսիլի գործիչներուն, հանգամանօրէն բացատրեց թէ ինչ կը նշանակէ այսօր Հայ ըլլալ, վառ պահել մեր Հայրերուն հաւատքն ու ըստեղծագործ ոգին, հակառակ 70 տարուան անտատուած, անհոգի եւ անմարդկային հալածանքին, որուն ենթարկուեցաւ հայ ժողովուրդը Լենինի առաջին օրերէն՝ մինչեւ Գորբաչովի վերջին օրերը ... 70 տարի ... քաղաքապետին կրկնեց հիացմունքի այն բոլոր արտայայտութիւնները որ ունէր հանդէպ Մխիթարեան Միաբանութեան եւ յանձնարարեց որ Վենետիկը գուրգուրայ անոնց վրայ, քանի անոնք կը գուրգուրան Վենետիկի վրայ 300 տարիէ ի վեր:

Եղան նուէրներու փոխանակութիւն եւ ամէնքս մեծ գոհունակութեամբ հեռացանք Քաղաքապետարանի շքեղ պալատէն, վերադառնալու համար Ս. Ղազար:

Երեկոյեան ժամը 7-ին, վերջապէս կարգը եկած էր այցելելու Ս. Ղազարի Մշակութային գանձերը: Աթոռակալ Հ. Յովսէփ Վարդապետի հմտալից բացատրութիւններով շքախումբը կարգով այցելեց Ա. սրահը, վերապահուած ծայրագոյն Արեւելքի, Միջագետքի, Եւթովպական եւ Սումերական հնութիւններու եւ հայ ազգագրական նորաստեղծ բաժինին, կազմուած ԺԹ. եւ Ի. դարու տնային առարկաներէ, բերուած Պոլսոյ եւ Միջին – Արեւելքէ Մխիթարեան առաքեալներու ձեռքով: Մինչ առաջնորդը կը նկարագրէր Նէմնդէթ – Ամէն բացառիկ մոմիային պատմութիւնը, Կաթողիկոսը մի առ մի աչքէ կ'անցընէր, Մխիթար Աբբայի ԺԸ. դարու գրադարանին ճոխ հաւաքածոն, որ բացառիկ է նաեւ Իտալիոյ համար:

Իսպէնեան եւ Քիւրտեան հաւաքածոները, հայկական արծաթեղէններու, Կուտինայի (Քէօթահիա) յախճապակիներու փառաւորապէս զետեղուած Զննողեան սրահին մէջ, անգամ մը եւս ցոյց կուտային թէ իմաստունօրէն հաւաքուած եւ յարմար տեղ նուիրուած ազգային գանձերը, ինչպէ՜ս կը փրկուին անհետացումէ եւ այլասերումէ եւ դարերու երկայնքին, պարծանք կը բերեն նուիրատուներուն եւ զանոնք խնամքով եւ գուրգուրանքով պահողներուն եւ բազմացնողներուն:

Ցայտնապէս Կաթողիկոսին եւ Միաբան Հայրերուն աչքերը ուրախութեամբ եւ հպարտութեամբ կը փայլէին որ Մայր Հայրենիքէն եւ Մայր Աթոռէն դուրս, պահուած էին այսքան գանձեր:

Ձեռագրատան այցելութիւնը եղաւ հըպարտութեան եւ խոր յուզումի պահ. ապրում անպատում զգացումներու, տեղատարափ հարցումներու, Չորս հազարէն աւելի հայկական ձեռագիրներ, շուէտական անտառի ծառերու կոկութեամբ քով քովի շարուած, թուագրուած, հականեխուած, խստօրէն պաշտպանուած, ընդդէմ կրակի, ջուրի, ողողումի եւ զանազան գրքենական հիւանդութիւններու, ի հարկէ հպարտութիւն կը պատճառեն ամէն իսկական Հայու, գիտակից, մարդու եւ յատկապէս Ամենայն Հայոց Հայրապետին: Ընթրիքի ժամն հնչած էր, սակայն ոչ ոք կ'ուզէր հեռանալ այդ սրբավայրէն...:

Ընթրիքէն վերջ, հարկ էր այցելել տըպարանը, իր ցուցադրուած հրատարակութիւններով, հնագոյն մեքենաներով: Միաբանութիւնը սրբազաններուն տրամադրութեան դրած էր Մխիթարեան վերջին տասնամեակի հրատարակութիւնները, նոր լոյս տեսած «Բազմավէպ»ը, Հ. Սահակ Վրդ. Ճէմճէմեանի յետ մահու «Ձեռագրայ Ցուցակ»ի Է. հատորը, «Գրական Ցոլքեր»ու եւ Բազմավէպի «Մատենաշար»ի հատորները եւ այլն...: Հարկ էր պատրաստել պայուսակները, սակայն վերջին պահու խօսակցութիւնները այնքան քաղցր էին որ շարունակուեցան մինչեւ ուշ գիշեր:

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 19-ի առաւօտուն Կաթողիկոսը իր խումբով հոգեհանգըստեան աղօթք կատարեց Հ. Սահակի դամբանին առջեւ. Նախաճաշէն վերջ, յատուկ մակոյկներով Հայրապետը, իր շքախումբով, հրաժեշտ առնելէ վերջ Մխիթարեան Հայրերէն, մեկնեցաւ Վենետիկի Մարքօ – Փօլօ օդակայանը, ժամը 9-ին թռիչք առնելու համար դէպի Փարիզ եւ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին:

Բարի ճանապարհ Վեհափառ Տէր: Աստուած տայ Ձեզի առողջութիւն եւ անպակաս ընէ Ձեր հայրենասիրական կորովը միշտ աւելի պայծառացնելու Լուսաւորչի Ս. Աթոռը: Մխիթարեան Հայրերը եւ համայն Հայութիւնը սրտանց կը կրկնեն անմահ Կոմիտասի հետ – «Երկար կեանք տուր Հայրապետին, երկար օրեր Հայոց Հօր»:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԶՏԻԿԵԱՆ

ՆԻԿՈՍԻՈՅ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆԱՏՈՒՆԸ

ԱՅՆՔԱՆ ՄՕՏ ԵՒ ԱՅՆՔԱՆ ՀԵՌՈՒ...

Կիրակի, Նոյեմբեր 10: Ինքնաշարժով կ'ուղղուինք դէպի Լիտրա Բալաս: Կ'ուզենք ծանօթանալ Մարիոս Մացակիսի նախաձեռնութեամբ կազմակերպուող շաբթական ցոյցերուն, որոնց նպատակն է տեղեկացնել հիւսիսային բռնագրաւեալ շրջանները այցելող օտարերկրեայ զբօսաշրջիկները, Թուրքերու կատարած վայրագութիւններուն, յատկապէս այս տարի նենգաբար սպաննուած չորս Յոյն Կիպրացիներու մասին: Ինքնաշարժով կը հասնինք Պաֆոսի դարպասը: Աջին Նիկոսիոյ միջնադարեան պարիսպն է որ կը դիմաւորէ մեզ: Գլուխնիս կը բարձրացընենք եւ որ երրորդ անգամ զգլըանքով կը դիտենք պարիսպի վրայ յոխորտաբար ծածանող թրքական եւ այդպէս կոչուած «հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութեան» զոյգ դրօշակները:... Մուտք գործած ենք Նիկոսիոյ «կանաչ» գօտին:

Ինքնաշարժով կ'ընթանանք առաջ: Աջին, պարիսպի վրայ, փշաթելերու ետին Թուրք մը, հաւանաբար զաղտնի ոստիկան մը, նոյեմբերեան տաք արեւուն տակ, ծոյլ նստած թերթ կը կարդայ: Պարիսպի այս մասը, որ կարծես սեպի պէս խրուած է քաղաքի յունական մասին մէջ, վերջերս բարեկարգուեցաւ եւ փշաթելերով ծածկուեցաւ Տէնքթաշի ռէժիմին կողմէ, իբրեւ թէ «մանկական այգի» մը հիմնելու նպատակով, բայց այնտեղ այդպէս ալ մանուկներ չերեւացին...:

Ճանապարհի ձախ մասին, աւանդական դեղին քարերով եւ գեղեցիկ ճարտարապետական ոճով կառուցուած ապարանքներու շարք մըն է, կառոյցներ, որոնք արդէն հազուագիւտ դարձած են մայրաքաղաքին մէջ: Ամէն անգամ այս ճանապարհներով անցնելով, ուղեւորը կարծես թէ ժամանակի փապուղիով թըռիչք մը կը կատարէ դէպի անցեալ, որովհետեւ շրջանը 1974-էն ի վեր, որեւէ փոփոխութիւն չէ կրած: Ամէն ինչ սառած է կարծես:

... Կը հեռանանք պարիսպէն եւ թըրքական դրօշակներու շուքէն: Ճամբան կը տանի դէպի ձախ եւ մեր առջեւ կ'երեւի Լիտրա Բալասի սահմանագիծը: Հեռուն, դէպի արեւելք, կ'երեւի Նիկոսիոյ Հայկական հին Թաղամասը: Տեսնես, ժամանակին հայկական երգով եւ խօսքով լեցուած անոր խոնաւ պատերուն եւ նեղլիկ փողոցներուն մէջ այսօր Անատոլուի որ մէկ շրջանէն եկած «հիւրեր» կ'ապրին այնտեղ: Մեքենան կը կանգնեցնենք, որպէսզի ոտքով յառաջանանք դէպի սահմանագիծը: Ձախին, ճամբան կը տանի դէպի Նիկոսիոյ դատարանը, որ մինչեւ այսօր անխափան կը գործէ: Հակառակ այն հանգամանքին, որ շրջանը «կանաչ գօտի» կը համարուի, շրջանը բնակեցուած է եւ շաբթուան օրերուն այս ճամբաները բանուկ են:

«Եկուր հայկական գերեզմանը նայինք», կ'ըսէ ընկերս, ուղղուելով դէպի հին, քարակերտ մատուռ մը, շրջապատուած գերեզմաններով:

«Ի՞նչ հայկական գերեզման» կ'ըսեմ, ապշած նայելով փուշերու եւ տատասկներու մէջ կորսուած գերեզմաններուն:

«Հայկական հին գերեզմանատունն է», կ'ըսէ, «չէի՞ր գիտեր»:

«Ո՛չ», կ'ըսեմ ու դանդաղ քայլերով կը մօտենանք դարպասին: Դարպասին վրայ, իսկապէս հայկական գրութիւնն է՝

«Այսն փայլլ յարեւելից ե''օ-ի հիմանց կառուցաւ շրջապատ Գերեզմանատանս Լուսաւորչեան Հայոց արդեամբ ժողովրդեան յամին 1888»

... Դարպասին կղպանք մը կայ: Ի՞նչ հեղնանք: Պատկերացուցէք տուն մը առանց պատերու եւ միայն մէկ դուռով՝ այն ալ կղպուած: Կը շրջանցենք «դարպասը» եւ կը մտնենք գերեզման: Ի՞նչ տեսարան՝ բացուած գերեզմաններ, քանդուած յուշարձաններ, կիսանդրիներ եւ քանդուած խաչեր ... սրբապղծուած գերեզմաններ՝ հայկական գերեզմանատուն մը: Կը մօտենանք առաջին գերեզմանին: Կը մաքրենք տապանաքարը ու կարծես Մեսրոպեան տառերն են, որ կը յայտնաբերենք, կամ հնագիտական պեղում մըն է որ կը կատարենք հայկական պատմական յուշարձան մը՝ յայտնաբերելու նըպատակով:

Կը մօտենանք մատուռին: Զարդուած դրան առջեւ մեզ կը դիմաւորեն անշընչացած կատուի մը «աճիւնները», Տատամսոտ քայլերով կը յառաջանանք ներս: Դիմացը մերկացած խորանն է եւ ուրիշ ոչինչ: Մեր ոտքի տակ չորցած էֆկալիպտոսի տերեւները կը ճղրտան, կարծես իրարու կը հարցնեն թէ ո՞վ են այս անծանօթները, որոնք համարձակած են խանգարելու մատուռի երկու տասնամեակներու լռութիւնը: Անմիջապէս կը յիշեմ Շուշիի Ս. Ղազանչեցոց եկեղեցին, երբ 1992 թուականի Մայիսին նոր ազատագրուած էր ոսոխի ձեռքէն: Նոյն տեսարանը ... նոյն ամայութիւնը:

Դուրս կուգանք գերեզմանատունէն: Լսած էի, որ հայկական հին գերեզմանը կը գտնուի ինչ որ վտանգաւոր վայրի մը մէջ սահմանագիծին վրայ, հաւանաբար փշաթելերու ետին եւ Թուրքերու ուղիղ նշանառութեան տակ: Շատ անգամ-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԿԸ ՎՃԱՐՈՒԻ՞ ՑԱՐԵՐՈՒ ՊԱՐՏՔԸ

Ութ տասնամեակ ձեղնայարկերու, հին սնտուկներու խորքը պահուելէ ետք, կըրկին կ՚արժէականանան ցարական ժամանակի պետական պարտամուրհակները: Խորհրդային վարչակարգը մերժած էր առնձնել նախորդներու այդ պարտքը. այսօր նախ Ռուսաստանի վարչապետը, ապա ինքը՝ նախագահը յանձն առած են ցարերուն պարտքը վճարել: Անշուշտ, խորհրդանշական սահմաններու մէջ միայն: 1917-ի պարտամուրհակները ունեցողները չորս տարուան ընթացքին իրենց միջեւ պիտի բաժնեն 2 միլիառ ֆրանք: Այլ խօսքով՝ իւրաքանչիւր մուրհակ 300 ֆրանք պիտի արժէ, ինչ որ աւելի ցած է, քան նոյնիսկ ծախու գինը որ 500 ոսկեդրամ էր (ներկայի 8500 ֆրանքը):

Ստանձնումին գլխաւոր պատճառներէն առաջինը այն է որ Ռուսաստան մաս կը կազմէ Փարիզեան ակումբին. հարուստ երկիրներու այս ժողովը բանակցութիւններ կը վարէ անելի մատնուած երկիրներու հետ: Անկէ զատ, Ելցին 5 միլիառ ֆրանքի միջազգային նոր պարտամուրհակներ հրապարակ հանած է ու այդ պատճառով կարեւոր է որ վարկ վայելէ դրամական շուկաներուն վրայ:

Աւելի քան դարու մը անցեալ ունին ֆրանքօ-ռուս դրամական յարաբերութիւնները. 1881-ին հիմնալի են անոնք: Շուրջ մէկուկէս միլիոն Ֆրանսացիներ կը խլեն ռուս պետական բաժնեթուղթերը որոնք ոսկիով երաշխաւորուած են. հասոյթը կը յատկացուի Կիեւի, Օդեսայի, Դոնեցկի: 1917-ին բոլշեւիկեան յեղափոխութիւնը երբ կը պայթի, ֆրանսական կառավարութիւնը զօրավիգ կը կանգնի ցարական վարչակարգին: Այդ շրջանին Անգլիա ինք կը հատուցանէ իր պարտապահանջները եւ գործնական քայլերու դիմելով խորհրդային իշխանութեան հետ բանակցութեան կը սկսի, յատկացուցած գումարները անոնցմէ ստանալու նպատակով: Մինչ Ֆրանսա ուշ կ՚անդրադառնայ որ ճիշդ ընտրութիւնը կատարած չէ օտարներուն նեցուկ կանգնելով: 1927-ին Խորհրդային Միութիւնը կ՚առաջարկէ հատուցանել պարտքին միայն 15%-ը: Փուանքարէ ընդվզած կը մերժէ: Եւ ռուսական մուրհակները կը մոռցուին: Այլ երկիրներ կը յաջողին հատուցանել տալ. Շուէտ 1941-ին, Գանատա 1947-ին, Դանիա 1964-ին:

Ֆրանսայի պարտապահանջներու ընկերակցութիւնը ակնարկը յառած է Ազգային դրամատան, 1919-էն պահ դրուած 47 թոն ռուսական ոսկիին: Լենին այդ ոսկին Գերմանիոյ տուած էր, հոնկէ Ֆրանսա անցած է Վերսայլի դաշնագրին ստորագրութենէն ետք: Ֆրանսացի պարտապահանջները 3 միլիառ ֆրանք կը գնահատեն անոր արժէքը: Աւելին, քան՝ չորս տարիէն տրուելիք 2 միլիառը: Սակայն Ֆրանսայի Ազգային դրամատունը մերժած է այդ ոսկին յատկացնել ցարական պարտքին հատուցումին:

Ֆրանսացի պարտապահանջներու թիւը առնուազն 400 հազար կ՚ենթադրուի: Անոնց մէջ կան Ռ. Պարի, Պ. Թափիի նման անուններ: Դժգոհութիւնը ընդհանուր է: Կան յիշեցնողներ թէ Անգլիացիները իւրաքանչիւր մուրհակի համար 700 ֆրանք տուած են: Կան նաեւ արդէն սպանական դէպքեր կառուցանողներ. տարեց կին մը ցարական պարտամուրհակներու փոքրիկ տրցակ մը տարած է նոտարին, հարաւային շրջանին մէջ տուն մը գնելու համար: Ցայտնուած է որ 80 տարուան տոկոսներով, այդ տրցակը 36 հազար ֆրանք միայն կ՚արժէ:

Ութսուն տարի յապաղած կարգադրութիւնը վերջ պիտի տայ պայրոյթներու, սպասումներու, դժգոհութիւններու, թերեւս վերջին անգամ յիշեցնելով պալաքեան պատմուածքներու հերոսները որոնցմէ մէկուն այդ պարտամուրհակներէն բաղկացած օժիտը մոխիրի վերածուած էր, ուրիշ մը մեծ հայրը նոյն պատճառով սնանկացած ու ագարակը ծախելու պարտաւորուած էր. անոնք բոլորն ալ կը նմանէին այն սպիտակ Ռուսներուն որոնք ցարին ծառայութեան մէջ կը գտնուէին եւ վճարուեցան այդ նոյն պարտամուրհակներով:

ՔԱՂՀԱՆ

ներ անցած եմ այս ճանապարհով ու ամէն անգամ տեսնելով այս գերեզմանատունը կը մտորէի թէ ինչո՞ւ եւ որո՞նց կողմէ լքուած է այն...: Շուրջս կը նայիմ: Շըրջանի բոլոր տուները վերանորոգուած եւ բարեկարգուած են: Քիչ անդին դատաքանններն են: Բազմահարիւր մարդկանց եռուզեր է այստեղ ամէն օր: Միայն այս գերեզմանն է, որ մոզէնները բոյն դարձած, կը ներկայացնէ այս տխուր եւ դալկոտ տեսարանը:

«Արդեօք», կը մտածեմ ... «միթէ կարելի չէ՞ տէր ու տիրական կանգնիլ այս հայկականան մասունքին»: Այո՛, Սուրբ Ղազանչեցոցն ալ կը ներկայացնէր նոյն վիճակը, բայց Շուշին գերեվարուած էր: Իսկ այստեղ գերեվարուած ենք մենք՝ մեր անտարբերութեամբ. ապա թէ ոչ, ինչպէ՞ս բացատրել այս բարձիթողի վիճակը: Միթէ հայկական եկեղեցիները եւ խաչքարերը Թուրքին չթողելու համար չէ՞ր որ արիւնաքամ եղաւ Արցախցին: Իսկ այստեղ...

Դուրս կուգանք գերեզմանատունէն եւ կ՚ուղղուինք դէպի մեր ինքնաշարժը: Ցետադարձին, կը մտածեմ, որ հայկական հին գերեզմանատունը ինչքա՜ն մօտ է եւ միաժամանակ ինչքա՜ն հեռու է մեզմէ... հեռու՝ մեր անտարբերութեան «շնորհիւ»...

ՅԱԿՈԲ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

«Արձագանգ», Դեկտեմբեր 1996

ՀՈԳԵԲՈՒԺՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՀԱՆԳՍՏԱՑՈՒՑԻՉ ԴԵՂԵՐԸ

«ՉԿԱՅ ՀՐԱՇՔ ԴԵՂ ՄԸ ՈՐ ԿԱՐԵՆԱՅ ՋՆՋԵԼ ՍՈՒԳԻ ՄԸ ՊԱՏՃԱՌԱԾ ՏԱՌԱՊԱՆՔԸ ԿԱՄ ՍԻՐՈՅ ՑԱՒԸ...»

ԿԸՍԷ
ՓՐՈՖ. ԷՏՈՒԱՐ ԶԱՐԻՖԵԱՆ

Եթէ միայն վերջերս էր որ իր անունը անցաւ տօրեայ մամուլին մէջ, փրոֆ. Էտուար Զարիֆեան ծանօթ անձնաւորութիւն մըն է, շատոնց, բժշկական շրջանակներուն: Կառավարութիւնը խնդրած էր իրմէ տեղեկագիր մը պատրաստել փսիխօթրոփ դեղերու գործածութեան մասին: Այս անունին տակ կը մտնեն հանդարտացուցիչ, քնացնող, այլ կարգի հեղուկներ, դեղահատներ, ոչ շատ հեռու թմրեցուցիչներէ:

Այս տեղեկագիրը եւ անոր յաջորդող գիրք մը՝ «Le prix du bien-être» (հրատարակիչ՝ Օտիլ Ժաքոպ) աղմուկ հանեց, անհանդստացուց ոմանք, որովհետեւ փրոֆեսորը չէշտը կը դնէր, ուժգնօրէն, այդ դեղերուն չափազանց եւ անտեղի գործածութեան վրայ: Բնականաբար, հեղինակին ըրած յայտնութիւնները, հաստատումները չէին կրնար հաճելի ըլլալ դեղ արտադրող գործատուներուն՝ որոնց գըլխաւոր շահագրգիռներէն մէկն է այդ ճիւղը: Ու շարք մը բժիշկներ կապուած են այդ գործատուներուն, լապորաթուարներուն, անոնց պաշտօնեաներն են:

Փրոֆէսէոր Զարիֆեան կ՚աշխատի Գան (Գալվատոս) քաղաքը, կը դասաւանդէ հոգեբուժութիւն եւ բժշկական հոգեբանութիւն քաղաքին համալսարանին մէջ:

Լիոնի «Լը Փրոկրէ» թերթին մէջ հրատարակուած հարցազրոյցի մը ընթացքին, փրոֆ. Զարիֆեան կը ճշդէ.

«Փսիխօթրոփ դեղեր պէտք է տալ իսկական հիւանդներու միայն: Չկայ հրաշք - դեղ մը որ կարենայ ջնջել սուգի մը պատճառած տառապանքը կամ սիրոյ ցաւ մը, դժուարութիւն մը առօրեայ կեանքի մէջ: Այդ դեղերը առնողները կը մտնեն կրաւորական դիրքի մը մէջ, կը կորսնցընեն իրենց անկախութիւնը ու կը տարուին երեւակայելու որ իրենց հոգեկան ցաւին լուծումը պիտի գայ դուրսէն:

«Պէտք նախընտրել որ հիւանդը խօսակցէր իր բժիշկին հետ, իր շուրջիններուն հետ, գտնէր բարոյական օժանդակութիւն եւ հասկնար ու զգար թէ ինքն իր մէջ ունի միջոց, կարողութիւն դիմագրելու: Գիտեմ որ անցեալի մարդ մը պիտի նկատուիմ, «հին գլուխ» մը, երբ ըսեմ թէ ճիգէն կը ծնի բարիք ... Սուգ մը ապրիլը կը ստիպէ ճիգ մը ինքն իր վրայ: Բայց, տակէց, մարդ դուրս կ՚ելնէ աւելի մեծ ու զօրացած»:

Փրոֆ. Զարիֆեան կը շարունակէ.

«Դեղը - հանդարտեցուցիչ - կ՚արդիլէ մտածելը, բայց չի կրնար փոխել կեանքը եւ երբ հիւանդը դադրեցնէ դեղը, նախկին կացութիւնը կը մնայ նոյնը:

«Եթէ փսիխօթրոփ դեղերը վերապահուէին միայն անոնց որոնք խակապէս պէտք ունինատոնց, Ֆրանսայի մէջ դեղերու գործածութեան մակարդակը, դեղերու սպառման չափը պիտի ըլլար այն ինչ որ է դրացի երկիրներու մէջ»:

Նշենք որ Ֆրանսա աշխարհի ախոյեաններէն մէկն է դեղերու գործածութեան մարզին մէջ՝ ի մեծ գոհունակութիւն զանոնք արտադրող գործատուներուն: Դեղերու առեւտուրը, 1995-ին, կը ներկայացնէր 70 միլիառ ֆրանքի գումար մը:

Փրոֆէսէօրը կ՚ուզէ որ բարեփոխումներ մտցուին բժշկական համալսարաններու յայտագրին մէջ, կը փափաքի որ ապագայ բժիշկներու ուսուցուի դեղերու հոգեբանութիւնը եւ այդ՝ ոչ թէ միայն երեսուն ժամ:

«Պէտք ուզէի» կ՚ըսէ ան «պիտի ուզէի որ ապագայ բժիշկներուն սորվեցնէին նկատել իրենց հիւանդը իբրեւ մարդ մը՝ որ ըսելիքներ ունի իր տառապանքին մասին եւ ոչ թէ եկած միայն խնամել տալու մարմնին քայքայուած մէկ մասը»:

Բոլորովին դէմ ամէն տեթիւ հանդարտեցուցիչներու չարաչար գեղագրութեան ու գործածութեան, փրոֆէսէօր Զարիֆեան մտադիր է շարունակել իր պայքարը այդ ուղղութեամբ, մանաւանդ որ հանդարտեցուցիչներու հետ մտերմութիւնը դուռ կը բանայ, հետզհետէ, թմրեցուցիչներու մոլութեան. ու կը բարձրացնէ նաեւ կառքի արկածներու թիւը:

Հարց տուինք փրոֆէսէօրին թէ ուրկէ՛ է իր անուան արմատը:

Տուաւ մեզի կարճ նկարագրական մը:

Էտուար Զարիֆեան ծնած է 1941 Յունիս 22-ին Փարիզ:

Հայրը, Վահէ, նմանապէս Փարիզ, իսկ մեծ - հայրը Արթաքի՝ Երեւան:

Հօրենական կողմէ, ծնողքը պոլսեցի են: Մայրը Լիւս Փրովօ՝ կիսով Նորմանտ, կիսով Պրըթոն:

Փրոֆէսէօրին կինը ծնած է Ուիլսըն, Սկովտիա, բայց կնոջ մայրը հայածընունդ է, Մեղպուրեան:

«Կը տեսնէք» կը շեշտէ փրոֆէսէօրը, «խառնուրդը բարդ է...»:

Կը խոստովանի՝ «Թէեւ չեմ խօսիր հայերէն, բայց հաւատարիմ եմ իմ ծագումիս եւ ինքնութեանս հայկական մասին: Աւանդական կերակուրներս ալ լայնօրէն ներկայ են մեր ընտանիքին մէջ միշտ»:

Կարելի է վստահ ըլլալ որ փրոֆէսէօր Էտուար Զարիֆեան պիտի շարունակէ իր ուսումնասիրութիւնները ու պայքարը փսիխօթրոփ դեղերու անհարկի գործածութեան մասին, Հայու վայել բնածին յամառութեամբ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հետեւեալ օրուան համար ժամադիր եղաւ ինծի իր բնակարանը, Ավընիւ տը վերսայլ, ուր փութացի երթալ: Իրեն հետ կը գտնուէր քրոջը աղջիկը, Տիկին Մառի Ինֆիէճեան, զոր ինծ ներկայացուց եւ որ Պոլիսէն եկած էր պտոյտի համար:

Բնականաբար մեր խօսակցութեան գըլխաւոր առանցքը եղաւ Սանսքրիտ, Զէնտ, Քաղդէարէն եւ հին գերմաներէն լեզուները, որոնց մասին երկուքնուս ալ ծանօթութիւնը, գրեթէ կը հաւասարէր:

- Խելօք տղայ մը կ՚երեւաս կոր դուն, ըսաւ Եանէսքօ իմ լեզուաբանական հըմտութիւնս գնահատելով:

Ցետոյ աւելցուց.

- Կապաներդ հաւաքէ՛, մախաղիդ մէջ դիր եւ վաղը ցերեկ հանդոյցը գտնուէ՛:

Փուշմկեցի թէ «հանդոյց»ը կայարանը ըլլալու էր ու որոշեալ ժամուն գացի կար տը լ՚Էսթ, ուր գտայ զինքն ու Տիկին Ինֆիէճեանը:

Արշակ Չօպանեան եւ մօրաքրոջ որդին Արտաւան Հովուեան եկած էին ինծի ողջերթ մաղթելու:

Բաժանումը, մանաւանդ ինծի համար, շատ տխուր եղաւ: Մէկ քանի տեսակցութենէ ետքը հասկցած էի որ անկարելի պիտի ըլլար ինծի երկար ատեն ապրիլ այդ մարդուկին հետ, որ պարզապէս փախուկ մըն էր: Բարեբախտաբար մեր պայմանադրութիւնը այնպէս էր որ եթէ որեւէ պատճառով ես կամ ինք իրարմէ դժգոհ մնայինք, իսկոյն իմ ճամբու ծախքս պիտի վճարէր եւ Փարիզ պիտի վերադարձնէր:

Ուրիշ պարագայ մը նաեւ անհաճոյ տպաւորութիւն մը ըրաւ վրաս, Եանէսքօ, հակառակ իր հարստութեան, երրորդ կարգով կը ճամբորդէր, ձմեռուան եղանակին, եւ ինքն ալ յօդացաւէ տառապելով հանդերձ:

Այս մասին երբ դիտողութիւն ըրի իրեն՝ Եանէսքօ պատասխանեց.

- Առաջին կարգով իմփէրաթօրները կը ճամբորդեն, երկրորդ կարգով պանքէները, իսկ մեզի պէս մարդիկը երրորդ կարգով:

- Բայց ես միշտ երկրորդ կարգով ճամբորդած եմ գրեթէ, ըսի:

- Դուք Պոլսեցիքդ մահալէպիով մեծցած էք, պատասխանեց:

Կը կարծէի թէ չափազանց ագահ մէկու մը հետ գործ պիտի ունենայի եւ այս բանը ինծի մտատանջութիւն կը պատճառէր, բայց յետոյ տեսայ որ Եանէսքօ ագահ մը չէր, այլ ընդհակառակն ուրիշներու համար շատ առատաձեռն էր, միայն թէ իր անձը կը զրկէր:

Վիէննա հասնելով՝ առաջին գիշերը պանդոկ մը անցուցի եւ հետեւեալ օրը գացի իր բնակարանը, որ Լէրխընֆէլտէր Շթրասէի վրայ կը գտնուի:

Եանէսքօ առաջին օրէն անցաւ իր գըրասեղանին առջեւ եւ թաղուեցաւ իր երեք հարիւր բառարաններուն մէջ, իսկ ինծի մէկ քանի օր հանգիստ շնորհեց:

Վերջապէս երբ շաբաթ մը ետքը Տիկին Մառի Ինֆիէճեան դարձաւ Պոլիս եւ մենք առանձին մնացինք՝ լըջօրէն գործի սկսանք:

Եանէսքօ նախ բացատրեց ինծի իր «մեթոտը» որով որեւէ օտար լեզուի բառ կարելի էր հայերէնի վերածել:

Ցետոյ չինկանէ լեզուի բառարան մը մը տուաւ ինծի որուն մէջ բառերը լատինական տառերով նշանակուած էին բացատրութիւններն ալ ֆրանսերէն էին եւ ըսաւ որ այդ բառերը մէկիկ - մէկիկ Հայ Քրիստոնեայ մկրտեմ իր մեթոտին համեմատ:

Մեքենական աշխատութիւն մըն էր այս որեւէ մտային յոգնութիւն չէր պահանջեր:

Ամիս մը ետքը բոլոր չինկեանէ արմատ բառերը իրենց Հայաստանեայց մայրենի լեզուին ծոցը դարձած էին արդէն:

Մինչ ես, սեղանիս առջեւ անցած, առտուընէ մինչեւ իրիկուն չինկեանէ բառերը դարձի կը բերէի, Եանէսքօ իր գըրասեղանին առջեւ արաբական բառերը կը հայացնէր ո՛չ թէ միայն առտուընէ մինչեւ իրիկուն՝ այլ իրիկունէ ալ մինչեւ կէս գիշեր եւ երբեմն մինչեւ լոյս: Ցաճախ, գիշերները սեղանին վրայ քունը կը տանէր. գրիչը ձեռքը, բառին կէսը արաբ կէսը հայ թողած:

Ես առաջին օրէն մերժեցի գիշերային աշխատութիւնը առարկելով թէ աչքերս չէին վարժուած կազի լոյսով գիր գրելու:

- Կը հասկնամ, ըսաւ Եանէսքօ, դուք Պոլսեցիքդ մահալէպիով մեծցաք էք...:

Բայց այլեւս չպնդեց եւ թոյլ տուաւ որ իրիկունները եօթնէն ետքը ազատ ըլլամ:

Սակայն այդ ազատութենէն չէի կըրնար օգտուիլ՝ որովհետեւ գերմաներէն չէի գիտեր ու դուրսը ժամանակ չէի կըրնար անցընել:

Եանէսքօ երբ մէկ կողմէն իր բառարանին կ՚աշխատէր՝ միւս կողմէ կը ջանար հայերէն այբուբենը կարգի դնել զանոնք գեղչելով ու անոնց արտաքին ձեւը մօտեցընելով, կամ աւելի ճիշդը, նոյնացնելով լատինական տառերուն:

Այս գործին մէջ ալ իրեն օգնութեան կը հասնէի անողոք սառնասրտութեամբ մը կոտրել ջարդելով մեր հէ՛գ Մեսրոպեան տառերուն գլուխը, թեւերը, ոտքերը փորը կամ կռնակը:

(Շար. 61)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Յունուար 5–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամերգութենէն ետք, հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Մեսրոպ կրթարանի բարերար՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԹՈՒԼՈՒՄՃԵԱՆ-Ի

(Նախկին Դիմադրական,
Միսաք Մանուշեանի ընկեր)

մահուան քառասունքին առիթով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տալճեան շնորհաւորելով «Միտք եւ արուեստ»ի 20 տարիները, 500 Ֆր.:

► ♠ ● ◆ ♡ ► ♠ ♣ ◆ ♥ ★ ◆ ■ △

Soirée Dansante
Exceptionnelle
du Noël Arménien

ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

Samedi 4 Janvier à partir de 22 h 3
au Centre Culturel «Sahak-Mesrop»
339, ave du Prado, 13008 Marseille

Organisée par la Section des Jeunes de la Cathédrale Apostolique Arménienne

ANIMATION PAR D J
ET UN CHANTEUR ARMENIEN

P.A.F. : 70 Frs.
1 Conso + Buffet à volonté, Cotillons...

Renseignements & Réservations :
Tél. : 04 91 34 77 44
ou 04 42 03 05 63 (après 20 heures)

► ♠ ● ◆ ♡ ► ♠ ♣ ◆ ♥ ★ ◆ ■ △

(Տպ. Ա. Էջէն)

համար Գորիսի մէջ կազմակերպուած է դասընթացքներ, ուր կ'ուսուցուին ֆրանսական մշակոյթ, պատմութիւն, ֆրանսերէն:

Գ. ՔՈՔՍԻ
ԱՐՑԱԽ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Արցախ կատարած բարեսիրական իր 30–րդ այցելութեան աւարտին, պառոնուհի Քոքս տեսողութենէ զրկուած պատամարտիկներու «Կանթեղ» միութեան մօտ ներկայ գտնուած է այդ միութեան հիմնադրամի ստեղծման արարողութեան: Ան այցելած է նաեւ իր անունը կրող օրթոփէտիք փրոթէզ–ի կեդրոնը, ողնուղեղային հաշմանդամներու «Հանս – Կլինիքա»ն եւ Խոջալուի հիւանդանոցը, ուր ծանօթացած է գործունէութեանց ընթացքին եւ կարիքներուն:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՎԱՅՐԵՐՈՒ
ՊԱՀՊԱՆՈՒԹԵԱՆ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷ

Հայկական պատմական յուշարձաններու հանրապետական եւ միջազգային մակարդակներով պահպանութեան, վերականգնման եւ արդի պահանջներուն համապատասխան օգտագործման նպատակով, ԻՒՆԷՍՔՕ–ի Հայաստանի ազգային յանձնաժողովին առընթեր ստեղծուած է այդ կազմակերպութեան՝ յուշարձաններու եւ պատմական վայրերու պահպանութեան խորհուրդի Հայաստանի Ազգային Կոմիտէ: Դեկտեմբեր 25–ին տեղի ունեցած այդ Կոմիտէի հիմնադիր ժողովին նախագահ ընտրուած է Լաւրենտի Բարսեղեան, որ Գիտութիւններու ազգային Ակադեմիայի Հայոց ցեղասպանութեան թանգարան – հիմնարկի տնօրէնն է: Ան ըսած է թէ Կոմիտէին առաջնահերթ խնդիրներէն կ'ըլլայ միջազգային հանրութեան ուշադրութիւնը բեւեռել հայկական պատմամշակութային այն արժէքներուն վրայ, որոնք կը գտնուին Հայաստանի հողային սահմաններէն դուրս:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

– ԾՆՈՒՆԴ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 9–ին՝ Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններ: (Այս առաւօտ պատարագ չի մատուցուիր):

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին: Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. – Պատարագէն ետք՝ հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10·30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի:*

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9·30–ին:

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16·30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 17·30–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծնունդ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10·30–ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՌՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17·45–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·45–ին

Պատարագ ժամը 11–ին

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ժամը 10·30 Ժամերգութիւն:

Ժամը 16·30 Ընթերցուածներու ընթերցում:

Ժամը 17·30 Ճրագալոյցի պատարագ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ժամը 9·30 Ժամերգութիւն:

Ժամը 10 պատարագ Ծննդեան:

Ժամը 12 Ջրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ժամը 10 պատարագ:

Ժամը 11·45 հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Ժամը 9–ին, միայն գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները կը կատարուին:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4·30–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5·15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9·30–ին

Պատարագ ժամը 10·30–ին

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 10ին

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16ին

Ընթերցուածք ժամը 16·30–ին

Պատարագ ժամը 17–ին

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին: Պատարագ ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի *արարողութիւն կը կատարուի:*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:*

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Մեռելոց

Ժամը 10–ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 10–ին:

Ընթերցուածք ժամը՝ 16·30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 17·15–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐՔԷՃԵԱՆ
Առաջնորդական Տեղապահ
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագին կը մասնակցի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝
Խաչիկ Եըլմազեանի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՈՄՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնին առթիւ, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ բացառիկ արարողութիւններ տեղի կ'ունենան:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ Ջրօրհնէքի կարգը կը կատարէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ Դպրաց Դասու երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգեհոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր – Սիւզան Արթինեանի:

Պատարագը կը սկսի ժամը 10–ին, նախընթաց Կիրակի երեկոյ Խթման պատարագ:

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ Հաղորդութիւն ժամը 10–ին:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 17–ին:

Ընթերցուածներ ժամը 18–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18·30ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ առաւօտեան ժամը 8·30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:

Հաղորդութիւն մանուկներուն եւ ժողովուրդին 11·30–ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՋԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9–ին:

պատարագ ժամը 10–ին:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց:

ԻՒՂԱԳԻՆ. – Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առիթներով մի մոռնաք բերել Ձեր նուէրը իբրեւ Իւղագին, որպէսզի վառ մնայ միշտ Լուսաւորչի Կանթեղը:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Մարիամ Գաւուճեանի յիշատակին Տիկին Շաքէ Փամամեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

Հ. Սահակ Տէր – Մովսէսեանի մահուան 40–րդ տարելիցին ի յիշատակ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կիրակի, Յունուար 5, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին բոլոր Հայ մանուկները հրաւիրուած են Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը Հայկական Ծնունդի առիթով

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒՆ

Տէսինի Կապոյտ Խաչի, Հայ Մշակոյթի Տան եւ Հայկական վարժարանի աշակերտութեան կողմէ: Մանուկները զուարճացնող ծաղրածուներ խաղեր կը կազմակերպեն բոլորին համար:

Կաղանդ Պապան համեղ անուշեղէններ պիտի բաժնէ եւ Մշակոյթի Տան Մանուկները իրենց առաջին պարերը պիտի ցուցադրեն:

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'ECOLE TEBROTZASSERE
le Dimanche 5 Janvier
Salle des Fetes Thierry Le Luron
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à *l'Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.
Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.
— *Entrée gratuite* —

ՈՒՐԲԱԹ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 3
VENDREDI 3 JANVIER 1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·018 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.018

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ, Դեկտեմբեր 31–ին, ներկայացուց իր աւանդական մաղթանքները եւ սրբագրելով քանի մը շաբաթ առաջուան իր խիստ որակումը Ֆրանսացիներուն զորս պահպանողական կը նկատէր եւ այդ պահպանողականութեան կը վերագրէր երկրին տեղքայլը, այս անգամ ողջունեց անոնց եռանդը եւ կենսունակութիւնը: 1997–ը զետեղեց երիտասարդներու աշխատանքի նշանաբանին ներքեւ եւ հաստատելով հանդերձ որ Ֆրանսա չունեցաւ հարկ եղած աճը վստահութիւն յայտնեց որ «վաղը լաւ կը լինի»:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 31–ի գիշերը, հակառակ ցուրտին, շուրջ 200 հազար հոգի համախմբուած էր Շան զ'Էլիզէի պողոտային վրայ ողջունելու համար Ամանորը: Ինչպէս ամէն տարի, աշխարհի գեղեցկագոյն պողոտան ամբողջ գիշերը արգիլուած էր կառքերուն եւ ժողովուրդը ցնծութեամբ, պարելով եւ համբուրուելով դիմաւորեց 1997–ը, որքան ալ հակասական թուի որ մարդիկ ուրախանան, հաստատելով որ տարի մըն ալ կը պակսի իրենց կեանքէն: Նոյն ուրախութիւնը տիրած է աշխարհի բոլոր կողմերը: Լոնտոնի Թրաֆալկար սքուէրին վրայ ալ, զերոյէն վար 16 աստիճան ցուրտին 70 հազար հոգի հաւաքուած են, նոյնը Փեքինի, ուր Չինացիք անհամբերութեամբ կը սպասեն որ հարուստ Հոնգ–Քոնկը միանայ Չինաստանի, մինչ Մոսկուայի մէջ Ելցին նոր տարին շնորհաւորած է: Պելկրատի մէջ, 200 հազար եղած է կրկին թիւը բազմութեան որ Միլոսեւիչի պատուհանին տակ, կրկին պահանջած է անոր մեկնումը: Յաջորդ օրն ալ, 10 հազար ուսանողներ ամկարար ցոյց մը ըրած են հեռատեսիլի կայանին առջեւ որպէսզի խանգարեն իրիկուան լուրերու սփռումը, որու ընթացքին միայն պաշտօնական լուրեր կը հաղորդուին:

ՑՈՒՐՏԸ կը շարունակէ տիրել Եւրոպայի մէջ, ուր 180 հոգի մեռած էին (17–ը՝ Ֆրանսա), բազմաթիւ ճամբաներ անգործածելի դարձած են: Որոշ երկիրներ, ինչպէս Ռումանիա, ապաստան իսկ չկայ անօթեւաններու համար եւ լքուած հազարաւոր մանուկներ կոյուղիներու մէջ ապաստանած են: Դեկտեմբեր 31–ին, բնակարան չունեցողներու կոմիտէի խումբ մը զինուորեալներ գրաւած են Փարիզի Կրան տ'Օթէլի (Օփերա) հոլը, բացագանչելով՝ «ապաստան մը իրաւունք մըն է»: Պանդոկին պաշտօնէութիւնը որոշ դժուարութեամբ յաջողած է պարպել վայրերը:

ՀԵՊՐՈՆԻ պարպումին շուրջ Իսրայէլեան զօրքերու կողմէ, բանակցութիւնները կը շարունակուէին Յունուար 2–ին եւ յոյս կար որ նոյն օրը համաձայնութիւն մը գոյանայ ամերիկացի բանագնացին՝ Տէնիս Ռոսի հովանաւորութեան ներքեւ: Բայց, այդ բանակցութիւններու ընթացքին իսկ, Իսրայէլացի զինուոր մը կրակ բացած է Պաղեստինցիներու վրայ եւ վեց հոգի վիրաւորած, որոնց երկուքը՝ ծանրօրէն: Բացատրած է թէ չի զղջար եւ ուզած է արգելք հանդիսանալ որ համաձայնութիւն գոյանայ: Ծայրայեղ Իսրայէլացիներու համար, Հեպրոն Իսրայէլի կը պատկանի եւ ոչ մէկ զիջում պէտք է ըլլայ: Նեթանիահու եւ Արաֆաթ դատապարտած են այս ոճիրը: Պէտք է տեսնուէին Յունուար 2–ին:

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան գրաւումը կը շարունակուէր Յունուար 2–ի առաւօտը: Նախորդ երկու օրերու ընթացքին, Թուփաք Ամարու ազատ արձակած էր յաջորդաբար երկու, ապա՝ եօթը պատանդներ եւս, բայց կը մնային 73 ուրիշներ: Կը թուի որ Ամանորի նախօրեակին ծնած լաւատեսութիւնը ի դերեւ ելած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՀԱԶԱՐ ԹՈՒՐՔ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐ հիւսիսային Իրաք մտած են Դեկտ. 31–ին չէզոքացնելու համար քիւրտ անջատողական ուժեր որոնք յարձակած էին թրքական թիրախներու վրայ, ըստ բանակին լրատուութեան:

ԱՆԻ ՏԻՒՔՕ ֆրանսական բեմի և շարժանկարի տաղանդաւոր արուեստագիտուհիներէն մին մեռաւ Դեկտ. 31–ին, 88 տարեկանին: «Մեծ տիկին» մը որ Գոմետի Ֆրանսէզէն եւ այլ բեմերէ լաւագոյնս ծառայած է ֆրանսական թատրոնին:

ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԿԱՐԷՆԻՆ ԱՐԿԱԾԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Հայաստանցի Կարէն Մանուկեան եւ չորս ընկերները Գերմանիայէն գնուած իրենց ինքնաշարժերով Հայաստան վերադարձի ճամբուն վրայ, մուտք գործած են Թուրքիա: Քիչ մը յառաջանալէ ետք, Կ. Մանուկեան իր Մէրսէտէսով բախած է Թուրք երիտասարդի մը վարած կառքին եւ անոր մահուան պատճառ եղած: Հայաստանցին հսկողութեան տակ առնուած է, իսկ արկածեալ երիտասարդին ընտանիքը հատուցումի դատ բացած է անոր դէմ:

Հայաստանցի երիտասարդը 22 տարեկան է, ամուսնացած ու զաւակի մը տէր: Դատարանին առջեւ անոր պաշտպանութիւնը ստանձնած է Պոլսոյ ծանօթ իրաւաբաններէն Տիրան Պաքար: Ան ըսած է թէ Կ. Մանուկեան նիւթական անձուկ պայմաններու մէջ կը գտնուի, այդ պատճառով անկարող է վճարելու 30 հազար տոլարը որ իրմէ կը պահանջուի որպէս հատուցում: Այդ գումարը վճարուելու պարագային յոյս կայ որ բանտարկութեան պատիժը դրամական տուգանքի վերածուի: «Ակօս» լուրը տալով կը գրէ թէ ներկայիս բոլոր բարեկամները դրամահաւաքի ձեռնարկած են Կարէնին համար: Խօսք չկայ այն մասին թէ «նիւթական անձուկ վիճակի տէր» մէկը ի՛նչ միջոցներով Երեւանէն մինչեւ Գերմանիա կրնայ երթալ ու Մէրսէտէս մը գնել, հոգ չէ թէ ծախելու նպատակով...,

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՈՒՂՂԱԿԻ ԿԱՊ
ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Պաշտպանութեան նախարարին կարգադրութեամբ, 1997–ին սկիզբէն բոլոր զօրամասերուն մէջ «Պաշտպանութեան նախարարին» արձանագրութեամբ, կնքուած նամակատուփեր կը զետեղուին. զինուորներն ու անոնց հարազատները անոնց միջոցով կարելիութիւն կ'ունենան ի հարկին ուղղակի դիմելու նախարարին: Զինուորներու ընտանիքները եւս ընկերային, իրաւական խնդիրներով պիտի կարենան դիմել զինուորական ընկերային վարչութեան:

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

«MILLE FLEURS»

Կ'անձրեւէր: Քահանայ մը եւ աշխարհական մը հանրային փոխադրակառքով կ'ուղղուէին դէպի Փարիզի Նանթէր արուարձանի առեւտրական կեդրոնը, 9, rue du Marché, երկուքով՝ անոնք կ'երթային արարողութեան մը համար:

Քահանայէն խնդրուած էր օրհնել նորահաստատ վաճառատուն մը, աղօթել առ Աստուած որ պտղաբերութիւնը ըլլար բեղմնաւոր:

Քահանան Տէր Գառնիկն էր, աշխարհականը՝ ես, վաճառատան տէրը՝ Սարգիս Պաղտոյեանը, քրոջս քսանհինգամեայ որդին, Սեւրի Մխիթարեանէն անցած սլահասակ, վայելուչ երիտասարդ մը, որ ժամանակը հասած նկատելով՝ ձեռնարկած էր անձնական գործի մը:

Կը շարունակէր անձրեւել, երկուքով մէկ հովանոցի տակ, քահանային հետ ե՛ս ալ պիտի յայտնաբերէի Սարգիսին վաճառատունը, անոր դիրքը, տարածութիւնը:

Առաջին այցելութիւն, կը գնէի տուփ մը տուրմ, մէկ երկու անցորդի կը հարցնէինք ուղղութիւնը, մինչեւ որ կը գտնուէինք լուսաւոր, ընդարձակ մուտքի մը դիմաց, մուտքի ճակատին՝ լուսատառ «MILLE FLEURS» ներսը եւ դուրսը թաղարներ, ծաղիկներու եւ վարդերու փունջեր, տունկեր:

Անխօս՝ հիացումս կը յայտնէի Սարգիսին քաջութեան եւ ձեռներէցութեան հանդէպ, անորը մարտահրաւէր էր, challenge մը, կը համբուրէի զինք:

Արդէն ներսն էինք, վաճառատան ներքին սենեակը, ահա յաճախորդ մը, ուրիշ մը, եղբօր՝ Կարոյին օգնութեամբ Սարգիս կը ծառայէր անոնց, մինչեւ որ ժամանակը կը հասնէր օրհնութեան:

Երկիւղած պահ, Տէր Գառնիկ կը կարդար պատշաճ աղօթքներ, երեքով հաստատեալ ապրումներով կը հետեւէինք արարողութեան, երբ կ'աւարտէր օրհնութիւնը, կը զգայի թեթեւութիւն մը: Պահ մը վայրը վերածուած էր սրբավայրի, վերածուած էր եկեղեցիի:

Կը հիւրասիրուէինք սուրճով, տուրմով, նոր շրջագայութիւն մը կը կատարէր նայուածքս, ինքզինք կը կարծէր Ժիվեռնի, Մոնէի տուն – թանգարանի երփներանգ պարտէզին մէջ, յաճախորդ մըն ալ, արդէն վաճառատունը փակելու ժամն էր, մեկնումի:

Նիւթական նուէրի մերժումին առջեւ՝ Սարգիս կը խնդրէր Տէր Գառնիկէն գոնէ յիշատակի տունկ մը ընդունել, կը շարունակէր անձրեւել, արարք յարգանքի՝ Սաղոն մեզ կը հասցնէր մինչեւ կայարան, արդէն վերադարձի կառքին մէջ էինք, կը խճողուէի հազարումէկ խորհրդածութիւններով:

Անգործութիւն՝ աշխարհի մակարդակով, գիտութիւնն ու ընչաքաղցութիւնը մարդիկը կը զրկէին իրենց աշխատանքներէն, գործազուրկները իրենց փրկութիւնը կը սպասէին պետութենէն, անձկութեան մէջ ապրող երիտասարդները իրենց համար աշխատանք կը փնտռէին դիւրին բնագաւառներու մէջ, անոնք աշխատանքի համար տաքուկ գրասենեակները կը նկատէին պայման, ահաւասիկ հոսանքին դէմ երթալով՝ Սարգիս ինքզինք նետած էր ասպարէզի մը մէջ որ կը պահանջէր ֆիզիքական ճիգ, ան գիտէր որ շաբաթը քանի մը անգամ պէտք է արթննար առաւօտեան ժամը երեքին, նստէր կառք, երթար Rungis, պարենաւորման համար:

Քանի մը տարուան արհեստավարժութենէ ետք, տիրապետելէ ետք գործին, ահա 1996–ի վերջին ամսուան տօնական օրերը կ'ընտրէր ան՝ սկսելու իր սեփական արկածախնդրութեան:

Ծաղիկ եւ տօնախմբութիւն, չէ՞ որ Քահանան իր աղօթքին համար սիրով ընդունած էր խորհրդանշական տունկ մը, գործատէր – ծաղկավաճառ եղած էր Սարգիս, անտեսելով հեռատեսիլի անգործութեան դարման բերելու բոլոր վճարկումները, նոյնիսկ արհամարհելով զանոնք, –հեռատեսիլը՝ չափազանց անպատկառ՝ առած էր շատ բաներու տեղը, լուծումի ո՛չ մէկ լուրջ առաջարկ–, ան որոշած էր իր հարցին բերել անհատական լուծում ու ահա մտած էր ուղիղ ճամբուն մէջ՝ հաւատք ընծայելով չինական այն իմաստութեան՝ թէ հազար քիլոմեթրի ճամբորդութիւնն իսկ կը սկսի առաջին քայլով:

*
**

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 28, երեկոյեան կը հնչէր տանս հեռաձայնը:

Սարգիսն էր: Քանի մը օրերու գոհունակութենէն ետք, հիմա տխուր էր, որովհետեւ երկիրը հարուածող ցուրտը կը հարուածէր իր ձեռնարկն ալ, կ'արգիլէր որ մարդիկ գային իր վարդերը տանելու, դատապարտուած՝ անոնք սկսած էին մեռնիլ իրենց եղած տեղն իսկ:

Երկրաշարժի պէս էր ցուրտը, ան կը հարուածէր սեփական «զաւակներ»ը, տխուր էր Սարգիս, սակայն պէտք է ունենար բաւարար տրամաբանութիւն հետեւցնելու՝ թէ եղածը կը մնէր գործի վտանգներուն մէջ, թէ ժամանակին հետ պէտք է գտնէր առաւել նախատեսող, գիտնար սպիտակ օրերու հացը պահել սեւ օրերու համար:

Սարգիս մտած էր ուղիղ ճանապարհին մէջ, գիտէր, որ անգործին ուղղուած հազարումէկ «Joyeux noël»!» մաղթանքը եթէ չունենէր լոկ խօսքի սահմանէն անդին, ոչ մէկ օգուտ պիտի բերէր գործազուրկին, ու եթէ մարդիկ յատկապէս երիտասարդները, մերժէին ճիգ պահանջող աշխատանքները, եթէ չճեղքէին իրենց ճամբան, անհամեմատօրէն պիտի շատնային անտունները, մինչեւ որ յայտարարուէր ամբողջ ընկերութեան սնանկութիւնը:

«ՀԱԶԱՐ ԾԱՂԻԿ» կոչած էր Սարգիս իր վաճառատունը, պատահածը ո՛չ թէ անկումն էր այդ հազար ծաղիկներէն մէկուն, չէ՛ր անկումը նոյնիսկ անոնց մէկ փերթին, կը թելադրէի համբերութիւն:

– Միշտ յաղթանակած է նախաձեռնութեան ոգին եւ չմոռնաս, որ մարդիկ մի՛շտ ալ սիրած են ծաղիկները, – կ'ըսէի, կ'անդրադառնայի որ աւելորդ էր ըսածս, Սարգիս նոյնինքն նախաձեռնութիւնն էր, խօսքս չունէր ցուրտին սաստկութեան մակարդակը, է՛ր հասարակ տեղիք, որուն պէտք ունէր ո՛չ ոք:

– Վերջը կը խօսինք, – կը յարէր Սարգիս յանկարծ, կը յայտնէր թէ յաճախորդ մը մտած էր:

Տխուր էր Սարգիս, անոր վարդերն ու կակաչները, հիրիկներն ու մարգարիտները, հնհնուքները, հովածաղիկներն ու «շանբերան»ները շուտով պիտի թառամէին, սակայն փորձառութիւնն ալ իր գինը ունէր, պիտի դադրէր ցուրտը, կրկին պիտի ցոլար արեւը, կրկին անձրեւ պիտի տեղար, Երկիրը, Հոլանտան ու Գոլոմպիան, Աֆրիկէն եւ աշխարհի բոլոր ցամաքամասերը պիտի շարունակէին պարենաւորել զինք, շուտով պիտի ունենար նաեւ միջոցները իր ծաղիկները պաշտպանելու, սորվէր տիրապետել ժամանակին վրայ, պիտի շրջանցէր բոլոր, բոլո՛ր խոչընդոտները:

Պիտի շրջանցէր ա՛նպայման:

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԿԵԱՆՔԻ ՎԷՊ ՄԸ

Կեանքի մը պատումը որպէսզի որպէս վէպ ընկալուի նաեւ իր տիրոջմէն տարբեր ընթերցողներու համար, կա՛մ պէտք է գրական գործի մակարդակ նուաճած ըլլայ, կամ արժէք մը ներկայացնէ պատմական, վաւերագրական առումով: Զաւէն Պահրիի 1995–ին Պէյրութ լոյս տեսած «Կեանքիս վէպը» հայ կեանքի շատ փոթորկուն մէկ շրջանին վկայութիւնը ըլլալու հանգամանքին քով, զուրկ չէ նաեւ գրական յատկանիշէ: Ան – հեղինակը – դարասկիզբի հայկական Պոլիսին բարեկեցիկ խաւին պատկանող մըն է որուն քով կարեւոր տեղ կը գրաւէ մտաւոր զարգացումը, մշակութային արժէքի գիտակցութիւնը: Եւ ինչ որ հասարակաց է այդ շրջանի յատկապէս իգական տարրին, հանրօգուտ գործունէութեան մարզն է – դպրոց, մամուլ, բարեսիրական աշխատանք, եւայլն–: Սահմանադրութեան հռչակումով եկած ազատութիւնը նպաստաւոր դաշտ ընծայած է այդ բաներուն համար ու պատճառ եղած որ ընկերային գործունէութեան նուիրուած Հայուհիներու խումբ մը հանրային դէմք դառնայ: Այդպէս է պարագան Զապէլ Եսայեանի, Արշակուհի Թէոդիկի, Զաբուհի Արշակունիի, Տիրուհի Միսաքեանի, Զապէլ Ասատուրի, Անայիսի, Հայկանոյշ Մառքի եւ ուրիշներու: Ասոնց հետ կը յիշուի Զ. Պահրին ալ:

Իր հարազատներուն խնամքով հրատարակուած հատորին յառաջաբանին մէջ աղջկանը՝ Անահիտ Դուիթեանի կատարած հետեւեալ մէջբերումը մօրը տողերէն, լաւագոյնս կը բնութագրէ կեանքի այս վէպը. «չեմ խորհիր ձեզի ներկայացնել կատարեալ գործ մը, այլ կը ներկայացնեմ անկեղծ գործեր»:

Զ. Պահրիի կենսագրական տողերէն քանի մը նշումներ բաւական են զինքը զետեղելու աւելի քան հետաքրքրական տուեալ շրջանին վկայի դիրքին վրայ: Ան ծնած է Պոլիս, 1880–ին: Շառաւիղն է կեսարացի ու պոլսեցի երկու գերդաստաններու: Հազիւ աւարտած ուսումը, կը նուիրուի հանրային գործունէութեան, կը գրադի 1909–ի Ատանայի ջարդին որբուհիներով, 1912 – 1913 Պալքանեան պատերազմի հայ զինուորներու չքաւոր ընտանիքներով, յետոյ հայ Կարմիր Խաչի կազմութեամբ, Հ. Մ. Ը. Մ.–ի գործունէութեամբ, Զէզոք տան կազմաւորումով, եւայլն: Իր գրիչին կը պատկանին երկու շարքով տրուած գործեր. «Սէնի ափերուն վրայ» ու «Վոսփորի ափերուն վրայ»: Առաջինները՝ «Լուիզէթ», «Ամպրոպ», «Մոյկերու տակ» կը ներկայացուին որպէս վէպ, միւսները «Տադրը», «Տայեան Գէորդ պէյ» եւ «Խաւարին մէջ» որպէս «գիրք»: Վերջինը անտիպ է: Առաջին երեքը լոյս տեսած են որպէս թերթօն: Շարքերէն դուրս ունի «Փառանձեմ» խորագրուած գիրք մըն ալ: Բոլորը գրուած են 1942 – 1955 տարիներուն: Աշխատակցած է նաեւ հայ մամուլին:

Պարագաներու բերումով զանազան երկիրներ գտնուելէ ետք Զ. Պահրի հաստատուած է Փարիզ ուր 1957–ին կը տօնուի հանրային – գրական գործունէութեան յիսնամեակը: Կը մահանայ 1958 Մայիսին,

«Կեանքիս վէպ»ով գրագիտուհին անջատ 28 գլուխներու մէջ կուտայ մօտ ութսուն տարուան իր ճամբուն ամէնէն կարեւոր, յատկանշական դրուագները: 250 էջնոց հատորին Յաւելուած–ի բաժինին մէջ առնուած են վեց այլ գրութիւններ ալ:

Զ. Պահրիի հատորին ընթերցումը նոր մէկ անդրադարձը կը բերէ վերջնական կործանումին նախօրեակին հարազատ միջավայր ու արժէքներ փրկելու ապահովաբար ենթագիտակից ջանքին, կորսուածին գեղեցկութեան ու օտարութեան դիմելու հարկադրանքին: Այս ընդհանուրով ան կը հետեւի Զ. Եսայեանի, Անայիսի օրինակներուն: Տարուած պահպանելու ջանքին հետ ծանրակշիռ ներկայութիւն է Օսմանեան կայսրութեան փլուզումի տարիներուն Պոլսոյ մէջ հայ ըլլալուն անդոհանքը: Սիրտ ու միտք խոցող էջեր են յատկապէս Զէզոք տունին վերաբերող յուշագրութեան բաժինները ուր անկարելի կարծուած վերադարձներ կը պատմուին: Այդ տունը Ա. աշխարհամարտին վաղորդայնին հիմնուած է Պոլիս, Զաւէն Պատրիարքին նախաձեռնութեամբ. նպատակը եղած է հայութեան վերադարձնել այն անչափահասները որոնք ծանօթ զանազան պատճառներով ինկած էին օտար անկիւններ ու երբեմն նոյնիսկ կ'ուրանային իրենց բուն ազգութիւնը, ծագումը: Այդ Տան մէջ հայ, ամերիկացի եւ Թուրք մէյմէկ կիներէ բաղկացած յանձնախումբ մը կը քննէր խնդրոյ առարկայ երախաները ու կը վճռէր անոնց ազգային պատկանելիութիւնը: Այդ բաժինէն պատառիկ մըն է միայն հետեւեալ հատուածը:

...«Շատերու մէջէն կը յիշեմ պարբագան կնոջ մը որուն ամուսինը – Ամերիկա մեկնած պատերազմէն առաջ,– երջանիկ էր իմանալով որ կինը գտնուած է եւ կ'ուզէր որ զայն ղրկէինք իրեն, նոյնիսկ եթէ Թուրքի մը հարէմէն անցած ըլլար, պայմանով սակայն որ զաւակ ունեցած չըլլայ: Սակայն այդ կինը ունէր երեք տարեկան երախայ մը եւ ուրիշի մըն ալ կը սպասէր, կուլար, կ'ողբար, կ'աղերսէր, զաւակներէն բաժնուիլ չէր ուզեր, թէեւ սիրով բաժնուեր էր իր թուրք ամուսինէն եւ եկեր էր մեզի: Կարծեմ վերջ ի վերջոյ յաջողեցանք զինք համոզել ու ղրկել Ամերիկա, խոստանալով յետագային իրեն ղրկել զաւակները երբ յաջողէր հաւանութիւնը առնել ամուսնոյն:

1922–ի տակնուվրայութենէն ետք, ի՞նչ եղան այդ փոքրիկները: Անշուշտ մեծցան որբանոցին մէջ ուր պահուեցան. եղան արժանաւոր մարդեր, թերեւս, ինչպէս շատ ուրիշներ: Գտա՞ն սակայն այնքան արցունք թափող իրենց մայրը»:

Անձնական ու համայնական ցաւի ապրումներէ ետք սփոփանքի ու խանդավառութեան շունչ մը կը բերէ Հայաստանի անկախացումը որուն շուտով կը հետեւի նոր յուսաբեկում: Ու այդքան յուզումնալի տարիներու վերիվայրումներէն ետք խաղաղ նաւահանգիստ հասած ըլլալու տպաւորութիւնը կը գործէ Հայաստանի խորհրդայնացումը, որուն նախօրեակին համար Զ. Պահրի կ'ըսէ. «Երկու տարուան մեր խանդավառութիւններուն, յոյզերուն, յոյսերուն վրայ սեւ վարագոյր մը կ'իջնէր ... Հայրենիքը վտանգի մէջ չէր, այլ՝ օրհասի մէջ...»:

Զ. Պահրի իր յուշերուն վերջին էջերուն մէջ կը գրէ իրեն տրուած քաջալերութեան նեցուկով գրական լուրջ գործունէութեան ձեռնարկելուն մասին: Այդ գործունէութիւնը կը տանի որպէս գրադում, որպէս ցաւ ամոքելու արարք որուն մէջ անպայման կարեւոր դեր ունի ապրուած ժամանակին ու վայրին գրական զօրաւոր շունչը: Այդ ամէնուն խտացումն է «Կեանքիս վէպը»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

ԻՍԻ ՄԻՇՏ ՊԱՏԻՈՅ ԴԱՍԱԿԱՐԳԻՆ ՄԷՋ

Իսի Փութպոլի մեր ակումբներէն միակն է որ կը մրցակցի պատուոյ դասակարգին մէջ: Անկէ առաջ, Վալանս, Ալֆորվիլ, Հ. Մ. Ը. Մ. – Լիոն – Տէսին եւ Հ. Մ. Ը. Մ. Մարսէյլ հասած էին նաեւ շրջանային (լիկ) այս բարձրագոյն մակարդակին, բայց չմնացին հոն:

Վալանս եւ Լիոն աւելի բարձրացան: Այս վերջինը ինկաւ յետոյ, չարաչար: Յետ քայլ ըրին նաեւ Ալֆորվիլ եւ Մարսէյլ: Իսի կը մնայ հաստատ իր դիրքին վրայ եւ իր ներկայ դասաւորումը վերջիններէն բաւական հեռու Իլ – տը – Ֆրանսի ախոյենութեան մէջ, անկումի վախ չի տար, հիմակուհիմա:

⁂

Ակումբին անունն է՝ «Ծագումով Հայ Մարզական Միութիւն – Իսի – լէ – Մուլինօ»: Մայրաքաղաքին մարզական շրջանակներուն մէջ աւելի ծանօթ՝ A.S.A. գիրերով, կամ աւելի յաճախ պարզապէս՝ «Arménienne»...կը խաղայ միայն Փութպոլ: Հիմնուած է 1974–ին,

Անկէ ի վեր, շարունակական վերելքներով – անգամ մը երեք տարի առանց ընդմիջումի – մտած է Փարիզի լիկին լաւ կազմակերպուած ակումբներու շարքին մէջ եւ կը նկատուի Իլ – տը – Ֆրանսի Փութպոլի երեք – չորս մեծ ակումբներէն մէկը, եթէ ոչ մեծագոյնը:

Փիէր Հայրապետեան, ակումբին ընդհանուր քարտուղարը, կը հաւաստէ մեզի թէ Իսի կրնայ դաշտ հանել, ամէն շաբաթ միասնաբար, 11 խումբեր: Բոլորն ալ կը մասնակցին լիկի կամ Տիսթրիքթի (նահանգային) ախոյենութիւններուն:

Ակումբը ունի պաշտօնապէս արձանագրուած շուրջ երեք հարիւր չափահաս եւ կրտսեր մարզիկներ կամ յաւակնորդներ՝ մարզիկ ըլլալու: Կը գործէ Փութպոլի դպրոց մը:

⁂

Ակումբին ընդհանուր մարզիչն է նախկին արհեստավարժ խաղացող մը, ծնած 1964 Ապրիլին Եուկոսլավիա, անունը՝ Միշէլ Միլոսեւիչ. Ֆրանսա խաղացած է մանաւանդ Պորտոյի ակումբէն՝ իբրեւ պաշտպանող: Իրեն կ'աջակցին տասնեակ մը ներկայ կամ նախկին խաղացողներ՝ որոնցմէ ոմանք, առաւել կամ նուազ չափով, հետեւած են Փութպոլի դասընթացքներու, մարզական բնոյթով:

Որքա՞ն է հայածնունդ խաղացողներու թիւը: Պր. Հայրապետեան կը ճշդէ՝ հարիւրին յիսունը: Գնահատելի համեմատութիւն մըն է այդ, բաղդատմամբ նոյն կարգի հայանուն ուրիշ ակումբներու:

⁂

Այդ մեծութեամբ Միութիւն մը կը պահանջէ, բնականաբար, ունենալ վարիչներու բաւական ստուար խումբ մը: Վարչական կազմին մէջն են 32 անձեր:

Մեզի տրուած ցանկը հետեւեալն է. –

Նախագահ՝ Սարգիս Գասպարեան, ասպարէզով՝ գործավար:

Փոխ – նախագահներ՝ Ժ. Օ. Պալեան, Զ. Մաթոսեան, Ընդհանուր քարտուղար՝ Փիէր Հայրապետեան, Ընդհանուր գանձապահ՝ Ա. Արթինեան:

Ակումբին կը ծառայեն երկու բժիշկներ՝ Ժ. Մ. Էքհէրեան եւ Մ. Շահինեան:

Կայ համակիրներու խումբ մը իր նախագահով: Ակումբին անդամ են հինգ խաղավարներ, ճանչցուած Փարիզի – Իլ – տը – Ֆրանսի լիկէն: Անշուշտ խումբերը ունին իրենց մօտիկ վարիչները, հսկիչները, մարզական տնօրէն մը չափահասներու համար, ուրիշ մը կրտսերներու: Առանց լուրջ կազմակերպութեան մը, կարելի չէ վարել երեք հարիւր խաղացողներ ունեցող ակումբ մը:

⁂

Պր. Արթինեան, գանձապահ, կը մատակարարէ տարեկան կարեւոր պիւտճէ մը որուն գումարը չէ հրապարակուած: Կարելի է ենթադրել թէ կ'անցնի կէս միլիոն ֆրանքէն անդին: Ինչպէ՞ս կը հայթայթուի ան:

Քաղաքապետութիւնը կ'օգնէ: «Arménienne»ը Իսիի Փութպոլի գլխաւոր ակումբն է, կը ներկայացնէ քաղաքը այդ մարզաձեւին մէջ եւ արժանի կը նկատուի հանրային աջակցութեան:

Կան նուիրատուներ ալ. ակումբին օրացոյցը կը ծախուի: Տարեկան քանի մը հաւաքոյթներ, մարզական կամ մշակութային կը բերեն նաեւ քիչ – շատ հասոյթ ու ակումբը կ'ապրի:

Պր. Հայրապետեան մեզի կ'ըսէ թէ՝ Իսի սովորութիւն չունի պզտիկ կամ մեծ գումար մը նուիրելու խաղացողներուն յաղթանակի կամ հաւասարութեան պարագային: Չկայ փրիմ...

Ներկայ Փութպոլին մէջ, իսկապէս բացառիկ է այդ, եզակի՝ պատուոյ դասակարգի խումբի մը համար: Որքա՜ն անձնուիրութիւն հանդէպ հայ ակումբին հայ կամ ոչ – հայ մարզիկներու կողմէ: – Անհաւատալի ... Անհաւատալի եթէ ընդհանուր քարտուղարը դրած չըլլար «սեւ ճերմակի» վրայ:

⁂

Վերջացնելէ առաջ մեր գրութիւնը, տեղին է նշել որ Իսիի Հայ Մարզականը վարժ է հայկական ձեռնարկներ կազմակերպելու: Յիշենք մանաւանդ 1985 Հոկտեմբեր 25–ի գրեթէ պատմական երեկոյթը երբ գեղարուեստական յայտագրի մը ընթացքին, հանդիսատեսները ու կազմակերպիչները ծափահարեցին ու պատուեցին Ֆրանսական մարզաշխարհին մէջ անուն հանած մարզիկներ, ինչպէս՝ Քաֆթանճեան քոյրերը (աթլէթիզմ), Ժաք Հայրապետեան, Ժաք Քէշիշեան (կոփամարտ), Թափոլ Մալեան (քարաթէ), Արման Միքայէլեան (ջրադնդակ), Միշէլ Քիթապճեան (Փութպոլի միջազգային խաղավար) եւ տասնեակ մը ուրիշներ, նոյնքան արժանի գնահատանքի:

Ներկայիս, դժբախտաբար, կարելի չէ, կը կարծենք, կրկնել նոյն կարգի հաւաքոյթ մը: Այդ մակարդակի նոր անուններ – առաւել կամ նուազ հայածնունդ – չկան մարզական հրապարակին վրայ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

«ՕՔՍԻԺԷՆ» ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾՕՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

1988 Դեկտեմբեր 7–ի երկրաշարժի վաղորդայնին «Օքսիժէն» Միութիւնը իր հոգածութեան տակ առաւ Մայիսեան գիւղի միջնակարգ դպրոցը: Մայիսեան կը գտնուի Ախուրեանի շրջանը Գիւմրիէն ոչ – շատ հեռու, եօթը քիլոմեթր դէպի հիւսիս – արեւելք:

Դպրոցը տուժեց աղէտէն: Յաճախող երկու հարիւր յիսուն աշակերտներէն յիսունը որբացան կորսնցնելով հայր մը, մայր մը երբեմն ալ երկուքը:

Առաջին հերթին «Օքսիժէն» Միութիւնը գտաւ այդ որբերուն համար անհատ խնամակալներ որոնք մինչեւ այսօր դրամով, ծրարներով, այցելութիւններով եւ այլ միջոցներով իրենց հոգատարութեան տակ կը պահեն: Ապա, Միութիւնը ընդլայնեց մարդասիրական իր օգնութիւնը դպրոցին որ կը հաշուէ այսօր չորս հարիւր քսան երախայ, հոգալով յատկապէս դպրոցական պիտոյքները:

1996–ին, Միութիւնը դպրոցին նուիրեց տասներկու հազար տետրակ, նոյնքան գրիչ եւ մատիտ: Երեք դասարաններու համար ղրկեց գիրքեր. Նոր բացուած մանկապարտէզի դասարանները օժտեց մանկավարժական խաղալիքներով: Իսկ, մարզական դրադումներուն համար հայթայթեց անհրաժեշտ սարքաւորումներ:

«Օքսիժէն» Միութիւնը այս գործողութիւններուն նիւթականը ապահովելու համար տարուան մէջ կը կազմակերպէ մի քանի ձեռնարկ եւ կը վաճառէ Հայաստանէն բերուած արհեստաւորներու մեծ թէ փոքր արուեստի գործեր:

Տարեվերջի ձեռնարկը, Դեկտեմբեր 14–ին, տեղի ունեցաւ Սահակ – Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ: Գեղարուեստական յայտագիր մը նուիրուած դասական երաժշտութեան որուն յաջորդեց ճաշ մը: Յայտագրին մաս կազմեցին Մոցարթի «Լէ նոս տը Ֆիկարօ»էն, Ռոսինիի՝ «Լը Պարպիէ տը Սեվիյ»էն, Վերտիի՝ «Աթիլա»էն, Պիզէի՝ «Գարմէն»էն եւ այլ հեղինակներու գործերէն հատուածներ, ինչպէս նաեւ Տիգրանեանի՝ «Անոյշ»էն եւ Կոմիտաս, Սայաթ Նովա, Խ. Աւետիսեան եւ այլն...: Իրենց մասնակցութիւնը բերին այս յայտագրին Սոնիա Պուլանժէ – Հացագործեան (սոփրանօ), Ֆրետէրիք Լըրուա (պարիթոն), Վարդուհի Մինասեան (Մեցցօ – սոփրանօ), Անդրանիկ Մինասեան (թենոր), Արսէն Ասատուրեան (սէնթէթիզէօր), Ալեքսանտր Շիրինեան (ջութակ) եւ նուագախումբի ծանօթ խմբավար՝ Սերժ Բալոյեան (դաշնակ):

«Օքսիժէն» Միութիւնը 1997–ին առաւել պիտի ծաւալէ իր գործունէութիւնները Մայիսեանի դպրոցին ընդհանուր մանկավարժական պահանջները գոհացնելու համար:

«Օքսիժէն» Միութիւնը ունի հետեւեալ վարչական կազմը: Նախագահուհի՝ Ռէյն Սուլաճեան, քարտուղարուհի՝ Իզապէլ Յակոբեան, գանձապահուհի՝ Էլէն Նորոյեան եւ խորհրդականներ՝ Ժանին Յակոբեան, Նուարդ Սուքիասեան, Վերոնիկ Սինանեան, Միշըլին Իրիսքինեան, Զօհրապ Սուքիասեան, Յովհաննէս Սուլաճեան, Քաթիա Ալանօ, Ժանին Սալափեան:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՌՈՊԷՐ ՀԱՏՏԷՃԵԱՆ
Ներաշխարհի գեղարուեստական քննութիւն

Հեղինակ՝ ՍՈՒՐԷՆ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ

Պոլիս, 1996

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԼԻԼԻ ՈՐԲԵՐԵԱՆԻ ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Կլէնտէյլի Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկտ. 15–ին, տեղի ունեցած է Լիլի Որբերեանի աւեղնագործութիւններու ցուցահանդէսը եւ արուեստագիտուհիին մեծարումը, կազմակերպութեամբ Համազգայինի Տըր-Ջանեան Վարչութեան: Բացումը կատարած է Տըջ. Վարչութեան ատենապետ տոքթոր Մհեր Պապեան: Խօսք առնելով Արփի Շանթ անդրադարձած է Լիլի Որբերեանի արուեստին, նշելով որ ան իր գործերուն միջոցով անցեալն ու ներկան իրարու կը կապէ: Մարաշի աւեղնագործութեան վարպետ Լիլի Որբերեանի մասին գնահատական խօսքեր արտասանած են արուեստագիտուհիին աղջիկը՝ Ռիթա Որբերեան եւ Եփրեմ Արք. Թապագեան: Յիշենք, որ երկու տարի առաջ Լիլի Որբերեան մրցանակով մը պարգեւատրուած էր Միացեալ – Նահանգներու Նախագահին կնոջ՝ Հիլըրի Գլինթընի ձեռամբ:

⁂

ԱԼԻՍ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ՝ «ՏԱՐՈՒԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄՇԱԿԸ»

Կլէնտէյլի Պրէնտվիու Քոլեքշըն սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8–ին, տեղի ունեցած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան կազմակերպութեամբ ձեռնարկ մը, որու ընթացքին Ալիս Պետրոսեան պարգեւատրուած է «Տարուան Կրթական Մշակը» գնահատագրով: Ներկայ եղած են դասախօսներ, տնօրէններ եւ մամուլի ներկայացուցիչներ: Բացումը կատարած է Նորա Սահակեան, շեշտելով՝ «Կրթութեան կարեւորութիւնը Հայու հոգերանութեան մէջ, որ կը մարմնաւորուի Ալիս Պետրոսեանի կերպարով, որովհետեւ ան իր ասպարէզին մէջ կրցած է հարթել խոչընդոտները եւ իրագործել իր նպատակները»: Խօսք առած են Րաֆֆի Թիւֆէնքեան, Շահէն Նազարեան եւ Պերճ Կարապետեան: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Ալիս Պետրոսեան: Հուսկ՝ գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԵՏ

Լոս – Անճըլըսի Թոր Սիզըն պանդոկին մէջ, Դեկտեմբեր 18–ի առաւօտեան, թեմին առաջնորդ Մուշեղ Ծ. Վրդ. Մարտիրոսեան, Ազգային Վարչութեան ատենապետ Վաչէ Մատէնլեան եւ Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի անդամներ հանդիպում մը ունեցած են Լիբանանի վարչապետ Րաֆիք Հարիրիի հետ: Վարչապետը գնահատած է Լիբանանի հայութեան դերը եւ մասնակցութիւնը երկրի վերաշինութեան մէջ:

⁂

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԻՆ ԱՌԱՋԻՆ ՀՈՒՆՁՔԸ

Վէն Նայսի Սուրբ Պետրոս Եկեղեցւոյ «Գարակէօզեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15–ին, տեղի ունեցած է Լոս – Անճըլըսի Մխիթարեան Կրթական Հիմնարկի առաջին հունձքին՝ 11 ուսանողներու շրջանաւարտութեան նուիրուած հանդիսութիւնը: Բացումը կատարած է Ոսկան Մխիթարեան: Բանախօսած է Սուրէն Գոլանճեան, ուրուագծելով Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան Հայագիտութեան բերած նպաստը: Շրջանաւարտներու կողմէ խօսք առած են Մարալ Փուշեան (անգլերէն) եւ Հայկուշ Քեղինեան – Քոհլէր ((հայերէն): Հիմնարկին տնօրէնը՝ Հ. Տաճատ Վրդ. Եարտըմեան, անդրադարձած է Միաբանութեան՝ հայ մտքի զարգացման մէջ ունեցած ներդրումին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ
ԿԻԼԻԿԻՈՅ
ԱՆԹԻԼԻԱՍ – ԼԻԲԱՆԱՆ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ՊԻՏԻ ՀԱՆԴԻՊԻ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՊՕՂՈՍ Բ. ՊԱՊԻՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ուրախութեամբ կ'ուզենք յայտնել, որ ամիսներ առաջ ճշդուած ժամանակացոյցին համաձայն Զորեքշաբթի, 1997 Յունուար 22–ին Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս Մեծի Տանն Կիլիկիոյ պաշտօնական այցելութիւն մը պիտի տայ Վատիկան, եւ առանձին ու ապա հրապարակային հանդիպումներ պիտի ունենայ Յովհաննէս – Պօղոս Բ. Սրբազան Քահանայապետին հետ:

Վեհափառ Հայրապետին պաշտօնական պատուիրակութիւնը պիտի բաղկանայ հետեւեալ եկեղեցական ու աշխարհական ներկայացուցիչներէն. –

Գերշ. Տ. Արտակ Արք. Մանուկեան (Առաջնորդ Հայոց Թեհրանի Թեմին)

Գերշ. Տ. Սահակ Արք. Այվազեան (Առաջնորդ Հայոց Յունաստանի Թեմին)

Գերշ. Տ. Մեսրոպ Արք. Աշճեան (Առաջնորդ Հիւսիսային – Ամերիկայի Արեւելեան եւ Գանատայի Թեմին)

Գերշ. Տ. Սուրէն Արք. Գաթարոյեան (Առաջնորդ Հայոց Բերիոյ Թեմին)

Գերշ. Տ. Զարեհ Արք. Ազնաւորեան (Ատենապետ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Կրօնական Ժողովին)

Գերշ. Տ. Օշական Եպիսկոպոս Զոլոյեան (Առաջնորդ Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի Երկիրներու Թեմին)

Հոգշ. Տ. Շահան Վրդ. Սարգիսեան (Տեսուչ Դպրեվանուց)

Մեթր Խաչիկ Պապիկեան (Ատենապետ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Քաղաքական Ժողովին)

Պ. Յակոբ Տէմիրճեան (պետական նախարար, Լիբանան)

Մեթր Շահէ Պարսումեան (պետական նախարար, Լիբանան)

Պ. Պետրոս Գալայճեան (պետական երեսփոխան, Կիպրոս)

Պ. Վարդան Վարդանեան (պետական երեսփոխան, Իրան)

Պ. Սիմոն Լիպարեան (պետական երեսփոխան, Սուրիա)

Պ. Անդրէ Թապուրեան (անդամ Ազգային Կեդր. Վարչութեան Քաղաքական Ժողովին):

Վեհափառ Հայրապետին այցելութեան համար Վատիկանին կողմէ ճշդուած է յատուկ յայտագիր մը՝ չորս օրերու վրայ տարածուող, Այցելութեան յայտագրին մանրամասնութիւններուն շուրջ տեղեակ պիտի պահենք յառաջիկային:

Վատիկանի աւանդութեան համաձայն, նման պաշտօնական այցելութիւնները պէտք է հրապարակուին յայտարարութեամբ ամիս մը առաջ: Հետեւաբար, նոյն այս յայտարարութիւնը այսօր լոյս պիտի տեսնէ նաեւ Վատիկանի Դիւանին կողմէ:

ԴԻՒԱՆ
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ

Դեկտեմբեր 22, 1996
Անթիլիաս

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ, Հոկտեմբեր 16–ին, նախաձեռնութեամբ թեմին կրթական խորհուրդին հանդիսութիւն մը տեղի ունեցած է Նուիրուած Թարգմանչաց տօնին: Բացումը կատարած է Թ.Հ.Թ.–ի Կրթական Խորհուրդի ատենապետ՝ Ժորժիկ Ազգարեան որ բացատրած է օրուան տօնին իմաստը: Իրեն յաջորդած է Թ. Հ. Թ. խորհուրդի ատենապետ՝ Վարուժան Առաքելեան որ ծանրացած է ուսուցչի առաքելութեան վրայ, քանի օրը նաեւ ուսուցչի մեծարման օր էր: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Նորայր Էլսայեան որ ուրախալի երեւոյթ գտած է Թարգմանչաց տօնին առթիւ նշել Հայ մշակոյթի եւ Հայ ուսուցչի մեծարանքի օր: Բանախօսութեան աւարտին երկու աշակերտներ, ընթերցանութեամբ ներկայացուցած են յաջող շարադրութիւններէն ընտրուած հատուածներ: Խօսք առած է թեմին առաջնորդը՝ Արտակ Արք.: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

⁂

ԹԵՀՐԱՆԻ Ազգային Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ, Հոկտեմբեր 20–ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած թեմին առաջնորդ՝ Արտակ Արք.ի Գէմպրիճի միջազգային կենսագրական Կեդրոնի կողմէ տարուան մարդ հռչակուելուն առթիւ: Բացման խօսքը արտասանած է Թեմական խորհուրդի ատենապետը Վարուժան Առաքելեան որ անդրադարձած է Առաջնորդին կեանքին ու գործին: Խօսք առած է նաեւ թեմին 11–րդ Պատգամաւորական ժողովի ատենապետ Տոքթոր Հարմիկ Դաւթեան, հուսկ՝ Սպահանի Թեմի առաջնորդը՝ Կորիւն Արք. երկարօրէն ծանրացած է Արտակ Արք.ի վաստակին վրայ:

⁂

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ալիք» օրաթերթի խմբագրատունը այցելած է, Նոյեմբեր 26–ին, Սիլվա Կապուտիկեան որու կ'ընկերանային Հայաստանի Հ. Յ. Դ. Գերագոյն Մարմնի անդամ Վարդան Պետրոսեան եւ արտասանող Սիլվա Իսպաշեան:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Հակառակ լրջութենէ եւ ողջմտութենէ փարսախներով հեռու այս աշխատութեան, տեսակ մը յարգանք կը զգայի այդ ծերունիին հանդէպ, որ առանց իր հիւանդագին վիճակը նկատի առնելու, աննկուն կորովով մը ինքզինք կը սպառէր նպատակը իրագործելու համար:

Փարիզ գտնուած միջոցնիս ինծ ըսած էր որ Վիէննա հասնելնէս ամիս մը ետքը ինք Ռուսիա պիտի մեկնէր իր մէկ ազգականին գործերովը զբաղելու համար եւ թէ երկու ամիս մը հոն պիտի մնար:

– Ես ալ քեզ ամէն բան կը բացատրեմ եւ դուն իմ բացակայութեան գործը առաջ կը տանիս, ըսած էր:

Այս հեռապատկերը մանաւանդ զիս քաջալերած էր իրեն հետ մեկնելու եւ անհամբեր կը սպասէի այն վայրկեանին ուր Եանէսքօ պիտի երթար զիս առանձին թողլով:

Ատեն ատեն կը հարցնէի թէ ե՞րբ պիտի մեկնէր Ռուսիա:

– Նամակի կը սպասեմ, կը պատասխանէր:

Օր մըն ալ յանձնարարեալ նամակ մը եկաւ Ռուսիայէն: Ուրախութեամբ իրեն տարի. յուսալով որ սպասուած նամակն է:

Այդ միջոցին ծերունիը թաղուած էր իր բառարաններուն մէջ: Նամակը քովը դըրաւ առանց բանալու եւ իր գիրը շարունակեց.

Պահ մը սիկառէթ մը ոլորելու համար գրիչը մէկ կողմ դրաւ եւ այդ միջոցին նամակը բացաւ ու կարդալ սկսաւ:

Նշմարեցի որ դէմքը մթագնեցաւ յանկարծ եւ գուշակեցի թէ դժուարեր թուղթ մըն էր բայց որեւէ հարցում չըրի իրեն:

Երկրորդ անգամ նամակը ուշադիր կարդաց, յետոյ ծալեց պահարանին մէջ դըրաւ եւ ըսաւ.

– Ազարակս ամբողջ այրեր է:

– Ի՞նչ կ'ըսէք, գոչեցի:

– Այո՛, շարունակեց, տասը հազար ռուբլի չափ կորուստ կայ...

Սիկառէթը վառեց քանի մը անգամ քաշեց, յետոյ տարօրինակ ուրախութեամբ մը ըսաւ.

– Հիմա ա՛լ Ռուսաստան երթալու պէտք չմնաց, կրնանք հանդարտ գլխով մեր գործին աշխատիլ...

Եւ գրիչը ձեռք առնելով աւելցուց.

– Սանսքրիտի բառարանին մէջ նայէ՛ թէ աքավարա բառը ի՞նչ կը նշանակէ:

Պարզապէս հիանալի էր այդ միջոցին Եանէսքօ, մեղք որ սակայն իր կատարած գործին լրջութեանը վրայ հաւատք չունէր, միայն թէ իր նպատակն էր Եւրոպայի գիտունները խաբել:

– Անոնց աչքերը կապել, ինչպէս ինք կ'ըսէր:

Անգամ մը որ Եւրոպայի գիտուններուն կլլեցնէինք թէ աշխարհի բոլոր լեզուները հայերէնէն ծագում առած են՝ ա՛լ գործերնիս յաջող էր:

Եանէսքօ, ինչպէս ըսի, անանկ համոզուած էր թէ Հայկական խնդիրը այս կերպով միայն կրնար լուծուիլ:

Այսպէս ուրեմն ինքն ալ, իրեն համար, յեղափոխական մըն էր, միայն սա տարբերութեամբ որ փոխանակ պօմպա ու տինամիթ գործածելու՝ բառարաններով կը փորձէր լուծել Հայկական հարցը: Ասով Հայերը ջարդուելու ըլլալու առիթ չէր տար, բայց հայ լեզուն ջարդուփշուր կ'ըլլար:

⁂

Վիէննայի մէջ իմ մեծագոյն հաճոյքս էր այցելել Մխիթարեան վանքը, որ, ինչպէս ըսի, մեր բնակարանին մօտերը կը գտնուէր:

Հոն ճանչցայ Հայր Տաշեանը որուն համար մեծ հիացում ունէի, բայց ինչ որ ինծ քիչ մը հիասթափ ըրաւ սա էր որ այդ մեծ ու հոյակապ գիտնականը բուռն հակասեմական մըն էր: Տգէտ կաթոլիկի մը պէս կ'ատէր Հրեաները: Նոյն միջոցին Տրէյֆիւսի խնդիրը արդէն սկսած էր յուզուիլ եւ ամէն տեղ թեր ու դէմ վիճաբանութիւններ տեղի կ'ունենային: Վիէննայի մէջ՝ ուր ընդհանրապէս հակահրէական հոսանքը զօրաւոր է, բացի Հրեաներէն, ամէն մարդ Տրէյֆիւսի հակառակ էր եւ այդ հակառակորդներուն մէջն էին, աւա՜ղ, Հայր Տաշեան եւ բոլոր միւս Մխիթարեանները: Ամէն անգամ որ վանք կ'երթայի երկու գլխաւոր նիւթ ունէինք խօսակցութեան՝ նախ Տրէյֆիւսի խնդիրը եւ երկրորդ Եանէսքոյի բախուկութիւնները:

Խեղճ Մխիթարեանները փափուկ դիրքի մը մէջ կը գտնուէին հանդէպ Եանէսքօի:

Բարեմիտ ծերուկը բնականաբար մեծ յարգանք ունէր Մխիթարեաններու մասին եւ կ'ուզէր որ զանոնք շահագրգռէ իր ցնորական բառարանովը:

Ամէն ջանք կ'ընէր զանոնք սիրաշահելու համար: Իմ հոն եղած ատենս Լատուսի հանրագիտարանը նուիրեց վանքին որ կարծեմ 800 – 1000 ֆրանք կ'արժէ: Ասկէ զատ, իր գիրքերն ալ, որոնք բաւական մեծկակ արժէք մը ունէին, եթէ չեմ սըխալիր, Մխիթարեաններուն կտակած էր:

Ասոր փոխարէն Եանէսքօ կ'ուզէր որ վարդապետները իր գործը գնահատեն եւ նոյն իսկ իրենց աջակցութիւնը նուիրեն անոր, ինչ որ չափազանց պահանջում մըն էր իր կողմէ:

Մխիթարեանները մէկ կողմէ չէին ուզեր բոլորովին երես դարձնել իրմէ եւ միւս կողմէ կը զգուշանային խօսք բանալու իր բառարանին վրայ որուն արժէքը պէտք եղածէն աւելի գնահատած էին:

Յաճախ այցելութեան կուգային իրեն եւ մէկ քանի փախստեայ խօսքերով իր աշխատութեանց արդիւնքը կը հարցընէին:

– Կի կարնամ, կի կարնամ, կը պատասխանէր Եանէսքօ, տասը Այբը լմըննալու վրայ է...:

(Շար. 62)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կիրակի, Յունուար 5–ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ, առաւօտեան ժամերգութենէն ետք, Հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Ս. Մեսրոպ կրթարանի բարերար՝

ԿԱՐԱՊԵՏ ԹՈՒԼՈՒՄՃԵԱՆ-Ի

(Նախկին Դիմադրական, Միսաք Մանուշեանի ընկեր)

մահուան քառասունքին առիթով:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կիրակի, Յունուար 5, կէսօրէ ետք ժամը 3–ին բոլոր Հայ մանուկները հրաւիրուած են Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը Հայկական Ծնունդի առիթով

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ

Տէսինի Կապոյտ Խաչի, Հայ Մշակոյթի Տան եւ Հայկական վարժարանի աշակերտութեան կողմէ: Մանուկները զուարճացնող ծաղրածուներ խաղեր կը կազմակերպեն բոլորին համար:

Կաղանդ Պապան համեղ անուշեղէններ պիտի բաժնէ եւ Մշակոյթի Տան Մանուկները իրենց առաջին պարերը պիտի ցուցադրեն:

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier
Salle des Fetes Thierry Le Luron
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY
Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.
Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère :*
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.
Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.
— *Entrée gratuite* —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար:

Եկեղեցւոյ անուանակոչութեան առիթիւ՝ Տիկին Ազատուհի Ղազարեան 5000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լէոն Զարզավաթճեան 2500 Ֆր., Պր. Սեպուհ Սարեան, Պր. Ալէքսան Ալէքսանեան, Տիկին Արաքսի Թաղէոսեան 1000–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անթուան Ալէքսանեան 500 Ֆր., Տիկին Սոկոնեան 250 Ֆր., Տիկին Ժագլին Պետրոսեան 300 Ֆր., Օր. Փաշանեան, Պր. Արա Պահատուրեան, Տիկին Նիկողոսեան 200–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Սոմունեան, Տէր եւ Տիկին Սերժ Հէրփոյեան 100–ական Ֆր., Տիկին Մարի Մալումեան 50 Ֆր., Տիկին Մնայեան 1000 Ֆր., Օր. Սիւզմէճեան եւ Տիկին Մնայեան 500 Ֆր.:

Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը 10.000 ֆրանք Եկեղեցւոյ, Ոմն՝ 5000 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Պր. Միշէլ 5000 Ֆր. Եկեղեցւոյ, Պր. Տիւրկէրեան, Տիկին Աքսարլեան 200–ական Ֆր., Տիկին Մարգ. Մարգարեան 10.000 Ֆր., Պր. Գրիգոր Համզալեան, Տէր եւ Տիկին Գալուստեան 1000–ական ֆրանք, Պր. Միշէլ Ռաքիճեան 500 Ֆր.:

(Շար.)

Կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա – Գոլոմպ – Արժանթէօյլի Ակնունի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Ոմն՝ 2000 Ֆր., Տիկիններ՝ Ծառուկեան, Քէօլէեան, Փափազեան, Աւետիսեան 500–ական Ֆր., Տիկին Հիսայեան 200 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83. rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

– Ծ Ն Ո Ւ Ն Դ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 9–ին՝ Գիշերային եւ Առաւօտեան ժամերգութիւններ: (Այս առաւօտ պատարագ չի մատուցուիր):

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5.15–ին: Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. – Պատարագէն ետք՝ Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք *կը կատարուի:*

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 9.30–ին:

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16.30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 17.30–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծնունդ:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը 10.30–ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 9–ին:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան ժամը 17–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 17.45-ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.45–ին

Պատարագ ժամը 11–ին

Պատարագի աւարտին կը կատարուի Ջրօրհնէք,

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ժամը 10.30 ժամերգութիւն:

Ժամը 16.30 Ընթերցուածներու ընթերցում:

Ժամը 17.30 Ճրագալոյցի պատարագ:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ժամը 9.30 ժամերգութիւն:

Ժամը 10 պատարագ Ծննդեան:

Ժամը 12 Ջրօրհնէք:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ժամը 10 պատարագ:

Ժամը 11.45 հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Ժամը 9–ին, միայն գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները կը կատարուին:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4.30–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5.15–ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30–ին

Պատարագ ժամը 10.30–ին

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան:

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 10ին

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը՝ 16ին

Ընթերցուածք ժամը 16.30–ին

Պատարագ ժամը 17–ին

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30–ին: Պատարագ ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի *արարողութիւն կը կատարուի:*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայր. Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:*

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Մեռելոց

Ժամը 10–ին պատարագ:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 10–ին:

Ընթերցուածք ժամը՝ 16.30–ին:

Պատարագ ժամը՝ 17.15–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Առաջնորդական Տեղապահ Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագին կը մասնակցի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝

Խաչիկ Ելմազեանի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՊՕՄՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան տօնին առթիւ, Թաղիս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ մէջ բացառիկ արարողութիւններ տեղի կ'ունենան:

Պատարագը կը մատուցանէ եւ Ջրօրհնէքի կարգը կը կատարէ՝

ՄՈՎՍԷՍ Ա. ՔՀՆՅ. ԳԱԼԷՆՏԷՐԵԱՆ

Երգեցողութիւնք՝ Եկեղեցւոյ Լուսաւորիչ Դպրաց Դասու երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ եւ երգէոնահարութեամբ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր – Սիւզան Արթինեանի:

Պատարագը կը սկսի ժամը 10–ին, նախընթաց Կիրակի երեկոյ Խթման պատարագ:

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS-EREVAN-PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS
A PARTIR DE
3700F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS-EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN PARIS

ՍԷՆ ԼՈՒ - Ս. ԳԷՈՐԳ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան:

Պատարագ ժամը՝ 10–ին:

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ հոգեւոր հովիւ՝

ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Առաւօտեան ժամերգութիւն եւ Հաղորդութիւն ժամը 10–ին:

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 17–ին:

Ընթերցուածներ ժամը 18–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 18.30ին:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 5

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ առաւօտեան ժամը 8.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10–ին:

Հաղորդութիւն մանուկներուն եւ ժողովուրդին 11.30–ին:

Պատարագի աւարտին Ջրօրհնէք*:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց առաւօտեան ժամը 9–ին:

պատարագ ժամը 10–ին:

Պատարագի աւարտին՝ հոգեհանգիստ վասն համայն հայ ննջեցելոց:

ԻՂԱԳԻՆ. – Ամանորի եւ Ս. Ծննդեան առիթներով մի մոռնաք բերել Ձեր նուէրը իբրեւ Իւղագին, որպէսզի վառ մնայ միշտ Լուսաւորչի Կանթեղը:

ՇԱԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 4
SAMEDI
4 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.019 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.019

«ԱՍՏՈՒԱԾ ԸՆԴ ՄԵԶ» ԵՒ ՄԵՆՔ՝ ԱՌ ԱՍՏՈՒԱԾ

«Ահա կոյս յղասցի եւ ծնցի որդի,
Եւ կոչեսցեն զանուն նորա Էմմանուէլ,
Որ թարգմանի 'ընդ մեզ Աստուած'»
(ՄԱՏԹ. Ա. 23):

Նոր Տարի մըն ալ ահա կը բացուի մեր կենսընթացութեան դարաւոր ճամբուն վրայ: 1997 թուականով ան պիտի արձանագրուի եւ ճանչցուի թէ՛ մեր անհատական կենսագրութեան եւ թէ մեր ազգի եւ մարդկութեան տարեգրութեան մշտաբաց էջերուն վրայ: Այս օրերուն յատուկ ուշադրութեամբ կ'անդրադառնանք որ 1997 տարիներ են անցած այն օրէն ասդին երբ երկինքը իջաւ ու միացաւ երկրին հետ, երբ երկրի անշուք մէկ կէտին վրայ, Բեթղեհէմի մէջ, Աստուած ի՛նք խոնարհեցաւ ու մարդացաւ Իր Որդւոյն՝ Բանին Աստուծոյ մարմնաւորութեամբը եւ մեր մարդկային բնութեան հետ նոյնացումովը, ի սէր այս վերջնոյն աստուածատիպ նկարագրին վերարթնցեցման եւ աստուածադրոշմ պատկերին վերականգնումին:

Ս. Ծննդեան տօնն է որ քրիստոնեաներուս համար կ'իմաստաւորէ եւ կ'արժեւորէ այսպէս կոչուած «Նոր Տարին» եւ ժամանակի ու նիւթեղէն տարածութեան թելերով հիւսուող մեր կեանքը այս աշխարհի վրայ: Որովհետեւ բացուող ամէն Նոր Տարուայ առաջին մեծ տօնն է ան, որ իր խորհուրդովը կը լիցքաւորէ մէկ նոր հանդրուանը մեր կեանքին, դալիք 365 օրերը դրոշմելով Աստուծոյ մեզ հետ ըլլալու գաղափարովը:

Քրիստոնէութիւնը Քրիստոսի անձո՛վ է կեանքի կոչուած եւ այդ անձին ներկայութիւնը ունի իր մէջ որպէս իր բուն էութիւնը կազմող զօրութիւն: Գաղափարաբանութիւն չէ քրիստոնէութիւնը. ոչ ալ սոսկ փարոյական ուսուցումներ համակարգ մը. եւ ոչ ալ իշխանութեան մը տիրապետութիւնը: Անձի մը ճառագայթումն է ան: Ատոր համար «արեգակ»ի է նմանցուած Յիսուս: Արեգակը արեգակ է, որովհետեւ կը ճառագայթէ եւ երբեք չի դադրիր ճառագայթելէ եւ չի սպառիր ճառագայթելով: Քրիստոս կ'ապրի եւ չի դադրիր երբեք կեանք ճառագայթելէ: Ոչ խաչը կրցաւ զԱյն դամուած անշարժութեան դատապարտել եւ ոչ ալ հողը կրցաւ զԱյն պարփակել: Աստուած էր, եղաւ մարդ. Աստուած է, եւ չի դադրիր մարմին ըլլալէ նիւթեղէն մարմինը փոխարինելով «խորհրդական մարմնով», այսինքն՝ եկեղեցիով: Ատոր համար է որ եկեղեցին մեր ծննդավայրն է, Իր մարմնին հետ մեր հաղորդութիւնը:

Այս օրերուն քրիստոնէական եկեղեցիները աշխարհի անծայրածիր տարածքին վրայ կը պանծացնեն իրենց հիմնադրին եւ սկզբնատիպին՝ Քրիստոսի ծննդեան դրուագը իրենց հաւատացեալներուն ըսելու համար թէ Քրիստոսի անունը Էմմանուէլ է, թէ՝ «Աստուած իրենց հետ է»: Մեր մէջ Աստուծոյ ներգոյութիւնն ու ներգործութիւնը մեր հարազատ ինքնութեան կնիքն է եւ միանգամայն մեր կեանքին հոգեկան զօրութեան աղբիւրը: Ան որ կը կտրուի այդ աղբիւրէն՝ չուտով կը ցամքի իր ուժականութեան մէջ: Պատմութիւնը կը վկայէ որ մարդիկ յաճախ երբ հեռացած են Աստուծմէ՝ տկարացած են եւ նաեւ այլասերած՝ իրենց հարազատ մարդկային ինքնութեանը մէջ: Մարդիկ այսօր գիտական եւ ճարտարարուեստական ու ճարտարաշինական այնպիսի հսկայական նուաճումներ են կատարած, որ գիրենք կրնան մղել – ինչպէս երբեմն մղած են եւ այսօր ալ կը մղեն – իրենց ուժերը այնպէս բացարձակութեան ըմբռնումին տանելու որ կարծես իրենք ըլլան արարիչը երկրի եւ երկնի, մեծատիեզերքին (macrocosmos) եւ մանրատիեզերքին (microcosmos) եւ նաեւ տէ՛րը մարդկութեան լինելութեան:

Քրիստոսի ծննդեան տօնը հակադեղն է այդ փորձութեան, եւ դարմանը մեղքին հիւանդութեան: Անով Աստուած մեզի կ'ըսէ. – ո՛ւր որ ալ ըլլաս, ի՛նչ որ ալ ըլլաս՝ Ես քեզի հետ եմ, քու մէջդ եմ, քեզ համար մարդ եղայ, որպէսզի դուն ճշմարիտ մարդ դառնաս, Իմ քու վրայ ներդրած դրոշմը անաղարտ պահես, քու հոգիիդ մէջ Իմ Հոգիին ճառագայթը չխիջուցանես:

Սիրելի՛ք,

Մօտէն հետեւելով ներկայ աշխարհի մէջ յառաջ եկած մտածողութեանց եւ կեանքի յեղաշրջական փոփոխութիւններուն՝ Մենք յստակ կերպով կը տեսնենք հոգեւոր վերարթնութեան նշանները մարդկութեան կեանքին մէջ: "Դէպի Աստուած", "դէպի աստուածայինը" շարժումը իրական շարժում է մանաւանդ երիտասարդ սերունդին մէջ, որ նիւթական աշխարհի բարիքներովը ինքզինք յագեցած կը գտնէ եւ հոգեւոր ապրումի ծարաւն ու տենչը կը զգայ:

Մեր հայ ժողովուրդն ալ ընդհանուր մարդկութեան կեանքի շրջագիծին մէջ իր կեանքն ապրելով, եւ մանաւանդ մեր ժողովուրդի քրիստոնէական պատմութեան եւ մշակոյթին ժառանգորդն ըլլալով՝ աւելի կարիքն ունի հոգեւոր վերազարթօնքին: Այլեւս չտարուինք միշտ ըսելու եւ կրկնելու որ 70 տարիներ մենք Հայաստանի մէջ մնացինք զուրկ քրիստոնէական դաստիարակութենէն: 70 տարիներն ի՞նչ կ'արժեն 1700 տարիներու այնքան լիացած քրիստոնական կեանքի արժէքներուն պատմական փորձառութեան հարստութեան դիմաց...: 70 տարիներու սովը չի կրնար 1700 տարիներու առատութիւնը ջնջել, մոռցնել տալ կամ ստուերի տակ դնել...: Եթէ ճշմարտօրէն հաղորդակից եւ հաւատարիմ ենք մեր պատմութեանը՝ պէտքն ունինք այսօր այդ քրիստոնէական ինքնութիւնը վերարթնցնելու, վերարժեւորելու եւ վերազօրացնելու:

Աստուած մեզի հետ եղաւ դարե՛ր դարե՛ր շարունակ, թէ՛ տառապանքի եւ թէ՛ յաղթանակի, թէ՛ խաղաղութեան եւ թէ՛ խռովութեան վիճակներուն մէջ:

Աստուած մեզի հետ եղաւ մեր հաւատքին պերճախօս վկայութիւնն եղող մեր փառակերտ տաճարներուն մէջէն, Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի տեսիլքովը ներթափանցուած եւ լուսեղինացած:

Աստուած մեզի հետ եղաւ մեր Հայ Գիրին մէջէն, Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի տեսիլքովը ձեւ առացած եւ մեր ճակտին դրոշմուած:

Աստուած մեզի հետ եղաւ Աւարայրի դաշտին վրայ, Ս. Վարդանի կողքին կանգնած Ս. Ղեւոնդի հրաշունչ աղօթքներովը:

Աստուած մեզի հետ եղաւ մեր մագաղաթներուն, եւ տպագիր մատեաններուն մէջէն, մեր գրիչներուն եւ գծողներուն տառերով, գիծերով եւ գոյներով:

Աստուած մեզի հետ եղաւ մեր խաչքարերուն մէջէն, մահուան դառնութեան դիմաց անմահութեան շունչը ապրեցնելով մեր մէջ:

Աստուած մեզի հետ եղաւ մեր սուրբերուն եւ նահատակներուն մէջէն, մաքրաշունչ կեանքի եւ արեան գնով արտայայտուած հաւատքի հաւատարմութեան ըմբռնումը կենդանի պահելով մեր ողջ գոյութեանը մէջ:

Աստուած մեզի հետ եղաւ «բազում եղանակօք եւ բազում ժամանակօք», բայց ոչ միայն անցեալին, այլեւ այսօր:

Աստուած մեզի հետ եղաւ երբ Արցախի ժողովուրդը եւ Արցախացեալ հայ ժողովուրդի բոլոր զաւակները ի Մայր Հայրենիք եւ ի Սփիւռս աշխարհի հաւատարիմ մնացին Աստուծոյ տուած ազատութեան գաղափարին եւ պարտաւորութեան ու իրաւունքին:

Աստուած մեզի հետ եղաւ մեր Հայրենիքի անկախութեան հռչակումին մէջէն, դեռ հինգ տարիներ առաջ, ազատութեան գաղափարը շօշափելի իրականութեան վերածելով:

Աստուած մեզի հետ եղաւ մեր Ս. Եկեղեցւոյ՝ իր Միածին Որդւոյն մարմնին վերառողջացումովը, վերակենդանացումովը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի վերածաղկումովը եւ ողջ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ յարաճուն պտղաբերութեամբը:

Աստուած մեզի հետ է այսօր: Սա ինծի համար – եւ վստահ եմ ձե՛զ համար – կենդանի հաւատք է, մեր բոլորի գոյութեանը հետ շաղախուած համոզում է եւ ապրում միանգամայն: Աստուծոյ մեզ հետ ըլլալու գիտակցութիւնը առաւել եւս ուժեղ եւ ներգործօն կը դառնայ մեր մէջ երբ մենք յատուկ ճիգով ջանանք մեր գերագոյն կարելին ընել որպէսզի ՄԵՆՔ ըլլանք Աստուծոյ հետ: Ըլլա՛նք լիասի՛րտ կերպով եւ ոչ թէ պարագայական եղանակով. ըլլա՛նք վաւերական ապրումով եւ ոչ թէ յիշատակային անդրադարձումով. ըլլանք ճշմարիտ, տաք, անկեղծ, ամբողջական ինքնամիացումով Անոր հետ եւ ոչ թէ ձեւական պատկանելիութեան տարտամ զգացումով:

Այս մտածումներով եւ զգացումներով առաջնորդուած՝ սրտագին կոչ կ'ընենք մեր սիրեցեալ ժողովրդեան, որ մարդեղացեալ ՅԻՍՈՒՍԻՆ հետ մեր ըլլալը, ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ-ին հանդէպ հաւատարիմ մնալը եւ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ-ին զօրութիւնը մեր մէջ կենսաբեր եւ առողջարար ուժի վերածելը դառնայ մեր կենսընթացի առեւլումը, ուղղուածութիւնը 20րդ դարու այս վերջին տարիներուն երբ կը պատրաստուինք ողջունելու նոր, երրորդ, հազարամեակ մը քրիստոնէական յաւերժացնաց պատմութեան մէջ:

Ջերմօրէն կը շնորհաւորենք մեր Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ նուիրապետական միւս Աթոռներու գահակալները եւ մեր սիրեցեալ եղբայրները՝ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը եւ Երուսաղէմի ու Կ. Պոլսոյ Պատրիարքները, մեր Թեմերու Առաջնորդները, մեր Հայրենիքի Հանրապետութեան Նախագահն ու պետական աւագանին, մեր բոլոր կրօնական, եկեղեցական, բարեսիրական, կրթական, մշակութային, ընկերային հաստատութիւններն ու կազմակերպութիւնները ի Մայր Հայաստան եւ ի Սփիւռս աշխարհի:

Մեր աղերսալից աղօթքն է ու սրտալից մաղթանքը որ ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ-ը դառնայ մեզ համար ԷՄՄԱՆՈՒԷԼ, Աստուած ըլլայ մեզ հետ մեր լինելովն Իրեն հետ, վասն շինութեան եւ բարգաւաճութեան ազգիս Հայոց, եւ վասն բարօրութեան համայն մարդկութեան եւ ի փառս Ամենասուրբ Երրորդութեան. ամէն.

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Յունուար 1997
ի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածին

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՁԻՒՆ-ՁՄԵՌԸ

ԱՀԱՒՈՐ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Ֆրանսայի որոշ շրջաններ, գլխաւորաբար Ռոն գետի հովիտը ողբալի պատկեր մը կը պարզեն Յունուար 1-էն ի վեր, փաստը տալով որ ոչինչ նախատեսուած է երբ ձմեռը, յանկարծ, շատ խիստ է, ձիւնը առատ եւ պատասխանատու իշխանութիւններն ալ՝ անճրկած: Այսպէս Ռոնի հովիտը աղէտալի պատկեր մը կը ներկայացնէր Յունուար 2-ին, ուր աւելի քան 10.000 ճամբորդներ մկրտուած՝ «Ձիւնի աղէտեալներ» մէջտեղ մնացին եւ բոլոր հեպընթացները անշարժացան Լիոնի կայարանը կամ շրջանը: Յաճախ կարելի իսկ չէ եղած պանդոկ գտնել, ուտելիք ալ չէ բաշխուած եւ մանաւանդ ոչ մէկ տեղեկութիւն տրուած ճամբորդներուն: Յունուար 3-ին, երկաթուղային երթեւեկը դադրած էր Լիոն – Սւէնի շրջանը: Ճիշդ այս շրջանին է որ Ֆրանսայի բոլոր կայարանները հսկայ հանրագծեր կը հաստատեն թէ երկաթուղիի տնօրէնութիւնը ընդառաջ երթալով ճամբորդներու դժգոհութեանց, յաջողած է կարգադրել այդ տասնեակ մը հարցերը որոնք ներկայացուած էին, ինչպէս կառախումբերու յապաղումները, տեղեկատուութեան բացակայութիւնը, եւայլն, եւայլն: Որոշ հեղնանք մը կայ այսօր, երբ հազարաւոր ճամբորդներ ընդվզած էին գոյացած կացութեան պատճառով: 30 ճեպընթաց ճամբան մնացած են:

Կառախումբերէն զատ, նոյն շրջանի ճամբաներն ալ փակ են, միշտ ձիւնի եւ սառած սալայատակներու պատճառաւ: Վերջապէս կացութիւնը այնպէս է որ տեղ – տեղ Ֆրանսա թերաճ երկիր մը կը թուի ըլլալ եւ իշխանութիւններն ալ միակ թելադրանք մը կ'ընեն՝ «տունը նստեցէ՛ք»: Ա – 7 կառուղին բոլորովին փակ է, բեռնատար կառքեր չեն կրնար ապ-

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ-ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (222) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ. –

Համազարկ — ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Les tentatives de réforme de l'église apostolique arménienne : *l'histoire d'un échec* — A. TER-MINASSIAN

Աւարտն ու անաւարտը ըստ Յ. Օշականի — ԳՐ. ՓԻԼՏԵԱՆ

Ուլրիքա — Խորխէ Լուիս Պորխէս
Թարգմանութիւն՝ Վ. Մաթէոսեան

ՊԵՏԱԿԱՆԷՆ ԵՏՔ ԱԻՍՏԱՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԵՐԷՆԸ

«Կաղանդի Թունաւոր Նուէր» ալ կարելի էր կոչել այդ «Հայերէն»ը որուն չակերտները —այս պարագային— ապահովաբար աւելի՛ արժէք կը ներկայացնեն, քան չակերտեալ մեր մարտիրոսը: Այդ մարտիրոսը մեր մեսրոպաշունչ, փառապանծ, մեծաւքանչ եւ տակաւին ի՛նչ-ինչ ածականներով կոչուած, դարերէ ի վեր որպէս ամենայն սրբութիւն պահպանուած, փայփայուած լեզուն է: Իսկ մարտիրոսացնողը՝ անոր գոյութեան, բարգաւաճման հնոց ընդունուած հայկական դպրոցը (եթէ անշուշտ տակաւին սրբապղծութիւն չնկատուի «հայ դըպրոց» կոչել ազգային ամէն նուիրական գոյութիւն բարբարոսաբար ոտնակոխ ընող հաստատութիւն մը):

Խօսքը կը վերաբերի երկլեզու թռուցիկ — նամակի մը որ տօնական օրերու տրամադրութիւններէն անմասն չմնալու սովորական փութկոտութեամբ ղրկըւած է հայ մարդոց. ենթադրուածը —քանի որ կարելի չէ հոս «հասկնալ» բառը գործածել—, այն է որ փարիզեան շրջանի հայկական Դպրոցասէր վարժարանը նիւթական նեցուկ կը խնդրէ: Բայց այս նըպատակէն առաջ, թնճուկ — նամակը փառաւոր փաստը կը բերէ այն իրողութեան թէ հայ լեզուն, հայկականը արհամարհանքի, վարկաբեկումի ի՛նչ անհաւասարելի ուժգնութեան մը թիրախ են Դպրոցասէրի պատասխանատուներուն համար:

Աւելի քան տարիէ մը ի վեր կը լսէինք թէ նոյն վարժարանը վայր կ՚ըլլար տխուր խմորումներու: Սխալ մատակարարումի կարճատեսութիւններուն հետեւանք դըպրոցը ձգելու պարտաւորութեան տակ գտնուեր էին հայերէնով գործող լուրջ տարրեր. անոնք որոնք դպրոցին նկատմամբ ցանկալի պուրգուրանքին, հետաքըրքրութեան մեծագոյն գրաւականն էին: Կատարուածը անցողակի փակագիծ նըկատուեցաւ ու տիրեց սպասումի վիճակ մը թէ ի վերջոյ ողջմտութիւնը պիտի յաղթանակէր ու կացութիւնը բնականոն դառնար: Ձեզ՚ւ: Ընդհակառակն: Այս վերամուտին դպրոցին վարչութիւնը առնուազն լռեց նոյն խումբէն հոն մնացած մէկ—երկու անուններու ալ մեկնումին. ապա ամէն առիթով գրեթէ հպարտութեամբ յայտարարուեցաւ որ նոր ուժեր ներգրաւուած էին:

Խնդրոյ առարկայ նամակը զոր առանց լեզուական, ուղղագրական, կէտադրական, եւն. սրբագրութեան կ՚արտատըպենք հոս, կը ձգնի խօսիլ Դպրոցասէրին «յարատեւ յառաջդիմութեան» մասին. բայց ի՛նչ «յառաջդիմութիւն» երբ բառը մէկ մինակը նոր մրցանիշ մը հաստատած է մարդերու ամէնէն տխուրին մէջ, հիւրընկալելով ուղղագրական երեք սխալ: Եւ լաւ որ առանձին չէ ան: Ի՞նչ վերաբերում կարելի է ունենալ հայկական դպրոցի մը, երբ անոր անունով —այնքա՛ն հպարտութեամբ— հրապարակ իջածներու մօտ նոյնիսկ գոյութիւն չէ ունեցած հաստատութեան անունը ճիշդ գրելու նուազագոյն ուշադրութիւնը. ու երկու տասնեակ տողի մէջ խե՛ղճ վարժարանը ներկայացած է երեք տարբեր ըղգեստաւորումով, ճիշդ տօնահանդէսի մը ծաղրածուին պէս: Ու «նախաճահուին» որպէս մտահոգութեան առարկայ, երեք կէտ կը նշէ. «մանկավարժութին հայկական եւ փրանսական լեզուներով» որուն հայկականին մասին անառարկելի փաստը կը տրուի նոյնինքն այդ նամակով. ապա՝ «ապահովութեան կանոններու համաձայն պահպանել դպրոցին պատերը» որ ամէնէն իրապաշտն է ու միակ հաւաստին, նկատի առած պարզուած կացութիւնը. եւ վերջապէս՝ «մեր զաւակներուն երջանկութիւնը ապահովել» ինչ որ դժուար պէտք չէ ըլլայ լաւ պահպանուած պատերու մէջ ուր հոգ չէ թէ իրենց ծնողքը զիրենք կը ղրկէ հայկական ուսում ստանալու նպատակով...:

Կ՚ապրինք շրջան մը երբ իբրեւ թէ մեր ամէնօրեայ մտահոգութիւններուն գըլխաւորն է հայկական վարժարանին վերաբերողը: Ու ընդհանուր առմամբ բոլորս համաձայն ենք այս առաջնահերթութեան, բացի յայտնապէս Դպրոցասէրի պատասխանատուներէն: Այնքան անհեթեթ է կացութիւնը որ նոյնիսկ արտառոց ըլլալէ կ՚արգիլէ հարցումը թէ տուեալ պայմաններու մէջ հայկական դպրոց չունենա՞լն է աւելի մեծ ցաւ, թէ ունենալը: «Չունենալը» պիտի պատասխանեն ազնուութեան ու ամբարտաւանութեան այս եզակի միաձուլումէն զայթակղածներ. «ունենա՛լը» պիտի ըսեն անոնք որոնք պատերու պահպանութեան առաքելութեան նուիրուածներ են որպէս ազգային գերագոյն արարք:

Ու երկուքին միջեւ չահողը պիտի ըլլայ նոր, աւստապետական «Դըպրոձասէր»եան հայերէնը...:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԴՐՊՐՈՑԱՍԷՐ ՎԱՐԺԱՐԱՆ
1, BOULEVARD DU NORD
93340 LE RAINCY

16 Դեկտեմբեր 1996

Յարգելի հայրենակից,

Քանի մը տարիներէ ի վեր, Դըպրոցասէր վարժարանը ունեցաւ ի շնորհիւ տեսչութեան, ուսուցչութեան, ազգային դաստիարակութեան նախարարութեան եւ տիկնանց միութեան վարչութեան, յարատեւ հառաչդիմութիւն:

Դըպրոցին եւ իր վարչութեան մտահոգութիւնները հետեւեալներն են.

— Մանկավարժութիւն հայկական եւ ֆրանսական լեզուներով:

— Ապահովութեան կանոններու համաձայն պահպանել դպրոցին պատերը:

— Մեր զաւակներուն երջանկութիւնը ապահովել:

Մեր նպատակներուն շարունակութեանը համար, Դըպրոցասէրը ձեր օժանդակութեան պէտք ունի՝:

Ձեր մասնակցութիւնը անհրաժեշտ է:

Յաջողութեան կարելիութիւնները իրականցնելու համար միասին պէտք է գործել, որպէսզի մեր դպրոցը պահէ իր հայկական աւանդութիւնները եւ իր կրդութիւնը:

Հայրենասիրական ձեր զգացումները արտայայտեցէք՝ երբ Դպրոցասէրը կը դիմէ ձեզ:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԵՑԷՔ «ՆԵՐԿԱՅ»

Ղրկել ձեր նուիրատուութիւնները.
ECOLE TEBROTZASSERE
1, BOULEVARD DU NORD
93340 LE RAINCY

Շնորհակալութիւն կը յայտնենք, մեր պայքարը շարունակելու միջոցները տալով: Կը մաղթենք յարատեւ աջակցութիւն:

Յարգանքներով:

Նախաճահուին

ԵԹՈՎՊԱՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

(1941-1975 ՇՐՋԱՆ)

ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ՄՈՒՇԵՂ ԵՐԵՒԱՆԵԱՆ

Պատմագիրքէ մը աւելի յուշամատեան մըն է նուիրուած Եթովպիոյ հայ գաղութին, ճոխացած բազմաթիւ նկարներով եւ գրուած երկու լեզուով՝ հայերէն եւ անգլերէն:

Այս հատորով որ գիւրաւ կը թղթատուի, հեղինակը՝ Մուշեղ Երեւանեան, այժմ հաստատուած Գալիֆորնիա, կ՚ուզէ արժեւորել օրինակելի գաղութ մը: Գաղութ մը թէեւ փոքրաթիւ բայց կենսուրախ որ ապրեցաւ ազգային արժանապատուութեան գիտակցութեամբ: Ստեղծեց, կազմակերպեց եւ բոլորուեցաւ իր ինքնութիւնը բնորոշող, պահպանող եւ զարգացնող կառոյցներու շուրջ: Գաղութ մը որ իր աշխատասիրութեամբ եւ ուշիմութեամբ նուաճեց Ատտիս Ապապայի հրապարակը ամէն մարզի մէջ ու վայելեց եթովպական ժողովուրդին եւ արքունիքին համակրութիւնը, ակնածութիւնն ու յարգանքը:

Եթովպիոյ հայ գաղութը երեք տասնամեակ, 1940—ական թուականներէն մինչեւ եօթանասունական տարիները, ունեցաւ իր ամէնէն բեղուն եւ բարգաւաճ ժամանակաշրջանը: Եւ այս ժամանակաշրջանն է որ Մուշեղ Երեւանեան՝ կը նկարագրէ, կը ներկայացնէ հաստատութիւններու, միութիւններու, դէմքերու եւ դէպքերու ընդմէջէն:

Սակայն, գիրքը կը սկսի ամփոփ տեղեկութիւններով անցեալի մասին, հիմնուած Ա. Աբրահամեանի երկու յօդուածներու վրայ «Հայ — եթովպական յարաբերութիւնները» լոյս տեսած «Յառաջ»ի 1973 Հոկտեմբեր 30 եւ 31—ի թիւերուն մէջ: Այս յարաբերութիւնները ըստ Մ. Խորենացիի գրի առած աւեւելեան աւանդութեան մը եւ ըստ Անանիա Շիրակացիի «Աշխարհացոյցին», շատ հին եղած են: Ապա, Քաղկեդոնի ժողովին դէմ տարուած պայքարը եւ անկէ բխող կրօնական կապերը, Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքարանի ազդեցութիւնը եւ այլ դէպքեր ու փաստեր կը վկայեն կապերու գոյութիւնը դարերու ընթացքին, ինչպէս Տիմոթէոս Ծ. Վրդ. Սափրիչեանի գիրքը «երկամեայ պանդխտութիւն ի Հապէշիստան»: 1880—էն 1900, 25 — 30 Հայեր եկած են Եթովպիա եւ բնակած Հարար եւ Ատտիս Ապապա քաղաքները: Բազմացած են 1900—էն սկսեալ: 20—րդ դարու առաջին տասնամեակներու հայ կեանքը լայնօրէն ներկայացուած է Հայկ Փաթաբանի «Արդի Եթովպիան եւ հայ գաղութը» գիրքին մէջ:

Եթովպիոյ հայ գաղութը բախտաւոր եղած է որ իր փոքրաթիւ քանակին մէջ ունեցած է մեծ բարերարներ եւ նուիրեալ դէմքեր: Գրիգոր Հ. Հովուեան (1849 — 1924) որ իր մեծածաւալ կալուածը նուիրած է գաղութին: Միհրան — Գէորգ Մուրատեան շինել տուած է Սուրբ Գէորգ Եկեղեցին, հայկական ոճով եւ որուն օծում կատարուած է 1935—ին: Մաթիկ Գէորգօֆ 1932—ին կառուցել տուած է Ատտիս Ապապայի Ազգային վարժարանը, երկյարկանի հոյակապ շէնք մը: Այլ դէմքեր՝ Կարպիս Խպէեան արժանացաւ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի կոնդակին իր կիսադարեան ծառայութեան, Ժորժ Մինասեան, գնդապետ Խօսրով Պօղոսեան, Արտաշէս Փէշտիմալճի, Խաչիկ Պօղոսեան եւայլն...,

Եթովպիոյ հայ միութիւնները ստեղծուեցան 1926 — 1927—էն սկսեալ:

Առաջին Մարզական Միութիւնը հիմնուեցաւ 1928—ին, «Եթովպիոյ Հայ Երիտասարդաց Մարմնամարզական Միութիւն» որ յետագային մաս կազմեց Հ. Մ. Ը. Մ.—ի: Երկրորդը՝ «Արաքս» Միութիւնն է որ տեւեց մինչեւ 1941: Երրորդը՝ «Մարմնամարզական Արարատ Միութիւնը» (Մ.Ա.Մ.) հիմնուեցաւ 1943—ին երբ արդէն գաղութը կը հաշուէր 1100 անձ, մեծ ու պզտիկ: Մ.Ա.Մ.—ը համախմբեց Ատտիս Ապապայի ամբողջ հայ երիտասարդութիւնը, տուաւ անոր նպատակ մը, միջավայր մը: Իր ակումբով եւ մարզադաշտով եղաւ երկրի ամէնէն ներկայանալի մարզական միութիւնը, ոտնագնդակի, պասքէթ — պոլի, վօլէ — պոլի տղոց եւ աղջկաց խումբերով, փինկ — փոնկի խաղացողներով: Տարաբաղում փայլուն յաղթանակներ, արժանացաւ երկրի ախոյեանի տիտղոսներու: Յիսունական թուականներուն հայութիւնը իր բարձրութեան գագաթնակէտին հասաւ շնորհիւ Մ.Ա.Մ.—ին: Սակայն, ժամանակները անցան: 1968ին, Մ.Ա.Մ.ի հիմնադրութեան 25—ամեակը տօնուեցաւ արտասովոր ութիւններէ եւ նուազէ բաղկացած յայտագրով մը եւ 1975—ին Մ.Ա.Մ.ը չկար, մնաց միայն անունը:

Գաղութը ունեցած է իր Մուրատեան երգչախումբը, հիմնուած 1928—ին, Ներսէս Նալպանտեանի ղեկավարութեամբ երգչախումբը դարձաւ տիրական:

Ատտիս Ապապա ունեցած է երկու հայկական Տիկնանց Միութիւններ՝ «Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւն»ը եւ «Բարեսիրաց Տիկնանց Միութիւն»ը:

Հ. Բ. Ը. Մ.—ը կը հիմնուի 1918—ին: Կը ծաւալէ բարեսիրական եւ կրթական գործունէութիւն: Իր ունեցած գումարը 1975—ին կը գրաւուի եթովպական համայնավար կառավարութեան կողմէ, ինչպէս նաեւ շարք մը հայ ազգայիններու կալուածները որոնք մինչեւ այսօր կը մնան գրաւուած,

Ազգային Գէորգօֆ վարժարանը եղաւ գաղութին հպարտութիւններէն մին: 1100 — 1200 հոգինոց գաղութը տուաւ 160 — 170 աշակերտ: Տնօրէններէն յիշենք գրագէտ Կարօ Փօլատեանը եւ աւելցնենք որ բարերար Մաթիկ Գէորգօֆ իր մահկանացուն կնքած է Մարսէյլ, դժուար օրեր ապրելէ յետոյ: Այսօր, հինգ — վեց հայ աշակերտ կան որ կը յաճախեն Գէորգօֆ վարժարանը: Դասարանները լեցուած են եթովպացի աշակերտներով:

Սուրբ Գէորգ Եկեղեցին եղաւ գաղութին մէկ կեդրոնը: Հոգեւոր վերին Տեսուչը եղաւ Մամբրէ Արք. Սիրունեան, իսկ յաջորդական հոգեւոր հովիւները՝ Յովհաննէս Ա. Քհնյ. Կէվհերեան, Վազգէն Վրդ. Արգումանեան, Կորիւն Ծ. Վրդ. Մանուէլեան, Թորգոմ Քահանայ Կէօվօղլանեան:

Եթովպիոյ հայ գաղութի կեանքին մէջ գրոց յիշատակի արժանի է 1965 Յունուար ամիսը: Ատտիս Ապապայի մէջ տեղի ունեցաւ Օրթոտոքս միարնակ եկեղեցիներու վեհաժողովը որուն մասնակցեցան Վազգէն Ա. եւ Խորէն Ա. Կաթողիկոսները որոնք արժանացան կայսր Հայլէ Սէլլասիէի պատիւներուն եւ հայ գաղութի խանդավառ եւ ջերմեռանդ ընդունելութեան:

Մուշեղ Երեւանեան իր հատորը կը վերջացնէ հայ գաղութի ներդրումները ներկայացնելով երկրի առեւտրական կեանքին, ինչպէս նաեւ հայկական ընտանեկան եւ ընկերային կեանքը, հայ երիտասարդ սերունդի յաջողութիւնները: Իսկ երախտագիտութեամբ կը յիշէ անունները գաղութի նուիրեալներէն՝ Պերճ Պապայեան, Էլլիս Ճէրահեան, Պօղոս Եղիայեան, Մանուկ Խուտանեան, Աւետիս Թէրզեանի:

Վերջին գլուխը 1970—ի անուանացանկն է Եթովպիոյ Հայերուն, մարդահամար մը պատրաստուած Կորիւն Ծ. Վրդ. Մանուէլեանի կողմէ: Հայերու թիւն է՝ 1191. իսկ 17 Հայերու ցանկ մը որոնք ամուսնացած են օտարներու հետ:

Եթովպիոյ հայ գաղութին դիմագիծը կը տժգունի եւ հիմնովին կը փոխուի 1975—ին երբ եթովպական կառավարութիւնը կ՚ընդգրկէ համայնավար վարչակարգը: Ատտիս Ապապայի հայութիւնը իր լայն զանգուածով կը լքէ երկիրը, հեղինակը կ՚ըսէ՝ «Հայու ճակատագիր. շինէ, շէնցուր ու ձգէ»:

Ամէն պարագայի մէջ այս հատորը գրուած պարզ ոճով եւ առանց որեւէ յաւակնութեան կենդանի վկայութիւն մըն է մեր գաղութներու պատկերազարդ պատմութեան եւ անոնց ճակատագրին: Անկասկած նախկին Եթովպահայեր, Միացեալ — Նահանգներէն, Գանատայէն Ֆըրանսա քաղցր յիշատակներով, խոր ապրումներով պիտի թղթատեն այս հատորը:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ «ՓՈՔՐ ԵՐԳԻՉՆԵՐ»ՈՒ ԽՈՒՄԲԸ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՍԵԼԱՆԻԿԻ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ

Դեկտեմբեր 22-ին Սելանիկի Արիստոտէլեան համալսարանի պաշտօնական հանդիսութեանց սրահին մէջ, 1200 ունկնդիրներու ներկայութեան, Հայաստանի «Փոքր Երգիչներ»ու խումբը՝ խմբավարութեամբ համաշխարհային ճանաչում ստացած Տիգրան Հեքեքեանի, տուաւ իր առաջին երգահանդէսը: Խումբը հրաւիրուած էր մասնակցելու հանդիսութեանց, «Համազգային» մշակ. միութեան կողմէ եղած դիմումներուն վրայ, «Սելանիկ 97 — եւրոպական մշակութային մայրաքաղաք» հանդիսութիւններու ծիրէն ներս, որ պիտի տեւէ ամբողջ մէկ տարի:

Նախատօնական եւոյթներուն, որոնք սկսան Դեկտեմբերի ընթացքին, Հայաստանի փոքրիկ երգիչներու խումբը, աշխարհի 280 զանազան երկիրներէ թեկնածու խումբերէն ընտրուած երկուքէն մէկն է, իսկ միւսը «Վիէննայի մանկական երգչախումբը», որ իր համերգը տուաւ Դեկտ. 15-ին:

Սրահը խորապէս տպաւորուած ներկաներով, հետեւեցաւ երգչախումբի ելոյթին, եւ բոլորը ապշահար մնացին, թէ ինչպէս, երկիր մը, որ այդքան դժուարին պայմաններու տակ կ'ապրի, այսպիսի երգչախումբով դուրս կուգայ:

Սելանիկի «Համազգային»ը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 21-ի իրիկուան, «Վարդան եւ Վարդուհի Տէր-Զաքարեան» շքեղ սրահին մէջ ընդունելութիւն կազմակերպեց ի պատիւ հիւրերուն: Ջերմ մթնոլորտ ստեղծուեցաւ ու նուէրներ տրուեցան փոքրիկ երգիչներուն: Խօսք առաւ «Համազգային»ի ատենապետուհի տիկին Տիրուհի Ղալիլիա-Գալֆայեան, որ ջանք չէր խնայած յաջողցնելու այս ձեռնարկը՝ ապահովելով մօտ 40.000 տոլար «Սելանիկ 97 — եւրոպական մշակութային մայրաքաղաք» կազմակերպիչ յանձնախումբէն: Տիկին Ղալիլիա-Գալֆայեան պաշտպանեց այն տեսակէտը, թէ պէտք է առիթներ չկորսնցնել եւ օգտուիլ այն բոլոր կարելիութիւններէն, զորս մեր օտար բարեկամները կ'ընծայեն մեզի մեր մշակոյթը ծանօթացնելու աշխարհին:

Խօսք առաւ խումբի ղեկավար պարոն Տիգրան Հեքեքեան, որ շեշտեց, թէ պարտականութիւնն ունինք ծառայելու մեր մշակոյթին, յանձն առնելով բոլոր զոհողութիւնները, որոնք պէտք են ատոր համար, եւ ըսաւ, որ աւելի մեծ ապացոյց չկայ ասոր, եթէ նկատի ունենանք թէ ինչպիսի դժուար պայմաններու մէջ մենք կը յամառինք տակաւին:

Վերջին խօսողն էր Աթէնքի մէջ Յունաստանի հայկական դեսպանատան մշակոյթի գործերու խորհրդատու՝ Պ. Կարապետ Գալֆայեան, որ գնահատանքի խօսք ուղղեց «Համազգային»ի վարչութեան, որ չէր բաւականացած ապահովել այս ելոյթը Սելանիկի մէջ, այլ նաեւ Աթէնքի «Համազգային»ին հետ գործակցաբար կազմակերպած էր երգահանդէսներ Աթէնքի մէջ ալ:

Վերջացնելով առաջարկեց «Համազգային»ի վարչութեան՝ գործակցիլ դեսպանատան հետ եւ իրագործել 1997 ամբան «Հայաստանի փոքրիկ երգիչներ»ու այցելութիւնը Յունաստան, եւ անոնց հիւրընկալութիւնը ամառնային օգափոխութեան համար Խալքիդիքէի հայկական ամարանոցը:

Խումբը մեկնեցաւ Աթէնք ուր նոյնպէս մեծ յաջողութիւն ունեցաւ իր երգահանդէսներով, նախքան Հայաստան վերադառնալը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԿՆՃԻՌՆԵՐԷՆ

Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ի վեր սահմանային հարցեր, զանգուածային տեղափոխութիւններ, սրբագրութեան կարօտ շատ հարցեր անկայուն շրջանի մը վերածած են Կովկասը: Հոն հին – վէց տարբեր կէտեր կը նմանին միշտ պայթելու պատրաստ կեդրոններու: Ամէնէն ծանօթները Չէչէնիան ու Ղարաբաղն են ներկայիս, բայց անոնց քով կան աբխազ, պալքար, օսէթ, լեզգի, կապարտ ժողովուրդներուն պահանջներով, հակադրութիւններով ստեղծուած կնճիռներն ալ: Այսպէս Հարաւային – Օսէթիոյ (Վրաստան) բնակիչները որոնք կը ձգտին Ռուսաստանի տարածքին վրայի Հիւսիսային Օսէթիոյ իրենց ազգակիցներուն միանալ, Նոյեմբերին նախագահական ընտրութիւն կատարեցին: Նոյնպէս Վրաստանի բնակիչ Աբխազները Նոյեմբեր 30-ին ընտրեցին իրենց ղեկավարները:

Նոյն կարգի հարց մըն է լեզգիականն ալ: Ատրպէյճանի եւ Ռուսաստանի սահմանին վրայ ապրող այս ժողովուրդը կը պատրաստուի արտակարգ համագումարի մը որ տեղի կ'ունենայ Մոսկուայի մէջ, տարեվերջին: Անոնք ալ կը պահանջեն որ իրենց տարածքը Ռուսաստանի դաշնակցութեան մաս կազմէ ու ապրին Տաղըստանի իրենց ազգակիցներուն հետ, վերստին կեանքի կոչելով Լեզգստանը:

Ռուսաստանի հարաւային սահմանին վրայ Վրաստանի ու Հիւսիսային Օսէթիոյ դրացի է Կապարտեւպալքարիան: Պալքարներն ալ Նոյեմբեր 17-ին համագումարով մը որոշած են Պալքարիոյ հանրապետութեան մը ստեղծումը որ նոյնպէս մաս պիտի կազմէ Ռուսաստանի դաշնակցութեան:

Լեզգիներուն նման Պալքարներն ալ լեռնային ժողովուրդ են: Անոնց լեզուն կը պատկանի Թրքական լեզուախումբին, նման Ատրպէյճանցիներուն եւ Ուզբեկներուն. մինչդեռ Կապարտները կը խօսին կովկասեան շատ հին լեզու մը որ մօտ է Չէրքէզներու լեզուին:

Պալքարները որոնք 1921-ի սահմանային քմահաճ ձեւաւորումներուն, համակեցութեան պարտադրուած են Կապարտներուն հետ կազմելով մէկ հանրապետութիւն, Գերմանացիներուն հետ գործակցութեան ամբաստանութեամբ 1944-ին աքսորուած են կեդրոնական Ասիա, ինչպէս Չէչէնները, Ինկուշները եւայլն: Կապարտները չեն աքսորուած ու հանրապետութիւնը միայն իրենց անունով կոչուած է մինչեւ որ 1957-ին Պալքարներուն արտօնուած է վերադառնալ: Այս պարագան կարեւոր դեր ունեցած է անջատումի իրենց ներկայի պահանջին մէջ:

Կովկասի ժողովուրդներու բազմազանութեան մասին մէկուկէս դար առաջ Ա. Տիւմա կը գրէր. «hարցուցէ'ք այս ժողովուրդներուն մեծ մասին թէ ո'ւրկէ սերած են, պիտի չկարենան պատասխանել. չեն գիտեր թէ որքան ժամանակէ ի վեր բնակիչներն են իրենց լեռներուն ու ձորերուն: Սակայն բոլորը գիտեն թէ հոն ապաստանած են պահպանելու համար իրենց ազատութիւնը որուն պաշտպանութեան համար պատրաստ են մեռնելու»:

«ՀՈՐԻԶՈՆ»Ի ԳՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑԸ

«Հօրիզոն»ի գրական աշխատանոցի առաջին հանդիպումը տեղի ունեցաւ 1996 Դեկտեմբեր 22-ին, Համազգայինի գրադարանը, մասնակցութեամբ 16 ներկաներու: Նուիրուած էր Կոստան Զարեանի «Կղզին եւ մի մարդ» գործի ընթերցումին: Ան լոյս տեսած էր առաջին անգամ «Հայրենիք» ամսագրի 1955-ի թիւերուն մէջ: Վերջերս, Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը զայն կ'արտատպէր անգամ մըն ալ ըլլալով զայն շրջապայութեան մէջ: Զարեան այդ գործը կը կոչէ վիպակ: Անոր նիւթը կը կազմէ ուղեգրութիւն մը, գրուած միջերկրականեան կղզիի մը վրայ ու ողողուած անոր ու անոր բնակիչներուն նկարագրութեամբ, այդտեղ հանդիպումներով եւ զարեանական խոհագրութիւններով: Կարճ ու կայտառ գրութիւն մը, ան նախաճաշակ մը կուտայ Զարեանի լեզուին, պատկերներ ստեղծելու կարողութեան եւ մանաւանդ փիլիսոփայական մշտակայ կայթին: Տոքթոր Սիմա Աբրահամեան ներկայացուց ու ընթերցումներ ըրաւ գործէն: Հաճելի մթնոլորտի մը մէջ ու կլոր սեղանի շուրջ ներկաները փոխանակեցին իրենց տպաւորութիւնները, կատարելով նաեւ ընթերցումներ իրենց նախասիրած մասերէն: Ներկաներու տրամադրութեան տակ կային «Յառաջ»ի թերթօնը եւ Արա Պալիոզեանի թարգմանութիւնը:

Հանդիպման ներկայ էր նաեւ տոքթոր Շաքէ Մինասեան, որու թարգմանութեամբ տարի մը առաջ կրկին «Յառաջ»ի մէջ լոյս կը տեսնէր Լօրէնս Տրրէլի «Պրոսպերոյի կղզին» (Prospero's Cell) գործը, որուն մէջ օրագրութեան ձեւով կը պատմուի յունական Գորֆու կղզին վրայ անոր հանդիպումները զանազան անձերու հետ, որոնց մէջ լայն տեղ մըն ալ յատկացուած է Զարեանին: Տոքթոր Մինասեան խօսեցաւ այդ թարգմանութեան մասին, անոր յարուցած դժուարութիւններուն, ինչպէս նաեւ հաճոյքին մասին: Այս զոյգ գործերէն պատճէնահանուած օրինակներ տրամադրելի են Համազգայինի գրադարանը:

Յաջորդ հանդիպումը տեղի պիտի ունենայ 1997 Յունուար 17-ին, երեկոյեան ժամը 8.30-ին, նոյն վայրը: Ընթերցման ու քննարկման նիւթն է Լոս Անճըլըս լոյս տեսած Իշխան Ճինպաշեանի «Արխիւ հասնումի» վէպը: Ան կը պայթէր հայերէն գիրերու աստղահոյլին մէջ անցեալ տարի առանց նախազգուշացումի, ներսէն եկող մղումով մը, ինքն իր ուժգնութեամբ բանալով իր տեղը այդտեղ: Մ. Նշանեան «Յառաջ»ին մէջ գրութեամբ մը զայն պիտի դասէր Շահնուրի «Նահանջ»ին կարգին: Գիրքը տրամադրելի է Համազգայինի գրատարածին մօտ: Զայն կը ներկայացնէ Րաֆֆի Աճէմեան:

Ինչպէս նախօրօք յայտարարած էինք, աշխատանոցի մասնակիցներուն նպատակն է ընթերցանութեան շուրջ հաւաքել ու հաւաքուիլ, առիթ ընծայելով նորերուն, քաջալերելով գրելու փափաք եւ ձգտում ունեցողները: Ընթերցանութեան առաջարկ ունեցողներէն ու գրութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի զանոնք իրենց հետ բերել, եւ կանխաւ տեղեկացնել իրենց ներկայութեան մասին, հեռաձայնելով Վարդգէս Փափազեանին, 332 — 3757:

Ր.

«Հօրիզոն» գրական յանելուած
Դեկտեմբեր 1996

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ինչ'ըն մարդը կարծեմ մինչեւ իր մահուան օրը չկրցաւ «տառը Բէնին» անցնիլ եւ միւս բոլոր տառերը Կարապետ Բասմաջեանը կլլեց ամբողջովին:

Բացի տաժանելի աշխատութենէն՝ որմէ կախուած էր Հայ ազգին բախտը, Եանէսքօ, առտուն կանուխ խոշոր աւել մը ձեռքը, տան հօգնողին ալ կը զբաղէր, աւլելով բոլոր սենեակները:

Եանէսքօ ինքզինքը կը մխիթարէր ըսելով որ լաւ եւ օգտակար մարմնամարզ մըն է իրեն համար, բայց բուն իրողութիւնը այն էր որ ամիսէ մը ի վեր չէինք կրցած աղախին մը ճարել տան ծառայութեան համար, որովհետեւ ո՛չ ոք կը հաւանէր մեր քով գալու:

Մէկ քանի գործակալութիւններու դիմում ըրինք որոնք օրը մէկ քանի սպասուհիներ կը ղրկէին մեզի՝ բայց հազիւ թէ ներս մտած՝ կը ձգէին կը փախչէին ըսելով.

— Դուք Հրեայ էք, Հրեայի քով չենք կենար:

Ի զուր կը փորձէի խաչակնքել քրիստոնէութիւնս ապացուցանելու համար. Եանէսքոյի դէմքը կեղծաւորաբար կը մատնէր մեր հրէութիւնը:

Եւ դժնդակ բան մըն էր մտածել որ այդ մարդը որ աշխարհի բոլոր բառերը հայերէնի վերածելու միջոցը գտած էր, կարող չէր եղած իր դէմքը Հայկական դէմքի մը փոխել:

Ի վերջոյ՝ յուսահատ՝ գործակալութեան մը ըսինք որ մեզի Հրեայ աղախին մը ղրկէ:

Դժբախտաբար այն օրն ուր Իսրայէլի աղջիկ մը ներկայացաւ մեզի՝ ժամպօն ուտելու վրայ էինք, այնպէս որ Ռէբէկան, Յուդիթը կամ Ռաքէլը այս տեսածին պէս՝

— Վա՜յ դուք Քրիստոնեայ էք եղեր, ըսելով փախաւ գնաց:

Երբ միասին դուրս կ'ելլէինք բառարան գնելու համար, որովհետեւ Եանէսքօ ուրիշ բանի համար երբեք ոտքը դռնէն դուրս չէր դներ, ընդհանրապէս համակիր նայուածքներ չէին ուղղուեր մեզ եւ յաճախ կը լսէինք մեր հասցէին ուղղուած՝

— Ժուտի

Եահուտի, խօսքը, զոր չլսելու կը զարնէինք:

Օր մը միասին Ս. Ստեփանոսի հրապարակին մօտերը գտնուող մեծ գրավաճառատուն մը գացինք Տաճկերէնի բառարան մը փնտռելու:

Եանէսքօ այնքա՜ն վանողական, այնքան խեղճուկրակ արտաքին մը ունէր որ հազիւ թէ խանութէն ներս մտած էինք, աշկերտը ուզեց մեզ դուրս հանել Հրեայ մուրացկաններ կարծելով:

Եանէսքօ որ գերմաներէն լեզուի տեղեակ էր խկոյն փութաց խանութի աշկերտին ըսելու որ մենք մուրացկաններ չէինք՝ այլ յաճախորդներ որ գիրք առնելու եկած էինք:

— Ի՞նչ գիրք կ'ուզէք, հարցուց աշկերտը միշտ խանութին մուտքը պաշտպանելով մեզի դէմ:

Եանէսքօ Տաճկերէն լեզուի բառարանի մը անունը տուաւ:

Նոյն միջոցին խանութին տէրը մօտեցած էր մեզի դերազոյն արհամարհանքի կերպարանքով մը:

Երբ լսեց գրքին անունը սրտնեղ դէմքով մը պոչեց.

— Այդ ձեր ուզած գիրքը երեք մեծ հատորներէ կը բաղկանայ:

— Գիտեմ, թոթվեց Եանէսքօ գլխարկը ակնածանքով ձեռքին մէջ բռնած:

— Մէկ օրինակ մը ունինք քովերնիս եւ այն ալ կազմուած է:

— Աւելի լաւ, ես ալ կազմուած կ'ուզէի, կակազեց Եանէսքօ:

— Հատորները անջատաբար չենք ծախեր, պէտք է ամէնքը միասին գնել:

— Արդէն ամէնուն ալ պէտք ունիմ:

— Ամէն մէկ հատորին գինը յիսուն ֆլորին է....:

— Շատ լաւ:

— Դրամը անմիջապէս պիտի վճարե՞ք:

— Բնականաբար:

Եւ Եանէսքօ անմիջապէս գրպանէն հանեց իր թղթապանակը որ միշտ պանքնօթներով լեցուած էր եւ որուն մէջ առնուազն 7 — 800 ոսկիի մօտ դրամ ունէր:

Լեցուն թղթապանակին երեւումը վայրկենապէս հրաշալի ազդեցութիւն մը գործեց:

Գրավաճառատան աշկերտը շանթահար մէկ կողմ քաշուեցաւ ճամբայ տալու համար մեզի, խանութին տէրը այնպիսի խոնարհութիւն մը ըրաւ որ մազ մնաց մէջքէն պիտի կոտրէր:

— Հաճեցէ՛ք ներս մտնել, տէր իմ, մըրմընջեց չփոթած երեւոյթով մը...:

Հանդարտ գնացքով մը ներս մտանք եւ մեզ բազմեցուցին թիկնաթոռներու վրայ:

Եանէսքոյի ուզած բառարանը այնքա՜ն հազուագիւտ բան մըն էր որ հարկ եղաւ կէս ժամ փնտռել գտնելու համար:

Բոլոր այդ միջոցին խանութին տէրը կտոր կտոր կ'ըլլար մեր առջեւ որպէսզի յարգանքի պակասութեան մը մէջ չգտնուի:

Վերջապէս գործերնիս տեսանք, դրամը վճարեցինք ու մեկնեցանք:

Եանէսքօ, հակառակ իր հարստութեան, այնպէս խպըլիկ ձեւեր ունէր որոնք ծիծաղելի կը դարձնէին զինքը:

Ճաշարանին մէջ, կերակուր կերած ատեննիս, աղախիններ կը մտնէին, կ'ելլէին եւ իրենց սովորութեան համեմատ.

— Բարի լոյս տիարք, կամ բարի իրիկուն տիարք, կ'ըսէին:

Որուն իբրեւ պատասխան ներկաները գլխու թեթեւ շարժում մը կ'ընէին:

Իսկ Եանէսքօ այդ քաղաքավարական բանաձեւը լսելուն պէս զսպանակէ մը մղուածի նման ոտքի կը ցատկէր, պատառաքաղ, դանակ կամ դգալ ձեռքէն կը ձգէր, գլխարկը կը հանէր եւ.

— Բարի իրիկուն, տիկին, կը գոչէր ամենայն ակնածանքով:

(Շար. 63)

Տոքթոր եւ Տիկին Միշել Տէրվիշեան եւ զաւակը՝ Թալին,
Տէր եւ Տիկին Ժան – Փիէր Տէրվիշեան եւ զաւակը՝ Սթեֆան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱԹԻԼՏ ՏԷՐՎԻՇԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Ուզուրլեան)

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 31–ին, 86 տարեկանին :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Յունուար 7, ժամը 15–ին Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Լա Կոռէն – Գոլոմպի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը :

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Միշել Տէրվիշեանի :

Տիկին Ալիս Երեմեան,
Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Պոյաճեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Տանիէլ Երեմեան եւ զաւակները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ–հօր՝

ՄԱՆՈՒԷԼ ԵՐԵՄԵԱՆ-Ի

(Ծնած Ուշաք, Փոքր Ասիա, 1912, Դեկտ. 5–ին)

մահը :

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յունուար 8, ժամը 15–ին, Փարիզի Ս. Յովհ.–Մկրտիչ եկեղեցին
15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել :

Madame Alice Yeremian,
Monsieur et Madame Cétrak Boyadjian et leurs enfants,
Monsieur et Madame Daniel Yeremian et leurs enfants
ont la tristesse et la douleur de vous faire part du décès de leur époux, père et grand-père

MANUEL YEREMIAN

(né le 5 décembre 1912 à Ouchak, —Asie Mineure—)

Le service religieux sera célébré en l'église apostolique arménienne Saint Jean-Baptiste, 15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris, le mercredi 8 janvier 1997 à 15 h.

(Շար. Ա. էջէն)

րանք փոխադրել եւ այդ շրջանին մէջ օդի ոչ մէկ բարելաւում կը նախատեսուի հիւսիսէն մինչեւ Վալանս ջերմաստիճանը 0–էն վար 7–էն 16 է, հարաւը, սակայն Մարսէյլէն Գորսիքա զերոյէն վեր է 7–էն 11 է : Ամէնէն վնաս կրող նահանգը Տուռմն է : Լուառ գետը արգիլուած է երթեւեկին :

Ստեղծուած այս ողբալի կացութեան առջեւ, լրագրողներն ալ խիստ են, «Լիպերասիոն» «դայթակղութիւն» կ'որակէր (Յունուար 3) իր խմբագրականը : Հոն կ'ըսուէր թէ Ֆրանսացիք տարօրինակ ըմբռնում մը ունին օդերեւութաբանական հարցերու, որովհետեւ բարեխառն կլիմայ ունեցող երկիր մը կ'ապրին : Կը բաւէ որ ընդունուած ջերմութիւնը (5–էն 25 աստիճան) խախտի եւ կը հասնինք դայթակղութեան : Զերոյէն վար 10 կամ վեր՝ 40, հանրապետութիւնը ցնցուած է, Պետութիւնը ծիծաղելի դարձած, կառավարութիւնը սպառնալիքի տակ : Ձիւնը, սառը կը խանգարեն սովորական ընթացքը եւ կը հետեւին արկածախնդրութիւնը, ողբերգութիւնը :

× Մեռեալներու թիւը 23 է Ֆրանսայի մէջ, 220՝ Եւրոպայի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԴԱՄԱՍԿՈՍԻ կեդրոնը, Դեկտ. 31–ին, հանրակառք մը որ Հալէպ կ'երթար, պայթած է եւ առնուազն 15 մեռեալ եւ 44 վիրաւոր կար : Շրջանի շէնքեր ալ վնասուած են : Սուրիա խորայէլեան Մոսադին կը վերագրէ ահաբեկչական այս արարքը, յայտարարելով թէ անոր գործակալները Ամմանի պատրաստութիւններէն օգտուած են իրենց վատ արարքը գործելու համար : Զանազան այլ վարկածներ ալ կան՝ Թրքական (Սուրիա ապաստան կուտայ ՓՔՔ–ի), լիբանանեան (վերջին օրերը ձերբակալութիւններ գործուեցան Պէյրութ սուրիական մինիպիւսի վրայ յարձակումէն ետք), իսլամական ընդդիմութիւն, թէեւ իշխանութիւնները կրցած են չէզոքացնել գլխաւոր տարրերը :

ՍԵՐՊԻՈՅ Օրթոտոքս Եկեղեցին ալ այլեւս դէմ է Միլոսեւիչի եւ Ս. Սինոտոսը խիստ ամբաստանագիր մը հրապարակեց ուր 35 եպիսկոպոսներ կը մեղադրեն Միլոսեւիչը որ «պառակտում կը ստեղծէ միայն իշխանութիւնը իր ձեռքը պահելու համար» :

ՅՈՒՆՈՒԱՐ ՄԷԿԷՆ ի վեր «հացագործ» մակդիրը կրնան գործածել միայն անոնք որոնք իրենք կը պատրաստեն իրենց ծախած հացը,

Պ. ԹԱՓԻ 101 միլիոն փրանք օգտագործած կ'ըլլայ Մարսէյլի ֆութպոլի խումբին (ՕՄ) գանձէն, «գնելու» համար մրցումներու յաղթանակներ : Դատաւոր Ֆիլիփոնի 250 էջնոց քննութիւնը այս եղբականութեան յանգած է, ինչ որ կը նշանակէ որ միայն Վալանսիէնի հարցը խնդրոյ առարկայ չէ, այլեւս եւ Պ. Թափի (երբ նախագահ էր ՕՄ.–ի) եւ 6 այլ ղեկավարներ կրնան հետապնդուիլ :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ ահաբեկչական, մարդին վերաբերող դիւրայ խուզարկութիւնները արտօնուած են այլեւս :

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

MODIFICATION DES STATUTS DE L'ASSOCIATION

En application de l'article 21 des statuts, vous êtes priés de noter que l'Assemblée Générale Extraordinaire des membres de l'Association se tiendra le :

Mercredi 19 Mars 1997 à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Si la proportion des 2/3 des membres de l'Association n'est pas atteinte, une deuxième Assemblée Générale Extraordinaire est convoquée pour le :

Mercredi 9 Avril à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Le Président
du Conseil d'Administration

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ Ազգային Միութեան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Եկեղեցւոյ պայծառութեան համար :

Ժորժ Գայթանճեանի մահուան առթիւ՝ Հայկազեան Միօրեայ Վարժարանի ուսուցչական կազմը 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մասլաքեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արփինէ Ստեփան Տիւյմէճեան, Ֆիլիփ եւ Սեդա Տիւյմէճեան, Տիկին Մառլէն Պասմաճեան եւ զաւակները, Լիոնահայ Տիկնանց Միութիւնը 500–ական փրանք, Տէր եւ Տիկին Ալաժի 200 Ֆր. :

Անդրանիկ Գէրաքեանի մահուան առթիւ՝ Ոմն՝ 950 Ֆր., «Ֆրանս Արմէնի»ի խումբ մը աշխատաւորներ 320 Ֆր., Տիկին Վիրժինի Պոյաճեան 200 Ֆր. :

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Օր. Մարի Գանթարճեանէ եւ 100 Ֆր. Օր. Իզապէլ Նաճարեանէ :

– ԾՆՈՒՆԴ –

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆէՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ օր, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Ժամը 9–ին՝ Գիշերային եւ Առաւօտեան Ժամերգութիւններ : (Այս առաւօտ պատարագ չի մատուցուիր) :

Սկիզբ երեկոյեան Ժամերգութեանց՝ ժամը 4–ին :

Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5.15–ին : Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ԾԱՆՕԹ. – Պատարագէն ետք՝ հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Սկիզբ Ժամերգութեանց ժամը 8.30–ին :

Հանդիսաւոր պատարագ ժամը 10.30ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի

Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի :

ԾԱՆՕԹ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան : Յիշատակ Մեռելոց :

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի : Կը պատարագէ՝

ԱԻԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի :

Առաւօտեան Ժամերգութիւն ժամը՝ 9.30–ին :

Երեկոյեան Ժամերգութիւն ժամը՝ 16.30–ին :

Պատարագ ժամը՝ 17.30–ին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ս. Ծնունդ :

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին :

Պատարագ ժամը 10.30–ին :

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց :

Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9–ին :

Պատարագ ժամը՝ 10–ին :

Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց» :

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱԻԻԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ժամը 10.30 Ժամերգութիւն :

Ժամը 16.30 Ընթերցուածներու ընթերցում :

Ժամը 17.30 Ճրագալոյցի պատարագ :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Ժամը 9.30 Ժամերգութիւն :

Ժամը 10 պատարագ Ծննդեան :

Ժամը 12 Ջրօրհնէք :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ժամը 10 պատարագ :

Ժամը 11.45 հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց :

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան :

Ժամը 9–ին, միայն գիշերային եւ առաւօտեան ժամերգութիւնները կը կատարուին :

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 4.30–ին, Ճրագալոյցի պատարագ ժամը 5.15–ին :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան :

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 9.30–ին

Պատարագ ժամը 10.30–ին

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի :

Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան : Յիշատակ Մեռելոց :

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ :

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 5

Ճրագալոյց

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 10–ին :

Ընթերցուածք ժամը՝ 16.30–ին :

Պատարագ ժամը՝ 17.15–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 6

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը՝ 8.30–ին :

Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 10–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Առաջնորդական Տեղապահ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց

Պատարագին կը մասնակցի Մայր Եկեղեցւոյ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Ըլմազեանի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը՝ 10–ին :

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՉԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

★ ★ ● ★ ☆ ■

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԻԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողներն ու բարեկամները Ամանորի հանդէսին.

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 16–ին Եկեղեցւոյ կից սրահէն ներս :

★ ★ ● ★ ☆ ■

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Le Dimanche 5 Janvier à 10 heures 15, sur AYP FM, écoutez l'émission radio de la Croix Bleue des Arméniens de France, par la section d'Alfortville «Helen Puzant».

LE PERE NOEL

vous attend
à l'ARBRE DE NOEL
de l'*ECOLE TEBROTZASSERE*
le Dimanche 5 Janvier
SALLE DES FETES THIERRY LE LURON
9, Bd du Midi — 93340 LE RAINCY

Spectacle des enfants —
Animation —
Surprise —
Chorale de l'Ecole.

Repas à partir de 11h30
(sangria offerte de 11h30 à 12h30)

Renseignements à l'*Ecole Tebrotzassère* :
Tél. : 01. 43. 81. 01. 72.
Accès Autoroute A3 sortie Villemomble
Accès SNCF : Gare de l'Est —
Villemomble Le Raincy — salle à 200 m.

—Entrée gratuite—

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 5
DIMANCHE
5 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԹԻՒ 222

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.020 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.020

ԱՒԱՐՏՆ ՈՒ ԱՆԱՒԱՐՏԸ

ԸՍՏ Յ. ՕՇԱԿԱՆԻ

Ե՞րբ եւ ո՞ւր կ'աւարտի երկ մը:

18 Փետրուար 1948, Հալէպ, երբ սրտի կաթուածը կը զգետնէ Յ. Օշականը, սեղանին վրայ կը գտնուի նոր վիպաշարքի մը ձեռագիրը: Կեանքին պէս կոչուածը բազմահատորեակ մըն է, որուն առաջին երկու գիրքերը գրուած են միայն: Անոնք են որ Վահէ Օշական պատրաստած է հրատարակութեան(1): Ժամանակին Պէյրութի «Ակօս»ի մէջ տպուած էր հատուած մը «Օսկի օրան» խորագիրով: Ըստ Վ. Օշականի նշումին, առիկա պէտք չէ նկատել վէպին շարունակութիւնը. «"Օսկի օրանը" իր չափազանց ընդարձակութեան պատճառաւ, հեղինակը զատած է վէպէն ու վերածած առանձին գործի»:

Ընթերցողը իր առջին ունի բոլորովին անտիպ երկ մը, որուն օրինակելիճակը խնկալէս եզակի է: Պարզ չէ՞ արդեօք, որ անաւարտ վէպ մը եւ աւարտած վէպ մը նոյն օրինակելիճակը չունին գրականութեան մէջ: Օշական իր գրութիւնը գրած է չորս անգամ, բայց չէ կրցած

Գրեց՝

ԳՐԻԳՈՐ ՊԸԼՏԵԱՆ

այս վերգրումի աշխատանքը հասցնել իր աւարտին. վերջին 54 էջերը մնացած են երրորդ տարբերակէն: Նոյն ատեն, Օշական թելադրած է, «ուր որ մեռնիմ հոն կը վերջանայ այս գործը»(2): Ահաւասիկ մէկ կողմէն՝ անաւարտ գրութիւն մը, միւս կողմէն՝ վերջացած գործ մը: Վահէ Օշական ինք ալ անդրադարձած է յարակարծիքին, նկատելով որ "ընդհատուած է պատմութիւնը", պատումը մնացած է առկախ: Այդ յարակարծիքը լուծարկելու կամ զարգացնելու զուտ "օշականեան" խնդրին կը մօտենամ քիչ անդին: Նախ՝ երկու խօսքով պատմուածքը(3):

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔԸ

Ամբողջ առաջին գիրքը յատկացուած է մանուկի մը ծնունդին: Արամիկին ծնողները՝ Պալեկն ու Օվնէսը գիւղէն Պրուսա հաստատուած զոյգ մըն են: Օվնէսը հիւանդկախ երիտասարդ մըն է: Իսկ Պալեկը իր ամբողջ երիտասարդութիւնը կը վատնէ Պրուսայի մանարաններուն մէջ, հոգալու համար պէտքերը վեցեակ մը երախայի, այդ ամուսնին եւ կոյր տալոջ մը: Նոր յղութիւն մը այնքան ալ ցանկալի չէ կնոջ, որուն վիժումի որոշումը կը բեկանէ Լուսլուս կոչուած, գեղացի, կէս-միտիք, տեսակ մը քաղաքային սուրբ կին մը: Լուսլուսը կը մարգարէանայ որ ծնելիք երախան "մեծ" մարդ պիտի դառնայ:

Երկրորդ գիրքը կը սկսի, երբ Արամիկը արդէն քանի մը ամսու մանուկ մըն է: Լուսլուսին թելադրութեամբ՝ մայրը ընտեսական անձուկը բառնալու համար կ'ընդունի դառնալ Պրուսայի հարուստներէն՝ Մաքսուտ Ֆերման էֆէնտիին կնոջ՝ Մալվինէ Ֆերմանի նորածին աղջկան ստնտուն... Մեծ վարձատրութիւն ունի ստանալիք այդ գեղջուկ բայց գեղեցիկ կինը այդ աշխատանքէն, որով կ'ապահովուի ընտանիքին ապրուստը: Կայ սակայն զարհուրելի պայման մը. մինչեւ հարուստի մանուկին դիեցումին վերջը՝ մայրը երբեք տուն պէտք չէ վերադառնայ: Ահա տագնապը մօր մը, որ զաւակը ապրեցնելու համար պարտաւորուած է զայն լքելու, տագնապը ամուսնի մը հանդուրժող նման նուաստացում, հօրքուր Վարդէնի մը, բայց մանաւանդ տունը մնացող վեցեակ մը երախաներու, ի մասնաւորի պզտիկ բայց արդէն մահուան ճակատագրուած դեղուհի Արաքսին: Իրենց մօր մեկնումէն ետք՝ կոյր հօրքուրը կը ստանձնէ երախաները մեծցնելու, մանաւանդ Արամիկը դիեցնելու գործը: Եւ մեկնումի առաջին օրը, ցաւը ամոքելու միտումով կը պատրաստուի պատմելու «Օսկի օրան» հէքեաթը, որ չէ առնուած վէպին մէջ: Գրութիւնը կը մընայ մէկէն առկախ, կառչած Օշականի մահուան, հէքեաթի սեմին:

Այս պատմուածքին շուրջ Օշական կը կառուցէ իր գրութիւնը, փորձելով վերստեղծել դարավերջի Պրուսան, հայկական թաղերէն Մեծ Պարտէզներ աղքատնոցի մթնոլորտը, հարուստներուն փառքն ու զմռնք կրծող ախտերն ու անարիւնութիւնը, աղքատներուն զրկանքները, եւայլն: Բարքեր, մարդիկ, տրամներ: Վէպէն որոշ տարրեր ինքնակենսագրական բնոյթ մը ունին անկասկած, բայց հակառակ պատմող Օշականի ամենատեղ ներկայութեան, վէպը ինքնակենսագրութիւն չէ:

ՎԷ՞Պ ԹԷ ՀԷՔԵԱԹ

Գրքի խորագրին տակ՝ իբրեւ ենթախորագիր Օշական զետեղած է "հէքեաթ մը մեր ժամանակ՚երէն" նշումը, իսկ գրութեան երկայնքին՝ գրեթէ անդադար կը խօսի վէպէ: Առաջին գրքի առաջին գլուխը ամբողջութեամբ յատկացուած է այս հէքեաթ ու վէպ, իրարու հակադիր թուող եզրերու պարզաբանումին: Օշական մէկ կողմէն՝ կը նշէ վէպին անունը՝ "Կեանքին պէս", միւս կողմէ՝ դիտել կու տայ որ գրածը հէքեաթ մըն է: Նոր վիպաշարքով փաստօրէն կը ձգտի բռնել "ապրումներու" աշխարհը եւ զայն մատուցանել ընթերցողին: Գրելիք էջերը «կեանքն են ու հէքեաթը: ԿԵԱՆՔԻՆ ՉԱՓ: Բայց մանաւանդ ԿԵԱՆՔԻՆ ՊԷՍ: Այսինքն՝ --Բացարձակ պարկեշտութեամբ մը կենալ հեղեղին դիմաց որ օրերն էին քու ջիղերուդ եւ իրաւ, իրաւ կ'ըսեմ ձեզի որ մէկ հատիկ մարդու ապրումները չեն սպառիր լման գրականութեան մը գիրքերուն ներսը, այնքան ընդարձակ է աւազանը ուրկէ կը հաւաքուի արցունքի կաթիլ մը...»(էջ 5): Օշականի "կեանք" կոչածը անշուշտ ոչ սովորական առօրեան է, ոչ ալ տուեալին իրապաշտ վերարտադրութիւնը: Բազմաթիւ անգամներ իր քննադատութեան մէջ անիկա որոշադրած է այդ կեանքը իբրեւ սեռի, սերմի, մահուան ու արեան, թէ՛ բնախօսական, թէ՛ հոգեբանական իրականութիւնը, համազօր ապրումի:

Առանց այս որոշադրումին՝ կը խորհիմ որ Օշականի "կեանք" կոչածը անհեթեթութիւն մը պիտի ըլլար, այնքան զուր է գրականութիւնը մտածել կեանքէն անկախ կամ կեանքէն վեր: Բայց միւս կողմէն՝ այս կեանք կոչուածը կը տրուի իբրեւ հէքեաթ, ոչ թէ իբրեւ մեր մանկութեան հրաշապատումները, այլ կեանքի հեղեղին հպատակող "պատմութիւն": Կը գրէ. «Բայց նոր բա՞ն կ'ըսեմ արդեօք երբ ձեզի յայտարարեմ որ անիկա, այսինքն պատմութիւնը --միշտ հէքեաթ է կարծր՝... դաժան իրականութիւնը, ծամուելու տրուած մեր խեղճ ծնօտներուն...»(էջ 3): Ըստ երեւոյթին կեանք ու հէքեաթ չեն հակադրուիր իրարու, հէքեաթը վէպին նոր անունն է, վէպին որ ըլլալու է կեանքին պէս, այնքանով որ կը չափուի կեանքին հետ, կեանքը ունի իբրեւ չափ, իբրեւ միակ կշիռ, եւ այսով կը հպատակի ծանօթ նշանաբանին. «Կարգէ աւելի՝ "անկարգութեամբ", այսինքն՝ կեանքին պէս»(էջ 5): Այս հաստատումին միտք բանին բացայայտ է. վէպը պարտի ենթակայ մնալ կեանքի հոսանքին, ասոր անհուն ընթացքին, պարտի մոռնալ կառուցուածքի մտահոգութիւնները, մկրատը, սահմանը, կաղապարը: Տեսական նկարագիր ունեցող այս հաստատումները գործնականին մէջ այնքան ալ դիւրին իրագործելի չեն, գոնէ Օշականի կողմէ, որուն վէպի յըղացքը միշտ ալ հարկատու է դրուագ -- անձնաւորութիւն -- պատում երրորդութեան: Օշական չէր կրնար երեւակայել պատումէ բոլորովին զերծ "վէպ" մը, իր տեսադաշտին ունենալով աւանդը Պալզաքի, Փրուսթի, Ճոյսի (Ոդիսեւսի Ճոյսը):

ԹԵԼԱԴՐԱՆՔՆԵՐ

Ինչպէս այլուր, հոս ալ Օշականի գըրութիւնը բանավէճի մէջ կը մտնէ վէպի սովորական ըմբռնումին հետ: Ո՛չ միայն բանավէճի այլեւ խիկական քննադատութեան: Մէկ օրինակ բաւ է կը խորհիմ: Երկրորդ գլուխին մէջ, պատմողը, որ չեմ կրնար չնոյնացնել Օշականի հետ (առանց Օշականը նոյնացնելու Օշականին...) կ'ըսէ. «Այդ կնոջ հագածը պարզ զգեստ մըն է: Կու տամ այս պզտիկ դիծն ալ, քաջատեղեակ ըլլալով նոր տրամադրութեան: Արդի, դերարդի վէպին մէջ հագուածք, ներկ, մարմնին չնորհները, օրօրումները տակաւ լռելի մանրամասնութիւններ են: Կը դիմաւորեմ սակայն, առանց նեղուելու, ձեր առարկութիւնները, նախասիրանքը՝ ու պատումը քալած տեսնելու ձեր փափաքը յամառելով ըսել անարդի բաներ... Իմ գիրքերը չեն գալու ձեր անօթութիւնը --դէպքերէ-- կշտացընելու, զրաղ ընելու ձեր անզբաղութիւնը, ձեզի ջուրվրայ յուզումներ կամ սոխի արցունքներ հայթայթելու: Ատոր համար դուք ունիք ձեր մարդերը: Իմ գիրքը անցեալի փնտռտուք ալ չէ որպէսզի ինծի ներեմ հնագիտական օգտաւէտ ախորժակներ, ընկերութեան մը Փիզիօլոժին փորձել, էջեր յատկացնելով տունի մը, հիւղակի մը, դէմքի մը, զգեստի մը արտաքին թելադրանքներուն, կերպարանքին» (էջ 9):

Այս երկար մէջբերումը ըրի անոր համար նախ՝ որ "կեանքը" տալու, գրելու այս ճիգը անխափան կերպով կը մտնէ տեսական ոլորտ, դէպի ակնբախ քննադատութիւն, որ ընթացիկ քննադատութեան հետ կապ չունի: Վիպային խօսքը ինքզինք ըլլալու համար կ'անցնի զտումի աշխատանքէ մը, որով ինքն իրմէ դուրս կը ձգէ այն բոլոր հանգամանքները, որոնք վիպային չեն: Ասպ՝ անկարելի է չնկատել, որ պատումը կը հատուի մէկէն եւ կը յայտնուի ուրիշ խաւ, երկրորդ մա-

ՀԱՄԱԶԱՐԿ

Ոչ թէ յոյսեր անհնարին,
Այլ գոյութեան, ազատութեան լոկ նշա՛ն՝
Պատուաստելով տենդը՝ քարին,
Աշտարակել իր բարձրութեան լերկ կատարին
Աստուածազեղ ատրուշան:

Արդ. ցնծութեան չափ՝ ցասում.
Նոյնքան անեղծ ատելութիւն՝ որքան սէր,
Այլագունած հոգիներուն պարտասուն՝
Ջամբել աւիւն անվեհեր:

Ձի գալիքի եւ մարդկութեան ընդառաջ,
Ռազմերի մէջ վայրենի՝
Լսում եմ գոռ ռուազների պէս շառա՛չդ՝
Հզօր բարբառ հայրենի.
Թնդում է բամբ ջրվէժներով յորդահոս՝
Ձա՛յնդ — մեն լոկ արձագանգ —
Գեղեցկութիւնդ հնչեցնում եմ՝ բարբարոս
Վոհմակի դէմ — ահազանգ:
Արձակելով ձայնդ ահա անծանօթ
Աշխարհներին դէռ գալիք,
Ձայնըդ՝ ծիծա՛ղ, ձայնըդ շեփոր եւ որոտ,
Ձայնըդ՝ հեղուկ զերդ ալիք,
Ձայնըդ՝ սրինգ, եւ սօսաւիւն, եւ մորմոք.
Եւ ձայների մէջ հազար՝
Ձայնըդ ժայթքած փայլակնացայտ ու բոքոք.
— Ողջո՛յն ձայնիդ՝ Համազարկ:

ՅԱՐՈՒԹ ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

կարդակի, անդրադարձումի խօսք մը, որ դժուար է նոյնացնել պատումին հետ: Հատումը տեղի կու տայ ընդարձակ չեղումի մը: Ասոր համար է որ Օշական կը պարտադրուի ճշդումներ ընելու. «Չեմ իրապաշտ, գերիրապաշտ, հոգեբան, "բերսոնալիսթ" կամ "էկզիսթանսիալիսթ" վիպասան մը: "Ես տպեր եմ իմ բոլոր գրածները նախ իմ հաշւոյն, ապա իմ մարդոցս հաշւոյն:Վէպի նոր տեսութի՞ւն մը: Որքան աւելորդ պիտի ըլլար նման ունայնամտութիւն մը կրկին փորձել...» (էջ 3): Հետեւանքը նման անդրադարձի այն է, որ պատումը անդադար կը խափանուի. ընթերցողը փոխանակ տարուելու պատումով տրուած տարրէն (վերի կնոջ փողոց ելքը) կը մտնէ մտաւորական հակադրումներու ոլորտ մը, կը հեռանայ գրութենէն, կը չակերտէ պատմուածքը, անկարող նոյնանալու անոր եւ անով համակուելու:

Պատմուածքը չակերտելու խնդրին կը նպաստէ Օշականի տեւական, շարունակական, նեղացուցիչի հասնող յղումները ընթերցողին: Ինչպէս վերոյիշեալ հատուածին մէջ՝ պատմողը, լքելով պատումը, կ'ուղղուի ընթերցողին, ընթերցողներու "Դուք"ին. «Դուք, ընթերցող, թերեւս պարզ մարդ մըն էք» (էջ 3): Ուրիշ տեղ, շատ որոշ հեղնանքով մը. «Պիտի ուզէինք անշուշտ, որ վաղ արշալոյսին ամայի փողոցի մը մէջ բուսնող այդ կինը ըլլար մանկամարդ / --է: / Պիտի ուզէինք տակաւին այդ կինը գեղանի. / --է: / Ձեր փափաքներու գուշակը չէ սակայն հէքեաթը, քանի որ մանկամարդ ու գեղանի կին մըն է, ասոնցմէ անդին՝ աշխարհք մը ապրում: Ես կը կապեմ կարճ...» (էջ 15): Առաջին գրքի մինչեւ Է--Ը գլուխները պատմողը այսպէս կը միջամտէ պատումին, ընթերցողին ուղղելով խօսքը, խնդրական դարձնելով անոր ճաշակը, մերժելով անոր հաւանական սպասումներուն գոհացումը, հերքելով, արհամարհելով զայն: Բայց ի վերջոյ ընթերցողը ներառնելով պատումի ոլորտին մէջ, իբրեւ անոր մէկ կարեւոր մասը:

Ընթերցողը գրութեան յարաբերող կապին, դաշինքին այս յարատեւ ոգեկոչումները պատմուածքը կը դրկեն իր "իրականութենէն", այսինքն՝ վիպումէն (fiction): Օշական Միշէլ Պիւթոռ մը չէ անշուշտ, կառուցային գետնի վրայ, որ ամբողջ վէպ մը գրէ «Դուք»ով, առանց վիպային իրականութիւնը խնդրական դարձնելու: Ուզածը ընթերցողը առաջնորդել է "կեանքին", ապրումներուն, խորքին մէջ ընթերցողի իսկ ապրումներուն: Հարցը սակայն այն է որ այդ "դուք"ը Օշականի վէպին մէջ, եթէ կը միտի հեռացնելու ընթերցողը կարդացածէն, զայն մղելու համար գրուածքէն անդին եղող ապրումներուն, այդ դուքը, կ'ըսէի, կը մնայ միանշանակ տարր մը՝ այսինքն՝ վէպի ամբողջ երկայնքին, դուքին գացող բոլոր խօսքերը ընթերցողէն ուրիշ մէկու մը կամ բանի մը չեն ուղղուիր: Որով դուքը, փոխանակ այլափոխուելու, իմաստ ու գոյն փոխելու, այսինքն՝ փոխանակ դառնալու գրութեան կազմաւորիչ մասնիկ, fonctionnel ներկայութիւն, կը մնայ տեսական գոյութիւն: Թերեւս ասոր համար է որ վէպին առաջին գլուխները այնքան անհանդուրժելի կը դառնան: Պատմողը անդադար կ'ըսէ որ որեւէ խոստում չէ ըրած ընթերցողին, որեւէ յանձնառութիւն չէ առած, թէ պիտի գրէ այնպէս ինչպէս կ'ուզէ, թէ կ'արհամարհէ պատմուածքը, դէպքերը, վիպային կառուցուածքը, եւայլն: Անկախ անկէ որ այս բոլորը տեսական մտահոգութիւններ են ի վերջոյ, տեղ մը սակայն կը դառնան անհարկի միջամտութիւններ: (Օշական կը թուի չափազանց շատ մտահոգ իր ժամանակակից ընթերցողի մըտային կարողութիւններով, որ թէ՛ կը մերժէ թէ ալ... կը վկայակոչէ: Կը մոռնայ, կը թուի մոռնալ արուեստագէտին առաջին պայմանը. գրել ո՛չ թէ ընթերցողին չափերով, այլ երկին, մնալ անթափանց՝ ընթերցող հասարակութեան պարտադրանքներուն):

ԴԱՆԴԱՂՈՒԹԻՒՆ

Տեսական խօսքին մուտքը վէպէն, ընթերցողական դաշինքին վկայակոչումը, ըսի վերը, կը հեռացնեն պատմուածքը ընթերցողէն: Աւելին: Պատմուածքը կը դարձնեն պատրուակ: Պատմուածքը, դրուագներու յաջորդականութիւնը պարզապէս հենք մը կը կազմէ, որ սահմանուած է վիպումը կրելու: Ասոր համար է որ պատմուածքը կ'ենթարկուի դանդաղեցումի կանոնին, որ Օշական գործադըրած էր արդէն Մնացորդացին եւ իր միւս վէպերուն մէջ: Բայց ինչ որ նոր է այն ալ գրելու կերպն է:

Այսպէս վէպին գլուխները քանի մը էջնոց գրութիւններ են, ունին իրենց խորագիրները: Ոսկի մատներով / Կիրակի / Մանկամարդ ու դալուկ / Ուրիշ բաներ / Թաղը / Ողջոյն քեզ Մարիամ եւայլն: Վէպը կը զարգանայ չափազանց փոքր միաւորներով, որոնցմէ ամէն մէկը կը սեւեռէ պատմուածքին տարրերէն մին կամ միւսը: Օշականի մեծ վէպերուն մէջ վիպային խօսքի հեղեղ մը կ'անցնէր վայրկեանէ վայրկեան, տեսարանէ տեսարան: Իսկ Կեանքին պէսին մէջ, կարծէք վայրկեաններն անգամ կոտորակուած են, ընդլայնումի սարսափէն խուսափումի մը մէջ: Այսպէս Պալիկին տունէն ելքը, փողոցէն քալելը, Լուսլուսին հանդիպիլը, ասոր հետ խօսակցութիւնը կը կազմեն առաջին գրքին "պարունակութիւնը": Երկրորդ գրքին սկիզբը երախան ծնած է արդէն: Որով երկու գրքերուն միջեւ կը յապաւուի ընդարձակ ժամանակ մը, որ, կը գրէ Օշական, անկարելի է սեւեռել: «Ասոր համար է որ ստիպուած ըլլամ լըռել ժամանակը՝ որ կը ձգուի ընդմէջ հէքեաթին երկու թեւերուն -- յղութեան զարգացումն ու աւարտը, -- (Պալիկին) մանարան դարձը աշխատանքի, -- ծննդաբերութիւնը որ թերեւս գայ տեղ մը, սա չարքին մէջ, ուրիշ առիթով, թերեւս ուրիշի մը վրայ, -- կնունքը, մենծ, շատ մենծ մարդ ըլլալու կանչուած տղուն...» (էջ 149): Նշումը ակնյայտ կը դարձնէ վիպային արուեստին "ոչ--իրական", աւելի ճիշդ՝ անոր պայմանական հանգամանքը: Դիտել կու տամ որ տղաբերքի պահը նախատեսուած է "ուրիշ առիթով, թերեւս ուրիշի մը վրայ":

Եթէ մէկ գիրքէն միւսը անցումը կը խտացնէ ժամանակը, մեծ ոստումի մը շընորհիւ, նոյն գրքին մէջ սակայն ժամանակը կը դանդաղի, գրեթէ կ'անհետի: Երկրորդ գրքէն գրուած մասը ժամացուցային ժամով ոչ իսկ օր մը կը բոլորէ, բայց կ'ընդլայնուի շուրջ 150 էջերու երկայնքին: Վէպի վերջին բաժնին մէջ միայն, չորրորդ անգամ չգրուած մասին՝ պատումը կ'արագանայ, կ'աշխուժանայ պիտի ըսէի: Ինծի այնպէս կը թուի, որ վերգրումը, Օշականի մօտ, ոչ թէ միայն յաւելումի առիթ է, այլեւ ու մանաւանդ պատմուածքային ժամանակի դանդաղեցումի ազդակ:

Այսպէս՝ Օշականի գրութիւնը կը հերքէ ժամացուցային ժամանակը, պատմըւածային ժամանակը, հալածելու, որսալու տեսակ մը անշարժ տեւողութիւն մը, միանալու անոր: "Կեանք"ը սեւեռելու միտումը այս ձեւով կը վերածուի ժամանակի սանձումին ու "հէքեաթի" նուաճումին: Զարմանալի կերպով այդ հէքեաթի պատումի մուտքին է որ կը փրթի խօսքին թելը:

ԱՆՋԱՏՈՒՄԸ

Եթէ պատմուածքը ուղղութեամբ մը յառաջացող դրուագներու ամբողջութիւն մըն է, որ ունի սկիզբ մը եւ նախատեսուած վերջ մը, պատումը, Օշականի Եսով ընթացող խօսքը ինք՝ պատմուածքը կարելի դարձնող, անոր արագ կամ դանդաղ կշռոյթը իրագործող պաշտօնն է(4): Պատմուածքին ու պատումին միջեւ որքան հակադրութիւն կայ, այնքան ալ կայ ուժականութիւն: Պատումը անդադար պարտի դրուագները ընդլայնել, կասեցնել անոնցմով կազմաւորուող ժամանակը, բայց նոյն ատեն կազմել ի վերջոյ պատմուածքը: Արդ՝ Կեանքին պէսը կը վերջանայ ընդհատումով մը: Եթէ ընդունինք Օշականի նշումը, պատումը աւարտած է, մինչդեռ պատմուածքը կը մնայ ընդհատուած: Այսինքն՝ չենք գիտեր ի՞նչ կ'ըլլայ այդ Արամիկը, որուն յղացումն ու ծնունդը կ'աւետուին աւետարանական, այսինքն՝ սրբազան տարազներով: Վէպը կը վերջանայ պարապով մը կամ պակասով մը: Պատումը զրկուած է պատմուածքի բնոյթէն ծնելիք վերջէն: Փոխաբերաբար ըսուած՝ մարդ այն տպաւորութիւնը ունի, որ ծընած երախան չի հասնիր հասունութեան, ինչպէս անոր քոյրիկը՝ Արաքսին, որուն մահը կանխատեսուած է գրութեան մէջ եւ չի պատմուիր: Պատմուածքին թելադրուած վերջը չի գար: Ընթերցողին ըսպասումը (ամէն պատմուածք խթանումն է, առկախումն ու գոհացումը այդ սպասումին) կը մնայ սպասում:

Այստեղ է որ կը միջամտէ հէքեաթը:

Արդարեւ՝ Պալիկի մեկնումէն ետք՝ կոյր հօրքուրը կը հաւաքէ երախաները իր շուրջ, անոնց պատմելու համար՝ «Օսկի օրան» կոչուած հէքեաթը: Այդ հէքեաթն է տպուածը "Ակօս"ի մէջ(5): Այդ հրատարակութեան վերջերորդ մասի մուտքին, Օշական հէքեաթը կ'ընդհատէ հետեւեալ դիտողութիւններով. «Ընթերցողը քիչ մը լուսաբանելու համար կը յիշեցնեմ քանի մը իրողութիւններ / որ սա պատումը անջատուած է կեանքին պէս անունը կրող ընդարձակ կառոյցէ մը. /Որ սա պատումը կը մատուցուի Մենծ--պարտէզներ յորջորջուած աղքատանոցի մը հող--յատակ հիւղակը հաւաքուած մանուկներու. / Որ սա պատումը կը խօսուի բերանովը հօրքուրի մը... Այս գլխաւոր իրողութիւնները պարտ ու պատշաճ իր մտքին մէջ տեղաւորելէ վերջ, ընթերցողը կը հրաւիրուի ազատագրուիլ հէքեաթին հրաշալիէն, անոր թանձր խորհրդապաշտութենէն ու խաղաղ, լայն, արդար հայեացք պահել պատումին խորքը յօրինող մարդկային տռամային վրայ, ամէնէն առաջ, ինքը իր հաշւոյն: Արդարեւ ո՞րն է ձեր մէջէն երիտասարդը, չափահասը, նոյնիսկ ալեւորը՝ որ պիտի չաճապարէր, նոյնիսկ խուճապադին, նետուելու օսկիին տեղ ողորի օրանին մէջ հերիք է որ սուտ մը, իրաւ մը թելադրէր իրեն ահաւոր փառքն ու ...չարիքը մենծերուն մենծը ըլլալու: Ես մտիկ ըրի, չորս կամ հինգ տարեկանին հաւանաբար, երբ իմ հօրքուրը գլխս առաւ ծոցը...»(6): Օշական վերաքաղը կ'ընէ Կեանքին պէսին եւ ասոր վերջին տեսարանին, հէքեաթը տալէ առաջ, հէքեաթ՝ որ պատմուած է իրեն իր հօրքուրէն (նշմարել ինքնակենսագրական շեշտը): Իսկ հէքեաթը, մի՛ զարմանաք, չեմ պատմեր ամբողջութիւնը, հէքեաթը չեն պատմեր, կը վերաբերի թագուհիի մը որուն երեք որդիները մեռած են եւ չորրորդը հրաշքով պիտի ապրի եւ դառնայ մենծ: Վէպին ու «Օսկի օրան» հէքեաթին մէջ տարածուած բոլոր նշանները ցոյց կու տան, որ հարցը կը վերաբերի մենծ ըլլալու մը, որուն ծննդոցը կը դրեն վէպն ու հէքեաթը:

Սակայն հէքեաթը վէպէն ելլող, անոր ընդարձակ կառոյցէն անջատուող "պատմում" մըն է, կ'ըսէր պատմողը: Իսկապէս ի՞նչ կը նշանակէ "անջատուած" բառը դժուար է ըսել միանշական կերպով: Վահէ Օշական "անջատուածը" կը հասկնայ "տարբեր երկ" իմաստով եւ հէքեաթը չի նկատեր շարունակութիւնը վէպին: Արդ՝ վէպին ու հէքեաթին մէջ ներքին տրամաբանութիւն մը կայ, ներքին կապ մը, որ անկարելի կը դարձնէ արմատական հատում մը: Հէքեաթը կը բխի վէպէն, կարելի է ըսել որ կը կրկնէ զայն, ինչպէս ներքին հայելիի մը մէջ կը կըրկնուին ցոլացուած իրերը: Վէպին մէջ ան կը գտնուի en situation, ի տեղի: Արդ՝ արդեօք այս հէքեաթը, որ իրողապէս կու տայ վէպին վերջը, չի՞ կազմեր նաեւ անոր աւարտը: Աւարտ մը՝ որ զայն չի գոցեր, չամփոփեր, այլ կը ձգէ ազատ, զօրութենապէս մենծ ըլլալու հոլովոյթի մը մէջ: Պատմուածքին վերջը այդ մենծ ըլլալն է (Օշականի վէպը, այս իմաստով, "կրթութեան վէպ" մըն է, Bildungsroman մը, roman d'éducation մը), որ զետեղուած է գրութեան հորիզոնին եւ զոր հէքեաթին պատումը իր "խորհրդանշականութեամբ" կ'իրացնէ: Ուրեմն՝ տեսակ մը անհուն ձգումի մը մէջ, պատմուածք եւ պատում կը միանան իրարու, ինչպէս կը նոյնանան աւարտ ու անաւարտ(7):

Յատկանշական ըլլալէ չի դադրիր Օշականի փորձը հէքեաթը անջատելու (առանձնացնելու իմաստով) վէպէն: Վիպային խօսքը, վիպումը ձեւով մը կը գաղթէ, կը տարագրուի գրութենէ մը ուրիշ գրութիւն: Ինչպէս (միայն նմանողաբար) Մնացորդացէն կ'անջատուի ճիւղը Մաքիկ Մելիքխանեանցին(8) :Կեանքին պէսը կը դիմէ դէպի հէքեաթ, դիմեցումի մը մէջ, որ կը խախտէ ո՛չ միայն գըրական սեռերը (վէպ ու հէքեաթ), այլեւ իրականութեան մակարդակները (խըտացեալն ու հրաշալին, կենսագրականն ու վիպականը): Այս տեւական գաղթը, տեղ մը չկենալ ուզող կամ կրցող խօսքին այս տեղափոխումը, այս անկայունութիւնը երբ հարցը կը վերաբերի կեանքին, կրնայ բխիլ ու յանգիլ միայն մահուան սահմանին: Երկին աւարտը մահն է, այսինքն է նաեւ անոր սկիզբը: Որուն սանձումը կ'արարէ պատումը: Արդ՝ կարեւոր է գիտնալ որ «Օսկի օրանը» կ'աւարտի "լռութիւն" բառով: Հէքեաթի թագուհին կը վերադառնայ "գիշերուան մուտքին -- Ոսկի իր լռութեան"(9): Երկին իսկական աւարտը լռութեան շրջանակն է, որ սակայն նաեւ երկին մէջն է, վէպն ըլլալով անաւարտ:

Ասիկա այսպէս չէ՞ Օշականի բոլոր մեծ յղացումներուն համար, որոնք, իբրեւ այդ, տարուած են այս աւարտի ու անաւարտի խնդրէն: "Անաւարտ" Մնացորդացը կը դիմէ դէպի Համապատկեր: Համապատկերը կ'աւարտի Օշականով, որ զայն կը սկսի նաեւ, ու կը բանայ ժամանակը Կեանքին պէսին: Նոր վիպաշարքը ուրիշ մենծութեան մը պատմութիւնն է, մենծութեան մը, որ կրնանք միայն գուշակել, հակառակ ցանցուած ինքնակենսագրական տարրերուն: Օշականի մենծ գրող դառնալուն պատմութիւնը՝ որ կ'աւարտի Օշականի հէքեաթին մէջ: Շրջանակը փակուած է այլեւս:

Իսկ ես

փորձեցի մտնել երկի տրամաբանութեան մէջ, զայն վերակազմել ու քակել: Նաեւ զայն լքել: Գիրքեր կան որոնք կը սեւեռեն անհուններ եւ ի հարկէ, ինչպէս Մովսէս Աւետեաց երկրի սեմին, կ'արգիլուին անոնցմէ: Կ'ապրին ու կ'ապրեցնեն մեզ այդ աւետումին առքով: Իսկ ինչո՞ւ չըլլան գիրքեր որոնք, իրենք հարիւր չհասնող էջերուն մէջ, իրենց պարապներուն կամ ընդտողեայ լռութիւններուն, դրուագեն այն բոլորը որ մեր ջիղերն ու միտքը կը կառուցեն իբրեւ "աշխարհի մարմինը", ինչպէս կ'ըսէր Մերլօ--Փոնթի: Ասոնք կը լքեն Աւետեաց երկրի առասպելը, բնաւ այլեւս անհուններ չերազելու համար, այլ խօսելու ուրիշ բանէ:

ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆ

(1) Լոս--Անճըլըս, 1995, տպարան Ապրիլ, նիւթական օժանդակութեամբ՝ ՀԲԸ Միութեան Ալեք Մանուկեան Մշակութային հիմնադրամին: Տպագրութիւնը կը տառապի խնամքի որոշ պակասէ մը. անհաշիւ են վրիպակները, ուղղագրական սխալները, մանրակարգչային զանցումները, որոնք կապ չունին Օշականի ձեռագրին դժուար ընթեռնլիութեան հետ:

(2) Չեմ հասկնար թէ ինչո՞ւ Վ. Օշական չէ հրատարակած ձեռագրի մէկ արձանագրութիւնը "Աշակերտ"ը խորագիրով: Տուած է սակայն բովանդակութիւնը:

(3) Այս բառը կը գործածեմ récit իմաստով, եւ ոչ nouvelle, որուն համարժէքն է նորավէպը: Պատմուածքը պատումին կազմակերպած "պատմութիւնն" է, պատումին ըլլալու կերպը: Լաւ պիտի չըլլա՞ր, որ մեր "գրականագիտութիւնը" որոշ խստութիւն մը կիրարկէր յղացային մակարդակի վրայ:

(4) Տեղը չէ իջնելու պատումի տեսութիւններու բաւիղին մէջ, վիպագիտութիւնը ինքնին ընդարձակ կալուած մըն է ներկայիս, Հայոց տեսական ամայքէն բացակայ: Կ'ուզեմ յիշատակել սակայն Գր. Յակոբեանի կարեւոր աշխատութիւնը, յատկացուած միայն նորավէպի հարցերուն. *Արեւմտահայ Նորավէպը* (1880--1910-ական թուականներ, ժանրի պատմութիւն եւ տեսութիւն), Երեւան, 1996:

(5) "Ակօս", Պէյրութ, 1953, 4--12 թիւեր:

(6) "Ակօս", 11--12, էջ 65:

(7) Կարելի չէ՞ր արդեօք վէպն ու հէքեաթը տպել միասին, պահպանելով հանդերձ անհրաժեշտ առանձնացումը: Ներկայ պայմաններուն մէջ ասիկա "խեղճ" ցանկութիւն մըն է թերեւս:

(8) Տպուած "Բագին"ի մէջ:

(9) "Ակօս", թիւ 11--12, էջ 85:

Les tentatives de réforme de l'église apostolique arménienne :

l'histoire d'un échec

Au moment où l'Eglise Apostolique Arménienne se prépare à commémorer le 1700e anniversaire de l'adoption du christianisme par l'Etat arménien, au moment où, avec l'approbation du gouvernement de la République d'Arménie elle affirme et revendique la centralité spirituelle d'Etchmiadzine pour les Arméniens vivant en Arménie et dans la Diaspora, au moment où le Catholicos Karékine Ier vient d'illustrer les progrès du dialogue œcuménique entre les chrétiens en signant avec le pape Jean-Paul II une déclaration commune mettant fin à quinze siècles de divergences théologiques et politiques et ouvrant la voie à une réunification des Eglises(1), la publication du livre de *Haçik Rafi Gazer* peut être considérée comme un événement.

L'ouvrage en langue allemande de *Haçik Rafi Gazer* (Խաչիկ Ռ. Ղազարեան) intitulé «Die Reformbestrebungen in der Armenisch-Apostolischen Kirche im ausgehenden 19. und im ersten Drittel des 20. Jahrhunderts» (Les tentatives de réforme dans l'Eglise Apostolique arménienne à la fin du 19e siècle et dans le premier tiers du 20e siècle)(2) est une thèse d'histoire des religions soutenue à l'Université de Tübingen (1993). L'auteur, est un Arménien d'Istanbul, engagé dans des recherches au sein de la Faculté de théologie de l'Université de Halle, célèbre pour avoir été l'un des centres de l'*Aufklärung* (le mouvement des Lumières) au 18e s., et pour avoir accueilli, au 19e et 20e siècles, de remarquables érudits qui, tour à tour, ont introduit la «critique historique» dans la théologie académique allemande, professé le «Réveil» protestant ou, plus récemment, la «théologie dialectique».

Couronnant cinq années de recherches le livre de H. R. Gazer est conforme aux normes et aux exigences de la thèse en Allemagne. Une présentation rigoureuse, accentuée par la division en chapitres et sous chapitres numérotés, un appareil critique minutieux appuyé sur une bibliographie nourrie, suggèrent une conception positiviste de l'histoire et excluent toute assimilation à un récit littéraire, un genre auquel pourtant appartient l'histoire. Mais la rigueur et l'érudition de cet ouvrage austère en font un ouvrage de référence.

L'auteur n'a pas voulu écrire une histoire de l'Eglise arménienne, une histoire, au demeurant peu étudiée et mal connue pour l'époque moderne et contemporaine si l'on exclut les travaux remarquables mais aujourd'hui datés de *Malakia Ormanian*(3), mais une histoire des réformes tentées par cette même Eglise pour répondre aux assauts des missionnaires catholiques et protestants dont elle a été la cible durant tout le 19e siècle et pour répondre aux questions que pose le monde moderne.

Les sources utilisées par H. R. Gazer sont essentiellement allemandes et arméniennes. Elles vont des archives de *Martin Rade*(4) déposées à l'Université de Marburg, aux articles publiés dans les grandes revues spécialisées. Du côté allemand on trouve surtout «*Die Christliche Welt*» et «*An die Freunde*». Du côté arménien «*Ararat*» (1869-1918), la revue du catholicossat d'Etchmiadzine, «*Bazmavep*» et «*Handès Amsorya*», les organes des Mekhitaristes de Venise et de Vienne, le journal «libéral» «*Mschak*» de Tbilissi, mais aussi «*Sion*» et «*Hask*», respectivement organes du patriarcat de Jérusalem et du catholicossat de Cilicie. La nature même des sources indique qu'il s'agit pour l'auteur de restituer et d'analyser les termes d'un vaste débat d'idées qui s'est instauré entre les théologiens et les intellectuels arméniens et allemands, et entre les différentes directions spirituelles arméniennes, avant 1914. Lorsque l'on connaît le rôle de la revue «Die Christliche Welt» pour la diffusion du *Kulturprotestantismus* («protestantisme culturel») caractérisé par l'acceptation de la modernité et par la conscience du caractère irreversible des transformations du christianisme qu'elle induit, on est stupéfait de l'intérêt que les porte-parole du «libéralisme protestant» ou «néo-protestantisme» — *M. Rade, P. Rohrbach, A. Harnack* etc. — ont porté à la réformation de l'Eglise arménienne. Un intérêt apparemment désintéressé puisque H. R. Gazer le répète d'un chapitre à l'autre — il ne s'agissait pas de «convertir» les Arméniens et de les arracher à leur communauté d'origine en les soustrayant à la tutelle de l'Eglise Apostolique Arménienne, comme cela avait été le cas dans l'Empire ottoman avec la création du *Millet catholique* (1830) et du *Millet protestant* (1850), un «succès» qui, dans ce dernier cas, est à mettre au compte des missionnaires américains.

Au contraire pour le cercle «libéral» des «*Amis du Monde chrétien*», il existait un devoir de charité: aider les théologiens arméniens à continuer leurs études en Allemagne, apporter une «assistance théologique» à l'Eglise arménienne afin qu'elle réalise les réformes indispensables. C'était, il est vrai, un moyen de favoriser la pénétration de la culture allemande en Orient. Il est vrai aussi que les massacres arméniens de 1895-96, de 1909, de 1915 ravivèrent le zèle des missionnaires allemands. Tel fut le cas du pasteur *Johannes Lepsius* qui prit la tête de la «*Deutsche Orient Mission*» (1897).

**

H. R. Gazer a assigné à son étude des limites chronologiques précises qui vont de 1869 (date de la fondation à Etchmiadzine de l'Académie Kévorkian ou *Kévorkian Djémaran*) à Avril 1938 (date de la disparition tragique, à Etchmiadzine, du Catholicos Khorène Ier).

Ces limites ne sont pas arbitraires, car malgré les épreuves hors du commun traversées par l'Eglise et le peuple arménien entre 1894 et 1938 —massacres, génocide, guerres, révolutions, indépendance, soviétisation, diasporisation, totalitarisme stalinien— les tentatives de réforme de l'Eglise ont continué. Polycentriques, ces tentatives ont entraîné des discussions entre Etchmiadzine, Constantinople, Jérusalem, Sis puis Antélias, même après les partitions territoriales consécutives à la première guerre mondiale. Intensives ces tentatives de réforme ont touché tous les aspects de la vie religieuse.

En effet, grâce à la continuité d'expérience qui l'unissait à la tradition, l'Eglise arménienne avait des siècles durant symbolisé l'unité nationale et culturelle arménienne; elle avait assuré la transmission des sacrements et la continuité épiscopale (c'est-à-dire le pouvoir d'ordonner des prêtres) et avait affirmé la perennité de l'institution.

A la fin du 19e siècle, elle doit faire face à de nouveaux problèmes. Surveillée de près par l'Etat russe et par l'Etat ottoman, menacée de l'extérieur par l'expansion des missions occidentales dont les meilleurs atouts restent l'école et l'instruction, l'Eglise voit son rôle contesté à l'intéreur de la société arménienne par les progrès de la modernisation, pas l'apparition d'une intelligentsia laïque et par celle des partis révolutionnaires, par le besoin croissant de donner un «sens ethique» à la répartition inégale des richesses entre les hommes.

Pour s'adapter l'Eglise doit se réformer et se moderniser. C'est le catholicos *Kévork IV (Metzakortz)* (1866-1882) qui fut le précurseur des réformes lancées par le *Mayr Ator* (Saint Siège) d'Etchmiadzine. Les premières mesures sont la réforme de la musique liturgique et la fondation (1868) de la revue «*Ararat*» qui allait servir de tribune aux réformateurs.

par
Anahide TER-MINASSIAN

Le problème le plus crucial restait celui du recrutement et de l'instruction du clergé arménien ,mal préparé à ses tâches et accusé, non sans raison, d'ignorance et d'incompétence.

En posant la première pierre (mai 1869) du Grand Séminaire qui va porter son nom, *Kévork IV* va modifier totalement la situation et créer un modèle. La première rentrée eut lieu en Septembre 1874. Recrutés dans les différentes communautés arméniennes, âgés de 14 à 16 ans, les 75 séminaristes admis en première année sont des boursiers astreints à suivre un programme ambitieux (six années d'études secondaires, plus trois années d'études théologiques) qui prévoit outre l'enseignement du grabar, du grec, du latin, de l'hébreu, du russe et de l'anglais, un enseignement scientifique.

D'autres questions qui devaient être débattues durant des années étaient à l'ordre du jour. Le célibat des *vartabeds* et les règles de la vie monastique. La réorganisation de l'administration diocésaine et des finances de l'Eglise. L'ordonnancement des offices et la langue (grabar ou arménien moderne?) du culte. Une nouvelle édition de la Bible et la publication d'ouvrages de rituels. Une refonte du calendrier religieux (calendrier des saints et jours de fêtes) et l'introduction du calendrier grégorien. La question de la participation de laïcs aux offices, l'importance du sermon et de l'instruction religieuse dans les écoles, la refonte du droit canon, la codification d'un nouveau droit de la famille etc...

**

Pour analyser ces débats, H. R. Gazer a adopté dans son livre un plan en trois parties. Il traite successivement du mouvement des réformes lancé à Etchmiadzine de 1869 à 1917, du mouvement des réformes démarré sous l'impulsion du patriarcat de Constantinople, de 1889 à 1914 et enfin du sort des réformes en Arménie et hors d'Arménie (Etats-Unis, Jérusalem, Antélias) de novembre 1917 à avril 1938.

Bien entendu, il est impossible de résumer le contenu d'un ouvrage fourmillant d'informations et, de fait, il serait souhaitable qu'il fut traduit en arménien ou en anglais pour obtenir la large audience qu'il mérite. Mais on peut dégager quelques faits et évidences.

A l'exception de rares laïques, les réformateurs arméniens ont été des prêtres membres de l'Eglise Apostolique Arménienne.

Le mouvement est resté cantonné dans le cercle étroit d'une élite du clergé et n'a pas suscité de mouvement populaire. Les bouleversements politiques violents auxquels l'Arménie et les Arméniens ont été soumis au cours du 20e siècle ont à la fois décapité l'Eglise (génocide, déchristianisation, persécutions soviétiques) et freiné les réformes.

Il faut dès lors citer des noms. Enseigner la théologie à Etchmiadzine supposait qu'il y eut des théologiens arméniens et des ouvrages de théologie. Dans le désert des commencements, une figure d'exception s'impose : celle de *Malakia Ormanian* (1841-1917). Converti au catholicisme, éduqué à Rome dans le Collège des Antonins, docteur en philosophie et en théologie, Ormanian qui s'était insurgé contre Vatican I, est revenu dans le giron de l'Eglise arménienne en 1879. Coadjuteur de l'évêque d'Erzeroum, enseignant au Collège Sanassarian (1886), sa réputation est parvenue à Etchmiadzine où le catholicos *Makar Ier* (1885-1891) l'invite à enseigner la théologie au Kévorkian, au cours de l'année scolaire 1887-1888.

Cette unique année d'enseignement, car les autorités russes qui viennent de fermer quelques 600 écoles arméniennes, renvoient Ormanian dans l'empire ottoman, aura des conséquences considérables. Aux 27 élèves en théologie qui lui ont été confiés, Ormanian a donné un cours en arménien : il sera repris et commenté par ses successeurs. En l'absence d'ouvrages de théologie il a créé un matériel scolaire, Il a, et, c'est sans doute le plus important, suscité des vocations religieuses et intellectuelles parmi ses élèves en particulier celles de *Karapet Ter-Meguerditchian* (1866-1915) et de *Kévork Tcheurékdjian* (futur catholicos d'Etchmiadzine de 1945 à 1954 sous le nom de *Kévork IV*). La russification de l'Université de langue allemande de Dorpat (1889) où se rendaient traditionnellement les étudiants arméniens du Caucase amène Etchmiadzine à prendre la décision d'envoyer ces deux étudiants en Allemagne pour y étudier la théologie et la musique sacrée, à Halle, Berlin, Leipzig, Marburg.

C'est ainsi que se créent les liens entre le «protestantisme libéral» allemand et les réformateurs arméniens.

A son retour, *K. Ter-Meguerditchian* devient rédacteur de «*Ararat*» (de 1894 à 1899) dont il ouvre les colonnes aux prêtres arméniens de Turquie et de Perse et où il lance une véritable campagne en faveur des réformes. Accordant, sous l'influence des prédicateurs allemands, une place particulièrement importante, au sermon, comme moyen de transmission de la parole de Dieu, il est amené —et c'est exceptionnel— à chercher une *théodicée* de la souffrance et de la mort dans les massacres arméniens de 1895-1896.

Il faut aussi citer les noms des autres réformateurs formés en Allemagne : les *vardabeds Karékine Hovsépian* (1867 - 1952), futur catholicos de Cilicie à partir de 1943, et *Yervand Ter-Minassian*, un des plus grands érudits arméniens reconnu par l'Arménie soviétique. Sans oublier Hagop Toptchian et Ardachès Abéghian.

H. R. Gazer traite plus rapidement, et c'est dommage, des tentatives de réforme de l'Eglise arménienne dans l'empire ottoman où les laïcs ont joué un certain rôle. Celles-ci partent du patriarcat et ont pour principal protagoniste *Malakia Ormanian*, qui est chargé de créer et de diriger le fameux Séminaire d'*Armache*, près de Nicodémie. Patriarche de Constantinople de 1896 à 1908, un patriarcat qui lui vaudra l'inimitié durable du ••

Daschnaktsoutioun(5). Ormanian abandonne la direction du Séminaire à *Yéghiché Tourian*, une autre figure de réformateur, qui deviendra, à son tour, patriarche de Constantinople (1911-1912) puis patriarche de Jérusalem (1921-1930).

C'est à Armache qu'ont été formés *Babken Kiulécherian*, futur évêque et futur coadjuteur du catholicos de Cilicie, et *Grigoris Balakian*. L'un et l'autre devaient jouer un rôle important dans les colonies de la Diaspora entre les deux guerres.

Par l'ampleur et la complexité du sujet, la troisième partie est un peu décevante. S'agissant de l'Eglise en Arménie soviétique, l'ouverture des archives et les publications récentes sur les événements des années 20 et des années 30, les nombreux articles publiés dans les colonnes mêmes de «*Haratch*» sur les pontificats de *Kévork V Vechdali* (1912-1930) et de *Khorène I Nahadak* (1932-1938) ont rendu le lecteur plus exigeant.

A peine libéré de la tutelle de l'Etat russe (1917) le Saint Siège à subi l'assaut frontal des bolcheviks à partir de Décembre 1920 —nationalisation des églises, des écoles, des musées, de la bibliothèque et de l'imprimerie d'Etchmiadzine, interdiction de l'instruction religieuse aux mineurs, fermeture du Séminaire etc...— avant d'être confronté en 1924 au schisme de l'*Eglise libre* (*Azat yékéghetsi*) et aux violentes campagnes antireligieuses des militants athées et des «*Sans Dieu*». Le pire se produira dans les années 30, lorsque le clergé arménien disparaît presque totalement en URSS et lorsque *Khorène I* sera assassiné dans la nuit du 5 au 6 avril 1938 par des agents du N.K.V.D.

Cependant, ce qui est nouveau, c'est l'intérêt montré par H. R. Gazer à l'*Eglise libre*, qu'il décrit comme l'expression d'une véritable volonté de réforme venue d'en bas, mais dévoyée et instrumentalisée par le pouvoir communiste. De même, il met l'accent sur un aspect souvent ignoré ou négligé du pontificat de *Khorène I*: les quelques réformes relatives au calendrier et à la liturgie que ce dernier a fait adopter peu de temps avant sa disparition.

*
**

En conclusion, le livre de H. R. Gazer aboutit à un constat d'échec. Après 70 ans de discussions entre les différentes directions spirituelles de l'Eglise arménienne, le mouvement s'arrête (définitivement ou provisoirement?) à la veille de la seconde guerre mondiale. Et, en 1952, avec *Karékine Hovsepian* disparaît le dernier représentant de la génération des réformateurs.

Il faut attribuer cet échec aux bouleversements politiques qui ont donné un cours nouveau à l'histoire du peuple arménien (formation de l'Arménie soviétique et des communautés de la Diaspora), à la sécularisation de la société, à la montée des idéologies (nationalisme de la FRA et marxisme des communistes) qui ont réduit l'influence sociale de l'Eglise. Il faut aussi l'attribuer au fait qu'en 70 ans, l'Eglise arménienne n'a jamais été libre; que les réformateurs n'ont constitué qu'un petit cercle de théologiens appartenant à une Eglise orientale isolée et obligée de rechercher l'appui des théologiens et des missionnaires occidentaux. Il est intéressant de noter que cet appui fut recherché auprès des protestants allemands «libéraux» mais non à Rome ou à Moscou, c'est-à-dire là où elle craignait le moins d'être subjuguée. Bien que, depuis 1990, l'Eglise Apostolique Arménienne ait bénéficié de mesures de tolérance et de «libération» en Arménie, bien qu'une Faculté de théologie ait été créée à Erevan, bien que le nouveau catholicos *Karékine I* soit devenu une personnalité médiatique dont la voix résonne dans la Cité, les problèmes qui se posent à l'Eglise en cette fin du 20e siècle, sont les mêmes —en beaucoup plus graves— que ceux qui se posaient un siècle auparavant. L'Eglise se prépare aux commémorations de 2001. Le triomphalisme qui accompagnera ce type de cérémonie convient-il à une Eglise qui se relève à peine des décombres et le peuple arménien, dont elle assure la direction pastorale mérite-t-il d'être appelé aujourd'hui, ce qu'il fut dans le passé, «un peuple chrétien» ?

L'Eglise ne devrait-elle pas plutôt reprendre, et approfondir avec ses fidèles, l'œuvre interrompue des réformateurs ?

ANAHIDE TER-MINASSIAN

(1) «*Haratch*», 17 Décembre, 20 Décembre, «*Le Monde*», 17 Décembre 1996.

(2) Ouvrage édité en1996 par Vandenkoeck und Ruprecht, à Göttingen; 231 p.

(3) *M. Ormanian*. L'Eglise Arménienne, Paris, 1910. Azkabadoum (Histoire nationale); Constantinople (à partir de 1912) (une chronique de près de 5000 pages). Publié sous la direction de *F. Heyer*, Die Kirche Armeniens, eine Volkskirche zurischen Ost und West - Stuttgart, 1978, n'accorde que quelques dizaines de pages à la période contemporaine. Le livre récent de *K. Beledian*, Les Arméniens, Ed. Brepols, 1994, est précieux mais reste trop généraliste.

(4) *Martin Rade* (1857- 1940) théologien et pasteur protestant «engagé». L'un des fondateurs en 1886 de "Die Christliche Welt" ("Le Monde Chrétien").

(5) Accusé de «trahison» pour avoir accepté de «collaborer» avec le «Sultan Rouge» Abd-ul-Hamid, il sera blessé au cours d'une action terroriste commanditée par la FRA.

ՈՒԼՐԻՔԱ

Hann tekr sverthit Gram ok leggr
i methal theira bert
Völsunga saga, 27

Պատմութիւնս հաւատարիմ պիտի ըլլայ իրականութեան կամ, ամէն պարագայի, իրականութեան իմ անձնական յիշատակիս, ինչ որ նոյնն է: Դէպքերը տեղի ունեցան վերջերս, բայց գիտեմ՝ գրական սովորութիւնը պարագայական գիծեր աւելցնելու եւ գոյներ խտացնելու սովորութիւն է նաեւ: Կ'ուզեմ պատմել Ուլրիքայի հետ (մականունը չիմացայ եւ թերեւս երբեք չիմանամ) հանդիպումս Եորք քաղաքը: Ժամանակագրութիւնը պիտի ընդգրկէ գիշեր մը եւ առաւօտ մը:

Դիւրին պիտի ըլլար ըսել, թէ առաջին անգամ տեսայ զինքը Եորքի Հինգ Քոյրերուն քով՝ անպատկեր վիթրոները զորս Քրոմուէլլի պատկերամարտիկները յարգեցին, բայց փաստ է, որ հանդիպեցանք պարիսպներէն անդին՝ «Նորթըրն Ինն»ի փոքրիկ սրահը: Քիչ մարդ կար եւ ան կռնակը դարձուցած էր: Մերժեց իրեն առաջարկուած բաժակ մը:

-- Իգապաշտ եմ, -- ըսաւ: -- Չեմ ուզեր կապկել տղամարդիկը: Իրենց ծխախոտէն ու ալքոլէն չեմ ախորժիր:

Խօսքը հնարամիտ կ'ուզէր ըլլալ եւ գուշակեցի որ առաջին անգամը չէր որ կ'ըսուէր: Յետոյ իմացայ որ իրեն բնորոշ չէր, բայց մեր ըսածը միշտ չէ որ մեզի կը նմանի:

Պատմեց թէ ուշ հասած էր թանգարանը, բայց, իմանալով իր Նորվեկիացի ըլլալը, արտօնած էին իր մուտքը: Ներկաներէն մէկը յարեց.

-- Առաջին անգամը չէ որ Նորվեկիացիները Եորք կը մտնեն:

-- Այդպէս է -- ըսաւ ան: Անգլիան մերը եղաւ եւ զայն կորսնցուցինք, եթէ ճիշդ է որ մէկը բան մը կրնայ ունենալ եւ կամ բան մը կրնայ կորսուիլ:

Ահա այդ պահուն էր որ դիտեցի զինքը: Ուիլլըմ Պլէյքի մէկ տողը կը խօսի քնքոյշ արծաթէ կամ բարկաճայթ ոսկիէ աղջիկներու մասին, բայց Ուլրիքայի մէջ ոսկին ու քնքշութիւնը կը գոյակցէին: Թեթեւ ու բարձրահասակ, սուր գիծերով եւ մոխրագոյն աչքերով: Նուազ քան իր դէմքը, զիս տպաւորեց հանդարտ խորհրդաւորութեան այդ երեւոյթը: Դիւրաւ կը ժպտէր եւ ժպիտը կը թուէր հեռացնել զինքը: Սեւ հագած էր, ինչ որ տարօրինակ է Հիւսիսային երկիրները, ուր կը ջանան շրջապատի գորշութիւնը մեղմացնել գոյներով: Յստակ ու ճշգրիտ անգլերէն կը խօսէր եւ թեթեւօրէն կ'ընդգծէր ր--երը: Ուշադիր դիտող չեմ. կամաց--կամաց անդրադարձայ այդ բաներուն:

Ծանօթացանք: Ըսի, թէ Պոկոթայի Անտեան համալսարանի դասախօս եմ: Աւելցուցի, թէ Գոլոմպիացի եմ:

Հարցուց, մտախոհ.

-- Ի՞նչ կը նշանակէ Գոլոմպիացի ըլլալ:

-- Չեմ գիտեր -- պատասխանեցի: Հաւատքի արարք մըն է:

-- Նորվեկիացի ըլլալու պէս -- ընդունեցաւ:

Այդ գիշերուան զրոյցէն ուրիշ բան չեմ յիշեր: Յաջորդ առաւօտ, կանուխ իջայ ճաշասրահ: Ապակիներէն տեսայ որ ձիւն եկած էր. դաշտերը առաւօտեան մէջ կը կորսուէին: Ուրիշ մարդ չկար: Ուլրիքա իր մօտ հրաւիրեց զիս: Ըսաւ, թէ կը սիրէր մինակը քալել:

Շոփենհաուըրի մէկ կատակը յիշեցի եւ պատասխանեցի.

-- Ես ալ: Կրնանք միասին ելլել:

Թարմ ձիւնէն քալելով հեռացանք: Մարդ չկար: Առաջարկեցի Թորկէյթ երթալ, գետն ի վար, քանի մը մղոն: Արդէն սիրահարած էի Ուլրիքային. քովս ուրիշ անձ ուզած պիտի չըլլայի:

Յանկարծ, գայլի մը հեռաւոր ոռնոցը լսեցի: Երբեք չեմ լսած գայլի մը ոռնալը, բայց գիտեմ որ գայլ մըն էր: Ուլրիքա չայլայլեցաւ:

Քիչ ետք, կարծես բարձրաձայն մտածելով, ըսաւ.

-- Եորք Մինսթըր երէկ տեսած քանի մը խեղճ սուրերը զիս աւելի յուզած են քան Օսլոյի թանգարանի մեծղի նաւերը:

Մեր ճամբաները կը խաչաձեւէին: Յետմիջօրէն, Ուլրիքա կը մեկնէր Լոնտոն, իսկ ես՝ Էտինպուրկ:

-- Օքսֆորտ Սթրիթի մէջ -- ըսաւ ինծի--, պիտի կրկնեմ տը Քուինսիի քայլերը, որ Լոնտոնի ամբոխներուն մէջ կորսուած իր Աննան կը փնտռէր:

-- Տը Քուինսի -- պատասխանեցի -- դադրեցաւ փնտռելէ: Ես կը շարունակեմ փնտռել ժամանակի ընթացքին:

-- Թերեւս --ըսաւ ցած ձայնով-- գտած ես:

Հասկցայ որ անսպասելի բան մը արգիլուած չէր ինծի եւ համբուրեցի իր բերանն ու աչքերը: Քնքոյշ կերպով ետ մղեց զիս եւ ապա յայտարարեց.

-- Թորկէյթի իջեւանը քուկդ պիտի ըլլամ: Մինչ այդ, կը խնդրեմ որ ինծի չըդպչիս: Այդպէս աւելի լաւ է:

Տարիքը առած ամուրի մարդու մը համար, սէրը չսպասուող պարգեւ մըն է: Հրաշքը պայման պարտադրելու իրաւունքը ունի: Մտաբերեցի Փոփայանի երիտասարդական օրերս եւ Թեքսասի աղջիկ մը՝ Ուլրիքայի նման յստակ ու սլացիկ, որ մերժած էր իմ սէրը:

Սխալ չգործեցի. չհարցուցի եթէ զիս կը սիրէր: Ո՛չ առաջինն էր, ոչ ալ վերջինը: Այդ՝ թերեւս իմ վերջին արկածախնդրութիւնը, հերթականը պիտի ըլլար Իպսէնի այդ փայլփլող եւ վճռական աշակերտուհիին համար:

Շարունակեցինք, ձեռք ձեռքի տուած:

-- Այս բոլորը երազի պէս է -- ըսի--, եւ ես երբեք չեմ երազեր:

-- Այն թագաւորին պէս -- հակադրեց Ուլրիքա-- որ չերազեց մինչեւ որ կախարդ մը զինքը քնացուց խոզանոցի մը մէջ:

Յետոյ աւելցուց.

-- Լաւ մտիկ ըրէ: Թռչուն մը երգելու վրայ է:

Քիչ ետք երգը լսեցինք:

-- Այս կողմերը --ըսի--, կը կարծեն թէ մահամերձները ապագան կը գուշակեն:

-- Իսկ ես մեռնելու մօտ եմ -- ըսաւ ան:

Իրեն նայեցայ, զարմացած:

-- Անտառէն ճամբայ կտրենք --պնդեցի--, աւելի շուտ կը հասնինք Թորկէյթ:

-- Անտառը վտանգաւոր է --առարկեց:

Շարունակեցինք տափաստաններէն:

-- Ես պիտի ուզէի որ այս պահը մըշտական ըլլար --շշնջացի:

-- Մշտական բառը մարդոց արտօնուած չէ --հաստատեց Ուլրիքա եւ, շեշտը փափկացնելու համար, խնդրեց որ կրկնէի անունս, զոր լաւ չէր լսած:

-- Խաւիէր Օթարոլա -- ըսի:

Ուզեց կրկնել եւ չկրցաւ: Ես նոյնպէս ձախողեցայ Ուլրիքէ անունով:

-- Սիկուրտ պիտի կոչեմ քեզ-- յայտարարեց ժպիտով մը:

-- Եթէ ես Սիկուրտն եմ -- պատասխանեցի--, դուն Պրունհիլտ պիտի ըլլաս:

Քայլերը դանդաղած էին:

-- Կը ճանչնա՞ս սագը -- հարցուցի:

-- Հարկաւ --ըսաւ--: Ողբերգական պատմութիւնը զոր Գերմանացիները մսխեցին իրենց ուշացած Նիպելունկներով:

Չուզեցի վիճիլ եւ պատասխանեցի.

-- Պրունհիլտ, քայլուածքդ կարծես ուզէիր որ անկողնի մէջ սուր մը մեզ բաժնէ:

Յանկարծ, իջեւանը հասանք: Անակընկալ չէր որ ան ալ «Նորթըրն Ինն» կոչուէր:

Սանդուխին վերէն, Ուլրիքա պոռաց.

-- Գայլը լսեցի՞ր: Անգլիոյ մէջ այլեւս գայլ չկայ: Աճապարէ՛:

Վերի յարկը ելլելու ատեն, նկատեցի որ պատերը թղթապատուած էին Ուիլիըմ Մորրիսի ձեւով, շատ խորունկ կարմիրով, շաղկապուած պտուղներով ու թռչուններով: Ուլրիքա առաջինը մտաւ: Մութ սենեակը ցած էր, երկթեք տանիքով: Սպասուած անկողինը կը կրկնապատկուէր տարտամ բիւրեղով մը եւ փայլուն դաոպան ինծի յիշեցուց Ս. Գրոց հայելին: Ուլրիքան արդէն մերկ էր: Զիս կանչեց իմ իսկական անունով՝ Խաւիէր: Զգացի ձիւնին աւելի ուժեղ տեղալը: Արդէն կահոյք ու հայելի չէր մընացած: Երկուքին միջեւ սուր չկար: Ժամանակը աւազի նման կ'երթար: Դարաւոր՝ շուքին մէջ, սէրը հոսեցաւ եւ, առաջին ու վերջին անգամ ըլլալով, Ուլրիքայի պատկերը ունեցայ:

ԽՈՐԽԷ ԼՈՒԻՍ ՊՈՐԽԷՍ

Սպաներէնէ թարգմանեց՝

Վարդան ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 7
MARDI
7 JANVIER
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.021 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.021

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՑՈՒՐՏԸ, ՁԻՒՆԸ, ՍԱՌԸ աղէտալի վիճակ մը ստեղծած էին Ֆրանսայի կեդրոնը, ինչպէս գրած էինք առջի օր, երկիրը վերածելով Թերած երկրի մը: Տասնեակ հազարաւոր մարդիկ ճամբան մնացին կամ կայարաններու մէջ եւ Յունուար 6-ին ալ երկաթուղին չէր կրնար իր ամբողջ երթեւեկը ապահովել: Որոշ նահանգներու մէջ դպրոցներն ալ փակ մնացին: Օդին համեմատական մեղմացումը յոյս կու տար որ ամէն ինչ կանոնաւորուի, բայց, մինչ այդ տասնեակ հազարաւոր անձեր անընդունելի պայմաններու մէջ մնացին:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ընդդիմադիր Սերպերը ամէն օր նոր հնարք մը կը գտնեն կարենալ իրենց ցոյցերն ընելու համար, հակառակ կառավարութեան արգելքին: Յունուար 5-ին (ցոյցերու 49-րդ օրը) տհաճոր խճողում մը ստեղծած են քաղաքին կեդրոնը, անհամար կառքերով որոնք կեցած են խանգարումներ պատճառելով: Ընդդիմութիւնը, մերժեց Միլոսեւիչի փոքր զիջումները (կ'ընդունէր որ 9 ընտրաշրջանի մէջ Թաղապետական ընտրութիւններուն ընդդիմութիւնը յաղթած է): Մոնտի մէջ (Յունուար 5/6) Ալէն Տըպով կը գտնէ որ Միլոսեւիչի այդ մասնակի զիջումն ալ կարելի է Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի յաղթանակը նկատել եւ իր գրութիւնն ալ կը խորագրէր արդէն՝ «Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ն, վերջապէ՛ս», հոն յիշելու համար Եւրոպայի Ապահովութեան եւ Համագործակցութեան այս կազմակերպութեան ցարդ ունեցած ձախողութիւնները ու կը սկսի Ղարաբաղով, որու բանակցութիւնները, կ'ըսէ, անելի մէջ են:

ՀԵՊՐՈՆԻ շուրջ համաձայնութիւն չըգոյացաւ Յունուար 4/5-ի շաբաթավերջին, թէեւ Նեթանիահու եւ Արաֆաթ գաղտնի տեսակցութիւն մը ունեցան որ վեց ժամ տեւած է: Իսրայէլի վարչապետը «անակնկալներ» կը խոստանայ սակայն:

ՊԱՆԿԻԻ մէջ (Կեդրոն Ափրիկէ) Ֆրանսացի երկու զինուորներու սպանութենէն ետք, Ֆրանսական բանակը հակազդեց եւ ապստամբներու դէմ գործողութեան մը ձեռնարկեց, որու ընթացքին անոնցմէ տասը սպաննուեցան, 30 ուրիշներ ալ գերի ինկան: Ֆրանսացի սպան եւ ենթասպան սպաննուած էին երբ զէնք չէին կրեր, վաւորէն: Ֆրանսայի համար իր կատարած գործողութիւնը «օրինաւոր պաշտպանութիւն» էր եւ խնդրոյ առարկայ չըներ Ֆրանսայի Ափրիկէ չմիջամտելու քաղաքականութիւնը:

ՊԼԻՏԱՅԻ (Ալժերիա) գաւառը գտնըւող Պենաչուր գիւղին մէջ, նոր սպանդ մը տեղի ունեցած է, երկրորդը մէկ ամսուան մէջ: Յունուար 4-էն 5 լուսնալիք գիշերը, զինեալ խմբակ մը խուժած է քանի մը տուներու վրայ եւ մորթած 16 հոգի, գլխաւորաբար կիներ եւ մանուկներ:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ Յունուար 5-ին բողոքի ծաւալուն ցոյց մը տեղի ունեցած է, երկրին ամէն կողմէն հասած շուրջ 150 հազար գործաւորներու մասնակցութեամբ: Բազմութիւնը պահանջած է կառավարութեան մեկնումը, սպառնալով ընդհանուր գործադուլի դիմել: Ծանր քննադատութիւններու թիրախ եղած է վարչապետ Էրպաքան որ ամբաստանուած է աշխատաւորութեան շահերը անտեսելու եւ աշխարհիկ սկզբունքներուն դէմ գործելու համար (sic)

վարչապետ Էրպաքան որ ամբաստանուած է աշխատաւորութեան շահերը անտեսելու ամբաստանուած է աշխատանքային օրէնքները անտեսելու

վարչապետ Էրպաքան որ ամբաստանուած է ապօրինութիւններու աչք փակելու եւ Աթաթիւրքին սկզբունքները անտեսելու յանցանքով:

ԱՏՐՊԷՅՃԱՆԻ Խորհրդարանի նախկին նախագահ Ռ. Գուլիեւ որ առողջական պատճառներ ցոյց տալով հրաժարած էր իր պաշտօնէն ու Հոլանտա մեկնած, հոն ապաստանեալի օրինավիճակ խնդրած է ու դիմումը ընդունուած: Գուլիեւ հրաժարելէ առաջ քննադատած էր Ալիեւի իշխանութիւնը, տնտեսական բարեշրջումներու մէջ ձախողելու ամբաստանութիւն ուղղելով: Ալիեւի ղեկավարած «Նոր Ատրպէյճան» կուսակցութիւնն ալ անոր այս ընթացքը դատապարտած ու դիմում կատարած էր որ թէ՛ կուսակցութեան, թէ Խորհրդարանին մէջ քննութիւն բացուի Գուլիեւի մասին:

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան մէջ, միշտ 73 պատանդներ կը մնան եւ կացութիւնը անելի մէջ է: Երկու կողմերն ալ որեւէ զիջում չեն ուզեր ընել եւ մաշումի փոխադարձ քաղաքականութիւն մը կը վարեն:

ԿԻՊՐՈՍ համաձայնագիր մը ստորագրած է ռուսական ՍՈւ-Էռ ԷՍ 300 հրթիռներու գնման համար, որոնք պաշտպանողական կ'որակուին, բայց Թուրքիա սպառնալիք մը կը նկատէ: 20 հրթիռներ են որոնք պիտի յանձնուին 6-էն ութ ամիսէն: Անգարա կ'ըսէ թէ այդքան մեծաքանակ զէնքը այդքան փոքր հողամասի մը վրայ յեղաշրջումի մը նշանն է որ կը սպառնայ շրջանի խաղաղութեան: Յոյն կիպրական իշխանութիւնները կը շեշտեն իրենց զէնքերուն պաշտպանողական բնոյթը եւ կառավարութեան բանբերը կ'ըսէ. - «տեւականօրէն չենք կրնար Թուրքերուն պատանդները մնալ»:

ԿԻՊՐՈՍԻ թրքական ինքնակոչ «Հանրապետութեան» ղեկավարը՝ Ռաուֆ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԿՐՕՆԱՄԷՏ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԻՆ

Թուրքիա տարին բոլորեց իսլամական իշխանութեան, որ առաջին անգամ գործի գլուխ կուգար Հանրապետութեան հռչակումէն ի վեր: Ներկայի վարչապետ Ն. Էրպաքանի կուսակցութիւնը որ քուէներու առաւելագոյնը (21%) ստացաւ 1995 Դեկտեմբեր 24-ին, խոստացած էր արդար իրաւակարգ մը, ինչ որ մեծ յոյս ներշնչած էր յատկապէս աղքատ արուարձաններու զրկուած բազմութիւններուն: Անոնք տարի մը ետք միշտ կը սպասեն սակայն որ կատարուած խոստումները յարգուին:

Քաղաքական գլխաւոր գիծերուն մէջ ալ Էրպաքանի իշխանութիւնը չէ արդարացուցած յոյսերը. քրտական հարցին, Եւրոպայի Միութեան, Ուաշինկթընի եւ նոյնիսկ Իսրայէլի հետ յարաբերութիւններու մարզերուն մէջ նոր վարչապետը մոռցած՝ խոստումները, կը շարունակէ իր նախորդներուն քայլերուն հետեւիլ: Ամէն չյարգուած խոստումի մասին Ռէֆահ կուսակցութեան ընդհ. քարտուղարը պատրուակ ցոյց կու տայ Թ. Չիլլէրի «Արդար Ուղի» կուսակցութիւնը որուն հետ կազմած են կառավարութիւնը: Ճիշդ է որ տնտեսութեան բընագաւառին մէջ իսլամականները դիմեցին ժողովրդավարական քայլերու. 50% յաւելում կատարուեցաւ պաշտօնէութեան աշխատավարձին վրայ, ազատ ձգուեցաւ գործածուած ինքնաշարժի ներածումը, հակառակ տեղական արտադրիչներու բողոքին, եւլն.:

Էրպաքան նաեւ յատուկ ջանք կը թափէ Թուրքիան իսլամական աշխարհի ղեկավարի դիրքին բերելու համար: Ատոր ուղղուած էին Լիբիոյ եւ Իրանի հետ յարաբերութիւններու աշխուժացումը: Բայց պէտք է ըսել որ մեծ բան ձեռք չձգուեցաւ այդ նախաձեռնութիւններէն. Թրիփոլիի մէջ Էրպաքան բուռն կերպով քննադատուեցաւ Գատաֆիի կողմէ, Քիւրտերու դէմ վարած քաղաքականութեան համար: Իսկ Իրանի պատուիրակութեան դիւրին չեղաւ բացատրել Թել Ավիվի հետ զինուորական գործակցութեան համաձայնութիւնը: Այս ու անյաջողութեան այլ պարագաներ օրէ օր աւելի քննադատութեան նիւթ կ'ըլլան նոյնիսկ կրօնամէտ մամուլին մէջ որ շատ ծաղկուն պատկեր մը կը պարզէ:

Երկրին մէջ աշխարհականութեան ու աթաթիւրքեան սկզբունքներու հաւատարմութեան հիմնական երաշխաւորը կը շարունակէ մնալ բանակը որ ՕԹԱՆ-ի հարաւ-արեւելեան հուժկու թեւը կը նկատուի, կէս միլիոննոց ներկայութեամբ: Դեկտեմբերին 60-ի չափ զինուորականներ արտաքսուեցան անկէ, կրօնական հակումներու տիրութեան ամբաստանութեամբ: Զինուորական բարձրագոյն ատեանը, որուն վճիռները անվերաքննելի են, որոշումը տուաւ վարչապետ Էրպաքանի ներկայութեամբ գումարուած նիստի մը ընթացքին: Այսուհանդերձ, Սպայակոյտը թօթափած չէ բանակի բարձրագոյն շարքերէն ներս կրօնամէտ տարրերու ներթափանցումներուն վախը:

Թրքական բանակը որ վերջին 35 տարուան ընթացքին երեք անգամ (1960, 1972, 1980) պարտաւոր մնացած է միջամտելու երկրին ղեկավարութեան, այսօր հակառակ գրեթէ ընդհանուր սպասումներու, կը խուսափի այդ քայլին դիմելէ: Ատոր գլխաւոր պատճառը կը նկատուի միջազգային հաւանական վարկաբեկումը: Ամէն պարագայի մէջ, ուղղակի միջամտէ կամ ոչ, Թրքական բանակը քաղաքական կեանքին անհրաժարելի ներկան է ու հակառակ որ տեսականօրէն խորհրդականի դեր միայն կը կատարէ, անոր խօսքը միշտ որոշիչ կ'ըլլայ:

Էրպաքանի իշխանութեան շուրջ ըսպառնալիք մըն է Պետութեան վերին խաւը թափանցած մաֆիան: Յաջորդական դայթակղութիւններ ատոր վկայութիւնը բերին. ատոնց գլխաւորը եղաւ ինքնաշարժի այն արկածը որ յայտնաբերեց մաֆիայի պարագլուխներու եւ պետական դէմքերու միջեւ բաւական սերտ կապեր:

Մամուլին համաձայն, յատկապէս Թմրեցուցիչի մաքսանենգութեամբ ըզբաղող մաֆիան կը բաղկանայ քանի մը հարիւր անձերէ: Անոնք կը զբաղին նաեւ քիւրտ մարտիկներու, կամ մարդկային իրաւանց պաշտպաններու առեւանգումով: Անոնք մեծ շահեր ունին նաեւ Քիւրտերու դէմ մղուած պատերազմին մէջ ու չեն ուզեր որ ան վերջ գտնէ:

Մաֆիային կապերը պետական կառոյցներու հետ, կը յայտնուին առաւելաբար փոխ վարչապետ ու Արտաքին նախարար Թ. Չիլլէրի «Արդար Ուղի» կուսակցութեան ուղղութեամբ, ինչ որ բաւական նեղացուցիչ է Էրպաքանի համար: Ան վերոյիշեալ արկածէն ետք ամիս մը լուռ մնալէ ետք խոստացաւ որ Պետութենէն ներս թափանցած այդ խըմբաւորումներուն մասին ամէն կէտ պիտի լուսաբանուի: Սակայն, հակառակ որ թէ՛ իր կուսակցութեան շարքերը եւ թէ հանրային կարծիքը «մաքուր ձեռքեր»ու գործողութեան մը կը սպասեն, Էրպաքան կը վարանի վճռական քայլը առնելու, քանի որ նման կեցուածք մը շատ հաւանական խզում մը պիտի պատճառէ իշխանութեան իր ընկերակից Չիլլէրի հետ: Կերպով մը ձգձգումը կը նըպաստէ երկարաձգելու համախոհական անոր կառավարութեան ու ի՛ր իսկ իշխանութեան կեանքը:

Դեկտեմբեր 22-ին Հանրապետութեան նախագահ Ս. Տէմիրէլ կացութիւնը շատ ծանրակշիռ նկատելով, խորհրդարանական բոլոր կուսակցութիւններուն պարագլուխները ժողովի մը հրաւիրեց, անոնց փոխանցելու համար բանակին վըրդովումը՝ Պետութիւնը տկարացնող քայլերու հանդէպ: Ան նաեւ երեսփոխաններէն ուզեց որ դիւրացնեն հարցաքննիչ իշխանութիւններու գործը, օրինակ՝ արտօնելով որ անձեռնմխելիութիւնը ջընջուի քիւրտ պարագլուխ Ս. Պուճաքի ու Ներքին նախկին նախարար Մեհմէտ Աղարի որոնք երկուքն ալ Չիլլէրի կուսակցութեան անդամ են:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(3 Janvier)

CARZOU : 90 ans d'enthousiasme

Նկարիչ Գառզու տարին սկսաւ առանց փողի եւ թմբուկի, կը գրեն Թերթին երկու աշխատակիցները՝ Ժագ Փէսի եւ Ժան-Գլօտ Լամի իրենց գրութեան ըսկիզբը, ըսելու համար թէ նկարիչը իր 90-ամեակը տօնեց Յունուար 1-ին:

Զէր փափաքեր, կը գրեն, որ այդ դէպքը մեծ կարեւորութիւն ստանայ: «Երբ այդ տարիքին հասած ես, կ'ըսէ, աւելի լաւ է այդ մասին չմտածել: 15-20 տարեկանին, սիրով կը տօնես տարեդարձդ: Այսօր, կը շնորհաւորեն հակառակ կամքիս: Կը խորհիմ որ Ժաննը Գալման որ 122 տարեկան պիտի ըլլայ գալ ամիս, պիտի նախընտրէր 100 տարի նուազ ունենալ: Իմ պարագային, նուէրներու լաւագոյնն է առողջ ըլլալ շարունակելու համար նկարել»: Մոնփարնասի իր աշխատանոցին մէջ, Գառզու իր գործը կը շարունակէ նոյնքան հաճոյքով եւ խանդավառութեամբ: Յունուար 18-ին, Գանէի մէջ, Գաննի մօտ, ներկայ պիտի ըլլայ յետահայեացքի մը որ պիտի տեւէ մինչեւ Մարտ 25: «Թանգարանութիւնը գիս կ'ընդունի սրահի մը մէջ որ Փիէր Պոնարի անունը կը կրէ: Նախընտրած նկարիչս չէ, բայց իրեն համար աշխարհ մը գտած է: Կ'ըսեն թէ պաստառներուն հպումներ կ'ընէր թանգարաններու մէջ: Ինծի համար, ստորագրուած պաստառ մը վերջացած է: Բացի Վերածնունդի մեծ արուեստագէտներէն, որոնց առջեւ մարդ ինքզինք շատ փոքր կը զգայ, մեծ հիացում ունիմ Պալթիւսին, Տէլվոյի եւ Պաքոնի որ կրցաւ մարդուն անսանձական ուժերը արտայայտել: Երբ սկսայ նկարել, կ'աւելցնէ, կը խորհէի որ արդիական ըլլալու համար թանձրութիւն պէտք է պաստառին: Շատ ծանր ծաղկեփունջ մըն էր, զոր թէեւ պահեցի»:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԺԶ.

Մայիս 9, Հինգշաբթի:

Այսօր պատմական հսկայ նշանակութիւն ունեցող երկու դէպքերու ոգեկոչումը տեղի պիտի ունենայ — Բ. Աշխարհամարտի աւարտին եւ Շուշի քաղաքի ազատագրումին, 1992-ին: Անշուշտ փակ է համալսարանը ինչպէս նաեւ բոլոր դըպրոցները, պետական հաստատութիւնները եւ ինչ որ կը ձգտի, օրին մէկը, «շուկայի» վերածուիլ: Ազգային տօն է եւ հագուած — չքուած բայց ցանցառ բազմութիւն մը կը լեցնէ լայնկեկ փողոցներն ու մայթերը: Արեւածաղիկի կուտ ու ծաղիկ ծախող տարեց կիները իրենց տեղերը անշուշտ գրաւեր են առտուն կանուխէն, անսահման համբերութեամբ ու լաւատեսութեամբ:

— Ի՞նչ կը շահին սա կիները ափ մը կուտ ծախելով, — հարցուցած եմ Արմիտային:

— Օհօ՛, ինձմէ քեզմէ աւելի կը շահին Պր. Վահէ, հոգդ մի ըներ դուն:

Անշուշտ կը պակսի երիտասարդութիւնը, բնակչութեան այն տարրը որ կեանք ու շէնութիւն կը բերէ քաղաքին: Մեծ մասը ճակատն են կամ զօրանոցները, կան որոնք Ռուսիա արտագաղթած են ընտանիքին ապրուստ ճարելու համար: Անոնց տեղը առած են միջին տարիքի մարդիկ ու կիներ, անխօս եւ չաճապարուած՝ որոնք դանդաղ քայլերով, հին բայց մաքուր հագուած, ծուէն ծուէն կը շարժին վեր դէպի Հրապարակ: Ուշագրաւ են աղջիկներու խումբերը, աւելի թեթեւ եւ արագ, նիհար, ջղուտ, վայելուչ եւ անկաշկանդ, գլուխները կախ խօսելով իրարու հետ, բոլորովին տարուած իրարմով եւ անտարբեր՝ շուրջի իրականութեան: Բայց ինծի համար հետաքըրքրական նոր երեւոյթը պատանիներն են: Հարիւրներով վազքի ելած են ու բարակ, ոսկրոտ սրունքներով, գոյնզգոյն շապիկներով կը վազեն դէպի Շուշի, տասը քիլոմեթր հեռու, երկու հարիւր մեթր բարձր: Տարեկան «մարաթոն»ն է որ տեղի կ՚ունենայ այսօրուան ընթացքին, Ստեփանակերտ — Հրասայլի կայան — Շուշի ճամբուն երկայնքով եւ որուն առաջնութիւն շահողները կը վարձատրուին դրամական պարգեւներով: Տաք է օդը ու տղաքը քրտինքներու մէջ թաթխուած, լեզուն ու շապիկները դուրս ինկած կը վազեն լեռն ի վեր, կանգ կ՚առնեն, պտտ մը ջուր՝ ու նորէն ճամբայ կ՚ելլեն, ճամբուն եզերքէն, ձորերու մէջէն, լերան կողն ի վեր...: Յուզիչ է տեսարանը, որ շատ աւելի մարդկային բան մը ունի քան դուրսի աշխարհի վազքի մրցումները:

Լեցուած ենք ապարանցի Պալիկի կառքը, որ հազար ճիգ կը թափէ մագլցելու լեռն ի վեր: Այսօր լուռ է Պալիկը, անկասկած ներսը վխտացող յիշատակներու ազդեցութեան տակ: Ինքը մասնակցած է ռազմական այդ զարմանալի գործողութեան, որ Շուշիի բերդին ու պարիսպներուն մէջ դիրք բռնած ու մինչեւ ակռաները զինուած Թուրքերը յանկարծակիի բերած ու փախուստի մատնած է Քարինտակի զինակէտէն Շուշիի լերան ցից մակերեսը մագլցնելով եւ անառիկ կարծուած ճակատը ճեղքելով: Քանի մը անգամ կը փորձեմ քակել անցեալի կծիկը, բայց ինք միշտ կը մերժէ: Սակայն որքան կը մօտենանք քաղաքին, այնքան կը թեթեւնայ տրամադրութիւնը, կը սկսի խօսիլ, կատակել սակաւախօս Գագոյին հետ:

Շուշիի կէս ճամբուն կը գտնուի նշանաւոր Հրասայլը, որ քաղաքին վրայ հայկական յարձակումի առաջին ալիքին գլուխը անցած, լերան կողը դարձած պահուն կը ստանար ազերի թնդանօթներու ուղիղ հարուածը ու կը պայթէր, մէջի տղոց մահ պատճառելով: Երեք տարի առաջ կատարած այցիս, հոն, ճամբուն եզրին էր մահացած մեքենան, ժանգոտած ու քանդուած, բայց արդէն փոխուած յուշավայրի եւ ծաղկեփունջերով զարդարուած: Առկէ ի վեր պետութիւնը այդ հրասայլն ու այդ վայրը ճարտարապետական պատշաճ համալիրով ուխտատեղիի վերածած է ու զետեղած է հրասայլը լերան կողին բարձրադիր վայր մը: Ցաւ ու հպարտութիւն, անցեալն ու ներկան, իրականութիւնն ու դիւցազներգութիւնը հոս իրարու կը հանդիպին եւ զիրար կ՚ամբողջացնեն: Այդ կոթողով կարծես Ղարաբաղը եւս Պատմութեան մէջ մտած է, իր արիւնով եւ քաջութեամբ ստեղծուած Պատմութիւն մը, վկայ ու խորհրդանշան նոյն ատեն երկրին ու ժողովուրդին ինքնութեան:

Խիտ բազմութիւն մը հաւաքուած է ճամբուն եզրին, զինուորական ջոկատ մը պատրաստ կը սպասէ: Տօնական եռուզեռ ու տրամադրութիւն: Քիչ յետոյ կը հասնի պետական աւագանին, փայլուն ու սեւ ապակիներով ինքնաշարժերու մէջ: Կ՚իջնեն կառքերէն, ղօնակները ուժգին զգեցելով, պետական փանփարը արցախեան քայլերգը կը նուագէ, ծափահարութիւն.. եւ աւագանին կը բարձրանայ նեղ սանդուխներէն մինչեւ հրասայլը ուր տեղի կ՚ունենայ կրօնական կարճ արարողութիւն մը: Տպաւորիչ է պահը իր պարզութեան, բնականութեան մէջ, ժողովուրդ ու ղեկավարութիւն իրար միացած ոչ միայն արիւնակցական ու ցեղային ցանցերով այլ՝ կենցաղի ոճով ու դասակարգային յատկանիշներով: Բայց նորէն կ՚այցուիմ առաջին օրերու տպաւորութենէս — հայերէն լեզուի պահանջէս, Ոչ մէկ բառ արտասանուած է ցարդ պաշտօնական անձերու կողմէ եւ ինծի պէս Հայերուն համար, որոնք հայերէնը կը գործածեն ոչ միայն հաղորդակցելու համար այլ իբր նշանն ու խորհրդանշանը մեր ինքնութեան սեւկա մէջս պարապ մը կը ստեղծէ ու գիս մասամբ կ՚օտարացնէ, աւելի կը սփիւռքացնէ: Հին մտածումներ եկ կուգան, «ինքնութիւն բառը տարբեր իմաստ ունի հոս» կը մտածեմ «աւելի մարմնական է, շօշափելի է, արմատ է հողին ու ջուրին մէջ, հարկաւ մենք ենք մեր սարերը, ու եթէ սարերը լեզու ունենային պիտի ըսէին մենք ենք մեր Ղարաբաղցիները ... ի՞նչ գործ ունիմ ես սա տեղերը ... նոյն լեզո՞ւն է որ կը խօսինք»:

— Ընկեր Վահէ, երթանք:

— Ո՞ւր:

— Ի՞նչ պիտի ընես ուրը, երթանք:

— Լմնցա՞ւ հոս:

— Այո:

Նուրիջանը նորէն անցեր է իր տեղը, ղեկին ետին, Տաք արեւը կը խաշէ ամէն ինչ:

— Ո՞ւր կ՚երթանք կոր:

Կը խնդայ Նուրիջանը ու ճամբայ կ՚իյնանք: Եւ ամբողջ կէսօրէ ետք մեր պըզտիկ կառքը պիտի ցատկէ, իյնայ, ելլէ, գրեթէ տապալի, հրաշքով չորս անիւներուն վրայ մնայ, յետոյ երեքի, ատեններ երկուքի...: Գիւղ գիւղի ետեւէ կ՚անցնինք, աղմուկ ու փոշի, ցեխ ու ժայռ, անվերջանալի խորտուբորտ, ծուռիկ գիւղական ճամբայ մը: Ռուսերը շատ նըշանաւոր չեն թէքնոլոժիի մէջ սակայն ստիպուած պէտք է հիանամ իրենց «ճիփ»երու տոկունութեան վրայ...:

— Ո՞ւր եկանք ընկեր Պալիկ:

— Հիմա կը հասկնաս:

Աս պտոյտը կ՚ըլլայ թէ՛ ի պատիւ ըՍփիւռքէն եկած հիւրին, որ ես եմ եւ թէ ալ մաս կը կազմէ Պալիկին զինակէտներու տղոց ըրած պարբերական այցելութիւններու ծրագրին: Առաջին նշանակալից վայրը ուր կանգ կ՚առնենք Աղդամն է: Տարածուն քաղաք մըն է, անթիւ տուներով ու պարտէզներովը եւ որ պատերազմէն առաջ Դաշտային Ղարաբաղի գըլխաւոր քաղաքը եղած է, հարիւր հազարի հասնող բնակչութեամբ: Զինուորական իմաստով սակայն շատ աւելի կարեւոր էր որովհետեւ հոնկէ էր որ Լեռնային Ղարաբաղի, Շուշիի եւ թրքական այլ գիւղերու զինամթերքը կը հայթայթուէր: Հոնկէ նաեւ որ «Կրատ» կոչուած հեռագնաց հրետանին կը ռմբակոծէր Ստեփանակերտը եւ հայկական անթիւ գիւղեր: Փուշ մը, մեր բանակի կողակին:

Շուրջս կը նայիմ — ահաւոր է աւերածութիւնը: Հազարաւոր տուներէն մէկ հատ բնակարան կամ շինութիւն, դեղի համար՝ չէ խնայուած, Բնակիչներուն հրահանգած են հեռանալ տուներէն, դըրած են հրասայլը շէնքին դիմաց ու մէկ երկու հարուածով կործանած: Առկէ ետք՝ ինչ դուռ, պատուհան, տանիք, ելեկտրական սիւն, ապրանք, կարասի եւ շինանիւթ որ կայ՝ բռնած է Ստեփանակերտի ճամ-

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

ՎԻԷՆ ԿԸ ՁԳՏԻ ՎԵՐԱԳՏՆԵԼ ԻՐ ՆԱԽԿԻՆ ՏԵՂԸ ՆԱՀԱՆԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԻՆ ՄԷՋ

Վիէնի մեր մարզական միութիւններուն պատմութիւնը հին է, 70 տարիներու պատմութիւն մը...

Սկիզբը, մեծ խանդավառութիւն. տըղաք՝ հրաշքով փրկուած սպանդէն, ապատագրուած վերջապէս որբանոցներէ, փարած էին կեանքին, անյագօրէն կը վայելէին ազատութիւնը, կ՚երգէին, կը խաղային, կը կազմակերպէին:

Կը յիշենք, Վիէն, աթլէթիզմի մրցահանդէս մը մարզադաշտի մը մէջ, խոտի վրայ՝ ուր ոչ վազքուղի կար եւ ոչ ոստումի կանոնաւոր փոս: Խաղերը տեղի ունեցան սակայն, առանց առարկութեան:

Մարզիկներու տրամադրութեան տակ դրուած ներկայ դիւրութիւնները անծանօթ էին այն ժամանակները, քսանական, երեսունական թուականներուն: Կը պատմուի որ երիտասարդ մը, Նորայր Մարգարեան, քանի մը անգամներ, Լինձէն Վիէն եկած է հեծանիւով, փութպոլ խաղալու համար, ամբողջացնելու համար իր ակումբին կազմը: Լինց — Վիէն երեք տասնեակ քիլոմեթր ճամբայ, ուր կային զառիվերներ ... Ներկայիս, դըժուար է երեւակայել այդպիսի անձնուիրութիւններ ի սպաս ակումբին:

Վերեւ յիշուած մարզահանդէսը կազմակերպուած էր Հ.Մ.Ը.Մ.-ի մասնաճիւղին կողմէ, հիմնուած 1927-ին առաջնորդութեամբ Տիգրան Փափազեանի՝ նախագահ, Ահարոն Տիգրանեանի՝ քարտուղար, Յակոբ Մաթոսեանի, տպաւորիչ բերդապահ մը, եթէ լաւ կը յիշենք եւ անշուշտ՝ քանի մը ուրիշներու, ինչպէս Համբիկ Զախարեան, Արսէն Կարապետեան, Նուիրեալ սկաուտութեան: Հաւանաբար ամէնքն ալ մեկնած արդէն մեր աշխարհէն: Զկրցանք ստուգել մէկ առ մէկ...

Մասնաճիւղին գլխաւոր զբաղումն էր փութպոլը: Ներենք անցողակի որ այդ օրերուն էր որ Վիէն բերաւ իր եղբայրական աջակցութիւնը Կրընոպլի Հ.Մ.Ը.Մ.-ին, դայն յաջող ճամբու մէջ դնելու համար: Այդ ճամբան սակայն շուտով փակուեցաւ: Խաղալ, մանաւանդ մարզուիլ փափաքողներու թիւը աննշան էր Կրընոպլի մէջ:

Հ.Մ.Ը.Մ. Վիէն կը մասնակցի, 1927 — 1928-ին, չորրորդ կարգի ախոյենութեան եւ տարուէ տարի կը յաջողի քանի մը աստիճան բարձրանալ, մինչ նահանգային մակարդակի վրայ:

Այդ տարիներուն Հ.Մ.Ը.Մ. մարզական միակ հայ ակումբը չէ սակայն Վիէնի մէջ: Ունի մրցակիցներ եթէ ոչ հակառակորդներ, չըսելու համար թշնամիներ: Կը կոչուին՝ Արարատ, Արծիւ, թերեւս մէկ — երկու ուրիշներ ալ, չենք յիշեր. կուսակցական հակառակութիւնը մտած է հոն ալ, մարզիկներու շրջանակին մէջ ու եղած են բաժանումներ, անջատումներ:

Ամէն ինչ կը դադրի անշուշտ, երբ կը սկսի Համաշխարհային Երկրորդ պատերազմը:

Վիէնի Հայ Երիտասարդութիւնն ալ մըտաւ ֆրանսական բանակին մէջ, ունեցաւ իր զոհերը, պատերազմի ընթացքին եւ Դիմադրական շարժումի շարքերուն մէջ: Անոնցմէ մէկուն անունով մկրտուած է քաղաքին մարզադաշտերէն մէկը: Կը կոչուէր Ժան Պէրպաթեան: 18 տարեկան էր. պատանի մը և արդէն դիմադրութեան մէջ գերման բանակին ի վնաս: Գնդակահարուած է 1944 Յուլիս 10-ին, Լիոնի մօտ, Շաթինեօն տ՚Ազէրկ, ուրիշներու հետ:

Պատերազմէն վերջ, Վիէն չէր կրնար երկար մնալ առանց հայ մարզական ակումբի:

1945-ին կը ծնի Հայ Մարզական Միութիւնը, USA, Մամբրէ Ալթունեանի նախագահութեան տակ: Ուրիշ մարզասէրներ պիտի յաջորդեն հետզհետէ ակումբին վարչական կազմերուն մէջ: Շատեր, Վիէնի մէջ, աշխատած են ի սպաս մարզական խումբերու: Կարելի չէ յիշել եւ նշել հոս բոլորն ալ:

Ըսինք՝ խումբերու, յոգնակի: Հայ Մարզական Միութեան կողքին, Հ.Մ.Ը.Մ. եւս, 1945-ին վերստին կը յայտնուի Տիսթրիքթ տիւ Ռոնի Փութպոլի ախոյենութիւններուն մէջ:

Ու կը պատահի որ երկու հայկական խումբեր, մեծ մասամբ հայ խաղացողներով — այդ օրերուն հայ տղաք կը սիրէին Փութպոլ խաղալ ... — իրարու դէմ ելնեն ախոյենական գծով: Բնականաբար, մարզադաշտին շուրջ, բազմաթիւ հանդիսատեսներ, կըքոտ համակիրներ՝ մէկուն կամ միւսին...

Հետզհետէ ակումբներուն կեանքը դըժուարացաւ: Պակսեցաւ հայ խաղացողներու թիւը, վարիչները յոգնեցան, ոմանք քաշուեցան. ի վերջոյ երկու խումբերը որոշեցին միանալ:

«Ամուսնութիւնը» տեղի ունեցաւ 1961-ին, հովանաւորութեամբ Սեպուհ Սարեանի, այդ թուականներուն ընդհանուր քարտուղար Ֆրանսայի Ֆութպոլի Դաշնակցութեան կարեւոր բաժանումներէն մէկուն, Ռոն — Ալփի լիկին:

Փոքր զոհողութիւններ երկու կողմէն ալ, Հ.Մ.Ը.Մ. կը պահէ իր սկզբնատառերը, բայց «Մարմնակրթական»ը կը վերածուի «Մարզական»ի ու միացեալ ակումբը կը կոչուի Վիէնի Հայ Մարզական Ընդհ. Միութիւն (Ի-ԷՍ-Ժ-Ա): Նախագահն է Մարսէլ Անտոնեան: Վարչութիւնը բաղկացած է ամբողջովին «եան»երէ, բայց խումբերուն մէջ տեղ կը բռնեն քանի մը «ոչ — եան»եր՝ որոնց թիւը կը բարձրանայ հետզհետէ, տարիներու ընթացքին:

Առաջին խումբը տեղ ունի Տիսթրիքթի բարձրագոյն դասակարգին մէջ, քանի մը տարիներ: Յետոյ կը սկսի անկումը: Պահ մը Միութիւնը դադրեցուց իր գործունէութիւնը, բայց երկու մրցաշրջան է արդէն, վերստին մտած է ախոյենական խաղերու մէջ, առաջին դասակարգ, նախկին դասակարգէն երեք աստիճան վար:

Ակումբին ներկայ նախագահն է Էմմանուէլ Զատիկեան, արհեստով դերձակ:

Սիլվէն Միշաէլեան, քարտուղար, մեզի տուած է հետեւեալ տեղեկութիւնները.

- Ակումբը ունի 36 արձանագրուած խաղացող, 16-ը հայածնունդ: Երկու խումբեր կը մասնակցին ախոյենութիւններու, կը ձգտին բարձրանալ: Ներկայ դասաւորումը քաջալերական է:
- Խումբին մարզիչն է Ժան — Մարի Պրէաի՝ որ խաղացած է Ֆրանսայի ախոյենութեան 3-րդ բաժանումին մէջ:
- Տարեկան պիւտճէն երեսուն հազար ֆրանք: Բնականաբար ոչ մէկ խաղացող կը ստանայ դրամական վարձատրութիւն:
- Քաղաքապետութեան նպաստը՝ հազար ֆրանք: Պիւտճէին մնացեալը կուգայ փոքր սփոնսորներէ, նուէրներէ եւ մանաւանդ տարեկան պարահանդէսէն:

Ուրիշ խօսքով՝ նախագահ Զատիկեան եւ իր ընկերները պէտք է քիչ շատ չարչարուին, ապրեցնելու համար իրենց սիրելի ակումբը:

Վերջացնենք յիշելով — պատմութեան համար — որ Վիէնի մեր Մարզականը խաղացած է Պէրլինի մէջ...

1980-ին, Անթուան Աւետիքեանի ղեկավարութեան տակ, Միութեան պատա-

բան...: Մնացած են հիմա մերկ, ապսիրտ ու անպէտք՝ պատերը: Տխուր է անշուշտ մահուան այս տեսարանը, հիմա որ անցած է կռուի եւ վրէժխնդրութեան կիրքը: Բայց ղարաբաղցի ըլլալու է մարդ ու ճանչցած ըլլալու է Թուրքին վայրագութիւնը եւ թրքութիւն կոչուած հոգեբանական թոյնը՝ իրապէս արժեւորելու համար կացութիւնը: Ինծի պէս մէկը, Պուլկարիա ծնած, նախակրթութիւնը՝ հայերէն, երկրորդական ուսումը՝ անգլերէն, համալսարանականը՝ ֆրանսերէն, վեց անցագիր փոխած, տասը տեսակ ժողովուրդի մէջ ապրած — ինչպէ՞ս կրնամ այս Ղարաբաղցիներուն մորթին մէջ մըտնել եւ զգալ իրենց մշակոյթին ոգին, իրենց փարդ ու նոյն ատեն պարզ հոգեբանութիւնը: Երեւակայութիւնս իմ փրկութիւնն ու պատուհասն է:

Կանգ կ՚առնենք հայ զինուորական պահականոցի մը առջեւ: Մեծ յարգանք կայ Պալիկի հանդէպ: Երիտասարդ տղաք են բոլորը ու կը ձանձրանան փաստօրէն: Տասը վայրկեան միայն ու Պալիկը կատարած է իր բարոյական պարտաւորութիւնը: Ետ կառքին մէջն ենք: Առջեւնիս կ՚երկարի անվերջանալի, քարքարուտ, անտրամաբանական ճամբան, Ղարաբաղի ճակատագրին նման:

Դեկտեմբեր 20, 1996

ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՄԵՂԱՅԱԿԱՆԸ

Պապը որոշած է 1997-ը ինքնաքննադատութեան ու մեղայականի տարի մը ընել: Եպիսկոպոսներ ու կարդինալներ պիտի խոնարհին կոպեռնիկեան փիլիսոփայ Ճորտանօ Պրիւնոյի ողջակիզման վայրը որ Հռոմի մէկ հրապարակն է: Ան ողջակիզուած էր 1600-ին, եկեղեցական հրովարտակով:

Յետոյ տեղի պիտի ունենայ միջազգային համագումար մը, նուիրուած՝ հակասեմականութեան ուր նիւթ պիտի ըլլայ այս մարզին մէջ եկեղեցիին հին աւանդութիւնը: Թղթածրարները պիտի բացուին հակասեմական մղումով կատարուած հալածանքներուն, Հրեաներու կոտորածներուն որոնք գործուած են յանուն կաթողիկէ վարդապետութեան: Ամէն եպիսկոպոսի թելադրուած է այս մեղայականը կազմակերպել իր ծառայած թեմին մէջ: Առիթը պիտի տայ խորհրդածութեան նիւթ ընելու բոլոր ոճիրները: Գերմանիոյ մէջ ողջակիզուած վհուկները, Ֆրանսայի մէջ կոտորուած քաթարները, Սպանիոյ կաթողիկէ թագաւորներուն կողմէ հալածուած Հրեաները, Իտալիոյ մէջ սպաննուած հերետիկոսները այդ ոճիրներուն զոհերը եղած են:

Այս պատահարներուն մէջ Եկեղեցին արդարացնողներու թիւը մեծ է: Կը պաշտպանուի այն թէզը որ Հաւատաքննութիւնը որոշ երաշխիքներ կ'ընծայէր ամբաստանեալներուն: Յետոյ պետութիւններն ալ ունէին մեղքի իրենց բաժինը. բայց լաւ պետութիւն մը ինքզինք անսխալական չի նկատեր ոչ ալ անսխալական պատմութեան մը ժառանգորդը: Յովհաննէս-Պօղոս Բ.ի մեղայականի փափաքը Եկեղեցւոյ դարաւոր ընթացքին դէմ մարտահրաւէր մը կը նկատուի: Ինքնաքննադատութեան տրամադրութիւնը կրնայ խոնարհութեան դաս մը ու իր ծոցին մէջ բազմատարրութիւնը ընկալելու առիթ մը ըլլալ եկեղեցական նուիրապետութեան համար: Շատ մը հաւատացեալներ վստահ են որ երրորդ հազարամեակին բանալիքը օրինաւոր բան մը պիտի ըլլայ եկեղեցական շրջանակին մէջ ուր այլեւս խարոյկներու տեղ չկայ, նոյնիսկ խորհրդանշական:

ՔԱՂՀԱՆ

նեկան (Քառէ) կազմը մասնակցած է մրցաշարքի մը, գերմանական խումբերու հետ: Յաճախ չէ որ Ֆրանսահայ ֆութպոլի խումբ մը հրաւիրուած է արտասահման: Այդ ենթադրել կու տայ թէ ակումբը ունէր եւ ունի բարեկամներ:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՄԵԾԱՐԵՆՑԻ ՈԳԵԿՈՉՈՒՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

Պոլսոյ Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը երկու յաջորդական ձեռնարկներով ոգեկոչած է Միսաք Մեծարենցի յիշատակը անոր ծննդեան 110-րդ տարեդարձին առթիւ:

Նախ, Դեկտեմբեր 21-ին, Գումգարուի Պէզճեան սրահին մէջ, Կեդրոնական Սանուց Միութեան նախաձեռնութեամբ հանդէս մը տեղի ունեցած է լեցուն սրահի մը ներկայութեան, որոնց մաս կը կազմէին Գարեգին Պատրիարք, Ռումանիոյ Հայոց Թեմի առաջնորդ՝ Տիրայր Արք., Մեսրոպ Արք. եւ այլ հոգեւորականներ: Հանդէսը վարած են Յակոբ Մամիկոնեան եւ Գարոլին Սարըպօյաճեան: Բանաստեղծին կեանքին ու գործին մասին արտայայտուած են Կեդրոնականի տնօրէնուհի՝ Սիլվա Գույումճեան եւ ուսուցչուհի Արմինէ Եազըճեան: Այս երկու բանախօսութիւններէն ետք, բեմը յանձնուած է Սիլվա Կոմիկեանի որ յաջորդաբար արտասանած է՝ «Ձմրան պարզ գիշեր», «Աքասիաներու շուքին տակ», «Հիւղը», «Իղձեր», «Անանուն», «Հովը», «Սիրերգ», «Արեւին», «Կիրամուտք»: Տիկին Ո. Գալէնտէրի երգերէն ետք, Կեդրոնականի երկու աշակերտներ կարդացած են իրենց երկու ընկերներուն կողմէ գրի առնուած ուղերձ նամակներ՝ Մեծարենցին ուղղուած, Հուսկ Բանը արտասանած է Պատրիարքը, որ անդրադարձած է Մեծարենցի իւրայատուկ ոճին:

Շատ աւելի ինքնատիպ է երկրորդ ձեռնարկը որ տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 24-ին: Կեդրոնական վարժարանէն ժամը 10-ին յիշատակութեան գնացքը ճամբայ ելած է ծովեզերեայ ճամբով դէպի Նաւը գարու՝ Դպրեվանքի Սանուց Միութիւն: Ժամը 12-ին, քաղողները հասած են Սանուց Միութեան հաւաքատեղին ուր տեղի ունեցած են բանախօսութիւններ: Խօսած են Սիլվա Գույումճեան, Արմինէ Եազըճեան, Կարպիս Խորասանճեան: Եղած են արտասանութիւններ: Կարճ դադար մը ետք, խումբը ժամը 13-ին ուղղուած է դէպի Պալըքլըի Հայոց գերեզմանատունը: Ճամբան, խումբին միացած են Մեսրոպ Արք եւ Երեւանի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Վարուժան Քահանայ Տէրտէրեան:

Ժամը 14-ին, խումբը հասած է գերեզմանատուն եւ Մեծարենցի շիրիմին առջեւ, միաբերան արտասանած է «Հիւղը»: Ապա, ելոյթ ունեցած է Մեսրոպ Արք.: Ներկաները ծաղիկներով ծածկած են վաղամեռիկ բանաստեղծին շիրիմը, կատարուած է հոգեհանգիստ ու ներկաները միաբերան երգած են «Հայր Մեր»ը:

Կեդրոնական, Դպրեվանք եւ Սահակեան լիսէներու աշակերտութեան գնացքին մաս կազմած են նաեւ Արամեան ու Տատեան վարժարաններու աշակերտները:

1700-ԱՄԵԱԿ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ

ՍԱՆԱՀԻՆԻ ՎԱՆՔԻ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԹԻՒՆԸ ԱՊԱՀՈՎՈՒԱԾ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի մէջ պետական կրօն հռչակման 1700-ամեակի նշման Գործադիր Մարմնի վարիչ քարտուղար՝ Տ. Մեսրոպ Արքեպիսկոպոս Աշճեան, Կիրակի, 1996 Դեկտեմբեր 15-ին, Մոնրէալի մէջ ծանոյց, որ Մոնրէալի մեր ծանօթ ազգայիններէն Տէր եւ Տիկին Հարի Մարգարեան, մղուած Հայ Եկեղեցւոյ եւ ազգին հանդէպ իրենց խորունկ սէրէն, եւ ի յարգանս իրենց սիրելի ծնողաց՝ Գրիգոր եւ Արմինէ Մարգարեանի, 200.000 գանատական տոլարի իշխանական նուիրատուութեամբ մը յանձն առին Սանահինի հռչակաւոր վանքի ընդհանուր նորոգութեան, բարեկարգութեան եւ շրջապատի պահպանութեան ծախքերը:

Սանահինի վանքը, Հայաստանի Լոռիի մարզի Ալավերդի շրջանին մէջ կը գտնուի, եւ հանդիպակաց Հաղբատի վանքին հետ, կը հանդիսանայ Հիւսիսային Հայաստանի զոյգ գոհարներէն մին: Հիմնադրուած է 10-րդ դարուն, Բագրատունեաց Հարստութեան օրով եւ անոնց հովանաւորութեամբ: Ս. Ամենափրկիչ, գլխաւոր եկեղեցին, կառուցուած է Խոսրովանոյշ Թագուհիին կողմէ, 967 – 972 թթ.: Ունեցած է բարձրագոյն կարգի համալսարան, գրադարան – մատենադարան: Այնտեղ գործած են Գրիգոր Տուտէորդին, Յովհաննէս Խաչենցին, Գրիգոր Բարունապետը: Վերջին դարերուն այնտեղ ապրած են Արղութեան – Երկայնաբազուկ իշխանազուն ընտանիքը, որոնց սերունդէն էր նաեւ Յովսէփ Արք. Արղութեան:

Սանահինի վանքի համալիրին մէջ, Ս. Ամենափրկիչ Մայր Եկեղեցւոյ կողքին, կը գտնուի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, երեք գաւիթ, գրատուն, զանգակատուն, ակադեմիան եւ Ս. Գրիգոր մատուռը: Վանքը մեծ վնասներ կրած էր 17-րդ դարուն երկրաշարժէն, եւ թէեւ պարբերաբար նորոգութիւններու ենթարկուած էր, այժմ ալ անհրաժեշտ են հետեւեալ նորոգութիւնները. –

Ա. – Զանգակատուն – 13-րդ դարէն: Քանդուելիք մեծ բարձրութեամբ եռայարկ կառոյց է:

Բ. – Գրատուն – կառուցուած է 1063 Թուականին Դաւիթ Անհողի դուստր Հրանոյշ Թագուհիի միջոցներով:

Գ. – Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, որ համալիրի հնագոյն շինութիւնն է եւ կու գայ 10-րդ դարէն:

Վստահ ենք, որ Սանահինի վանքի նորոգութիւնը, իր շրջապատի մշակումով եւ բարեզարդութեամբ, գեղեցիկ վկայութիւնը պիտի ըլլայ Հայ Եկեղեցւոյ կենդանի ներկայութեանը մեր կեանքէն ներս, եւ ջերմ օթեւան մը Սանահինի գիւղի եւ շրջակայքի Հայերուն համար:

Սրբազան Հայրը սրտագին շնորհակալութիւն յայտնեց Տէր եւ Տիկին Հարի Մարգարեանի, իրենց բարի եւ գեղեցիկ մտածումին համար: Որքա՜ն ուրախ ըլլալու են Գրիգոր եւ Արմինէ Մարգարեան, երբ կը տեսնեն թէ իրենց զաւակները, իրենց այս նուիրատուութեամբ, իրենց որդիական յարգանքին մէջէն ցոյց կու տան նաեւ այն՝ որ ի զուր չեն անցած իրենց դաստիարակիչ ճիգերը: Ու վաղը, երբ Մարգարեան ամոլի զաւակները Քրիստին ու Արմէնը Հայաստան երթան եւ տեսնեն իրենց ծնողաց միջոցաւ նոր կեանք ստացած Սանահինի վանքը, վստահաբար պիտի խոստանան տէր եւ պաշտպան կանգնիլ Սանահինին՝ յաջորդ սերունդներուն կեանքին մէջ:

ԳՈՂՈՒԹԷ ԳՈՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Ժամանակակից Լրագրողներու Միութեան կեդրոնատեղիին մէջ «Գրաւումի պատմութիւն մը» խորագիրով ցուցահանդէս մը կազմակերպուած է որուն բացումին խօսք առած է Թանէր Աքչամ: Ցուցահանդէսը յատկացուած է հայ բողոքականներու Թուրքիոյ երբեմնի մանկական ճամբարին: Ան 25 տարի գործելէ ետք գրաւուած է 1979-ին, Վաքըֆներու տնօրէնութեան կողմէ: Թ. Աքչամ բացման իր խօսքին մէջ ցուցահանդէսը ժողովրդավար պայմաններու գրաւական մը նկատած է: Իսկ Կէտիկփաշայի հայ բողոքական եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետը իր կարգին ըսած է թէ երկրին մէջ ամէն բանի պատճառ ցոյց կը տրուին փոքրամասնութիւնները ու ատոր ճանաբար կը գրաւուին անոնց ապրանքները, կալուածները, լեզուն, մշակոյթը:

⁂

ՊՈԼՍՈՅ Պատրիարքարանին Այվազովսկիի պաստառներուն մաքրութեան ու վերանորոգութեան գործը յանձնուած է ղրիմցի վարպետի մը որ այդ նպատակով յատկապէս հրաւիրուած է Պոլիս: Պոկրեպեցկի որ նաեւ մասնագէտ մըն է Այվազովսկիի գործերուն, ըսած է թէ Տոլմապահչէի պալատին մէջ նկատած է թէ կեղծ է նոյն նկարիչին ստորագրութիւնը կրող պաստառներէն մէկը:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Քաղաքավարական այս ծայրայեղութիւնը կ'երեւակայէք թէ ի՛նչ ծիծաղելի կացութեան մը կը մատնէր մեզ ճաշարանին մէջ, մանաւանդ որ ամէն մէկ ճաշի տեւողութեան այդ տեսարանը երեք չորս անգամ կը կրկնուէր:

Մինչ Եանէսքօ գիս կը ստիպէր կրցածիս չափ ուտել խմելու, ինք ամենաժուժկալ ճաշ մը կ'ընէր: Նախ՝ ցերեկները միայն կերակուր կ'ուտէր, այն ալ ապուր մը եւ ձուկ մը սովորաբար, իսկ գիշերները մէկ քանի գաւաթ թէյով, զոր ինք կը պատրաստէր, կը գոհանար:

Ոգելից ըմպելի բնաւ չէր գործածեր եւ ըստ իր բառացնական զիտութեան ալքօօլ կը նշանակէր՝ խոնաւութիւն, հիւանդութիւն, ապականութիւն, չուսայոութիւն, եւայլն:

Եւ սակայն հազիւ ամիսուկէս մնալէ ետքը, ա՛լ տեսայ որ անկարելի էր ապրիլ Եանէսքօյի հետ:

Այն քիմարական աշխատութիւնը որուն կը նուիրէինք մեր օրուան ամբողջ ժամերը, տաժանելի կը դառնար ինծի համար:

Կը զգայի որ այդ փախուկ ու բարեմիտ ծերուկին այլամերժ ընկերակցութեան մէջ կամաց կամաց ողջախոհութիւնս խոյս կու տար իմմէ եւ ատեն ատեն ինծի այնպէս կը թուէր թէ իրաւցնէ գիտական գործի մը կ'աշխատէի եւ թէ ճշմարտապէս աւ արմատէն ծնունդ առած են աշխարհի բոլոր բառերը, ինչպէս կը հաւատար Եանէսքօ:

Իրիկուն մը տետրակներ կարելու մասին վէճ մը ունեցանք միասին: (Որովհետեւ մեր աշխատութեանց տետրակները մենք կը պատրաստէինք եւ Եանէսքօ մասնաւոր ձեւ մը ունէր թերթերը բարակ չուանով մը իրար կապելու, առանց հանդոյց ձեւացնելու եւ այդ ձեւը սորվեցուցած էր ինծի՝ բայց, տակաւին անվարժ, երբեմն կապը սխալ կ'ըլլար):

Այդ տեսակ սխալ կապով մը պատրաստած էի, այդ իրիկուն, տետրակները:

Եանէսքօ դիտողութիւն ըրաւ:

Համբերութիւնս արդէն սպառած ըլլալով՝ քիչ մը խստօրէն պատասխանեցի իրեն, ահա՛ վիճաբանութիւնը սկսաւ երկուքնուս միջեւ, վիճաբանութիւն մը որ հետզհետէ լեղի ու թթու դարձաւ:

– Ալ բաւ է որքան որ այս քիմարական գործովը զբաղեցայ, գոչեցի:

Բայց այսքանով ալ չգոհացայ եւ սկսայ երկար խրատական մը տալ Եանէսքօյի, ըսելով որ փոխանակ իր կեանքը սպառելու գործի մը համար որ ամէնուն ծիծաղը իր վրայ հրաւիրելէ զատ ուրիշ արդիւնք մը պիտի չունենայ, լաւագոյն է որ հանգիստ իր քէյֆը նայի քանի որ նիւթական կարողութիւնը կը ներէ:

Խօսքս լմնցուցի երեսն ի վեր գոչելով.

– Պարզապէս խենթ մըն ես դուն...

Անշուշտ պէտք չէր որ այսպէս վարուէի իրեն հետ եւ յետոյ, գրեթէ անմիջապէս, զղջացի ըրածիս. Բայց գրեթէ երկամսեայ գլուխ գլխի կենակցութիւնը իրեն հետ, Փարիզի եռուզեռուն կեանքէն ետքը, տեսակ մը ջղագրգռութիւն բերած էր վրաս եւ ա՛լ գրեթէ ինքզինքիս տէրը չէի:

Եանէսքօ չպատասխանեց, հասկցաւ որ խզումը վերջնական էր եւ պահ մը լուռ մնալէ ետքը, ըսաւ.

– Արդէն մեր պայմանագրութիւնը այնպէս է որ եթէ չուզես հոս մնալ պարտաւոր եմ քեզ Փարիզ վերադարձնելու, ուրեմն հաշիւդ տամ:

Եւ խսկոյն թղթապանակը գրպանէն հանելով ճամբու ծախքի դրամը վճարեց:

Իրիկուան ժամը վեցն էր, շիտակ նընջասենեակս գացի, պայուսակս կապեցի եւ եկայ մնաս բարով ըսելու:

Իր հետ անցուցած միջոցիս, ինքզինքս իր գործին սիրահար ցոյց տալու համար, օր մը ըսած էի որ գաւառական բառեր ունիմ հաւաքած. Եանէսքօ այդ բառերը ուզած էր ունենալ: Պատասխանած էի թէ Փարիզ թողած եմ ուրիշ թուղթերու հետ: Եանէսքօ գիս ստիպած էր որ Փարիզ գրեմ ու հաւաքած գաւառական բառերուս տետրակը բերել տամ: Նամակ մը իբր թէ՝ գրած էի ու տակաւին պատասխան չէր եկած:

Երբ պայուսակս ձեռքս եւ արդէն իմ անկիրթ վարմունքէս զղջացած ու գրեթէ խղճի խայթով գացի իրեն մնաս բարով ըսելու, Եանէսքօ յարգանքով ոտքի ելաւ, գիս մինչեւ դուռը առաջնորդեց եւ դուրս ելած միջոցիս ըսաւ.

– Եթէ կը կրնաս՝ գաւառական բառերուդ հաւաքածոն ղրկէ՛, ինչ որ պէտք է կը վճարեմ.

– Կը կրնամ, ըսի ու առի քալեցի:

Շունչս ուղղակի Մխիթարեաններու վանքը առի ուր մէկ քանի բառով պարզեցի կացութիւնը:

– Մենք արդէն առաջին օրէն հասկըցանք որ պիտի չկրնաս այդ մարդուն հետ երկար ատեն մնալ, ըսին վարդապետները:

Վիեննա հասնելէս ի վեր մեծագոյն փափաքս էր անգամ մը ներկայանալ Մխիթարեանց վանահօր Հ. Արսէն Այտընեանի, այն հոյակապ գիտնականին որ գրած էր աշխարհաբար լեզուի քննական քերականութիւնը եւ որուն այսօր ամէն Հայ գրող, ուղղակի կամ անուղղակի, բան մը կը պարտի. Դժբախտաբար այդ միջոցին հիւանդ էր պատկառելի ծերունին եւ կարելի չէր եղած փափաքիս գոհացում տալ:

Երբ վերջին անգամ վանք գացի՝ Հ. Այտընեանը տեսնելու փափաքս կրկնեցի.

– Բժիշկները արգիլած են որեւէ այցելութիւն, պատասխանեցին վարդապետները. մանաւանդ որ հիւանդը ինքզինք չի կրնար զսպել եւ կ'ուզէ անպատճառ երկարօրէն տեսակցիլ իրեն քով գացողներուն հետ:

(Շար. 64)

Շուշանիկ, Սոնիա եւ Նատալիա Ճէնտէ-րէճեան
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ
ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՃԷՆՏԷՐԷՃԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Բարիս Գարենեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 1-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Յունուար 8, ժամը 10-ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, 75008 Paris

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Անիէռի Նոր Գերեզմանատունը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել:

33, rue Bourdarie-Lefure
92600 Asnières

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ս. Թադէոսեան» մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Յունուար 11, կէսօրէ ետք ժամը 16-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝

17, rue Bleue, Paris 9e, M° Cadet.

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

⁂

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Յունուար 8, ժամը 15-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԻԹԻ

ՓԱՐԻԶ. — Ոմն՝ 10.000 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Քոսայեան 500 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին Այրի Տիկին Մարիամ Պօղոսեանի յիշատակին եւ 500 Ֆր. Տիկին Էփսիա Գարօղլուի յիշատակին անոր մահուան տարելիցին առթիւ:

ԷՍԱԵԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Միութեանս Բաժակի Պահը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 13-ին՝

« Restaurant Diamentaires »
60, rue La Fayette, 75009 Paris

Ներկայիս կը հրաւիրենք ձեզ ընտանեօք ներկայ ըլլալու այս աւանդական հանդիսութեան, հաւաքաբար բաժակ բարձրացնելու մեր խաեանին եւ բոլոր հայ վարժարաններուն կենացը:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 46 32 35 42 կամ 01 47 80 42 76 թիւերուն:

Ճաշագին՝ 175 Ֆր.,
Ուսանողներու՝ 120 Ֆր.:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

Պատարագի աւարտին հոգեհանգիստ կը կատարուի «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Յիշատակ Մեռելոց:
Սկիզբ Ժամերգութեան ժամը 9-ին:
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Պատարագէն ետք հոգեհանգիստ «Վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՇԱՒԻԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Ժամը 10 պատարագ:
Ժամը 11.45 հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

Բ. օր Ծննդեան: Յիշատակ Մեռելոց:
Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի, որու աւարտին՝ Հոգեհանգիստ:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, Յունուար 7

ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը՝ 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑՒՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

Բ Ա Ր Ե Փ Ո Խ Ո Ւ Մ
Ը Ն Կ Ե Ր Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ե Ա Ն
Կ Ա Ն Ո Ն Ա Գ Ր Ի

Կանոնագրի 21-րդ յօդուածի հետեւողութեամբ, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Մարտ 19, 1997,
ժամը 20-ին
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
15, ռիւ Ժան-Կուժոն, 75008 Փարիզ

Այն պարագային երբ իրաւասու անդամներու թիւին 2/3-րդ համեմատութիւնը չգոյանայ այդ օր, հրաւիրուած էք երկրորդ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 9, 1997
ժամը 20-ին,
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
15, ռիւ Ժան-Կուժոն, 75008 Փարիզ

Ատենապետ
Կրօնական Ընկերակցութեան
Վարչական Խորհուրդի

☆ ★ ■ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ☆ ★ ■

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝
Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Օ Ր Ը
Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14.30-ին
CENTRE VALEYRE — 22, rue Rochechouart, Paris 9e
Ձոխ յայտագիր Կապոյտ Խաչի դպրոցներու կողմէ:
Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու
Կ Ա Ղ Ա Ն Դ Պ Ա Պ Ա Ն
եւ ծափահարելու հայ կախարդը:
— Ձոխ պիւֆէ —

★ ★ ● ★ ☆ ■

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՒԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ՝ Պր. Մեսրոպ Աղամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողներն ու բարեկամները Ամանորի հանդէսին.

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 16-ին Եկեղեցւոյ կից սրահէն ներս:

★ ★ ● ★ ☆ ■

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER à BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— Animateurs diplômés BAFA ayant minimum 18 ans et bon niveau de ski.

Date limite de candidature : 10 JANVIER

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue, 75009 PARIS

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 : 01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

(Շար. Ա. էջէն)

Տէնքթաշ յայտարարած է որ գլխեալ բախում մը հաւանական է Կիպրոս, չեշտելով որ «փոքրագոյն միջադէպը Թուրք Կիպրացիներու եւ յոյն Կիպրացիներու միջեւ կրնայ ամբողջ Կիպրոսը պայթեցնել հրաբուխի մը պէս»: Ըսած է նաեւ որ «իր Հանրապետութեան» (հիւսիսային Կիպրոսի) կցումը կը փափաքի Թուրքիոյ, եթէ այս վերջինը անդամակցի Եւրոպական Միութեան:

36 ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐ սպաննուած են 1996ի ընթացքին ըստ Մամուլի Միջազգային Հիմնարկի տեղեկագրին, որու կեդրոնը Վիեննա է: Ամէնէն ծանր հաշուեկշիռը, կրկին, Ալժերիա է (11 մեռեալ):

ՄԻԹԵՐԱՆԻ մահէն ետք, այս անգամ տարելիցն է որ հրապարակ կը նետէ կրկին հատորներ եւ յայտնութիւններ: Պենամու գիրք մը լոյս կ'ընծայէ՝ «Վերջին Միթերանը», ուր յայտնութիւններ կ'ընէ անոր վերջին օրերուն եւ վերջին խօսքերուն մասին, Ա. Տիւհամէլ կ'անդրադառնայ Արուեստագէտին, եւլն., եւլն.: Ոչ մէկ մեռել, հաւանաբար, այսքան օգտակար եղած է գրիչ շարժողներուն, սկսելով իր բժիշկէն:

ՁԵԽՈՒՈՅ նախագահը՝ Վաքլաւ Հաւէլ որ վերջերս թոքի գործողութեան ենթարկուեցաւ խլիրդի հետեւանքով, մըտերիմ շրջանակի մէջ, ամուսնացած է դերասանուհի Տագա Վէսքրնովայի հետ: Տարի մը առաջ կորսնցուցած էր իր կինը, դոհ խլիրդի եւ որ ամբողջ կեանքը նեցուկը եղած էր իր ամուսնոյն անոր դժուար օրերուն: Մեռած ատեն ըսած էր ամուսնոյն որ սուգ չպահէ:

ՊԱՊԸ կարգաթող ըրած է սրբալնքացի քահանայ մը՝ Թիսա Պալասուրիյա որ հատորի մը մէջ՝ «Մարիամ եւ մարդուն ազատագրումը», խնդրոյ առարկայ ըրած էր Եկեղեցւոյ կարգ մը հաւատալիքները, ինչպէս Քրիստոսի մօր կուսութիւնը, մկրտութիւնը եւ սկզբնական մեղքը:

Imprimé sur les presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : N° 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 8
MERCREDI
8 JANVIER
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.022 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.022

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԱՐԵԼԻՑԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

On entre dans la vie des morts comme dans un moulin.
Bertrand POIROT-DELPECH

Միթերան եղաւ անձ մը եղաւ մէկէ աւելի ճակատներու վրայ: Եղաւ նաեւ այն անձը որու մահը աւելի ճոխ գրականութեան մը առիթ տուաւ քան իր կեանքը:

Մահուան վաղորդայնին իսկ եւ այսօր տարելիցին առթիւ հատորները զիրար կը հրմշտկեն գրավաճառներու ցուցափեղկերուն մէջ:

Կարելի չէ անախորժ տպաւորութիւն մը չունենալ ի տես երեւոյթի մը, ուր կը տողանցեն Միթերանի մտերմութիւնը վայելած անձեր, հրապարակելու համար անոր վերջին խօսքերը, վերջին խորհրդածութիւնները, վերջին խորհրդապահութիւնները, մէկ խօսքով՝ վերջին կաթիլը: Տգեղ երեւոյթը պարզուեցաւ մահուան յաջորդող օրերուն, երբ արհեստով իսկ գաղտնապահութեան պարտաւորանքի տակ գտնուող իր բժիշկը հրապարակ նետեց հատոր մը որ տաք տաք կը սպասէր հրատարակիչին «փուռը»: Իրարու յաջորդեցին այլ հատորներ որոնց, անկասկած, ամէնէն դիպուկն ու սրամիտն էր չունին յուշերը:

Տարի մը անցաւ ու այսօր տարելից մըն է որ կը շահագործուի նոյն ձեւով: Պենամու լոյս կ'ընծայէ «Վերջին Միթերանը», հոն ըսելու համար ցարդ չըսուածը: Կը նկարագրէ նախագահին ամանորեան վերջին գիշերը, բացայայտ տառապանքը, պայքարը ցաւին դէմ, ուր կարելի չէ անտեսել վատառողջ վուայէօրիզմ մը: Ահաւասիկ մարդ մը, Միթերան, որու –գրեթէ– բոլոր մտերիմները մըցակցութեան ելած են համոզելու համար հրապարակը որ իրենք քաղած են անոր վերջին մտածումները, իրենց վստահած է գաղտնիքները:

Փ. Մօրուա Ճայնասփիւռի կայանէ մը կ'ըսէ թէ 1981-էն իսկ գիտէր թէ Միթերան խլիրդէ կը տառապի, մինչ յաջորդ օրն իսկ երեկոյեան օրաթերթի մը մէջ կը ճշդէ որ գիտէր թէ հիւանդ էր, բայց չէր գիտեր անոր հիւանդութեան բնոյթը: Պենամու այլ յայտնութիւններ կ'ընէ: Մղուած իր հակապալատիրեան զգացումներէն, Միթերան բանադնաց մը կը ղրկէ Շիրաքի որպէսզի ժամ առաջ յայտարարէ իր թեկնածութիւնը, Փարիզէն այլ քաղաքի մը մէջ: Կը խոստովանի լրագրողին.– «Հիմա յստակ կը տեսնեմ Պալատիւրը: Իրեն հետ, ստմանեան խեղդողին թեքնիքն է: Շատ անոյշ է, կը սպրդի, ձեզ կը չէզոքացնէ, յետոյ, երբ պահը հասաւ՝ *քուիք...*»:

Ըսա՞ծ է: Չէ՞ ըսած: Ո՞վ կրնայ ստուգել: Վասնզի ոչինչ աւելի դիւրին է քան մեռելները խօսեցնել: Հերքումի վախ չկայ: Մեռելները չեն խօսիր: Ու երբեմն, ինչպէս Միթերանի պարագային, լաւ ծախու ապրանքի կը վերածուին: Ու վատառողջ հետաքրքրութիւնը կը շարունակուի, ղատապարտելի երեւոյթներ պարզելով:

Բայց, հարց մըն ալ կարելի է տալ, երբ խնդիրը կը վերաբերի Միթերանի նման առեղծուածային անձի մը: Թերեւս, ուզածն ալ այս էր: Այսինքն, հարիւրաւոր հատորներով եւ յօդուածներով, յետ մահու ալ շփոթութիւն մը ստեղծել իր անձին շուրջ: Հարցականներ, մնային առանց ճշգրիտ պատասխանի: Ո՞ր հեղինակին վերարտադրած խօսքերը իր հարազատ խօսքերն էին: Ո՞ր մտածումը իրն էր, խնկապէս: Թող ոչինչ յստակ ըլլար, ինչպէս էր ինք՝ Միթերան եւ զոր թերեւս լաւագոյնս կը բնորոշէ Ալէն Տիւհամէլ իր հատորը խորագրելով՝ «Portrait d'un artiste»:

«ՅԱՌԱՋ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ԼԱՒԱՏԵՍ Է

Գիւղատնտեսութեան նախարար Վլ. Մովսիսեան Դեկտեմբեր 27-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է, խօսելու համար իր գլխաւորած մարզին կացութեան մասին: Ժխտած է տարածուն այն կարծիքը թէ Հայաստանի գիւղատնտեսութիւնը ապագայ չունի:

Վլ. Մովսիսեանի տեղեկատուութեան համաձայն, մօտ մէկ միլիոն մարդ կ'ապրի գիւղը ու անոր մեծ մասը կ'աշխատի հողին վրայ, ինչ որ լուրջ ներուժ է եւ կրնայ յաջողութեան առաջնորդել եթէ արդիւնաւոր ձեւով օգտագործուի: Նոյնիսկ առանց ատոր, ան կ'ըսէ թէ այսօր մէկէ աւելի ձգելով հացահատիկն ու կաթնային արտադրութիւնը, երկիրը կրնայ բնակչութեան պահանջները գոհացնել սեփական արտադրութեամբ:

Այսուհանդերձ, նախարարը չէ ժխտած որ կան լուրջ հարցեր. գլխաւորը դրամականն է: Մէկ կողմէն կայ տեղւոյն վրայ նիւթականի պահանջը, միւս կողմէ փոքր չէ նախարարութեան հաստատաբին պարտք ունեցող կառոյցներու թիւը: Անոնցմէ է օրինակ, հացի բընագաւառը: Անոր զանազան չերտի ձեռնարկութիւնները –ջաղացք, գործատուն, խանութ– 1 միլիառ 720 միլիոն դրամի չափ պարտք ունին: Իսկ երբ մուտքի բաժինը այսքան բաց ունի, նախարարութիւնը չի կրնար պէտք եղած յատկացումները, եւլն. ընել:

Գիւղատնտեսութեան գլխաւոր խոչընդոտն է նաեւ վարելի հողին լրիւ չօգտագործուելու պարագան: Այս տարի 70 հազար հեկտարի տարածք պարապ ձըգուած է: Պատճառը այն է որ այդ հողերը սահմանամերձ գօտիին մէջ կը գտնուին ու թշնամիին կրակը կամ անոր հաւանականութիւնը անկարելի կ'ընեն վարուցանը: Ատոր քով, Վլ. Մովսիսեան կ'ըսէ նաեւ թէ կան օգտագործելի հողեր ալ որոնք պարապ ձգուած են եւ որոնց համար ոչ մէկ վտանգ կայ: Այդ նպատակով հարկաւոր կը նկատէ բաժնետիրական ընկերութիւններու ստեղծումը եւ երկրին կլիմայական առանձնայատկութիւններուն օգտագործումը:

Հայաստան ունի 321 հազար հողատէր ու 410 հազար հեկտար սեփականաշնորհուած հող. ատիկա կը նշանակէ որ ամէն մէկուն 11.2 հեկտար հող բաժին ինկած է: Այդ կացութիւնը մտածել կու տայ որ ձեռնտո՞ւ է իւրաքանչիւրին տըրակտոր ունենալ տարին մէկ քանի օր աշխատցնելու համար: Վլ. Մովսիսեանի համոզումով աւելի խնայողական պիտի ըլլայ հողամշակներուն մատչելի գինով կեդրոնական սպասարկում կատարել:

Դանդաղ կ'ընթանայ հողի սեփականաշնորհման իրաւունքի վկայականներուն բաշխումն ալ: Տակաւին միայն 63 հազար հողի ունեցած են անոնցմէ: Իսկ այն որ հողատէր ըլլալու փաստաթուղթ չունի, չի կրնար ի հարկին հողը վաճառել:

Ինչպէս ուրիշ մարզերու, հողամշակումի համար ալ շատ են ընելիքները: Այսուհանդերձ, գոհունակութիւն կը պատճառէ կարդալ որ միջոցները ունենալու, հարկաւոր ծրագրաւորումով աշխատելու պարագային, հացահատիկն ու կաթնեղէնը բացառած, Հայաստան կըրնայ իր բնակչութիւնը կերակրել:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻԱ խաղաղութեան սպառնալիք նկատելով Կիպրոսի կառավարութեան ռուսական «ԷՍ 300» հրթիռներու գնումը, խիստ ազդարարութիւններ ուղղած է Նիկոսիոյ եւ Մոսկուայի: Ազդարարութիւններուն հետ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան բանբերը յայտարարած է թէ Յոյներու սպառազինումին դէմ իր երկիրը եւս կրնայ զինուորական լուծումներու դիմել. ան ըսած է. «եթէ այս սպառազինումը թիրախ ունի Կիպրոսի թրքական բաժինը, չափազանց շատ է. իսկ եթէ թիրախ ունի Թուրքիան, շատ քիչ է»: Ան ընդգծած է թէ Անգարա կատարուածը թշնամական արարք մը կը նկատէ եւ թէ թոյլ պիտի չտայ որ արեւելեան Միջերկրականի զինուորական հաւասարակշռութիւնը փոխուի Թուրքիոյ աննպաստ ձեւով:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, Յունուար 6-ին, օրթոտոքս Ծնունդի նախօրեակին 200 հազար հոգի կրկին ցոյց մը ըրին եւ բանակը չմիջամտեց: Պայթում մըն ալ պատահած է եուկոսլաւ ձախի կեդրոնատեղիին առջեւ: Այս կուսակցութիւնը կը ղեկավարէ Միլոսեւիչի կինը եւ մաս կը կազմէ կառավարական համախմբումին: Զոհ չկար:

ԱԼԺԷՐԻ մերձաւոր գիւղի մը մէջ, նոր ջարդ մը տեղի ունեցած է Յունուար 5-էն 6 լուսնալիք գիշերը: Իսլամական խմբակ մը առնուազն 18 հոգի մորթած է: Զոհերու մէջ, կրկին կիներ եւ մանուկներ կան:

ԵԼՑԻՆ կրկին հիւանդ է եւ Յունուար 6-ին ջնջուեցան իր բոլոր ժամադրութիւնները: Սկզբունքով եւ պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն պաղ առած է եւ հարբուխ է, այլ խօսքով ներկայ վիճակը ոչ մէկ կապ ունի վիրաբուժական սրտի իր գործողութեան հետ: Բայց, բոլորը համոզուած չեն, կը բաւէր արդէն զինք տեսնել Քոհլի քով, հեռատեսիլէն, հաստատելու համար որ հազիւ կրնար ոտքի մնալ:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԲԱՆԱԿԻ միջամտութիւնը Պանկի (Կեդրոն Ափրիկէ) խիստ կերպով կը քննադատուի կեդրոնափրիկեան եւ նաեւ ֆրանսական ընդդիմութեան կողմէ: Լիոնէլ Ժոսփէն յայտարարած է այս առընչութեամբ որ «Ֆրանսա ոչ ներքին ապահովութեան ուժի ոչ ալ նախագահ Փաթասէի նախագահական պահակազօրքի պէտք է վերածուի»:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱՆ ԱՓՐԻԿԵՑԻՆԵՐՈՒ ՏԵՍԱՆԿԻՒՆԷՆ

Ափրիկեան երկիրներու քաղաքացիներ սկսած են լրջօրէն դժգոհիլ ֆրանսական օդակայաններու, յատկապէս Ռուասիի մէջ իրենց ցոյց տրուած ոչ բարեացակամ վերաբերումէն: Պատճառը այն է որ արտագաղթողներու բոյն նկատուած երկիրներու (Մալի, Սենեկալ, Մորիթանիա) քաղաքացիները կասկածելիներ կը նկատուին ու կ'ենթարկուին մանրակրկիտ, յաճախ վարկաբեկիչ քննութիւններու: Այս վերաբերումէն զերծ չեն պահուած նոյնիսկ Տաքարէն ժամանած պաշտօնական դէմքեր որոնք եկած են ԻՒՆԷՍՔՕ-ի ձեռնարկներու ներկայ գըտնուելու: Առաջին քննութենէ մը ետք ոստիկաններ իրենց կարգին կը քննեն եկուորներու անձնաթուղթը, երկիր մուտքի արտօնագիրը, եւլն. յաճախ բազմաթիւ հարցումներ ուղղելով անոնց. ինչո՞ւ Ֆրանսա եկաք, փաստեցէք ձեր միջոցները, եւլն.:

Այնքան չեշտուած է այս կեցուածքը որ շշուկներ կը շրջին թէ Ռուասիի ոստիկանները բաւական լարուած ջիղերով կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը երբ հասնող օդանաւը ափրիկեան երկրէ մը կու գայ: Անոնք պատրաստ կ'ըլլան Ֆրանսա ապօրինի մուտքի խնկական կամ կեղծ թեկնածուներ որսալու: Արդէն սպասման սրահներուն մէջ գտնըւողներուն համար դժուար չէ տեսնել եփիտասարդ սեւամորթեր, յաճախ Մաղրէպցիներ որոնք ոստիկաններով շրջապատուած, ձեռնակապով կ'անցնին սըրահներէն, ճամբորդներու ծաղրական կամ արգահատանք յայտնող նայուածքներուն տակ:

Տաքարցի լրագրողին յօդուածը կը մէջբերէ Թոկոցիի մը պարագան. որպէս գերման կառավարութեան հրաւիրեալ, ան ամբողջ ժամ մը խիստ հարցաքննութեան կ'ենթարկուի Ռուասիի մէջ. այդ պատճառով ալ կը փախցնէ Գեօլնի օդանաւը: Կ'ըսէ թէ առաջին անգամը չէ ատիկա եւ բողոք պիտի ներկայացնէ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան: Կը գանգատի որ ֆրանսացի սահմանային ոստիկանները ոչ գերմանական վիզա կը յարգեն, ոչ ալ ուրիշ մը:

Մտասեւեռումները այնքան սուր են որ կը գրէ ափրիկեցի լրագրողը, ֆրանսացի ոստիկանները ամէն սեւամորթի մէջ կասկածելի մը կը տեսնեն: Կինեցի կնոջ մը հետ էի որ զաւակը բուժելու կը բերէր, կ'ըսէ մէկը, ոստիկանները անդադար անոր հարց կու տային թէ Ափրիկէ հիւանդանոց չկա՞ր: Կինը մուտքի արտօնագիր ունէր: Բայց ատիկա մեծ բանի չի ծառայեր, կ'եզրակացնէ լրագրողը: Պարզապէս միջոց մըն է, հասնելու համար մինչեւ Ֆրանսայի սահմանը:

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ՍՊԱՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ի գիտութիւն մեր ժողովուրդին՝ ուրախութեամբ կը յայտնենք թէ՝ Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ եւ Փարիզի Հայոց Առաջնորդ՝ բարձրաշնորհ Տ. ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՆԱԳԱՇԵԱՆ, ֆրանսական Պետութեան կողմէ՝ Նոր Տարւոյս անուանումներու շարքին՝ արժանացած է ՊԱՏՈՒՈՅ ԼԵԳԷՈՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԳԻ ՍՊԱՅԻ Աստիճանին —Officier dans l'Ordre National de la Légion d'Honneur—:

ՎԱՐՉԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅՑ
ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Յունուար 5

ԻՆՉՊԷՍ ՎԵՐՋԻ ՄԻ ՏՐՏՈՒՆՋ...

ԿԱՐԳԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

1896 ... Այդ տարին արմատական (ամբողջական) Հայաստան ո՛չ անկախ էր ոչ էլ սովետական։ Վասպուրական մեր աշխարհը վայելո՛ւմ էր Օսմանեան կայսրութեան գորովա՛լի պաշտպանութիւնը ... բնականաբար, կողոպուտ, Թալան, ոճիր, ջահել աղջկանց բռնաբարում, դրանք էլ Թրքական հոգատարութեան պահանջած փրկագինն էին, որոնք տեւում էին վեց դարերից ի վեր...

Վասպուրականցին դիմանում էր այդ «գուրգուրանքին», տքում եւ ... երազում։ Երազում էր մեծ քեռու փրկարար «այցելութեան» ... Իսկ երբ ուշանում էր այդ «այցը», ճարահատ նա բռնում էր գաղթականութեան ճամբան, վրնք նետելով կախարդիչ Պոլսի գիրկը։ Կամ էլ նա չւում էր Ամերիկա գաղթականների երազած արքայութեան տանող նախավերջի իջեւանը ... Այնուամենայնիւ գանգուածը բաղեղի նման մնում էր կառչած հարազատ հողին։ Մասամբ ենթարկուելով իր դառն ճակատագրին։

Սակայն կային մի բուռ երիտասարդներ, Խրիմեան Հայրիկի շունչով Թրծուած, որոնք կատաղիօրէն մերժել էին ենթարկման այդ ստորնացուցիչ ճակատագիրը։ Նրանք երդուել էին պայքարել մեր ժողովուրդի ազատագրման համար։

Արդէն այդ գաղափարապաշտ երիտասարդներն էին որ ժամանակին, Վանում, ծնունդ տուել էին «Սեւ Խաչ» գաղտնի կազմակերպութեան, որ յետագայում դառաւ Արմենական շարժումը՝ ազգային ազատագրման պայքարի նուիրուած հայ անդրանիկ կազմակերպութիւնը։

Ահա այդ երիտասարդներից էր Ջրչու Արշակը, (Հայկանոյշ մեծ մօրս, առաջի այրը, առաջի ամուսին, եւ ... առաջի վիշտը) որի հանդէպ Թուրքերը, այնքան ջերմ հիացում ունէին, որ խոստացել էին մեծ գումարով պատուել ով որ ձեռք ձըգէր նրա գլուխը...։

Այդ տարին ուրեմն, Այգեստանում, Յունիս ամսին, Կլոր Տար կոչուած Թաղամասում, մուտք գործեց Թուրք զինուորների մի ջոկատ, պաշարելով Ջրչու Արշակի տունը։ Իսկոյն յաջորդեց մի բուռն հրացանաձգութիւն։ Մեծ մայրս անձամբ մասնակցել է այդ բախումին եւ 1946-ի Դեկտեմբեր 20-ի նամակով, պատասխանում է Արտակ Դարբինեանի դիմումին, գրում է.

«Ահա ինչպէս սկսեց կռիւը։ Թուրքերը պաշարեցին մեր տունը։ Տիգրան եւ Արշակ արդէն պատրաստ կը սպասէին։ Առաւուանէն սկսեցին կրակոցները։ Բայց Արշակի հայրն ու հօրեղբայրը չէին ձգի որ Արշակ Թշնամու կրակին պատասխանի՝ «Թող մեր տունից ձէն չելնի» ըսելով։ Ցանկարծ գնդակներից մէկը հօրեղբօրն զարկեց։ Առանց խօսք մը խօսելու մեռաւ։ Սկսեց գնդակների մի հեղեղ։ Ին տեղերէն դիրք բռնած, Արշակ կը կրակէր։ Տեսարանը անպատմելի էր։ Եղբայրը Տիգրան մէկ ժամի չափ կռուեց եւ ծանրօրէն վիրաւորուեց։ Արշակ մնաց մենակ, անօգնական։ Եղբայրը կսկծալով կը պոռար՝ «Արշակ ինձ ճար, ես կը մեռնեմ»։ Արշակ անմիջապէս մօտիկացաւ, եղբօրը համբուրեց, երեք ափ արիւն խմեց նրա հոսող վէրքից եւ նորէն պարտականութեան զգացումը զինք մղեց կռուին։ Իսկ միւս սենեակի մէջ ալ Արշակի ծնողքը վիրաւոր, մահամերձ վիճակի մէջ բաժակ մը ջուր կը խնդրէին։ Ես ալ շուարած կացութեան մէջ էի, վիրաւորների ձայնը որ կսկծալով ջուր կը խնդրէին, երբ հազար կողմերէն գնդակները կը տեղային տունի վրայ։ Արշակ ինձ զգաստութեան բերեց, պոռալով «Հայկանոյշ, վիրաւորներին միայն օգնէ տուր»։ Բայց ո՞ւր էր օգնին, ի՞նչպէս ճարեմ, երբ տունը կրակոցների տակ է։ Հազիւ կրցայ բաժակ մը ջուր տալ Տիգրանին եւ այդ բաժակ ջուրը ուշքի բերեց իրեն։ Տունի մէջ հինգ հոգի վիրաւոր պառկած էին։ Արշակ նորէն պոռաց՝ «Հայկանոյշ ամբողջ սենեակները պարպէ, որ կրակը չբռնէ»։ Ամբողջ եղած կարասիները բակ լեցուցի։ Մնացինք մէկ սենեակի մէջ։ Թշնամին տեսնելով որ չի կրնար իր մուրազին հասնել, փայտ բերին եւ սկսեցին տանիքը վառել։ Անհաշիւ դոյլերով ջուրի բերի վարէն, ուրիշ մը օգնութեամբ եւ կրակը մարեցինք։

Արշակ իր ձեռքում ունէր 2 «մարթին» հրացան եւ չուտ – չուտ կը փոխէր «Հայկանոյշ հրացանս պաղեցուր եւ փամփուշտ դիր» ու այդ գործողութիւնը կը կատարէի մեքենայի արագութեամբ։ Չեմ կանայ մոռնալ Արշակի ջղային վիճակը եւ նրա անձնուէր կռիւը։ Նրա հոսող քըրտինքին Թաշկինակ չէր բաւէ, գողնոցովս կը սրբէի նրա ճակատը։ «Կաթիլ մը ջուր Հայկանոյշ» երեսը կը դարձնէր դէպի ինձ, ջուր կը խմէր, իսկ ձեռքը հրացանին կը կրակէր։

«Երեկոյեան ժամը տասին Թուրք զինուորները հեռացան, Տունը կրակների մէջ կ'այրուէր։ Յուսահատ, պատռտուած հագուստներով փախանք ժամկոչենց տունը, մեզ հետ տանելով վիրաւորները։ Արշակ ինձ առաջարկեց՝ «Հայկանոյշ ես Տիգրանի հետ կը մտնենք պահարան, երբ քեզ հարցնեն մեր մասին ըսէ որ լուր չունեմ անոնցմէ»։ Տունէն հեռացանք ահուսարսափ մեզ վրայ։ Թուրքերը ամէն վայրկեան ներս կը խուժէին պահանջելով՝ «Արշակ եւ իր ընտանիքը կ'ուզենք» կիներէն մէկը անվեհերօրէն դուրս եկաւ ըսելով՝ «Կիներէն ի՞նչ կ'ուզէք, իսկ Արշակ մնացել է իր տունին կրակների մէջ ու այրուել» բացի Տիգրանից, Թուրքերը բոլոր վիրաւորներին կտոր – կտոր ըրին, մեր ներկայութեամբ։ Թշնամուն անկարելի եղաւ խօսք հասկցնել։ Թուրքերը պահանջեցին որ բոլոր կիները դուրս լինեն, դիմացի տուն անցնեն, պոռալով՝ «Արշակ գտանք կը զարնենք, չգտանք ձեզ կը սպաննենք» ինձ ցնցոտիներ հագցուցին, կեսուր մայրիկի հետ (որի երկու ոտքերէն վիրաւորուած էր) տունէն հեռացանք։

«Գիշեր, Արշակ կ'ըսէ՝ «Տղաներ պահարանէն դուրս լինենք, գուցէ հայութիւն մնացել է։ Եթէ ոչ կը կռուենք, ուր որ զարնուենք հոն թող մեռնենք»։ Պահարանից հինգ հոգի դուրս կը լինեն որ այգիներով փախչեն։ Արշակ այգիի մէջ կը գտնէ իր մեռած սիրելիները, որ շուները սկսած էին լափել։ Արշակ բոլորի գլխակները կը դրկէ, կը բերէ սենեակ կը դնէ։ Յետոյ իրենք կ'երթան Փոխան Թովմասենց տունը եւ վերջ կ'անցնեն Թըղթրխջեանենց դիրքը։ Ընկերները չատ կը համոզեն «Արշակ մի երթար, հանգիստ ըրէ այսօր» անկարելի կը լինի եւ ան կը պատասխանէ՝ «Ինձ այլեւս հանգիստ չկայ, կինս եւ զաւակս են տարել։ Մայրս չկայ, հայրս կտոր – կտոր ըրին, վրէժ ունեմ առնելու»։ Այսպէս իրարմէ լուր չունէինք եւ ինք ալ յուզուած սրտով բոլոր գիշերը կը կռուէ։ Առաւօտ դիմում կ'ընէ Ամերիկացիներին Թէ՝ «Կլոր Տարի կիները մնացել են Թուրքերի մէջ։ Տոքթոր Էչէր կը դիմէ անգլիացի քոնսուլին, քոնսուլը Թուրքերից զինուոր կը պահանջէ։ Երեկոյեան ժամը 4-ին, հայ երիտասարդի մը հետ, բոլոր կանանց հաւաքեցին, տարան Արարեից դպրոցը։ Ժամանակ ուշ լինելու պատճառով, քոնսուլը մեզ յանձնեց Թուրք մեծաւորի մը։ Բոլոր գիշեր դուռները գոցուած, սենեակի մը մէջ մնացինք, անօթի – ծարաւ։ Առաւօտ ով ծանօթ ունէր գնաց նրա տուն, ով չունէր գնաց Ամերիկացիների տուն։ Կեսուրս եւ ես գնացինք Փոխանի Թովմասենց մօտ։

«Արշակ երբ մեր գալը կ'իմանայ, քանի մը ժամուան համար, կը հեռանայ դիրքերէն։ Հանդիպումի առաջի խօսքը կը լինի՝ «գացէք Փոզարան»։ Որովհետեւ ինք լուր ունէր որ Թուրքերը Թնդանօթով պիտի ռմբակոծեն։ Գացինք Փոզարան ու այդ եղաւ մեր վերջի տեսութիւնը»։

«Պր. Արտակ, չգիտեմ Թէ որչափ կըրցայ այս երկտողովս ձեզ գոհացում տալ։ Նկատի առէք որ 50 երկար տարիներ են անցել։ Ինչպէս գրած էի առաջի նամակովս, Արշակից նկար չունեմ»։

Մարսէյլ, Դեկտեմբեր 20, 1946 –

1896-ին, Յուլիս ամսին, Ջրչու Արշակ, Վասպուրականի 800 անձնուէր ու գրեթէ անզէն երիտասարդների հետ զոհուեց Ս. Բարթողիմէոսի վանքի մօտերը։ Սա մեր ազգի ողբերգութիւններից մէկն է որի միակ պատասխանատու եղաւ անգլիական հիւպատոսը, որը դաւադրաբար Թուրքերին տեղեկագրեց այդ երիտասարդների դէպի Պարսկաստան ապաստան գտնելու ծրագիրը։

Անշիրիմ զոհեր, խոնարհ հերոսներ, որոնք «հարի փոխան զէնք գրկեցին» եւ պիտի երկրորդ անգամ մեռնեն, մոռացութեան փոսում...։

(Շար. 1)

ՄԵՐ ՎԱՎԵՐԱԳԻՐԸ ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌԸ

ՏԱՐԲԵՐ ԷՐ ՈՒՐԻՇՆԵՐԷՆ

ԱՅԳ. ԵՐԿԱԹԵՆՑ

Բարքի եւ կամ սովորութեան բերմամբ մենք մանուկ կամ պատանի Վազըֆլըգցի տղաք Կաղանդի ծառի խրախճանքը կը տօնէինք ոչ Թէ Դեկտեմբեր 31-ի գիշերը՝ այլ Յունուար մէկի առտուն կանուխ, երբ դեռ Թիթեղները –շնագայլերը– կ'ողջունէին արեւածագը արեւելքի։

Անոր պատրաստութիւնը մեզ կրտսերներուս համար կը սկսէր օրեր առաջ։ Ես, երախայ կամ մանուկ, գիշերնե՛ր չէի կրնար քնանալ կանուխ՝ ցնորք, երազ, երեւակայութիւն, անպատմելի ովասիսներ հոգւոյս մէջ։ Պատճառը կնճիռ, հանգոյց եւ կամ առեղծուած չէր. Բացայայտ էր, հեշտ չէր տղու մէջ գտնել ամենասիրուն, ամենաուղիղ՝ նետաձիգ Կաղանդի Ծառը, որ կը պատրաստուէր կասլիի – գաւինի – ծառէն։

Դիւրին գործ չէր երկայն, ուղիղ, ծայրը նուազագոյն կէս մեթրի չափ առատ տերեւներով պճնուած վարոցիկ –երկայն ձող, գաւազան – մը գտնելը։ Պատիւի հարց էր. կը մրցէինք յիսուն տղաք ամենալաւն ու գեղեցիկը գտնելու համար։ Այդ հոյակապ առաւօտէն օրեր առաջ ես՝ փոքր մանուկ, դաշտ, ձոր, անտառ, պուրակ կը Թափառէի ամէն տեղ։ Միակ փափաքս էր գտնել՝ այն հոյակապ առատուան հրաշալի վարոցիկը։ Առաջնութենէ, մրցումէ, մրցանակէ լուր չունէինք։ Ամէնէն քիչ երեք – չորս օր կը Թափառէինք գտնելու համար այն իտէալ վարոցիկը։ Մարդ մարդու բան չէր ըսեր՝ գաղտնօրէն, խելացիօրէն, ճարպիկօրէն կը գործէինք։

Ջոր օրինակ ես՝ ինձմէ տարեց երկու եղբօրմէս մարգարէի բծախնդրութեամբ կը պահէի ո՞ւր երթալս՝ ո՞ր ձորը, ո՞ր վտակի կամ առուի եզերքը գտնուող կասլիի ծառերը քննելս։ Կը պատահէր որ գտնէի այդ երկայն եւ ուղիղ գաւազանը – վարոցիկը – առաջին ժամուն եւ կամ Դեկտեմբեր 31-ի իրիկնամուտին, քանի որ քէֆը՝ առանց կերակուրի ու խմելիքի հանդէս մըն էր յաջորդ այգին։ Երբ գըտնէինք այդ նոյնիսկ պաշտամունքի արարկայ ձողը, ուշադրութեամբ ու բծախնդրօրէն կը կտրէինք զայն փոքր մանգաղով – գալէչ (արաբերէն) – մը, չէինք կոտրեր, մե՜ղք էր։ Ուրեմն հիմակ ալ գտած էի տեսլական Կաղանդի Ծառս։ Բայց չէր վերջացած գործը տակաւին, այդ սրբազան գաւազանը պահել պէտք էր ամուր ու վստահելի տեղ մը, որպէսզի խայտառակ եղբայրներս չզողնային զայն։ Մարդը, մանաւանդ առնական ու քաջ մարդը պէտք էր տէր կանգնէր իր ունեցածին։ Աղջկան գործ չէր տակաւ, արդէն ըստ սովորութեան աղջիկները չէին կրնար մասնակցիլ այս հաճելի հանդէսին, սակայն սա ալ ըսելու չմոռնամ որ այդ

հրաշալի վերջին արարողութիւնը դիտող քոյրիկներուս ու մօրս խօսք ըսող չէր ըլլար. Ուրիշները չեմ գիտեր, բայց ես մեծ հաճոյքով կը դիտէի՝ ականատես հեզաճըկուն հայ աղջիկները, այն օրերուն արդէն չէի գիտեր Թէ ինչո՞ւ անոնք ալ չէին վայելեր այդ քէֆը – խնջոյքը առանց աղանդերի։

Օ՜ն ուրեմն ընկերներ, ալ չերկարենք։ Տղոց Կաղանդի ծառերը պատրաստ էին Դեկտեմբերի վերջին օրուան իրիկնամուտին։ Այդ գիշեր քնանալը դժուար գործ էր. կը հրճուէի, դեռ չեմ գիտեր Թէ ինչո՞ւ։ Յաջորդ առաւօտը չուան մըն էր երկայն, անհուն, անսահման։ Աչքս կը գոցէի քնանալու համար. կէս գիշեր, կ'ելլէի ի չեռ – միզել, ջրել – ժամանցի համար։

Փո՜ղք քեզ կ'ըսէի հաւատքով, բայց ինչու՞ն չէի գիտեր, փոքր տղայ մը ինչպէ՞ս գիտնար այդ ժամանակին։ Զերկաբենք ալ. Յունուար մէկի առտուն, արեւածագէն նուազագոյն մէկ – երկու ժամ առաջ, կը շտապէինք դէպի ժամին – Եկեղեցի – բակը, ուր տեղի կ'ունենար մեր՝ տղոց հրաշակերտ հանդէսը, Կաղանդի ծառերը վառելու – այրելու – արարողութիւնը։ Նախորդող երեկոյին եւ կամ, ամսուն մէկի այգին, երբ դեռ մութ կ'ըլլար, մենք տղաքս, ամէնքս պարտաւոր էինք հաւաքել, ժողվել ցախեր, Թուփեր, բարակ չորցած ծառերու ճիւղեր առատօրէն։ Կը կազմէինք հսկայ կոյտ մը ցախերու, շատ հսկայ ինծի համար, լերան չափ հսկայ դէզ մը զոր մենք կը կոչէինք քումայ դէզ, կոյտ։ Շնագայլերու հաջիւնը դադրելու մօտ եւ կամ քիչ վերջ, արեւածագէն քանի մը վայրկեան առաջ, ինձ համար գալիք հանդէսը՝ հրաշք մըն էր հոյակապ, գերխիճ գերբնական խորութիւն մը։ Աղբար մը եւս կուգար վարէն դարիվեր՝ չալակը Թերեւս ամէնէն երկայն, ամէնէն գեղեցիկ, ամէնէն ուղիղ Կաղանդի Ծառը։ Ամէն տղայ՝ մանուկ կամ պատանի երկայն հասակով, կը քննէր միւսներուն կաղանդի վարոցիկը՝ քովընտի հայեացքով։ Ալ ամէն մարդ պատրաստ էր խընջոյքի։

Կամ Փանոս, կամ Փարամազ, կամ Արսէն աղբարներէն մին կայծը կուտար Թուփերուն, ցախերուն՝ կամ լուցկիով եւ կայծքարով մը։ Յետոյ բոլորս սրինգ փըչելու պէս՝ կը փչէինք ամենայն ուժով ու զօրութեամբ։ Անդաստանի արարողութիւն մըն էր տակաւ։ Անդաստան՝ խաղաղութիւն, եղբայրութիւն, սէր սիրեալներու, առատութիւն չքաւորներու, բալասան վշտահարներու, ժուժկալութիւն սիրահարներու, խելք ու շնորհք անբաններու, արեւու լոյս աղէտներու, դահիճներու, փաչխառուներու, մութին մէջ ապրողներու։ Բոլորս միաբերան կը պոռայինք, կը կանչէինք, կ'ողջունէինք չորս ծագերը, մանաւորաբար արեւելքը՝ լոյսը, արեւը, արեւշատութիւնը, խորհրդանշան ընութեան առատութեան՝ բարեբաստիկ եւ ունեւոր, ուռճացած հարստութեան։

Վերջ գտած էր հանդէսը, արարողութիւնը, երգն ու պարը, խնջոյքը սիրով ու կարօտով՝ դէպի լոյս, դէպի յոյս, միշտ յառաջ, առանց նայելու յետին՝ անցեալին, մութ օրերուն, վշտին, ցաւին, դժբախտ եղերերգութեանց միշտ դէպի արեւածագ առանց ուրանալու մեր փառաւոր անցեալը, Ոսկեդարը, Նարեկացին, Սայաթ Նովան, Մեծարենցն ու Զարենցը։ Ահա հոս վարագոյրը կ'իջնէր։ Որովհետեւ մենք բոլորս պիտի երթայինք մօրս պատրաստած Հայր Աբրահամի Սուրբ սեղանը։

Այդ օրերուն փոքր տղայ մը՝ ի՞նչպէս գիտնար անդաստանի արարողութիւնը։ Միտքս միշտ քէֆ ընելու կ'աշխատէր, ես պարզամիտ, համեստ տղայ՝ կը շտապէի դէպի տուն, առանց սպասելու եղբայրներուս։ Միտքս հաւասար էր փորիս՝ մօրս Հայր Աբրահամի սեղանը Թոնրիտան մէջ կը սկսէր։

«Ակօս», (Պոլիս)

ՓԼՈՎՏԻՒԻ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԷՐԵԲՈՒՆԻ ԽՈՒՄԲԻՆ 25-ԱՄԵԱԿԻ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Արձակուրդի շրջանի դադարէն ետք Փլովտիւի հայ ընկերային ու մշակութային կեանքը նոր թափով գործունէութեան վերսկսաւ։ Նոյեմբեր 16-ի երեկոյեան նշուեցաւ Էրեբունի ձայն – նուագարանային խումբին 25-ամեակը։ Խումբը որ հիմնուած է 1971-ին, ունի շուրջ երկու տասնեակ անդամներ։ Խմբավարն է Սարգիս Սարգիսեան։ Հայկական ժողովրդական ու էսթրատային երգերու յայտագիրով մը, Հ. Էրնիասեանի ղեկավարութեամբ, ներկաները խանդավառ պահեր ապրած են։ Մեներգած են Թովմաս Թումայեան, Սիմոնա Փաչաճեան, Արմէն Շիրինեան։ Առաջին անգամ նուագուած է Յ. Կիլիկեանի բնագիրով Էրեբունի խումբին 25-ամեակին նուիրուած յօրինումը։

Հ.Բ.Ը.Մ.-Ի 90-ԱՄԵԱԿԸ

Նոյեմբեր 29-ին Փլովտիւի համերգներու սրահին մէջ քաղաքին հոգեւոր հովիւ Գէորգ Ա. Քհնյ. Խաչերեանի ողջոյնի խօսքով բացուած հանդիսութեամբ մը նշուած է Հ. Բ. Ը. Մ.-ի 90-ամեակը։ Բարեգործականի տեղւոյն ատենապետը Յակոբ Տայճանեան համառօտ կերպով անդրադարձած է կազմակերպութեան ըՍփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ տարած գործունէութեան, յատկապէս կրթական – մշակութային շրջանակներուն մէջ։ Գեղարուեստական բաժինին մասնակցութիւն բերած է Փլովտիւի սենեկային նըւագախումբը որպէս յայտագիր ունենալով Կոմիտաս – Ասլամազեանի լարային մէկ կտորը։ Համազգայինի պարախումբը՝ «Արեւ» Ասլին Գասպարեանի ղեկավարութեամբ ժողովրդական պարեր պարած է, ապա հանդէս եկած են «Ճկոյթիկ» մանկական երգչախումբը, «Էրեբունի» խումբը։ Թաւջութակով Սեդա Պալթայեան, դաշնակով Սոնա Ֆէսճեան, մեներգներով Սիլվա Տոլմայեան եւ Վարդի Սարգիսեան մասնակցած են յայտագրին։ Երկու դաշնակի վրայ նուագած են Կարօ Պալթայեան եւ Արթուր Գէորգեան։

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԻՆ ՇՐՋԱՆԸ ՍԿՍԱՒ

Խումբը թատերական շրջանը բացած է «Պտոյտ մը Պոլսոյ թաղերուն մէջ» խաղով որ պատրաստուած է Յ. Պարոնեանի ու Ե. Օտեանի գործերէն առնուած մասերով, Խաչիկ Նազարէթեանի կողմէ։ Ներկայացումին մասնակցութիւն բերած են Էմմա Գասպարեան, Ռիթա Ճէլիլեան, Տիտի ու Սիմոն Խաշմանեան, Մարտիկ Փիլիպոսեան, Խաչօ Բարսեղեան, Սերչօ Անդրէասեան եւ Արմելա Տէմիրճեան։

ԿՈՄԻՏԱՍԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՁԵՌՆԱՐԿ

Դեկտեմբեր 6-ին Վ. ու Գր. Թիւթիւնճեան վարժարանի կողմէ պատրաստուած աշակերտական հանդիսութեամբ մը Հայ Մշակոյթի Տան սրահին մէջ ներկայացուած է Կոմիտասի կեանքն ու գործը։ Յայտագիրը բաղկացած է վարժարանին «Ճկոյթիկ» երգչախումբին երգերով, Պ. Սեւակի «Անլռելի զանգակատուն» գործին արտասանութեամբ, երգերով, պարերով։ Կոմիտասի կեանքին ու գործին մասին խօսած է Գէորգ Ա. Քահանայ Խաչերեան։ Նոյն առիթով քան էջնոց պրակ մըն ալ հրատարակուած է վարժարանին տնօրէնութեան կողմէ ուր տեղ գտած են Կոմիտասի մասին հայերէն եւ պուլկարերէն գրութիւններ, բանաստեղծութիւններ, «Կռունկ» երգին նոթագրութիւնն ու խօսքերը։

ՎԱՆԱՏՈՒՐ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԷԱ ԶՄԻՌՆԻԻ (Յունաստան) Էսթիա սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 11-ին, տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 106-րդ տարեդարձը, կազմակերպութեամբ Գոքինիոյ եւ Փիքսի կոմիտէներուն։ Հանդէսին բացումը ներկայացուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 100-ամեակի առիթով պատրաստուած պատմագրութեամբ մը որ կ'ընդգրկէր Դաշնակցութեան ծնունդէն մինչեւ Ղարաբաղեան ազատագրական պայքարի սկիզբը։ Բացման ճառը արտասանած է Խաչիկ Կարինեան որ ծանրացած է կուսակցութեան յեղափոխական գործունէութեան վրայ։ Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Ազգային վարչութիւնը, Հ. Յ. Դ. Երիտասարդական Միութիւնը։ Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Միհրան Քիւրտօղլեան։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիրը։

ԳՈՒՄԳԱԲՈՒԻ (Պոլիս) Նորականոյ Գալազ Ցարութիւն Ամիրա Պէզճեան համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 21-ին նուագահանդէս մը տուած է դաշնակահար Սայաթ Զաման, որ ներկայիս երաժշտական իր ուսումը կը շարունակէ Փարիզի Ազգային Երաժշտանոցը։ Համերգը կազմակերպուած էր ի յիշատակ դաշնակահար Տիկին Վիքթորիա Ակինեանի։ Բացման խօսքով հանդէս եկած է Աթոռանիստ Մայր Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի ատենադպիրը որ բացատրած է օրուան նպատակը։ Ս. Զաման կոկիկ յայտագիր մը պատրաստած էր ուր տեղ գտած էին Պրահմսի, Անօ Բաբաջանեանի, Արամ Խաչատրեանի, Ռախմանինովի, Կոմիտասի գործերը։ Հուսկ բանքը արտասանած է Մեսրոպ Արք.. գնահատելով Ս. Զամանի տաղանդը։

Հայուհին եւ ծովը

«Մոնտ»ի Դեկտեմբեր 15 – 16-ի թիւը ամբողջ էջ մը յատկացուցած է Անիթա Գարագոչեան – Գոնթիի որուն գրեթէ հարիւրամեայ կեանքը լեցուած է ծովուն սիրով։ Եղած է հարուստ ընտանիքի մը զաւակը. քալելէ առաջ լողալ սորված է։ Մանկութիւնը անցած է տեւական ճամբորդութիւններով։ Նոյնիսկ ամուսնութիւնը չէ յաջողած զինք նստակեաց դարձնել։ Անցած է նաւահանգիստէ նաւահանգիստ, Սկովտիա, Իսլանտա, Կրէօնլանտ, միշտ աւելի ու աւելի հեռուն։ Մանչ – աղջիկ մը կը նկատէին զինքը շատեր։ Ինք կը սրբագրէ. «յաջողած աղջի՛կ մը, ընդհակառակը»։

Կը հետաքրքրուի, կը զբաղի ովկէանագիտութեամբ, յօդուածներ, հատորներ գրի կ'առնէ։ Յետոյ, 1946-ին, շանաձուկերու պահածոյացման գործատուն մը կը հիմնէ Գոնաքրիի մէջ։ Այդ ձուկերուն միսը ապխտելու համար կը զարգացնէ հիւսիսային թէքնիք մը որ կը պահպանէ կենսանիւթերը։ Օր մըն ալ երբ նահանգապետին փոփոխութեամբ կը կորսնցնէ վայելած նեցուկը, կը մեկնի դէպի հիւսիս։ Հետը առած է կէս թոն վառելանիւթ, 750 հազար քիլօկրամ աղ, վաթսուն աշխատող եւ քառասուն շալիկ։ 53 տարեկան է։ Նաւը վերածած է ծփուն գործատան մը ուր ձուկ կ'աղեն ու կ'ապխտեն։ Կը հետաքրքրուի գործին ամէն մէկ մանրամասնութեամբ. կը դիտէ թէ ինչպէս ձկնկիթը ձեռք կը ձգեն, ինչպէս շերտերու կը վերածեն միսը, ինչպէս կը լուան, եւայլն։

1954-ին այդ նաւով տարուած գործունէութեան մասին իր գիրքը Վիքինկ մըրցանակը կը ստանայ Փարիզի մէջ։ Անիթա հանդիսութեան ներկայ կ'ըլլայ վիզին շուրջ ոլորուած օձով մը։ Քաջալերուած՝ ուրիշ հատորներ ալ գրի կ'առնէ։ Նաւէ նաւ, նաւահանգիստէ նաւահանգիստ կ'անցնի, հետը տանելով նոթագրութեան տետրերը, բանաստեղծութիւնները, լուսանկարները. Փիլմը որոնք ապել տալու համար ժամանակ չի յատկացներ։ Ութսուն տարեկանին երբ իրեն կը թելադրեն որ քանի մը շաբաթ մնայ լուսանկարները, բանաստեղծութիւնները, փաստաթուղթերը դասաւորէ ու ժամանակ գտնէ գրելու, ան կը պատասխանէ. «այո, այո, անոնք պիտի ընեմ երբ ծերանամ»,

Այսօր 97 տարեկան է. Ֆէքան կ'ապրի։ Երիտասարդի մը գլխաւորութեամբ ընկերակցութիւն մը կազմուած է անոր վաստակին տէր կանգնելու համար։ Բայց Անիթա առաջին անգամ ըլլալով յոգնութիւն կը զգայ, աւելորդ կը նկատէ անցեալին անդրադառնալ։ Կ'ուզեն որ պատմէ, բացատրէ լուսանկարները. պէտք է զանոնք ցուցադրել։ Ինք գոհունակութիւն կը յայտնէ ցոյց տրուած հետաքրքրութեան։ Այո, կեանքը գեղեցիկ էր, բայց բացատրելիք բան չկայ, ոչ ալ հասկնալիք. ինք հովերուն դէմ ամուր արարած մը եղած է, այդքան։

ՔԱՂՀԱՆ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Գայեանէ Յովհաննիսեան, Երեւանի օփերային բեմին գնահատուած երգչուհիներէն, երեք տարիէ ի վեր կ'ապրի Մարսէյլ։

Առաջին տարին տուաւ յաջորդական համերգներ որոնք փաստեցին իր արուեստին մակարդակը։ Փորձեց շարունակել իր ասպարէզը երգարուեստի եւ երաժշտութեան աշխարհին մէջ, սակայն բախեցաւ անխուսափելի դժուարութիւններու։ Այնուհանդերձ, Գայեանէ Յովհաննիսեան չհրաժարեցաւ, մնաց «իր մթնոլորտին» մէջ։ Շուրջը հաւաքեց երիտասարդներ ու անոնց փոխանցեց սէրը երգին եւ երաժշտութեան։

Այսպէս, իր աշակերտներով կազմակերպեց երգահանդէս մը Ս. Գրիգոր մշակութային եւ հովուական կեդրոնին մէջ։

Առաջին բաժինին մէջ դաշնակի վրայ ելոյթ ունեցան վեց երիտասարդ մեկնաբաններ՝ Լիւսի Պետրոսեան, Գարօ Պետրոսեան, Գարին Մինասեան, Պաթրիք Պետրոսեան, Շորեր Պասմաճեան, Արփի Պասմաճեան, որոնք նուագեցին Մոցարթի, Պախի, Պէթհովէնի, Խաչատրեանի, Տիգրանեանի ... գործերէն հատուածներ։ Երիտասարդ մեկնաբաններու մօտ ակնյայտ էր նուագելու հաճոյք մը։ Անոնք երգեցին հայկական մեղեդիներ, առանձին, խումբով կամ երկուքով։

Երկրորդ բաժինը նուիրուած էր երգերու քաղուած Ստրադելլայի, Փերկոլեզէի, Սքարլաթիի, Կոմիտասի ... գործերէն։ Երիտասարդ երգիչները ցոյց տուին իրենց յատկութիւնները եւ մանաւանդ ջանասիրութիւնն ու լրջութիւնը։

Գայեանէ Յովհաննիսեան փակեց երեկոյթը չորս երգերով, Հ. Փըրսէլէն «Էռ տը Տիտոն», Ճ. Վերտիէն՝ «Էռ տը Լէօնարա», Ա. Յարութիւնեանէն՝ «Երգիր ինձ համար» եւ Պելլինիէն՝ «Էռ տը Նորմա»։ Արուեստագիտուհին ցոյց տըւաւ թէ միշտ կը տիրապետէ երգի թեքնիքին։ Իր ուժեղ եւ ջերմ ձայնը արժանի է այլ ունկնդիրներու, երգասէր եւ երաժշտասէր։

Հասարակութիւնը, որ լեցուցած էր սրահը, խանդավառ ծափահարութիւններով քաջալերեց բոլոր մասնակցողները, աշակերտները եւ մանաւանդ անոնց ուսուցչուհին՝ Գայեանէ Յովհաննիսեան որ դաստիարակիչ աշխատանք մը կը տանի եւ գեղարուեստի տեսակէտէն, եւ՛ ազգային ըմբռնումով։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Այն ատեն խնդրեցի որ գոնէ իր նոյնասենեակի դռնէն ցոյց տան ինձ մեծ ծերունին. ինչ որ չկրցան մերժել ու այսպէս հեռուէն, իր անկողնին մէջ պառկած, տեսայ «Քննական քերականութեան» հեղինակը իր մահուընէն գրեթէ քանի մը շաբաթ առաջ։

Վանքէն մեկնելով ուղղակի գացի կայարան եւ գիշերը մեկնեցայ Վիէննայէն ու Փարիզ հասայ երեք օր ետքը Զուիցերիոյ ճամբով։

Այս անգամ հազիւ մէկ – երկու օր մընացի Փարիզ, ճամբաս շարունակեցի մինչեւ Լոնտոն, ուր կը գտնուէին Արփիար եւ Լեւոն Բաշալեան։

Երբ կառախումբը կանգ առաւ Վիքթորիա Սթէյշըն, հա՞րկ է ըսել որ վար իջայ վակոնէն եւ ուղղուեցայ կայարանին առջեւ գտնուած ընդարձակ հրապարակը, պայուսակս ձեռքս բռնած։

Նախապէս ո՛չ Արփիարի, ո՛չ ալ Բաշալեանի ծանուցած էի ժամանումս, հետեւաբար ո՛չ ոք եկած էր զիս դիմաւորելու,

Փոլիսմէնի մը դիմելով ցոյց տուի «Նոր Կեանք»ի հասցէն։

Մարդը անգլերէն բաներ մը ըսաւ եւ երբ տեսաւ որ բան մը չեմ հասկնար իր ըսածներէն հասկցաւ որ օտարական մըն եմ եւ անմիջապէս ինծի ընկերացաւ քառորդ ժամու չափ, յետոյ զիս յանձնեց ուրիշ ոստիկանի մը՝ որ բաւական զիս քալեցնելէ ետքը յանձնեց երրորդի մը ու այսպէս յաջորդաբար զիս ճիռօ ընելով, վերջապէս երկու ժամ ետքը, յոգնած դադրած հասայ փոքրիկ տան մը առջեւ։

– Ահաւասիկ ձեր փնտռած հասցէն, ըսաւ վերջին փոլիսմէնը զիս բարեւելով ու հեռանալով։

Տան դուռը զարկի. մանկամարդ անգլուհի մը եկաւ բանալու։

Իսկոյն հասկցաւ որ հայ մըն էի ու ներս հրամցուց եւ առաջնորդեց տան գետնայարկը, ուր կը գտնուէր «Նոր Կեանք»ի տպարանը, կամ աւելի ճիշդ ու համեստօրէն խօսելով աղտոտ ու մութ գետնափոր մը ուր դրուած էր քանի մը քասա հայերէն տառ, տպարանի մէջ ուրուականի մը պէս կը շրջէր նիհար ու տժգոյն գրաշար մը։

Ինքզինքս ծանօթացուցի իրեն եւ Արփիարը հարցուցի։

– Ես ալ իրեն կը սպասեմ կոր, առտուընէ ի վեր ձեռագիր պիտի բերէր ու տակաւին մէջտեղ չելաւ, պատասխանեց։ Յետոյ աւելցուց.

– Քովդ ձեռագիր մը ունի՞ս շարելու։

Քիչ մը վերջը Արփիար եկաւ ու զիս տեսնելով զարմացաւ։

Կը կարծէր թէ Վիէննայի մէջ վերջնականապէս հաստատուած էի։

Իր զարմացումը հազիւ թէ անցած՝ ինքն ալ գրաշարին հարցումը կրկնեց.

– Քովդ ձեռագիր մը ունի՞ս շարել տալու համար,

– Չէ՛։

– Ուրեմն ինչո՞ւ եկար մինչեւ հոս։

Միասին գացինք Լեւոնը տեսնելու, զոր Պոլիսէն մեկնելէն ի վեր չէի տեսած. յետոյ անմիջապէս սենեակ մը գտանք ինծի համար սպարանին մօտերը, Սէնթ Մէրի Ռօտ փողոցը, ուր կը բնակէին նաեւ Բաշալեան եւ Արփիար, թէեւ տարբեր տուներու մէջ։

Նոյն միջոցին բացի «Նոր Կեանք»էն որ տասնեւհինգ օրը անգամ մը կը հրատարակուէր, կար նաեւ «Մարտ» ամսօրեայ թերթը, որ Հնչակեան կուսակցութեան պաշտօնաթերթն էր։ Այդ երկու հրատարակութիւններուն ձեռագիր հասցնել, փորձերը սրբագրել, հասցէները գրել, ծրարները պատրաստել ու թղթատուն տանիլ բաւական գործ մըն էր որուն հազիւ կը բաւէինք երեքնիս։ Եւ «Նոր Կեանք»ն ալ հազիւ կը բաւէր մեզ երեքնիս ու գրաշարը ապրեցնելու, խնայողական արտասովոր միջոցներով։

Լոնտոնի մէջ բաւական մեծկակ հայ գաղութ մը կար գործաւորներէ ու ուսանողներէ բաղկացած։

Ուսանողներուն մէջ կը գտնուէին մեծանուն վիպասան Րաֆֆիի երկու զաւակները, որոնք իրենց մօր Տիկին Րաֆֆիի հետ, հաստատուած էին Լոնտոն մէկ քանի տարիէ ի վեր եւ կարծեմ տակաւին հոն կը գտնուին մինչեւ այսօր։

Րաֆֆիներու տունը Լոնտոնաբնակ Հայերու ժամադրավայրն էր, ուր կ'երթայինք յաճախ թէյ խմելու։

Տիկին Րաֆֆի գործունեայ կին մըն էր եւ գրեթէ իր նախաձեռնութեամբը կազմուեցաւ «Լոնտոնի Հայ գործաւորաց եւ ուսանողներու միութիւնը», որուն նպատակն էր անգլիական մայրաքաղաքին մէջ գտնուող Հայերուն միջեւ կապ մը հաստատել, շաբաթական դասախօսութիւններ ու զանազան հանդէսներ սարքելով։ Այդ միութեան նախագահ ընտրուեցաւ փրոֆէսէօր Յակոբեան, ատենապետ եղաւ Լեւոն Բաշալեան, իսկ ես՝ ատենադպիր։

Միութեան անդամները կը վճարէին ամսական փոքրիկ գումար մը, որմէ գոյացած հասոյթով կը հոգացուէր Միութեան երկու սրահներու վարձքը եւ մէկ քանի թերթերու բաժանորդագրութիւնը։

Զմոռնամ ըսելու որ այդ վարձքը կը ստանար Տիկին Րաֆֆի, որ մեզի յատկացուցած էր իր բնակած տան ստորնայարկի սենեակները։

(Շար. 65)

Պ. Արտաշէս Տէր – Ներսէսեան,

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Վարդանեան, զաւակներն, Թոռները՝ Կարինէ, Ժան – Փիէր եւ Պրիժիթ,

Տէր եւ Տիկին Ժագ Գուլինեան, զաւակներն ու Թոռները՝ Փասքալ եւ Իզապէլ,

Պր. Գէորգ Ուզուրլեան,

Այրի Տիկին Նազօ Թեմին,

Տէր եւ Տիկին Կարպիս Ուզուրլեան եւ զաւակները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ – մօր, նանիին եւ ազգականին՝

ՏԻԿԻՆ
ՄԱՆՆԻԿ ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ-Ի

(Ծնեալ՝ Թորոսեան, Զանաքքալէ)

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 5-ին, 86 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 10, ժամը 14·15-ին, Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցին
4, rue Komitas, 94140 Alfortville

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն գերեզմանատունը, 184, rue Etienne Dolet, ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Ըստ ողբացեալին փափաքին, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ, փոխան ծաղիկի նուէրները՝ Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանին։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայիս իբրեւ այդ նկատել։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. – Պր. Փիէր Թերկանեան 1500 փրանք յաջողութեան մաղթանքներով։

ՎԵԼԻԶԻ.– Տէր եւ Տիկին Հրայր Հրաչեան 500 Ֆր.։

REMERCîMENTS

L'association CHENE tient à remercier tous ceux, journaux, associations, sociétés et particuliers, qui par leur soutien ont permis que cette année encore sa Grande Braderie de Noël soit un succès.

Le Bénéfice s'élève à 110 000 F.

Le résultat du tirage de la tombola de la Braderie est :

Billet n° 491 -	Billet A/R EREVAN
Billet n° 181 -	Oeuvre d'Assadour
Billet n°581 -	Tapis

Շէն Ֆրանս լաւագոյն օրեր կը մաղթէ իր բոլոր բարերարներուն, շնորհաւորելով Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Յունուար 11, կէսօրէ ետք ժամը 16-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝
17, rue Bleue, Paris 9e, M° Cadet.
Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, Յունուար 8, ժամը 15-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը։
Բոլոր ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Գարոյեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրեն Պր. Կ. Թորոսեանի (Նիս)։

ԻՍԻ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Սիրելիներ,

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15-ին Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան Նոր Տարուան եւ Ս. Ծնունդեան հանդիսութիւնն է։

Աշակերտները պիտի երգեն ու պիտի պարեն ու արտասանեն։

Հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Գլամառի Սոսիօ-Գիւլթիւրէլ սրահին մէջ, 44, ռուք տիւ փավէ Պլան, Գլամառ։

Ծնողքներ ու բարեկամներ, մեծ թիւով եկէք ու քաջալերեցէք աշակերտներն ու կրթական մարմինը։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

•

Chers Parents,

C'est avec un grand plaisir que l'Ephorie de notre Eglise, ainsi que le Père MURONE, vous invitent à la fête de NOEL de l'Ecole de mercredi qui aura lieu le Dimanche 12 Janvier à 15 heures, au CENTRE SOCIO-CULTUREL DU PAVE BLANC, 44, route du Pavé Blanc à Clamart.

Votre présence est indispensable, afin d'encourager les responsables de l'école, les institutrices, et surtout vos enfants.

Venez nombreux

Le Comité de Parents d'Elèves

★ ★ ● ★ ☆ ■

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՒԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ
ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ՝ Պր. Մեսրոպ Ադամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողներն ու բարեկամները Ամանորի հանդէսին.

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 16-ին Եկեղեցւոյ կից սրահէն ներս։

★ ★ ● ★ ☆ ■

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

MODIFICATION DES STATUTS DE L'ASSOCIATION

En application de l'article 21 des statuts, vous êtes priés de noter que l'Assemblée Générale Extraordinaire des membres de l'Association se tiendra le :

Mercredi 19 Mars 1997 à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Si la proportion des 2/3 des membres de l'Association n'est pas atteinte, une deuxième Assemblée Générale Extraordinaire est convoquée pour le :

Mercredi 9 Avril à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Le Président
du Conseil d'Administration

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER à BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration:
17, rue Bleue, 75009 Paris
Tél. : 01 48 24 46 57.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son camp d'hiver à Bellefontaine du 11 au 18 Février 1997

— Animateurs diplômés BAFA ayant minimum 18 ans et bon niveau de ski.

Date limite de candidature : 10 JANVIER

Ecrire à C.B.A.F. —
Conseil d'Administration :
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14·30-ին
Centre Valeyre — 22, rue Rochechouart, Paris 9e
Ծոփ յայտագիր Կապոյտ Խաչի դպրոցներու կողմէ։
Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու
ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ
եւ ծափահարելու հայ կախարդը։
—— Ծոփ պիւֆէ ——

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները։

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն, Ժագ Գուսինեան, Րաֆֆի Արաքս, Միհրան Տէմիր, Ոմն 1000-ական Ֆր., Միշէլ Սիւքի 800 փրանք, Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն, Արմենուհի Բեհլիվան, Գէորգ Տէյիրմէնճեան, Ալֆորվիլի Մշակոյթի Տուն, Օր. Տէր – Պարսամեան, Տալպաս, Գրիգոր Սիմոնեան, Արսէն Գայա, Խաչիկ Սարհօշօղլու, Կարապետ Սանկոսեան 500-ական փրանք, Սիլվի Գարուշ 400 Ֆր., Գալուստ Գարաթեփէ, Սօնա Պօղոսեան, Ռէյմոն Թաշճիօղլու 300-ական Ֆր.։

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 : 01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 9
JEUDI
9 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.023 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.023

ՆԱԽԱԳԱՀ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՈՒՂԵՐՁԸ

Սիրելի հայրենակիցներ,

Այս տարի ձեզ այնքան ենք ձանձրացրել անցեալի ու ներկայի քաղաքական գնահատականներով, նախընտրական ծրագրերով ու խոստումներով, որ Ամանորի շեմին կարծես թէ աւելորդ է դրանք կրկնելը:

Ամէն ինչ թւում է ասուած. հաւատացողը հաւատացել է, թերահաւատը մնացել է թերահաւատ:

Խօսքն անզօր է համոզելու բոլորին: Բոլորին համոզել կարող է միայն իրականութիւնը:

Իսկ քանի որ իրականութիւնը դեռեւս շատ հեռու է մեր ժողովրդի ակնկալածից, ես այսօր էլ չեմ յաւակնում խօսքով համոզել բոլորին:

Տօնական այս առիթով պարզապէս հարկ եմ համարում անել մի քանի անհրաժեշտ շեշտադրումներ, որոնք կարող են նպաստել իրականութեան ճիշդ ընկալմանը եւ նրա բարելաւմանն ուղղուած մտադրութիւնների իրականացմանը:

Վերջին շրջանում որոշ փորձեր են արւում հետեւողականօրէն սերմանել նախագահական ընտրութիւնների արդիւնքում մեր ազգի պառակտուածութեան մտայնութիւնը:

Այդպէս դատելու դէպքում պէտք է ընդհանրապէս հրաժարուել ժողովրդավարութիւնից, քանի որ ժողովրդավարական հասարակութիւնները ստիպուած են չորս-հինգ տարին մէկ անցկացնել նախագահական ու խորհրդարանական ընտրութիւններ եւ ստուգել ժողովրդի նախապատուութիւնները:

Այդպէս դատելու դէպքում նաեւ պառակտուած պէտք է համարել աշխարհի բոլոր ժողովրդավարական պետութիւնները, քանի որ ընտրութիւնների ընթացքում ժողովրդի ձայներն ամէնուրեք բաժանւում են 40-ից 60 տոկոսի սահմաններում:

Ուստի շատ հանդիստ ու սառնասիրտ պէտք է վերաբերուել այն փաստին, որ ընտրութիւնների ժամանակ ժողովրդի ձայները մօտաւորապէս կիսւում են: Ժողովրդավարական հասարակութիւնների համար դա թէ՛ բնական է, թէ՛ անհրաժեշտ, որ ամենեւին, սակայն, ազգի պառակտում չի նշանակում: Որովհետեւ ընտրութիւններն անցնում են, կրքերը հանդարտւում, եւ ազգը վերադառնում է իր բնականոն կենսագործունէութեան հունը՝ մինչեւ յաջորդ ընտրութիւններ, եւ այդպէս շարունակ:

Ինչ վերաբերում է, սակայն, ընտրեալ իշխանութիւններին, ապա նրանք, ի հարկէ, պարտաւոր են լուրջ հետեւութիւններ կատարել ընտրութիւնների նման արդիւնքից եւ յատուկ ուշադրութիւն դարձնել մանաւանդ ժողովրդի այն մասի ակնկալիքներին, որը նախապատուութիւն է տուել մրցակիցներին:

Ցամենայն դէպս, որպէս Հանրապետութեան վերընտիր նախագահ, ես ինձ հաւասարապէս պատասխանատու եմ ըզգում թէ՛ ինձ կողմ, թէ՛ դէմ քուէարկած քաղաքացիների առջեւ եւ պատրաստ եմ ամէն ինչ անել հասարակութեան անդորրն ու բնականոն կենսագործունէութիւնը վերականգնելու ուղղութեամբ:

Ամանորի առթիւ, աւելորդ չեմ համարում նաեւ կրկնել իմ վճռական հաւաստիացումը՝ յառաջիկայ տարում իրականացնելու այն բոլոր ծրագրուած միջոցառումները, որոնք ուղղուած են Հանրապետութեան բարոյա-իրաւական մթնոլորտի բարելաւմանը, կադրային քաղաքականութեան կատարելագործմանը, կաշառակերութեան և վարչական անօրինականութիւնների դէմ պայքարի ծաւալմանը, հարկային կարգապահութեան ապահովմանը, վճարումային պարտաւորութիւնների կարգաւորմանը:

Ցոյց տալու համար, որ սրանք դատարկ խօսքեր չեն, յիշեցնեմ, որ վերջին երկու ամիսների ընթացքում այս ուղղութեամբ արդէն իսկ լուրջ միջոցներ են ձեռք առնուել: Զգալի փոփոխութեան է ենթարկուել կառավարութեան կազմը, հասարակութեան կողմից դրականօրէն են ընկալուել նոր նշանակուած վարչապետի եւ մի շարք նախարարների գործունէութեան առաջին քայլերը: Ձեռնարկուած հրատապ միջոցառումների շնորհիւ բազմաթիւ ձեռնարկութիւններ կատարել են իրենց հարկային պարտաւորութիւնները: Ներքին գործերի նախարարութեան եւ հարկային տեսչութեան համակարգերում բազմաթիւ աշխատակիցների նկատմամբ յարուցուել են քրէական գործեր: Հարկային պարտաւորութիւնները չկատարած տասնեակ պետական ձեռնարկութիւնների տնօրէններ ազատուել են աշխատանքից, իսկ հարիւրից աւելի մասնաւոր ձեռնարկութիւնների գործեր յանձնուել են դատարան: Մի քանի օրից այս մասին մամուլում ընդարձակ հաղորդագրութիւն կը հրապարակուի:

Չպէտք է կարծել, թէ այս միջոցառումները ժամանակաւոր կամպանիայի բնոյթ են կրելու: Ո՛չ. սա դառնալու է մեր կառավարութեան ամէնօրեայ պատասխանատուութեան առարկան, քանզի ժողովրդի սոցիալական վիճակի բարելաւումն ու արդար հասարակութեան գիտակցութեան ձեւաւորումը մեծապէս կախուած են նման կարգի միջոցառումների իրականացման հետեւողականութիւնից:

Նոր կառավարութիւնն իր գործունէութիւնն սկսում է նաեւ արտադրութեան խթանման, օտարերկրեայ ներդրումների ներգրաւման, արտաքին առեւտրի զարգացման լուրջ մտադրութեամբ: Այս առթիւ ուզում եմ ուրախութեամբ ձեզ տեղեկացնել, որ 1997 թուականի առաջին կիսամեակին Հայաստանում իրենց գործունէութիւնը կը սկսեն մանր ու միջին գործարարութեան վարկաւորման մէկ-երկու միջազգային ընկերութիւններ: Քայլեր են ձեռնարկւում նաեւ խոշոր ձեռնարկութիւնները պետական երաշխիքների տրամադրմամբ շրջանառու միջոցներով ապահովելու ուղղութեամբ:

1997 թուականն, այսպիսով, մեզ պատկերանում է որպէս Հանրապետութեան տնտեսական կեանքի աշխուժացման, ժողովրդի սոցիալական վիճակի մասնակի թեթեւացման եւ օրինականութեան ու կարգուկանոնի հաստատման տարի:

Եթէ այս ամէնին գումարենք նաեւ շրջափակումները յաղթահարելու եւ Արցախի հարցում միջազգային ճնշումները դիմակայելու անհրաժեշտութիւնը, ապա կարելի է պատկերացնել, թէ իշխանութիւններից ու ժողովրդից դեռեւս ինչպիսի ճիգեր են պահանջուելու երկրի բնականոն զարգացումը ապահովելու համար:

Որքան էլ դժուարին թուացող, բայց ես սա համարում եմ լուծելի խնդիր, եթէ մենք կարողանանք ապահովել մեր ժողովրդի համերաշխութիւնն ու երկրի ներքին կայունութիւնը, որի համար խոստանում եմ չխնայել ոչ մի ջանք:

Իսկ այժմ ես ուզում եմ մեր ողջ ժողովրդին մաղթել ամենայն բարիք, ցանկանալ խաղաղութիւն, երջանկութիւն ու բարօրութիւն:

Շնորհաւոր Նոր տարի:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑԵՏ ԳՐՈՒԹԻՒՆ՝ ՆՈՅԵԱՆ ՏԱՊԱՆԻ ՏԱՐԲԵՐԱԿՈՎ...

«Յառաջ»ի Դեկտեմբեր 27-ի թիւին մէջ գրած էինք թէ «Պարմանի» անունով կազմակերպութիւն մը, ի՛նչ հանճարեղ մարտավարութեամբ, հայրենասիրութեան մեր սահմանները անդենականի մէջ եւս երկարաձգելու գաղափար յղացած էր («Ցանկամ ննջել ի հայրենիս...»): Հայաստանէն հասած թերթերու նոր տրցակին մէջ տեսանք որ նոյն կազմակերպութիւնը նոյն թուականի *«Հայաստանի Հանրապետութեան»* մէջ ներկայ է իր գոյութեան չորս տարուան վաստակով ու Սփիւռքի ծերունիներուն երկարած կարթով որուն թելերը քիչ մը աւելի հաստցած են: Նախ կը խօսուի ուսանողութեան տրամադրուած կրթաթոշակներու, եւայլնի մասին ինչ որ շատ գովելի գործունէութիւն է եւ վերջապէս կ'արդարացնէ կազմակերպութեան «Պարմանի» անունը. այլապէս, բաւական արտառոց զգակ էր ան, հայրենի հողէն գերեզման ձեւելու եւ Սփիւռքցիներու կարօտը պատանքելու գաղափարը ծնած գլուխներու համար:

«Պարմանի»ի տեղեկատուութեան վերջին սիւնակը յատկացուած է *«օտարութեան մէջ միայնակ հայ մարդկանց»*: Հոն կը կրկնուին նոյն միտքերը, աւելի ճոխացած տարբերակով: «Պարմանի»ն միշտ նոյն զանգուածին նկատմամբ իր գորովանքէն ծնած ծրագիրները կ'ամփոփէ հետեւեալ տողերով. *«Նրանց համար կը կառուցուի միջազգային չափանիշներին համապատասխանող շինութիւն՝ առաջնակարգ ծառայութիւններով: Մտադրութիւն կայ քրիստոնէութիւնը Հայաստանում պետական կրօնք հռչակելու 1700-ամեակի կապակցութեամբ արհեստական լճի կամ ջրաւազանի մէջ կառուցել Աստուածաշնչեան Նոյեան տապանի տեսքով հիւրանոց, Արարատ լերան դիմաց»*: Չէ մոռցուած փաստն ալ թէ «Պարմանի»ի պատասխանատուները որքա՛ն լաւ կը ճանչնան մեր աղայական փառամոլութեան չիղը: Պարբերութիւնը կ'աւարտի հետեւեալ հաւաստումով. *«Հովանաւոր-բարերարների անունները պատշաճօրէն կ'արձանագրուեն «Նոյեան տապան»ի չքամուտքում»*...:

Անուշադրութի՞ւն, թէ անկեղծութեան երեւոյթ պէտք է նկատել Սփիւռքի միայնակ ծերունիները հայրենասէր մեռեալներ համարելու կեցուածքէն ետք, զանոնք նորօրեայ տապանի մը բնակիչներուն վերածելու տրամադրութիւնը...: Յստակ է մէկ բան. եթէ այս խայծով ալ կազմակերպութիւնը նպատակին չհասնի, յաջորդ հրապարակումով վստահաբար Աստուածաշնչական իր ուղղութեան վրայ քայլ մըն ալ պիտի առնէ ու Նոյեան տապանէն ետք, դրախտը խոստանայ Սփիւռքի մեր ծերուկներուն: Չէ՞ որ Նոյեան տապանէն ալ առաջ, Արարատեան երկիրը եղած է Ադամին ու Եւային բնակավայրը, ըստ աւանդութեան:

Ամէն պարագայի, Սփիւռքի բոլոր միայնակ ու հայրենակարօտ մեր ծերուկներէն կը խնդրուի չմեռնիլ մինչեւ 2001 թուականը, արժանանալու համար երկնայինէն առաջ, երկրային դրախտին, եթէ մինչ այդ դիմադրած ըլլան տապանի բնակիչի վերածուելու փորձութեան:

Թ. ԱՐՓԻ

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 8)

ԾՆՈՒՆԴԸ ԷՋՄԻԱԾԻՆ

Յունուար 6-ին, Էջմիածնայ մայր տաճարին մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը պատարագած եւ քարոզած է: Արարողութեան ներկայ եղած են նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բաբգէն Արարքցեան, Սահմանադրական Դատարանի նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան, նախարարներ, երեսփոխաններ, դեսպաններ, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, հիւրեր:

* * *

ՏԱՔ ՕԴԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻ

Հայաստանի մէջ միշտ տաք օդը կը շարունակուի: Դեկտեմբեր 24-էն ցայսօր, ջերմութիւնը զերոյէն վեր 12 աստիճանի շուրջ է:

* * *

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ Է

Պաշտօնական այցելութեամբ Աթէնք գացած է Արտաքին նախարար Ալեք Արզումանեան: Յունուար 7-ին հանդիպում ունեցած է Յունաստանի իր պաշտօնակիցին՝ Թէոտորոս Փանկալոսի հետ: Խօսակցութեան նիւթ եղած են երկու երկիրներու գործակցութեան սերտացումը, Ղարաբաղի կնճիռին քաղաքական կարգաւորման, սեւծովեան տնտեսական համագործակցութեան եւ այլ հարցեր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ անխնայ ջարդը կը շարունակուի սարսափ տարածելով ժողովուրդին մէջ: Յունուար 7-ին, Ալժէի կեդրոնն է որ թիրախ եղած է, երբ ականուած կառք մը պայթած է համալսարանին մօտ: Մեռեալներու նուազագոյն թիւը 13 էր եւ աւելի քան 100 վիրաւորներ կային, բայց ստեղծուած խուճապը ծանր հետեւանքներ ունի բնակչութեան մօտ, որ հոգեկան տագնապի մէջ կ'ապրի: 1991-էն ցայսօր մեռեալներուն թիւը 80 հազար է:

ՄԻԹԵՐԱՆԻ մահուան տարելիցը (Յունուար 8) նշուեցաւ զանազան տեղեր եւ զանազան ձեւերով: Թղթատարը 3 Ֆր.ի դրոշմաթուղթ մը հրապարակ հանեց: Հանրապետութեան նախագահը ծաղկեպսակ մը դնել տուաւ Ժարնաք, իր շիրիմին, ուր տիկին Միթերան կ'երթայ Շաբաթ օր: Գաւառի մամուլը աւելի լայն տեղ կու տայ այս տարելիցին, քան փարիզեան օրաթերթերը: Լիպերասիոն *ներսի երկու էջեր կը տրամադրէ, զարդարուած նկարներով օրինաւոր կնոջմէն զատ վերջին երկու ծանօթ կիներն ալ, ինչպէս Մազարինի մայրը եւ յետ մահու հրապարակ ելած Շուէտուհի մը որ դարնան հրապարակ կը հանէ գիրք մը, պատմելու համար «երկար բարեկամութիւն*

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ՎԵՐՋԻ ՄԻ ՏՐՏՈՒՆՋ...

ԿԱՐՊԻՍ ՉՐԲԱՇԵԱՆ

Մի զուգէ ծիծաղելի համարուի 21–րդ դարի սեմին, վերյիշել Կլոր Տարի այս դէպքը՝ Արեւմտահայերի կրած հազար–ու մէկ կոխներից մին, որոնք այլեւս դրեթէ չեն յիշւում, կոխներ՝ որոնք ի վերջոյ յանգեցին Արեւմտահայաստանի ամայացման։ Բայց քայքայուած, անդամահատ մեր ժողովուրդը վերապրեց, շարունակ վկրակող հրաշքներով։ Թէ Austerlitz–ի, Verdun–ի ու վերջապէս Stalingrad–ի ճակատամարտների մօտ, Կլոր Տարի այս կռիւը, իրականում պարզ մի դէպք է, ի՛նչ փոյթ։ Մանկութեանս տարիներին այս կռիւը էութեանս մէջ շաղախուել է, ոնց որ անձամբ մասնակցած լինէի Զըչու Արշակի եւ մեծ մօրս կողքին։

Մեծ մայրս ինձ հէքեաթներ չէր պատմում։ Երեւի չէր էլ գիտեր։ Հայոց պատմութիւնը ինձ համար սկսում էր 1896–ի Մեծ դէպքի կռիւներով, շարունակուած էր գաղթի ողբերգական օրերով, մինչեւ Եկանդերինոտարի ղարիբութեան առաջին կայանը ուր տիրում էր արդէն, բոլշեւիկեան ... «հողատարութիւնը»։

«Դէ՛հ պատմիր մեծ մա, նորի՛ց պատմիր»...

Լսելով Կլոր Տարի դէպքը եւ Թուրքերի կատարած այլ վայրագութիւնները, պարզ է որ մանկութիւնից մի խորշանք առաջացաւ մէջս Թուրքի հանդէպ։ Եւ այդ խորշանքը վերածուեց ատելութեան (թող ինձ ներեն բարոյականի պահապան վիճաբանները...) երբ 1970–ին Արտամետի գերեզմանոցում, անձամբ տեսայ փորուած – պղծուած մեր շիրիմները, ջարդուած դամբանաքարերը։ Մինչ Վանում ողջ Հայ չէր մնացել, Թրքական առհաւական վայրագութիւնը ուղղուած էր դէպի Հայոց շիրիմները։

Իրաւ է որ մեծ մօրս գրածին մէջ կայ մի ցնցող վկայութիւն, երբ Զըչու Արշակը «...Եղբօրը համբուրեց, երեք աւի արիւն խմեց նրա հոսող վէրքից եւ...» բնականաբար այսպիսի խոստովանանք սարսափ է պատճառում նրբազգած ու բարոյախօս Dupont-Lajoie–ների մօտ։ Ի՛նչ բարբարոսութիւն Աստուած իմ ... Սակայն ամենաբարի – ազնիւ մահկանացուն, երբ տեսնի իր ծնողների գլխակները դառած չների կեր, մի՞թէ նրան չպիտի գրկի Զըչու Արշակի նոյն վրէժի բնազդը մասամբ նա դադրի մարդ լինելուց...։

Եթէ մեծ մայրս ինձ չի սնել մանկական հէքեաթներով սակայն սիրում էր երգը։ Ցուղիչ եւ ինքնատիպ ձայնով երգում էր մեր բոլոր ժողովրդական ու յեղափոխական ծանօթ երգերը։ Ցաճախ ինձ կըրկնում էր՝ «Երգ սիրի, ե՛րգի՛ր արեւուդ մեռնեմ։ Վով չի երգի, անսիրտ ի, սրտի փոխան ժամացոյցի նման մի թխթկոց ունի»։

Մի օր հաւաքուել էինք Անկէն լէ Պէնի մի բարեկամի այգիում։ Ամառուան խնկական շոգ եղանակ էր։ Երախաներով մօտ 50 հոգի էինք։ Տանտէրը սարքել էր պայտաձեւ մի երկար սեղան, ծանրաբեռնըւած տեսակ – տեսակ «արմատական» համ ու հոտ բարիքներով։ Բացի գինձով համեմուած թանապուրից, քիմքու դոհարներ էին՝ պետ – պետ բայլայ, բռնած սխուկ եւ էրէժնակ, դանդախորիկ։ Էլ ո՞ր մէկը միտս բերեմ։ Ու այս բոլոր որկորադէտ բարիքների ճամբայ բացող ո՛չ օղին էր, ոչ էլ գինին այլ անզուգական «կըրըմաթը» (թան)։ Սեղանակիցների տրամադրութիւնը սկսել էր բաւականի ջերմանալ, երբ հասան անխուսափելի խորոված ի չամփուրները, որոնք աւելի թափ տուին կատակների եւ զուարթ բացագանչութիւնների։ Ցետոյ յանկարծ լսուեց տան տիրոջ հրամայական ու բամբ ձայնը՝ «Դէ՛հ, Տիկին Հայկանոյշ, քէ մեռնեմ, մի երգով քաղցրացուր մեր էսօրուայ կերուխումը»։

Մեծ մայրս մի պահ կեդրոնացաւ, կոկորդը քերուըտեց ու բաց թողեց մեզ միշտ սրտամօտ պանդուխտի ծանօթ ողբերգը՝ Կռունկ։ Սեղանակիցները շունչերնին բռնած, անշարժացան։ Պնակների ու բաժակների ոչ մի ձայն։ Ոչ ոք հազաց կամ փռշտաց։ Տան պահապան շունը իսկ, քարացած իր ((յետոյքի) յետսակողմին վրայ, յուզուած լսում էր։ Երգի աւարտին, տան տէրը, արցունքոտ աչքերով, մեծ մօրս տուեց իր գնահատական՝ «Տիկին Հայկանոյշ, ես քէ մատաղ, պայծառ ու քրխթալ ձայնդ Աստուած պահի երկար տարիներ, մենք էլ ապրենք երկար տարիներ որ միշտ քէ լսենք»։

– Է՛հ, Պր. Արմենակ, պատասխանեց մեղմ ձայնով Մեծ մայրս, մաղթենք որ Աստուած էլ ձեր ձենը լսի։ Տարիները չոթ – չոթ անցան գնացին։ Խլսայ (հիծուեցի), փէյվէքուայ (քայքայուեցի) էլ վերես քաղամ (վիճակ) չմնաց։

Այս խօսքերի վրայ Պր. Հայկ մեզ հրամցրեց մեր անփոխարինելի «Տըլէ Եաման»ը, որ ահազանգի նման թնդաց։ Աստանց այդ երգի սեղանակիցները հաւանաբար սոված պիտի մնային...։

Որքան ինձ մօտ էր Կլոր Տարի կռիւը, Զըչու Արշակը, Այգեստանի կլկլացող առուները, երբ լսում էի մեծ մօրս երգերը, իր ինքնատիպ շեշտով։ Հարազատ երկրից հեռու, մեր երգերը հարազատ հողի համն էին տալիս։ Հէնց այդ նըկատմամբ, տարիներ առաջ, Շաւարշ Միսաքեան դիպուկ գրչով գրել էր «Մշուշը՝ ուշ – կանուխ պիտի փարատի մեր հորիզոնին վրայ, քանի կը մնանք հաւատարիմ մեր արեւահամ երգերուն»։ Բայց թւում է որ այդ մշուշը բաւականի դանդաղ է փարատւում, երբ ճաչակում ենք պորտաչունչ սաղարկութիւններ կամ ականջ խլացնող վայրագ զռոցներ։

Պուա – Լիւզի արուարձանից – ուր ապրում էր մեծ մայրս քեռիներիս հետ – մինչեւ Պօմոնի թաղամասը – ուր մեր նորակառոյց առանձնատունն էր – մօտ մի ժամ քալել պէտք էր։ Շաբաթ չէր անցնի որ մեծ մօրս հետ այդ ճանապարհը միասին չկտրէինք։ Ես դժուարութեամբ էի հետեւում իր արագ քայլերին.

– Դէ՛հ, թափ – թափ քըլի այ տղայ, քոքաշ – քոքաշ ոտերդ մի թալ։ Մակատուզ (խղունջ) ե՞ս, ինչ ես

– Ցոգնել եմ մեծ մա

– Աւա՛ր յոգնելս ո՞րն ի, դէ՛հ քըլի, բոյիդ մեռնեմ, քըլի, շուտով կը հասնենք։

Քալում էր ու պատում, երբեմն էլ շընչասպառ կանգ էր առնում։

Մանկութեանս անհոգ տարիներին, Կլոր Տարից զատ, ականջներս լցւում էին Վանայ կեանքից, Սխքեաւու Ջաղդենի անոյշ օրերից, հարուստ այգուաննման պտուղներից՝ մալաղի տանձեր, որոնք հասուն – հասուն, պոկւում էին ծառից (կաթուք), մեղրահամ ծիրանները. խշխշուն – հոտաւէտ խնձորները, որոնք խնամքով պահւում էին վերնայարկում մինչեւ գարնան։ Կախարդիչ շեշտերով, մեծ մայրս ինձ նկարագրում էր ինչպէս դիշերները, լուսնի մասնակցութեամբ, առուակներով ոռոգւում էին այգիները։ Նա չէր մոռանում ինձ նշել թոնիրից դուրս բերուած բարիքները՝ «Թոնիրի մեր խաց, կերակուրները ուրիշ համ – հոտ ունէին։ Մկավայ փուռը, կալ վերես գըի»։

Այնպէս որ երբ մեծ մօրս հետ էի, Վանից դուրս չէի գայ։ Նոյնիսկ լինում էին պահեր որ անըմդունելի ու անարդար էր ինձ թւում Վանում չծնուելս։

Մի օր էլ, ինքնագլուխ, որոշեցի Պօմոնի մեր այգիում մի փոս փորել որ մենք էլ օգտուէինք թոնիրի բարիքներից։ Ու եռանդով էի փորում – քրտնում, Կիրակի մի օր, երբ յանկարծ հայրս առջեւս տընկուեց խոժոռ աչքերով։

– Այ տղայ, էդ ի՞նչ կ'անես։

– Փորում եմ որ մի թոնիր ունենանք։

– Թոնի՛ր, ի՞նչ թոնիր։

Ու հայրս մի որոտաձայն ծիծաղով դիմաւորեց ձեռնարկս։ Մնացի շշմած։ Առաջի անգամն էր որ նրա ծիծաղը այդպիսի բարձր ջերմութիւն ունէր։

Փոսը բաւականի խորունկ էր ու այդպէս էլ մնաց։ Թոնիրի համար փոսից զատ, վարպետ էր պէտք։ Կամ աւելի ճիշդ մենք այնքան էլ դրա կարիք չունէինք, երբ կար կապի դիտութիւնը։ «Անցեալը հետ չես բերի»...

Պօմոնի մեր այգիում, ճիշդ է որ մեր կերած հացը թոնիրում չէր եփել, «ազնուացե՛լ»։ Մեր այգու տանձը, ծիրանը, շարտաղուկը (դեղձ), չունէին Այգեստանի պտուղների համն ու հոտը, ըստ մեծ մօրս։ Բայց մեր տունը կարծես մի բերդ լինէր, Կլոր Տարի մի մասնիկ, մեծ մայրս էլ բերդապահը՝ խիստ ու վճռական։ Դրսում սպառնացող թուրք գինուորներ չկային, կար մի այլ վտանգ ... Երբ պատահէր որ անուշադրութեամբ քրոջս հետ կամ ընկերոջս, Ֆրանսերէն խօսէինք, իսկոյն նա մեզ սաստում էր, «ջնոթւում» (յանդիմանել) մեզ վրայ՝ «է՛հ, խիրիկ ի խալխի լեզուն խօսէք, տան մէջ մե՛ր լեզուն, միայն մե՛ր լեզուն»։

– Բայց մեծ մա մեր ընկերը Ֆրանսացի ի, հայերէն չգիտի.

– Զիկ ինչ, դուրս էլեք փողան, ձեր ուզածի չափ տոտոացէք։

Մեսրոպ Մաշտոց մեր տան պատուաւոր ու մնայուն հիւրն էր...

(Շար. 2)

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

Հ.Մ.Մ.-ՖՐԱՆՍ՝ ՀԱՄԵՍՏ ԲԱՅՑ ԿԵՆՍՈՒՆԱԿ

Հ. Մ. Մ. 75 տարեկան է. ոչ թէ մայրաքաղաքի «Հ. Մ. Մ. Ֆրանս»ը, այլ՝ մայր կազմակերպութիւնը։ Տարեդարձը տօնուեցաւ վերջերս Փարիզի մէջ ալ։

Հ. Մ. Մ., Հ. Մ. Ը. Մ.–ի զուգահեռ – ու մրցակից ալ – մարմնակրթական, մարզական կազմակերպութիւն մըն է՝ որ ծնունդ առած է քսանական թուականներուն եւ իր մասնաճիւղերը տարածած Միջին – Արեւելքի մէջ։

Հայաստանի անկախութենէն վերջ, մուտք է գործած նաեւ Երեւան։ Ֆութպոլի Ազգային ախոյենութեան համար, միացած է Ֆ.Ի.Մ.Ա.–ի։ Խորհրդային շրջանին, Ֆ.Ի.Մ.Ա. Երեւանի ուսանողական խումբն էր։ Ներկայիս Հ. Մ. Մ. միջակ ելոյթներ կ'ունենայ Հայաստանի ախոյենութեան մէջ։ Նոյնը չէ Պէյրութ՝ ուր Հ.Մ.Մ.–ի ներկայացուցչական կազմը միշտ լաւագոյններէն մէկն է երկրին առաջնութեան մէջ։ Այսքան՝ մայր կազմակերպութեան մասին։

Անշուշտ, մեծ յաւակնութիւններու անձնատուր չէին եղած հիմնադիրները երբ կազմեցին «Հ. Մ. Մ. Ֆրանս»ը։ Պաշտօնական անուն՝ «Union Sportive Arménienne Française - HOMENMEN France». Նպատակը՝ պարզապէս, մայր միութեան արդէն ծանօթ տղաք եւ քանի մը ուրիշներ քով քովի բերել եւ օգտակար ժամանակ անցընել, ընկերակցաբար, մարզադաշտին վրայ կամ հաւաքոյթներու ընթացքին։

Հ. Մ. Մ. ակումբը, Փարիզի շրջանին մէջ, հիմնուած է 1986–ին։ Տասը տարեկան, ուրեմն։

Ֆութպոլի միակ խումբով մը կը մասնակցի Վալ տը – Մառնի Կիրակի առաւօտներու ախոյենութեան՝ ուր մրցակցութեան գաղափարը կը կարծենք թէ նուազ հարկադրիչ է քան սովորական առաջնութեան մը մէջ։ Այսուհանդերձ, հոն ալ կայ դասաւորում եւ վերելքի ճամբայ։

Հրայր – Ցակոբ Ղազարեան որ Միութեան գլխաւոր վարիչներէն մէկն է եւ՝ մարզիչն ալ պատասխանելով մեր հարցարանին, կը տեղեկացնէ թէ Հ. Մ. Մ., նահանգային առաջին դասակարգին յաւակնորդներու խմբակին մէջ, առաջին տեղը կը գրաւէ։

Ֆութպոլէն զատ, Հ. Մ. Մ.–ի անդամները փինկ – փոնկ ալ կը խաղան։

Երկու մարզաձեւերուն համար, Հ.Մ.Մ. ունի պաշտօնապէս արձանագրուած 32 մարզիկներ կամ մարզուիլ փափաքողներ։ Որքա՞նը հայածունդ։ Չէ ճշդուած։

Ի՞նչ է ակումբին տարեկան պիւտճէն։ Այդ ալ կը մնայ մեզմէ գաղտնի։ Այդ հարցումին՝ «joker» կը պատասխանեն վարիչները ... Հաւանաբար փոփոխական է եւ որոշ գումար մը նախատեսուած չէ իբրեւ պիւտճէ։

Չկայ քաղաքապետական նպաստ։ Անհրաժեշտ ծախքերը կը հայթայթուին անդամավճարներու եւ նուէրներու հասոյթներով։

Ակումբին նախագահն է Րաֆֆի Մելքոնեան։

Համեստ ակումբ մը որ իր տեղը ունի ֆրանսահայ մարզական ակումբներու շարքին մէջ։ Կը գործէ տասնեակ մը տարիներէ ի վեր, ինչ որ ըսել է թէ ունի եռանդ եւ կենսունակութիւն։ Կը տեւէ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՊԱՇՏՕՆԷՈՒԹԵԱՆ ԱՄԱՆՈՐԻ ՃԱՇ-ԽՐԱԽՃԱՆՔԸ

Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցւոյ տօնացոյցը, տարեվերջի օրերուն կը նշէ «Աւագ տօն»երու շարք մը.– «Տօն սրբոցն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն», «Տօն սրբոյն Ստեփանոսի Նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին», «Տօն սրբոց առաքելոցն Պետրոսի եւ Պօղոսի» եւ «Տօն սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին»։ Սուրբ Ստեփանոս Նախավկայ քրիստոնէական առաջին դարուն, Յիսուսի առաքեալներէն սարկաւագական ձեռնադրութիւն ստանալով, կը հանդիսանայ քրիստոնէական եկեղեցւոյ առաջին սպասաւորը՝ «պաշտօնեան», որ իր անխախտ հաւատքի խոստովանութեամբ, կ'արժանանայ մարտիրոսութեան դափնէպսակին։

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին, Ս. Ստեփանոս Նախավկայի տօնը կը նկատէ իր պաշտօնէութեան՝ եկեղեցական հայրերուն, դպրաց ու սարկաւագ դասուն, եկեղեցւոյ մաքրութեան ու բարեզարդման համար ծառայողներուն, յարգանքի, սիրոյ ու երախտիքի օրը։

Արդարեւ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 29–ին, յետ պատարագի, Փարիզի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Նուբհան Ֆրէնկեան սրահէն ներս, եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը, օժանդակութեամբ Տիկնանց Յանձնախումբին, կազմակերպած էր ճաշ – խրախճանք մը, ի յարգանս եկեղեցւոյ պաշտօնէութեան։ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝ Աւետիս Քահանայ Պալըդեան բացման խօսքով ողջունելէ ետք ներկաները, ըսաւ. – «Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին մշտական ներկայութիւն մըն է իւրաքանչիւրիս կեանքէն ներս։ Բոլորս ալ յանձնառու ենք Անոր վերելքին։ Քանի՛ – քանի սերունդներ եկան ու անցան այս ճամբով եւ ծառայեցին Անոր հզօրացման։ Գործի մը յաջողութիւնը բոլորին նուիրումին ու զոհողութեան կը կարօտի»։ Ապա կոչ ուղղեց ներկաներուն, որ յաճախակի ներկայութեամբ մասնակցին եկեղեցւոյ կեանքին։ Խօսք առնելով եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան ատենապետ՝ Պր. Գեղամ Թորոսեան յանուն հոգաբարձութեան շնորհակալութիւն յայտնեց բոլոր դպիրներուն ու սարկաւագներուն ըսելով.– «Դուք էք որ Եկեղեցին շէն կը պահէք, շունչ կուտաք անշունչ քարերուն եւ գարկ կուտաք վերարժեւորելու մեր հոգեւոր երաժշտական դարաւոր արժէքները»։

Ամանորի այս խրախճանքը ունէր նաեւ իր գեղարուեստական բաժինը։ Եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցի աշակերտները գեղեցկօրէն ու համարձակութեամբ արտասանեցին հետեւեալ ոտանաւորները. – «Սիրելի Ծնողքիս»՝ Օշին Աբրահամեան, «Կլորիկ մլորիկ խնձոր»՝ Հուրիկ Յակոբեան, «Շնորհաւոր Նոր Տարի»՝ Ծովինար Յակոբեան, Մուշեղ Իշխանի «Նամակ Կաղանդ Պապային»՝ Գայեանէ Պալըդեան, «Կաղանդ Պապա»՝ Ռիթա Պալըդեան։

Փարիզի Մայր Եկեղեցւոյ նորընտիր հոգաբարձու, Պր. Բիւզանդ Ֆընտըգեան կիթառի ընկերակցութեամբ թրթռուն ու հաղորդական ձայնով մեկնաբանեց հայ ժողովրդական ու հայրենասիրական

երգեր. – «Ով դու գեղեցիկ», «Երեւան՝ Հին էրեբունի», եւայլն:

Ժիրայր Ծ. Վրդ. Թաշճեան, իր ուրախութեան զգացումները արտայայտեց ժողովրդական առած մը վկայակոչելով. «Ուր որ մարդիկ հաց կը բաժնեն, այնտեղ սէրը եւ համակցողութիւնը կ'աւելնայ»: Ան յայտնեց որ ատենն է զօրակոչի ենթարկելու մեր ուժերը, որպէսզի եօթը միլիոն ժողովուրդ, մէկ սիրտ մէկ հոգի, համախմբուած Հայրենիքի մայր հողին վրայ, արժանավայել ձեւով պանծացնենք Հայ Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 1700–ամեակը: Ապա խոր ապրումով արտասանեց «Մանուկ Յիսուս» ոտանաւորը:

Եկեղեցւոյ երգչախումբի խմբավար՝ Պր. Կոմիտաս Գէորգեան, դաշնամուրի վրայ նուագեց «Սեղանն է առատ» եւ «Կիլիկիա» երգերը, որոնք միաբերան երգուեցան ներկաներուն կողմէ: Տիկին Անահիտ Տիգեան, իր մելանոյշ ու թովիչ ձայնով մեկնաբանեց Ազնաւուրի «Ալէ Մարիա» ստեղծն ու Կոմիտասի «Հով արէք» երգը: Կարօ Կարապետեան, Թորգոմ, Նանոր եւ Լոռիկ, միասնաբար բաղմաձայն երգեցին «Ով մեծասքանչ դու լեզու»ն: Պր. Արմէն Բարսեղեան, թաւշային ձայնով մեկնաբանեց Կոմիտասի «Հայաստան»ը, «Արփա, Սեւան»ը եւ Հայաստանի փառերգ՝ «Մեր Հայրենիք»ը, ներկաներու ջերմ մասնակցութեամբ:

Ճաշի աւարտին, փակման խօսքով, Գիտ Արք. իր գնահատանքի խօսքը ուղղեց եկեղեցւոյ անձնուէր հոգաբարձուներուն, ժրաջան Տիկնանց Յանձնախումբին, եկեղեցանուէր եկեղեցականներուն, ծառայասէր դպիրներուն ու սարկաւագներուն եւ բոլոր անոնց որոնք անվերապահ նուիրումով կոչուած են եկեղեցւոյ լոյսը անշէջ պահելու, Ան ըսաւ որ, քրիստոնէական եկեղեցւոյ առաջին մարտիրոսին յիշատակի ոգեկոչումը, այսօր կը ստանայ սարբեր բովանդակութիւն, երբ կ'իմաստաւորուի պաշտօնի ու յանձնառութեան գիտակցութեամբ: Բոլորս պարտինք առանց կոչի, ինքնամատոյց ապրումով, պարտական զգալ եկեղեցւոյ կողքին ըլլալու: Ան մաղթեց որ սիրոյ սեղանը, սիրոյ ճառագայթ արձակէ, որպէսզի սէրը առատանայ եւ Աստուծոյ ծառայութիւնը, դառնայ վաւերական հոգեկան բաւարարութիւն:

Ներկաները տակաւին երկար ատեն մընացին սիրոյ սեղաններուն շուրջ, երգելով եւ Ամանորի նախօրեակին իրարու երջանիկ ու արեւշատ օրեր մաղթելով:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՀԱՄԲՈՅՐ

Հեղինակ՝ ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Սիտնի, 1996

Հրատարակութիւն՝ Համազգայինի Աւստրալիոյ Շանթ մասնաճիւղի:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ (Լիբանան) Յ. Տէր–Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 19–ին տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 106–րդ տարեդարձը, ներկայութեամբ պետական եւ կրօնական, միութենական անձնաւորութիւններու եւ հոծ բազմութեան մը: Բացման խօսքը արտասանած է Վ. Եաղուպեան, հակիրճ կերպով անդրադառնալով Հ. Յ. Դ.–ի ծնունդ տուող պայմաններուն: Գլխաւոր բանախօսն էր Հայաստանի Հ.Յ.Դ.–ի Գերագոյն մարմնի անդամ Արտաշէս Շահպազեան: Իրեն յաջորդած է Կարօ Յովհաննէսեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Նախորդ օրն ալ, Լիբանանի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէն ընդունելութիւն մը կազմակերպած էր, նոյն առթիւ, Ռիվիէրա պանդոկին մէջ: Բազմաթիւ այցելուներ եկած ու շնորհաւորած են կուսակցութեան տարեդարձը: Դեկտեմբեր 20–ին ալ, Հ. Յ. Դ. Լ.Ե.Մ.–ը երիտասարդական ոճով նշած է Հ. Յ. Դ.–ի 106–րդ տարեդարձը, Նաեւ Պուրճ Համուտի Յ. Տէր – Մելքոնեան սրահին մէջ.

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ալեք» օրաթերթի հրաւէրով իրանեան մայրաքաղաքը տուած իր այցելութիւններու շարքին, Սիլվա Կապուտիկեան Դեկտեմբեր 9–ին այցելութիւն տուած է Իրանահայ Գրողներու Միութեան կեդրոնատեղին: Հաւաքոյթին բացումը կատարելով Ի. Գ. Միութեան վարչութեան նախագահ Ժորժ Մարտիրոսեան հրաւիրած է վարչութեան անդամ Սարօ Բարումեանը որ հանդիսութիւնը վարէ: Ան անդրադարձած է միութեան պատմականին եւ ներկայացուցած է ներկայ պատկերը: Ապա, Վ. Վարանդ իր կարգին նախ ներկայացուցած է հիւրերը, ու ծանրացած գլխաւորաբար Սիլվա Կապուտիկեանի վրայ: Բանաստեղծուհիին գործերէն արտասանած է Սիլվա Իսրաշեան: Հուսկ խօսք առած են Սիլվա Կապուտիկեան եւ Կորիւն Արքեպիսկոպոս:

ԹԵՀՐԱՆԻ «Ռուդաքի» դահլիճին մէջ, Դեկտեմբեր 5–ին, համերգ մը տեղի ունեցած է ուր ելոյթ ունեցած է Իրանի երաժշտական Միութեան երգչախումբը, ղեկավարութեամբ երաժշտագէտ Գուրգէն Մովսիսեանի: Յայտագրին ընթացքին լսուած են Պիզէի, Մոնթեվերտիի, Ռախմանինոֆի եւ իրանեան Ֆոլքլորի պատկանող գործեր:

ԳԻՒՄՐԻԷՆ (Գանատա) Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 15–ին, տօնուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 106–րդ տարեդարձը կազմակերպութեամբ տեղւոյն Արամ – Դրօ Կոմիտէութեան: Բացման խօսքը արտասանած է Կարօ Սարմազեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան Բիւրոյի անդամ՝ Վիգէն Յովսէփեան:

ՍԵԼԱՆԻԿԻ (Յունաստան) մէջ, Նոյեմբեր 26–ին իր մահկանացուն կնքած է Կոմիտաս երգչախումբի երկարամեայ խըմբավար՝ Արթիւր Մորճիկեան: Ծնած էր Սելանիկ 1923–ին, առաջին առթիւ մտած է Հ. Մ. Ը. Մ.–ի շարքերը, բայց, իր բուն ձիրքերը երաժշտական էին եւ կատարելագործած է այդ արուեստը, երեք ծանօթ երաժշտագէտներու՝ Սփաթիս, Քարանիքաս եւ Փողէլիսի շունչին տակ:

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՇԱՐԹ

Դեկտեմբերի ընթացքին, Շարթի գործերը ներկայացուեցան Պելֆոր (հին Պելֆօրի ցուցասրահը) եւ այս առթիւ տեղական մամուլն ալ լայն արձագանգներ տուաւ:

«Էսթ Ռեփիւպլիքէն» (Դեկտեմբեր 13) «Շարթի ջերմ լուսանկարները» խորագըրին տակ կը խօսի նկարչին արուեստին մասին նոյնքան ջերմ խօսքերով: Կ'արձագանգէ Շարթի մէկ խօսքին. – «Արուեստագէտները ձկնիկներ են որոնք կ'ուզեն Նիակարայի ջրվէժներէն բարձրանալ», ապա կ'արտայայտուի նկարչին գործերուն մասին, անդրադառնալով ոմանց: Կը գրէ ի մէջ այլոց. – «Շարթ, ամօթխածութեամբ կը հարցապնդէ բնութիւնը, յաճախ կը խորհրդածէ, ամէն պարագայի մէջ, գոնէ մեզի յայտնաբերելու աշխարհի գանձերը»: Այդ պատճառով իսկ զօրութեամբ եւ պարզութեամբ, արտայայտչականութեամբ եւ անդորրութեամբ, պիտի նկարէ գիւղ մը եւ իր եկեղեցին, ձկնորսներու նաւահանգիստ մը եւ հանգստացող ձկնորսները եւայլն:

«Խւեիվէր տէ գ'Աւ»ի մէջ (Դեկտեմբեր 1) Ի. Մասոն կը խօսի Շարթի «ներքին կրակին մասին: Մանկութեան յիշատակներու եւ ներկայ պահին, երջանիկ բանաստեղծութեան եւ անձերու սիրոյ միջեւ, Շարթ նիւթը հմայիչ գործերու կը վերածէ:

ԳԱՍՊԱՐՈՎ - ԳԱՐԲՈՎ ՀԱՆԴԻՊՈ՞ՒՄ ՄԸ 1997-ԻՆ

Ճատրակի աշխարհը երկու մեծ ունի. Գասպարովը եւ Գարբովը: Առաջինը համաշխարհային ախոյեանն է Արհեստավարժ ճատրակի ընկերակցութեան, մինչ Գարբով նոյն տիտղոսին տէրն է ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան համար: Այս կացութիւնը այնքան բարդ մըրցակցութեան մը հետեւանք է որ շատեր դայն ճատրակի դիցուհիին գործը կը նկատեն: Երկու ախոյեանները 1984 – 1990 անդիջող պայքար մղեցին իրարու դէմ, ճատրակի գահուն տիրանալու համար: Հինգ մեծ մրցաշարքերով 144 խաղեր դէմ յանդիման բերին զանոնք: Յետոյ, մինչ ամբողջ աշխարհ մեծ հետաքրքրութեամբ վերջնական արդիւնքին կը սպասէր, աւարտի հանդիպումին նախօրեակին որով 1993–ի ախոյեանը պիտի որոշուէր, Գարբով քաշուեցաւ եւ Գասպարովի մրցակիցը եղաւ անգլիացի Շորթը: Երբ կը սպասուէր Գասպարովի յաղթանակին, երկու մրցակիցները յայտարարեցին որ կը քաշուին Դաշնակցութենէն, ստեղծելու համար Ճատրակի միջազգային դաշնակցութիւնը: Անոնց մեկնումով Գարբով տիրացաւ ճատրակի գահուն, առանց մեծ դժուարութեան յաղթելէ ետք հոլանտացի Ժան Թիմմանի: Գասպարով ալ իր կարգին պարտութեան կը մատնէր Շորթը ու աշխարհ կ'ունենար ճատրակի երկու արքայ:

Անկէ վեր երկուքն ալ յաղթանակներով պահպանեցին իրենց տիտղոսները: Երբ հարցնողներ կ'ըլլային թէ հաւանակա՞ն էր երկուքին նոր մէկ հանդիպումը, երկուքն ալ կը խուսափէին պատասխանելէ:

Այս հետաքրքրութիւնը նորութիւն մը արձանագրեց երբ ճատրակի ասպարէզ իջաւ նոր անուն մը. ան կը կոչուէր Քիրսան Իլիումժինով. Նախագահն էր Քալմուքիոյ հանրապետութեան եւ ճատրակի մեծ սիրահար մը: Ան անցեալ տարեվերջին երբ ճատրակի դաշնակցութեան նախագահ եղաւ, յայտարարեց թէ գլխաւոր նպատակներէն մէկը աշխարհի բացարձակ առաջնութեան համար մըրցում մը կազմակերպել էր: Անկէ ետք այս ուղղութեամբ նոր քայլեր չառնուեցան, մինչեւ որ Սեպտեմբերի վերջաւորութեան Երեւանի ճատրակի ախոյեանութեան աւարտին ռուսական դաշնակցութեան նախագահը յայտնեց թէ Ճատրակի միջազգային դաշնակցութեան նոյն շրջանին նոյնպէս Երեւանի մէջ գումարուած ժողովին գաղտնի համաձայնութիւն մը ստորագրուած էր երկու «Գ»երու միջեւ ու ճշդուած էին հանդիպումի մը կանոնները: Երկու վարպետներն ալ ստորագրած էին զայն:

Ասկէ կը հետեւի որ նոր հանդիպում մը հաւանական է. կրնայ տեղի ունենալ յառաջիկայ աշնան: Սակայն Գասպարով բաւական մտահոգ է համակարգիչին դէմ Մայիսին խաղալիք փոխ – վրէժի մրցումէն: Ան կ'ըսէ թէ եթէ մասնագէտները համակարգիչին սորվեցնեն պէտք եղած ձեւով խաղալ, մարդ արարածը պիտի պարտուի: Զի բացառեր աշխարհի վերջին մարդ ախոյեանը ըլլալու հաւանականութիւնը:

ՔԱՂՀԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ամէն շաբաթ, գիշերը, փոխն ի փոխ բանախօսութիւններ կը կատարէին հոն եւ ունկնդիրներ իրաւունք ունէին բանախօսէն լուսաբանութիւններ ուզելու իր խօսած նիւթին վրայ, այնպէս որ երբեմն երկար վիճաբանութիւններ կը բացուէին ուրկէ կ'օգտուէին ամէնքն ալ:

Կը յիշեմ որ ես մէկ քանի բանախօսութիւններ ըրած եմ հրէական իմաստասիրութեան եւ ամբոխի հոգեբանութեան վրայ, որոնք ընդունելութիւն գտած են:

Արփիար կատարեալ տերվիշի կեանք մը կը վարէր Լոնտոնի մէջ: Գիշերները իր սենեակը կ'առանձնանար յօդուած գրելու համար, առտուն կանուխ կ'ելլէր հանրային ընթերցատուները վազելու, ուր ցուցադրուած են օրուան թերթերը գրակալներու վրայ, զոր հարկ է կարդալ ոտքի վրայ կեցած: Արփիար այսպէս յաճախ չորս – հինգ ժամ կը կենար թերթ կարդալու համար: Անգլերէն բաւական սորված էր եւ կարդացածը լաւ կը հասկնար, բայց գրեթէ բնաւ չէր կրնար խօսիլ: Ընթերցումէն ետքը կ'երթար ճաշելու, եթէ նիւթական միջոցները ներէին, իսկ հակառակ պարագային թէյով մը կը գոհանար, այն միխիթարութեամբ որ իրիկունը անպատճառ պիտի ընթրէր Լեւոնին սենեակը, որովհետեւ գոնէ իրիկուան կերակուրը դիպուածի քմահաճոյքներուն ենթարկուած չէր:

Հոն գտնուած միջոցիս Թրանսվալի պատերազմը տեղի կ'ունենար եւ ամէն օր անգլիական պարտութիւններու լուրերը կը հասնէին: Անգլիացիները, հակառակ իրենց պաղարիւնութեան, շատ գերագրըգռուած էին:

Յաւալին այն էր որ Արփիար իր սեւուլիկ դէմքովը, երկար մազերովն ու լայնեզր թաղեայ գլխարկովը Պօէրի կը նմանէր եւ շատ ուշադրութիւն կը գրաւէր փողոցը գացած միջոցին, մանաւանդ որ իրեն պէս թափթփած մարդ շատ չկայ Լոնտոնի մէջ ու թուխ մարդիկն ալ հազուագիւտ են:

Տղաք եւեւէն՝ «պէքէ մէն, պլէք մէն» (սեւ մարդ) կը պոռային ու կը փախչէին: Իսկ հայրենասէր, եւ անշուշտ քիչ մըն ալ գինով, Անգլիացիները զինքը Պօէր մը կարծելով բռունցքնին ցոյց կուտային սպառնագին. Նոյնիսկ օր մը մազ մնացեր էր որ շոգեկառքին մէջ ծեծ մը ուտէր:

Իր մեծագոյն հաճոյքն էր գիրք մը կամ թերթ մը առնելով երթալ նստիլ Հայտ Փարք կամ Գէնսինկթըն Փարք ու կարդալ:

Ցետոյ անխոնջ քալող մըն էր, գրեթէ ամէն օր Նօթինկ Հիլէն, ուր կը բնակէինք, մինչեւ Սիթի կ'երթար ոտքով «Մաթէն» կամ «Ժուռնալ» գնելու եւ այս երթուդարձը կը տեւէր ամբողջ չորս ժամ:

Լոնտոն նոր հասած էի երբ առտու մը ուզեց զիս պտըտցնել: Իրեն սովորական սահմաններէն բաւական հեռացանք եւ յանկարծ զմեզ գտանք Թայմզի միւս կողմը, անծանօթ թաղի մը մէջ:

Արփիար՝ որ կը յաւակնէր Լոնտոնը իր գրպանին պէս ճանչնալ, ինչ որ մեծ ու կնճռոտ գիտութիւն մը չենթադրեր, նըկատի առնելով իր գրպանին վիճակը, չուզեց անցորդի կամ ոստիկանի մը դիմել Նօթինկ Հիլի ճամբան գտնելու համար:

– Եթէ Լոնտոնի մէջ իսկ ճամբաս կորսնցնեմ ու չկրնամ գտնել՝ ալ ի՞նչ երեսով յեղափոխական կուսակցութիւն մը պիտի վարեմ, ըսաւ:

Եւ շարունակեցինք մեր ըստ բախտի գնացքը.. մինչեւ որ՝ դիպուածով՝ ծանօթ հրապարակ մը հասանք ուրկէ անդին դիւրաւ կրցանք մեր տան ճամբան գըտնել:

Բայց երբ հասանք Բաշալեանի քով ժամը իրիկուան ութը անցած էր:

Տասնըմէկ ժամ անընդհատ քալեր էինք:

Լոնտոնի իմ գտնուած միջոցիս հոն էր նաեւ Արտաւազդը կամ Արթիւր Օհանեանը, որու մասին խօսեցայ այս յիշատակներուս սկիզբը:

Արթիւր որբեւայրի եւ մէկ քանի զաւակներու տէր Անգլուհիի մը հետ ամուսնացած էր եւ մեր թաղը կը բնակէր: Յաճախ իրիկունները կուգար մեզի հետ ժամանակ անցընելու. Հնչակեան կուսակցութեան չէր պատկաներ այլեւս, բայց նորէն կը շահագրգռուէր անով եւ յաճախ բուռն վիճաբանութիւններ կ'ունենար Արփիարի հետ:

Արթիւր բաւական դժնդակ պայմաններով կը ճարէր իր ապրուստը, այսուհանդերձ միշտ կատարեալ ճէնթըլմէնի մը պէս մաքուր հագուած էր (hop Ֆորմ) գլխարկ, սեւ զգեստ, փայլուն կօշիկ ու ձեռնոց:

Իր պաշտօնն էր նախ ռուսերէն դաս տալ ազնուական հարուստ Անգլիացիի մը, որ կը պատրաստուէր Ռուսիոյ մէջ դիւանագիտական պաշտօնի մը կոչուելու եւ յետոյ Արեւելեան լեզուներէ թարգմանութիւններ ընել անգլերէնի: Այս վերջին գործը բաւական տարօրինակ ու զըւարճալի էր:

(Շար. 66)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ժան – Փիէր Պիւրթէ եւ զաւակները կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 12, Փարիզի Ս. Յովհ. – Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՓԻԷՐ ՊԻՒՐԹԷ-Ի

(Ծնեալ՝ Շահան Կարապետեան)

մահուան Բ. տարելիցին ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները:

Յակոբ Պօյաճեան, Յակոբ Աղաճանեան 250-ական Ֆր., Յակոբ Յարութիւնեան, Հայկուհի Քէչէճեան, Ալէքս Ալթունեան, Էլմաս Գայեա, Թորոս Գիյմա, Արշալոյս Պատուականեան, Աննա Քարաթեփէ, Գէորգ Տիրինեան, Սարոյեան, Կարպիս Տիւզեան 200-ական Ֆր., Բերկրուհի Ալթունեան 150 Ֆր., Արապաճեան, Քիւլաք, Էլմաս Գակլայեան, Իրմա Ազմանօղլու, Կարապետ Չատոյեան, Հայկան Էլիչթէօղլու, Ոմն՝, Լուսիա Էնսիօղլու, Ալիս Գահվէճիօղլու, Սիրարփի Էրսեն, Վարուժան Գիրէ, Հայկուհի Տիրացուեան 100-ական Ֆր., Արէգնազ Գէպէլեան, Կիւլիզ Մենեքշէ, Արշալոյս Մութլուօղլու, Արշալոյս Քապաք, Վարդանոյշ Պաղտաք 50-ական Ֆր.:

★ ★ ● ★ ☆ ■

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱԻՒԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ՝ Պր. Մեսրոպ Աղամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողներն ու բարեկամները Ամանորի հանդէսին.

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 16-ին Եկեղեցւոյ կից սրահէն ներս:

★ ★ ● ★ ☆ ■

(Շար. Ա. էջէն)

մը»: Ընկերվարական կուսակցութիւնը հրաւիրած է յիշատակը յարգողները որ վարդ մը տանին 9, ռիւ Ֆրէտէրիք Լը Փլէ, ուր մեռաւ Միթերան, պայ այդ վարդերը պիտի դրուին իր շիրիմին վրայ: Միթերանի այրին ծառ մը պիտի տնկէ Շամ-Տիւնօն, ծաղիկներ պիտի դրուին նաեւ Սոլիւթրէի ժայռին վրայ:

ՄՈՆԱՔՕ իր 700-ամեակը կը տօնէր Յունուար 8-ին մեծ հանդիսութիւններով: 1297 Յունուար 8-ին է որ Ֆրանսուա Կրիմալտի Ճենովայէն վտարուած ժիպըլէններու կողմէ (միջնադարեան Իտալիոյ մէջ, ռոմէն-ժերմանիք կայսեր կողմնակից) տէր կը դառնար Մոնաքոյի բերդին, վանականի կերպարով: Տօնակատարութիւնը կը սկսէր պատարագով մը Մոնաքոյի մայր տաճարին մէջ: Յիշենք որ Մոնաքօ կը տարածուի երկու քառակուսի քիլոմեթրի վրայ, ՄԱԿ-ի մաս կը կազմէ 1993-էն ի վեր, տուրքերու համար դրախտ մը կը նկատուի, եկամուտի վրայ ուղղակի տուրք գոյութիւն չունի: Ներկայ իշխանը՝ Ռենիէ Գ. իշխանապետութիւնը կը վարէ 1949-էն ի վեր, 1956-ին ամուսնացած էր ամերիկուհի դերասանուհի՝ Կրէյս Քելլիի հետ որ շօշափելի օժիտ մը բերած էր, այսինքն ամերիկեան ընտրանիի մը ներդրումները: Կառքի արկածի մը զոհ գնաց 1982-ին: Երկու աղջիկները՝ Գարոլին եւ Սթեֆանի «զգայացունց»ի մասնագէտ մամուլի մը ամէնօրեայ նիւթ կը հայթայթեն, մինչ դահաժառանգ իշխանը կին կը փնտռէ...:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ցուրտը կը շարունակէ զոհեր խլել թշուառներու մօտ: Յունուար 7-ին 4 հոգի եւս մեռած են, մեռեալներու ընդհանուր թիւը 30-ի բարձրացնելով:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԳԱՇԱՆ. – Պ. Ներսէս Մխճեան 400 փրանք:

ՓԱՐԻԶ. – Պ. Ռուբէն Գրիգորեան 400 փրանք:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթ. Գուրգէն Մեծատուրեանի թարմ յիշատակին, Տիկին Սօնա Փանոսեան 500 փրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ԻՍԻ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Սիրելիներ,

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15-ին Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան Նոր Տարուան եւ Ս. Ծննդեան հանդիսութիւնն է:

Աշակերտները պիտի երգեն ու պիտի պարեն ու արտասանեն:

Հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Գլամառի Սոսիօ-Գիւլթիւրէլ սրահին մէջ, 44, ռուր տիւ Փավէ Պլան, Գլամառ:

Ծնողքներ ու բարեկամներ, մեծ թիւով եկէք ու քաջալերեցէք աշակերտներն ու կրթական մարմինը:

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

●

Chers Parents,

C'est avec un grand plaisir que l'Ephorie de notre Eglise, ainsi que le Père MURONE, vous invitent à la fête de NOEL de l'Ecole de mercredi qui aura lieu le Dimanche 12 Janvier à 15 heures, au CENTRE SOCIO-CULTUREL DU PAVE BLANC, 44, route du Pavé Blanc à Clamart.

Votre présence est indispensable, afin d'encourager les responsables de l'école, les institutrices, et surtout vos enfants.

Venez nombreux

Le Comité de Parents d'Elèves

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Արնուվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եւ Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդի Կառվարենց խումբը երեկոյթ մը կը կազմակերպեն՝

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15-ԻՆ

Մանրամասնութիւնները յետագային:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh : 01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 : 01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 13

Ը. օր Ծննդեան: Անուանակոչութիւն Տեառն, տօն Յայտնութեան եւ Թլփատութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Առաջնորդարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 14

Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին, անուանակոչութեան տօն՝ առաջնորդանիստ Մայր Տաճարին:

Ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ժամը 11.30-ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար՝

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ

եւ

ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ

ընտանիքի հանգուցեալներուն համար:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 13

Տօն է անուանակոչութեան:

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի: Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրհնէքը կը կատարուի:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Յունուար 11, կէսօրէ ետք ժամը 16-ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝

17, rue Bleue, Paris 9e, M° Cadet.

Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER à BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue, 75009 PARIS

Tél. : 01 48 24 46 57.

ՃՇԳՈՒՄ

«Եթովպահայ գաղութը» յօդուածին մէջ (Յունուար 4, Բ. էջ) երկրորդ սիւնակին 5-րդ պարբերութեան մէջ, հոգեւոր հովիւներու երկրորդը պէտք է ըլլայ՝ Վազգէն Վրդ. Քէշիշեան (եւ ոչ՝ Արզումանեան):

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :

- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :

CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

■

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :

- **Animateurs avec BAFA ayant 18 ans et ne passant pas d'examens en Juillet;**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :

CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ASSOCIATION CULTUELLE DE L'EGLISE APOSTOLIQUE ARMENIENNE DE PARIS ET DE LA REGION PARISIENNE

MODIFICATION DES STATUTS DE L'ASSOCIATION

En application de l'article 21 des statuts, vous êtes priés de noter que l'Assemblée Générale Extraordinaire des membres de l'Association se tiendra le :

Mercredi 19 Mars 1997 à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Si la proportion des 2/3 des membres de l'Association n'est pas atteinte, une deuxième Assemblée Générale Extraordinaire est convoquée pour le :

Mercredi 9 Avril à 20 heures
au siège de l'Association
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Le Président du Conseil d'Administration

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

☆ ★ ■ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ☆ ★ ■

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝

Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Օ Ր Ը

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14.30-ին

CENTRE VALEYRE — 22, rue Rochechouart, Paris 9e

Ծոխ յայտագիր Կապոյտ Խաչի դպրոցներու կողմէ:

Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու

Կ Ա Ղ Ա Ն Դ Պ Ա Պ Ա Ն

եւ ծափահարելու հայ կախարդը:

— Ծոխ պիւֆէ —

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 10

VENDREDI
10 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.024

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 19.024

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԽՕՍՔԻՆ ՀԵՏՔԵՐՈՎ

Նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի Ամանորի ուղերձը, նպատակը ուղղակի առիթ չըլլալով հանդերձ, կ'ամփոփէ երկրին տարեկան հաշուեփակին գլուխները: Տնտեսական, ընկերային լուրջ անհաւասարութիւններուն օրէ օր աւելի շեշտուող զարգացող յուսախաբութիւնը գլխաւորն է անոնց: Որքա՞ն ընդունելի ձեւ է ամէն միջոցով հարստացողները «ճարպիկ գործի մարդիկ», իսկ միւսները՝ անկարողներ նկատել ու աչք փակել ընդհ. դժգոհութեան:

Այս պարագան ակներեւ է որ անտեսութեան մատնուած չէ նախագահին կողմէ, քանի որ անոր ուղերձը կը սկսի խոստումներ չըներու հաւաստումով: Պէտք է ըսել որ այդ կեցուածքը նորութիւն չի մատներ Լ. Տէր – Պետրոսեանի պարագային. իր ելոյթները ընդհանրապէս կը յատկանշուին ամբոխավարականը, լոզունգային մէկդի դրած մօտեցումով մը: Ամանորեան ուղերձը սակայն առաջին խօսքէն զերծ է համոզելու ջանքէն ալ: Հօս անկարելի է չնշմարել ծաւալուն դժգոհութիւնը նկատի առնելու անոր տրամադրութիւնը: Այլ ձեւով, արդէն, ուղերձին ունկնդիր մեծ թիւով ականջ ունենալու հեռանկարի մը խօսքը պիտի չըլլար: Մանաւանդ որ շատ ժամանակ անցած չէ նախագահական ընտրութեան յաջորդած փոթորկումէն ի վեր որով ոչ արհամարհելի ուժգնութեամբ դժգոհութիւն մը պոռթկաց:

Նախագահն ալ մոռցած չէ Սեպտեմբերի վերջին շաբթուան պատահարները, անոնց արձագանգները, երբ անմիջապէս խօսքը կ'առնէ այդ նիւթին. կ'ըսէ թէ ընտրութեան արդիւնքներով ժողովուրդէն պառակտումի պատկեր մը տալու գաղափարը խնդրոյ առարկայ է. առիկա կը կապէ ժողովրդավարութենէ հրաժարելու երեւոյթի մը, այն բացատրութեամբ որ այդ պիտակին արժանացած երկիրներու մէջ բնական է քուէներու կէս առ կէսի մօտիկ բաշխումը: Ուղերձին տկար կէտն է այս մէկը, քանի որ թէեւ անուղղակի, ժողովրդավարութեան մակարդակին չհասած լուռ ամբաստանութեան մը թիրախ կ'ընէ բազմութիւնը. ու առիկա՝ մանաւանդ պատահարներու ոչ ամբողջական նկատառումով: Սեպտեմբեր 25 – 26-ի ցոյցերուն տասնեակ հազարաւոր մասնակիցները փողոց իջեցնողը վստահաբար ո՛չ այնքան Լ. Տէր – Պետրոսեանի ու Վ. Մանուկեանի տրուած քուէներուն համեմատութիւնն էր, որքան՝ արդիւնքներուն զեղծուած ըլլալուն, հետեւաբար գործուած անարդարութեան մասին համոզքը: Ու այլ անիրաւութեան մը տպաւորութիւնը կը գործէ ժողովրդավարութենէ հրաժարողի ամբաստանութիւն ուղղել զանգուածներու որոնք սա կամ նա ձեւով գիտցան տիրապետել իրենց զայրոյթին, չվերածուիլ խուժանի, մինչ Պաշտպանութեան նախարարն իսկ կը խոստովանի որ պահ մը քաղաքացիական պատերազմի վախը ունեցած է: Հետաքրքրական է որ պառակտումի գաղափարին ու ժողովրդավարութենէ հրաժարելու մասին խօսելով հանդերձ, Լ. Տէր – Պետրոսեան յառաջիկայ հինգ տարուան իր պարտականութիւնը կը նկատէ ապահովել ժողովուրդին համերաշխութիւնը, երկրին ներքին կայուն վիճակը: Բաներ որոնք ուշադրութեան, գործունէութեան յաւելեալ մարզ են իրեն համար որ առաջին հնգամեակին զերծ էր այդ պարտքէն:

Ուղերձին շարունակութիւնը եւս կը մատնէ թէ նախագահը անտարբեր չէ մեծամասնութեան վրայ ծանրացող բեռներուն հանդէպ: Բան մը որով շատ անգամ ամբաստանուած է ան: Կ'ըսէ թէ պիտի բարելաւուին բարոյա – իրաւական մթնոլորտը, քաղաքային քաղաքականութիւնը, պիտի սաստկանայ կաշառակերութեան, վարչական անօրինութեան դէմ պայքարը, եւայլն: Բաներ որոնք նպատակ ունին հանրութեան ընկերային վիճակին բարուոքումը: Կը հաւաստէ նաեւ թէ տնտեսական աշխուժացում կ'արձանագրուի:

Ուղերձի մը շրջանակին մէջ լաւ կը հնչեն այս բոլորը. բայց բուն հարցը հոն է որ դժգոհներու բազմութիւնը ամանորեան ելոյթի մը տուեալներով սփոփուելու տեղ ունի՞ տակաւին: Պիտի չուզէ՞ գործնական փաստերը ունենալ ըսուածին, արժեւորումներու նորովի մօտեցումին համար:

Նախագահին խօսքին մէջ ինչ որ ընդհանուրէն կ'անջատուի, շրջափակումը յաղթահարելու եւ Արցախի խնդրին մէջ միջազգային ճնշումները դիմակայելու անհրաժեշտութիւնն է: Յատկապէս այս վերջին պարագային, տնտեսական ու ընկերային վիճակէն ամէնէն դժգոհ Հայաստանցին ալ որեւէ զիջումի համաձայն չըլլար շատ հաւանօրէն: Իսկ Արցախի խնդրին մէջ զանազան կողմերու ճնշումները ամէն ժամանակէ աւելի շեշտուած են այս օրերուն: Անոր հիմերուն կարգին կը գտնուին Բաքուի քարիւղին դրաւարկը, Ռուսաստանի չէզոքական փուշը, Անգարայի ծանօթ դիրքին այս երկու ազդակներով աւելի՛ եւս շեշտումը: Բաներ որոնք նոր ու բաւական վտանգաւոր հեռանկարներ հաւանական կ'ընեն, առընչուելով Ղարաբաղի Հանրապետութեան Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Փարիզի մէջ ունեցած արտայայտութեան, թէ պատերազմը անպայման կը վերսկսի երբ մենք մոռնանք զայն:

Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի ելոյթին մեծ բացական է ընդդիմութիւնը, որպէս քաղաքական ներկայութիւն: Առիկա կը նշանակէ թէ ժողովուրդին համերաշխութիւնը եւ երկրին կայունութիւնը ապահովելու մէջ գործակցութեան կամ դերերու բաշխումի հաւանականութիւն խնդրոյ առարկայ չէ: Մինչդեռ, քուէներու մօտաւորապէս կէս առ կէս բաշխումի երեւոյթ մը ճապկումի մեծ կարելիութիւններ կրնար ու կրնայ ընծայել ղեկավար տարրին, յատկապէս միջազգային բանակցութիւններու սեղանին վրայ, ի վերջոյ, տարբեր բան է քուէներու աւելի քան 80%-ին տիրացածի հանդամանքը եւ գրեթէ իր մրցակիցին չափ քուէ ստացած նախագահի մը պարագան: Մանաւանդ որ պատկառելի բազմութիւն մը փաստը տուած է թէ չի վարանիր կարելի ձեւով պաշտպանելու ընդդիմութեան քուէները:

Տարեմուտ է ու Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի նախագահութեան Բ. հնգամեակին սկիզբը. ներսին ու դուրսին, իշխանամէտին ու ընդդիմադիրին գլխաւոր ակնկալութիւնը պիտի ըլլայ տարին փակել առաջադրութիւններու, խոստումներու իրագործումին շօշափելի ապացոյցներով:

Ա. Թ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄՈՆԱՔՕ 700

Մոնաքոյի իշխանապետութիւնը հանդիսաւոր կերպով նշեց իր հիմնադրութեան եօթներորդ դարադարձը: 30 հազար բնակիչով, Միջերկրականի Սինկափուրը նկատուած այս մանրիկ իշխանապետութիւնը ոչ մէկ գործազուրկ ունի. ոչ ոք տուրք կը վճարէ շահած դրամին վրայ. տնտեսութիւնը խաղատուներէն յաջողութեամբ անցած է պերճաշուք շինութիւններու մարզին: Այսուհանդերձ, ներկայի իշխողներուն ամէնէն մօտիկ մարդիկն անգամ չեն կրնար չխոստովանիլ որ անոնք քանի մը տարուան մէջ սպառելու վտանգին ենթարկած են եօթը դարու ընթացքին կուտակուած դրամագլուխը:

700 տարի առաջ, 1297 Յունուար 8-ին Ֆրանչեսքինօ Կրիմալտի որ Ֆրէտէրիք Ա. Կարմրամօրուսին եւ Մարոքի էմիրին դեսպան եղած ճէնովացի Կրիմալտիի մը շառաւիղն էր, վանականի զգեստաւորումով ծպտուած, Մոնաքոյի բերդին դուռը կը բախէր: Յետոյ, սպաննելով պահակները, կը տիրանար վայրին: Անոր այս յաջողութեան յիշատակը յարգելու համար է որ Կրիմալտիներու զինանշանին վըրայ գծագրուած են զինեալ երկու վանականներ:

Ֆրանչեսքինոյի ներկայի վերջին շառաւիղը՝ Ալպէր իշխանը գրեթէ հակապատկերն է իր այդ պապին: Ամէն օր որոշ մամուլ մը նշանածներ, սիրուհիներ կը վերագրէ անոր, բայց ամէն մարդ գիտէ թէ անոնց մեծ մասը երեւակայութեան պտուղն է նոյն այդ մամուլին: Նոյնքան նիւթ հայթայթող տիպարներ են անոր երկու քոյրերը՝ Գարոլինն ու Սթեֆանին:

Ամերիկացի պատմաբան Սթանլէյ Ճէքսըն Կրիմալտիներու գերդաստանին կը վերագրէ բիրտ մահերու, գլխատումներու, լքումներու, խեղդամահութեան պարագաներու, փախուստներու իւրայատուկ հաւաքածոյ մը: Անոնց անցեալին ներկային միակ տարբերութիւնը այն է որ շատ ու շատ պատահարներ սեղմ շրջանակի մէջ մնացած են, լրասփիւռներու շատ սահմանափակ տարողութեան պատճառով:

Այսօր աւելի քան ճշմարտութիւն է որ արքայական հմայքը արեւու լոյսէն հեռու պահելու աւանդութիւնը, մոռցած են թէ՛ Լոնտոնի, թէ՛ Մոնաքոյի ներկայի սերունդները: Անոնք ոչ միայն ամէն բան կը ցուցադրեն արեւուն, այլեւ կը փնտռեն հեռատեսիլի լուսարձակներն ու լուսանկարիչներու Ֆլաշները: Միւս կողմէն, իշխան Ռենիէ հարցազրոյցի մը մէջ կը շեշտէ թէ իր ընտանիքին ամէն մէկ անդամը տարբեր խառնուածքի, տարբեր վարուելակերպի տէր է, ինչ որ իր կարծիքով անոնց կու տայ աւելի մարդկայնական յատկանիշ մը: «Մենք տարբեր էակներ չենք. միւսներուն նման մարդիկ ենք մեր հարցերով, ուրախութիւններով ու վիշտերով» կ'ըսէ ան: Այս հաստատումը խոտոր կը համեմատի հանրային որոշ կարծիքի մը ակնկալութեան որ կ'ուզէ «տարբեր» նկատել գահակալներն ու թագակիրները: Այդ կարծիքը կ'ուզէ որ անոնք ոչ ոքի նմանին, իրենց կեանքի հանդրուանները ըլլան եզակի: Այդպէս եղած է 1956-ին իշխան Ռենիէի ամուսնութիւնը ամերիկացի աստղ Կրէյսի հետ: Առիկա եղած է նաեւ արդի ժամանակներու հէքեաթի մը ըսկիզբը. հէքեաթ, որուն հերոսները սիրայօժար կը յանձնուէին ժողովրդային հետաքրքրութեան: Անոր ախոյեանները ներկայի իշխանուհիներն են որոնք գահու մը առաւելութիւններուն հետ չեն ուզած անոր պարտաւորութիւններն ալ ստանձնել: Բացառութիւն է թերեւս իշխան Ռենիէ որ Կրէյս Քելլիի հետ ամուսնանալով ու իր իշխանապետութեան վըրայ հրաւիրելով ամբողջ աշխարհին հետաքրքիր ակնարկները, միշտ խուսափած է աշխարհիկ աւելորդ ցուցադրութենէ: Այսօր կ'ապրի առանձնութեան մէջ: Զաւակները չեն հետեւած իր օրինակին:

Այսուհանդերձ, 1956-ին սկիզբ առած հէքեաթը աւարտելու մօտ կը թուի: 700-ամեակին առիթով ներկայ գերդաստանին նուիրուած էջերը աւելի կը ծանրանան անոր անդամներուն մարդկային կողմին վրայ, քան՝ հրաշալիին: Սպանական ԷԼ ՓԱյիս «Խե՞ղճ հարուստներ» խորագրած է 700-ամեակին առթիւ հրատարակած թղթածրարը: Քիչ մը ամէն տեղ կը խօսուի անբախտ այդ ընտանիքին պատահածներուն մասին, ինչպէս անոնց երբեմն անխղճօրէն ենթարկուած հետապնդումներուն: Բայց առիկա բան մը կը փոխէ՞ անոնց յետագայ կեանքին մէջ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԵԼՑԻՆ հիւանդանոց փոխադրուած է, երբ պարզուած է որ ոչ թէ հարբուխէ այլ՝ թոքատապէ կը տառապի: Կրեմլինի մամուլի սպասարկութիւնը այս լուրը հաղորդեց ճշդելով որ «քանի մը օր» հիւանդանոց պէտք է մնայ, որպէսզի բուն ախտաճանաչումը ըլլայ եւ համապատասխան խնամքը տարուի: Ելցին 66 տարեկան կ'ըլլայ Փետրուարին: Լերէդ կրկին իր հրաժարումը կը պահանջէ:

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ, ընդդիմութեան 52 օրերու շարունակական ցոյցերէն ետք, զիջում մը եւս ըրաւ: Կառավարութիւնը ճանչցաւ Նիշի (Սերպիոյ երկրորդ կարեւոր քաղաքը) ընտրական յանձնախումբին որ ընդունի ընդդիմութեան յաղթանակը թաղապետական ընտրութիւններուն (Նոյեմբեր 17):

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ, Յունուար 8-ին, սպաննուած է ցամաքային բանակի զնդապետ մը, մահափորձի մը հետեւանքով որ ԷԹԱ-ի դրոշմը կը կրէ: 49 տարեկան, գնդապետը գլխուն գնդակ մը ստացած է, երբ իր բնակարանը կ'երթար: Քիչ անդին ալ երկու ահաբեկիչները կառք մը օդը հանած են մեծ վաճառատան մը մօտ: Պայթումէն անցորդներ վիրաւորուած են:

ՊԱՂՏԱՏԻ մէջ, Պարսիկները ահաբեկչական արարքներու կը դիմեն իրենց իշխանութեան ընդդիմադիր մուճահետտիներուն դէմ: Երեք հրադունդներ նետուած են Յունուար 7-ին դէպի կեդրոնատեղին, մէկը փողոցը ինկած է, ուրիշ մը իրաքցի Գրողներու Միութեան շէնքին վրայ, երրորդ մըն ալ օդը պայթած է (ամէն մէկը՝ 200 քիլօ): Մէկ մեռեալ եւ եօթը վիրաւոր կայ:

ԱԼԺԷՐԻ կեդրոնը գործուած վերջին ոճրափորձին (Յունուար 7) հաշուեկշիռը շատ աւելի ծանր է քան ինչ որ ըսուած էր սկիզբը: Մեռեալներու թիւը 23 է եւ աւելի քան 100 վիրաւորներ կան:

ԻՒՆՍԱԼ ԼՕԶԹԻՒՐՔ, քրտամէտ հրատարակիչը կրնայ բանտը մնալ մինչեւ 21-րդ դարու կէսը: 30 տարեկան, Լօզթիւրք Եուրթ – Եայըն հրատարակչատան տնօրէնն էր եւ Պետութեան Ապահովութեան Ատեանին կողմէ ամբաստանուած էր «ահաբեկչական եւ անջատողական քարոզչութեան» համար եւ դատապարտուած մէկ տարի բանտարկութեան եւ 1.1 միլիառ թրքական ոսկիի (շուրջ 55.000 Ֆրանք) տուգանքի: Դեկտեմբերին պէտք է ազատ արձակուէր, բայց, չէ ուզած կամ չէ կրցած վճարել տուգանքը, ուրեմն պէտք է դեռ 11.000 օր բանտը մնայ (մէկ օր բանտարկութիւնը կը համապատասխանէ 10.000 թրքականի): 1991-էն 62 դատեր բացուած են Եուրթ – Եայըն հրատարակչականին դէմ:

ՀՐԵԱՆԵՐԸ շատ բարկացած են, Զուիցերիոյ որուն դրամատուները շատ տրամադիր չեն թուիր վերադարձնելու նացիներու զոհերուն հարստութիւնը: Յունուար 6-ին, Դաշնակցային Խորհուրդը առաջարկած էր Ողջակիզման զոհերուն եւ անոնց ժառանգորդներուն ի նպաստ հիմնադրամ մը ստեղծել, որովհետեւ իսրայէլեան կազմակերպութիւնները կը սպառնան պօյքոթի ենթարկել զուիցերական հաստատութիւնները: Արդարեւ հրէական կազմակերպութիւնները կը պահանջեն, ըստ իրենց գնահատումին, շուրջ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԻՆՉՊԷՍ ՎԵՐՋԻ ՄԻ ՏՐՏՈՒՆՋ...

ԿԱՐԳԻՍ ՋՐԲԱՇԵԱՆ

Զըչու Արշակ եւ մեծ մայրս հազիւ երկու տարի ամուսնական կեանք ունեցան, որից ծնուեց Անոյշը: Եթէ նկատի առնենք այն բազմաթիւ ու երկար բացակայութիւնները որոնց ընթացքին Արշակ սարերն ու ձորերն էր չափում, Սալմաստից զէնք ու ռազմամթերք տեղափոխելով, Վանի ինքնապաշտպանութեան համար, երեւի երեք ամիս էլ միասին կեանք չունեցան: Հայկանոյշ գիշեր — ցերեկ սպասում էր Արշակի վերադարձը, հաւատարիմ ու համբերատար, ինչպէս Փէնէլօփ: Ու մինչեւ իր կեանքի վերջ, նա մնաց սիրահարած Արշակին:

Տարիներ անցան, Անոյշ հասակ նետեց, դառաւ գեղեցիկ մի աղջիկ, սեւաչեայ գրաւիչ դէմքով ուր թաքնուած էր մի որոշ տխրութիւն: Յետագայում նա ամուսնացաւ եւ ամուսնուն հետ չուեցին դրախտաշող Գալիֆօրնիա: Անոյշից բաժանուել շատ դառն զրկանք եղաւ մեծ մօրս համար: Բայց ծովեր բաժանող այդ հեռաւորութիւնը, արգելք չեղաւ որ մայր ու աղջիկ կապը պահեն կանոնաւոր ու յարատեւօրէն: Հէնց այդ նկատմամբ էլ, մեծ մայրս խանդով սովորեց հայերէն գրել կարդալ ու նամակագրութեամբ կապուած մնաց իր աչքի լոյս՝ Անոյշին: Այդ նամակագրութիւնը տեւեց երկար տարիներ: Ամէն անգամ երբ Անոյշից նամակ ստանայինք, այդ օրը մեծ մայրս սովորականից աւելի արագաշարժ էր գործում, աւելի տրամադրուած խօսում: Երեկոյեան բոլորս հաւաքուած սեղանի շուրջ, մայրս կարդում էր դանդաղօրէն Ֆրէզնոյից եկած նամակը: Մեծ մօրս համար, Անոյշով էր շարունակւում Արշակի կեանքը...:

Եօթանասուն անձ տարիքով, դառն ու ծանր տարիներ կրելով հանդերձ, մեծ մայրս մնացել էր բարեձեւ, «չրուխ»ի նման սլացիկ, աշխոյժ եւ ճկուն: Երբեք չէր ասի «յոգնած եմ», այլ երբեմն շնչասպառ էր լինում ու մի պահ նստում: Երբ կարեւոր կամ բացառիկ հիւրեր պիտի ընդունէինք ճաշի, ինձ արթնացնում էր առաւօտ փարփարոս մի ժամի, որ միասին — ոտնածալած կաթսան մեր միջեւ առած — խարխաշ կոճեճ: Նա այնպիսի լարուած արագութեամբ էր կոճում, որ կարծես Կլոր Տարի կռուի դիրքի վրայ, Զըչու Արշակի հրացաններն էր «մեքենայաբար» զինում: Իսկ ես, անկեղծ ասած, չէի կարող նրան հետեւել, յոգնում էի եւ ձեռքերս արդէն սկսել էին այրուցքներով (cloques) զարդարուել, արիւնոտել·

— Դէ՛հ, մեծ մա, եղաւ, հերիք ի

— Չէ՛, կտորմն էլ, արեւուդ մեռնեմ, կտորմն էլ:

Պայման էր որ խարխաշ, ճկոյթով քաշուած պահին, թելի պէս երկարէր: Այնպէս որ յիշում եմ ի՜նչ սքանչացումով, հիւրերը լափում էին ու գովում այդ օրուան խարխաշ: Իսկ ես էլ, մատներիս կիզիչ այրուցքներից, մտքումս մռմռում էի՝ «զար — զխքում»...:

Մեծ մօրս զգեստները միշտ մուգ էին, խնամուած եւ զուսպ: Սպիտակ մազերը պարզ սանտրուած, գլխին վայելուչ մի թաղ էին: Դէմքին ոչ մի գունաւոր շպար թաքցնում էր նրա չարատանջ տարիների կնճիռները: Մատներին ու վզին ոչ մի շողացող զարդ: Իսկական եւ տարաբախտ մեծ մայրիկների վերջի սերունդից էր: Հիմա կարծես կորել են մեծ մայրերը: Նրանց մազերը յամառօրէն մնում են խարտեաշ կամ սեւ «կոփկ»ի (ագռաւ) նման: Չեն ուզում հաշտուել իրանց ծննդեան թուականի հետ...:

Այո՛, խիստ էր մեծ մայրս եւ անզիջող՝ ազգային սկզբունքների նկատմամբ: Բայց եւ այնպէս զգայուն եւ հեզահամբոյր մի անձնաւորութիւն էր, ինչպէս վայել է հայ մեծ մայրերին: Ինձ ոչ մի անգամ չի ծեծել, իմ կատարած անառակութիւնների առթիւ: Երբ չափ կ՚անցնէի, նա աչքերը խոժոռում էր, ցուցամատը տանում շուրթերին ու մի խիստ նայուածքով ինձ դիտում: Դա արդէն բաւական էր որ կարմրէի ու լռէի զինաթափ:

* * *

Մտքումս է նաեւ պատերազմի վերջին տարին: Քեռիներիս շնորհիւ, ընտանիքով ապաստան գտել էինք ալպեան լեռների խորքում, Laragne կոչուած մի գիւղաքաղաքում: Ամէն տեսակէտով ապահով էինք եւ որոշ չափով անհոգ: Մասնաւորաբար այն օրուանից երբ գերմանական «անպարտ» բանակը, Ստալինգրադի ճակատամարտից յետոյ, սկսել էր պարտութեան «զաքուսքներ»ը ճաշակել ... Այդ տարին ուրեմն, գերմանացի զինուորները սկսել էին նահանջել, գրեթէ բոլոր ճակատներից: Զուգահեռօրէն ֆրանսացի փարթիզանները աշխուժացել էին եւ թշնամի ջոկատների վրայ յարձակումներ էին կատարում: Մի օր էլ, մեր ապաստանած փառաւոր առանձնատնում, խուժեցին վեց զինուած երիտասարդ «ֆետայիներ», պատճառաբանելով որ եկել են տունը խուզարկելու: Քեռուս մէկը, որ օրէնքապաշտ եւ հպարտ բնաւորութեան տէր մի անձնաւորութիւն էր, ընդդիմացաւ այդ ինքնակոչ այցելութեան ու արհամարող մի շեշտով յայտնեց՝ «Միջազգային օրէնքով դուք իրաւունք չունէք ո՛չ խուզարկելու ոչ էլ տուն մտնելու»· Փարթիզանները եւ միջազգայի՜ն օրէնք ... Այս բարձրաձայն վիճաբանութեան ընթացքին, յանկարծ երեւաց մեծ մայրս, հպարտ ու սառոյկ դիմաստուերով: Իսկոյն նա գուշակեց այս անբաղձալի այցելութեան դրդապատճառը ու, առանց այլեւայլի, սպառնացող ցուցամատի շարժումով սաստեց «վերջի անձրեւի» այս հերոսների վրայ՝ «եա՛, էս ի՞նչ բան ի, դուք ո՞վ էք: Ի՞նչ ի, Թուրքի արած խերիք չէր, մկայ էլ դուք էկա՞ք, Ձեր քըլըխ թաղեմ, «մուսխօ» ջայնուէք մեր տնից», Փարթիզանները յանկարծակիի եկան, շշմեցին մեծ մօրս յարձակողական վարմունքից, իրար մի քանի խօսքեր փոխանակեցին, նրանցից մէկն էլ պահանջ զգաց բաց թողնել մի քանի հայհոյանք ու վերջում նրանք տրտնջալով հեռացան, մի բաժակ էլ կոտրելով:

Մարսէյլի գաղթականի նուաստացուցիչ կեանքը մեծ մօրս չէր տկարացրել: Կլոր Տարից ժառանգած խիզախութիւնը նրանից չէր հեռացել:

Ի միջի այլոց, յիշում եմ որ նա ինձ պատմել է նման մի դէպք որ պատահել էր 1912 — 1913—ին Այգեստանում: Մի քանի ֆետայիներ մտնում են բռնօրէն Յովհաննէս Տէր — Պօղոսեանի տունը: Զէնքերը ձեռին պահանջում — սպառնում՝ «Յովհաննէս աղա փարայի կարիք ունենք, պիտի տաս անմիջապէս թէ ոչ...», ճիշդ այդ պահին ներս է մտնում մեծ մայրս ու հանդարտ — պաղարիւն շեշտով միջամտում է՝ «Հայրենակիցներ էդ ինչ խօսելուն ձեւ ի, ամօ՞թ չի, նստէք մարդավարի խարար տանք, իրար հասկնանք թէ ձեր ուզածը ի՞նչ ի, ամօթ ի ամօթ զէնքով խօսել» մաուզէրները վերադարձան իրանց պատեանում, ֆետայիները յանձնուեցին նստարաններին ու սկսուեց զրոյցը: Էլ չիմացայ մեծ մօրիցս, թէ այդ օրը ինչ գումարով «թեթեւացաւ» մեծ — հայրս՝ Յովհաննէս աղան...:

* * *

Անցեալ տարի Երեւանում, բախտ ունեցայ բարեկամիս տունը, հանդիպել մի խումբ մարտնչող երիտասարդների: Նրանց զինակից ընկերներից մէկի տարեդարձն էին տօնում, այն ընկերոջ որի աջ ձեռքը, Շուշիում, անջատել էր Ադրբեջանցու ձեռնառումբը: Ուրախ մթնոլորտ էր սեղանի շուրջ, երգում էին յեղափոխական ու ժողովրդական երգեր, երբեմն էլ Ռուբէն Երեւանցու դայլայլիկները, կամ Յարութի մլաւումները: Երգում ու կատակում էին: Սեղանը զարդարուած չէր անցեալի շռայլութեամբ: Բայց եղածը բաւական էր ուրախ ու հայաբոյր մթնոլորտ ապահովելու համար: Երիտասարդներից մէկը որ բաւականի ներշնչուել էր թթի օղու բաժակից, պահանջեց լռութիւն ու հարց տուեց՝

— Իսկ ես ի՞նչի երանի պիտի տամ էն որ կը զոհուի հայրենիքի համար: Ախր ես վռազ չեմ մեռնելու: Ես ուզում եմ ապրել, պսակուել եւ 10 երեխու հայր լինել,

— Մի կնոջից 10 հատ մի քիչ շատ չի՞, հարց տուեց կողքի ընկերը:

— Դէ՛հ, լա՛ւ Համօ ջան, դարդ մի անի, քեզ շուտով պսակելու ենք, ցաւդ տանեմ, մարդ մի անգամ կը մեռնի:

— Ի հարկէ մի անգամ, շարունակեց սպիտակաշող մազերով տան տէրը, եթէ մի քանի անգամ մեռնենք, վայ թէ վարժուենք:

Արցախի սահմանապահ երիտասարդները «վռազ» (աճապարուած) չեն մեռնելու, ինչպէս այս մոլորակի բոլոր մահկանացուները, ցանկանում են հասնել կեանքի վերջի կայանը ամենաերկար ճամբով ... Ի վերջոյ, կռուի պահին, իսկական հերոսները ողջ մնացողները չե՞ն: Այնուամենայնիւ, այսօր այդ երիտասարդներն են կուրծք տուող թշնամու դնդակներին ու ամէն մէկի խորքում, ննջում է մի Զըչու Արշակ...:

* * *

Մեծ մայրս, մի հանդրուան էր համարում Մարսէյլ քաղաքը, այլ բնաւ իր վերջի ապաստանը: Մինչեւ իր վերջի օրերը նա տարուած էր բազմաթիւ ծրագիրներով: Ու ամէն իր յայտնած ծրագիրը սկսում էր՝ «երբ ճամբախ բացուի եւ վերադառնանք մեր երկիր, պիտի...» Նա յաջողեց ինձ փոխանցել վերադարձի այդ խոր ցանկութիւնը:

«Ճամբախ»ը չբացուեց ... ու նա մեղանից բաժանուեց առանց արժանանալու այն հրճուանքին որ եղաւ անկախ Հայաստանի վերածնունդը՝ այդ առաջի սրբազան հանդրուանը արմատական Հայրենիքի ճամբին...:

«Ճամբախ»ը չբացուեց ու մեծ մայրս դառնացած հեռացաւ այս աշխարհից, ինչպէս որ վկայում է 1946 Սեպտեմբեր 25 թուակիր իր նամակը ուղղուած Արտակ Դարբինեանին՝

«Պր. Արտակ, շատ անգամ խօսակցութիւն ունեցած եմ ինձ հասկացող շրջապատիս հետ եւ ցաւով եմ պատմել որ Արշակի պէս հերոսներ, երբ իրենց տուն, ընտանիք մոռցած, նուիրումով կը պայքարէին հայրենիքի եւ հայ ժողովուրդի ազատութեան համար, այդպիսի նահատակուողների անունները պիտի մնան անմահ: Այսօրուան եւ գալիք սերունդի օրինակ դառնալու համար: Իր մօտիկ ընկերները պէտք էին կատարել այս վեհ պարտականութիւնը, որպէսզի վառ մնար անոնց անմոռանալի գործը»:

Թւում է որ Թուրքից յետոյ, անտարբերութիւնն է մեր ոխերիմ թշնամին...:

Քանի որ Կլոր Տարի կռիւը, Զըչու Արշակի հետ պիտի կորչեն մոռացութեան ովկէանոսում, թող այս գրութիւնս, իբր վերջի տրտունջ, դառնայ պատգամ կրող մի շիշ, «թալած» ծովում ... Ու նաեւ կապուտածաղիկ մի փունջ, քաղուած՝ Շուշանց գիւղից, մեծ մօրս՝ Հայկանոյշի, թառամող յիշատակին...

Փարիզ
Դեկտեմբեր 1996

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԳԻՐՔ ՄԸ ԵՒ ԳՐՔԻ ՊՐԱԿ ՄԸ

Գոնէ երբեւ շնորհակալութիւն եղած նուէրին կամ՝ գնահատելու համար թափուած ճիգը եւ կամ՝ պարզապէս, գրքի բովանդակութենէն, ստացուած գոհունակութիւնն ու վայելքը արտայայտելու համար, պէտք էր շատ աւելի առաջ, քանի մը տող նուիրած ըլլայի, հրապարակ իսկ չելած, ձեռքս հասած այս գրքին ու պրակին: Բայց երբ հեռացած ես ընկերային կեանքէ, մասնակից չես ընդհանուր եռուզեռին, երբ այլեւս ո՛չ մէկ տենչ ու երազ կը խանդավառէ քեզ, երբ գիտակցութիւնն անգամ կորսնցուցած է իր նշանակութիւնը, դժուար է այլեւս շարժման մէջ դնել ուղեղն ու մկանները:

Հակառակ այս իրողութեան, տառապանք չկայ ներկայ տողերուն մէջ: Քիչ մը զարմանք եւ շատ մը հիացում իրար խառնուած, լուսատիպի պէս, մտածումները կը փոխադրեն թուղթին:

Զարմանքը կուգայ գրքի հրատարակութենէ. որովհետեւ գիտենք, որ այսօր ո՛չ գիրքով հետաքրքրուող, ո՛չ գնող եւ ոչ ալ կարդացող գոյութիւն ունի: Ուրեմն մե՛ղք է տպագրութեան յատկացուած գումարին: Ճիշդ է, որ Վարդան Օզինեանի նորաձեւ տպագրութեան կազմածներն ու սարքաւորումը կրնան կիսովին նուազեցնել Կեդրոնականի սաներուն ծախքերը, բայց ո՞վ պիտի վճարէ թեքնիք աշխատանքներու համար վատնուած ժամանակի գինը:

Հո՛ս է որ մեր հիացումը կ՚երթայ Ֆրանսայի Կեդրոնականցիներու Սանուց Միութեան, որ չի զբաղիր դրամական «ճղճիմ հարցերով», կ՚արհամարհէ ամէն դժուարութիւն՝ լաւագոյնս արժեւորելու համար իր գոյութիւնը: Լծուած եռուն աշխատանքի, մանաւանդ այս վերջին տարիներուն, կը շարունակէ զարգացնել իր գործունէութիւնը:

1995—ին էր որ հրապարակ հանեց՝ Կեդրոնականը իր բարձրութեան վրայ պահող տնօրէն եւ դաստիարակներէն Գեղամ Գավաֆեանի, Պօղոս Գէորգեանի եւ Մկրտիչ Հաճեանի դիմանկարներով դրոշմաթուղթեր: Կազմակերպեց նաեւ շարք մը դասախօսութիւններու, որ արդէն հրատարակուեցան «Յառաջ»ի մէջ, իսկ այսօր՝ վարժարանի հիմնադրութեան 110—րդ տարեդարձին առթիւ, նախաբանով մը ճոխացած, լոյս կ՚ընծայէ այդ դասախօսութիւնները գրքի պրակի ձեւով:

Առաջին դասախօսութիւնը՝ «Լոյս, առաւել լոյս», կատարուած է Վարդան Օզինեանի կողմէ: Դարերու երկայնքին, դպրոցի եւ ուսուցման ստեղծումին, ելեւէջներուն ու զարգացման պատմութիւնն է:

Երկրորդ դասախօսութիւնը՝ կատարուած է Տիգրան Հաճեանի կողմէ, դրուատումն է Գեղամ Գալաֆեանի, իբրեւ տնօրէն, ուսուցիչ եւ ճարտարագէտ: Իսկ Շաքէ Տէյիրմէնճեան մէկ առ մէկ կը թուէ Պօղոս Գէորգեան մարդու եւ դաստիարակի արժանիքներն ու բարեմասնութիւնները: Չորրորդ դասախօսութիւնը դարձեալ կը պատկանի Վարդան Օզինեանի, որ վեր կը հանէ Մկրտիչ Հաճեանի անձնաւորութիւնն ու բազմաթիւ արուեստներու տաղանդով օժտուած շնորհները:

Այս դասախօսութիւնները կը ձգտին անշուշտ, մէկ կողմէ յաւերժացնել՝ մշակութային մեծ գործիչներու ու վարժարանի կատարած ու դեռ կատարելիք կարեւոր դերը, միւս կողմէ՝ անոնց արժանիքներու մէջէն իսկ, հրահրել հայեցի դաստիարակութեան եւ հայերէն լեզուի ուսուցման սէրը, դէպի Եւրոպականացում դիմող հայ գաղութներուն: Ասիկա, աւելի քան երբեք, այժմէական եւ անյետաձգելի պարտականութիւնն է՝ իւրաքանչիւր դաստիարակչական եւ ընդհանրապէս մտաւորական աշխատանքի նուիրուած հայու: Սակայն, դպրոցը դարձնելու համար իրական ուսուցման վայրի, հասնելու համար շօշափելի արդիւնքի, պէտք չէ հրաւէր ուղղել առաջին հանդիպողի, այլ պատրաստել, դաստիարակելու կարող, մանուկներն ու պատանիները խանդավառելու ատակ ուսուցիչներ: Վարժարանային կեանքի մէջ եփած, փորձառութիւն ձեռք ձգած Կեդրոնականի Սանուց Միութեան անդամները՝ Փարիզէն Նիս, համոզուած են, որ այդ ձեւով միայն կարելի կ՚ըլլայ դպրոցները հասցնել մշակութային ցանկալի մակարդակի մը:

Այս միեւնոյն մտահոգութեամբ եւ առաջադրանքով է որ՝ Կեդրոնականի 110րդ եւ Բեզդալոցցիի 250—րդ տարեդարձին առթիւ հրատարակուած է Պօղոս Գէորգեանի «Բեզդալոցցի» խորագիրը կրող հատորը: Յայտնի է որ՝ Զուիցերիոյ մէջ, 1996—ը յայտարարուած է Բեսդալոցցիի տարի: Պօղոս Գէորգեան, կեանքի քանի մը տարիները՝ իբրեւ ուսանող եւ ուսուցիչ, անցուցած Զուիցերիա, մօտէն հետեւած է «կիրարական ուսուցման հիմնադիր» Բեզդալոցցիի կեանքին ու գործունէութեան, խորապէս ուսումնասիրած, իւրացուցած եւ գործադրութեան դրած անոր դաստիարակչական եւ ուսումնական մեթոտները: Սակայն մեծ տարբերութիւն մը կայ այդ երկուքի հարցերու մօտեցման եւ մտայնութեան մէջ:

Բեզդալոցցի ապրած գրեթէ աւատապետական վաշխառու շրջանի կեանք, բայց սնած քրիստոնէական ներողամտութեան եւ ողորմածութեան սկզբունքներով, թշուառ գիւղացիութեան օգտակար ըլլալու, չքաւոր մանուկներն ու պատանիները կրթելու եւ դաստիարակելու համար, նուիրուածութիւնն ու զոհողութիւնը հասցուցած է ծայրայեղութեան եւ աներեւակայելի չափերու, որոնց հետեւանքն իսկ է անկողին իյնալը, ինչ որ ո՛չ մէկը կը նպաստաւորէ, ոչ ալ միւսը: Մինչդեռ Պօղոս Գէորգեան, իբրեւ իրապաշտ մարդ, կ՚ընդհանրացնէ այն միտքը թէ՝ բարո-

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21, 1996

× Բողոքական Եկեղեցւոյ Միւհայմ-Բուհր քաղաքի կաճառին եւ Գերման-Հայկական Ընկերակցութեան կողմէ Թուրքիոյ քրիստոնեայ փոքրամասնութիւններու մասին կազմակերպուած եռօրեայ սեմինարին (1996 Հոկտ. 18 – 20 թուականներու միջեւ), հրաւիրուած էր նաեւ Գերմանիոյ Հայոց առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան, 1996 Հոկտեմբեր 20, Կիրակի առաւօտ կաճառի մատրան մէջ կատարեց կարճ արարողութիւն մը եւ հոգեհանգստեան մասնաւոր պաշտօն, իր կողքին ունենալով Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, Կարապետ Արեղայ Յարութիւնեան, Կարպիս Սրկ. Գարագալաֆեան ու Յակոբ Սրկ. Նալպանտեան:

Գարեգին Եպիսկոպոս յետ արարողութեան գերմաներէն լեզուով քարոզեց, հայ ժողովուրդի պատմութեան դաժանութիւններէն կրած տառապանքը նոյնացնելով Քրիստոսի խաչին հետ, շեշտեց, թէ խաչէն կ՛անցնի միայն յաւիտենական կեանքի ճամբան քրիստոնեայի մը համար: Արարողութեան ներկայ էին բազմաթիւ ազգերէ ներկայացուցիչներ եւ ունկնդիրներ:

× Այս տարի Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան հիմնումին 5-րդ տարին վերջացաւ արդէն: Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս, 1996 Նոյեմբեր 16-ին նշուեցաւ Առաջնորդութեան տարեդարձը շքեղ պարահանդէսով մը Ֆրանքֆուրթի Ֆրանքֆուրթէր Հօֆ հիւրանոցին մէջ, երգիչ Մարթէն Եօրկանցի մասնակցութեամբ:

Հանդիսութեան ընթացքին յաջորդաբար խօսք առին՝ Թեմական Խորհուրդի ատենապետ Դր. Տոքթոր Սարգիս Քէհեաեան, ՀՀ Գերմանիոյ դեսպանութեան կցորդ Պր. Ռուբէն Սաֆրաստեան, Առաջնորդ Սրբազան Հայրը, որոնք անգամ մը եւս յիշեցին Գերմանիոյ Առաջնորդութեան հինգ տարիներու կարած ճամբան, ընդգծեցին ներկայացած հարցերն ու անոնց լուծումները եւ անդրադարձան ապագայ ծրագիրներուն, որոնք կը ներգրաւեն կազմակերպչական ու շինարարական աշխատանքները:

× Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդը ընդառաջելով Նիւրնպէրկի հայ համայնքի հրաւէրին, 1996 Նոյեմբեր 23-ին պատարագ մատոյց տեղւոյն Ս. Քրիստոս Եկեղեցւոյ մէջ, ուր իրեն սպասարկեցին Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան, Կարապետ Արեղայ Յարութիւնեան եւ Յակոբ Սրկ. Նալպանտեան: Ան տեղւոյն հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս Հայր Սուրբի դիմումը նկատի ունենալով համայնքի երգչախումբի ղեկավար Պ. Արման Սիւսլեանին շնորհեց դպրութեան աստիճան, կոչելով զինքը առաւել նուիրական ծառայութեան:

Յետ պատարագի եկեղեցւոյ սրահին մէջ ներկայ շուրջ 250 հոգիներուն տրուեցաւ սիրոյ սեղան մը, որուն կը մասնակցէին նաեւ Աւետարանական Եկեղեցւոյ հոգեւորականներ եւ ներկայացուցիչներ: Գարեգին Եպիսկ. իր հուսկ բանին մէջ շնորհաւորեց Արման դպիր Սիւսլեանը ու ընդգծեց Աստուծոյ նուիրուած ծառայութեան կարեւորութիւնը, մաղթելով որ ան փարակիչ ըլլայ նաեւ համայնքի միւս անդամներուն ալ: Շնորհաւորեց երգչախումբը, որ կազմուած էր Հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս Հայր Սուրբի ջանքերով եւ նոր վարչութեան անդամները, քաջալերեց զիրենք իրենց պարտականութիւններուն մէջ:

× 1996 Նոյեմբեր 24-ին Քէօլնի հայ համայնքի մատաղօրհնութեան եւս ներկայ գտնուեցաւ Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս մատուցանելով օրուան պատարագը, շուրջ 400 հաւատացեալներու ներկայութեան: Պատարագի ընթացքին իրեն սպասարկեցին Կարապետ Աբեղայ Յարութիւնեան, Կարպիս եւ Յակոբ Սարկաւագները: Երգեցողութիւնները կատարուեցան Կոմիտաս երգչախումբի կողմէ ղեկավարութեամբ Արէտ Պեքճեանի:

Առաջնորդը քարոզեց մատաղի նշանակութիւնը նիւթ ունենալով եւ զայն կապեց մեղի համար մատաղուած Քրիստոսին, որ առանց մատաղուելու եւ տանջուելու կարելի չէր որ մեղի փրկութիւն շնորհէր: Նոյնպէս ալ, ըսաւ Գարեգին Եպիսկոպոս առանց տանջուելու եւ մատաղուելու չենք կրնար երջանկութիւն ձեռք ձգել ոչ մեր անձերուն, ոչ մեր ընտանիքներուն եւ ոչ ալ ընկերային ու համայնական մեր կեանքին:

Յետ պատարագի համայնքի սրահին մէջ տրուած սիրոյ ճաշին մեծ բազմութիւն մը ներկայ գտնուեցաւ՝ հաղորդակից դառնալով Հոգեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեանի սրտապնդիչ խօսքերուն եւ շնորհաւորութիւններուն՝ վարչութեան բոլոր անդամներուն եւ դպիրներու հասցէին, որոնք իր կողմէ պարգեւատրուեցան նաեւ Ս. Էջմիածինէն բերուած Միւռոնօրհնէքի առթիւ պատրաստուած մոմերով:

× 1996 Նոյեմբեր 26-ին Առաջնորդը այցելեց Պիլէֆէլտ քաղաքը, կեդրոնական հիւանդանոցին կապուած եւ այս վերջինի կողմէ հայ համայնքին առաջարկուած մատուռ մը աչքէ անցընելու: Սրբազանը իր հետ ունենալով ճարտարապետ Պր. Արմէն Հախնազարեանը տուեալ մատուռը այցելեց եւ ապա եկեղեցւոյ պատասխանատուներէն ստացաւ մատրան յատակագիծն ու հայ համայնքին տրամադրուելու պարագային առաջարկուած պայմանները, որպէսզի զայն ստանձնելու վերջնական պատասխան մը կարենայ տալ:

Գարեգին Եպիսկ. նոյն գիշերը տեղւոյն ազգայիններուն հետ ժողով մը գումարելով անոնց պարզեց տրամադրելի մատրան հանգամանքները: Նոյն ժողովին Պիլէֆէլտի համայնքին համար ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն մը հետեւեալ անձնաւորութիւններէ. –

Տոքթոր Այհան Թուրանօղլու (Ատենապետ), Պ.Պ. Գաբրիէլ Աչըրգպաշ (Փոխ – Ատենապետ), Զատիկ Վարդանեան (Ատենադպիր), Յակոբ Տէմիր (Գանձապահ), Բենիամին Չէլիքէլ (Փոխ – Գանձապահ):

× Գարեգին Եպիսկ. Առաջնորդարանին մէջ 1996 Նոյեմբեր 28-ին ընդունեցաւ Աւետարանական Եկեղեցւոյ արտաքին առաքելութեան եւ Ուղղափառ Եկեղեցիներու հետ յարաբերութիւններու ներկայացուցիչ Հայր Հայնց Քլաութքէն, որ վերջերս այս պաշտօնին կոչուած էր: Հայր Քլաութքէ շուրջ երկու ժամ տեւողութեամբ ծանօթացաւ Գերմանիոյ Առաջնորդին հետ, ծանօթացուց իր գործունէութիւնը եւ նոր առաջարկութիւններ բերաւ Հայ Եկեղեցւոյ հետ յարաբերութեանց նոր շրջան մը սկսելու: Կ՚արժէ ընդգծել նաեւ, որ իր միջոցաւ Գերմանիոյ Առաջնորդարանին մէջ հաւաքուած են բազմաթիւ աստուածաբանական նիւթերով գիրքեր, որոնք պիտի ուղարկուին Երեւանի Պետական Համալսարանին մէջ նոր բացուած աստուածաբանութեան ֆաքիւլթէի գրադարանին, Շահէ Արք. Աճէմեանի ղեկավարութեամբ:

× Գերմանիոյ Հայոց Առաջնորդութեան կազմակերպչական աշխատանքներու ծիրին մէջ Առաջնորդը հրաւիրուած էր Միւնիխ, 1996 Դեկտեմբեր 7-ին, ուր ան ներկայ գտնուեցաւ տեղւոյն համայնքին տարեկան ընդհանուր ժողովին:

Ժողովի բացումէն առաջ, տեղի ունեցաւ յիշատակի կարճ հանդիսութիւն մը նկատի առնելով Դեկտեմբեր 7-ի թուականը, որ կը զուգադիպէր Հայաստանի երկրաշարժի 8-րդ տարելիցին: Այս առթիւ տեղւոյն Բարեկամական Միութիւնը կարճ յայտագիր մը իրագործեց մահացողներու յիշատակը խորհրդանշող մոմերով յարդարուած բեմի մը վրայ, որու ընթացքին դպրոցականներ արտասանեցին Տիկին Օխոյեանի առաջնորդութեամբ եւ Սիամանթօ թատերական խումբի ղեկավար Պր. Օննիկ Սաաէթեան ճառով մը յիշատակեց երկրաշարժի չարաշուք պահը:

Յիշատակի այս պահէն ետք ներկաները գումարեցին ընդհանուր ժողովը եւ ընտրուեցաւ նոր վարչութիւն մը հետեւեալ անդամներէ բաղկացած.

Տիկին Ալիս Խաչատուրեան (Ատենապետ), Պր. Կարօ Աբրահամեան (Փոխ – Ատենապետ), Պր. Օննիկ Սաաէթեան (Ատենադպիր), Տիկին Հայրըմարի Գալըպճեան (Գանձապահ), Պր. Արման Թիւթիւնճեան (Փոխ – Գանձապահ), Տիկին Նուարդ Սէյրէք (Գործակատար), Տիկին Ապլան Օխոյեան (Գործակատար), Պր. Անդրանիկ Տէմիրճիօղլու (Պահեստի), Պր. Յարութիւն Թաշտան (Պահեստի), Տիկին Ալիս Սըվաճը (Հաշուեքննիչ), Պր. Յովսէփ Սէյրէք (Հաշուեքննիչ):

Ժողովի ընթացքին Գարեգին Եպիսկոպոս պատասխանեց ներկաներու հարցումներուն, մանաւանդ Առաջնորդութեան մայր կանոնագրութեան մասին, որուն համապատասխան վերափոխուեցաւ նաեւ Միւնխէնի հայ համայնքին հին կանոնադրութիւնը:

× Այս տարի կը լրանար նաեւ Կէօփինկէնի Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ օծման 13-րդ տարեդարձը: Աւետարանական Եկեղեցւոյ պատկանող պատմական եկեղեցին հայ համայնքին տրամադրուած էր եւ անոր մէջ ներքին փոփոխութիւններ կատարուելով օծուած էր Գերմանիոյ նախկին Հայրապետական Պատուիրակին կողմէ:

1996 Նոյեմբեր 14-ին հանդիսաւոր պատարագը մատոյց Գարեգին Եպիսկոպոս, որուն Ս. Սեղանին վրայ սպասարկեցին Հոգեւոր հովիւ Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան եւ Յակոբ Սրկ. Նալպանտեան: Իսկ երգեցողութիւնը կատարուեցաւ Նիւրընպէրկի երգչախումբին կողմէ Արման դպիր Սիւսլեանի ղեկավարութեամբ:

Տարեդարձի այս հանդիսութեան ներկայ գտնուեցաւ բացառիկ բազմութիւն մը, որուն գլխաւոր պատճառը հաւանաբար այն էր, թէ որոշ ժամանակ մը առաջ Կէօփինկէնի հայ համայնքը միանալով Շթութկարթի հայ համայնքին հետ, որ շատ հեռու չէ վերջինէն, կազմած էր միացեալ վարչութիւն մը: Խստ գովելի եւ օրինակելի այս միացումը իրականացած էր երկու համայնքներու ատենապետներու ջանքերով՝ Արման Սրկ. Փիլիպոսեանի եւ Բենիամին Այնալի եւ ինքնաբերաբար օրակարգի վրայէն վերցուած էին բազմաթիւ բարդութիւնները: Այս միացումը նաեւ առիթը ստեղծած էր միացեալ վարչութեան կեդրոնացած ու շինարար աշխատանքին:

Գարեգին Եպիսկոպոս ընդգծելով այս գովելի արարքը իր քարոզին մէջ շեշտեց միացեալ ջանքերու բարիքները եւ մանաւանդ հոգեշինութեան ուղղուած գործունէութիւնը, որ միակ գնահատուող աշխատանքն է Աստուծոյ կողմէ:

Պատարագին եւ յետոյ ընդարձակ սրահի մը մէջ տրուած սիրոյ ճաշին ներկայ էին Կոմիտաս եւ Սերովբէ Վարդապետները, ինչպէս նաեւ համայնքի կողմէ յատկապէս Պոլիսէն հրաւիրուած «Մարմարա» օրաթերթի արտօնատէրը Ռոպէր Հատտէճեան իր ազնուափայլ կենոջը հետ ու երգիչ Ալէքս:

Հանդիսութեան խօսք տրուեցաւ յարգարժան Պր. Ռոպէր Հատտէճեանին, որ շնորհաւորելէ ետք հանդիսութեան կազմակերպիչները ջերմ մաղթանքներ ըրաւ անոնց յաջողութեան եւ քաջալերեց զիրենք մշտական պահել հաւատքն ու եռանդը: Ապա Գարեգին Եպիսկոպոս ողջոյնի խօսք ուղղեց ու շնորհակալութիւն յայտնեց Պր. Հատտէճեանի արտայայտութիւններուն, ինչպէս նաեւ օրհնեց ներկաներն ու շնորհաւորեց նոր վարչութիւնը:

Նոր վարչութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անդամներէ.

Պ.Պ. Յակոբ Աւետիքեան (Ատենապետ), Ստեփան Բարիլուեան (Փոխ – Ատենապետ), Պերճ Օհանօղլու (Ատենադպիր), Մանուկ Քէօսէ ((Փոխ – Ատենադպիր), Խաչիկ Փիլիպոսօղլու (Գանձապահ), Աբրամ Փիլիպոսօղլու (Փոխ – Գանձապահ), Մասիս Օհանեան (Գործակատար):

ԴԻՒԱՆ
ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ՝ ՄԵԿՆՈՂՆԵՐՈՒ ԵՒ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐՈՒ ՔԱՌՈՒՂԻՆ

Արտագաղթի ու նաեւ ներգաղթի իւրայատուկ շարժումներու բեմ է յետխորհրդային Ռուսաստանը: Աւելի ուշագրաւ է երկրորդը: Նախկին խորհրդային արբանեակ հանրապետութիւններու մէջ ապրող 9 միլիոն գաղթողներու գոնէ մէկ երրորդը փոխադրուած է Ռուսաստան: Անոնք յոյս ունին գաղթի ծաւալուն շարժումներէն օգտուելու, ինչպէս դարասկիզբին Ստոլիփինի բարեփոխումներուն շրջանին: Այն օրերուն ալ աւելի քան 3 միլիոն հոգի Ուրալներէն անդին ապրելու մեկնած էին, խրախուսուած՝ որոշ ընձեռուած առաւելութիւններէ: Անոնց պարտքերը ջնջուած էին, կարելիութիւն տրուած էր հողամշակութեան անհրաժեշտ նիւթեր, միջոցներ ունենալու, առանց տոկոսի վարկ կամ փոխառութիւն ստանալու: Ա. աշխարհամարտին նախօրեակին Սիպերիան կ՚արտածէր կարագ, հացահատիկներ եւ տասը տարուան մէջ 14 հազար քիլոմեթր ճամբայ շինուած էր:

Ստալինեան շրջանէն ետք գաղթականները մասնակցութիւն բերին երկրին ճարտարարուեստականացումին, մշակեցին կոյս հողեր, եւայլն:

Ռուսաստան Խորհրդային Միութեան տարածքին աւելի քան երեք չորրորդը ժառանգեց: Բայց տնտեսական ու ժողովրդագրական կարողութիւնը այդ միութեան կէսին կը հասնի միայն: Երկրին կեդրոնական շրջանին մէջ բնակչութեան խտութիւնը միջին հաշուով հաւասար է Եւրոպային, բայց ասիական մասին մէջ այդ խտութիւնը դրացի երկիրներէ 70 անգամ նուազ է: Մասնագէտներու կարծիքով, յառաջիկայ 10 տարուան մէջ 16·5 միլիոն պիտի պակսի ռուս բնակչութեան թիւը: Այդ առումով ճակատագրին մէջ նուէրը կը նկատուին ներգաղթողները:

Արեւմուտքի մասնագէտներու արժեւորումով ուղեղներու կորուստին, արտագաղթին Ռուսաստանի պատճառած վնասը անոր տրուած ամերիկեան վարկերու առ նուազն 40 անգամն է: Բարեբախտաբար, որոշ ուղեղներ կը վերադառնան: Կը վերադառնան նաեւ նախկին խորհրդային երկիրներու մէջ գործող մասնագէտներ: Անոնք խորհրդային իշխանութիւններու կողմէ ղրկուած էին զարգացնելու երկրին ծայրամասերը: Մեծ կարողութեան տէր այդ անձերը միջին Ռուսէ մը 3·5 անգամ աւելի բարձր ուսման տէր են: Անոնց հարկը զգալի է յատկապէս գեղջկական շրջաններու մէջ: Կը պակսին ուսուցիչներ, բժիշկներ, շինութեան գործաւորներ: Նորեկները կ՚երթան Սիպերիա, Վոլկայի, Դոնի շրջանները եւ կեդրոնական Ռուսաստան. նաեւ Ուրալի հարաւակողմը, Ռուսաստանի արեւմուտքը, Ստաւրոպոլի շրջանը:

Ռուսաստան վերադարձողներու մէջ կարեւոր թիւ մը կը ներկայացնեն Չէչէնիայէն գաղթողները: Կ՚ըսուի թէ 600 հազարի կը հասնի անոնց թիւը, հակառակ որ ենթադրութիւնները կը մնային 400 հազարի շուրջ:

1996-ի պետական պիւտճէն գաղթականներու համար 2000 միլիառ ռուբլիի յատկացում կը նախատեսէր: Մինչեւ հիմա 368 միլիառը տրուած է, որուն 30-ը Չէչէնիայէն ապաստանողներու՝ որպէս իրենց քանդուած բնակարաններուն հատուցում: Ինչ որ ալ ըլլան դժուարութիւնները, գանգատները, Ելցինի իսկ հաւաստումով, Ռուսաստան ներգաղթողներէ ոչ մէկը պիտի մերժէ: Անոնք կը նկատուին աշխատող յաւելեալ բազուկներ եւ ոչ թէ կերակրելի աւելորդ ներկայութիւններ, Ներգաղթողները ինչպէս գրեթէ ամէնուր աժան աշխատանքի աղբիւր են, շատ անգամ լաւ պատրաստուած ու պատրաստ ամէն բանի:

ՔԱՂՀԱՆ

յայէս եւ փիլիքայէս արդէն գոհուող դասախօսը պէտք է վարձատրուի ընդարժանւոյն, որպէսզի, զերծ նիւթական մտահոգութենէ, ամբողջովին նուիրուի աշակերտի կրթութեան ու զարգացման: Զրկանքի ենթակայ, հիւծած մարդը ո՛ր աստիճան կրնայ օգտակար դեր կատարել:

Զիս կապտողն ու խորհրդածութեան մղողը Բեռդալոցցին չէ, այլ Պօղոս Գէորգեան դասագիրքը: Ուսուցանելու, պատանին ու երիտասարդը դպրոցի կեանքին կապելու տենչը այնքա՛ն զօրաւոր է անոր մէջ, որ «Բեռդալոցցի» հատորն անգամ գրած է կարծես, աշակերտներու համար՝ վերածած զայն դասագիրքի: 20 – 30 տողի կամ՝ մէկէն երկու էջի մէջ, մտքերու եզրակացութիւնը դարձուցած է ենթախորագիր: Այնպէս որ՝ ո՛չ ընթերցողը, ոչ ալ աշակերտը չեն տարուիր երբեք մտածելու թէ՝ ի՛նչ ըսել ուզած է հեղինակը: Բացատրութիւնը ենթախորագիրն է: 127 էջ ունեցող գիրքը կը պարունակէ 84 ենթախորագիր կամ աշակերտի դաս: Զարմանալի չէ ուրեմն, որ «Հայ Բեռդալոցցի» Պօղոս Գէորգեան հրաւիրուած է պաշտօնավարելու մշակութային լաւագոյն կեդրոններու մէջ՝ Զուիցերիայէն Պոլիս եւ Մելգոնեան: Իր աշակերտները երախտագիտութեամբ կը յիշեն զինք, քանդակելով իր անունը, պատուոյ տախտակին վրայ:

Այո՛, գնահատանքի արժանի է Կեդրոնականի նախկին Սաներու Միութիւնը, մանաւանդ երբ մտածենք թէ՝ առանց հաւութարեր ձեռնարկներ կազմակերպելու, նիւթական օժանդակ ու անգամ կ՚ընէ յարատեւող վարժարանին, որպէսզի երբեք կանգ չառնէ անոր ընթացքը:

Այս բոլորէն ետք, իրաւունք չունի՞ն միթէ բաժակ պարպելու՝ իւրաքանչիւր Նոր Տարուան սեմին, բոլոր Կեդրոնականցիներու կենացը:

Մենք ալ ահա, ձեր կենացը կը վերցնեմ բաժակս գոչելով՝ ողջո՛յն Կեդրոնականի 110-րդ տարեդարձին, ողջո՛յն դպրոցի մեծ ջահակիրներուն, ողջո՛յն նաեւ անոնց յիշատակը վառ պահող բոլոր անդամներուն:

ԼԵՒՈՆ ՍՈՓՈԿԼԵԱՆ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Օր. Դանիա Եարար իր մեծ – հօր եւ մեծ – մօր՝ Արսլան Եաքարի եւ Ֆիտան Եաքարի յիշատակին 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

FRANCE - CULTURE
FM 93.5

Երկուշաբթի, Յունուար 13, ժամը 12 – 12·30 հայկական յայտագիր։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

նիւթ՝
«Հայ թատերգութեան խաղացանկ»

բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 : 01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է. – Օր. Վերոնիք Նաճարեանէ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սարգիս Եալնըզեանէ 1000 Ֆր., Օր. Սիլվի Եալնըզեանէ 1000 Ֆր.։

(Շար. Ա. էջէն)

7 միլիառ տոլար (36 հազար ֆրանք) եւ տոկոսները։ Ընդհանրապէս անանուն կամ միայն թիւ կրող հաշիւներ են։ Նախքան իր պաշտօնէն հեռանալը, Զուիցերիոյ նախագահը «շանթած» եւ փրկագին որակած էր պահանջը ինչ որ «հակահրէութեան դրդում» նկատուած էր։ Հրեայ Գործակալութեան նախագահը՝ Աւրահամ Պուրկ թուած է այն միջոցները զորս կրնան առնել։ Ասոնց կարգին տնտեսական պոյքոթ, դատական հետապնդում եւ արշաւ մը արգիլելու համար զուիցերական դրամատուներուն որ կարենան գործողութիւններ ընել Միացեալ – Նահանգներու մէջ։ Զուիցերիա կը ջանայ մաքերը հանդարտեցնել։

ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ձերբակալած է հինգ անձեր որոնք առեւանգած, տարիուկէս արգելափակած, ապա խեղդած եւ բբուի մէջ լուծած են 11 տարեկան մանչուկ մը, որովհետեւ մաֆիոզօ հայրը, 1993–էն, սկսած էր գործակցիլ ոստիկանութեան հետ։ Գողա Նոստրայի մէկ պետը առեւանգել տուած էր մանչուկը որպէսզի հայրը դադրեցնէ իր գործակցութիւնը։

OFFRE D'EMPLOI

Cherche employée de maison à plein temps pour garde enfant de 18 mois et entretien pavillon.

Poste situé à Nogent-sur-Marne, (proximité RER), disponible en Février 1997.

Références et situation administrative en règle exigées.

TEL. : 01. 48. 73. 25. 85 après 18h.

SEMINAIRE

du PROF. GERARD DEDEYAN
(Equipe de Recherche «Juifs et chrétiens d'Orient», Université de Montpellier)

sur

«Ani, capitale des Bagratides dans la mémoire arménienne»
(Projections)

Lundi, 13 Janvier 14h - 17h, Salle du Conseil, 2e étage
(Equipe de Recherche "Sociétés, idéologies, croyances au Moyen Age")
Faculté des Lettres,
29, ave Robert Schuman,
Aix-en-Provence

★ ★ ● ★ ☆ ■

ԱՄԱՆՈՐԻ ՀԱՆԴԷՍ ՇԱՒԻԼԻ ԵՐԿՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցիչ՝ Պր. Մեսրոպ Աղամեան կը հրաւիրեն իրենց աշակերտներն ու անոնց ծնողներն ու բարեկամները Ամանորի հանդէսին.

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 16–ին Եկեղեցւոյ կից սրահէն ներս։

★ ★ ● ★ ☆ ■

ԻՍԻ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Սիրելիներ,

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15–ին Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան Նոր Տարուան եւ Ս. Ծննդեան հանդիսութիւնն է։

Աշակերտները պիտի երգեն ու պիտի պարեն ու արտասանեն։

Հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Գլամառի Սոսիօ–Գիւլթիւրէլ սրահին մէջ, 44, ռուք տիւ Փավէ Պլան, Գլամառ։

Ծնողքներ ու բարեկամներ, մեծ թիւով եկէք ու քաջալերեցէք աշակերտներն ու կրթական մարմինը։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

●

Chers Parents,

C'est avec un grand plaisir que l'Ephorie de notre Eglise, ainsi que le Père MURONE, vous invitent à la fête de NOEL de l'Ecole de mercredi qui aura lieu le Dimanche 12 Janvier à 15 heures, au CENTRE SOCIO-CULTUREL DU PAVE BLANC, 44, route du Pavé Blanc à Clamart.

Votre présence est indispensable, afin d'encourager les responsables de l'école, les institutrices, et surtout vos enfants.

Venez nombreux

Le Comité de Parents d'Elèves

☆ ■ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ☆ ■

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝
Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Օ Ր Ը

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14·30–ին

CENTRE VALEYRE — 22, rue Rochechouart, Paris 9e

Ճոխ յայտագիր Կապոյտ Խաչի դպրոցներու կողմէ։
Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու
Կ Ա Ղ Ա Ն Դ Պ Ա Պ Ա Ն
եւ ծափահարելու հայ կախարդը։

— Ճոխ պիւֆէ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 13

Ը. օր Ծննդեան։ Անուանակոչութիւն Տեառն, տօն Յայտնութեան եւ Թլփատութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Առաջնորդարանի Տնօրինէքը կը կատարուի։

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 14

Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին, անուանակոչութեան տօն՝ առաջնորդանիստ Մայր Տաճարին։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ժամը 11·30–ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցաշէն բարերար՝

ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
եւ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ

ընտանիքի հանգուցեալներուն համար։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 13

Տօն է անուանակոչութեան։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէքը կը կատարուի։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի «Ա. Թադէոսեան» մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Յունուար 11, կէսօրէ ետք ժամը 16–ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը՝
17, rue Bleue, Paris 9e, M° Cadet.
Կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER à BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 15 ans,

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurances*

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue, 75009 PARIS
Tél. : 01 48 24 46 57.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES SABERATOURS SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AEROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE
POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :

- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

■

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :

- **Animateurs avec BAFA ayant 18 ans et ne passant pas d'examens en Juillet;**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 11-12
SAMEDI - DIMANCHE
11-12 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.025 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.025

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 9 / 10)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեան, Համաշխարհային Դրամատան եւ Արժոյթի միջազգային Հիմնադրամի հետ բանակցութիւններ վարելու համար Միացեալ-Նահանգներ գացած է։ Յունուար 7-ին ան հանդիպումներ ունեցած է նաեւ փինանսական միջազգային Մարմնի ղեկավարութեան եւ EXLM դրամատան տնօրէնութեան հետ։

Վարչապետը տեսակցութիւն ունեցած է նաեւ ԱՄՆ-ու ռազմածովային հետազօտութիւններու կեդրոնի ղեկավար, փոխ-ծովակալ Փօլ Քաֆնիի հետ, որ ընդունած է Հայաստան այցելելու վարչապետին հրաւէրը։ Հայաստան ՀԱՊ-ի այն միակ երեք երկիրներէն է որ արդիւնաւէտ փոխ-յարաբերութիւններ հաստատած են ամերիկեան այս կեդրոնին հետ։ Վարչապետը կարճատեւ հանդիպում մըն ալ ունեցած է ամերիկեան Գոնկրէսի հայկ. հարցերու յանձնախումբի նախագահ Ճոն Փորթըրի հետ։ Տեղւոյն հայ/համայնքին ներկայացուցիչներուն հետ ալ Հայաստանի դեսպանատան մէջ տեղի ունեցած հանդիպումին Ա. Սարգսեան խօսք առնելով շեշտած է յատկապէս Հայաստան-Սփիւռք յարաբերութիւններու եւ գործակցութեան սերտացման անհրաժեշտութիւնը եւ աւելցուցած է որ այդ նպատակով ստեղծուած է կառավարութեան առընթեր Սփիւռքի հարցերու յատուկ մարմինը։

* * *

Հ.Յ.Դ.-Ի ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵԱՆ ՎԵՐՍԿՍՄԱՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի մէջ Հ. Յ. Դ.-ի գործունէութեան վերսկսման խնդրին կապակցութեամբ, Յունուար 8-ին, Արդարադատութեան Նախարարութեան մօտ հանդիպում մը տեղի ունեցած է նախարարին եւ Հ. Յ. Դ.-ի Գերագոյն Մարմնի ներկայացուցիչներուն միջեւ։

Արդարադատութեան Նախարար Մ. Ալեքսանեան նշած է որ իր նախարարութիւնը որեւէ առարկութիւն չունի Հ. Յ. Դ.-ի գործունէութիւնը արտօնելու կապակցութեամբ, եթէ ան կ'իրարկուի օրէնսդրութեան համաձայն։ Նախարարը շեշտած է նաեւ որ կարելի կ'ըլլայ կուսակցութեան գործունէութիւնը արտօնել նամանաւանդ այն պայմանով որ կատարուի դատարանի վճիռը՝ այսինքն կուսակցութիւնը վերանայի օտար քաղաքացիներու անդամակցութեան կարելիութիւնը իր կազմին մէջ այնպէս ինչպէս սահմանուած է «հանրային - քաղաքական կազմակերպութիւններու մասին օրէնք»ով։

Իսկ Հ. Յ. Դ.-ի գերագոյն մարմնի քաղաքական ներկայացուցիչ Ռուբէն Յակոբեան պնդած է որ գումարուած ժողովով եւ վերստին խմբագրուած կանոնադրութեամբ խորհրդատու հանդիպացող այդ կէտերը սրբագրուած են։

* * *

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ «ԱՐՏԱԾԱԾ» ՄԱՐԶԻՉՆԵՐԸ

Ներկայիս Հայաստանէն դուրս կը գործեն մարզանքի հայաստանցի վեց մասնագէտներ։ Եգիպտոս կ'աշխատին ազատ եւ յունահռոմէական ոճի ըմբշամարտի մարզիչներ Շահէն Ճանեան եւ Աղուան Եղիազարեան, Թայլանտ՝ սեղանի թէնիսի եւ ֆութպոլի մասնագէտներ Համլէտ Յակոբեան եւ Սուրէն Մելքոնեան, Պրազիլ՝ մարմնամարզութեան մարզիչ Վաչէ Տէր-Մելիքսէթեան եւ Յունաստան՝ ըմբշամարտի ծանօթ մասնագէտ Ստեփան Ղազարեան։ Նախնական պայմանագիր կնքուած է նաեւ Սուրիոյ հետ ուր կը մեկնին հինգ հայաստանցի մարզիչներ։ Արտասահմանի մէջ կը գործեն նաեւ հայաստանցի շարք մը այլ մարզիչներ, որոնք առանց Հայաստանի մարզանքի Վարչութեան միջոցով պայմանագիրներ կնքելու մեկնած են այլ երկիրներ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԱՐԱ – ՆԻԿՈՍԻԱ – ԱԹԷՆՔ ԼԱՐՈՒԱԾՈՒԹԻՒՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԿՐՆԱՅ ԿԱՆԽԱՐԳԵԼԻՉ ՀԱՐՈՒԱԾՆԵՐՈՒ ԴԻՄԵԼ

Կիպրոսի կողմէ 20 «Էս-300» հրթիռներու գնումը Ռուսերէն, օրէ օր քիչ մը աւելի կը լարէ մթնոլորտը ոչ միայն Անգարայի եւ Կիպրոսի, այլեւ Անգարայի եւ Աթէնքի միջեւ։ Պաշտպանութեան նախարարը՝ Թուրհան Թայան կ'ըսէ թէ վճռած է ձեռք առնել բոլոր անհրաժեշտ միջոցները Կիպրոսի Թուրք համայնքին ապահովութեան համար, թէեւ Տէնքթաշ Կիպրոսի «Թուրք Հանրապետութեան նախագահը» գոհ չէ Անգարայէն զոր թոյլ կը գտնէ եւ կ'ըսէ. - «Եթէ Թուրքիա ձեռքը սեղանին զարկած ըլլար այն օրը երբ առաջին հրասայլերը կզգի հասան, յոյն Կիպրացիները չէին կրնար այսքան առաջ երթալ»։

Թուրքերը գոհ են սակայն միջազգային հաւաքականութենէն, ի մասնաւորի -նորութիւն չէ- Միացեալ - Նահանգներէն որոնք խիստ կերպով յանդիմանած են Կիպրոսի իշխանութիւնները։ Ուաշինկթըն չի վարանիր ըսելու. - «Կիպրական որոշումը նոր եւ անկայունացնող տարր մը կը բերէ կղզիին եւ շրջանին մէջ, այն պահուն երբ միջազգային հաւաքականութիւնը միջոցներ կ'որոնէ քաղաքական գործակցութեան նպաստելու համար»։ *Այլ խօսքով, երբ Թուրքիա 1974 Օգոստոսին գինուորական յամաքահանումով գրաւեց կղզիին հիւսիսային շրջանը, «նոր եւ անկայունացնող» ազարք մը չէր զոր գործեց եւ կը շարունակէ գործել մօտ 23 տարիէ ի վեր։ Թուրքիոյ վարչապետը՝ Էրպաքան կ'ըսէ թէ իր երկիրը «Էնոսիս» (կցում Յունաստանի) թոյլ չի տար։*

Յունուար 3-ին ալ, Թուրքիա տնտեսական գործակցութեան նոր համաձայնագիր մը ստորագրեց «Թուրք Հանրապետութեան» հետ 250 միլիոն տոլարի օժանդակութիւն մը շնորհելով։

Արեւմտեաններն ալ այն յոյսն ունին եղեր որ 1997-ը Կիպրոսի հարցին լուծման տարին պիտի ըլլայ։ Յունաստանի ընկերվարական Նախարարապետը կոչ կ'ընէ իր ժողովուրդին որ պաղարիւնը չկորսնցնէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՐՊԻՈՅ ակադեմականներն ալ ընդդիմութեան կը միանան։ Բաց նամակով մը՝ ուղղուած հանրային կարծիքին, 52 ակադեմականներ (կաճառին կէսը), կ'ըսեն, ի մէջ այլոց. - «իշխանութեան անհեթեթ քաղաքականութեան պատճառով, եւ միայն ու միայն անոր պատճառով, քաղաքացիական պատերազմի սեմին ենք»։ Յարդ, Միլոսեւիչի փոքր զիջումները փոխանակ հանդարտեցնելու կիրքերը աւելի լարած են։ Ընդդիմութիւնը կը պահանջէ բանալիները այն բոլոր քաղաքներուն ուր յաղթած է։

ԼԵԲԵԴ կը շարունակէ պահանջել Ելցինի հրաժարումը եւ սա տարազը գործածած է. - «Եթէ նախագահը հիւանդանոցի մը անկողինն է, երկրին բոլոր գործերն ալ իրեն հետ պառկած են»։

ԹԵԼ-ԱՒԻՎԻ մէջ երկու ռումբեր պայթած են Յունուար 9-ին, հին կայարանին շրջանին մէջ։ 13 վիրաւորներ կան։ Ներքին ապահովութեան նախարարը կանխահաս նկատած էր անպայման Պաղեստինցիներուն վերագրելը։ Ոճրային արարքի մը վարկածն ալ չէր բացառուած։

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան մնացեալ 74 պատանդներու հարցը չէր լուծուած Յունուար 10-ին։ Ըստ Լա Ռեփուպլիքա թերթին, կառավարութիւնը առաջարկած կ'ըլլայ Թողուլ որ առեւանգող զօրապունդը ազատօրէն մեկնի երկրէն պատանդներու ազատ արձակման փոխարէն։

ՎԱՐԱԿՈՒԱԾ ԱՐԻՒՆԷՆ եաք, նոր գայթակղութիւն մը երեւան ելած է Ֆրանսայի մէջ որ աճի հորմոններու կը վերաբերի։ 1985-ին, հրապարակ դրուած են եւ վաճառուած աճի կասկածելի հորմոններ որոնք կրնային Գրէօյֆելտ-Ժագոպի անդարմանելի հիւանդութիւնը փոխանցել կարճահասակ, թերաճ մանուկներու, որոնց կը յանձնարարուէր որպէս դարմանում։ Այս նոր հարցը հրապարակ հանուած է Էքսփրէս շաբաթաթերթին կողմէ։ 20 մանուկներ մեռած են։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՇԱՏ ՅԱՐԳԵԼԻ ԲԱՑԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

Ի՞նչ կը պատահի երբ մահանայ հայ թերթի մը ընթերցողը որուն անունը կրող քարտը դեղնած է անցնող տասնամեակներուն փոշիով։

Եթէ նոյն անունը կրող աւելի սպիտակ քարտ մը մինչ այդ տեղ գրաւած չէ նոյն դարակին, կամ ուրիշի մը մէջ, դժուար չէ գուշակել հարցումին պատասխանը. ընդհանրապէս փրանսերէն երկու տող կամ հեռաձայնի կանչ մը կը հրահանգեն. *«Հայրս մեռաւ, թերթը դադրեցուցէ՛ք, տան մէջ հայերէն կարդացող չկայ»*։ Հաւանօրէն, Սփիւռքի ամէն ծագերու հայկական թերթերուն հասարակաց այս հրահանգը, ամէնէն տխուրներէն է բոլորին համար։ Ոչ միայն ընթերցողի մը նուազումին պատճառով։ Նիւթը շատ անգամ որպէս որոշ դառնութեան մը արտայայտիչ, տուն տուած է յօդուածներու, քրոնիկներու, եւայլն։ Բոլորն ալ ափսոսանք յայտնած են այդ հրահանգով հայկական աշխարհին իւրայատուկ մէկ մասնիկին հետ խզուած կապին համար։

Այսուհանդերձ, պէտք է ըսել որ կա՛յ մետալին միւս երեսն ալ. կը պատահի որ մահացողին հարազատները թերթը փոխանցեն ուրիշի մը որ շատ հաւանօրէն մինչեւ այդ օրը ընթերցող եղած է, առանց բաժանորդ ըլլալու...։ Կայ նաեւ աւելի հազուադէպը. հօր մը, կամ մօր մը մահէն ետք կ'ըլլա՛ն թերթը շարունակողներ։

Բացառութեան կարգի այս պարագան որ ամէնէն բնականը պիտի ըլլար բնականոն պայմաններու մէջ, երբեմն խանդավառող, երբեմն յուզող յատկանիշով կը ներկայանայ։ Ինչո՞ւներու, ի՞նչպէսներու իւրաքանչիւրը շերտ մը Հայոց պատմութիւն կը ներփակէ. հազար անգամ կրկնուած, բայց միշտ թարմ։

Այս կարգի նորագոյն դրուագ մը մատնեց Դեկտ. 17-ին Նազարէթէն *«Յառաջ»*ի խմբագրութեան ղրկուած նամակ մը։ Ան ստորագրուած էր ընթերցողի մը զաւկին կողմէ. կը յայտնէր որ հայրը մահացած է Նոյեմբեր 27-ին։ Մէկ - երկու էջի մէջ կ'ամփոփէր 1915 ապրած այդ հօրը կեանքը։ Սկիզբ մը՝ շատ ուրիշներու նման. Ուրֆա ծնած, 1910-ին, Եղեռնին հայրը կախաղան հանուած, իսկ մայրը Եփրատ նետուած, փրկուելու համար թուրք զինուորներու ձեռքը իյնալէ։ Նրման նախապատմէ մը ետք ոչ ոք դժուարութիւն պիտի ունենայ այդ հօր՝ Յովհաննէս Գապպէնեանի կեանքին մնացած 80 տարին պատկերացնելու։ Զաւակը շատ անկեղծ տողերով կը շեշտէ հայկական կեանքին ծառայելու, հայ լեզուին ու մշակոյթին զինուորն ու ծառան ըլլալու անոր անշեղ կեցուածքը։ Ան կը գրէ. *«Հայրս մեր տան մէջ (Հայֆա) դպրոց բացած էր, կոնակը շալկած ծանր գրասեղանները ու գրատախտակը...։ Տուն տուն գացած, աղաչանքով, պաղատանքով մանուկներ հաւաքած, ծնողներ համոզած, վարժուհի կանչած էր որպէսզի հայ երախաներ հայերէն սորվին»*։

Կը խօսի *«Յառաջ»*ի հետ անոր տարիներու սերտ մտերմութեան մասին, զոր կը տենչի փոխանցել իր աղջկան։ *«Իսկ ես չէի կարդար, զբաղած՝ իմ ուրիշ գործերով...»* կը խոստովանի այդ աղջիկը։ Յետոյ, տարի մը առաջ երբ աչքերը կը դաւաճանեն հօրը, աղջիկը ինքզինք կը գտնէ նոր դերի մը մէջ. ան կը գրէ. *«Երբ այլեւս ոչ մէկ ակնոց կ'օգնէր իրեն ու ես գիտէի թէ թերթը հօրս օդն ու ջուրն է, որոշեցի ես ըլլալ հօրս աչքը ու ամէն օր բարձրաձայն կարդալ թերթը. սկիզբը շատ դժուար էր. բառերը երկար ու դժուար էին. յետոյ վարժուեցայ եւ սիրեցի, հաճոյք ու հպարտութիւն զգացի։ Իսկ հայրս ուրախ էր որ երազը իրականացաւ»*։

Այսօր երբ մահացած է այդ հայրիկը, նամակագիր զաւակը կ'ըսէ թէ յանախ թերթին մէջ կարդացած է հօր մը մահէն ետք բաժանորդագրութիւնը կեցնելու խնդրանքով խմբագրութեան դիմող զաւակներու մասին։ Ինք վճռած է մաս չկազմել անոնց. *«Իմ շատ տկար հայերէնովս չեմ կրնար հօրս արժանի ձեւով արտայայտուիլ։ Ինք էր ուսուցիչս. ինք էր մեր վիթխարի ծառը։ Ես պիտի շարունակեմ կարդալ «Յառաջ»ը, ու իմ հօրս, հերո՛ս հօրս պատգամը պահեմ»* կ'ըսեն նամակին վերջին տողերը։ Կը յաջորդէ ներողութեան գրեթէ ամօթխած պարբերութիւն մը *«շատ տառասխալներուն»* համար որուն կ'ընկերանայ թերթին ընթերցումով բարելաւման յոյսը։

Երբ դառնութիւնը, ընդվզումը արձագանգելու կը մղէ *«Հայրս մեռաւ, թերթը դադրեցուցէ՛ք»*ի պարագաներուն, անիրաւութիւն պիտի ըլլար լռութեան մատնել այս մէկն ալ։ Անիրաւութիւն՝ նախ հերոս այդ անծանօթ հայրիկին յիշատակին, ապա նաեւ այն շատ յարգելի բացառութեան նկատմամբ որ կը կազմէ նազարէթաբնակ, *«Յառաջ»*ի նոր բաժանորդ անոր աղջիկը։

Թ. ԱՐՓԻ

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

«ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ» Ր. Ա.Ի ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՍԱԼԱ-Ի ՄԱՍԻՆ

Թուրքիոյ Սուսուրլուքի շրջանին մէջ ինքնաշարժի արկածով մը բացայայտուած մաֆիա - պետութիւն կապերը կը շարունակեն մեծագոյն տեղը գրաւել տեղական մամուլին մէջ։ Այդ կապերուն առընչութեամբ պարբերաբար նիւթ կ'ըլլան ԱՍԱԼԱ-ն, հոն տեղի ունեցող խմորումները եւ յատկապէս անոր ղեկավար նկատուած Յ. Յակոբեանի սպանութեան պարագան։ Պատճառը այն է որ շատ մը մութ արարքներու հեղինակ կամ հրահանգող նկատուած դէմք՝ Ա. Չաթլըի կը վերագրուին ՄԻԹ-ի (Լրահաւաք Ազգային Սպասարկութիւն) թելադրանքով հակահայ գործողութիւններ։ Անոնց գլխաւորն է Յ. Յակոբեանի սպանութիւնը։ Յունուար 8-ի «Հիւրրիյէթ»ը մօտ լման

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐ Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ՝

«ՎԵՐՋՆԱԿԱՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ ՄԵՐԸ ԿԸ ԼԻՆԻ»

Հայկական բանակ: Քանի՛ քանի սերունդներու դարաւոր այս երազը այսօր իրականութիւն է: Ոչ միայն պարզ իրականութիւն, այլեւ ան նուաճած է «յաղթանակ»ի արդար տիտղոսն ալ: Ասոր քով սակայն, պարբերաբար մտատանջող լուրեր կը հասնին այդ նոյն բանակին մասին: Կարգապահական հարցեր կան. վերադասներու եւ ենթականերու միջեւ կապը միշտ փափաքելի ձեւով եւ մակարդակով չէ. կայ զօրակոչին անսացողներու եւ անկէ խուսափելու ամէն միջոց փորձող ճարպիկներու պարագան եւ այլ բաներ: Այսուհանդերձ, հայկական բանակը՝ այս իրականութիւններէն տեղեակ կամ անտեղեակներու համար հաւասարապէս, նուիրական այն գոյութիւններէն է որոնց թիւը օրէ օր կը նուազի:

Այդ բանակը կազմութեան փուլը կը պարտի երկու Վազգէններու. Սարգսեանին եւ Մանուկեանին: Անոնք երկուքն ալ 1992 եւ 1993 տարիներուն ըլլալով Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը, այդ բնագաւառին ամէնէն հիմնական քայլերը առնուեցան անոնց շրջանին: Նոյնն է պարագան ռազմադաշտին վրայ արձանագրըուած նուաճումներուն:

Այսօր, անկախ Հայաստանի բնական բաղադրիչներէն ըլլալու հանգամանքը կը վայելէ այդ բանակը: Զանազան առիթներով թիւեր կը տրուին անոր մասին, ինչ որ ամէնէն կարեւոր յատկանիշը չէ. էականը անոր յաղթական դիրքն է:

Որպէս կերպով մը տարեվերջի հաշուեփակ, հայկական բանակին մասին տիրող դժգոհութեան ու վախերու, ժխտականներու մասին հարցազրոյց մը տուած է Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեան («Հայաստանի Հանրապետութիւն», Դեկտեմբեր 28): Արձանագրուած յաջողութիւններուն հետ ան կը խօսի նաեւ շատերու դժգոհութիւն ու ընդվզում պատճառած պարագաներու մասին: Հետաքրքրական են մեծադիր երկու երրորդէջ գրաւած զրոյցը ու արժեւորումները որոնք կ'ընէ այդ մարզին ղեկավարը:

1996–ը եղած է մարտական պատրաստականութեան տարին: Հիմնական բոլոր զօրամասերը օժտուած են հրաձգարանով, մարզական համալիրներով: Մարտական պատրաստականութեան լաւագոյն ապացոյց կը նկատէ Վ. Սարգսեան Սեպտեմբեր 21–ի զօրահանդէսը: Անցնող տարուան ընթացքին, որպէս ուսումնական նոր զօրամաս, ստեղծուած է հրետանաւորներու գունդը: Ստեղծուած են նաեւ սպաներու յատուկ դասընթացքներ:

Կայ տակաւին շինարարական գործը: Կարճ ժամանակի մէջ սուղ միջոցներով «բանակային քաղաքներ» կառուցուած են, յարմար՝ արդի պահանջներուն: Անոնք կը բաղկանան զօրանոցներէ, ճաշարաններէ, բաղնիք — լուացարաններէ, մարզարաններէ: Լրացումներ բերուած են թէքնիք միջոցներու, սպառազինումներու մարզին մէջ ու ամրապնդուած է սահմաններու պաշտպանութիւնը: Կարեւոր իրագործում է ռազմական իմաստ ունեցող ճամբաներու շինութիւնը:

Բանակի հնգամեայ կազմաւորումին մէջ նախարարը երեք փուլ կը զատորոշէ. 1990–1992 կամաւորականութենէն կանոնաւոր բանակի անցքի շրջանն է: 1993–94 բանակի կառոյցներու վերջնական ձեւաւորումը տեղի ունեցած է ու ռազմական յաջողութիւններ արձանագրուած: 1995 — 1996 յարաբերական խաղաղութեան պայմաններու մէջ բանակը հասած է իտէալ չափին ու սկսած՝ որակական զարգացումը:

Սկիզբի շրջանին, շատեր կը հաւատային որ ռուսական, ապա խորհրդային բանակին մէջ պատուաբեր դիրքերու աւանդութիւնը շարունակող հայ սպաները պիտի փութային Հայաստան, իրենց ուժերը եւ փորձառութիւնը տրամադրելու ազգային բանակին կազմութեան: «Քչերը արձագանգեցին Հայաստան վերադառնալու եւ Հայաստանի բանակին զինուորագրուելու կոչին» կ'ըսէ նախարարը, ապա կ'աւելցնէ. «քչերը, բայց լաւագոյնները»: Ան չի մոռնար կամաւորներու բարձր գիտակցութիւնը որոնք ձուլուելով վերոնշեալներուն, ստեղծեցին հայ զինուորականի տիպարը:

Զրոյցին երկրորդ կէսին մէջ իրատեսութիւնը կը պարտադրէ շօշափել յաջողութենէն դուրս մնացած մարզեր ալ: Օրինակ, Վ. Սարգսեան կ'ըսէ թէ կաշառակերութեան, չարաշահումներու երեւոյթները «բանակում այնքան էլ խիստ չեն արտայայտուած»: Այլ խօսքով, ակներեւ է որ ան արմատապէս չի կրնար բացառել թէ ազգային գաղափարախօսութեան պակասն է որ ասոնց ծնունդ կու տայ. եւ եթէ չգտնուին հանրութիւնը առաջնորդելու յարմարագոյն գաղափարները, հետեւանքը տարածուն պարտութիւն մը պիտի ըլլայ:

Այդ գործօնը Արցախը եղաւ անկախութեան առաջին շրջանին: Բայց այսօր այլեւս ոչ հարցը, ոչ ալ արձանագրուած յաղթանակները չեն ոգեւորեր հանրութիւնը: «Ընկերային անարդարութեան ցաւը ժողովրդին իր ճիրանների մէջ է առել եւ զրկել է նրան բոլոր վեհ գաղափարներից»: Ընկերային անարդարութեան չեշտուած երեւոյթը որ ամէնէն սուր արտայայտութիւնը գտաւ նախագահական ընտրութեան առիթով, հետաքրքրական է որ տեղ կը գտնէ Վ. Սարգսեանի խօսքին մէջ որ նախագահ Լեւոն Տէր — Պետրոսեանի սեղմ շրջանակին պատկանող մըն է: Մանաւանդ որ այդ կացութեան սրբագրութեան հեռանկարին մէջ ալ կարեւոր քայլեր կը վերագրէ պետութեան: Հետաքրքրական է կարդալ որ ան նաեւ հայ դատի պաշտպանութեան հարցին մէջ չեշտուած քայլերու պարտաւորութիւնն ալ կը դնէ պետութեան վրայ: Հարկաւոր կը նկատէ ազգային գաղափարներու շուրջ համախմբուիլ, ըսելով. «որքան ամուր եղաւ ժողովրդի ոգին, այնքան մարտունակ կը լինի Հայոց բանակը»: Այլ խօսքով՝ բանակին մարտունակութիւնը, լաւագոյն հեռանկարները կապուած են պետութեան հետեւելիք ընթացքին:

Ինչ կը վերաբերի ուղղակի բանակին առնչուած անարդարութեան երեւոյթներու, զօրակոչուածներու եւ բանակ մեկնողներու թիւին անհամեմատութիւնն է գլխաւորը: Ամէն ծնողք որ զաւակը բանակ կը ղրկէ, ունի ընդվզումը թէ ինչո՞ւ դրացիին տղան չի մեկնիր: Վ. Սարգսեանի խօսքերէն կը յայտնուի թէ փախուստի ճամբաներուն աւելցած են բարձրագոյն վճարովի ուսումնարանները. ու այն գործոն հայրերն ու մայրերը որոնք չեն յաջողիր զինուորական պատասխանատուներու հետ կարգադրել իրենց զաւակը զօրանոցէն հեռու պահելու գործը, աւելի դիւրութեամբ համաձայնութեան եզրեր կը գտնեն այդ ուսումնարաններուն հետ: Ու միշտ Վ. Սարգսեանի խօսքերով՝ այդ պրծողներէն շատեր մինչեւ ուսումին աւարտը «հիւանդութիւններ ձեռք բերելու» ճարը կը գտնեն...:

Զրուցավար Վրէժ Իսրայէլեան հարց կու տայ թէ ի՛նչպէս պէտք է բացատրել բանակին յաջողութիւններուն հետ աւելցող բամբասանքները: Նախարարը ատիկա կը բացատրէ յարաբերականութեամբ. «մենք ունենք հինգ տարեկան բանակ որն արդէն տասը — տասներկու տարեկանի գործ է արել: Պահանջել նրանից քսան — քսանհինգ տարեկանի հասունութիւն՝ սխալ է: ··· Եթէ այսօրուայ հայկական բանակը տնտղենք ֆրանսիացու, ամերիկացու աչքերով, ի հարկէ, բանակի վիճակը վատ է, նախարարին էլ կարելի է կախաղան հանել»: Սակայն պէտք չէ մոռնալ որ «այս բանակը մեր ընդհանուրի արդիւնքն է»:

Բանակին կարեւորութիւնը՝ ա՛լ աւելի կը չեշտուի երբ նախարարը կ'ըսէ. «մենք ամէն օր քնում ենք պատերազմի հետ: Մեր երազները պատերազմական մղձաւանջներից դեռ չեն մաքրուել: ··· Յարաբերական այս խաղաղութիւնը աւելի անտանելի է, քան՝ պատերազմը»:

Վ. Սարգսեան կը խօսի յուսահատութեան իր պահերուն մասին ալ: Այո՛, զգացած է այդ պահերը, բայց ո՛չ թշնամիին դէմ. անոր հետ դժուար չէ. «նրա ատելութիւնը քեզ ուժ է տալիս»: Յուսահատութիւն պատճառողը ներսի ատելութիւնն ու թշնամանքն են: Այդ ապրումը ունեցած է Սեպտեմբեր 25 — 26–ի առաւօտուն երբ տեսած է հանրութեան մէջ ամբարուած ատելութեան աստիճանը: Նոյնիսկ վախը ունեցած է քաղաքացիական պատերազմին: Այդ վախով կը բացատրէ քաղաք զօրք մտցնելու հրամանը: Հոս եւս անկարելի է չնշմարել ակնարկութեան երկդիմութիւնը երբ կ'ըսէ. «կարծում եմ, բոլորս էլ կը վերագտնենք մեր նախկին հաւասարակշռութիւնը եւ կ'ամաչենք մեր թուլութիւնների համար»:

Զրոյցը կ'աւարտի բարեմաղթութիւններով որոնք պարագայական արտայայտութիւններն են ամանորեան օրերու: Անոնցմէ զատ, խաղաղութեան մաղթանքին ընկերացող անոր խօսքերը կը ներկայացնեն միջուկը. «Աստուած մի արասցէ եթէ պատերազմ բռնկուի, վերջնական յաղթանակը մերը կը լինի»:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՎԱՀՐԱՄ ԴՊԻՐ

ԽՄԲ. — Երեւանի մէջ, Սեպտեմբեր 11–ին ոգեկոչուեցաւ տարաբախտ Վահրամ Մավեանի ծննդեան 70–ամեակը, որու արձագանգեցինք Հոկտեմբեր 2–ի մեր թիւով: Այսօր, կը հրատարակենք այդ առթիւ Գր. Շահինեանի արտասանած խօսքը, ի յուշ գրագէտին մահուան 14–րդ տարելիցին (Յունուար 11, 1983):

⁂

Վահրամ Մավեանը մեր բոլորի բարեկամն էր, բայց բարեկամն էր մանաւանդ հայ գիրին եւ դպրութեան իբրեւ Մելքոնեան Կրթական Հաստատութեան ուսուցիչ, Կիւլպէնկեան Հիմնարկութեան հայկական բաժանմունքի փոխ — վարիչ եւ Հայ Գրականութեան սպասարկու:

Ան գործի եւ հակումի բերումով այցելեց բոլոր այն վայրերը, Հայրենիքէն մինչեւ Ամերիկա եւ Եւրոպայէն մինչեւ Մերձաւոր — Արեւելք, ուր Հայեր կ'ապրին՝ ցրուած կամ համախումբ: Եւ անոնց բոլորին մէջ վեր առաւ մարդկայինն ու հայկականը, անմոռանալի դէպքեր ու դէմքեր սեւեռեց մեր գրականութեան հաւաքական մատեանին մէջ:

Մավեանը նաե՛ւ բանաստեղծ էր, այսինքն զուտ անձնական ապրումներ երգող զգայուն մարդ, բայց իբրեւ իր ժամանակի Հայերուն վկան ու ժամանակագիրն է որ կը յիշուի հիմա ու պիտի յիշուի յետագային:

Իր ստեղծագործութիւնը սերտօրէն կապուած է իր անձին, իբրեւ արտայայտութիւններէն մէկը ներդաշնակ իր անհատականութեան, որ գեղեցիկ բաներու եւ մարդկային յարաբերութիւններու սիրով կը յատկանշուէր: Բայց մահէն 13 տարի ետք այս ստեղծագործութիւնը կը ներկայանայ մեզի իբրեւ անկախ գոյութիւն, իր ուրոյն յատկանիշներով, որոնք արժանիքներ են ընդհանրապէս:

Ասոնցմէ առաջինը կառուցումն է: Մավեան երկը առաջուց նախագծող եւ ամրօրէն կառուցող գրող է: Ընդհանուր բաշխում մը նկատի կ'ունենայ, ապա կ'որդեգրէ ներքին դասաւորում մը, մանրամասնութիւններու կապակցում մը, որ երկը կը վերածէ կուռ ամբողջութեան: Նոյնիսկ երբ, իր իսկ սահմանումով, «անկապ օրագիր» կը մշակէ, այլազան նիւթերու խառն խմբում մը չի ներկայացներ. ընտրութի՛ւն կը կատարէ պատմուելիք դէպքերուն միջեւ, տրամաբանական զարգացում կը մտցնէ անոնց պատումին մէջ:

Իր գրութիւններէն իւրաքանչիւրը կը ներկայացնէ «մէկ պզտիկ դրուագը մեր օրերու Հայոց պատմութեան», ինչպէս կ'ըսէ իր հերոսուհիներէն մէկը: Եւ դրուագները, յարադրուելով ու կապակցուելով իրարու, կը կազմեն ամբողջ մը, որ իր պատմութիւնն է եւ մերը միաժամանակ:

Երկրորդ յատկանիշը դիտումի նրբութիւնն է, միացած հայեցակէտի իւրայատկութեան. Մավեան բոլորին ծանօթ դէմքերուն ու դէպքերուն կը նայի, բայց բոլորէն տարբեր ձեւով կը տեսնէ զանոնք:

Եթէ դիտումին առաւելաբար տեղեկատուութիւնը եւ դատումը յաջորդեն, գրութիւնը կը հակի դէպի լրագրութիւն: Եթէ գեղարուեստական արտայայտութիւնը եւ կերպարաստեղծումը տիրապետող դառնան, գրութիւնը կը վերածուի պատմուածքի: Եւ Մավեանի գրուածքները կը տեղաւորուին լրագրականէն գեղարուեստականը երկարող գիծի մը վրայ, մէկուն կամ միւսին առաւել չեշտումով: Անոնցմով կը ստեղծուի արձակի խառն ենթասեռ մը, որ մենաշնորհեալ կալուածը կը կազմէ հեղինակին: Անոր սկզբնակէտը դիտումն է միշտ եւ առանձնայատուկը զատորոշելու կարողութիւնը:

Երրորդ կարեւոր յատկանիշը կերպարաստեղծումն է: Տեղեկատուական գրութիւն պատրաստէ, օրագրային վկայութիւն կատարէ, թէ պատմուածք գրէ՝ Մավեան ուշագրաւ ու տպաւորիչ տիպարներ կը ստեղծէ, որոնք կ'ապրին մեր յիշողութեան մէջ իբրեւ կենդանի անհատներ: Լեհաստանի վերջին քաւորդ Հայը, Պօղօն, Անգլօ հայկական ակումբի միակ անդամը սրտառուչ կերպարներ են, որոնք իրենց ողբերգականութեամբ կամ ծիծաղելիութեամբ յատկանշական մէկ երեսը կ'ընդգծեն հաւաքական մեր կերպարին, բայց նաեւ իրենց բնորոշ գիծերով կ'առանձնանան, կ'ուրոյնանան, սեփական կեանքով ապրող գրական կերպարներու կը վերածուին:

Հայու այլազան եւ գունագեղ տիպարներու ցուցահանդէս մըն է այս գործը: Անոնցմէ իւրաքանչիւրը ծիծաղելի թերութիւն մը կամ յուզիչ առաւելութիւն մը ունի, որ իր մարդկայնութիւնը կ'ընդգծէ: Յաճախ Մավեան ծիծաղելիին տակ վիշտն ու ողբերգականը կը տեսնէ, կեղծ լրջութեան տակ՝ ծաղրելի մենագարութիւնը: Բայց չի ծանրանար ողբերգութեան վրայ եւ չի ծանրացներ գրութիւնը: Չափի զգացումի տէր երգիծագիր մը կայ իր մէջ, որ մեղմօրէն կը ծաղրէ թերութիւնները: Զանոնք սրբագրուած տեսնելու փափաքով անշուշտ, բայց նաեւ՝ զուարճանալու եւ զուարճացնելու համար:

Այս յատկանիշ — արժանիքներուն վրայ կ'աւելնայ նկարագրելու եւ պատմելու շնորհ մը, որ ամէնէն պարզ դէպքը ուշագրաւ կը դարձնէ, ամէնէն սովորական վայրին առանձնայատուկ բնոյթ մը կու տայ: Կեանքի մէջ հաճելի զրուցող Վահրամը լաւ պատմող ու նկարագրող է գրականութեան մէջ, իրերը եւ իրողութիւնները կենդանացնող հեղինակ մը:

Այս յատկանիշները, եւ նուազ ուշագրաւ ուրիշներ, Վահրամ Մավեանի գրական վարպետութիւնը կը բացայայտեն: Բայց անոնք չեն բաւեր բացատրելու այն հմայքը, որ ունի անոր գրականութիւնը բոլորիս աչքին: Կայ նաեւ մթնոլորտը, որ կը ստեղծուի իր բոլոր գրութիւններուն մէջ, մարդկայինն ու հայկական ոգին, որ միշտ առկայ է իր ամբողջ ստեղծագործութեան մէջ:

Ինք ու իր հերոսները սրտցաւ հայրենասէրներ են, բարի եւ գեղեցիկի սիրով յատկանշուող մարդեր:

Առհասարակ ազգասիրական զգացում մը կը թելադրուի այս գրականութենէն: «Հայախտէ բռնուած» են հեղինակն ու իր հերոսները: Ազգասիրական այս զգացումը երբեմն կը վերածուի ուղղակի քարոզի եւ կը տկարացնէ գեղարուեստական արժէքը գրութեան, բայց ընդհանրապէս անուղղակի թելադրանք է ան, դէպքերէն եւ դէմքերէն ճառագայթող ապրում:

Բայց Հայու բեկորներ ներկայացնող այս գրականութիւնը նեղ — հայկական զգացումներու հանդիսարան մը չէ, մարդկային ընդհանրական ապրումներու վկայարան մըն է: Հոն Հայերը միայն իրարու չեն հանդիպիր եւ կէթօ չեն ստեղծեր մարդկային հասարակութեան մէջ: Կը յարաբերին նաեւ ուրիշներու հետ, կը բացուին մարդոց եւ աշխարհին եւ համամարդկային ձգտումներով հարուստ հոգիներ կ'արտայայտեն: Մավեան եւ իր հերոսները Հայեր են ծնունդով ու ճակատագիրով, բայց մարդեր են նաեւ՝ գիտակից ընտրութեամբ ու համոզումով:

Մավեանի ստեղծածը հիմնովին գրականութիւն մըն է:

Այս բոլորով ան իւրայատուկ տեղ մը կը գրաւէ սփիւռքահայ մեր գրականութեան մէջ: Համեստ թերեւս, բայց չեշտուած կերպով անձնական: Սփիւռքի առաջին սերունդը տարագիրի կարօտը երգած էր եւ գաղթի ողբերգութիւնը ապրած: Երկրորդը սփիւռքային իրականութիւնը կը պատկերէ եւ անկէ ծնած հոգեբանութիւնը: Ինք այս երգին է որ կը մասնակցի, բայց իր սեփական ակօսը կը բանայ գրական անդաստանին մէջ՝ իր ընտրած նիւթով եւ զայն տալու կերպով: Նիւթը պատրաստ կը գտնէ, բայց կը սեփականէ՛ զայն, վաւերագրութիւն կ'ընէ, բայց գեղարուեստական յատկանիշներով կ'օժտէ իր վկայութիւնը:

Ու կը մնայ պարկեշտ դպիր սեւեռաբիր մեր անցաւոր ժամանակի:

Եօթանասունամեակին առիթով կատարուած այս արագ թեւումն արժանեցը անգամ մը եւս մտածել կուտայ մեր կորուստին մասին: Կ'անդրադառնանք տխրօրէն որ, բանաստեղծին բառերով, Վահրամ Մավեանը մեր նմանն էր, մեր եղբայրը, անժամանակ բաժնուած մեզմէ, ձգելով բաց մը, որ չէ գոցուած մինչեւ հիմա:

Գ. ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ.Ե.Մ.-Ը ԿԸ ԳՈՐԾԷ 60 ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ

Ալֆորվիլի Հայ Մարզականը, ինչպէս զաւառի ակումբներէն ոմանք, ունի երկար անցեալ մը։ Ներկայիս, ակումբին սկզբնատառերն են U.J.A., գրեթէ Հ. Մ. Ը. Մ. (U.G.A.) կապ չունի սակայն Հ. Մ. Ը. Մ.–ի հետ։

Լրիւ անունն է՝ Union de la Jeunesse Arménienne et Alfortvillaise: Այդպէս արձանագրուած է Վալ – տը – Մառնի նահանգապետութեան մօտ։ Թուականը՝ նախաթուղթը կը նշէ 1937։

Մեր ըրկած հարցաթուղթին ի պատասխան, մեզի կ՚ըսուի թէ ակումբը հիմնուած է 1926–ին։ Այդ թուականներուն, քանակաւ թուականներուն, սկիզբ գաղթականութեան, Հ. Մ. Ը. Մ. մը, կամ ուրիշ անունով խումբ մը ծնունդ առած է անկասկած Ալֆորվիլի մէջ։ Թերեւս մէկէ աւելի։

Այդ տարիներուն, երբ հինգ – վեց Հայ տղաք իրարու քով կուգային, կը ծնէր մարզական միութիւն մը ու կը մկրտուէր յաղթապանծ անունով մը՝ Տորք, Սասուն, Արարատ, Արաքս կամ Արծիւ։ Ընդհանրապէս կարճատեւ կեանքով եւ վարկաբեկիչ՝ իրեն տրուած անունին հանդէպ։ Անարժան այդ կարգի անուններու։

Այդ չէ «Հայ Երիտասարդութեան» պարագան։ Լուրջ ակումբ մը վաթսուն տարիներէ ի վեր։ Ան եղած է ատեն մը քաղաքին ֆութպոլի գլխաւոր կազմակերպութիւնը, հասած ու մնացած է քանի մը տարիներ Փարիզի լիկին պատուոյ դասակարգին մէջ յիսունական թուականներուն, շատ առաջ քաղաքին միւս ակումբէն՝ որուն անունն է «Lions»... Այժմ «Առիւծները» առաջատար են դասակարգի տեսակէտով։

Հ. Ե. Ը. Մ.–ը ունեցած է ելեւէջներ այս վերջին ժամանակները. 1996 – 1997 մրցաշրջանին, կը խաղայ նահանգային ախոյեանութեան մէջ, Վալ – տը – Մառնի առաջին դասակարգ՝ ուր, ֆրանսական խումբերու կարգին, կայ նաեւ Փորթուկալցիներու ակումբը։

Հակառակ քանի մը մրցաշրջաններու ընթացքին իր ցոյց տուած տկարութիւններուն U.J.A. կը մնայ, ֆութպոլի մարզաձեւին մէջ, կարեւոր կազմակերպութիւն մը։ Ունի 350 արձանագրուած անդամներ. խաղացողներուն տասը առ հարիւրը միայն Հայ։ Գլխաւոր մարզիչին անունը՝ Ռոժէ Քէլլէր։

Ակումբին նախագահն է մարզասէր գործավար մը՝ Ժիլ Պոտիւ, հայածին մօրը կողմէ։

Որքա՞ն տարեկան պիւտճէն. Պ. Լըհիւ, գլխաւոր վարիչներէն մին, մեզի կ՚ըսէ թէ շուրջ 450.000 Ֆր.ի գումար մը ծախսուած է անցեալ մրցաշրջանին։ Պիւտճէ՝ գրեթէ կէս միլիոն, ուրեմն։

Այդպիսի գումար մը հաւաքելու համար վարիչները կը տանին, հաւանաբար, շատ լուրջ եւ յոգնեցուցիչ աշխատանք՝ դիմումներ, ձեռնարկներ։

Կան «սփոնսոր»ներ. քաղաքապետութիւնն ալ միութեան գործունէութիւնը արժանի կը նկատէ քաջալերանքի, կը յատկացնէ տարեկան հարիւր հազար ֆրանքի նպաստ մը։

Տասնեակ մը խումբեր կը պայքարին զանազան ախոյեանութիւններու մէջ։ Ըլլայ առաջին խումբը, ըլլայ ժիւնեօրները յոյս կը ներշնչեն վերելքի համար, յառաջիկայ մրցաշրջանին։

Ֆրանսայի հայանուն ակումբներուն միջեւ, Ալֆորվիլի «Հայ Երիտասարդութեան Միութիւն»ը ամենակարեւորներէն մէկն է իր գործունէութեամբ, մանաւանդ իր պատանեկան կազմերով։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԽՍՔՃԵԱՆ

ՍՈՎԻ ՀԵՌԱՆԿԱՐԸ ԼԱՒԱՏԵՍԻՆ ՈՒ ՅՈՌԵՏԵՍԻՆ ՀԱՄԱՐ

Երկրագունդը պիտի կարենա՞յ շարունակել մեզ բոլորս սնուցանել յաջորդ դարուն ալ։ «Ֆայնէնշըլ Թայմզ»ը այս հարցումին պատասխանները երկու խումբի կը բաժնէ, անոնց տէրերուն համաձայն. կան լաւատեսներու պատասխանները եւ յոռետեսներունը։ Վերջիններուն գլխաւոր տեղը կը գրաւէ Ուաշինկթընի բնապահութեան խումբը։ Ակնարկելով ասիական հողամասին վրայ հացահատիկներու ամէն օր աճող պահանջքին ու ձկնեղէններու նման այլընտրական սննդեղէններու նուազումին, անոնք համոզուած են որ առատութեան 50 տարիներէ ետք մարդկութիւնը հացահատիկներու անբաւարարութեան ու գիներու մեծ յաւելումի շրջան մը պիտի ապրի։ Կը թելադրուի որ հարուստ երկիրները նուազ մսեղէն սպառեն որպէսզի կարելի ըլլայ անասնաբուծութեան համար գործածուած հացահատիկէն մաս մը խնայել ու որպէս մարդկային սննդեղէն գործածել։

Իսկ լաւատեսները կ՚ըսեն թէ հացահատիկներու բերքը 1950–էն 1980 գրեթէ կրկնապատկուած է. տակաւ կը մղէ մըտածելու որ մարդկային միտքը թեքնոլոժիք նորութիւններ հնարելով, սննդեղէնի շուկան ալ առք յարմարցնելով երկրագունդի տուեալներուն, կացութիւնը կը փրկուի։ Իսրայէլէն մասնագէտ մըն ալ որ լաւատեսներու խումբին մաս կը կազմէ, կը ծանրանայ ծնաբանական փոփոխութեան ենթարկուած սերմնացուներու դերին վրայ, որոնցմով հողամշակները կրնան կրկնապատկել բերքը։

Անգլիայէն ուրիշ փրոֆէսէօր մը ժամանակի կորուստ կը նկատէ լաւատեսներու – յոռետեսներու վէճ մը. կ՚ըսէ թէ 25 տարիէն աշխարհի բնակչութիւնը 3 միլիառ թոն հացահատիկի պահանջ պիտի ունենայ. այսօր այդ թիւը 1.9–ն է։ Այս յաւելումը կարգ մը խնդիրներ կը յարուցանէ. կայ ջուրի անբաւարարութեան հարցը, մշակելի հողերու լաւագոյն ձեւով գործածութիւնը, մանաւանդ երբ այս տարածքներն ալ տարուէ տարի մակերես կը կորսնցնեն։ Կան, տակաւին թեքնոլոժին հարաւային երկիրներ փոխադրելու ծախքը, շուկայական բարեփոխումները որպէսզի կարելի ըլլայ հակառակ ամէն բանի, գիներու կայունութիւնը պահպանել։ Երկրագունտին ապագային մասին մտահոգութիւնները տեղին, ըլլան կամ ոչ, կան բազմաթիւ այլ հարցեր ալ որոնք յապաղում չեն թոյլատրեր։

ՔԱՂՀԱՆ

ՂՈՂՈՒԹԻ ՂՈՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի ամերիկեան համալսարանի «Էսըմպլի Հոլ»ի մէջ, Դեկտեմբեր 6–ին, նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութեան նուագահանդէս մը տուած է դաշնակի արդէն խիկ մեծ վարպետ՝ Վարդան Մամիկոնեան։ Արուեստագէտը նուագած է Շաքոնը (Պախ), տօ մաժէօր սոնաթը (Մոցարթ), 6 էթիւտներ (Շոփէն), Վարիասիոն (Զայքովսկի), Նոքթիւրն (Լիսթ), Մէֆիսթօ վալս (Լիսթ), խորապէս տպաւորելով հանդիսականները։

ԱՅՆՃԱՐԻ (Լիբանան) մէջ, Դեկտեմբեր 22–ին, հինգ նորագիրներ մտած են Հ. Յ. Դաշնակցութեան շարքերը, կնքահայրութեամբ Արտաշէս Շահբազեանի։

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Խաչ Դպրեվանքին մէջ, Դեկտեմբեր 26–ին, համախմբուած են աշակերտներ, ուսուցիչներ, հրաւիրեալներ, բարերարներ, Սանուց Միութեան անդամներ ողջունելու համար Կաղանդ Պապան։ Ամանորեան սեղանին նախագահած է Պատրիարքական Փոխանորդ՝ Շահան Արք.։ Բացման խօսքը արտասանած է Դպրեվանքի տնօրէն՝ Հայկ Նշան։ Ելոյթ ունեցած է նաեւ խնամակալութեան ատենապետ՝ Թորոս Աքիկ։ Դպրեվանքին փոքրիկները ներկայացուցած են «Հնարամիտ վարձակալը», նաեւ անգլերէն թատերախաղ մը։ Օրուան հանդիսավարները՝ Նաթալի Համբարձումեան և Րաֆֆի Զալըչ ներկայացուցած են յայտագիրը։ Հուսկ Բանքը արտասանած է Շահան Արք.։

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ հիւանդանոցի երդիքին տակ, Դեկտեմբեր 27–ին տօնուած է Ամանորը։ Ներկայ եղած են Պատրիարքը, Մեսրոպ Արք. եւ այլ անձնաւորութիւններ։ Խօսք առած է Գարեգին Պատրիարք եւ յիշած Վահան Թէքէեանի մէկ տողը՝ «Կեանքէն ինծի ի՞նչ մնաց, ինչ որ տուի ուրիշին տարօրինակ այն միայն»։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, երգերով եւ նուագով։

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

"ՈՋՆԻ"Ի սրամտութիւնները

■

– Գիշերը հաւանաբար փոթորիկ կը լինի, – ասում է ամուսինը։

– Եթէ ժամանակին տուն գաս, չի՛ լինի, – պատասխանում է կինը։

– Կապիտան, տեսնում եմ տրամադրութիւն չունես, ի՞նչ է պատահել։

– Ես չահել եմ հեռուստամրցոյթի գըլխաւոր մրցանակը։

– Դրանից էլ լաւ բա՞ն։

– Նայած՝ ում համար։ Երկրորդ եւ երրորդ մրցանակները դրամական էին, իսկ գլխաւորը՝ տուրիստական ուղեւորութիւն մեր շոգենաւով...

– Մայրիկ, գնա՞մ դուրս, Պիտերի հետ խաղամ։

– Ո՛չ, նա լաւ տղայ չէ։

– Այդ դէպքում՝ թող գնամ նրան ծեծեմ։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Լոնտոնի մէջ հաստատութիւններ կան, որոնք աշխարհի ամէն լեզուներէ թարգմանութիւններ կ՚ընեն։ Օրինակի համար ճափոներէն նամակ մը կը ստանաք, լեզուն չէք գիտեր, իսկոյն կը դիմէք սոյն հաստատութեան եւ ձեր նամակը թարգմանել կուտաք ինչ լեզուի որ ուզէք։

Այս հաստատութիւնները սակայն քիչ գործածական լեզուներու համար մնայուն պաշտօնեաներ չունին. այլ անոնք որ որեւէ օտար լեզու մը գիտեն, կ՚երթան կ՚արձանագրուին այդ հաստատութեանց եւ երբ առիթը ներկայանայ իրենց լուր կը ղրկուի եւ իրենց կատարած գործին կարեւորութեան համեմատ վարձք մը կը ստանան։

Արդ. Արթիւր Օհանեան այդ հաստատութիւններու դիմած ու իր անունը արձանագրել տուած էր իբրեւ հմուտ ռուսերէնի, հայերէնի, յունարէնի, սերպերէնի, պուլկարերէնի, թրքերէնի, պարսկերէնի եւ արաբերէնի, մինչ այդ լեզուներէն միայն առաջին երկուքը գիտէր, իսկ միւսներուն համար յոյսը դրած էր բարեկամներու վրայ։

Երբեմն արաբերէն, պարսկերէն կամ թրքերէն լեզուներէ թարգմանութիւններու համար դիմում կ՚ընէին իրեն։ Օհանեան թուղթը կ՚առնէր մեզի կուգար. բայց դժբախտաբար Արփիարին, Լեւոնին ու իմ միացեալ կարողութիւնները չէին կրնար լուծել հանելուկը։

Նախ պէտք է հասկնալ թէ գրութիւնը արաբերէ՞ն, թրքերէն թէ պարսկերէն էր ու յետոյ իմաստը գուշակել։

Շատ անգամ Արթիւր կը յաջողէր իմանալ նիւթը՝ հաստատութեան պաշտօնեաները հարցափորձելով։

– Կ՚երեւայ որ ճէնթլմէնի մը մէկ արաբ բարեկամը շնորհաւորական նամակ մը գրած է իր ամուսնութեան առթիւ, կ՚ուզէ որ բառացի կերպով նամակը անգլերէնի թարգմանուի, կ՚ըսէր պաշտօնեան։

Այն ատեն մեր գործը կը դիւրանար։ Հարկ էր պարզապէս «Հազար ու մէկ գիշերներ»ու ոճով բան մը շարադրել։

«Ո՛վ հոյակապ եւ աստուածահաճոյ ծաղիկ երանութեան եւ փառքի» եւայլն։

Եւ հաւանօրէն Անգլիացին ալ նամակին թարգմանութիւնը իր բարեկամներուն ցոյց կուտար իբրեւ նմոյշ արաբական թղթակցութեան։

Օր մը Օհանեան թանկագին սփռէ մը բերաւ, որուն վրայ արաբական վերտառութիւն մը քանդակուած էր։

Հարկ էր առեղծուածը լուծել։ Այդ հընամենի գրչագիրներուն մէջէն ելլել անկարելի էր։

– Ինչ կրնայ գրուած ըլլալ արդեօք, կը հարցնէր մտատանջօրէն խեղճ Արթիւր, ճակատը շփելով։

– Ընդհանրապէս կարծեմ Ղուրանէն խօսքեր կը դնեն պատասխանեց Արփիար։

Լուծումը գտած էինք։

«Լաի լահ իիլ Ալլահ» էր վերտառութիւնը։

Հետեւեալ օր Օհանեան իր այդ մտացածին թարգմանութեան համար երկու ոսկի կը ստանար։

Լոնտոն գտնուած միջոցիս միջադէպ մը պատահեցաւ որ յանդեցաւ իմ եւ Պր. Մինաս Չերազի միջեւ մենամարտի մը, որ տեղի չունեցաւ սակայն։

Օր մը նամակ մը ստացայ Արտաւան Հովուեանէն, որով ինծի իմաց կուտար թէ տարօրինակ լուրեր կը շրջէին իմ մասիս, թէ կ՚ըսուէր որ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշան Փարիզ գտնուած միջոցին հետը տեսակցութիւն ունեցած եմ, թէ հաւանօրէն իրմէ դրամ ստացած եմ որեւէ ծառայութեան մը փոխարէն, եւայլն։

Այդ բուռածները որքան ալ անհեթեթ սակայն զիս յուզեցին, մանաւանդ գիտէի որ զրպարտութիւնները որքան շատ ու դիւրին կերպով արմատ կը ձգեն մեր մէջ։

Իսկոյն Արտաւանէն աւելի մանրամասն բացատրութիւններ ուզեցի եւ պատասխան ստացայ որ այդ խօսքերը լսած էր Արտաւազդ Հանըմեանէն, իմ մտերիմ եւ սիրելի բարեկամներէս մին, որ այդ միջոցին քիմիագիտութեան ուսանող էր եւ որ հիմա Եգիպտոս, պետական վարժարանի մը մէջ ուսուցիչ է։ Արտաւազդ Հանըմեան մին է նաեւ մեր լաւագոյն բանաստեղծներէն եւ որ սակայն գրեթէ բոլորովին անծանօթ մնացած է Պոլսահայ գրականութեան՝ իր քերթուածները միմիայն արտասահմանի մամուլին մէջ լոյս տեսած ըլլալով։

Դիմեցի Հանըմեանին, որ ինծ պատասխանեց թէ այդ լուրը՝ որուն ինք չէր հաւատացած՝ բխած էր Մինաս Չերազէն, որ դայն մէկ քանի հոգիի պատմած է։

Ենթադրելով որ սուտին բուն հեղինակը գտած եմ, անմիջապէս նախատական նամակ մը գրեցի Պ. Մինաս Չերազին ու միեւնոյն ատեն Տոքթոր Պօղոս Քօլօլեանը եւ Վահէ Արզուեանը, որ այդ միջոցին Փարիզ կը գտնուէր, Չերազին ղրկեցի որպէս զի բացատրութիւն պահանջեն եւ եթէ գոհացուցիչ հատուցում մը չտայ՝ մենամարտի հրաւիրեն զինքը։

Բանակցութիւնները բաւական երկար տեւեցին եւ ի վերջոյ Պ. Մինաս Չերազ յայտարարած էր որ այդ լուրը իմացած է Տոքթոր Ռուբէնեանէն որ իրեն հաւաստած է թէ ինք աչքովը տեսած է Շան – գ՚Էլիզէի Բալաս՝ Ահմէտ Ճէլալէտտինի քով երթալս։

Հասկցայ որ այդ զրպարտութեան գործին մէջ Պ. Մինաս Չերազ բոլորովին անմեղ էր, միայն թէ չափազանց դիւրահաւան գտնուած էր Տոքթոր Ռուբէնեանի հաստատական հաւաստումէն խաբուելով։

Եւ իսկոյն գուշակեցի թէ ի՞նչպէս այդ զրպարտութիւնը ծնունդ առած էր...։

Վիեննա չգացած՝ երբ Փարիզ կը գտնուէի, օր մը, Պուլվառներուն վրայ, հանդիպեցայ Տիրան Քէլէկեանին, զոր տարիներէ ի վեր, այսինքն Պոլիսը ձգելէս ի վեր, չէի տեսած, բնականաբար համբուրուեցանք ու սրճարան մը մտանք խօսակցելու համար։

(Շար. 67)

(Շար. Ա. էջէն)

էջ մը յատկացուցած է նոյն նիւթին, այս անգամ հրատարակելով ԱՍԱԼԱ–ի համակիր ներկայացուած «ծպտուած հայ» գործի մարդու մը ըսածները այդ կազմակերպութեան անցած ճամբուն, Յ. Յակոբեանի սպանութեան, եւայլն մասին։

Այդ անձը՝ Ր. Ա. կը հերքէ Ա. Զաթըլըի կապը Յ. Յակոբեանի սպանութեան ատարքին հետ։ Կ'ըսէ թէ այդ սպանութիւնը գործած է ԱՍԱԼԱ–ի մէջ իրեն ընդդիմադիր Մելքոնեանի խմբակը։ Կը բացատրէ թէ ընդդիմութեան պատճառը այն էր որ Յակոբեան լիբանանէն ընթացք մը ունէր որուն համար չարունակ կը քննադատուէր։

Ր. Ա. կ'ըսէ թէ ԱՍԱԼԱ–ի վերագրուած արարքներուն ամէնը գործուած չէ անոր կողմէ, այլ՝ ՄԻԹ–էն։ Անոնց օրինակ կը տրուի 1986–էն Պելժիոյ Թուրք կցորդին, Հոլանտայի մէջ Նուպար Եալըմի սպանութիւնները։ Պատասխանելով ԱՍԱԼԱ–ի երկուքի բաժանումին մասին հարցումին, Ր. Ա. կը բացատրէ թէ տեղի հետեւանքը եղաւ Օրլիի օդակայանին մահափորձին որ անհամաձայնութեան պատճառ էր կազմակերպութեան մէջ։ Որպէս ընդդիմացող գլխաւոր անուն կը յիշուի Արա Թորանեանը։

ԱՍԱԼԱ–ի վերագրուած 43 արարքներու միայն 12–ը, այս աղբիւրին համաձայն, գործուած է այս կազմակերպութեան կողմէ, իսկ մնացածը հեղինակ ունի հայկական այլ կազմակերպութիւններ ու Թրքական ՄԻԹ–ը։ Հայկական այլ կազմակերպութիւններու (Հնչակեան ու Դաշնակցական) արարքներուն մասին Ր. Ա. կ'ըսէ թէ անոնք վարժ չէին ու ձախողութիւններ արձանագրեցին։ Անոնց որպէս օրինակ կը յիշէ Լիզպոնի դէպքը, «այս գործին լաւատեղեակ չէին, նախաձեռնեցին ու չյաջողեցան» կ'ըսէ։

Եւրոպայի մէջ գործող ներկայի Թըրքական կազմակերպութիւններէն ամէնէն վտանգաւորը կը նկատէ ծայրայեղ ձախակողմեան եւ կրօնամոլ խումբերը։ Կ'աւելցնէ թէ անոնց գործունէութեան մասին փաստաթուղթեր կան եւ թէ Թուրքիա պէտք է ուշադրութիւն դարձնէ անոնց։

Նոյն թերթին նոյն թիւին մէջ յօդուածի մը նիւթ եղած է Հայերու ցեղասպանութիւնը։ Ի. Պալճը որպէս անաչառ պատմաբան Պ. Լէուիսի տեսակէտները կ'ամփոփէ, ըսելու համար, ո՛վ գիտէ քանիերորդ անգամ, թէ եղածը տարագրութիւն էր եւ ոչ ցեղասպանութիւն, եւ թէ երկու կողմն ալ խժդժութիւններ կատարած, զոհեր տուած են, եւայլն։

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ Պալապանեան եւ Հիւսեան ընտանիքներուն, Տէսինի մասնաճիւղի նուիրեալ անդամներէն՝ Սոնա Պալապանեանի մահուան առիթով։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

SEJOUR D'HIVER

à

BELLEFONTAINE

La *CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE* organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 18 février 1997 pour les enfants de 8 ans révolus à moins de 16 ans.

Prix : 2 600 F. comprenant :

- *Transport*
- *Hébergement*
- *Location et cours de skis*
- *Remontées mécaniques*
- *Assurance*

Renseignements et inscriptions :

C.B.A.F. — Conseil d'Administration: 17, rue Bleue, 75009 PARIS

Tél. : 01 48 24 46 57.

Date limite d'inscriptions : 20 JANVIER

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԳԼԱՄԱՐ. — Պ. Ստեփան Տամլամեան 400 Ֆր.։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ. — Պ. Ա. Գուլումճեան 100 Փրանք։

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Միօրեայ Վարժարանի
Վարչական Խորհուրդը
կը հրաւիրէ

ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ ՏՕՆԵՐՈՒՆ ՈՒՐԱԽ ԱՌԻԹՈՎ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15–ին

ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակ. Կեդրոնի «Արծրունի ՋՐԲԱՇԵԱՆ» սրահին մէջ
339, ave du Prado — Marseille 8e

— Մուտքը ազատ է —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE

POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :

- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :

- **Animateurs avec BAFA ayant 18 ans et ne passant pas d'examens en Juillet;**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Առնուվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եւ Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդի Կաւարենց խումբը երեկոյթ մը կը կազմակերպեն՝
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15–ԻՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային։

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh : 01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 : 01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14·30–ին
CENTRE VALEYRE — 22, rue Rochechouart, Paris 9e

Ճոխ յայտագիր Կապոյտ Խաչի գպրոցներու կողմէ։
Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու
ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ
եւ ծափահարելու հայ կախարդը։

— Ճոխ պիւֆէ —

Le Centre Culturel SAINT MESROB

CONFERENCE

Dans le cycle de ses conférences le Centre Culturel St-Mesrob recevra

Le PROF. JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes à Paris,

qui donnera une conférence sur le thème suivant :

LES SAINTS TRADUCTEURS ARMENIENS AU Ve SIECLE

le Jeudi 16 Janvier à 20h45

dans les locaux du Centre, 10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
«Հայ թատերգութեան խաղացանկ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան։

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 13

Ը. օր Ծննդեան։ Անուանակոչութիւն Տեառն, տօն Յայտնութեան եւ Թլփատութեան Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԵՍՐՈՊ Ա. ՔՀՆՅ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ

Պատարագի աւարտին Առաջնորդարանի Տնօրինէէքը *կը կատարուի։*

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ օր, Յունուար 14

Տօն Ծննդեան Սրբոյն Յովհաննու Կարապետին, անուանակոչութեան տօն՝ առաջնորդանիստ Մայր Տաճարին։

Ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

Ժամը 11·30–ին Հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Եկեղեցւոյն բարերար՝
ԱՂԵՔՍԱՆԴՐ ՄԱՆԹԱՇԵԱՆԻ
եւ
ՄԱՆԹԱՇԵԱՆ
ընտանիքի հանգուցեալներուն համար։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 13

Տօն է անուանակոչութեան։

Այս առթիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։ Յաւարտ պատարագի Եպիսկոպոսարանի Տնօրինէէքը *կը կատարուի։*

ԻՍԻ

ԱՇԱԿԵՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Սիրելիներ,

Կիրակի, Յունուար 12, ժամը 15–ին Իսիի Եկեղեցւոյ Միօրեայ Դպրոցի աշակերտութեան Նոր Տարուան եւ Ս. Ծննդեան հանդիսութիւնն է։

Աշակերտները պիտի երգեն ու պիտի պարեն ու արտասանեն։

Հանդիսութիւնը տեղի կ'ունենայ Գլամարի Սոսիօ–Գիւլթիւրէլ սրահին մէջ, 44, ռուք տիւ Փավէ Պլան, Գլամառ։

Ծնողքներ ու բարեկամներ, մեծ թիւով եկէք ու քաջալերեցէք աշակերտներն ու կրթական մարմինը։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

•

Chers Parents,

C'est avec un grand plaisir que l'Ephorie de notre Eglise, ainsi que le Père MURONE, vous invitent à la fête de NOEL de l'Ecole de mercredi qui aura lieu le Dimanche 12 Janvier à 15 heures, au CENTRE SOCIO-CULTUREL DU PAVE BLANC, 44, route du Pavé Blanc à Clamart.

Votre présence est indispensable, afin d'encourager les responsables de l'école, les institutrices, et surtout vos enfants.

Venez nombreux

Le Comité de Parents d'Elèves

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 14
MARDI
14 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.026 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.026

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԱԼԻԵՒ ՓԱՐԻԶ ԵԿԱՒ

«ՈՍԿԻ ԾՈՐԱԿՆԵՐՈՒ ՄԱՐԴԸ»

ԼԱՅՆ ԻՆՔՆԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԷ ՏԱԼ ԱՆԿԱԽ ՂԱՐԱԲԱՂԻՆ...

Ինչպէս եղած էր նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի պաշտօնական այցելութեան նախօրեակին, կրկին «Ֆիկառօ»ն է (մեր տեսած օրաթերթերէն միակը) որ հարցազրոյց մը կատարած է Ազրպէյճանի նախագահ՝ Ալիեւի հետ Բաքուի մէջ: Հարցազրոյցին գլուխը, թերթին թղթակիցը՝ Արնօ տը լա Կռանժ կը ներկայացնէ մարդը որուն նոր անունն է՝ «Ոսկի ծորակներու մարդը»:

Լրագրողը կը գրէ. — մարդը որ այսօր Փարիզ կու գայ ողջ պատմութեան էջ մըն է: Ասպարէզը սկսած է Ստալինի օրով ԷՆ-ՔԷ-ՎԷ-ՏԷ-ի մէջ, 1945-ին անդամակցած է Համայնավար Կուսակցութեան, գագաթը հասած խորհրդային իշխանութեան եւ վերապրած՝ կայսրութեան սնանկութեան:

Ի դէպ, Ալիեւ միշտ ճօճած է շուքի եւ լոյսի միջեւ: Շուք՝ երբ կը վարէ Բաքուի ՔԷ-Ճի-Պի-ն 60-ական թուականներու վերջերը, լոյս՝ երբ 1982-ին Խորհ. Միութեան 14 հզօրագոյններէն մէկը կը դառնայ Անդրոպովի կողմէ Պոլիտպիւրոյի անդամ նշանակուելով: Կրկին շուք, երբ կը հեռացուի Գորպաչովի կողմէ, լոյս վերջապէս երբ իշխանութեան կը վերադառնայ Ազրպէյճան, 1993-ին, Էլչիպէյի տապալումէն ետք:

Տարի մըն է, կ'ըսէ Ֆիկառօ-ի թղթակիցը, երկաթեայ ձեռքով կը բռնէ այս պզտիկ Հանրապետութիւնը որ կ'ուզէ քարիւղային Էլտորատօ մը դառնալ: 7 միլիոն բնակիչով, Ազրպէյճան Իրանի ուժանիւթն ունի որ իրմէ տասն անգամ աւելի բնակիչ ունի:

73 տարեկանին, Ալիեւ բրեժնեւեան համայնավարութեան հարազատ արտադրութիւնն է, մարդը վախ պատճառող իմացականութիւն մը ունի, ի ծնէ քաղաքական հոտառութիւն մը եւ խիստ ու արդիւնաւէտ մեթոտներ:

Իր խորհրդային փայլուն ասպարէզէն՝ բացառիկ մահմետական Հանրապետութեան մը անդամին համար — միջազգային բեմին վրայ ամուր դիրք մը պահած է: Կ'ըսուի թէ ինք ոտքի դրած է Իրանի եւ ամբողջ Միջին-Արեւելքի Խորհ. Միութեան տեղեկատուութեանց ցանցերը:

Մոսկուայի համար, այսօր Կովկասի խանգարիչն է, յարդ կը մերժէ ռուս զօրքերու ներկայութիւնը իր հողամասին վրայ, փառաւոր պայմանագրութիւններ ալ կը կնքէ քարիւղային արեւմտեան ընկերութիւններուն հետ:

Ալիեւ կ'ուզէ գլուխ հանել դարուս վերջին երկու մարտահրաւէրները. — գոցել բաց վէրքը Լ. Ղարաբաղի, Ազրպէյճան դառնալով հայ մեծամասնութեամբ այդ հողաշերտը որուն հակակշիռը կորսնցուց Բաքու դժնդակ կռիւէ մը ետք եւ մատակարարել քարիւղային հարստութիւնը:

Հարցազրոյցը կը վերաբերի զանազան հարցերու որոնց սկիզբէն իսկ կ'արծարծուի Ղարաբաղի խնդիրը, քարիւղի վերաբերող հարցումին իսկ առթիւ: Լրագրողը կ'ըսէ. — «Քարիւղային պայմանագրութիւններու բազմազանութիւնը, ամէն բանէ առաջ, միջոց մը չէ՞ միջազգային նեցուկ մը ապահովելու Ղարաբաղի հարցին ու Ալիեւ կը պատասխանէ. — «Այս պայմանագրութիւնները, ամէն բանէ առաջ, պէտք է ծառայեն տնտեսական զարգացման: Բայց, անշուշտ, զանազան Պետութիւններու շահը գրգռել կրնայ օգնել մեզի որոշ հարցեր լուծելու»:

Երկրորդ հարցումն է. — Ֆրանսա, զօրացած իր առանձնաշնորհեալ յարաբերութիւններէն Հայաստանի հետ, կրնա՞յ յատուկ դեր մը խաղալ կնճիռին լուծման առընչութեամբ: Ու Ալիեւ կ'ըսէ. —

«Ֆրանսա Մինսկի խումբի անդամ է (հիմնուած 1992ին, Օ-ԷՍ-ՍԷ-»-ի ծոցը) եւ կ'ուզենք հարցը հոն լուծել: Յաւելեալ լաւ յարաբերութիւններ ունի Հայաստանի հետ, ուրեմն կրնայ ազդել անոր վրայ: Դեկտեմբերին, Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի վեհաժողովը Լիզպոն թոյլ տուաւ որ բանակցութեան հիմ մը հաստատուի: Հիմնական սկզբունքները վերահաստատուեցան: Հայաստան պէտք է ճանչնայ Ազրպէյճանի հողային ամբողջականութիւնը: Ինքնավարութեան լայն կանոնագիր մը — Ազրպէյճանի ծոցին մէջ — կը շնորհուի Ղարաբաղի»:

Լրագրողը կ'ընդմիջէ. — «Այդ յառաջխաղացքը շօշափելի դարձա՞ւ»:

Ալիեւ կը պատասխանէ. — «Լիզպոնէն ի վեր շփում չունեցանք»:

Լրագրողը հարց կու տայ թէ եթէ խաղաղ ճամբան անելի մէջ ըլլայ, կը նախատեսէ՞ ուժի գործածութիւնը:

«Կարելի չէ ըսել, կը ճշդէ Ալիեւ, թէ ի՞նչ կը պատահի ապագային: Բայց, ամէն մարդ պէտք է գիտնայ որ երբեք պիտի չհանդուրժենք որ հողամասը գրաւուած մնայ: Եթէ ձախողի, բոլոր միջոցները կրնան ի գործ դրուիլ»:

Այն հարցումին թէ արդեօ՞ք կնճիռին բանալին Մոսկուա չի գտնուիր, Ալիեւ կը պատասխանէ. — «Շատ բաներ Մոսկուայէն կախում ունին: Ռուսերը շատ կ'օգնեն Հայաստանի: Միշտ ուժեր ունին հոն, ուրեմն մեծ ազդեցութիւն ունին: Բայց ամէն բան նախ եւ առաջ Հայաստանէն կախում ունի որ յարձակումը գործեց»:

Աւելորդ է, անշուշտ, խորհրդածել Ալիեւի այս խօսքերուն առթիւ որոնք նորութիւն ալ չեն: Ալիեւ կ'ակնարկէ նաեւ գոյութիւն ունեցող ընդդիմութեան մը Ազրպէյճանի մէջ. փորձեր կան, կ'ըսէ, պետական հարուածի, բայց, կարելիութիւն չկայ. խնդիրներ կան Ազրպէյճանէն դուրս, որ ժամանակաշրջանի սխալ կը գործեն: «Ազրպէյճանէն դուրս» բացատրութեան առթիւ, լրագրողը հարց կու տայ որ արդեօք Ռուսաստանի՞ կ'ակնարկէ եւ Ռուսաստան կրնա՞յ արգելք հանդիսանալ անկայունացման այս փորձերուն, Ալիեւի պատասխանը դրական է: Թուրքիոյ եւ Ռուսաստանի միջեւ Ազրպէյճան իր տեղն ունի, անկախ երկիր մըն է:

Ամէնէն կարեւորը Ալիեւի այն խօսքն է որ խորագիր ալ կը ծառայէ. — «Երկրորդ պայմանագրութիւն մը կը բերեմ Էլֆին»:

Այս պայմանագրութիւնը աւելի ալ կարեւոր է, կ'ըսէ եւ անոր կը միանայ նաեւ Թոթալ:

Այս խօսքերուն քով, պարզ է որ որեւէ արդար դատ ոչ մէկ նշանակութիւն կ'ունենայ...:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԺԱՆ ՀԷՏԵՐՆ-ՀԱԼԻԷ, գրագէտ, բայց մանաւանդ բանավիճող, մեռաւ Կիրակի, Յունուար 12-ի առաւօտեան Տօվիլի Նորմանտի պանդոկին առջեւ, հեծանիւով պտոյտէ վերադարձին, զոհ ուղեղային արիւնահոսութեան: Կը թուի որ անկումը հետեւանք էր մահուան իսկ: Հակասական տիպար մը, ոմանց համար մեծ գրագէտ, ուրիշներու՝ պարզ գրգռիչ մը, ստախօսէ բռնուած: Ամէն պարագայի մէջ, կարելի չէ ուրանալ տաղանդը: 1992-ին, Վենետիկ, կուրցած էր եւ Լուռ գացած ուրկէ վերադարձին կ'ըսէր թէ հրաշք պատահած է եւ սկըսած է տեսնել: Անցեալին ձախ եւ միթերանական, ոխերիմ թշնամին դարձած էր երբ չէր դարձած անոր «Մալրօ»ն եւ դառնացած, հատոր մը գրած էր թոյնը թափելով Միթերանի դէմ («Ֆ. Միթերանի կորսուած պատիւը» խորագրուած): Ծնած էր 1936-ին Սէն Ժերմէն-ան-Լէյ, 1960-ին հիմնած էր «Թել Քել» պարբերաթերթը: Բայց 1963-ին բաժնուած էր Ֆիլիփ Սոլէրսէն: 1963-ին կը հրատարակէր իր առաջին վէպը՝ «Պարմանուհիի մը արկածախնդրութիւնները», 1969-ին կը հիմնէր Լ'Իտիօ էնթէրնասիոնալ, 1977-ին ձայնասփիւռի ազատ կայան մը, 1979-ին Ժիսքարի դէմ պարսաւագիր մը կը հրատարակէր՝ Լէթր ուվէրթ ա էօն ֆոլէն փրուա: Վերջերս որոշած էր միայն գրականութեան նուիրուիլ:

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉ օրէ օր քիչ մը աւելի գիջում կ'ընէ, բայց, ընդդիմութիւնը չի գոհանար խոստումներով: Նիշի ընտրական յանձնաժողովը մերժեց սակայն ընդառաջել կառավարութեան դիմումին եւ ընդունիլ որ թաղապետական ընտրութիւններուն յաղթողները ընդդիմադիրներն էին:

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, կացութիւնը բաւական ծանր է եւ շարաթ մըն է ցոյցերը կը շարունակուին պահանջելով որ ընկերվարական (նախկին համայնավար) վարչակարգը հրաժարի եւ կանխահաս ընտրութիւններ տեղի ունենան: Յունուար 12-ին, 50 հազար էր ցուցարարներու թիւը: Յունուար 10-ին միջադէպեր պատահած էին եւ ապահովութեան ուժերուն հետ բախումներէն 250 հոգի վիրաւորուած էին:

ՄԻԼԱՆՕ – ՀՌՈՄ ճեպընթացը՝ Փենտոլինօ գիծէն ելած է Յունուար 12-ին Փիաչէնցայի կայարանին մօտ: 8 մեռեալ կար եւ աւելի քան 30 վիրաւոր: Արկածին պատճառները ճշդուած չէին,

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ – ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 11 / 13)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏԱՆ ՎԱՐԿԸ ԵՒ ԱՂԷՏԻ ԳՕՏԻՆ

1996 տարեշրջանին, աղէտի գօտիին վերականգնման համար Համաշխարհային Դրամատան ծրագրէն կատարուած է 8 միլիոն 903 հազար տոլարի աշխատանք: Վերականգնուած ու շահագործման յանձնուած են 36 հազար 500 քառ. — մեթր մակերեսով չորս գործատուներ, 35 հազար քառակուսի մեթր բնակելի մակերես, շուրջ 2000 աշակերտի համար վեց դպրոցներ, Վանաձորի ծննդատունը, Գիւմրիի մարզադաշտը, հանրային կեդրոնը եւ քաղաքի գրադարանը, Լենինջուր – Վանաձոր, Ջախկալ – Սպիտակ ջրատարները:

Աղէտի գօտիին համար Համաշխարհային Դրամատան տրամադրած ընդհանուր վարկը 28.6 միլիոն տոլար էր, որուն 23 միլիոնը նախատեսուած էր միայն շինարարական աշխատանքներու համար: Վերականգնումի ծրագրի գրասենեակի տնօրէն Միքայէլ Մելքումեանի համաձայն, ծրագրի իրագործման ընթացքին տնտեսուած է 6.3 միլիոն տոլար եւս, որ յատկացուած է նոյնպէս շինարարական աշխատանքներու: Մ. Մելքումեան աւելցուցած է նաեւ որ Համաշխարհային Դրամատունը 1997-ին կը տրամադրէ 25 միլիոն տոլար վարկ եւս, որ կ'օգտագործուի ջրատարներու նորոգութեան ու կառուցման եւ բնակարաններու շինութեան աշխատանքներուն:

ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ ՀՆՈՒԱՆԿԱՐՈՎ

Յունուար 9-ին տեղի ունեցած է համահայկական խաղերուն Նախաձեռնարկ Կոմիտէի առաջին մամուլի ասուլիսը: Կոմիտէի նախագահ Աշոտ Մելիք – Շահնազարեան նշած է որ նման մրցումներ Հայոց պատմութեան մէջ տեղի կ'ունենան առաջին անգամ ըլլալով եւ կ'ընդգրկեն համայն Հայութիւնը: Անոնց կրնան մասնակցիլ նաեւ սահմանափակ թիւով օտարներ: Նախատեսուած է որ խաղերը տեղի ունենան Երեւան, Սեպտեմբերին, շուրջ 7 – 10 օրուան տեւողութեամբ: Մրցումներուն կը մասնակցին շուրջ 30 երկիրներու 40 քաղաքներէ մարզիկներ: Սիրողական բնոյթով այս մարզահանդէսը կ'ընդգրկէ ամէնէն ծանօթ մարզաձեւերը ինչպէս՝ ֆութպոլ, պասքէթպոլ, վոլէպոլ, սեղանի թենիս եւայլն: Յիշենք որ այս խաղերու գաղափարը արժանացած է Օլիմպիական միջազգային Կոմիտէի նախագահ Անթոնիօ Սամարանչի հաւանութեան:

«ՀԱՅ ՍՓԻՒՌՔ» ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆԻ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԹԻՒՆԸ

Հայկական հանրագիտարանի գլխաւոր խմբագրութիւնը որոշած է ձեռնարկել «Հայ Սփիւռք» եզակի հանրագիտարանի պատրաստութեան: Ծաւալուն այս աշխատութիւնը կը ներկայացնէ շուրջ 70 հայկական գաղթօճախներ, կազմակերպուած եւ նուազ կազմակերպուած համայնքներով: Ներածական բաժինը կ'ընդգրկէ համայնքներու սաղմնաւորման, հանրային – քաղաքական կեանքին վերաբերող ընդհ. տեղեկութիւններ: Իսկ առանձին բաժիններով ներկայացուած են այդ համայնքներու կազմաւորման պատմութիւնը, եկեղեցիները, դպրոցները, պարբերական մամուլը, մշակութային ու համայնքային կեանքը եւայլն: Արդէն պատրաստ է նիւթերու եւ յօդուածներու մեծ մասը, ինչպէս նաեւ նկարազարդումներ: Խմբագրական կազմը – որուն մէջ ներառնուած են նաեւ սփիւռքահայ գիտնականներ –, նախատեսուած է մինչեւ տարեվերջ աւարտել գիրքի կազմութեան աշխատանքը եւ զայն յանձնել տպագրութեան, որուն իրագործումը կը կարօտի մեծ գումարներու: Հայկական հանրագիտարանի գլխաւոր խմբագիր Կոնստանտին Խուդավերտեան նշած է որ այդ ուղղութեամբ կ'ակնկալեն կառավարութեան նիւթական օգնութիւնը եւ Սփիւռքի աջակցութիւնը:

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՉԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԺԵ.

Կատղած լեռներու եւ ջղային, դիւրաբորբոք դաշտերու ղարաբաղեան բնանկարը մեզ կը քաշէ դէպի առաջ: «Առաջ» անշուշտ ըսելու ձեւ մըն է, որովհետեւ չեմ գիտեր թէ «առաջ» կամ դէպի տեղ մը կ'երթանք, մանաւանդ որ ճամբան ճամբայ չէ, այլ՝ տարտամ հետք մը, յիշատակ մը որ մարդ, անասուն ու կառք ձգած են հողին ու ժայռերուն վրայ: Փաստօրէն, Ղարաբաղը հանդարտ ջիղերու, խաղաղ տրամադրութեան երկիր չէ, այլ բոցավառ երեւակայութեան ու պայքարող խառնուածքի տարածութիւն մը, մնայուն մարտահրաւէր մը ճամբորդողին զգայարանքներուն եւ մարմնական ուժին նետուած: Մեր կառքը կանգ կ'առնէ զանազան վայրեր ու ամէն անգամուն նոյն տեսարանն է — Պալլիկի ու իր ընկերներու միջեւ տաք, անյետաձգելի յուշերու եւ կարօտի խօսքերու պոռթկում, օղիի սրուակները հրաշքով կը բուսնին, պանիր ու հաց, մաղթանքներ ու կենացներ կը լեցնեն պահը այնքան բնական բխումով որքան «բարի լոյսը»: «Մարդ մարդով կ'ըլլայ» խօսքին բուն իմաստը հիմա է որ կը հասկնամ: Եւ սակայն չեմ կրնար հարց չտալ ես ինծի, թէ այս մարդիկը «պահեստի» կամ «պատրաստի» անձ մը չունի՞ն իրենց մէջ, պաշտպանութեան գօտի մը, «նօ մէն'զ լէնտ» մը իրենց ու դուրսէն նոր եկած կատարեալ անծանօթի մը միջեւ: Ցաւալի է որ ինծի պէս քաղաքներու մայթերու սալերուն արանքին կամ պատուհանի թաղարի մէջ բուսած մարդիկ չեն կրնար մաս կազմել այս ոգեկան բնանկարին: Ի ծնէ օտար՝ ինծի պէս մարդոց համար միակ բնականը՝ արուեստականն ու անբնականն է — «այդ ալ ձեւ մըն է հայ ըլլալու» կը խորհիմ, մխիթարելով ինքզինքս:

Կը դիտեմ Պալլիկը ու կը փորձեմ հասկնալ այդ անսովոր էակը: Բացարձակ ծայրայեղութիւններու միջեւ ձգտուած բնաւորութիւն մը, որ պողպատի պէս կարծր ու դաժան ֆետայիի անզսպելի խնդութենէն ու բառերու բուռն համազարկէն կ'անցնէր, երկվայրկեանի մը մէջ, մարդկային էն քաղցր, բարի ու բարեկամական տրամադրութեան, անշեղ եւ անբեկանելի հրահանգէն՝ ընկերական ջերմ համակերպութեան: Մեքենայ ու մարդ նոյն ատեն եւ որ իրեն սրտակից ընկերոջ սիրոյն պատրաստ է կեանքը զոհելու առանց երկվայրկեան մը վարանումի, բայց որ կրնայ զայն զոհել կամ սպաննել նոյն պատրաստակամութեամբ, եթէ ազգին շահը պահանջէ: Մարդ կը զգայ անոր խղճմտանքին վրայ իշխող հսկողութիւնն ու զինուորական կարգապահութիւնը, բայց նաեւ ամէն ինչէ վեր՝ ուրիշ անողորմ օրէնքի մը տիրապետութիւնը: «Հերոսը միշտ ընթացիկ բարոյականութեան անտեսումով ու շրջանցումով է որ կը հասնի իր գագաթումի կարճ պահին», խորհեր եմ միշտ, «միթիք խառնուածքի շատ մօտիկ ըլլալու է»:

Արդէն գիշերը եկած է: Կառքը կանգառած է համատարած ու բացարձակ խաւարին մէջ: Տառացիօրէն՝ լոյսի ոչ մէկ նշոյլ: Լեռներ ու դաշտեր ըլլալու են որովհետեւ առոյգ հով մը կը փչէ դուրսը: Քանի մը աստղեր:

— Ո՞ւր ենք:

Անշուշտ պատասխան չկայ: Դուրս ելած են, ու կը հետեւիմ իրենց, Շան հաջոց, վայոցի նման արջառի ձայն, բայց մանաւանդ հոտ, մութին մէջէն շարժող մարդկային ձեւեր ու խօսքի եւ ղարաբաղեան բարբառի փշրանքներ: Պալլիկին ձայնը կը լսեմ, հրահանգներ կուտայ, մէկը լոյս մը վառած է, վիպային փնջոյթ մը ունի պահը...: Օտար, կորսուած, անպէտք, մինակ եւ առանձին, անօգուտ — այս բոլորն եմ, գիտեմ, բայց կը փորձեմ բոլորին պէս բնական թուիլ, անծանօթ կացութեան տէրը:

Կը մօտենամ լոյսին՝ շուրջը խմբուած մարդոց: Երկու հոգի ոչխար մը քաշելով կը բերեն ցիցի մը տակ, յետոյ կը վերցնեն ու ոտքերէն կը կախեն: Մէկը կը մօտենայ դանակ մը ձեռքը ու կը պատրաստուի մորթել ոչխարը: Կենդանիին աչքին մէջ կը շողայ լապտերին լոյսը ու անոր սարսափը կը տեսնեմ որ շատ աւելի զարհուրանք ունի անասուններուն քան թէ մարդոց մէջ: Անդէն կը դառնամ, անկարող՝ տեսարանը դիտելու: Ու նոյն վայրկեանին, ծիծաղելի կը գտնեմ ինքզինքս, կայնած իմ ազգիս պատմական հայրենիքին մէջ, ուր հազարաւոր հայրենակիցներս մորթուած, սպաննուած, ողջ – ողջ խարոյկներու վրայ դրուած են այս Ազերիներուն կողմէ ու ետքն ալ կերուած, Սումգայիթի մէջ ողջ հայ կնկան սրտին մէջ խողովակ մխրճած եւ արիւնը խմած են...: «Մասոխական հիւանդութիւնն է» կը խորհիմ, «մահուան աչքերուն մէջ շիտակ նայելու այս դժկամութիւնը ... իրականութիւնը երկու դիմակ ունի, մէկը գեղեցիկ՝ միւսը տգեղ ու վայ անոր որ տգեղին նայելու քաջութիւնը կամ յատակամտութիւնը չունի»: Մինակս եմ կ'երթամ կառքին իմ ապահով անկիւնս նստելու ու միտքս կուգայ Մարսէլ Մարսոյի մէկ մնջախաղը, ուր երկու տարբեր դիմախաղեր, մէկը խնդացող, միւսը ողբացող, փոխն ի փոխ դիմակներու նման կը դնէ կը հանէ իր երեսէն, մինչեւ որ յանկարծ մէկը, խնդացողը՝ կը փակի կը մնայ դէմքին վրայ ու ալ չելլեր...:

Քիչ մը յետոյ ոչխարը կտոր – կտոր կը բերեն կը տեղաւորեն կառքին ետին ու ճամբայ կ'ելլենք դէպի Ստեփանակերտ: Եթէ ցերեկը լոյս աչքով Ղարաբաղի գիւղական ճամբաները անցանելի են, տրամաբանօրէն, բայց մարդիկ ձեւով մը կը յաջողին երթեւեկել, գիշերուան խաւարին մէջ պարզապէս ամէն վայրկեանի մարտահրաւէր է անկարելին եւ անծանօթը փորձելու, կառչած կառքին երկաթներուն եւ անձնական ճակատագրի վրայ գրուած կոյր հաւատքին:

Ջղասպառ ու յոգնած, ուշ ատեն կը հասնինք Ստեփանակերտ: Ուղղակի ընկեր Պալլիկի տունը անշուշտ, ու չեմ փորձեր իսկ յիշեցնելու թէ ես ալ տուն մը ունիմ ուր գիշերելու վարձութիւնը ունիմ: Ամբողջ ընտանիքը արթնցած է, կրակարանները կը վառին ու երկու – երեք մեծ կաթսաներու մէջ կը սկսին խաշել միսը: Օղի եւ քոնեակ մէջտեղ ելած են ու ծայր կուտայ նորէն խմելու, ուտելու եւ կենացներ առաջարկելու ծիսակատարութիւնը: Որ անկիւնէն որ նայիմ իրենց, սովորական ու պարզ մարդիկ են, առողջ հոգիներով, քաջ սրտերով, մաքուր խիղճերով ու չկայ տեղ մը աշխարհի երեսին ուր մարդ աւելի բնական, անբարդոյթ եւ ինքնաբուխ կրնայ զգալ որքան այս համեստ յարկին տակ, այս ֆետայիներու անմիջական մտերմութեան մէջ: Սակայն միշտ ու նորէն՝ յանցաւորի գիտակցութիւն մը կայ մէջս: Ո՞ւր է Սփիւռքի քաղքենի զոյգէտին տեղը այս հում կեանքէ եւ ջինջ, բնազդական քան քարաթ զգացումներով ապրող մարդոց մէջ: Արուեստը կեղծիք է, բանականութիւնը հայելին մէջ իր պատկերէն հիպնոսացած է, լեզուն խեղճ ու կրակ «քամուֆլաժ»ն է իրականութեան, մարդիկ անհասցէ գիշերաշրջիկներ են հէքեաթի ճամբաներուն, զգայարանքները գինով ու զառանցող թարգմաններ են եւ այս բոլորը՝ անհեթեթ թատերգութիւն մը կը խաղան ամայի եւ անիմաստ տիեզերական թակարդի մը մէջ...: Այս ահաւոր խօսքերը ըսելէ ետք, ի՞նչ կը մնայ ընելիք ուրեմն: Կը մնայ մէկ բան՝ որ կեանքի աղիւսակին ամենադժուար գործողութիւնն է ապրիլը...: Կը նայիմ Ֆետայիին որ իր մէկ տարեկան տղան բարձր բռներ է օդին մէջ, զէնքի մը նման եւ հայրական անեղծ գուրգուրանքը կը պոռթկայ անոր աչքերէն ու երգին մեղեդիէն, որ հիմա ան կը սկսի երգել: Երգ մըն է հողին, ընկերներուն, ընտանիքին սիրոյն մասին, որ անոր արեան մէջ կը վխտայ եւ որուն տաքութիւնը կ'անցնի ինծի, մեզի: Մոմի լոյսով խռնուեր ենք նեղ սենեակին մէջ, նստեր քոնեակին պարապ սրուակը ձեռքիս չեմ գիտեր ինչ ընեմ կեանքովս: Ղարաբաղի այս մարտիկները ուրիշ տեսակ Հայեր են, որ հիմա կը միանան Պալլիկի երգին, դաժան ու միամիտ, պողպատեայ եւ գերզգայուն տղաք, ամէն մէկը թուրք սպաննած եւ դիակներուն շուրջ պար բռնած: Բայց այդ մասին ոչ ոք կը խօսի, բառի ու նախադասութեան նիւթ չէ այդ: Գերիրապաշտ իրականութիւն մըն է, այդ ֆետայիներուն հոգեկան աշխարհը ուրիշ մոլորակի վրայ է եւ մեր այս սովորական մոլորակի օրէնքները ի զօրու չեն հոն: Չեմ դատեր զիրենք, մանաւանդ որ ոչ ոք կը յօժարի ինծի պէս դուրսէն եկած մարդուն պատմել ատիկա: Չեն վստահիր լեզուին, ու տրամաբանութեան, չեն վստահիր մանաւանդ իմ կարողութեանս իրապէս ընկալելու եւ ապրելու իրենց պատմութիւնը: Դիմացս Գագոն լուռ նստեր կը ծխէ, նայուածքը դարձած ներս, իր կորած ճամբուն եւ ապրած կեանքերուն: Քանի՞ փարա կ'արժէ փիլիսոփայութիւնը: Միտքս կուգայ ալեկոծ գետը կտրող նաւավարին եւ փրոֆէսօրին պատմութիւնը: «Բայց ասիկա միայն խելքի կամ գիտնալու հարց չէ, ոչ ալ կրթութեան կամ տարիքի, բարեբախտաբար», կը խորհիմ, «ասիկա զգացական ուժի ու ստեղծագործ երեւակայութեան հարց է»:

Առտուան երկուքն է ու կ'երթամ պառկիլ, մարդկային սրտին քիչ մը աւելի մօտեցած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Դեկտեմբեր 23, 1996

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԱՐԴԱՆՔ...

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆԻ «ՀՈԳԻՍ ԱՔՍՈՐԵԱԼ»Ը ԵՒ «ՎԵՐՋԻՆ ԲԱԺԱԿԸ»

«Երկեր» — Երբ այլեւս չեն սիրեր, Հոգիս Աքսորեալ, Մելիհա Նուրի Հանըմ — Տպարան Շիրակ, Պէյրութ, Լիբանան

«Վերջին Բաժակը» — «Գառնի» Մատենաշար, Ուսանողութեան Թիւ 2 — Տպարան Կաթողիկոսութեան Հայոց Մեծի Տանն Կիլիկիոյ, Անթիլիաս, Լիբանան

Քսանմեկերորդ դարու սեմին երբ հոգեկան արժէքներ ծաղրի առարկայ դարձած են նիւթական շահու արշաւին դիմաց, Զապէլ Եսայեանի (1878 – 1943) «Վերջին Բաժակը» եւ «Հոգիս Աքսորեալ»ը խորին ճշմարտութեամբ մը կը վերահաստատեն որ կեանքի լիութիւնը միայն նիւթականով չէ որ կ'ապահովուի: Եսայեան թափանցելով դրական խորքը մարդուս էութեան, կը ցուցադրէ որ կեանքը աւելի ճոխ ու նշանակալից է երբ անհատին ընծայուի կարելիութիւնը իր հոգեկան մղումներուն գոհացում տալու:

Այս տեսակէտով Եսայեան երգիչն է մարդուս ենթակայական աշխարհին: Հոս սակայն Նիցչէական այլամերժ, ինքնակեդրոն անհատապաշտութեան հարց չկայ: Եսայեանի գործը կը ցոլացնէ վաւերական անհատականութիւն մը որ նկատի կ'առնէ ընկերային պահանջ ու բարոյականութիւն իբր նախապայման անհատին իրաւ ծաղկումին: Իր լաւագոյն գործերը կը ներկայացնեն մարդասիրական հակակշիռ մը, մեր օրերու ինքնակեդրոն, անձնապաշտ գաղափարաբանութեան:

Ա.

«Վերջին Բաժակը» եւ «Հոգիս Աքսորեալ» ընթացիկ հասկացողութեամբ վէպ / վիպակ չեն: Գործողութիւն, հանգոյց, դրուագի մը պարզաբանում, տիպարներու մշակում եւ զարգացում գրեթէ բոլորովին կը բացակային: Դասական վէպ – վիպակի տուեալները փոխանակուած են գեղարուեստական–իմաստասիրական շքեղ պատկերներով որոնք մարդու հոգեկան աշխարհը արտայայտող հրաշալի պաստառ մը կը կազմեն: Զոյգ աշխատութիւններու կեդրոնական տիպարները — «Վերջին Բաժակ»ի Ատրինէն եւ «Հոգիս Աքսորեալ»ի Էմման — ուժգնօրէն գիտակից են իրենց հոգեկան ապրումներու եւ զգայութիւններու հարստութեան եւ անսահման կարողութիւններուն: Իրենց բաղձանքն է ապրիլ այս ճոխութիւնը եւ այսպէսով ըլլալ, որքան որ կարելի է, լիակատար եւ ազատ մարդ – էակ:

Ատրինէն, հակառակ որ զոհ է անսէր ամուսնութեան մը, ինքն իր մէջ կ'որոնէ «այն գանձը, որ կեանքս պիտի զարդարէր պերճանքով, լոյսով ու փառքով»: Ինքը կը զգայ որ «ամէն ինչ որ ուրիշի մը մէջ տափակ ու գռեհիկ պատահար մը պիտի ըլլար, իմ մէջս, շնորհիւ բնական տրամադրութեան մը, դարձաւ հրաշագեղ երազ մը, կամ հրահրուած բոց մը, կամ շողշողուն երկնակամար մը»: Գիտէ որ կրնան գոյութիւն ունենալ մարդիկ որոնց ... «հոգին խրտչելով չէ ապաստանած իրենց էութեան մէկ անկիւնը, այլ մակերեսն է բարձրացած ... կ'երգէ ու կը ժպտի անիկա եւ մարդ անասունը կը բարձրացնէ իր բարձրագոյն ոլորտին...»:

Էմման՝ պայծառ ապագայով նկարիչ արուեստագէտ, Եւրոպայէն Պոլիս նոր վերադարձած, կը պատրաստէ իր պաստառներու առաջին ցուցահանդէսը: Ան կը խոստովանի որ ... «Սքանչելի սպասումի մը խռովքը կայ իմ մէջս» եւ «կը զգամ որ հոգիս աքսորի մէջ է եւ անձկետ կը սպասէ իր ազատագրման»: Այն հարցին թէ ո՞ւրկէ իր ներշնչումը՝ Էմմա կը պատասխանէ ... «հոգւոյս խորքին մէջ է որ, ինչպէս անսպառելի եւ անծանօթ գանձարան մը, կը քաղեմ իմ ներշնչումս»: Քիչ մը ետքն ալ կը հաստատէ. «Ես պիտի հետապնդեմ իմ երազս ամէն ճանապարհներու վրայ եւ հոգիս պիտի ստանայ իր ազատութիւնը»:

Մարդու այս հոգեկան ներաշխարհը, իր երազովը, թափով ու թռիչքովը Եսայեանի մօտ երբեք բնազանցական կամ «միստիքական» նկարագիր չունի: Հոգին կրնանք ապրեցնել միայն երբ յաջողինք տալ անոր արտաքին, ընկերային հանգամանք: Կ'իրականայ մարդկային մաքուր, անեղծ յարաբերութիւններու ընթացքին: «Վերջին Բաժակը» եւ «Հոգիս Աքսորեալ»ի մէջ այսպիսի երանելի պահեր արդիւնք են սիրահարութեան փորձառութեան: Հարկ է շեշտել որ հոս սէրը ընթացիկ «ռոմանթիկ» սահմանումէն շատ աւելին կ'ընդգրկէ. խորհուրդ է մարդկային առողջ յարաբերութիւններու, զերծ՝ առօրեայ կեանքը բնութագրող աղտերէն:

Ատրինէի եւ Էմմայի հոգեկան «ազատագրումը» այսպիսի սիրոյ միջոցաւ առանցքը կը կազմէ այս վիպակներուն: Բուռն սիրոյ ընթացքին է որ Ատրինէն կը զգայ պահեր երբ «հրաշալիօրէն իմ հոգւոյս տաճարներէն մէկուն մէջ, տարօրինակ եւ գեղեցիկ ծաղիկ կը ծաղկի...», կամ «հոգիս գարնանային պարտէզի մը նման կը ծաղկի բոլոր ծաղիկներով»: Էմմայի համար սիրահարութեան «օրերուն հոգիս զգացի ազատած, որովհետեւ այդ օրերուն միայն զգացի սերտ հաղորդակցութիւնը անսահմանին եւ անծանօթին հետ ... երջանկութիւնը եւ ուրախութիւնը վերցուցին իմ մտքի հայեցողութենէս չափի եւ միջոցի սահմանները»:

Սիրոյ ուժեղ զգացումը, կը կտրէ անհատականի եւ անձնականի սահմանները, ու կը ներշնչէ նաեւ մարդասիրական ամէնէն վսեմ զգացումներ: Ատրինէն Մեծարենցեան թռիչքով կը բացատրէ որ... «Երբ առաւօտուն արթնցայ ... քաղցրահամ ճաշակը կեանքին զգացի շրթներուս վրայ: Ուզեցի դուրս ելլել իմ սովորական շրջանակէս ու իմ երջանկութիւնս տանիլ ուրիշ մթնոլորտներու մէջ, զայն սերմանել ամէնուրեք ու կայծ մը, ցոլք մը թողուլ թերեւս տրտում եւ ձանձրացած մարդոց սրտերուն մէջ»:

Ըմբռնելով սիրոյ անձնական եւ մարդասիրական այս իրականութիւնը Եսայեան հաղորդ է այն ճշմարտութեան որ անհատական գոհացում նուաճելու իրաւունքը երբեք բացարձակ չէ. կաղապարուած է ընկերային եւ բարոյական մարդամէտ սկզբունքներով: Անտարակոյս, Ատրինէ իր անձնական գոհացումը կը ցանկայ: Բայց վերջ ի վերջոյ զայն կը ստորադասէ մարդկային գեղեցիկ եւ ընկերային առողջ կարգ ու սարքի անհրաժեշտ սկզբունքի մը ... «Անկարելի է ուրիշներու դժբախտութեան գնով երջանկութիւն կազմել»:

«Ուրիշներ», այս պարագային, իր երկու զաւակներն են: Ատրինէ հակառակ իրեն ժամանակակից օրինակներուն, փոխանակ լքելու ամուսինը, տունը եւ զաւակները, սիրականին, Արշակին, կը բացատրէ ... «Երբ ես կը խօսիմ ... դէմ այդ կնոջ, որ տունը եւ զաւակները թողեր ու գացեր է իր սիրականին ... ոչ Միքայէլին (այսինքն իր օրինական ամուսինը) համար է, ոչ դրացիներուն եւ ոչ այն օրէնքներուն, որ այդպէս սահմանած են կարգ ու սարքը, այլ որովհետեւ իմ զաւակներուս ժպտուն աչքերը կը տես-

նեմ, որոնցմէ արցունքի ամպեր կրնային անցնիլ իմ սեփական երջանկութեանս պատճառով, որովհետեւ չեմ ուզեր որ ես ըլլամ մայրը իրենց վիշտերուն...»:

Միջակ տաղանդի մը մօտ Ասրինէն եւ իմման տափակ, ապրումէ զուրկ եւ իրականութենէ խզուած խրատախակներ պիտի ըլլային. տեսակ մը սրբացած անզոյ էակ՝ ապամարդկային բարոյականութեան մը խօսափողին վերածուած: Եսայեանի տաղանդով ընդհակառակն՝ կ'արտացոլեն իրական զոյութիւն ունեցող, թէեւ առհասարակ ճնշուած, մարդու դրական եւ ազնիւ նկարագիրը: Եսայեան խորաթափանց գեղարուեստական հասկացողութեամբ յաջողած է կերտել ճշմարիտ մարդկային տիպարներ որոնք կ'ապրին իրական, հաւատալի միջավայրի մը մէջ ու իրական եւ հաւատալի ներքին ապրումներով եւ հակասութիւններով: Ասրինէն, օրինակի համար, սուրբ չէ: Արշակը կը լքէ վերադառնալու համար իր զաւակներուն. բայց ո՛չ առանց ուժգին ներքին պայքարի... «Ու հարկ եղաւ բաժնուիլ, ու դուն չես գիտեր սիրելիս, որ երբ համակերպած իմ որոշումիս, հրաժեշտի համբոյրովը շրթներդ կը ծանրանային ձեռքերուս վրայ... այդ պահուն կարծես բան մը գահավիժօրէն կործանեցաւ իմ մէջս, եւ երբ զիս տանէիր հետդ, այլեւս կուրօրէն, խելայեղօրէն ամէնուրեք կը հետեւէի քեզի...»:

Այսպիսի սեւեռումով Եսայեան իրարու կը հղթայէ իբրեւ առողջ ամբողջութիւն մը անհատին ներաշխարհը, անձնական իղձերու գոհացումը, ընկերային հիմնական պահանջները եւ մարդասպան բարոյականութիւն մը: Եսայեան յաջողած է գեղարուեստականօրէն ընկալել մարդուս ճշմարիտ հոգեկան եւ հասարակական էութիւնը: Լեւոն Սափոկլեան Եսայեանի վերաբերեալ չահեկան փորձին մէջ այսպէս կը պարզէ հարցը... «Որքան ալ անհատական զգացումներու դրսեւորումի եւ յորդումի արտայայտութիւն, վերջին բաժակը սակայն պիտի մնայ գեղարուեստական գեղեցիկ ստեղծագործութիւն: Որովհետեւ հասարակութիւնը համախըմբումն է անհատներու եւ իւրաքանչիւր անհատ, անխուսափելիօրէն կ'ապրի հոգեկան այդ անզուսպ խռովքներու, ըմբոշխման եւ երանութեան պահերը» (Ճեպընթաց տարիներ — Գիրք եւ Հեղինակ, էջ 166—185):

Բ.

Իբր մարդասէր մտածող Եսայեան գիտակից է որ մարդկային բնապաշտ եւ հոգեկան զանձերը եւ իղձերը ու անոնց գոհացում տալու կարողութիւնները յատուկ անհատներու առանձնաշնորհեալ պարգեւ չեն: Ամէն մարդ «իր հետ աշխարհ կը բերէ» «մարդկային հոգին»: Կեանքի ողբերգութիւնը կը կայանայ անոր մէջ որ առհասարակ մարդոց հոծ զանգուածները կարելիութիւնը չունին ըմբռնելու իրենց հոգեկան ճոխութիւնը: Պատճառը պիտի որոնենք ոչ թէ սեփական անճարակութեան մէջ, այլ ընկերային ճնշումին, որուն հետեւանքով հոգին կը «խեղանդամուի մանկութեան ժամանակէն իսկ»:

Եսայեան անողոք քննադատն է հոգի ու սիրտ խափանող ընկերային յարաբերութիւններու: Ընկերային աղճատուած կարգ ու սարքը մարդս կը վերածէ անգիտակից էակի մը... «մարդիկ, այր թէ կին՝ ընդհանրապէս այն չեն ինչ որ են իրապէս» եւ կ'ապրին «կեղծ հանդերձանքով»: Այսպէս կը մնան «ինքզինքին անծանօթ» եւ համարձակութիւնն իսկ չունին «իրենց հոգիին անսահմանութեանը նայիլ»: Հանրութեան մեծ մասը կ'ապրի «փոխ առնուած զգացումներով, փոխ առնուած սկզբունքներով. դուրսէն ստացած ձեւերով ու կերպերով. եւ, ոչինչ, բայց ոչինչ չի բխիր իրենց ներքին աշխարհէն, իրենց էութենէն, իրենց հոգիէն»:

Վիպակներուն մէջ բացայայտ է, թէեւ անուղղակիօրէն, որ աղքատութիւնը եւ առօրեայ անմիջական հոգերու տաժանելի բեռը աւերիչ գործօններ են: Էմման կը խոստովանի որ ինքը պատեհութիւնը ունի «սլանալու դէպի վերացական ոլորտները երազներուն» քանի «զիս մեծցուցեր են իբրեւ իշխանուհի, պահպանելով զիս իրական կեանքի բոլոր կարծրութիւններէն»: Ասրինէն նոյնպէս բախտաւոր է անգամ ըլլալով բարեկեցիկ ընտանիքի մը: Անիրաւ ընկերութիւն մը հոծ զանգուածներուն կը պլանայ բարեկեցիկ նիւթական կեանք որ նախապայման է մարդուս հոգեկան ծաղկումին:

Մարդկային հարազատ էութիւնը հետեւաբար քօղարկուած է նիւթական շահ հետապնդող նկատառումներէ: Ասրինէին պարագային ան վաղուց հասկցեր էր որ երբ մարդիկ զինք ամուսնութեան կ'ուզէին, նկատի ունէին ոչ զինքը իր հոգիով ու մտքով, այլ հօրը հարստութիւնը և դիրքը... «գիտէի որ իմ թեկնածուներս յաճախ կը տեսնէին այսինչին աղջիկը եւ ոչ թէ զիս: ... Ոմանք մեծ յոյս կը դնէին իմ հօրս ազդեցութեան վրայ, իրենց ասպարէզին մէջ յառաջանալու համար»: Այսպիսի ընկերային մթնոլորտի մէջ Ասրինէին հոգիին «ուժեղ թափեր»ը «անգործ եւ ապարդիւն» կը մնան եւ իր «հոգեկան կորովն սպառելու» առիթը կը բացակայի:

Եսայեան Պալզաքի մը, կամ Օսքար Ուայլտի մը կորովով կը պատկերացնէ անհատին փճացումը... «Մեծամասնութիւնը մեզ շրջապատողներուն, մարդկային երեւոյթներ են, ոչ մարդեր. տեսակ մը կանգուն եւ շարժուն դիակներ, որոնք կեանքի նմանութիւն մը փոխ առած են դուրսէն, իրենց էութենէն օտար աղբիւրներէ»: Մարդկային հոգին չի մահանար բայց «խրտչած, կը կծկուի ու կը պահուըտի անկիւն մը ու այլեւս երբեք չի համարձակիր յայտնուելու»: Քանի հոգին չէ մահացած սակայն մարդս պիտի պայքարի զայն ազատագրելու եւ դնելու կեդրոնը առօրեայ կեանքի բեմին:

Գ.

Կարելի չէ կարդալ «Հոգիս Աքսորեալ»ը եւ չնկատել գործին հմուտ կարծիքները կեանքի եւ գեղարուեստի առընչութեան եւ գեղարուեստի ընկերային դերին վերաբերեալ: Էմմային պարագային վկայ ենք ստեղծագործ էակի տագնապին: Էմման կը յուսայ գեղարուեստի միջոցաւ հասկնալի եւ շօշափելի դարձնել իր ներաշխարհի հրաշալիքները: Սակայն «...իմ հոգիիս երաժշտութիւնը, իմ ներքին փոթորիկներս ու ներքին խաղաղութիւններս տակաւին չեմ յաջողած արտայայտել եւ սեւեռել կտաւին վրայ...»: Էմման գիտակից է որ գեղարուեստը միայն անկատար կերպով կ'ընդգրկէ կեանքի խորհուրդը ու հրաշալիքը: Միայն մարդկային յարաբերութիւնը, սէրը այս պարագային, կ'երաշխաւորէ հաղորդակցութիւնը «անսահմանին եւ անծանօթին հետ»:

Այսուհանդերձ գեղարուեստը գործօն միջոց կրնայ ըլլալ գոնէ չափաւոր ինքնագիտակցութեան զարգացման: Արուեստագէտին ստեղծագործութիւնը պիտի ըլլայ աչքը, ականջը եւ ըմբռնումը անոնց որոնք բնականօրէն չեն օժտուած գեղարուեստական ձիրքերով: Էմմային մէկ բարեկամը կը պնդէ որ ...«մարդիկ, որ իրենց սեպհական աչքերով չեն կարող տեսնել այդ (կեանքի եւ աշխարհի) հրաշքները, քեզմով կ'արտասուեն ու կը ժպտին, եւ ահա այդ է արուեստը»: Գեղարուեստը բացարձակ անհատական հարց չէ. հանրային, ընկերային բնոյթ կը կրէ: Արուեստին պտուղը ամէն մարդ պէտք է ճաշակէ: Էմման իր պաստառներով կը փափաքի... «յոյսս եւ հաւատքս ներշնչել ամէնուն, առատաձեռն սերմանել ամէնուրեք»: Կ'ուզէ ...«Գտնել մարդոց հոգիներուն ճամբան, դառնալ հաղորդական, իմ երազիս եւ յուզումիս կշռոյթը տալ իրեն անձեւ եւ անգոյն զգացումներուն, դառնալ դեկավար՝ ցրուած եւ առանձին հնչող երգերուն...»:

Գեղարուեստի շուրջ Եսայեանի դիտողութիւնները դիպուկ կերպով կը պարզաբանեն գեղարուեստի եւ ընկերութեան առընչութիւնը եւ նոյնիսկ կը մատնանշեն մեր ժամանակակից եւ նաեւ հայ մշակոյթի տագնապին աղբիւրները: Գեղարուեստը մեկուսացած անհատին սեփական ջանքերուն արդիւնքը չէ: Վաւերական արուեստագէտը պէտք է «Հաւաքական կեանքի ալեկոծ ծովը եւ ազատ հորիզոնը» ունենայ, որոնք միայն պիտի շնորհեն «մեզ ստեղծագործութեան զօրեղ շունչը»:

Պատմական պարագաներու բերումով հայ արուեստագէտներ իրենց «ծննդավայրին մէջ աքսորեալներ» են որովհետեւ «ցրուած են այն մթնոլորտէն, որ մեր ժողովուրդը իր հաւաքական կեանքով պիտի ստեղծէր» իր շուրջը: «Դիւրաբեկ եւ ցանցառ թելերով միայն կապուած ենք մեր բնաշխարհին»: Այս խըզումը «հաւաքական ծովէն» արդիւնք էր անշուշտ Օսմանեան բռնատիրութեան, եւ մեր պատմութեան անողոք հոլովոյթին: Պարագան տարբեր է արդի եւրոպացի մտաւորականին եւ արուեստագէտին որ տարուած ծանծաղամիտ այն յաւակնութեամբ որ արուեստը միմիայն սեփական մղումներ գոհացնելու պիտի ծառայէ, կամաւոր կերպով խզած է կապը իր եւ հասարակութեան միջեւ: Արդիւնքը ականերեւ է ժամանակակից մշակութային ճահիճին մէջ ուր երիտասարդ տաղանդներ կը սպառին առանց արտադրելու նըշանակալից գործեր:

Հանճարեղ գերման իմաստասէր Հէկէլ «Գեղագիտութեան մասին Դասախօսութիւններ» հատորին մէջ կը բացատրէ որ «Արուեստագէտը որքանով որ տիրանայ իր ասպարէզին, այնքան ալ աւելի բազմահմուտ կերպով պիտի ներկայացնէ խորքը թէ՛ սրտին եւ թէ մտքին»: Հէկէլի կարծիքով գեղարուեստը նման իմաստասիրութեան, միջոց մըն է նուաճելու վաւերական մարդկային ինքնագիտակցութիւն մը եւ ըմբռնելու մեր հոգեկան եւ մտաւորական կարողութիւնները: Զապէլ Եսայեան այն հեղինակներէն է որոնց լաւագոյն երկերը, իրենց այլ բազմազան եւ հոս նկատի չառնուած երեսներով, կը կրեն այս Հէկէլեան գեղագիտական — իմաստասիրական դրոշմը: Ընթերցումը եւ ընկալումը իր գործին, հայերէնով կամ թարգմանաբար, անտարակոյս որ կրնան օժանդակել թէ՛ մարդուս անհատական մշակման եւ թէ հանրային մշակութային վերածնունդի մը:

ԺԻՐԱՅՐ ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Լոնտոն, Յունուար 3

"ՈՋՆԻ"ի սրամտութիւնները

■

Դասախարակչուհին սենեակ մտնելով հարցնում է Ջոնին:
— Իսկ ո՞ւր է Մայքըլը:
— Մենք խաղում էինք, թէ 12—րդ յարկի պատուհանից ո՞վ կարող է կախուել։
— Եւ ի՞նչ...
— Նա յաղթեց:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Քէլէկեան բացատրեց թէ Պոլսէն կուգար Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշային հետ եւ քանի մը օրէն Քօնթրէքսէվիլ պիտի երթային, ըստ յանձնարարութեան բժիշկներու, որովհետեւ փաշան իր հիւանդութիւնը դարմանելու եկած էր Եւրոպա:

Քէլէկեան աւելցուց թէ փաշային կ'ընկերանար նաեւ տօքթոր Հէքիմեան՝ հօրս եւ մեր ընտանիքին բարեկամը:

Յետոյ աւելցուց.

— Հայրդ տօքթոր Հէքիմեանին յանձնարարեց որ Փարիզ գտնուած միջոցին անպատճառ քեզ տեսնէ ու քու մասիդ լուր տանի իրեն:

— Լա՛ւ, ո՞ւր կարելի է զինքը տեսնել, հարցուցի:

— Առտուն Շան զ'Էլիզէ Բալաս եկուր անպատճառ զինքը հոն կը գտնես, ըսաւ:

Հետեւեալ առտու գացի Շան զ'Էլիզէ Բալաս: Դռնապանին քով շարուած էին մէկ քանի փախստական Թուրք երիտասարդներ, որոնք հաւանօրէն կ'ուզէին փաշային հետ բանակցութեան կամ սակարկութեան մտնել Պոլիս վերադառնալու համար:

Իրենց հետ կը գտնուէր նաեւ տօքթոր Ռոպէնսոնը:

Սպասաւորի մը՝ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշայի յարկաբաժինը հարցուցի, որովհետեւ Քէլէկեան ըսած էր որ փաշան իր եւ իր հետեւորդներուն համար ամբողջ յարկաբաժին մը վարձած էր այդ հոյակապ օթէլանին մէջ:

Սպասաւորը զիս առաջնորդեց վեր, ուր Թուրք ծառաներ կեցած էին: Ըսի իրենց որ տօքթոր Հէքիմեանը տեսնել կ'ուզէի եւ խկոյն զիս իր մօտը տարին: Յետոյ գացի տեսնել Քէլէկեանն ալ ու ժամի մը չափ հոն մնալէ ետքը վար իջայ տեսայ որ Թուրք երիտասարդները եւ տօքթոր Ռոպէնսոն տակաւին կը սպասէին:

Անկէ ետքը տակաւին երկու անգամ գացի Շան — զ'Էլիզէ Բալաս Քէլէկեանը տեսնելու եւ երկու անգամին ալ տեսայ տօքթոր Ռոպէնսոնը, որ ունկնդրութեան կը սպասէր վարը, դռնապանին քով:

Կ'երեւայ որ այս այցելութիւններս որոնց միջոցին նոյնիսկ անգամ մը առիթ չունեցայ Ահմէտ Ճէլալէտտին փաշան հեռուէն տեսնելու, իբրեւ առաջնորդ ծառայած էին ամբողջ դրպարտական սուտին:

Զուարճալին այն է որ, տարի մը ետքը, Թուլոնի պահանջքներու խնդրին առթիւ երբ Ֆրանսա թշնամական դիրք մը բռնեց Ապտիւլ Համիտի կառավարութեան հանդէպ եւ իր մարտանաւերը ղրկեց Միտիլլի, Ֆրանսական կառավարութիւնը ա՛լ աւելի ազդեցիկ ճնշում մը բանեցնելու համար Ապտիւլ Համիտի վրայ՝ Փարիզէն աքսորել տուաւ բոլոր Թուրք դեսպանատան լրտեսները:

Այդ արտաքսուած լրտեսներու ցանկին մէջ, զոր Լոնտոնի «Տէյլի Մէյլ» թերթը հրատարակեց, կը գտնուէր նաեւ տօքթոր Ռոպէնսոնի անունը, սակայն տօքթորը յաջողած էր վերջին վայրկեանին Փարիզ մնալ, մինչեւ կայսրան առաջնորդուելէ ետքը: Այսպէս ուրեմն զրպարտիչը իր պատիժը շուտով գտած էր:

Հինգ — վեց ամիսէ ի վեր Լոնտոն կը գտնուէինք, երբ օր մը յանկարծ Ցովհաննէս Շահնազար եկաւ մեզ գտաւ:

Իտալիայէն կուգար՝ Ժընեւէն ու Փարիզէն անցնելով: Այսպէս ուրեմն պահ մը ամբողջ Հայրենիքի խումբը հաւաքուեցաւ Լոնտոնի մէջ, երեք — չորս տարուան բաժանումէ մը ետքը:

Շահնազար մասնաւոր նպատակով մը եկած էր Լոնտոն, այն է՝ Դաշնակցական եւ Հնչակեան կուսակցութիւնները իրարու հետ միացնել:

Այս կուսակցութիւններու միացումը փիլիսոփայական քարին կամ յաւիտենական շարժումին պէս խնդիր մըն էր, որուն վրայ շատեր միտք յոգնեցուցած էին առանց արդիւնքի մը հասնելու:

Շահնազարէն առաջ ու իրմէ ետքն ալ շատեր փորձեցին այդ միացումը՝ առանց յաջողելու:

Յեղափոխականներու մէջ «միանանք ու Հայաստանը փրկենք» վարդապետութիւնը այնքա՛ն կը հեղհեղուէր որ օր մը Սուրէն Պարթեւեան «Վաղուան Ձայն»ին մէջ գրեց.

«Աստուածնիդ սիրէ՛ք միացէ՛ք ու մեզ ձենէ փրկեցէք»:

Պէտք է ըսել որ այն ատեն Պարթեւեան ո՛չ Հնչակեան, ո՛չ Վերակազմեալ, ո՛չ Սահմանադրական — Ռամկավար, ո՛չ Հըրաժարեալ Սահմանադրական — Ռամկավար, ո՛չ Դաշնակցական մըն էր, ինչպէս հետզհետէ եղաւ «Հոսանք»էն տարուելով:

Բայց Շահնազար իբրեւ յեղափոխական մը չէր գործեր, ինք ո՛չ Հնչակեան, ո՛չ ալ Դաշնակցական էր, այլ հայրենասէր մը, որ կ'ուզէր օգտակար գործ մը տեսնել: Անմեղ յաւակնութիւն մը որ շատ հայրենասէրներ ունեցած են:

Կ'երեւայ որ նախ Ժընեւ հանդիպելով հոն շօշափած էր Արեւմտեան Բիւրոյին տրամադրութիւնները այս մասին:

Բիւրօն ամենայն սիրով տրամադիր էր միանալու, միայն թէ մէկ քանի պայմաններ ունէր. եթէ այդ պայմանները ընդունուէին, յանուն հայրենասիրութեան ամէն զոհողութիւններու յանձնառու պիտի ըլլար միութիւնը իրագործելու համար:

Շահնազար այդ պայմանները կը բերէր Լոնտոն, որոնց գլխաւորներն էին.

Ա.— Արփիար պիտի քաշուէր կուսակցութենէն:

Բ.— Վահէ Արզուեան պիտի քաշուէր կուսակցութենէն:

Գ.— Լոնտոնի Հնչակեան հրատարակութիւնները պիտի դադրէին:

Դ.— Հնչակ անունը պիտի ջնջուէր եւ Դաշնակցական անունով պիտի գործէին ամէնքը:

(Շար. 68)

(Շար. Ա. էջէն)

բայց կը կարծուէր որ արդիւնքը կրնար անոնցմէ մէկը ըլլալ:

ԱՐԱՖԱԹ երթեւեկած մը ըրաւ Փարիզ եւ ընդունուեցաւ Շիրաքի կողմէ: Պետական Իշխանութեան պետը «տոքթ.» Շիրաքին ըսաւ թէ Նեթանիահու կը ձախողեցնէ Օսլոյի համաձայնութիւնները, այլեւս վստահութիւն չունի, մանաւանդ երբ ան երկու տարիով կ'ուզէ յետաձգել Հեպրոնի պարպումը: Արաֆաթ մաս կը կազմէր այն հիւրերուն որոնք եկած էին ոգեկոչելու Միթերանի մահուան տարելիցը, զոր կազմակերպած էին ողբացեալ Նախագահին անունը կրող Հիմնարկը եւ ԻՒՆԷՍՔՕ-ն: Վերադարձէն ետք, սակայն, յոյսեր կը ծնէին Հիւսէյն Թագաւորի միջամտութեան շնորհիւ եւ Յունուար 13-ին հաւանական կը նկատուէր որ նոյն օրը համաձայնութիւն մը գոյանայ:

«ԻԶՎԵՍՏԻԱ» բաւական հեղինակաւոր օրաթերթը կ'անդրադառնայ Ելցինի հիւանդութեան: Առաջին էջին վրայ կ'ամփոփէ կացութիւնը. — «Նախագահը հիւանդ է, Նախարարապետը արձակուրդի մէջ է: Երկիրն ալ իր գլխուն ճարը կը տեսնէ», իսկ «Մոսկովսկի Կոմսոմոլեց» յիշելով պաշտօնական այն լուրերը որոնք հաղորդուեցան վիրաբուժական գործողութեան վաղորդայնին, ինչպէս՝ «Երկու ամիսէն Նախագահը աշխատանքի բնական ընթացքը կը վերսկսի, վեց ամիսէն թէնիս կը խաղայ», կ'աւելցնէ. — «Տարիէ մը անգլերէն կը խօսի» եւ «մէկ շաբաթէն ջութակ կը նուագէ»: Հուսկ՝ «Նեզաւիսիմայա Կազետա» յայտնելով թէ Ելցին կրկին հիւանդանոցն է, ծաղրանկարով մը, խորհրդածութիւն մը կը կցէ. — «Նախագահը եւ Ռուսաստան: Երկուքէն ո՞ր աւելի հիւանդ է»:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Վրաստանի դեսպանատան թիւ 2-ը՝ Գէորգի Մախարաձէ զրկուեցաւ դիւանագիտական իր անձեռնմխելիութենէն եւ այդ ուղղութեամբ առաջինն է Միացեալ-Նահանգներու մէջ: 35 տարեկան, գինով վիճակի մէջ եւ 120 քմ. արագութեամբ կը վարէր իր կառքը, Յունուար 3-ի գիշերը երբ կառքը բախած է ուրիշներու եւ 16 տարեկան աղջիկ մը մեռած է: Շէվարնաձէ որոշեց որ պէտք է դատուի, ինչ որ կը փաստէ որ Վրաստանը Զայիր չէ ուր դեսպանը երկու տղաք սպաննեց իր կառքով, բայց, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին դիմումները արդիւնք չտուին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Ազգային Ապահովութեան մարմինը Հանրապետութեան նախագահին, Սպայակոյտի նախագահին ու Արտաքին նախարարին հետ խորհրդակցաբար որոշած է շարք մը միջոցներու ձեռնարկել Կիպրոսի մէջ, եթէ յունական կողմին գնած հրթիռները կղզի փոխադրուին: Շարաթավերջի Թուրք մամուլը կը յայտնէ թէ այդ որոշումներուն ուղղութեամբ չի բացատուիր հրթիռներու կղզի փոխադրութեան պարագային հարուածել զանոնք: Թուրքիոյ վարչապետ, այս որոշումները յայտնած է նաեւ ԱՄՆ-ու Անգարայի դեսպանին: Նոյն մամուլը կ'ըսէ՝ նաեւ թէ Արեւմուտքը Թուրքիոյ կողմէ այս խնդրին տրուած մեծ կարեւորութիւնը ձեւ մը կը նկատէ քաղաքական մարդի գայթակղութիւններ հանրային կարծիքէն ծածկելու եւ ուշադրութիւնը այլ տեղ կեդրոնացնելու:

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ԳՈՐԷԱՅԻ մէջ, գործադուլները կը շարունակուին եւ սենտիքաները յայտարարած են որ Յունուար 14-ին եւ 15-ին զօրակոչը աննախընթաց պիտի ըլլայ: Շարժումը սկսած էր Դեկտ. 26-ին եւ ցարդ չէ տկարացած: Բանթողները կը պահանջեն որ ջնջուի այն օրէնքը որ 2002-ին կը ձգէ սենտիքալ ազատութիւնը, կը դիւրացնէ պաշտօնազրկումները եւ կ'արտօնէ գործատէրերուն որ նոր աշխատող առնեն կոտրելու համար գործադուլները:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. —

Սէն — Ճէրոմի Ս. Սահակ — Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Յունուար 19, յետ պատարագի իր եկեղեցւոյ բարերար եւ շրջանի ականաւոր դէմք՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ-Ի

հոգւոյն, իր մահուան 10-րդ տարելիցին առթիւ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ս. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները 1996-ի Յուլիսէն Դեկտեմբեր ամիսներու ընթացքին:

Պր. Անտրէ Ետիգարտաչեան 10.000 ֆրանք, Պր. Ռոժէ Գազեան 500 Ֆր., Պր. Ալպէր Հարոյեան, Պր. Փիէռ Քէօսէյեան 300-ական Ֆր., Պր. Ռընէ Ազապէկեան 200 Ֆր., Տիկին Սիրանոյշ Սարաֆեան (Եսայեան) 300 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 600 Ֆր., Պր. Մանուտեան, Պր. Զաքարեան, Պր. Յովսէփեան 200-ական ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Ներսէս Շահինեան 1000 Ֆր., Պր. Մարք Ձելվէյեան 300 Ֆր., Տիկին Րիւէր 1000 Ֆր., Ոմն՝ 5000 Ֆր., Պր. Գլօտ Քոթիր 700 Ֆր., Ոմն՝ 1900 ֆրանք:

(Շար.)

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE
POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :
- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :
- **Animateurs avec BAFA ayant 18 ans et ne passant pas d'examens en Juillet;**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք-Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պ. Իփլիքճեան եւ զաւակները իրենց կնոջ եւ մօր՝ Սոնա Իփլիքճեանի մահուան 7-րդ տարելիցին ի յիշատակ 1000 Ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 3400 Ֆր. Պր. Մկրտիչ Էսկիճեանէ եւ 400 Ֆր. Պր. Յակոբ Մելքմէճեանէ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ԳԱՆՆ. — Պր. Արշամ Սիմսարեան 1000 ֆրանք անմոռանալի Շաւարշին յիշատակին:

ԱՆԻԷՌ. — Տիկին Թագուհի — Ցաբէթ Յարութիւնեան 1000 Ֆր.:

☆ ★ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ ☆ ★

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14.30-ին

CENTRE VALEYRE — 22, rue Rochechouart, Paris 9e

Ձրի յայտագիր Կապոյտ Խաչի դպրոցներու կողմէ:
Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու
ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ
եւ ծափահարելու հայ կախարդը:

— Ձրի պիւֆէ —

Dîner annuel
des Amis de la Fondation Marie Noubar

au profit de leurs étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur : **Monsieur Jean-Michel THIERRY**

Samedi 25 Janvier à 20 heures, au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — PARIS 14e

Tirage de la tombola au cours du dîner.

— Tél. : 01. 47. 81. 28. 66 —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

նիւթ՝
«Հայ թատրոնի խաղացանկ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20.30-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

«ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԱԲՈՎԵԱՆ»
Հայկական Միօրեայ Վարժարանի
վարչական խորհուրդը
կը հրաւիրէ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆԵՐՈՒՆ ՈՒՐԱԽ ԱՌԻԹՈՎ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ՏՕՆԱԾԱՌԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15-ին

ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ Մշակ. Կեդրոնի «Արծրունի ՋՐԲԱՇԵԱՆ» սրահին մէջ
339, ave du Prado — Marseille 8e

— Մուտքը ազատ է —

Le Centre Culturel SAINT MESROB

CONFERENCE

Dans le cycle de ses conférences le Centre Culturel St-Mesrob recevra

Le PROF. JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes à Paris,

qui donnera une conférence sur le thème suivant :

LES SAINTS TRADUCTEURS ARMENIENS AU Ve SIECLE

le Jeudi 16 Janvier à 20h45

dans les locaux du Centre,
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

— Entrée libre —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Համազգային Փարիզ
ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
Կիրակի, Մարտ 30

Արնուվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եւ Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդի Կառվարենց խումբը երեկոյթ մը կը կազմակերպեն՝
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15-ԻՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային:

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 15
MERCREDI
15 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·027 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 19.027

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱԼԻԵՒ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐԷ ՀԱՅ ԱԶԳԱՅՆԱՄՈԼ ՏԱՐՐԵՐԸ ՈՐ ԴՐԴԵՐ ԵՆ ՂԱՐԱԲԱՂՑԻՆԵՐԸ

Հակառակ յայտարարուած Օ-ԷՍ-Սէ-Ըէ-ի նախագահութեան Ռուսաստանի հետ Ֆրանսայի յանձնառութիւնը, Փարիզ կը մեծարէր Ադրբէջանի Հանրապետութեան նախագահ Հ. Ալիեւը: Ան նախկին խորհրդային կովկասեան երկրի մը ղեկավարէն ու շրջանի միջազգային ուշադրութիւն գրաւած կնճիռին մէկ կողմը ներկայացնելու հանգամանքէն աւելի, կու գար որպէս քարիւղի հարուստ պաշարներու տէր երկրի մը պետը: Այս պարագան բաւական էր որ ոչ միայն Հայաստանի, կամ նոյն գօտիին ուրիշ մէկ երկրին, այլ նաեւ շատ մը ուրիշ երկիրներու նախագահէն տարբեր, աւելի աշխոյժ հետաքրքրութիւն մը արթննար անոր նկատմամբ: Ի վերջոյ, Ադրբէջանը ոչ առաջին, ոչ ալ վերջին օրինակը կ'ըլլար քարիւղի աշխարհակալ հզօրութեան:

Ֆրանսայի նախագահին, Փարիզի քաղաքապետին, Արտաքին առեւտուրի նախարարին եւ այլ դէմքերու հետ հանդիպումներէն ետք Յունուար 13-ի երեկոյեան, Միջազգային յարաբերութիւններու հիմնարկին աւելի քան 200 հոգինոց սրահը բերնէ բերան լեցուցած բազմութիւնը եւս Հ. Ալիեւի անձին մէջ եկած էր տեսնելու եւ լսելու ամէնէն աւելի մեծ քարիւղատէրը: Այդ մարզին Միջազգային ընկերութիւններու ամէնէն ծանօթներուն պատասխանատուները, մամուլի բազմաթիւ ներկայացուցիչներ, ադրբէջանական պատկառելի պատուիրակութիւն մը ներկայ էր հոն. մեծ մասը հաւանօրէն որոշ յուսախաբութեամբ մը հեռացաւ սրահէն երբ քարիւղը, անոր արտադրութեան հեռանկարները հազիւ հարեւանցի պարագայական արտայայտութիւններու նիւթ եղան Հ. Ալիեւի ելոյթին մէջ:

Ան խօսք առաւ հիմնարկին տնօրէն Թիէռի տը Մոնպրիալի ողջոյնի քանի մը նախադասութենէն ետք: Աւելի քան ժամ մը տեւած զեկուցումին մէջ Ադրբէջանի նախագահը նախ յաւելեալ կենսագրական մանրամասնութիւններով կարելի չափով շեշտեց իր պաշտօնավարման մէջ 1988-էն ետք Մոսկուայէն տեղ գտած հեռաւորութիւնը, անկախութիւնը. ապա երկարօրէն, ամբողջ ելոյթին շուրջ 80%-ը յատկացնելով, խօսեցաւ Ղարաբաղի հարցին մասին: Եթէ սակաւաթիւ հայ ներկաներու, նաեւ մաս մը ուրիշներու համար ալ նորութիւն չկար հոն, այդ նիւթին բոլորովին անտարբեր, օրինակ՝ քարիւղի ընկերութիւններու ներկայացուցիչներուն համար ալ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէր անոր զեկուցումը: Բացի անկէ հաւանաբար թէ փաստը կուտար ղարաբաղեան կնճիռին Բաքուի համար ներկայացուցած մեծ ու կարեւոր տեղին, իմաստին:

Հ. Ալիեւ առանց ձանձրանալու կրկնեց թէ խորհրդային շրջանին ըլլալով Ադրբէջանի ինքնավար մէկ մարզը, Ղարաբաղ բաւական լաւ զարգացում արձանագրած էր, այսուհանդերձ, հայ ծայրայեղական, ազգայնամոլ տարրեր — ի մասնաւորի Հ.Յ.Դ.-ն — դրդած էին Ղարաբաղցիները որ Հայաստանին կցուելու պահանջ ներկայացնեն: Պարբերաբար կրկնելով նաեւ թէ կը խօսի պատմական արժանահաւատ փաստերու հիմով, ըսաւ թէ շարժումին մեկնակէտը Ա. Աղանպէկեանի 1987-ին «Հիւմանիթէ»ին տուած մէկ հարցազրոյցը եղած էր, Այսօր հայկական գրաւման տակ էր իր երկրին 20%-ը, աւելի քան մէկ միլիոն տեղահաններ վրանի տակ կ'ապրէին, եւայլն, եւայլն: Այս «արժանահաւատ» ելոյթին զուգահեռ Ալիեւ չմոռցաւ ժողովրդավար, մարդկային իրաւանց յարգանքի, ազատութիւններու եւ բազմատարրութեան յարգանքին տէր ու խաղաղ լուծումի փափաքող երկրի մը պատկերը տալու: Ամէն բան լաւ պիտի ըլլար եթէ Հայաստան չյամառէր ու ընդունէր իր զօրքը քաշել «գրաւեալ» շրջաններէն, ճանչնար Ադրբէջանի հողային ամբողջականութիւնը, հրաժարէր Ղարաբաղի անկախութենէն: Բաքու ամենալայն ներքին ինքնավարութիւնը պիտի տար Ղարաբաղի, երաշխաւորէր ապահովութիւնը ու երկու երկիրները պիտի բարգաւաճէին խաղաղ դրացնութեան մը բարիքները վայելելով...:

Հ. Ալիեւ քարիւղի Ֆրանսական ընկերութիւններուն՝ Էլֆի ու Թոթալի հետ 25 տարուան համաձայնագիր ստորագրած էր որուն տարողութիւնը 1·5 միլիառ տոլար էր: Իսկ 11 այլ երկրի 16 ընկերութիւններուն հետ ստորագրուած համաձայնագիրներուն գումարը մինչեւ այսօր հասած էր 15 միլիառ տոլարի: Այս հիմնականը իրաւունք կուտար ժամանակակից իր պատմութեան մէջ Սումգայիթ, Կիրովապատ ու այլ սարսափներ արձանագրած երկրին նախագահին արտայայտուելու Ֆրանսայի հետ մշակութային, տնտեսական, գիտական գործակցութեան փափաքի տէր, Եւրոպայի անդամակցութեան, թեկնածուի դիրքերէ,

Ռուսերէնէ Ֆրանսերէնի թարգմանութեամբ բոլորովին երկարած զեկուցումը որ սկսած էր աւելի քան կէս ժամու յապաղումով, ժամանակ չձգեց հարցումներու: Միայն երբ հարցում ուղղեց Թ. տը Մոնպրիալ որոնց պատասխանելով Հ. Ալիեւ ըսաւ թէ ծրագրուած առաջին կազատարը Բաքուէն Նովորոսիսկի (Սեւ ծով) ռուսական նաւահանգիստը պիտի հասնէր, իսկ երկրորդը Վրաստանի Սուփսա նաւահանգիստը: Երրորդ եւ մեծագոյն կազատարին երթուղին տակաւին որոշուած չէր որքան ալ կը խօսուէր Միջերկրականեան Թրքական Ճէյհան նաւահանգիստին մասին: Մէկ – երկու այլ հարցումէ ետք, ապահովութեան խստագոյն միջոցներով Հ. Ալիեւ հրաժեշտ առաւ լսարանէն որ մէկ քառորդով թեթեւցած էր արդէն:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՔԱՐԻՒՂԸ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱ

Նախագահ Ալիեւ, Յունուար 13-ի ցերեկին հիւրը եղած էր Էլիզէ, նախագահ Շիրաքի: Զանազան պայմանագիրներ ստորագրուած են. Ասոնց կարգին Էլֆ-Աքիթէն երկրորդ պայմանագրութիւն մը կնքեց, Կասպից ծովի օֆ շոռ քարիւղային դաշտին շահագործման համար: Լենկորանի այս դաշտին տարողութիւնը 50 միլիոն թոն կը նկատուի:

Ֆիկառօ -Յուն. 14- (նաեւ տնտեսական յաւելուածը) լայն տեղ կուտար Ալիեւի այս այցելութեան, նկարով մըն ալ ուր Ալիեւ ձեռքը կը սեղմէ Թոթալի տնօրէն-նախագահին, Շիրաքի ժպտադէմ հովանաւորութեան ներքեւ, Էլֆի տնօրէնին ներկայութեամբ:

Թերթը իր ենթախորագիրով ալ կ'ըսէ թէ համայն աշխարհի քարիւղի գործատէրերուն համար խորհրդային նախկին Հանրապետութիւնը նոր «Ֆար Իսթ» մը դարձած է: Փոքրիկ Հանրապետութիւնը, կը գրէ թերթին աշխատակիցը, կոնակ կը դարձնէ շրջանին տաղնապներուն, Կովկասի Քուէյթը դառնալու համար (բաւական մտահոգիչ հեռանկար մը, եթէ յիշենք Արեւմուտքի «սէրը» Քուէյթի հանդէպ...):

Լրագրողը կ'ոգեկոչէ նաեւ անցեալը: 1910-ին արդէն, Ադրբէջան աշխարհի արտադրութեան կէսը կ'ապահովէր, 1941-ին՝ խորհրդային արտադրութեան երեք քառորդը: 1991-էն ի վեր, արտադրութիւնը տարեկան մէկ միլիոն թոն համեմատութեամբ կը նուազի:

Դէպի սեւ ոսկի այս արշաւին մէջ, Ֆրանսացիները ետ մնացեր են, առաջին արշաւողները Ամերիկացիք ըլլալով: Առաջին փորձերն ընողը եղած է Թոթալ, բայց Ազերիներուն ականջին ըսուեր է.- «Ուշադրութիւն տնօրէն-նախագահը Հայ է» (այն ատեն Սերժ Չիւրիւքն էր), ապա խօսուեր է Պարսկաստանի մասին, Թոթալ լաւ յարաբերութիւններ ունենալով Թեհրանի հետ, ինչ որ անհանդուրժելի էր Ուաշինկթընի համար: Ասոր հետեւանքն այն եղած էր որ 1994 Սեպտ. 20-ին, ոչ Էլֆ ոչ ալ Թոթալ մաս կը կազմէին «դարուս պայմանագրին», Սոքարի եւ Ա-Ի-Օ-Սէ-ի միջեւ (11 ընկերութիւններ համախմբող քոնսորսիոմ մը, որոնց հինգը՝ ամերիկեան):

Ֆիկառօի աշխատակիցը կը կրկնէ որ Ադրբէջանի իշխանութեան համար քարիւղը մանանայ մըն է ապահովելու համար միջազգային նեցուկը Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԼԻՏԱՅԻ մօտ (Ալժերիա) է այս անգամ որ ջարդ մը գործուած է, Յունուար 12-էն 13-ի լուսնալիք գիշերը: Առաւօտեան ժամը 3-ին է որ ԺԻՍ-ի խմբակ մը յարձակում գործած է 3 ընտանիքներու վրայ եւ մորթած 14 հոգի: Երախաները միայն կրցած են փրկուիլ: Խմբակին պետը՝ Պենֆրեհա անուն իսլամապաշտ մըն է ըստ ականատեսներու:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ մինչեւ իսկ աւելի քան 300 հազար կը նկատուի այն նոր ցոյցը որ տեղի ունեցաւ Յունուար 13-ին օրթոտոքս Ծնունդին առթիւ: 56 օր է որ ընդդիմութեան ցոյցերը դադար չունին: Ընդդիմութեան պարագլուխներէն մէկը՝ Տիկին Վեսնա Փեսիք որ Փարիզ էր առջի օր, յայտարարած է որ վարչակարգին վերջին զիջումները խաբկանք են, Միլոսեւիչ դիւրին դիւրին տեղի չի տար, մանաւանդ Պելկրատի թաղապետութիւնը ձեռքէ չի հաներ, խորհրդանիշ մըն է: Բայց, արեւելեան – Եւրոպայի մասնագէտներու համաձայն, ուշ – շուտ, ի վերջոյ տեղի պիտի տայ:

ՍՈՖԻԱՅԻ մէջ, իշխանութիւնները ըսկսած են զիջումներ ընել: Նախկին Համայնավարները հաւանեցան կանխահաս ընտրութիւններ ընել, բայց՝ գալ տարի եւ որոշ պայմաններով: Կ'ուզեն նախ գործադրել տնտեսական ծրագիր մը: Ընդդիմութիւնը չի գոհանար խոստումներով, ճշգրիտ թուական կ'ուզէ եւ ընդհանուր գործադուլի կոչ ըրած է Յունուար 15-ին համար:

ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ԿՈՉՈՒԻԼ 55 տարեկանին հարց մըն է որ իրար անցուցած է ամբողջ քաղաքական շրջանակները: Ֆրանսացիներու 61%-ը կողմնակից է, այն պատճառով որ այդ դրութիւնը կրնայ աշխատանք ստեղծել երիտասարդներու, բայց, մեծամասնութիւնը եւ ընկերվարականներն ալ անկարելի կը գտնեն նման որոշումի մը գործադրութիւնը: Այս հարցը ծագեցաւ բեռնարար կառքերու վարորդներու գործադուլէն ետք, երբ անոնք ձեռք ձգեցին իրենց այդ պահանջին հաւանութիւնը: Պարզ է որ կարելի չէ տարածել բոլոր ճիւղերուն, քանի անընդունելի կացութիւն մը կը ստեղծուի ուր աշխատող տարրին բեռը ահաւոր համեմատութիւններու կը հասնի:

ԿԻՊՐՈՍԻ հրթիռներու հարցին առընչութեամբ, որու հետեւանքով Անգարա սպառնալիքներու դիմած էր, կարելի եղած է միջին ճամբայ մը գտնել: Ամերիկացի բանագնացը յայտարարած է որ կիպրական կառավարութեան կողմէ ապահովութիւն ստացած է որ այդ հրթիռները 16 ամիսէն միայն կրնան բերուիլ: Աւելցուցած է թէ չէ պահանջած որ ապսպրանքը ջնջուի:

ԻՆՆՍԱԼ ԵՕԶԹԻՒՐՔ ազատ արձակուեցաւ, ինչպէս գրած էինք առջի օր, քանի որ մերժած էր տուգանքը վճարել (1·1 միլիառ Թրքական, շուրջ՝ 55 հազար Ֆրանք) եւ օրական 10 հազար Թրքականի փոխարէն բանտը պէտք է մնայ մինչեւ 2001: Նոյն ճակատագրին կրնայ ենթարկուիլ Տիկին Զարաքօլու որ դատապարտումներ դիզած է եւ ներկայիս Պայրամփաշայի բանտն է, Պոլիս: Ինք ալ յայտարարած է թէ կը մերժէ տուգանքն ալ վճարել: Տիկին Զարաքօլու դատապարտուած է հրատարակած ըլլալով Իվ Թերնոնի գիրքը նուիրուած Հայոց ցեղասպանութեան: Կրկին պիտի դատուի (Յունուար 17), այս անգամ թարգմանութեան եւ հրատարակութեան համար տեղեկագրի մը զոր պատրաստած էր մարդկային իրաւանց Հիւմըն ռայթ Ուաչ կազմակերպութիւնը զէնքի փոխադրութեան եւ պատերազմի իրաւունքներու բռնաբարումներու մասին: Նիքոլ Փոփ որ «Մոնտ»ի մնայուն թղթակիցն է, կը գրէ թէ նման պարագաներ առանձին չեն եւ ամէն տարի տասնեակներով լրագրող թէ գրող եւ հրատարակիչ դատի կը քաշուին: 1996 Յունուարին, լրագրող մը՝ Մեթին Կէօքթէփէ ձերբակալուած էր, երբ բախումներու ընթացքին մեռած բանտարկեալներու յուղարկաւորութեան կը հետեւէր: Քանի մը օր ետք մեռած գտնուած է: Մամուլի ճնշումին տակ, իշխանութիւնները ստիպուած եղած էին ընդունիլ որ ծեծի տակ մեռած էր:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ 56 շրջաններու տասնեակ հազարաւոր դաստիարակներ գործադուլի դիմած են պահանջելով որ վճարուին իրենց աշխատավարձքերը, որոնք 6·500 միլիառ ռուբլիի կը հասնին: Այս շարժումին կը մասնակցին շուրջ 437 հազար դասախօսներ որոնք կը դասաւանդեն 10·260 վարժարաններու մէջ, աւելի քան երեք միլիոն աշակերտի:

ԵԼՑԻՆ հիւանդանոցը պիտի մնայ, առնուազն մինչեւ ամսուս վերջ, երկու թոքերն ալ վարակուած ըլլալով: Անկողինէն, սակայն, կը ջանայ դեռ կառավարել երկիրը եւ Յունուար 13-ին, առաջարկած է զարկ տալ Բելառուսիոյ հետ միացումին:

ԵՕԹԸ ՏԱՐԵԿԱՆ մանչուկ մը սպաննած է իր մայրը որ կը ջանար զինքը խեղդել: Կինը, 40 տարեկան, կը խնամուէր ջղային դրութեան խանգարման համար եւ տղեկը խոհանոցի դանակով մեռցուցած է մայրը, ապա հեռաձայնած է հօրը լուրը հաղորդելու համար: Մանուկը խեղդումի հետքեր կը կրէ վիզին վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ՎԱԽԻ ՏԻՐՈՅԹՆԵՐՈՒՄ

ԾԱՆՕԹ. ԽՄԲ. – Դեկտեմբեր 13-ի «Ազգ» օրաթերթին մէջ այս խորագիրով էջ մը կայ որ դուրս եկած է Ազգ. Ապահովութեան արխիւներէն: Ան կը վկայէ որ 1930-ական թուականներու վերջերէն իսկ հակախորհրդային տրամադրութիւններ արտայայտողներ կային Հայաստանի մէջ, մինչ Մոսկուայի մեծերը կը կարծէին թէ ստեղծուած վախի մթնոլորտով ճնշած էին ազատ միտքի ամէն խոյանք: Հաւանօրէն, ժամանակի ընթացքին նոյն դիւաններուն պրպտումով նման այլ պարագաներ ալ լոյսին պիտի գան:

1942 թ. Յունիսի 3-ին եւ Հոկտեմբերի 10-ին ԽՍՀՄ ՆԳԺԿ յատուկ խորհրդակցութիւնը խիստ պատիժների է դատապարտում մի խումբ երիտասարդների, այդ թւում 11 հոգու դնդակահարութեան, 18-ին տասը տարուայ եւ մէկին՝ ութ տարուայ ազատազրկման, որոնց գլխաւորում էին Երեւանի պետական համալսարանի պատմութեան ֆակուլտետի 4-րդ կուրսի ուսանող Ռոլան Լիսիցեանը եւ նոյն ֆակուլտետի 5-րդ կուրսի ուսանող Շաւարշ Սմբատեանը:

Ինչպէս նշւում է մեղադրական եզրակացութեան մէջ, 1940-ական թթ. Հայաստանում գործել է հակայեղափոխական ընդյատակեայ երիտասարդական կազմակերպութիւն, որը խնդիր էր դրել զինուած ապստամբութեամբ տապալել խորհրդային իշխանութիւնը եւ Հայաստանում հաստատել «բուրժուա-դաշնակցական» կարգեր: «...Նշուած հակայեղափոխական կազմակերպութեան անդամներն անց էին կացնում ընդյատակեայ հաւաքներ, որտեղ յետագայ հակայեղափոխական աշխատանքների համար նախատեսում էին պրակտիկ միջոցառումներ, այն է՝ կատարել զանգուածային հաւաքագրումներ խորհրդային իշխանութիւններից դժգոհ տարրերից, հ/յ (հակայեղափոխական – Ա. Մ.) թռուցիկներ պատրաստելու եւ տարածելու համար՝ ստեկլոգրաֆ ձեռք բերելու, կուսակցութեան եւ կառավարութեան ղեկավարների նկատմամբ ահաբեկչութիւններ կատարելու համար ահաբեկչական խումբ առանձնացնելու ուղղութեամբ...

1940 թ. Հոկտեմբերի 5-ին կազմակերպութեան ղեկավար Ռոլան Լիսիցեանի կողմից կազմուել է կազմակերպութեան ծրագիրը, որտեղ նա հակայեղափոխական դիրքերից քննադատութեան է ենթարկել խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը յերիւրելով ստալինեան Սահմանադրութիւնը եւ խորհրդային պետականութիւնը...

Այդ հակայեղափոխական երիտասարդական դաշնակցական կազմակերպութիւնը իրեն անուանեց «Ազգային փրկութեան կոմիտէ»:

ԱՓԿ-ն կարճ ժամանակահատուածում իր մասնակիցներով ստեղծեց զուտ գաղտնապահ ճիւղաւորուած կազմակերպութիւն, իր առջեւ խնդիր դնելով ռազմական գործողութիւնների ընթացքում դասալքութեամբ եւ զինուորական ծառայութիւնից խուսափելով «պահպանել» հայ երիտասարդութեանը, որպէսզի թաքնուելով Հայաստանի սարերում, զինուեն ու գերմանական զօրքերի Հայաստան ներխուժման դէպքում զինուած ապստամբութիւն բարձրացնեն Կարմիր բանակի թիկունքում ու նրանց օգնութեամբ տապալեն խորհրդային իշխանութիւնը...

ԱՓԿ-ն մտադիր էր 1941 թ. Օգոստոսի կէսերին Երեւանում հրաւիրել կոնֆերանցիա (ընդյատակեայ), որպէսզի վերջնականապէս ձեւաւորի եւ հաստատի կազմակերպութեան ղեկավարութիւնը, ինչպէս նաեւ քննարկի կազմակերպչական հարցեր...»,

1959 թ. եւ 1987 թ. Հայաստանի Գերագոյն դատարանը արդարացրել է վերոյիշեալ խմբի բոլոր անդամներին, բացի Ռոլան Լիսիցեանից: Զխորանալով խնդրի դատաիրաւական նրբութիւններին մէջ, նշենք, որ Ռ. Լիսիցեանի տան խուզարկութեան ժամանակ գտնուել են նրա որոշ գրառումներ, որոնք հնարաւոր է, փաստացի վկայութիւն եւ հիմք են դարձել նրա չարդարացման համար:

Այդ գրառումները իւրայատուկ վկայութիւն են, որ երիտասարդութիւնը միանշանակ չէր մօտենում երկրում տիրող քաղաքական իրադրութեանը, եւ ժողովրդի մէջ չէին խեղդուել ազատ մտածողութիւնն ու քննադատական մօտեցումները իրականութեանը: Այդ իմաստով աւելորդ չէ ծանօթանալ մէկ աշակերտական տետրի մի քանի էջում արուած այդ գրութիւնների բովանդակութեանը: Ահա թէ ինչ էր նա գրում ծրագրի «Դրութիւնը ԽՍՀՄ-ում» ենթավերնագրի տակ.

«23 տարի անցել է Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ժամանակուանից, եւ այս 23 տարիները մեզ թոյլ են տալիս դիտել այն ամբողջ տարափոխութիւնը, որը տեղի է ունեցել մեր երկրում այդ 23 տարուայ ընթացքում: Եւ այդ 23 տարուայ փորձը ցոյց տուեց, որ համամարդկային ազատագրման առաջին փորձը բացարձակ իդէալական կարգեր կոմունիզմ ստեղծելու առաջին փորձը, անյաջողութեան մատնուեցաւ: Ինչո՞ւ:

1) Մարքսիստեան գաղափարախօսութիւնը առաջնորդների ասածները դարձրին դոգմա: Պատմական իրադարձութիւնների նոր պայմաններում, երբ Եւրոպան յղի է հազար ու մի հասարակարգերի նախապայմաններով, երբ ծնունդ է առել ֆաշիզմը, մենք ծամծմում ենք «Իմպերիալիզմը որպէս կապիտալիզմի վերջին ստադիան» թէօրիան...

Մեր ամբողջ քաղաքական մամուլը թերթելով, կը նկատենք, որ ամէն մի արտայայտութիւն՝ "Նա մարքսիստ չէ", "ազգայնական տենդենցներին յարող է", "մանկաբանական սուտ գիտութիւն", նման է միջնադարեան "Նա հերետիկոս է" արտայայտութեանը: Տիրում է մտաւոր ճնշում թէ գեղարուեստի, թէ գիտութեան բնագաւառում...

2) Այժմ ճորտացնելով ամբողջ ժողովրդին եւ դնելով նրան անտանելի դրութեան մէջ, քաջալերում են նրան հաւատով, որ նրա թոռները կը լինեն երջանիկ: Այս դրութիւնը դարձել է սիստեմ եւ դա վերացնելու համար հարկաւոր է նոր յեղափոխութիւն:

3) Մեր պետութեան թուլութիւնը արտայայտուել է ֆինլանդական պատերազմում: Մեր տերիտորիալ նուաճումները ոչ թէ յեղափոխական նուաճումներ են, այլ նոյն տիպի, ինչպէս ցարի ժամանակ...»:

Այնուհետեւ Լիսիցեանը եզրայանգում է, որ ԽՍՀՄ-ը բանուորների ու գիւղացիների սոցիալիստական պետութիւն չէ, այլ «ստրկատիրութիւն է պետական (ստրկատիրութիւն + ճորտատիրութիւն + կապիտալիզմ)», որ «Աշխատաւորների մասնակցութիւնը պետական գործերի մէջ սահմանափակում է ծափահարութիւններով», ընտրութիւնները մեխանիկական են, ժողովները հարկադրական, առանց դէմ խօսելու իրաւունքի: Եւ վերջապէս, նա գրում է. «Այժմեան խորհուրդներով եւ առհասարակ սահմանադրութեամբ վերջանում է ԽՍՀՄ-ի պատմութեան նախորդ շրջանը եւ սկսւում է մի նոր շրջան մասսաների դիմազրկման, դեսպոտիզմի շրջան»:

Յիշեցնենք, որ այս մտածողութիւնը արտայայտուել է 1940-ական սկզբներին, եւ դրա կրողը մէկ անհատ չէր, այլ 28 հոգուց բաղկացած երիտասարդների խումբ: Եւ այս փաստը մէկ անգամ եւս հաստատում է այն իրողութիւնը, որ բռնութիւններով հնարաւոր չէ ոչնչացնել ազատ միտքն ու խօսքը:

Յետագայ տարիները եւ, ինչքան էլ տարօրինակ հնչի, հէնց պատերազմը իր բոլոր չարիքներով հանդերձ, նպաստեցին խորհրդային մարդու միջից վախի հոգեբանութեան վերացմանը: Դա մի երեւոյթ էր, որն, անկասկած, նկատել էր նաեւ երկրի ղեկավարը՝ Ստալինը, եւ որով կարելի է բացատրել նաեւ 1949 թ. սանձազերծուած զանգուածային աքսորը՝ փորձը կրկին ժողովրդին մղելու վախի թագաւորութիւն: Պատմութեան յետագայ ընթացքը մի անգամ եւս ցոյց տուեց, որ բռնութիւնների միջոցով հնարաւոր չէ պահպանել կայսրութիւնները, ինչքան էլ յառաջդիմական գաղափարներ առաջնորդեն նրանց:

ԱՐՄԵՆԱԿ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

ՄՈՆԹՐԷՕՅԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՄՆՈՒԱԾ Է 1989-ԻՆ

Եթէ Փարիզի եւ շրջակայքի մեր ընթերցողները գիտեն թէ ո՛ւր է Մոնթրէօյ, Մոնթրէօյ – Սու – Պուա, այդպէս չէ ուրիշներու համար: Ճշդենք ուրեմն. Մոնթրէօյ Փարիզի մէկ արուարձանն է: Արուարձան, բայց քաղաք, Սէն-Սէն Տընի նահանգին մէջ: Շուրջ հարիւր հազար բնակիչ:

Հայեր ալ կան անոնց մէջ: Նախապէս լաւ կարդացած չէինք թէ հայանուն ֆութպոլի խումբ մը կը գործէ հոն: Զի խօսեցներ իր մասին: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի տարածուն շրջանին իսկ, ըստ մեր մօտ եղած տեղեկութիւններուն, չկար մասնաճիւղ Մոնթրէօյ: Կազմակերպութեան զանազան հրատարակութիւններուն մէջ չէ յիշուած այդ քաղաքը:

1989-էն ի վեր, կայ ֆութպոլի միութիւն մը. կը գործէ երկու խումբերով նահանգային ախոյենութեան մէջ, համեստ աստիճանի մը վրայ: Արժանացած է սակայն քաղաքապետութեան ուշադրութեան: Կը ստանայ տարեկան երեք հազար ֆրանքի նպաստ մը: Խումբերուն մնացեալ ծախքերը՝ վարիչներուն եւ համակիրներուն վիզին...

Միութեան անունն է Հայ Մշակութային Միութիւն Union Culturelle Arménienne de Montreuil (U.C.A.M.):

Նախագահն է Պր. Եղէկէլեան, արդէն հանգստեան կոչուած մարզասէր մը՝ որ իր ազատ ժամերուն հաւանաբար մեծ մասը կը յատկացնէ Միութեան ի սպաս աշխատանքներու: Նոյնիսկ փոքր մարզական միութիւն մը վարելը դիւրին չէ, ներկայիս, ինչպէս անցեալին:

Ֆութպոլի երկու խումբերուն մէջ կան, հաւաքաբար, երեք Հայ խաղացողներ. երեք երեսունի վրայ...

Ըսինք՝ ախոյենական խաղեր համեստ աստիճանի վրայ: Մոնթրէօյի հայանուն ակումբը կը մրցակցի նահանգային երրորդ դասակարգին մէջ: Ունեցած է յաջող շրջան մը – վերելք – 1994-ին: Ներկայիս առաջին խումբը իր խմբակին միջին բարձրութեան վրայ կը տարուբերի, կ՚իջնէ, կ՚ելլէ:

Զենք կարծեր որ Հայ Մշակութային Միութիւնը ունենայ մարզական լուրջ յաւակնութիւններ նահանգի մը մէջ՝ ուր մրցակցութիւնը խիստ է. Ֆութպոլի խումբեր՝ շատ ու գոյնզգոյն: Կան նոյնիսկ Թրքականներ:

Կարեւորը մասնակցիլն է, քարոզած է նոր օրերու ողիմպիականներու հիմնադիր Փիէր տը Գուպէրթէն:

Մոնթրէօյի Հայ Մշակութայինը կը մասնակցի:

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ԲՈՒՐԳԵՐՈՒ ՈՍԿԵԴԱՐԸ ԵՒ...

ԱՇԽԱՐՀԸ ԱՆԳԱՄ ՄԸ ԵՒՍ ԿՐՆԱՅ ՏԵՍՆԵԼ ԵԳԻՊՏՈՍԻ ԲԱՐԻ ԹԱԳԱՒՈՐ ՍՆՈՖՐՈՒԻ ԿԱՌՈՒՑԱԾ ԲՈՒՐԳԵՐԸ՝ ԱՆՈՆՑ ԿԱՌՈՒՑՈՒՄԷՆ 4600 ՏԱՐԻ ԵՏՔ

Զարմանալի չէ, որ Հին Եգիպտոսի փարաւոնները ցանկացած են ամէն ինչ իրենց հետ տանիլ անդենական՝ իրենց յետ մահու ուղեւորութիւնը կատարելով վիթխարի բուրգերու ընդմէջէն: Ն. Ք. 3-րդ հազարամեակին Եգիպտոս խաղաղութեան եւ առատութեան դրախտավայր մըն էր: Այնուականները կը հագնէին ճերմակ քթանէ (լինըն) շրջազգեստներ՝ զարդարուած թանկագին քարերով, խնճոյքներ կը սարքէին՝ ճաշակելով Նեղոսի վարար արօտավայրերուն մէջ սնած սագեր, եւ կը պարէին սրինգի ու տաւիղի մեղեդիներուն վրայ: Գերեվարութեան եւ պատերազմի չարիքները տակաւին չէին թափանցած Եգիպտոս. հետեւաբար փարաւոնները կարիքը չէին զգացած մնայուն բանակ պահելու: Աստուածներ եւ աստուածուհիներ կը պաշտպանէին կեանքը: Անոնց մեծամասնութիւնը կենդանակերպ էր եւ ունէր կախարդական զօրութիւն. Թաուերէթը՝ գետաձին կը պաշտպանէր յղի կիները, Սոպէքը՝ կոկորդիլոսը ապահով անցք կը շնորհէր ճախճախուտներէն, իսկ ամէն ինչի կը հսկէր գերագոյն արեւ աստուածը՝ Ռա:

Մահուան մէջ, ինչպէս կեանքի, կը սպասուէր, որ իշխանաւորները հոգային իրենց ժողովուրդը: Եւ որպէսզի փարաւոնի մը ընտանիքը, բարեկամները եւ ծառաները ընկերակցէին անոր հոգիին դէպի յաւիտենութիւն, ստորադաս մահկանացուներու մարմինը եւս կը զմռսուէր եւ կը թաղուէր բուրգերուն շուրջ տարածուող ճամբաներուն տակ: Անոնց գերեզմանները կը կոչուէին մասթապաներ: Հնագարեան այս մեռելաքաղաքներէն ամէնէն կարեւորը ցարդ կորսուած կը մնար աշխարհին համար: Տահշուրի բուրգերու շրջակայքը մինչեւ վերջերս միայն քանի մը առանձնաշնորհեալ հնագէտներու տարածք մըն էր Գահիրէէն 30 քմ. դէպի հարաւ գտնուող զինուորական խարիսխ մը ըլլալուն պատճառով: Այժմ ամէն ինչ փոխուած է. Յուլիսի վերջին շաբաթը Եգիպտոսի Հնագիտական Գերագոյն Խորհուրդը երկար ժամանակ թաքուն պահուած այս փառքը ի սպաս դրաւ հանրութեան: Տասնամեակներ շարունակ անիկա թաքնուած էր փշաթելերու եւ դիտարաններու ետին:

ՏԱՀՇՈՒՐԻ ԳԱՆՁԵՐԸ

Ցարդ Եգիպտոս այցելող զբօսաշրջիկները իրենց հասողութեան սահմաններուն մէջ ունէին 86 բուրգեր: Այժմ հետաքրքրական նոր տարածք մը կը բացուի անոնց դիմաց: Տահշուրի հորիզոնին կ՚իշխեն 3 բուրգեր: Անոնցմէ երկուքը կառուցուած են Եգիպտոսի թագաւորական չորրորդ հարստութեան իշխանաւորներէն՝ Սնոֆրու փարաւոնին կողմէ, շուրջ 4600 տարի առաջ, Սնոֆրուի Ծուռ կամ տարանկիւն բուրգին ձեւը եզակի է: Անոր Կարմիր բուրգը Եգիպտոսի երկրորդ մեծագոյն բուրգն է եւ ճանչցուած է իր երկաթի թթուիդով հարուստ քարերուն կարմրաւուն երանգով: Երրորդ բուրգը՝ Սեւ կամ Աշտարակ բուրգը կառուցուած է ցեխէ կղմինտրով, շուրջ 750 տարի ետք, Եգիպտոսի միջին թագաւորութեան շրջանին, Ամինիմհէթ Գ. փարաւոնին օրով: Հնագէտներ Տահշուրի տարածքէն յայտնաբերած են 11 բուրգերու եւ քանի մը տասնեակ մասթապաներու մնացորդներ: Անոնց մեծամասնութիւնը քանդուած եւ կողոպտուած է աւազակներու կողմէ կամ բնութեան պատճառով: Այսուհանդերձ ցարդ գոյատեւող կոթողները տակաւին պահած են իրենց հմայքը:

Տահշուրի տարածքին մէկ մասը առաջին անգամ հետազօտուած է 101 տարի առաջ, Ֆրանսացի հնագէտ Ժաք տը Մորկանի կողմէ: Սակայն սակաւաթիւ այցելուները երբեւիցէ տեսած են այս շրջանը, եւ ներկայ դարուն չնչին աշխատանք տարուած է շարունակելու համար Ֆրանսացի հնագէտին գործը: Հետեւաբար Տահշուրը լքուած մնացած է. Իսկ այսօր

անիկա վերստին կը պեղուի երեք երկիրներէ եկած հնագէտներու կողմէ: «Տը Մորկանի ի գործ դրած աշխատանքը շատ կոպիտ էր: Ան հետաքրքրուած էր միայն գանձերով եւ փարաւոններու անունններով», կ՛ըսէ Նիւ – Եորքի Արուեստի Մեթրոփոլիթըն Թանգարանին հնագէտը: Իրօք, տը Մորկան յայտնաբերած էր հարուստ գանձեր, որոնց շարքին՝ ա՛յն գոհարեղէնը, զոր կրած են հին Եգիպտոսի մէջ թաղուած այրերն ու կիները: Անոնց գերեզմաններէն լոյս աշխարհ բերած է նաեւ երկու թագեր. մէկը՝ հիւսուած ծաղիկներով եւ սէզերով, ինչպէս նաեւ՝ Նեղոսի խեցիներուն պատկերով շինուած ոսկեայ մանեակ մը եւ առիւծի ոսկեայ գլուխներով եւ մեղեսիկ քարերով (ամեթիստ) կազմուած գօտի մը:

Սակայն տը Մորկան երեւան չէ հանած Տահշուրի բոլոր գանձերը: Շուրջ մէկուկէս տարի առաջ Մեթրոփոլիթըն Թանգարանին հնագէտներէն մէկը ի յայտ բերաւ թագուհիի մը զմռսուած մարմինը եւ անոր գոհարեղէնին մէկ մասը: «Այնքան վարժուած էինք պեղելու կողոպտուած դամբարաններ, որ չէինք ակնկալեր գանձեր յայտնաբերել. նման բան մը պարզապէս կը շանթահարէ», կ՛ըսէ հնագէտը: Ան յաջողած է գտնել հետքը գոհարեղէնի աւարի մը, որ կը բաղկանար ոտքի եւ ձեռքի ապարանջաններէ, շինուած՝ ոսկիով, կիսաթանկագին լազուարթ քարերով, փերուզով եւ կարմիր սարդիոնով (քառնելիըն). Այս գանձը գաճով ծեփուած եւ պահուած էր գերեզմանի մը խորշին մէջ: Հնագէտին գործակիցներէն մէկը ամբողջ շաբաթ մը մաղած է անոր շուրջ գտնուող աւազը եւ ի յայտ բերած է 6500 թանկագին քարեր: Տը Մորկանի յայտնաբերած ոսկեղէնը եւ այլ յայտնաբերումներ օգտագործելով՝ ան յաջողած է վերադասաւորել զմռսուած թագուհիին զարդարանքը: Այժմ Մորկանի եւ հնագէտ Տիեթըր Առնոլտի գանձերը, Տահշուրի տարածքէն յայտնաբերուած այլ իրերու հետ, կը ցուցադրուին Գահիրէի Թանգարանին մէջ:

ՍՆՈՖՐՈՒ ՓԱՐԱՒՈՆԻՆ ԿԵՐՏԱԾ ՓԱՌՔԸ

Եգիպտոսի հին թագաւորութիւնը, որ տեւած է Ն. Ք. 2700–էն 2150, բուրգերու կառուցման ոսկեդարն է: Իսկ գերագոյն կառուցողը եղած է Սնոֆրուն, Եգիպտոսի թագաւորական չորրորդ հարստութեան հիմնադիրը, որուն իշխանութիւնը սկսաւ Ն. Ք. 2613–ի շուրջ: Սնոֆրուէն առաջ եւ վերջ իշխած թագաւորներուն մեծ մասը բաւականացած է միայն մէկ բուրգ կառուցելով: Իսկ Սնոֆրու կառուցած է 5 բուրգ, որոնց շարքին՝ Ծուռ բուրգը, Կարմիր բուրգը եւ աստուածութեան մը նուիրուած աւելի փոքր բուրգ մը, որոնք տակաւին կանգուն կը մնան Տահշուրի տարածքին: Սնոֆրու իր երկու մանչերը Ռա՛հոթփէն եւ Նեֆերմա՛աթը յիշատակած է իբրեւ ճարտարապետներ, Նախապէս Եգիպտոսի տարածքին կը կառուցուէին միայն աստիճանաւոր բուրգեր (որոնց նմանը յետագային երեւցած է Հարաւային Ամերիկայի եւ Միջագետքի տարածքին): Աշխարհի տարածքին ոչ մէկ այլ տեղ բուրգի կառուցումը եղափոխուած է այնպէս, որ ունենայ ողորկ կողմեր, ինչ որ աւելի դժուար իրագործելի է, եւ ձեւ մըն է՝ յղացուած յատկապէս Սնոֆրուի կողմէ: «Ան կատարած է մըտաւորական ոստումը՝ ողորկ բուրգի գաղափարը յղանալով», կ՛ըսէ Գահիրէի մէջ Հնագիտական Գերմանական Հաստատութեան տնօրէնը՝ Ռայնէր Շթատելման, որ 16 տարիէ ի վեր կը պեղէ Տահշուրի տարածքը:

Այսուհանդերձ Սնոֆրուի համբաւը ձեւով մը չուքի մէջ մնացած է անոր զաւկին եւ յաջորդին՝ Քէօփսի պատճառով: Կիզէի մէջ Քէօփսի Մեծ բուրգը դիւրամատչելի ըլլալով՝ դարձած է աշխարհի տարածքին ամէնուր ճանչցուած կոթող մը: Քէօփսի բուրգը Եգիպտոսի մեծագոյն բուրգն է եւ գրեթէ յար եւ նման է Սնոֆրուի Կարմիր բուրգին: Կիզէի հնագիտական ժառանգութեան պատասխանատուն՝ Զաքի Հաուաս կ՛ըսէ, թէ Տահշուրը կրնայ գերազանցել Կիզէն՝ իբրեւ պատմական հետաքրքրութիւն շարժող վայր: «Ժամանակն է, որ հայրը նոյնքան հռչակաւոր դառնայ, որքան զաւակը: Հայրը աւելի կարեւոր դէմք էր», կը բացատրէ ան: Իրօք, Սնոֆրու կը նշանակէ «գեղեցկութիւն բերող». բաւական յարմար բնորութիւն մը՝ երկարակեաց եւ ժողովրդականութիւն վայելած թագաւորի մը համար, որուն առասպելը փոխանցուած է դարէ դար: Տահշուրի Ծուռ բուրգէն յայտնաբերուած քարէ կոթողի մը վրայ արձանագրուած են Սնոֆրուի տիտղոսները. «Բոլոր Արդարութեան Տէրը», «Վերին եւ Վարին Նեղոսի Իշխանութը»: Անոր արքայական շառաւիղին պատկանող բոլոր նախնիները իրենք զիրենք համարած են լոյսի բացէ առաուած Հորասի երկրային վերամարմնաւորումը՝ ամբողջական աստուածութեան հասնելով միայն մահուամբ: Սակայն Սնոֆրու ինքզինք հռչակած է ապրող արեւ աստուած Ռան:

Ան նոյնիսկ իր դամբարանը կառուցել տուած է դէպի արեւելք – արեւմուտք առանցքի մը վրայ՝ քայլ պահելու համար արեւածագին եւ արեւամարին հետ: Սնոֆրու շատ աւելի յառաջ գացած է, քան՝ նախորդ թագաւորները, նաւերով մայրիի փայտ բերելով Լիբանանէն, ոսկի՝ Նուպիայէն եւ փերուզ՝ Սինայէն: Ան նաեւ կատարելագործած է հսկայական քարեր դիզելու ձեւ մը՝ հողաթումբեր օգտագործելով (բուրգին կառուցումէն ետք հողը կը պարպուէր՝ մէջտեղ բերելով անոր ներքնամասը): Շուրջ քան հազար աշխատաւորներ աւելի քան 15 տարի աշխատած են կառուցելու համար Ծուռ եւ Կարմիր բուրգերը: Անոնք ապառաժներ գլորած են մօտակայ քարի հանքերէ եւ Նեղոսի միւս ափէն՝ Թուրայէն բերած են ազնուագոյն սպիտակ կրաքարերը՝ բուրգերուն արտաքին ծածկոյթին համար: Այս աշխատաւորները գերիներ չեն եղած, այլ՝ վարժ արհեստաւորներ: Անոնց զմռսուած մարմիններուն ուսումնասիրութենէն ի յայտ կուգայ, թէ շինարարական վայրերու շուրջ բժիշկներ նշանակուած են, բուժելու համար կոտրած ոսկորները եւ խնամելու՝ վիրաւորները:

Պատմագէտներ կը հաւատան, թէ բուրգերուն շուրջ աշխատաւորներուն համար դամբարաններ կառուցելը կրօնական պարտաւորութիւն մը եղած է, համազօր՝ միջնադարեան Եւրոպայի մէջ մայր տաճարներու կառուցումին. անոնց տակը եւ շուրջը թաղուած են շինութեան առընչակից մարդիկ: «Եգիպտացի փարաւոնի մը ամէնէն կարեւոր պարտականութիւնը իր բուրգն ու մեռելաքաղաքը կառուցելն էր: Ատոր իրականացումը յետմահու կեանք կ՛ապահովէր իրեն եւ իր ժողովուրդին: Երբ թագաւորի մը զմռսուած մարմինը պաշտպանուած ըլլար, անոր հոգին եւս կը պաշտպանուէր, եւ ան ի վիճակի կ՛ըլլար հոգալու իր հպատակները: Հետեւաբար փարաւոնները իրենց ապագան կ՛ապահովէին բուրգեր կառուցելով», կ՛ըսէ եգիպտական Տինա Ֆոլթինկը: Տահշուրի Ծուռ բուրգը Եգիպտոսի մէջ ամէնէն լաւ պահպանուած արտաքին ծածկոյթը ունեցող բուրգն է, հաւանաբար որովհետեւ այս կոթողին վարի կէսը չափազանց շեղակի եղած է եւ գողերը չեն կրցած մագլցիլ վրան: Ստորոտէն դիտուած՝ Ծուռ բուրգը կը ստեղծէ այն անհանգիստ տպաւորութիւնը, թէ անիկա որեւէ վայրկեանի հսկայական կոհակի նման փուլ պիտի գայ այցելուներուն վրայ: Արդեօք ինչո՞ւ Սնոֆրու հասուն կերպով նուազեցուցած է զառիթափին անկիւնի չափը բուրգին կառուցումին ընթացքին. Հարցումը երկար ատենէ ի վեր լարած է հնագէտներու ուղեղը եւ գերմանացի հնագէտ Շթատելման կ՛ենթադրէ, թէ գտած է պատասխանը: Անոր համաձայն, շինութեան ընթացքին բուրգին տակ գտնուող կաւային տկար հողը սկսած է սահիլ, հարկադրելով ձեւագծումի փոփոխութիւն մը: Սնոֆրու չափազանց հզօր փարաւոն մը ըլլալով՝ պիտի չընդունէր իր յաւիտենական հանգիստը ապրիլ թերի բուրգի մը մէջ: Փոխանակ Ծուռ բուրգը լքելու իբրեւ ազեղ զանգուած մը, զայն ամբողջացուցած է չէչտակի զառիթափով մը եւ 1.5 քիլոմեթր անդին սկսած է կառուցել Կարմիր բուրգը: Այս անգամ ան արդէն յաջողած է կառուցել աշխարհի առաջին ողորկ կողմերով բուրգը:

Սնոֆրու եւ անկէ ետք Քէօփս իրենց թաղման սենեակները կառուցած են ոչ թէ բուրգերուն յատակին ընդերքին, այլ՝ անոնց մէջ բաւական բարձր տեղ մը: «Թագաւորը իր մահէն ետք այլեւս արեւ աստուած Ռայի ներկայացուցիչը չէր, այլ նոյնինքն աստուածն էր», կը բացատրէ Շթատելման: Տահշուրի մէջ Սնոֆրուի Կարմիր բուրգը կը պարունակէ փարաւոնին թաղման ծառայած հրաշակերտ երեք սենեակներ, որոնք ամէնէն գեղեցիկներն են Եգիպտոսի հին թագաւորութեան ժամանակաշրջանի կառոյցներէն: Անոր գերանածածկ ձեղունը կը գտնուի բուրգին յատակէն 15 մեթր բարձրութեան վրայ: Ճակատագիրի տարօրինակ բախտով այս դամբարանը կառուցած փարաւոնին մարմինը այժմ անհետացած է: 1948–ին Կարմիր բուրգին դամբարանէն յայտնաբերուած զմռսուած մարմին մը, որ կը կարծուէր, թէ Սնոֆրուինն է, կորսուած կը համարուի: Շթատելման, առանց յուսահատելու, զայն կը փնտռէ եգիպտական բժշկական ուսումնարաններու մէջ, ուր Եգիպտոսի տարածքէն յայտնաբերուած զմռսուած մարմիններ յաճախ կը տարուին զանոնք պահպանելու համար, Հետեւաբար մոմիան տակաւին իր հանգիստը չէ գտած: Սակայն եթէ ապրող մարդոց ակնածանքն է, որ մեծերը անմահ կը դարձնէ, ապա Եգիպտոսի մէջ բուրգեր կառուցող ամէնէն բեղուն այս փարաւոնին վերակենդանացում մը կը սպասէ...:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՆԻՒ–ՃԸՐԶԻԻ մէջ, Դեկտեմբեր 23–ին, իր մահկանացուն կնքած է զօրավար Արամ Գարամանուկեան: Ողբացեալը ծնած էր Այնթապ 1910–ին, տեղահանութենէն վերադարձին, նախնական ուսումը ստացած է Այնթապի Ազգային վարժարանը, ապա ընտանիքով փոխադրուած են Հալէպ: 1932–ին մտած է Սուրիոյ զինուորական վարժարանը, 1938–ին կառավարութեան կողմէ ղրկուած է Ֆոնթէնպլօ (Ֆրանսա) ուր ստացած է զինուորական բարձրագոյն ուսումը հրետանիի ճիւղին մէջ մասնագիտանալով: 1945–ին Փարիզի մէջ, հետեւած է սպայակոյտի դասընթացքներու եւ ստացած է սպայի աստիճան: 1949–ին, սուրիական բանակին մէջ, ստանձնած է հրետանիի ընդհանուր հրամանատարի պաշտօնը զոր վարած է մինչեւ 1957, երբ նշանակուած է զինուորական կցորդ Սուրիոյ Ուաշինկթընի դեսպանատան մօտ: 1961–ին անդամ ընտրուած է սուրիական Խորհրդարանին եւ սահմանադիր ժողովին: Հանգստեան կոչուած է 1964–ին: Վերջերս «Կիլիկեան Իշխան»ի շքանշանը ստացած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսէն:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ինչպէս կը տեսնուի՝ Դաշնակցութիւնը միութիւն ըսելով կը հասկնար պարզապէս ձուլում:

Հա՞րկ է ըսել որ միութիւնը չկատարուեցաւ եւ Շահնազար Թողուց Լոնտոնը եւ գնաց Մանչէսթըր:

Շահնազար Լոնտոն եկած ատեն մտադիր է եղեր շուտով Փարիզ վերադառնալու, հաւանօրէն եթէ միութեան բանակցութիւնները յաջողէին: Ատոր համար երթուդարձի տոմսակ մը առած էր:

Երբ որոշեց Անգլիա մնալ, տոմսակին դարձի կտորը մնաց քովը: Այդ տոմսակը պարապը չերթալու համար՝ Թողուցի Լոնտոնը եւ Փարիզ վերադարձայ:

ՈՒԹԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Տրէյֆիւսի խնդիրը եւ Հայերը.– Ֆրանսական խանդավառութիւն եւ անգլիական պաղարիւնութիւն.– Գուիտոն Լուսինեան եւ իր բառարանը.– Իշխանին պատուանշանները.– Շահաբեր առեւտուր մը.– Օրիորդ Մարկրիթ.– Լուսինեան տոհմին զանազան ճիւղերը.– Իշխան Վիթանվալ.– Հոլանտայի Վիլհէլմին թագուհին եւ Մէլիւզինի պատուանշանը.– Լուսինեան իշխանի ազատամտութիւնը.– Եգիպտահայ ապետը.– Խզում եւ դատավարութիւն:

Տրէյֆիւսի խնդիրն ամէնէն տաք միջոցին էր երբ Փարիզ վերադարձայ:

Ամէն օր ցոյց, ամէն օր խրախճանութ, ամէն օր ծեծ փողոցներուն մէջ:

Մենք՝ Հայերս, գրեթէ ամբողջութեամբ, Տրէյֆիւսի կողմն էինք, բայց կը զգուշանայինք ցոյցերու մէջ գործօն մասնակցութիւն մը ունենալէ, որովհետեւ Ֆրանսական կառավարութիւնը իր ներքին գործերուն խառնուող օտարականները իսկոյն դուրս կը հանէ երկրէն: Այսուհանդերձ քանի մը Հայեր գտնուեցան՝ որոնք Տրէյֆիւսի ի նպաստ ազդակներ արձակած ըլլալնուն համար ծեծ կերան ամբոխին կողմէ:

Նոյն միջոցին Փարիզի մէջ հարիւրէ աւելի Հայեր կային որոնք փողոցները պիտակ եւ քաքաուէթ (ամերիկեան Ֆըստըղը) ծախելով կ՛ապրէին: Ասոնց մէջ կը գտնուէին Կեդրոնականի շրջանաւարտներ, յեղափոխական գործիչներ, նախկին տէրութիւններ, ապագայ մէպուսներ, եւայլն որոնք օրական 10 – 15 ֆրանք կը շահէին այդ գործով: Ցետոյ Հրեաներ ալ խառնուեցան իրենց, բայց այդ առեւտուրը նախապէս Հայերն էին հնարած:

Ֆրանսացիները, որ սրճարանը նստած ատեն բան ուտելու սովորութիւն չունէին՝ սկսան կամաց կամաց վարժուիլ: Քաքաուէթը մանաւանդ մեծաքանակ կը սպառէր. Ֆրանսուհիները կը գնէին տասնեակ քաֆէթներով իրենց պզտիկներուն կերցնելու համար:

Եւ ահա՛ օր մը ազգայնական թերթ մը գրեց որ քաքաուէթ ծախողները բոլորն ալ Հրեայ էին եւ պէտք չէր անոնցմէ առնուեր ընել:

Հակատրէյֆիւսեան ջերմ շրջանի մէջ այդ գրուածքը անմիջական ազդեցութիւն ըրաւ: Ո՛չ թէ միայն գնորդները բոլորովին պակսեցան՝ այլ նոյն իսկ ժողովուրդը սկսաւ փողոցներուն մէջ նախատել խեղճ վաճառողները:

Որովհետեւ իրենցմէ շատեր բարեկամներս էին եկան գանգատիլ եւ ինէ խնդրել որ ճար մը մտածեմ:

Գացի Լիպրը Բառօլին խմբագրատունը եւ Էտուար Տրիւմօնը տեսայ եւ իրեն բացատրեցի խնդիրը, ըսելով որ քաքաուէթը ծախողները Հայեր, այսինքն քրիստոնեաներ էին, որոնք իրենց քիթէն զատ որեւէ նմանութեան եզր մը չունէին Հրեաներուն հետ:

Էտուար Տրիւմօն ջերմ կաթոլիկ ու կատաղի հակասեմական, այսուհանդերձ մեծ Հայասէր մըն է որ միշտ մեր դատը պաշտպանած է Աբտիւլ Համիտի դէմ:

Խիստ համակրութեամբ մտիկ ըրաւ ինծ եւ հետեւեալ օրն իսկ իր թերթին մէջ բացատրեց սխալմունքը եւ հրաւիրեց ժողովուրդը որ չնախատեն քաքաուէթ ծախողները որոնք քրիստոնեայ մարտիրոս ցեղի մը կը պատկանէին:

Հալածանքը իսկոյն դադրեցաւ...:

Գիշեր մը, Ռիւ Բառէ, Ֆրանմասոններուն մեծ սրահին մէջ, ի նպաստ Տրէյֆիւսի միթինկ մը կար ու պիտի բանախօսէին Փրէսանսէ, Փիէր Քիյեար եւ ուրիշներ:

Մենք ալ, շատ մը Հայեր գացինք ներկայ գտնուելու, մանաւանդ որ գիտէինք թէ Քիյեար, իր բանախօսութեան մէջ, հայկական կոտորածներն ալ պիտի յիշատակէր:

Միթինկը լմննալէ ետք, երբ բազմութիւնը դուրս ելաւ՝ նախատական հայհոյութիւններով ընդունեցաւ դուրսը սպասող հակատրէյֆիւսեան ահագին ամբոխին կողմէ:

Ես կը քալէի Սեդրակ Ամպարեանի հետ, որ միթինկին ճառերէն գրգռուած՝ չկրցաւ ինքզինքը զսպել եւ

– Vive les Youpins (կեցցե՛ն Հրեաները) գոչեց:

Այդ միջոցին ամէնէն ջերմ ու կատաղի Տրէյֆիւսեանը Փարիզի փողոցներուն մէջ չէր համարձակեր այդպիսի աղաղակ մը արձակել:

Տեսայ որ ղիմացի մայթին վրայէն քըսանի չափ կատաղած հակասեմականներ իրենց գաւազանները բարձրացուցած մեր վրայ կը խուժէին:

(Շար. 69)

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Վեհափառ Հայրապետի Փարիզեան Շրջանի կեցութեան ծրագիրը ընդհանրապէս հետեւեալն է. –

Նորին Սրբութիւնը Փարիզ կը ժամանէ Հինգշաբթի օր, 23 Յունուար 1997–ին, առաւօտեան կանուխ՝ ժամը 7–ի շուրջ, Երեւան – Փարիզ հերթական թռիչքով եւ կ'ընդունուի Օրլիայի Պատուոյ թիւ 200 սրահը՝ պետական, եկեղեցական եւ համայնքային ներկայացուցիչներէն։

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 6–ին, «Հրաշափառ»ով մուտք կը գործէ Առաջնորդանիստ Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճար։

Ուրբաթ, 24 Յունուար

— Ժամը 10·30–ին, մամլոյ ասուլիս Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանի սրահին մէջ։

— Ժամը 17·30–ին, Վեհափառ Հայրապետը պիտի ընդունուի Ֆրանսայի Բողոքական Եկեղեցիներու Դաշնակցութեան կեդրոնը, 47, rue de Clichy, 75009 Paris։

Շաբաթ, 25 Յունուար

— Ժամը 10–էն ժամը 14, Վեհափառ Հայրապետը կ'այցելէ Ալֆորվիլի Քաղաքապետարանը, Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանը։

— Ժամը 15·30–էն 19, Վեհափառը այցելութիւն կու տայ Իսիի Քաղաքապետարանը, Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին եւ կ'օրհնէ Իսիի Ս. Թարգմանչաց նորակառոյց վարժարանը։

— Ժամը 17–էն 19 կը հանդիպի Իսիի Համայնքային Հանդիսասրահը, 25, avenue Victor Cresson, ուր պեղարուեստական յայտագրի մը աւրնթեր՝ Վեհը կը խօսի առհասարակ կրթական առաքելութեան եւ ուսումնական կեանքին մասին։

Կիրակի, 26 Յունուար

— Ժամը 10–ին, Վեհափառ Հայրապետը հանդիրձեալ է Սուրբ Պատարագ մատուցանել մեր Մայր Տաճարին մէջ, որուն հրաւիրուած են Հոգեւոր Պետեր եւ Պետական պաշտօնական Անձնաւորութիւններ։

— Ժամը 13–ին, Վեհափառին ճաշի հիւրը կ'ըլլան մասնաւորաբար հրաւիրուած Հոգեւոր եւ Պետական Անձնաւորութիւններ։

Երկուշաբթի, 27 Յունուար

— Ժամը 9·30–էն 14, Վեհափառը կ'այցելէ Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի Քաղաքապետարանը, Վարդաշատ Ս. Խաչ Եկեղեցին, Կոնէսի Հանգստեան Տունը, ինչպէս նաեւ Ռէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը։

— Ժամը 17–էն 18·30, Վեհափառը կ'ընդունուի Յունաց Մեթրոփոլիտին՝ Ժէրէմիի կողմէ, Յունաց Մայր Տաճարին մէջ, 7, rue Georges Bizet, 75016 Paris:

— Ժամը 20·30–ին, հանդիպում Հայ Համայնքին հետ, Salle Gaveau, 45, rue La Boëtie, 75008 Paris.

Երեքշաբթի, 28 Յունուարէն մինչեւ Երեքշաբթի, 4 Փետրուար, Վեհափառը կը պտտի Գաւառի Շրջանները։

Չորեքշաբթի, 5 Փետրուար

— Ժամը 10–ին, Վեհափառը կը վերադառնայ Փարիզ։

— Ժամը 11–ին, Վեհափառը կ'այցելէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մեր Եկեղեցին։

— Ժամը 17·30–ին, Վեհը կ'ընդունուի Նոթրը Տամ տը Փարիի մէջ՝ կարդինալ Արքեպիսկոպոս Ժան–Մարի Լիւսթիժէի կողմէ։

Հինգշաբթի, 6 Փետրուար

Վարդանանց Տօնն է եւ Անուանակոչութեան Տօնն է նաեւ Նորին Սուրբ Օծութեան Վեհափառ Հայրապետին։ Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ կը պատարագէ Իր Գաւազանակիրը եւ Վեհը կը քարոզէ։

Աւարտ Նորին Սրբութեան Ֆրանսա այցելութեան։

ՎԵՀԱՓԱՌԻ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տոքթոր Աւետիս Իյնէճեան իր ծնողաց՝ Յակոբ եւ Ագնէս Իյնէճեանի յիշատակին կը նուիրէ 1000 Ֆր. «Հայաստան» հիմնադրամին 1000 Ֆր. Շէն – Ֆրանսին (ստանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին։

Երախտապարտութեան Հ. Մ. Ը. Մ.–ի օրերու իր ընկերոջ՝ Համազասպ Մոմճեանի յիշատակին, Պր. Աշոտ Սերճանեան 200 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին։

[illegible]

ԱՆԻ ԵՒ ՐԱՖՖԻ
ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 16·30–ին Սալ Կավոյի (*) մէջ, Անի եւ Րաֆֆի Պետրոսեան նուագահանդէս մը կուտան։ Յայտագրին մէջ տեղ գտած են Շոփէնի, Ռախմանինոֆի, Չայքովսկիի եւ Կլանցպերկի գործերը։

(*) 45, rue La Boëtie, 75008 PARIS

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE
MARSEILLE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Région MARSEILLE
organise un
«THEYASSEGHAN»
et présente
une pièce de théâtre
par le groupe EDOUARD DERIKLIAN
le Samedi 18 Janvier à 15 heures
à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile
—— *Entrée gratuite* ——

« Խ Ա Չ Ա Տ Ո Ւ Ր
Ա Բ Ո Վ Ե Ա Ն »
Հայկական Միօրեայ վարժարանի
վարչական խորհուրդը
կը հրաւիրէ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԵՒ Ս. ԾՆՆԴԵԱՆ
ՏՕՆԵՐՈՒՆ ՈՒՐԱԽ ԱՌԻԹՈՎ
ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ՏՕՆԱԾԱՌԻ
ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԵԱՆ
Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 15–ին
ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ Մշակ. կեդրոնի
«Արծրունի ՋՐԲԱՇԵԱՆ» սրահին մէջ
339, ave du Prado — Marseille 8e
— Մուտքը ազատ է —

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ
Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝
Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Օ Ր Ը
Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14·30–ին
CENTRE VALEYRE — 22, rue Rochechouart, Paris 9e
Ծոփ յայտագիր Կապոյտ Խաչի դպրոցներու կողմէ։
Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու
Կ Ա Ղ Ա Ն Դ Պ Ա Պ Ա Ն
եւ ծափահարելու հայ կախարդը։
— Ծոփ պիւֆէ —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները 1996–ի Յուլիսէն Դեկտեմբեր ամիսներու ընթացքին։

Տիկին Մարի Գոչունեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆերէպոֆ 1000 Ֆր., Տիկին Ժոզէֆին Գասպարեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նորատունկեան 3000 Ֆր., Պր. Ռոժէ Ջրբաշեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրանսիս Քլաւ 700 Ֆր., Գ. Կիւլպէնկեան Հիմնարկութիւն 2000 Ֆր., Պր. Ալպէր Մակարեան 3000 Ֆր., Պր. Հրաչեայ Զուլաքեան 6000 Ֆր., Պր. Ֆիլիփ Սեմերճեան (Ֆէպիւս) 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժոզէֆ եւ Ժիլպէռ Ռասին 1000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Շամփելու 600 Ֆր.։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ. –

Սէն – Ժերոմի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Յունուար 19, յետ պատարագի իր եկեղեցւոյ բարերար եւ շրջանի ականաւոր դէմք՝

ԱՐՇԱՄ ՊԱՊԱՅԵԱՆ–Ի

հոգւոյն, իր մահուան 10–րդ տարելիցին առթիւ։

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՆՈՒԷՐ

Պր. Աշոտ Սերճանեան 500 Ֆր. կը նուիրէ Թէռ է Ֆիւթիւռ կազմակերպութեան (ստանալ՝ «Յառաջ»էն)։

ԷՍԱԵԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Միութեանս Բաժակի Պահը այս տարի տեղի կ'ունենայ Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 13–ին՝

« *Restaurant Diamentaires* »
60, rue La Fayette, 75009 Paris

Ներկայիս կը հրաւիրենք ձեզ ընտանեօք ներկայ ըլլալու այս աւանդական հանդիսութեան, հաւաքաբար բաժակ բարձրացնելու մեր խաեանին եւ բոլոր հայ վարժարաններուն կենացը։

- Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել՝
01 46 32 35 42 կամ 01 47 80 42 76 թիւերուն։

Ճաշագին՝ 175 Ֆր.,
Ուսանողներու՝ 120 Ֆր.։

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

նիւթ՝
«Հայ թատրոնի խաղացանկ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Le Centre Culturel
SAINT MESROB

CONFERENCE

Dans le cycle de ses conférences le Centre Culturel St-Mesrob recevra

Le PROF. JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes à Paris,

qui donnera une conférence sur le thème suivant :

LES SAINTS TRADUCTEURS ARMENIENS AU Ve SIECLE

le Jeudi 16 Janvier à 20h45

dans les locaux du Centre,
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

—— Entrée libre ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Համազգային Փարիզ
ՋԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
Կիրակի, Մարտ 30

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 16
JEUDI
16 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.028 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 19.028

ԱԼԻԵՒ ԿԸ ՍՊԱՌՆԱՅ

«Ազրպէյճան քարիւղի զէնքը պիտի գործածէ Ղարաբաղի կանոնագրին համար»

ՈՒ ԴԵՌ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ԱԼ ԽԱՌՆՈՒԵԼՈՎ, Կ'ԱՒԵԼՑՆԷ. –

«ԾԱԳՈՒՄՈՎ ՀԱՅ ՖՐԱՆՍԱՑԻՆԵՐ ԲԱՐՁՐ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻ ՊԱՇՏՕՆՆԵՐ ՈՒՆԻՆ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԾՈՑԸ, ՄԷ՛ՂՔ»

Երեքշաբթի, Յունուար 14–ին, Ալիեւ նոր սպառնալիքներ ըրած է Ղարաբաղի առնչութեամբ, յայտարարելով մամուլի ֆրանսական Գործակալութեան (Ա. Էֆ. Փէ.). –

«Կը խորհիմ որ դիւրացնելու համար Լ. Ղարաբաղի կնճիռին կարգադրութիւնը, պէտք է օգտագործենք բոլոր գործօնները, ներառեալ քարիւղը»։ Այսքանով չէր գոհանար Ալիեւ եւ դեռ ինչե՛ր կ'ըսէ. – «Մեծ պետութիւնները որոնք կը շահագործեն մեր քարիւղը նաեւ անդամ են միջազգային կազմակերպութիւններու ուր գործօն դեր ունին։ Այդ հանգամանքով, կրնան օգտագործել իրենց ազդեցութիւնը՝ համոզելու համար Հայաստանը որ բանակցի։ Հայաստան պէտք է հասկնայ որ Լ. Ղարաբաղի հարցը ուժով չի կարգադրուիր»։ Ալիեւի համար, նորութիւն չէ, կարգադրութեան առաջին պայմանը Ազրպէյճանի եւ Հայաստանի հողային ամբողջականութեան յարգանքն է եւ մեկնելով այդ սկզբունքէն, Ազրպէյճանի նախագահը կ'ըսէ թէ Լ. Ղարաբաղը «մատակարարման լայն ինքնավարութիւն» մը կը վայելէ, եթէ այդ շրջանի բնակչութիւններու ամբողջութիւնը ունենայ «ապահովութեան երաշխաւորութիւններ» զորս չէ մանրամասնած։ Ֆրանսական գործակալութիւնը կը յիշէ թէ 1988–էն առաջ Ղարաբաղի 150 հազար բնակիչներէն 30 հազարը միայն ազերի էր։ Ալիեւ կը մեղադրէ նաեւ Հայաստանը որ խզեր է ուղղակի բանակցութիւնները զորս կ'ուզէ վերսկսիլ։ Կը մաղթէ որ «Հայաստան հրաժարի իր կործանարար դիրքէն»։

Ան հարցումին որ կը վերաբերի Ֆրանսայի դերին՝ հարցին կարգադրութեան ուղղութեամբ, Ալիեւ չի բացառեր, բայց կ'ուզէ որ ֆրանսացի ներկայացուցիչը «աւելի գործունեայ ըլլայ» Մինսկի խումբին մէջ։ (Յունուարէն ի վեր Ֆրանսա եւ Ռուսաստան կը վարեն նախագահութիւնը)։ Ալիեւի համար ֆրանսական նախագահութիւնը դեռ ապահով չէ, մինչ Ֆրանսան ընտրուած էր Զուիցերիոյ կողմէ որ մինչեւ Դեկտեմբեր Օ–Էս–Սէ–Է–ի նախագահն էր եւ այդ ընտրութիւնը վաւերացուած է Դանիոյ կողմէ, որ կը յաջորդէ Զուիցերիոյ։

«Ֆրանսան, կ'ըսէ Ալիեւ, դարերէ ի վեր բարեկամական կապեր ունի Հայաստանի հետ» եւ ըստ իրեն շրջանին մէջ ֆրանսական քաղաքականութիւնը «ազդեցութիւնը կը կրէ հայկական լոպիին»։

Ու, նոյնիսկ, Ալիեւ չի վարանիր միջամուխ ըլլալու Ֆրանսայի ներքին հարցերուն եւ ըսելու, «ծագումով հայ ֆրանսացի ներկայացուցիչներ բարձր մակարդակի պաշտօններ ունին ֆրանսական Պետութեան ծոցը. մէ՛ղք»։

Trop, c'est trop, կ'ըսեն Ֆրանսացիք, ըստ երեւոյթին քարիւղը շա՜տ մեծ իրաւունքներ տուեր է Ազրպէյճանի նախագահին։ Էլֆ–Աքիթէնի եւ Թոթալի պայմանագրերը կը բաւե՞ն այսքան անընդունելի յանդգնութեան համար...։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀԵԲՐՈՆԻ շուրջ համաձայնութիւն մը գոյացած էր Յունուար 14–էն 15 լուսնալիք գիշերը Արաֆաթի եւ Նեթանիահուի միջեւ երկու ժամուան նոր բանակցութենէ մը ետք, Էրէզի մէջ։ Կը նախատեսուի որ երկու ամիսէն (Մարտին) բանակցութիւններ սկսին որոնք վերջնական լուծումի մը պէտք է յանգին Գազայի եւ Այսրյորդանանի համար 1999 Մայիսէն առաջ։ Մինչ այդ, հինգ օրուան ընթացքին Իսրայէլեան զօրքերը պէտք է մասամբ քաշուին եւ Հեպրոն պաղեստինեան իշխանութեան ենթարկուի։ Առկախ հարցեր կը մնան սակայն, ինչպէս Պատրիարքներու դամբարանին պահպանումը, վայրը նոյնքան նուիրական ըլլալով մահմետականներուն եւ Հրեաներուն համար։ Գոյացած համաձայնագրէն դժգոհ են թէ Պաղեստինցիները եւ թէ Իսրայէլացիները։ Առաջինները կ'առարկեն որ չեն յարգուիր Օսլոյի համաձայնագրերը եւ ուրեմն ձեռք ձգուածը քիչ է, Իսրայէլացիները կը գտնեն որ Նեթանիահու ընտրուած չէ նման զիջումներ ընելու համար։

ՄԻԼՈՇԵՒԻՉ կը շարունակէ իր զիջումները եւ այս անգամ կ'ընդունի որ Պելկրատի մէջ ալ ընդդիմութիւնը յաղթած է։ Ցուցարարները, սակայն, առով ալ չեն գոհանար եւ ամբողջական անձնատուութիւն մը կը պահանջեն։

ԼԻՄԱՅԻ ճափոնական դեսպանատան մէջ միշտ 74 պատանդներ կը մնան եւ կը թուի որ որեւէ յոյս չկայ անմիջական լուծումի մը։ Արդէն ամիս մըն է որ կացութիւնը կը տեւէ եւ անել վիճակ մը կը տիրէ։ Օր չանցնիր որ նախարարապետը կամ «պաշտօնական խօսակից» յայտարարութիւն մը չընեն, բայց, կողմերը կը մնան իրենց դիրքերուն վրայ։ Իշխանութեան համար անընդունելի է որ ահաբեկչութեան համար բանտարկեալներ ազատ արձակուին։ Ուժի դիմում պիտի չըլլայ եթէ պատանդներու ապահովութիւնը վստահուած չէ։ Հուսկ՝ զօմանտօն ազատօրէն կրնայ այլ երկիր մը երթալ երբ ազատ արձակէ պատանդները եւ զէնքերը վար դնէ։

ԵԼՑԻՆԻ հիւանդութիւնը կրնայ լուրջ տագնապ մը ստեղծել Ռուսաստանի մէջ։ Դումային (Երեսփոխանական Ժողով) դիմում եղած է որ Ելցին պաշտօնանկ ըլլայ առողջական պատճառներով։ Պատրաստուած բնագիրը ներկայացուած է Դումայի իրաւագիտական մասնաճիւղերուն։ Կ'առաջարկէ թուական մը ճշդել նախագահական կանխահաս ընտրութեան համար եւ կը հրաւիրէ նախարարապետը՝ Չերնոմիրդին որ «ժամանակաւոր կերպով ստանձնէ նախագահական պաշտօնը»։

ԿԻՊՐՈՍԻ հրթիռներու հարցը պատճառ եղած է որ Պելժիա առկախէ խօսակցութիւնները ինչ կը վերաբերի հակօդային գործածուած 10 Հոք սիսթէմներու վաճառքին Թուրքիոյ։

ԹԵՐԹԵՐՈՒ առաքման ծախքերը յաւելում պիտի կրեն Թղթատարական նախարարութեան որոշումով։ Մամուլին եւ Թղթատարին միջեւ գոյացած համաձայնութիւնը կը նախատեսէ 50%–ի յաւելում մը հինգ տարուան վրայ։ «Իւմանիթէ»ի վարչական պատասխանատուն կը գտնէ որ ազատագրումէն ի վեր ամէնէն ծանր

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ՎԵՐՅԻՇԵԼՈՎ
«ՊԶՏԻԿ ԳԼԽՈՎ ԵՒ ՄԵԾ ՍՐՏՈՎ» ՓԸԹԻԹ ԼԻԶԸ

Տասնեօթը տարի է Gare de Lyon–ը իր մտերմիկ տեղը ունի կեանքիս մէջ, դրացիս է ան, կայարանս, կ'ողջունենք զիրար ամէն օր, կը հայիմ վրան ուզած պահուս, բայց անոր մուտքը ներաշխարհէս ներս իրագործուած է Փարիզը ճանչնալէս շատ առաջ, քառասուն տարի, այն օրէն երբ «Նահանջ»ին մէջ կը կարդայի՝

«Փարի՛զ: Gare de Lyon–էն դուրս ելած պահուն տեղատարափը սկսաւ իջնալ, բաւական վերջ համբերութիւնը սպառելով Պետրոս սկսաւ վազել որպէսզի չթրջի։ Ահա այդպէս ամէն գաղթական Փարիզ հասնելուն առաջին բոպէին իսկ կը վազէ, կը վազէ»։

«Կը վազէ, կը վազէ», Շահնուրէն յիսուն տարի ետք ե՛ս ալ կը հասնէի Փարիզ, ե՛ս ալ կը սկսէի վազել, կը շարունակեմ վազել մինչեւ այսօր ալ, հրաշալին ա՛յն է որ չկայ հասնելիք հանգրուան, հիմա պահ մը կ'անցնիմ յարկաբաժինիս պատուհանին առջեւ, նայուածքս կ'անցնի Պանթէոնէն կեդրոնանալու համար մայրաքաղաքի համայնապատկերին մէկ նոր բաղկացուցիչին վրայ։ Ձախին, դիմացս է կոթողական կառոյց մը, աշխարհի մակարդակով աշխարհի մեծագոյն մատենադարանը։ Արդէն կատարուած է բացումը, պէտք է շուտով թափանցեմ անոր չորս «աշտարակ»ներէն ներս, չէ՞ որ «ամէն գրագէտ սնապարծ է եւ յաւակնոտ», չէ՞ որ այդտեղ տեղափոխուած միլիոնաւոր գիրքերուն մէջ պէտք է գտնուի սեփական կողերէս արտահանուած քանի մը էջ։

«Ֆրանսուա Միթերան» կը կոչուի մատենադարանը, նախագահին առաջին տարելիցն է, ան չեղաւ թերեւս աշխարհի մեծագոյնը, սակայն պատմաբաններ արդէն մանրակրկիտօրէն կը զբաղին իրմով, իր աւանդով, ինչպէս Գոլոմպոն՝ իր «ոճրագործ»ով եւ անոր «ոճիր»ով։

Կը վերադառնամ ներս, ձեռք կ'առնեմ «Հորիզոն»ի Ամանորի նոր հասած թիւը, ուր կը վերադառնամ «Յառաջ»ի մէջ, անցեալ ամիս լոյս տեսած Աշճեան Սրբազանի անսովոր անմիջականութեամբ գրուած «Մերին Պոլիսը» խորագրուած էջերը։

Մինչեւ 1967 ե՛ս ալ քանի մը անգամ գացած եմ Պոլիս, ե՛ս ալ գտնուած եմ յիշուած եկեղեցիներուն եւ գերեզմանատուներուն մէջ, ե՛ս ալ սնած եմ Պոլսոյ գրականութեամբ, աննախընթաց է, ինծի համար, կարդալ գրութիւն մը, ո՛չ միայն կարդալ այլ հոտոտել, ու անոր մէջ գտնել այն բոլոր բաները զորս պիտի ուզէի անձնապէս ըսած ըլլալ, ըսած ըլլալ պարզին վսեմութեամբ, վսեմին պարզութեամբ, ինչպէս ըրած է Սրբազանը։

Բայց ահա կանգ կ'առնեմ հարց տալու, թէ Կառ տը Լիոնէն սկսած, աշխարհի խոշորագոյն մատենադարանէն անցած, «Մերին Պոլիսը» կայք հաստատած սա տողերը ի՛նչ նպատակի համար յաջորդեցին իրարու, ինչո՞ւ շարունեցան մէկը միւսին ետեւէն, հարց կու տամ, կը խուզարկեմ։

Շահնուր՝ անկրկնելի ոսկերիչ մեր լեզուին, Միթերան՝ անտեղիտալի պաշտպան իր մայրենիին, Մեսրոպ Սրբազան՝ հետազօտող մեր հոգիի քարտէսին, երեքն ալ երկրպագու նո՛յն մեհեանին, ահա գտնուած է մոգական, մագնիսական բառը։

— Հայու դրդապատճա՞ռը, — հարց կու տամ իւրովի։

Մտամարզանք, նո՛ր համարկ, որոնում, նո՛ր հարցադրում։

Արեւմտահայերէնին վրայ գործուած անարգ յարձակո՞ւմը, «անբուժելի ախտէ մը վարակուած հիւանդ մը», իւրաքանչիւր Արեւմտահայու արժանապատուութեան ուղղուած վիրաւորա՞նքը, «me révulsent ces Arméniens de la Diaspora»:

Կրնայ ըլլալ, բայց աւելորդ պիտի ըլլայ պատասխանել այդ խօսքերու հեղինակին՝ որքան ալ գտնուինք իրաւունքի դիրքերուն վրայ։

Ձեմ ուզեր անունը արտասանելով նոր կեանք տալ անոր, այլ ըսել միայն որ եթէ ուեւէ մէկը կը համարձակի ծաղրել մեր լեզուն, միայն մե՛նք ենք անոր պատասխանատուն։ Երբ այդ լեզուն չի պաշտպանուիր ի՛ր իսկ տէրերուն կողմէ, երբ երկրպագուն իւրաքանչիւր առաւօտէն մինչեւ իւրաքանչիւր երեկոյ կը նուազի թիւը զայն իրենց հայրենիքը դաւանողներուն, երբ ամէն անգամ նուազ թիւով ընթերցող կ'ունենայ անով հրատարակուող իւրաքանչիւր գիրք, այս բոլորէն ետք ինչո՞ւ երկինք բարձրացնել գլուխը ու աղմկել՝ որ այդտեղ ագռաւներ սկսած են հաւաքուիլ։

Դարերով նախանձախնդիր տէրեր ունենալէ, քանի մը տասնեակ տարի առաջ Ժողովուրդին հետ իր հողերէն արտաքսուելէ, նախ վերածուելէ ետք հայրերու, ապա մեծ–հայրերու լեզուին, բնական է որ ան շատ շուտով վերածուի անդրշիրիմեաններու լեզուին, դառնայ անդրշիրիմեան։

«Կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն, կը նահանջէ լեզուն»։

Չեմ ուզեր, բայց հիմա առած մըն է որ կենդանի դրուագի վերածուած՝ կը գրաւէ մտածումիս բեմը։ Ծերացած գայլ մը կայ այդտեղ եւ զայն ծանակի ենթարկող քանի մը շուներ։ Սրտնեղած՝ այլեւս անկարող՝ գայլը կը հառաչէ. «Էհ, երբ սկսինք ծերանալ, ձեզի պէս քէօփէքներուն ծաղրանքի առարկան կը դառնանք»։

Իրերը կոչել իրենց անուններո՞վ։ Բայց ի՞նչ ըրինք դդուութիւն ընել փորձող, իրերը իրենց անուններով կոչել յաւակնող գրողին դէմ, ի՞նչ կ'ընենք՝ քանի մը գանգատ, մէկ–երկու բողոքի քրթմնջիւններէ անդին։

«– Դուն, Հայու լակոտ, դուն ամէնէն շուտը կը փոխուիս անասունի, եթէ օր մը իսկ մնաս առանց վիշտի»։

Այստեղ հասնելու համա՞ր եղայ ճամբայ։ Վստահ չեմ։ Այն է՝ որ կը սիրե՛մ գիրքի պատմութիւնները։ Ա՞յն՝ որ երբ կը նայիմ գիրքերու աշխարհին, կը զգամ մորմոք մը՝ թէ պիտի մեկնիմ աշխարհէն՝ յիմարներու բանակներուն ձգելով ընթերցուելու սպասող անմխիթար գիրքերը։

Կորսուած եմ։ Մինչ համակարգիչիս պաստառը կը սպասէ մատներուս հպումին, նոր օրերու դիցուհի մը՝ Ophélie Winter հեռատեսիլէն կը ներկայացնէ իր վերջին երգը՝ «Shame on u»ն՝ փրկութիւն մըն ալ բերելով ինծի։

«Shame on u!», այո՛ «U» եւ ոչ թէ «you», անգլերէն գիտցողներուն համար՝ «Ամօ՛թ քեզի», անգլերէն չգիտցողներուն համար՝ նո՛յնպէս։

Անտեսելով բովանդակութիւնը, հիմա հարցն այն է՝ թէ ո՞ր կողմը աւելի արժանի պիտի նկատուի երգի ամօթանքի բաժնին։

Կը վերադառնամ պատուհանիս մօտ, կը սեւեռեմ Gare de Lyon–ին ժամացոյցը, կը խառնեմ ժամանակները, ապա կը վերաբանամ «Նահանջ»ը եւ կը յանձնուիմ պատումի հեշտանքին, վերջապէս հարց տալու, թէ ի՞նչպէս կարելի պիտի ըլլայ բացատրել սիրաբանութեան էութիւնը կամ «Պանթէոնէն անդին, Մուֆթարի կողմերը բնակող, "պզտիկ գլխով եւ մեծ սիրտով" Փըթիթ Լիզին» սիրային յուսախաբութիւնը՝ դօս ներքինին։

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆՍ ԴԷՊԻ ՓԱՐԻԶ (*)

1913 Հոկտեմբեր ամիսը՝ կեանքիս տարեգրութեան մէկ կարեւոր էջը կը բանայ, առաջին հանդրուանը ըլլալով Եւրոպայի հետ հաղորդակցութեանս։

Այդ թուականին, որոշեցինք մեր անդրանիկը, Գրիգորը Փարիզ ղրկել ուսանելու, հսկողութեանը տակ մօրս՝ որ հոն էր, եւ եղբօրս՝ որ նոր անխոհեմ քայլով մը, անգամ մը եւս իր առեւտրական փայլուն գործը ձգած Եգիպտոսի մէջ, գացած էր իրաւաբանութիւն ուսանելու, Փարիզ, իր նորապսակ կնոջ հետ։ Առաջին տարին յաջողութեամբ աւարտելէ ետքը, այդ Հոկտեմբերին արդէն երկրորդ տարին կը սկսէր, երբ Փարիզ հասայ Գրիգորիս հետ։

Անկեղծ ըլլալու համար ինքզինքիս հետ, պէտք է ըսեմ որ առաջին հանդիպումս եղբօրս ընտանիքին հետ շատ չխանդավառեց զիս։ Անմիջապէս տեսայ՝ որ գաղափարական եւ ընտանեկան կեանքի հասկացողութեան խոշոր տարբերութիւններ խրամատ մը կը բանային երկու կողմերուն միջեւ։ Ատիկա պատճառ մը չէր, որ սիրալիր վերաբերումի չարժանանայի այն մէկ — երկու ամսուան շրջանին, զոր պիտի անցնէի Փարիզ, գեղեցկութեան, պերճանքի, լոյսի ոստան քաղաքը այցելելով, այնտեղ մօրս ու Գրիգորիս կեանքը կազմակերպելու համար։

Անգամ մը պանդոկի, առժամեայ բնակութեան խնդիրս կարգադրելէ անմիջապէս ետք, երախայակա՞ն չէ, երբ գիտակից խանդով մը նետուեցայ «Փարիզ»ը ճանչնալու անզուսպ փափաքիս գոհացում փնտռելու, ամբողջ էութիւնովս ցանկացող ուխտաւոր՝ արուեստի եւ մտքի լոյսի ճառագայթումին։

Առաջին օրէն իսկ, եղբայրս տարաւ զիս՝ զմայլել տալու Թիւիլըրիէն մինչեւ Էթուալի հրապարակը, երկու յաղթական կամարներու մէջտեղէն երկարող հրաշալի հեռանկարը, Թիւիլըրիի պարտէզներուն, Գոնգորտին, Շան զ'Էլիզէին, մինչեւ Էթուալի յաղթական կամարը, որ պանծացումն է Նափոլէոնեան էփոփէին։

Իրեն, Բարսեղին հետ, կազմակերպեցինք ընելիքներս։ Ամէն առաւօտ, մինչեւ ցերեկ, յետ միջօրէները՝ մինչեւ թանգարաններուն փակուիլը, առաջնորդ — գիրք մը ձեռքս այցելեցինք այդ բոլոր պատմական վայրերը, թանգարանները, Լուվրը, Քլիւնին, Միւզէ Ռոտէնը, Քարնավալէն, Վերսայլը՝ մեծ ու պզտիկ Թրիանոններով։ Գիշերները շատ յաճախ թատրոն, օփերա, Փարիզի մեծ Օփերան, ուր յայտնուեցաւ ինծի համերգային երաժշտութիւնը, Գոմետի Ֆրանսէզի՝ ուր ճաշակեցի դասական գրականութեան գլուխ — գործոցները, տեսայ Թաննհաուզէրը, տեսայ Շէյքսփիրի «Միջ — ամառնային Գիշերուան Երազ»ը, տեսայ Սառա Պէրնարը՝ անմոռանալի Սառան իր ասպարէզին ու կեանքին վերջալոյսին, տեսայ Քոքըլէնը, տեսայ Սեսիլ Սորէլը՝ այն ատեն իր ամբողջ փառքին մէջ, ու խանդավառուեցայ ազգի մը ճշմարիտ մեծութեան գաղափարով, երբ այցելեցի Վերսայլի հայելիներու կալըրին, զոր Պուրպոնեան բարի թագաւորը, Լուի — Ֆիլիփ՝ կազմել տուած է, պանծացնելու համար իր արքայական ազգատոհմին հակառակորդ, այլ Ֆրանսայի մեծ կայսր Նափոլէոն Պոնաբարթը։

Կը տեսնէի, կը զգայի որ միտքս կը հրահանգուէր այն համեմատութեամբ որով հոգիս կը հրճուէր։ Երբեմն, եղբօրս փափաքով, կ'ընկերանայի իրեն իրաւաբանական քուրսերու։ Լսեցի ողբացեալ վարպետ Մեթր Կարսոնի ոճրաբանութեան դասերը՝ քրիմինոլոժիի, այնքան հետաքրքրական որ արցունքներ կը խլէր եղբօրս աչքերէն, իրեն յատուկ պատճառներով։

Հետաքրքրական նորութիւն մըն էին նաեւ ինծի համար, եղբօրս յարաբերութիւններն ու գործունէութիւնը՝ ազգային քաղաքական մարզին մէջ։ Զրոյի տակաւին, որ Բարսեղը կը զբաղէր այդ միջոցին, Միքայէլ Վարանդեանի հետ, հրատարակութիւնովը՝ Փիէր Քիյարի հիմնած Փրօ Արմէնիա թերթին, Ֆրանսիս տը Փրեսանսէի վերին հսկողութեան տակ։

Այդ թերթը մեծ ընդունելութիւն գտած էր հայ թէ միջազգային լայն շրջանակներու մէջ։ Անոր կ'աշխատակցէին Ժըննի Թոշէն, Ճէյմս Պրայս անգլիացի հայասէրը, զայն կը կարդային Գլեմանսօ, Ժան Ժօրէս եւ ուրիշներ։

Իրիկուն մը, սենեակս քաշուած, օրուան տպաւորութիւններս կ'արձանագրէի՝ խմբիններուն ղրկելու համար՝ Պոլիս, երբ երկու հարուած տրուեցաւ դրան, եւ ներս մտան եղբայրս ու Միքայէլ Վարանդեանը։ Առաջին անգամ կը հանդիպէի այդ պարոնին։ Ներկայացում, եւ այլն, եւ հազիւ քանի մը բառ արտասաներ էի, երբ Վարանդեան, զարմացած, հարցուց․ «Բայց դուք ի՞նչ բարբառ էք խօսում, Տիկին»։ Նախ, չհասկցայ թէ ինչ կը հարցնէր, երբ բացատրեց, ըսի թէ մեր պոլսահայ բարբառն էր ամէնուն խօսածը։ Հաւատալը չէր գար․ «Այնպէ՛ս քաղցր, այնպէ՛ս ներդաշնակ, այնպէս մեղմ» կը գտնէր մեր լեզուն, զոր կ'երեւի բնաւ չէր լսած, մանաւանդ կնոջ մը բերնէն։

Եւ այն իրիկունը միայն անդրադարձած եմ, որ մեր պոլսահայ, 1880—էն ետքի՝ Բաշալեանի, Զօհրապի, Սիպիլի, Հրանդ Ասատուրի աշխարհաբարը՝ իրաւունքը ու շնորհալի լեզու մը եղած էր, այսօր աղճատուելու վրայ արտասահմանի մէջ, եւ վաղն ալ կորսուելու դատապարտուած, ափսո՜ս։

Բայց ... կը մխիթարուիմ։ Ինչքան ալ հակառակ խօսին չարամիտները կամ յոռետեսները, տեսնելով Խ. Հայաստանի պետական պաշտօնական օրկաններուն մէջ օտարամուտ բառերու մուտքը, Իսահակեանէն ետք՝ նորագոյն գրողներու, մանաւանդ թանկագին սիրելի՝ Սիլվա Կապուտիկեանի ջինջ ու մաքուր լեզուն, գրողավիլին սէրն ու պաշտամունքը՝ մեր լեզուին, ամէն հաւաստիք կուտան մեզի, մեր սիրական լեզուին անկորնչելիութեան։

Այս պզտիկ միջանցքէն ետքը հասկցայ որ այդ պարոնները եկած էին զիս հրաւիրելու հայանպաստ հաւաքոյթի մը, Քաֆէ Վոլթէրի վերնայարկը, ուր պիտի խօսէր հայասէր Վիքթոր Պերար։

Գացինք։ Բացումի մէկ քանի խօսքերէ ետք, բանախօսը բեմ բարձրացաւ։ Իր պոռոտ հռետորութենէն (ասիկա յետագային յանգած եզրակացութիւնս է) այն իրիկունը՝ իրեն եւ բազմաթիւ ներկաներուն չափ ես ալ խանդավառուած էի եւ a+b մաթեմաթիքական ցուցմունքներուն եզրակացութիւնն այն եղաւ որ Թուրքիան, «Հիւանդ մարդը», այնքան քայքայուած է, որ կտրտուած ու առասանով կապկըպուած խորոված հնդկահաւի մը կը նմանի։ Կամ եւրոպական պետութիւնները դանակի հարուածը պիտի տան առասանին, եւ կտորները պիտի բաժնուին, կամ՝ եթէ հարուածը ուշանայ, խորովածը պիտի փտի եւ ինքնին պիտի քայքայուի։ Այս մարգարէութենէն հազիւ վեց ամիս ետքը, 1914—ի ամառը, եւրոպական պետութիւնները դանակին հարուածը տուին նախ իրենք իրենց, յետոյ Թուրքիոյ, որ ճիւաղային դիւանագիտութիւնով հարուածը իրմէ վրիպեցուց, դարձնելու համար զայն Հայերուս...։

Եւ Պր. Վիքթոր Պէրարը ուրիշ բան չգտաւ ընելու, եթէ ոչ դայլին բերանը նետել հէք Բարսեղս, որ իր վերջին միամտութիւնովը զոհ գնաց իր «հայասէր» բարեկամին թելադրանքին։

Դեռ վերջերս, երբ օր մը կը խօսէինք մեր այդ «հայասէր» բարեկամներուն քաղցրութիւններուն մասին, մէկը —Գ. Պ.— ըսաւ, շատ ճիշդ․ «Մեր միամտութիւնը եղած է հաւատալ այդ խօսքերուն, առանց մտաբերելու որ ատոնք ամէնքն ալ ըսուած են՝ կառավարութեան ընդդիմադիր, պաշտօնի վրայ չեղող տարրերու կողմէ, տեսակ մը ամբոխավարութիւն, որ այդ անձերուն խօսքն ու գաղափարները կը փոխէ, անմիջապէս որ գործի գլուխ գան...»։

ԶԱՐՈՒՀԻ ՊԱՀՐԻ

(*) Հատուած մը վերջերս լոյս տեսած «Կեանքիս վէպը» հատորէն, տե՛ս՝ Ա. Թոքոյեանի գրախօսականը «Յառաջ», Յունուար 3։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ

ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՖՈՒԹՊՈԼԷՆ

Քանի մը շաբաթուան ընդհատումէ յետոյ — ձմրան արձակուրդ խաղացողներուն — Ֆրանսայի արհեստավարժ խումբերու ֆութպոլի ախոյենութիւնները կը վերսկսին Յունուար 25—ին։

Օրուան — իրիկուան — յայտագրին մէջն է երկու մեծերու հանդիպումը՝ Մոնաքօ — Փարի Սէն — Ժէրմէն, մրցում մը՝ որ կրնայ որոշել ապագայ ախոյեանը։

Ներկայիս, 23 խաղերէ վերջ, Մոնաքօ առաջատար է, չորս կէտերու առաւելութեամբ մայրաքաղաքի խումբին վրայ։ Խաղը տեղի պիտի ունենայ Միջերկրականի ափին։ Յիշենք՝ յաղթանակը կ'արժէ երեք կէտ, հաւասարութիւնը՝ մէկ։

Այս տարի Մոնաքօ, աւելի քան երբեք, տօներու մէջ է։ Եօթը հարիւր տարիներ առաջ, ճիշդ 1297 Յունուար 8—ին, Կրիմալտինները — այժմու իշխանին գերդաստանը — կուզային մօտակայ Ճենովայէն ու կը գրաւէին այդ երկրամասը, «Ժայռ»ը։ Կ'ըսուի թէ ճենովացիները ծպտուած էին։ Ներկայացած են իբրեւ վանականներ, բերդին դրան առջեւ...

Անկէց ի վեր, Մոնաքօ — տարածութիւն՝ երկու քառակուսի քիլոմեթր — աւելի կամ նուազ անկախ, համաձայն ժամանակներու իրադարձութիւններուն, պահանջներուն, կը մնայ Կրիմալտի ընտանիքին գերիշխանութեան տակ։

1997—ին ուրեմն, յոբելենական տարի, ֆութպոլի ախոյեանի տիտղոս մը շատ հաճելի պիտի ըլլայ անկասկած Ռէնիէ Գ. Իշխանին՝ որուն անմիջական ու նիւթական ճոխ հովանաւորութեան տակ կ'ապրի մարզական ակումբը։

Թէեւ կարեւոր, Յունուար 25—ի մրցումը չի կրնար սակայն նկատուիլ վերջնականապէս վճռական։ Պիտի մնան տակաւին 14 ուրիշ խաղեր՝ որոնց ընթացքին Պորտօ կամ ուրիշ մը կրնայ վերիվայր ընել այժմու նախատեսութիւնները։

Արհեստավարժներու երկրորդ դասակարգին մէջ, Վալանսի Հայ Մարզականը պիտի վերսկսի հիւրասիրելով զօրաւոր խումբ մը, Թուլուզի կազմը՝ որ լուրջ թեկնածու է վերելքի, այսինքն դասուելու, մրցաշարքին վերջաւորութեան, երկու առաջիններուն մէջ։

Վալանս չունի այդ կարգի յաւակնութիւններ, բայց կրնայ, Յունուար 25—ին, Շարաթ Երեկոյեան, Խանգարել Թուլուզի յառաջընթացը։

Յիշենք որ Վալանս 17—րդ է ներկայիս, երկու աստիճանով միայն հեռու վերջին չորս տեղերէն՝ որոնց մէջ մնացողները, ի վերջոյ, պիտի իջնեն «Նասիոնալ 1» դասակարգին մէջ։ Մրցաշարքը կ'աւարտի Մայիս 24—ին։

Մինչ այդ, Վալանս պիտի խաղայ ի հաշիւ Ֆրանսայի բաժակին 32—րդ աւարտականին՝ ուր մրցակցութեան մէջ կը մտնեն արհեստավարժներու բարձրագոյն դասակարգի խումբերն ալ։ Հանդիպումները յայտագրուած են Յունուար 17 կամ 18—ի համար։

Վալանս պիտի խաղայ իր համակիրներուն առջեւ, «տունը»։ Իր մրցակիցը՝ Նիս, բարձրագոյն դասակարգէն խումբ մը։ Դասակարգին վերջինը սակայն։

Թէեւ շատ ձախորդ այս մրցաշրջանին, Նիսի ակումբը ունի փառաւոր անցեալ մը։ Շահած է Ֆրանսայի ախոյեանի տիտղոսը, բաժակն ալ։ Այդ տարին, 1954—ին, խումբին բերդապահն էր Հայրապետեան։

Անցողակի յիշենք որ տուած ենք կարող բերդապահներ ֆրանսական ֆութպոլին, նախ քան պատերազմը եւ՝ յետոյ ալ։

Անուններ՝ Հայրապետեանէն առաջ, Եբեւանեան՝ որ հասած է Ֆրանսայի Բաժակին աւարտականին Սէթ քաղաքի խումբին մէջ։ Այդ ատենները Սէթ ֆրանսական ֆութպոլին մեծ անուններէն մէկն էր։

Ուրիշ մը, Ծօլաքեան, պաշտպանած է, արհեստավարժներու բարձրագոյն դասակարգի ախոյենութեան ընթացքին, Փարիզի Ռասինկին եւ յետոյ Սթրազպուրկի բերդերը։ Սոլաքեան ալ, Նիսէն, պահ մը անդամ էր Լիոնի Օլէմփիքին։ Ներկայիս Վալանսի բերդապահներէն մէկն է Վէնսան Եազմաճեան, 30 տարեկան, ծնած Փարիզ։

Վալանսի ժիւնիոր խումբն ալ բաժակախաղ ունի իր վերամուտի յայտագրին մէջ։ Պիտի երթայ Գուլոմիէ քաղաքը մրցելու ի հաշիւ 64—րդ աւարտականին։

Անակնկալ մըն է տեսնել նաեւ, Ֆրանսայի Բաժակի այդ հանգրուանին, Հ. Մ. Ը. Մ. Լիոն — Տէսինի ժիւնիոր խումբը՝ որ պիտի ջանայ յաղթել Սէն — Փրիէսթի ու մտնել 32—րդ աւարտականին մէջ՝ ուր յաճախ չէ որ կը տեսնուի հայանուն ակումբ մը։ Վալանսի եւ Լիոն — Տէսինի վարիչները գիտեն, կ'երեւի, քաջալերել իրենց ակումբին պատանի մարզիկները։

«Ֆրանս Ֆութպոլ» շաբաթաթերթը հրատարակեց Եւրոպայի Ազգային խումբերու 1996—ի դասաւորումը։

Այս դասաւորումը պաշտօնական հանգամանք չունի։ Թերթին խմբագրութիւնը կ'որոշէ զայն, նկատի առնելով տարուան ընթացքին իւրաքանչիւր Ազգ. խումբին ձեռք բերած արդիւնքները, ըլլայ ախոյենական գծով, ըլլայ բարեկամական հանդիպումներու ընթացքին։

Բնականաբար, Գերմանիա, Եւրոպայի ախոյեան, կը գրաւէ, այս դասաւորումին մէջ ալ, առաջին տեղը։ Երկրորդ՝ Ֆրանսա որուն կը հետեւին Անգլիա, Սպանիա եւ Չեխ Հանրապետութիւնը։ Թուրքիա՝ 23—րդ է։ Հայաստանի տրուած է 26—րդ տեղը, 51 երկիրներու միջեւ, Հունգարիայէ եւ Լեհաստանէ առաջ ու շատ առաջ՝ Ազրբէջանէ (37—րդ) եւ Վրաստանէ (42—րդ)։

Անշուշտ անտեղի կ'ըլլայ հետեւութիւններ հանել այս կարգի դասաւորումէ մը եւ հաւատալ թէ Հայաստանի ֆութպոլը աւելի բարձր է, իր որակով, քան հունգարականը։ Ծիծաղելի պիտի ըլլար այդ։ Ճիշդ է, հունգարական ֆութպոլը չէ այլեւս այն ինչ որ էր, երբ կը յաղթէր Անգլիոյ, Լոնտոնի մէջ իսկ, բայց ունի տակաւին, ինչ որ Ֆրանսացիք կ'որակեն «de beaux restes»։

Գոհանանք տեսնելով որ Հայաստան նաեւ մտած է Եւրոպայի ֆութպոլին մէջ, արժանացած օտարներու գնահատութեան եւ իր գրաւած տեղը, արդէն «վատ» չէ, եթէ ուզենք գործածել այդ բառը հայաստանեան իմաստով։

Քառասուն տարիներէ ի վեր, «Ֆրանս — Ֆութպոլ», Դեկտեմբերի վերջաւորութեան կը հրատարակէ նաեւ Եւրոպայի լաւագոյն խաղացողներու ցանկը։

Դասաւորումը կը կատարուի Եւրոպացի ֆութպոլի մասնագէտ լրագրողներու քուէներով։ Մէկ լրագրող իւրաքանչիւր երկրէն։

Այս անգամ Գերմանացի մը ստացաւ ոսկի բաժակը, մկրտուեցաւ թիւ 1 Եւրոպացի խաղացողը։ Անունը՝ Մաթիաս Զամըր, Տորթմունտի ակումբին պաշտպաններէն մէկը, «լիպերօ»ն։ Մեծ էր եղած իր դերը Եւրոպայի ախոյենութեան ընթացքին, Անգլիա, Գերմանիոյ վերջնական յաղթանակին մէջ։ Տորթմունտի ակումբն ալ Գերմանիոյ ախոյեանն է։

Դասաւորումին վրայ երեք Գանթոնա, 7—րդ, առաջին Ֆրանսացին է։ Եուրի Ճորքայէֆ 9—րդ է։ Հայաստանցի լրագրող Սուրէն Պաղտասարեան միայն առաջին տեղը տուած է Ճորքայէֆի ... ուրիշ մը, պելժիքացի Միշէլ Տիւպուա Ճորքայէֆը կը նկատէ Եւրոպայի երկրորդը։ Մակեդոնացի լրագրողին համար Եուրի չորրորդ է։

Նկատեցինք նաեւ որ Իտալացի լրագրողը չէ դրած զայն լաւագոյն հինգ խաղացողներուն մէջ։ Բնականաբար Իտալացին ալ առաջին տեղը տուած է հայրենակիցի մը Տէլ Փիէրոյի՝ որ ի վերջոյ դասուած է չորրորդ։ Ֆութպոլի մասնագէտներն ալ ձերբազատած չեն ազգային նկատումներէ։ Աւելի ճիշդ՝ ազգայնական հակումներէ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՁԿՆԿԻԹՆ ԱԼ ԻՐ ՄԱՖԻԱՆ ՈՒՆԻ

Կասպիսկը Կասպից ծովու ափին տաղըստանեան փոքր քաղաք մըն է։ Հոն ոչ ակներեւ, բայց աշխոյժ գործունէութիւն կը տարուի ապօրինի կերպով ձկնկիթ ձեռք ձգելու։ Ծովափի եղէգնուտներուն մէջ հիւղակներ պահուըտած են ուր կ'ապրին ու կը գործեն այդ գործով զբաղողները։ Անոնք հոն փոքր գործատուներ ալ յարմարցուցած են ուր սեւ ձկընկիթի առաջին պատրաստութիւնը կ'ընեն։

Այդ գործով ապրողներու առաջին խումբը կը կազմեն այն ձկնորսները որոնք թառափը կ'որսան ու ոչինչ գինով մը կը ծախեն։ Ուրիշներ որպէս միջնորդ կը գործեն գնորդներու հետ կապը հաստատելով. կայ խումբ մըն ալ որ բանակցութիւն կը վարէ տեղական իշխանութիւններու հետ։ Այս բոլորը ունին իրենց յատուկ պահակախումբերը։ Անոնց կողմէ արտադրուած ձկնկիթը կը ղրկուի մեծ կեդրոններ, ճաշարաններու, կամ վաճառատուներու մէջ գտնելու համար սպառողները։

Ձկնկիթի այս մաֆիան ոչ մէկ հարց ունէր մինչեւ այն օրը երբ երկու տարի առաջ Ազրպէջանէն հոն փոխադրուեցան ռուս սահմանապահ ուժեր։ Սկիզբի շրջանին անոնք գոհացան հըսկողութեան գործով ու չպայքարեցան մաքսանենգներուն հետ։ Այս վերջիններն ալ շատ կարեւորութիւն չտուին օրէնքի այդ մարդոց։

Կացութիւնը փոխուեցաւ երբ հոն հասաւ գնդապետ Էլխէեւ ու փորձեց արգելք ըլլալ ձկնկիթի մաքսանենգութեան։ Բընապահութեան նպատակով, ան ծովափի շուրջ քսան քիլոմեթր երկայնքով գօտի մը մէջ գործողութիւններու ձեռնարկեց։ 1996 Փետրուարին իրեն յաջորդեց ուրիշ գնդապետ մը Մորոզով որ շարունակեց պայքարը։

Տասը ամսուան մէջ Կասպիսկի սահմանապահները յաջողեցան գրաւել յիսունի չափ նաւակներ, աւելի քան 30 քիլօկրամ թմրեցուցիչ եւ տասնեակ քիլօկրամով մաքսանենգուած ձկնկիթ։ Այս գործունէութեան հետ անոնք կը սպասէին վրէժի արարքներու։ Արդէն գնդապետը բազմաթիւ սպառնալիքներ ստացած էր. քանի քանի անգամներ ըսած էին իրեն թէ գիտեն իր բնակած վայրը, ընտանիքին, զաւակներուն ապրած տեղերը եւ եթէ շարունակէ, պիտի զղջայ։ Նոյեմբեր 16-ին Կասպիսկի մէջ պայթումով մը քանդուած ութ յարկնոց շէնքը որուն փլատակներուն տակ մնացին 54 սահմանապահներ, գնդապետին ընտանիքը եւ ուրիշներ, այդ սպառնալիքներուն լուրջ ըլլալու փաստն էր։

Սահմանային զինուորական ուժերու հրամանատարը ներկայի ամէնէն վտանգաւոր շրջանը կը նկատէ Կասպից ծովու ափը եւ Ազրպէջանի հետ սահմանը, զանոնք Չէչէնիոյ սահմանէն աւելի սարսափելի գտնելով։ Ան գիտէ թէ տաղստանցի մաֆիականներու համար անմարսելի ոսկոր են իրենք, քանի որ առաջ այդ մաքսանենգները իրենց կամքին ենթարկած էին ամէն բան։ Բայց կ'աւելցնէ թէ վճռած են շարունակել պայքարը եւ արգիլել ձկնկիթի ապօրինի արտադրութիւնը։

ԲԱՂՇԱՆ

Հ. ԵՂԻԱ ՓԷՉԻԿԵԱՆԻ 100-ԱՄԵԱԿԸ ՋԱՒԱԽՔԻ ԱԼԱՍՏԱՆ ԳԻՒՂԻՆ ՄԷՋ

Նոյեմբերի 28-ն է, 1996։ Աշնանային արեւի կիտրոնագոյն ճառագայթները ողողել են Ալաստանի գիւղմիջեան հոյակերտ եկեղեցու ընդարձակ գաւիթը։ Հաւաքուել են համագիւղացիներ, մտաւորականներ, հիւրեր...։

Տօնախմբութիւնը՝ նուիրուած քանքարաւոր բանաստեղծ, գրականագէտ ու բանասէր, Մուրատ – Ռափայէլեան վարժարանի տեսուչ, Մխիթարեան Միաբանութեան Ակադեմիայի քարտուղար, «Բազմավէպ»ի խմբագիր Հ. Եղիա Փէչիկեանի ծննդեան 100-ամեայ յոբելեանին, բաց է անում Ալաստանի գիւղական խորհրդի նախագահ Սիմոն Մանուկեանը։

«Տիեզերեկան բարձունքներից կրկին հնչում են հայրենաշունչ մեծ բանաստեղծ Յովհաննէս Շիրազի խօսքերը, – Հայր Եղիա Փէչիկեանի կեանքի ու գործունէութեան մասին իր զեկուցման նախաբանում՝ ասում է վաստակաւոր մանկավարժ Ալեքսանդր Կոթոլեանը։

«Օտար ջրերում հայեցեալ կզզի,
Հայոց հին լոյսն է քեզնով նորանում,
Գիտեմ, տենչում ես, այս Էլ դարից
դար,
Հայրենիքից դուրս, հայրենեաց
համար»։

– Այո՛, – շարունակեց է նա, – Հայրենիքից դուրս, հայրենեաց համար տընքացող 100-ամեայ Հայր Եղիան այսօր կրկին մեզ հետ է, Ջաւախքում, իր հայրենի Ալաստան գիւղում»։

Այնուհետեւ ողջոյնի ջերմ խօսքերով հանդէս են գալիս վաստակաւոր ուսուցիչ Սարգիս Դարբինեանը, շրջվարչութեան անդամ Նորիկ Տէփոյեանը, գրող ու բանաստեղծ Գալուստ Սմոյեանը եւ ուրիշներ։

Հաւաքին մասնակցում էին Հայր Եղիայի հարազատները՝ հօրեղբօր թոռներ Գրիգոր եւ Վանիկ Փէչիկեան։

Ընդունուեց որոշում. ամէն տարի Ալաստանում նշել Հայր Եղիա Վարդապետ Փէչիկեանի տօնախմբութեան օրը։ Ի յաւերժացումն նրա 100-ամեակի, ծննդավայրում կանգնեցնել կիսանդրին եւ հարց բարձրացնել Հայաստանի, Վրաստանի եւ Արեւելեան Եւրոպայի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանի առջեւ՝ Հայր Եղիայի անունը կրող հիւանդանոց կառուցելու իր ծննդավայրում։

ՏԵԼԵՄԱՔ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆ
Ալաստանի տնտեսութեան տնօրէն

«Փարոս», 1996 Դեկտեմբեր 11, էջ 3

Ախալքալաքի Շրջանային Թերթ (Վրաստան) որ լոյս տեսնում է 1931 Թուականից

ԾԱՆՕԹ. – Հարիւրամեակի այս նուիրական առիթով, յիշեալ «Փարոս» թերթի մէջ (Նոյեմբեր 1996, էջ 3 – 4), լոյս տեսած է երկարաշունչ յօդուած մը, Հայր Եղիա Վրդ. Փէչիկեանի կեանքին ու գրական ժառանգութեան մասին, ստորագրութեամբ՝ ՎՀ մշակոյթի վաստակաւոր աշխատող, բանաստեղծ ու գրող Գալուստ Սմոյեանի, որ ամուսնացած է լուսահոգի Հ. Եղիայի քրոջ՝ Իսկուհիի աղջկան հետ։ Յօդուածին մէջ շատ հետաքրքրական դրուագներ կը պատմէ Հ. Եղիայի Հայաստան կատարած ուղեւորութեան մասին (1962 թ.), եւ յատկապէս՝ Ջաւախք ու Ալաստան՝ հայրենի գիւղին տուած այցելութեան մասին, ականատեսի խանդավառ վկայութիւններով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԶԱՐԵՆՑ 100

Նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի գլխաւորութեամբ յատուկ յանձնաժողով մը կազմուած է, պատրաստելու համար Զարենցի 100-ամեայ յոբելեանը։ Մաս կը կազմեն վարչապետ Ա. Սարգսեան, Երեւանի քաղաքապետ Վ. Սիրադեղեան, նախարարներ Ա. Սմբատեան, Ա. Պետրոսեան, ինչպէս եւ Ազգային Ժողովի յանձնաժողովի նախագահ Ռ. Պապայեան, Գիտութեանց ակադեմիայի նախագահ Ֆ. Սարգսեան, Գրողներու Միութեան նախագահ Հ. Մաթեւոսեան, Երեւանի համալսարանի ռեկտոր, գրականագէտներ, արուեստագէտներ եւ Զարենցի աղջիկը Արփենիկ Զարենց։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՀԱԳՈՐԾՄԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒԵՑ ԳԻՒՄՐԻԻ ԹԻՒ 1 ԴՊՐՈՑԸ

Անցած տարի «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը Ամերիկայի հայ աւետարանչական ընկերակցութեան (AMAA) ֆինանսաւորմամբ սկսեց Գիւմրիի թիւ 1 դպրոցի եւ կից մասնաշէնքի վերականգնման ծրագիր։

Գիւմրիի թիւ 1 դպրոցը կառուցուել է դարասկզբին։ Եղել է անգլիական որբանոց, վարժարան եւ տարիներ շարունակ ծառայել է որպէս դպրոց։ Այն մասն է «Կումայրի» պատմաճարտարապետական արգելոցի եւ պահպանւում է պետութեան կողմից։

Անցած տարուայ սեպտեմբերին աւարտուեց դպրոցի հիմնական մասնաշէնքի վերականգնումը։ Դեկտեմբերի երեսունին աւարտելով նոր՝ կից մասնաշէնքի շինարարութիւնը, Հիմնադրամը եւ ծրագրի ֆինանսաւորողը՝ Ամերիկայի հայ աւետարանչական ընկերակցութիւնը (AMAA) հրաշալի ամանորեայ նուէր մատուցեցին Գիւմրեցիներին։ Շահագործման յանձնուեց Գիւմրիի թիւ 1 դպրոցը, որտեղ երկհերթ ուսանում են 540 աշակերտներ։

Նոր՝ կից մասնաշէնքը նախագծուել ու կառուցուել է ճարտարապետական ոճի պահպանումով, հին մասնաշէնքի հետ դառնալով ամբողջական կառոյց։

Շինարարութիւնն իրականացրել է Գիւմրիի «Հայուրալսիրշին» տրեստի «Ռոսիա» դուստր ձեռնարկութիւնը։

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ»
ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ
ԳՈՐԾԱԴԻՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 8

"ՈԶՆԻ"ի սրամտութիւններէն

Զբօսաշրջիկներին ծանօթացնում են Ղրիմի տեսարժան վայրերին.

– Այժմ մենք անցնում ենք գինեգործական յայտնի «Մասսանդրա» կոմբինատի կողքով։

Զբօսաշրջիկները՝ խմբով.

– Իսկ ինչո՞ւ կողքով...

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ես որ խոհեմաբար լուռ կեցած էի՝ զոհ պիտի երթայի ընկերոջս անհարկի ցոյցին...։

Այն ատեն անձնապաշտպանութեան բընազդէն մղուած՝ երկու փառաւոր ապտակ իջեցուցի Սեդրակի երեսին.

– Sale Juif (աղտոտ Հրեայ) պոռալով։

Որուն յաջորդեց թոքերուս բոլոր զօրութեամբը, պայմանադրական աղաղակը.

– Vive l'armée (կեցցէ՛ բանակը)։

Այս գրեթէ վառութեան մօտեցող ընթացքս գլուխս փրկեց. իսկ Սեդրակ քանի մը հարուածներ ընդունեց գլխուն։

Յետոյ սակայն, կամաց կամաց Տրէյֆիւսեանները մեծամասնութիւն կազմել սկսան եւ փողոցին տէր դարձան, այնպէս որ կրնայինք հանդարտ սրտով «Օռօռ», «Տրուա տը լ'Օմ» եւ այս տեսակ թերթեր կարդալ փողոցներուն եւ կամ սրճարաններուն մէջ, մինչ առաջ ստիպուած էինք գաղտուկ կարդալ կասկածելի չերեւալու համար։

Կարելի չէ երեւակայել թէ այդ խնդիրը որքա՛ն գերազգրգռած էր Ֆրանսացիներու մէկ մասը եւ ի՛նչ վայրագ մոլեռանդներ դարձուցած էր զիրենք։

Անգլիոյ մէջ երբեք, որեւէ խնդրի առթիւ, այդպիսի տեսարաններ տեղի չէին կրնար ունենալ։

Գաղափարային ծայրայեղ հակառակութիւններու մէջ իսկ Անգլիացին իր պաղարիւնը չի կորսնցներ։

Լոնտոն գտնուած միջոցիս, շատ անգամ Կիրակի առտուները Բաշալեանին կամ Արփիարին հետ Հայտ Բարք կ'երթայինք ուր զանազան միթինկներ տեղի կ'ունենային շատ անգամ ընդդիմամարտ կուսակցութիւններու կամ դաւանութիւններու ներկայացուցիչներու կողմէ եւ սակայն երբեք կռիւ տեղի չունենար երկու խմբակցութիւններու միջեւ։

Մեթոտականը, անկլիկանը, աւետարանականը, շաբաթապահը, երիցականը, փրկութեան բանակի հարիւրապետը մէյմէկ աթոռի վրայ ելած, դէմ դիմաց զիրար կը ջրեն, կը քննադատեն, ամենայն հանդարտութեամբ եւ ժողովուրդը ամէնուն ալ մտիկ կ'ընէ պաղարիւնութեամբ։

Օր մը նոյնիսկ բոլոր այդ կրօնական քարոզիչներուն մէջ, յանկարծ Ամերիկացի անհաւատ մը պզտիկ աթոռի մը վրայ բարձրացաւ, զոր հետը բերած էր, եւ սկսաւ բոլոր ուժովը պոռալ.

– Աստուած չկա՛յ, Աստուած չկա՛յ, Աստուած չկա՛յ։

Այդ աղաղակը խակոյն իր շուրջը հաւաքեց հոն գտնուող եւ կրօնական քարոզներ մտիկ ընող հաւատացեալ ժողովուրդին մեծ մասը, ինչպէս նաեւ մէկ քանի բողոքական հովիւներ։

Մարդը անգամ մըն ալ աղաղակեց.

– Աստուած չկա՛յ...։

– Բայց ապացո՞յցը, հարցուց ներկայ բողոքական հովիւներէն մին։

– Ապացոյցը անմիջապէս պիտի տամ, պատասխանեց անհաւատ բանախօսը գըրպանէն խոշոր ժամացոյց մը հանելով։

Յետոյ ժամացոյցը ժողովուրդին ցոյց տալով ըսաւ.

– Տեսէ՛ք ժամը տասը՝ տասը վայրկեան անցած է, մինչեւ ժամը տասը քսան անցած՝ այսինքն տասը վայրկեան, պայմանաժամ կուտամ Աստուծոյ որ եթէ գոյութիւն ունի՝ յայտնուի ու գլխս կեցած տեղս ջախջախէ...

Այս ըսելով՝ ժամացոյցը ամպիոնին վըրայ դրաւ, թեւերը ծալեց եւ աչքը ասեղին վրայ ուղղած՝ խրոխտաբար սպասեց։

Ամբողջ բազմութիւնը լուռ ու հանդարտ կեցաւ։

Երբ տասը վայրկեանը լրացաւ՝ մարդը յաղթականօրէն պոռաց։

– Տեսա՞ք որ Աստուած գոյութիւն չունի. ահի՛կա՝ առաջին ապացոյց։ Հիմա տեսնենք միւս ապացոյցները...

Եւ իր խօսքը շարունակեց ամբողջ ժամ մը ուղղակի իր ունկնդիրներուն հաւատքին ու համոզումներուն դէմ խօսելով։

Ոչ ոք փորձեց խանգարել բանախօսը։

Ուրիշ անգամ մը, Պէօրներու յաղթութիւններու շրջանին, երբ ամէն Անգլիացիներու հայրենասիրութիւնը այնքա՛ն դժնդակ փորձութեան մը ենթարկուած էր, ուրիշ անգլիացի ճառախօս մը, Հայտ Բարքի մէջ, հազարաւոր բազմութեան մը առջեւ, ամբողջ երկու ժամ խօսեցաւ ըսելով որ Անգլիացիները երբեք յաղթութիւն մը չէին տարած, թէ անոնք միայն վայրենի Զուլուներու եւ Սուտանցի տէրվիշներու դէմ կրնային կռուիլ ու յաղթել եւայլն։

Ամենայն պաղարեամբ մտիկ ըրին զինքը, միայն մարդ մը, իր կեցած տեղէն դիտողութիւն մը ըրաւ ըսելով.

– Կարծեմ Թրաֆալկարի նաւամարտին մէջ Ֆրանսացիներուն յաղթած ենք...։

– Այն ալ դիպուածի եւ ֆրանսական ծովակալին մէկ սխալմունքին արդիւնքն էր, պատասխանեց անողոք քննադատը։

Երեւակայեցէ՛ք որ Ֆրանսացի մը պատերազմի, նոյնիսկ խաղաղութեան ժամանակ այդպիսի նախատական ոճ մը գործածէ՝ հրապարակով՝ բանակին կամ նաւատորմին հանդէպ։ Ապահովաբար վայրկեանի մը մէջ զինքը կտոր կտոր կ'ընեն։

Ուրիշ իրողութիւն մըն ալ աչքիս զարկած է. որ ցոյց կուտայ երկու ազգերուն նկարագրի տարբերութիւնը։

Ամէն անգամ որ ամբոխային մեծ համախմբում մը ըլլայ Փարիզի փողոցները, հազարաւոր ոստիկաններ հարկաւոր են բարեկարգութիւնը պահպանելու համար։ Նոյնիսկ հետեւակ ոստիկանները բաւական չըլլալով՝ հեծեալ ոստիկաններ մէջտեղ կը հանուին։ Իսկ Լոնտոն հարիւր հազարաւոր բազմութեան մէջ հազիւ մէկ քանի տասնեակ ոստիկաններ կ'երեւան։

(Շար. 70)

(Շար. Ա. էջէն)

մնասն է մամուլին։ Փարիզեան մամուլի սենտիքան չէ վաւերացուցած այս համաձայնութիւնը։

ԳԱՀԻՐԷԻ երկու ժողովրդական թաղամասերը իրարու միացնող Ռոտ–ալ–Ֆարակ կամուրջէն Նեղոսը ինկած է ծայրէ ծայր լեցուն հանրակառք մը, վարորդին սրտի սուր տագնապին հետեւանքով։ Առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն 38 մեռեալ կար եւ 37 վիրաւոր, բայց, այս թիւերը վերջնական բնոյթ չունէին։

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻ նախագահ ընտրուեցաւ սպանացի պահպանողական մը՝ Խոսէ Մարիա Ժիլ Ռոպլէս 515–ի վրայ 338 ձայնով։ Գաթրին Լալիւմիէռ, Եւրոպական Հարցերու նախկին նախարարը յաջողած էր սակայն 177 ձայն հաւաքել։

ԳԵՐՄԱՆԻԱ միջոցներ ձեռք կ'առնէ սահմանափակելու համար օտարականներու մուտքը։ Այսպէս Թուրքիայէն, Մարոքէն, Թունուզէն եւ նախկին Եուկոսլաւիայէն գաղթողներու 16 տարեկանէն վար զաւակները պէտք է վիզա ունենան Գերմանիա մտնելու համար, ինչ որ ցարդ գոյութիւն չունէր։ Այս կարգադրութիւնը ծանր հետեւանքներ կ'ունենայ Գերմանիա ծնած զաւակներու համար որոնք այլեւս ստիպուած են կեցութեան արտօնութեան դիմում ընել։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE» *Publicité*

(15 Janvier)

AU PRESIDENT DE LA REPUBLIQUE D'AZERBAÏDJAN EN VISITE EN FRANCE.

MONSIEUR ALIEV

Paix et sécurité pour le peuple arménien du Haut-Karabagh

Լը Մոնտ 5–րդ էջին կէսը կը գրաւէ ծանուցումի ձեւին տակ հրատարակուած ուղերձ մը ուղղուած Հ. Ալիեւի եւ ուր կ'ըսուի թէ Ֆրանսայի հայ գաղութի հիմնարկներն ու միութիւնները վառ կը պահեն իրենց յիշողութեան մէջ եւ երբեք պիտի չմոռնան.–

—հակահայ պոգրոմները զորս Ազըրպէյճան գործեց, 1988–էն իսկ,

—հայ բնակչութիւններու տեղահանութիւնները,

—Լ. Ղարաբաղի քաղաքներու եւ գիւղերու ռմբակոծութիւնները,

—Լ. Ղարաբաղի Հայերը բնաջնջելու փորձերը։

Ու կը պահանջեն.–

—ճանչնալ Լ. Ղարաբաղի ինքնորոշման օրինաւոր իրաւունքը,

—հրաժարիլ վերջնապէս ուժի դիմելու որեւէ փորձէ՝ լուծելու համար կնճիռը,

—վճռապէս մղել երկիրը խաղաղութեան բանակցութիւններու, արագօրէն թոյլ տալու համար բոլոր գաղթականներու վերադարձին,

—վերջ տալ շրջափակման որ անարդարօրէն կը մնայ Հայաստանի բնակչութեան,

—չխանգարել Ֆրանսայի ջանքերը՝ յանգելու համար խաղաղ կարգադրութեան մը։

Վերջին տողն է՝ «Այլեւս երբեք ցեղասպանութիւն»։

Ազդը ստորագրած են Համակարգումի Կոմիտէն, հիմնարկներ եւ հայ գաղութի միութիւններ։

REMERCIEMENTS

Le Conseil d'Administration de la Croix Bleue des Arméniens de France remercie la S.A.R.L. D.A.D. pour son don de 3.000 F.

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE
POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :

- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :

- **Animateurs avec BAFA**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

— MARSEILLE —

Ecole Arménienne
« *Khatchadour ABOVIAN* »

Fête de l'Epiphanie
Arbre de Noël

Dimanche 19 Janvier à 15 heures

dans la salle A. Tcherpachian
339, ave du Prado, Marseille 8e

Fête de l'Ecole avec la visite du Père Noël

Venez nombreux encourager nos élèves

— *Entrée libre* —

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի Տ. Սէրճնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները.–

Տէր եւ Տիկին Ժագ Ալլահվերտեան, Տէր եւ Տիկին Աբրահամ Թորիկեան 300–ական ֆրանք, Օր. Անահիտ Դարբինեան 250 Ֆր., Տիկին Ֆիլոմէն Տաղեան 500 ֆրանք, Պր. Առաքել Սերոբեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան, Տէր եւ Տիկին Համբարձումեան 200–ական ֆրանք, եւ Տիկին Արաքսի Մանուկեան 200 ֆրանք իր ամուսնոյն յիշատակին,

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
MARSEILLE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Région MARSEILLE

organise un

«THEYASSEGHAN»

et présente
une pièce de théâtre
par le groupe EDOUARD DERIKLIAN
le Samedi 18 Janvier à 15 heures
à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile

—— *Entrée gratuite* ——

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Համազգային Փարիզ

ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ

Կիրակի, Մարտ 30

Le Centre Culturel SAINT MESROB

CONFERENCE

Dans le cycle de ses conférences le Centre Culturel St-Mesrob recevra

Le PROF. JEAN-PIERRE MAHE
Directeur d'Etudes à l'Ecole Pratique des Hautes Etudes à Paris,

qui donnera une conférence sur le thème suivant :

LES SAINTS TRADUCTEURS ARMENIENS AU Ve SIECLE

le Jeudi 16 Janvier à 20h45

dans les locaux du Centre,
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

—— Entrée libre ——

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

նիւթ՝
«Հայ թատրոնի խաղացանկ»

բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20.30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

Բ Ա Ր Ե Փ Ո Խ Ո Ւ Մ
Ը Ն Կ Ե Ր Ա Կ Ց Ո Ւ Թ Ե Ա Ն
Կ Ա Ն Ո Ն Ա Գ Ր Ի

Կանոնագրի 21–րդ յօդուածի հետեւողութեամբ, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Մարտ 19, 1997,
ժամը 20–ին
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
15, ռիւ Ժան–Կուժոն, 75008 Փարիզ

Այն պարագային երբ իրաւասու անդամներուն թիւին 2/3–րդ համեմատութիւնը չգոյանայ այդ օր, հրաւիրուած էք երկրորդ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 9, 1997
ժամը 20–ին,
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
15, ռիւ Ժան–Կուժոն, 75008 Փարիզ

Ատենապետ
Կրօնական Ընկերակցութեան
Վարչական Խորհուրդի

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝
Մ Ա Ն Ո Ւ Կ Ն Ե Ր Ո Ւ Օ Ր Ը

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14.30–ին

CENTRE VALEYRE — 22, rue Rochechouart, Paris 9e

Ճոխ յայտագիր Կապոյտ Խաչի դպրոցներու կողմէ։
Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու
Կ Ա Ղ Ա Ն Դ Պ Ա Պ Ա Ն
եւ ծափահարելու հայ կախարդը։

— *Ճոխ պիւֆէ* —

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ

ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ

ՆՈՐԱՈՒՃ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Տեղւոյն վրայ ճոխ ընտրանք

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 17
VENDREDI
17 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL : 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա ; Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ ; 560 Ֆ.
Արտասահման ; Տար. 1.400 Ֆ. (սովորական առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը ; 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 19.029 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.029

ԱԼԻԵՒ Կ՚ՈՒԶԷ ԿՂԶԻԱՑՆԵԼ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ ԿԸ ԳՐԷ «ԼԻՊԵՐԱՍԻՈՆ»

ԻՍԿ «ՖԻԿԱՌՕ» ԿԸ ԽՈՐԱԳՐԷ. —

«La plaie ouverte du Karabagh»

Յունուար 16-ին է միայն որ «Լիպերասիոն» կ՚անդրադառնար Ալիեւի այցելութեան եւ Ֆրանքեւազերի քարիւղային համաձայնագրին: Այս մասին տալէ ետք ընթացիկ ծանօթ տեղեկութիւնները, որոնց հետեւանքն այն է որ Ֆրանսա փոքրիկ ներկայութիւն մը կ՚ապահովէ քարիւղային ազերի շուկային վրայ, թերթը կը նկատէ. — «Ալիեւ որ այս հարստութիւնը կը մատակարարէ ընտանեկան կարգ մը պարագաներու գործակցութեամբ, կը հսկէ նաեւ քաղաքական հետեւանքներուն: Իր նպատակը կրկնակ է. — պաշտպանուիլ Ռուսաստանի վերադարձէն, շլացնել քարիւղ — տոլարներով գանգուածներ, կղզիացնելու համար Հայաստանը»:

Ալիեւ, կը շարունակէ թերթին թղթակիցը, բանագնացի մը խօսքով՝ «համեմատաբար դժուար յաճախորդ մըն է» համոզուած է որ քարիւղի Ֆրանսացի գործատէրերուն նետուած «ծաղիկները» նպատակ ունին գլխաւորաբար ծակ մը բանալ Ֆրանքեւհայկական յարաբերութիւններուն մէջ: Բայց, որպէս նման շրջահայեաց եւ խորամանկ մարդ, Ալիեւ առաւելաբար Ամերիկացիներուն վրայ կը հաշուէ որ զինք պաշտպանեն Մոսկուայէն եւ ճնշում բանեցնեն Երեւանի վրայ: Այսպէս Բաքու յօժարած է Ֆրանսական համանախագահութեան Ռուսաստանի հետ Մինսկի խումբին գլուխը, այն պայմանաւ միայն որ երրորդ նախագահութիւն մը ստեղծուի Ամերիկացիներուն համար: Այս խումբին (Մինսկի) ժողովը երբեք չէ գումարուած, բայց, սկզբունքով պէտք է վարէ Հայաստանի հետ խաղաղութեան ընթացքը եւ որու եզրակացութիւնը մօտալուտ չէ, կողմերու դիրքերը այնքան հակոտնեայ են, եւ յետոյ նաեւ անոր համար որ Ազրբէջան բանակ չունի: Այս պարագան կրնայ փոխուիլ քարիւղի բերած դրամին շնորհիւ:

⁂

«Ֆիկառօ»ի երկու աշխատակիցներ կ՚անդրադառնան կրկին Ալիեւի այցելութեան, մէկը՝ Փարիզէն (Լօռ Մանտըվիլ), միւսը՝ Բաքուէն (Արնօ տը Լա Կռանժ):

Առաջինը կ՚անդրադառնայ քարիւղային պայմանագրերուն, որոնք սակայն թոյլ պիտի չտան, որ Ֆրանսա խաղայ այն դերը զոր կը յուսար խաղալ Լ. Ղարաբաղի հարցին կարգաւորման համար: Արդէն Ալիեւ ալ որոշ հեգնանքով կ՚ակնարկէ ֆրանսական համանախագահութեան հարցին Մինսկի խումբին գլուխը. — «Ֆրանսա, կ՚ըսէ, Մինսկի խումբին մաս կը կազմէ անոր ստեղծումէն ի վեր, բայց, երբեք հետաքրքրութիւն մը ցոյց չէ տուած այդ թղթածրարին հանդէպ, Նորայայտ փափաքը զոր այսօր կը ցուցաբերէ մեծ յարգանք կը ներշնչէ մեզի, բայց մենք զօրավիգ եղանք ամերիկացի Թալպոթի նախագահութեան: Միտք չունինք դիրք փոխելու»:

Ա. տը լա Կռանժ կը խօսի Բաքու ապաստանած ազերի գիւղացիներու մասին: Ազրբէջան, կը գրէ, 20 հազար մեռեալ ունեցած է եւ հողամասին 20%-ը կորսնցուցած: Կը նկարագրէ գաղթականներու վիճակը. ջերմութիւն չունին եւ շատ քիչ ջուր: Բաքուի բնակիչները ընդունած են իրենց եղբայրները բայց կը գանգատին որ աղտոտ են (աղբերը պատուհանէն կը թափեն), Ղարաբաղ մեռած Ազերիներու պաշտամունքը մշտական ներկայութիւն մըն է: Գերեզմանատուն մը վերապահուած է անոնց, կողքին ալ Թուրքիա մզկիթ մը նուիրած է անոնց յիշատակին: Բաքուի համար՝ յարձակողը՝ Հայն է, բայց, Մոսկուան է որ կը վարէ «այս մահացու խաղը»: Վըրաստանի մէջ, Խորհ. Միութիւնը, ապա՝ Ռուսաստան հրճէջ — հրձիգի դերը խաղացին: Ազրբէջանի համար, Ղարաբաղը եզերական աղէտաբերութիւն մը եղած է երեք «տաք» թղթածրարներու համար. — ՀԱՊ-ի անդամակցութիւնը եւ ռուս զինուորներու ներկայութիւնը, Կասպից ծովի քարիւղի շահագործումը եւ արտադրութիւնը փոխադրող նաւթուղիներու անցնելիք ճամբան: Ալիեւ իր յոյսերը կը դնէ Լիզպոն ընդունուած սկզբունքներուն վրայ (ոչ՝ յայտարարութեան մէջ, այլ նախագահին յաւելուածին), այսինքն Ազրբէջանի հողային ամբողջականութիւն եւ լայն ինքնավարութիւն Ղարաբաղի, բնակչութիւններու ապահովութեամբ: Բայց, կէս-բերան չի բացառեր որ ուժի գործածութիւնը կայ: Արտաքին նախարարը, Հասանով, կը գրէ Լա Կռանժ, դիւանագիտական լեզու չի գործածեր, կ՚ամբաստանէ Հայաստանը «ցեղային մաքրագործումով», «ցեղասպանութեամբ»: Երբ իրեն խօսուի շրջափակման մասին որու զոհ է Հայաստան, կը բարկանայ. — «Երբ Գերմանիան Եւրոպան կը գրաւէր, կարելի՞ էր ամբաստանել ազատագրման շարժումները որոնք շրջափակումի ենթարկած են Գերմանիան»:

Ազրբէջանի մէջ, քարիւղի դրամին կը սպասուի տարւոյս վերջ: Ի՞նչ պիտի ըլլայ: Կամ Ազերիներու վրէժխնդրութեան կամեցողութիւնները կը հալին այդ մանանային մէջ, կամ Բաքու կ՚օգտագործէ այդ հարստութիւնը նուաճումի ուժ մը ոտքի հանելու համար: Զինուորական գետնի վրայ, դեռ շատ բան կայ ընելիք: Մարդ մը կը հառաչէ. — «Ճակատը, տղաս պէտք է որ քնանայ կօշիկներ դաստակներուն կապած, թէ ոչ սպաները կրնան գողնալ ծախելու համար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՐԱՖԱԹԻ ԵՒ ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒԻ համաձայնութենէն ետք, Յունուար 15-ին, պաղեստինեան ղեկավարութիւնը եւ Իսրայէլի կառավարութիւնը վաւերացուցին համաձայնագիրը, թէեւ ոչ՝ սրտանց: Իսրայէլի նախարարապետը 11 ժամուան վիճաբանութիւններէ ետք 18-ի վրայ 11 նախարարներու հաւանութիւնը ձեռք ձըգեց: Գիտութեանց նախարարը իր հրաժարականը տուաւ մեղադրելով Նեթանիահուն որ «Իսրայէլի հողամասին մէկ մասը տուած է եւ ոչինչ առած Արաֆաթէն»: Տակաւին Քնէսէթն ալ (Իսրայէլի Խորհրդարան) պէտք է վաւերացնէր համաձայնագիրը Յունուար 16-ին: 400 Իսրայէլացիներ տուն տեղ եղած են Հեպրոն, ուր 120 հազար Պաղեստինցի կ՚ապրի եւ ոմանք բաւական ծայրայեղ են ու չեն ընդունիր որ քաղաքը Պաղեստինցիներու ձեռքն անցնի: Հրեայ մայր մը, օրինակ, կ՚ըսէ. — «Պաղեստինցիք թող ձըգեն երթան, ինչո՞ւ Իսրայէլ կը մնան: 22 երկիրներ ունին արդէն իրենց տրամադրութեան տակ»:

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, գիջումներ ընելով հանդերձ, իշխանութիւնները մաքրագործումներու դիմած են: Մայրաքաղաքին ընկերվարական քարտուղարը պաշտօնազրկուած է, մինչ հրաժարեալ քաղաքապետը կուսակցութենէն ալ վտարուած է, ինչպէս Նիշի կուսակցական թիւ մէկը: Պելկրատի ապագայ քաղաքապետը՝ Զ. Ճինճիք հրաւիրած է ընդդիմադիրները որ աշխարհը ըլլան, յիշեցնելով. — «վարչակարգը խուճապի մէջ է եւ անոնք որոնք խուճապի մէջ են վտանգաւոր են»:

ՇԻՐԱՔ երկօրեայ այցելութիւն մը կը կատարէ Պուտափեշտ: Հոս ալ պիտի կրկնէ, ինչպէս ըրաւ Լեհաստան, որ Ֆրանսա կողմնակից է Հունգարիոյ անդամակցութեան Եւրոպական Միութեան եւ վերանորոգուած ՕԹԱՆ-ին:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ պատերազմի առաջին հաշուեկշիռի մը համաձայն, ոչ զինուորականներու մէջ, 1994 Դեկտեմբերէն 1996 Օգոստոս մեռեալներու թիւը 50 հազարի մօտ է, որոնց 30 հազարը՝ Գրոզնի: 4379 ռուս զինուոր մեռած է, 703 ուրիշներ ալ անհետացած կամ գերի են, 705-ն ալ՝ դասալիք են:

ՕԴԻ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ մեծ համեմատութիւններու հասած է Փարիզ եւ Լիոնի շրջանը ուր աշակերտներու բացօթեայ մարզանքներն ու պտոյտները առկախուած են մինչեւ շարթուան վերջ:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԴՈՒՄԱՅԻ խրաւագիտական ղեկավարութիւնը յայտարարած է որ երեսփոխանները չեն կրնար պաշտօնանկ ընել Ելցինը առողջական պատճառներով: Նախագահին վիճակը ծանր կը մնայ եւ բարդութիւններ ալ անհաւանական չեն:

ԿԻՊՐՈՍԻ հրթիռներուն հարցով զբաղող ամերիկացի բանագնացը՝ Գարէ Վանօ յայտարարած է որ ի վերջոյ Նիկոսիա հրաժարած է ռուսական հրթիռներու գնումէն: «Կ՚ակնկալեմ, ըսած է, որ այդ հրթիռները երբեք Կիպրոս չհասնին»: Հակառակ այս հաստատումին, երկու կողմերն ալ կը հերքեն որ տագնապը վերջ գտած է:

ՄԵԾՆ-ԲՐԻՏԱՆԻՈՅ մէջ գործազրկութիւնը կը շարունակէ նուազիլ կանոնաւոր համեմատութիւններով: Ներկայիս միայն 6,7% է եւ Ճոն Մէյճըր շատ գոհ է, թէեւ աշխատաւորականները համաձայն չեն ներկայացուած վիճակագրութիւններուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆԳԱՐԱՅԻ ՔՐՏԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Քրտական երկու մրցակից կուսակցութիւններու՝ Իրաքեան Քիւրտիստանի ժողովրդավարներուն եւ Քիւրտիստանի հայրենասիրական միութեան մշտական հակադրութիւնները հարթելու նպատակով եռօրեայ վեհաժողով մը գումարուած է Անգարայի մէջ: Նախաձեռնողները եղած են Միացեալ-Նահանգներ, Անգլիա եւ Թուրքիա: Ժողովին գլխաւոր նիւթը եղած է Հայութի սահմանագլուխէն ապահովուած եկամուտին բաժանումը, տեղական ղեկավարութեան մէջ կողմերու մասնակցութեան համեմատութիւնը, ընտրութիւններու ժամանակացոյցը, եւայլն:

Թուրք մամուլին տեղեկատուութեան համաձայն, օրակարգի ոչ մէկ կէտին վըրայ համաձայնութիւն գոյացած է: Իսկ ՓՔՔ-ի դէմ պայքար մղելու Միացեալ-Նահանգներու եւ Թուրքիոյ յայտարարութիւնը ընդունելի չէ գտնուած Պարզանիի գլխաւորած կուսակցութիւնը (Իրաքեան Քիւրտիստանի Ժողովրդավար Կուսակցութիւն) ներկայացնող պատուիրակութեան կողմէ: Նոյն կողմը որ յիշեալ սահմանագլուխի եկամուտին 90%-ին կը տիրանայ, չէ համաձայնած անկէ բաժին հանելու մրցակից կողմին:

Երկու կուսակցապետերուն՝ Պարզանիի եւ Թալապանիի վեհաժողովէն բացակայութիւնը սկիզբէն իսկ մեծ յոյսերու տեղ չէ ձգած. արդարեւ, ժողովը աւարտած է առանց գրական որեւէ արդիւնքի:

ԹՐՔԱԳՐՈՒՄ

ԹԱՆՍՈՒ ՉԻԼԼԷՐ, ՊՈՂԱԶԼԵԱՆԻ ՔԱՅՄԱՔԱՄԸ ԵՒ «ՊՈՂԱԶԼԱՆԱՆ ՔԱՅՄԱՔԱՄԸ»

«Մարմարա» (Դեկտեմբեր 30) կ՚արձագանգէ նախորդ օրուան «Հիւրրիյէթ»ի մէկ յօդուածին նուիրուած Թ. Չիլլէրի պատմական «ծանօթութիւններուն»:

⁂

«Հիւրրիյէթ»ի մէջ պատմաբան Մուրատ Պարտաքճը շարաթական իր յօդուածը նուիրած էր Պողազլեանի քայմաքամ Քէմալ Պէյի նիւթին: Յօդուածագիրը այս նիւթը կը մշակէր յստակացնելու համար փոխ-վարչապետ Թանսու Չիլլէրի մէկ սխալը, քանի որ Թանսու Չիլլէր անցեալները խօսակցութեան մը ընթացքին Պողազլեան գաւառակին անունը անգիտանալով, փոխանակ Պողազլեանի քայմաքամ ըսելու «պողազլանան Քայմաքամ» (Քայմաքամ որ խեղդամահ եղած է) ըսած էր Քէմալ Պէյին մասին:

Տարբեւ Մուրատ Պարտաքճըի այդ յօդուածը կու տանք ամբողջութեամբ.

Խարտեաշ Տիկինը որ ամպիոնին վրայ տկար Թրքերէնով մը կը խօսէր, պահ մը լռեց, յետոյ նայեցաւ այն թուղթին որ իր առջեւ կը գտնուէր ու աւելի ջղայնոտ ոճով մը ըսաւ. «Անոնք կ՚ուզեն դարձեալ Թուրքիոյ վրայ դրոշմել խեղդամահ եղած քայմաքամ Քէմալ Պէյին ամօթը»:

Պողազլեանի քայմաքամ Քէմալ Պէյ որուն կեանքը 1919-ի Ապրիլին Տամատ Ֆէրիտ Փաշայի կառավարութեան կողմէ իրը մատաղ տրուած էր այդ շրջանի բընագրաւիչներուն, 77 տարի վերջ ահաւասիկ այս կերպով Թանսու Չիլլէրի շնորհիւ դարձաւ «Պողազլանան քայմաքամ»:

Քէմալ Պէյ Ա. աշխարհամարտի տարիներուն Եոզկատ կը գտնուէր: Ան Եոզկատի «Մութասարրըֆի Տեղակալ» էր եւ միաժամանակ Պողազլեան գաւառակի քայմաքամը: Հայկական դէպքերու հրատապ օրերն էին:

Առտու մը Քէմալ Պէյ Ներքին Գործոց Նախարարութենէն հեռագրով ծածկագիր մը ստացաւ: Ծածկագրին մէջ գրուած էր հետեւեալը. — «24 ժամուան մէջ տեղահան պիտի ընէք ձեր գաւառի բոլոր Հայերը»: Իթթիհատականները գործադրել սկսած էին տեղահանութեան նշանաւոր օրէնքը եւ Հայերը կը փոխադրէին դէպի կայսրութեան այլ շրջանները:

Քէմալ Պէյ գործադրեց հրահանգը, յետոյ տարիներ անցան, համաձայնութեան օրերը հասան: Իսթանպուլ քաղաքը, նոյնիսկ եթէ ոչ պաշտօնապէս, գոնէ գործնապէս դաշնակիցներու գրաւման տակ կը գտնուէր: Պատերազմէն յաղթական դուրս եկած պետութիւնները կը պահանջէին որ պատերազմական յանցաւորները հաշիւ պահանջուէր, Հայերու գրգռութեամբ ալ ցեղասպանութեան դնդումներ մէջտեղ կը դնէին եւ Պապը Ալիէն կը պահանջէին որ այս ցեղասպանութեան պատասխանատուները անմիջապէս երեւան հանուէին:

Կառավարութիւնը Քէմալ Պէյը ընտրեց որպէս զոհ: Հակառակ որ աւելի առաջ դարձեալ Հայերու ճնշումներով Եոզկատի մէջ դատուած ու անպարտ արձակուած էր, ան այս անգամ Իսթանպուլի մէջ դատի տրուեցաւ: Ձերբակալուեցաւ եւ այդ շրջանի նշանաւոր Պէքիրաղա բանտին մէջ արգելափակուեցաւ: 1919 Փետր. 5-ին դատարան հանուեցաւ: Դատարանին նախագահն էր Սաքալլը Հայրէթ

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԱՐԴՈՑ

1996-Ի ԱՐԺԵՒՈՐՈՒՄԸ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը տարուան վերջին օրուան թիւով դիմած է քաղաքական հինգ դէմքերու, խնդրելով որ արժեւորեն Հայաստանեան 1996-ը: Այդ հինգ դէմքերը պատասխանատուներ — նախագահ կամ փոխ — նախագահ — են կուսակցութիւններու. ԱԺՄ, ԱԻՄ, ՀՀԾ, Համայնավար եւ Ռամկավար — Ազատական: Անոնց ընտրութեան մէջ յարգուած է զանազանութեան սկզբունքը: Կարմէն Դաւթեան առանց հարցումներ ուղղելու, ուզած է որ Վազգէն Մանուկեան, Ռուբէն Վարդանեան, Տէր Յուսիկ Լազարեան, Սերգէյ Բադալեան եւ Յարութիւն Կարապետեան քաղաքական ակնոցով ամփոփեն անցնող տարուան տարածն ու բերածը:

Անակնկալ չէ որ հինգ պատասխաններն ալ նախագահական ընտրութիւնը ու անոր կապուած ծանօթ դէպքերը կը գետեղեն 1996-ի ամէնէն կարեւոր պատահարներուն ցանկին առաջին տեղը: Նկատի առած կարծիք յայտնողներու քաղաքական կեցուածքները, դժուար չէ ենթադրել անոնց արժեւորումին ուղղութիւնը: Նախագահական ընտրութեան կը յաջորդէ նոր վարչապետի նշանակումն ու նոր կառավարութեան կազմը: Յետոյ կուգայ Լիզպոնի վեհաժողովը: Այս ընդհանուրէն կ'անջատուի Ռամկավար — Ազատական Կուսակցութեան վարչութեան ատենապետը Յարութիւն Կարապետեան, տարին դիտելով առաւելաբար իր կուսակցութեան տեսանկիւնէն: Արժեւորումներու առտիճանաչափին վրայ նախագահական ընտրութիւնը մեծ մասով կը նկատուի տարուան բացասական անցքը, իսկ Արմէն Սարգսեանի վարչապետ նշանակումը՝ դրական:

Վ. Մանուկեան այս ընդհանուրէն զատ բացասական կը նկատէ Սահմանադրական դատարանին պատճառած յուսախաբութիւնը, տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութիւնները եւ չարին չպատժուելու երեւոյթը: Ան կ'ըսէ թէ կը հաւատար որ սահմանադրական դատարանը պէտք է առիթ տար աւելի հաւասարակշռուած արժեւորումի մը Հայաստանի քաղաքական ապագային, բայց չեղաւ: Առկէ զատ, տեղական ինքնակառավարման մարմիններն ալ կրկնած են անցի տարուան (1995) Յուլիս 5-ի խորհրդարանական ընտրութեան եւ 1996ի նախագահական ընտրութեան «պատկերը»: Ինչ կը վերաբերի երրորդ յուսախաբութեան, «ժողովուրդն ակնկալում էր որ չարը պէտք է պատժուի, դա տեղի չունեցաւ»: Այս բառերուն որպէս անուղղակի ակնարկութիւն, կը յիշէ Ներքին նախարար Վ. Սիրադեղեանը որ Երեւանի քաղաքապետի պաշտօնին տիրացաւ, եւ Վ. Սարգսեանը որ մնաց Պաշտպանութեան նախարար: Այս երկու պարագաները իրեն ըսել կուտան. «այստեղ որեւիցէ դրական բան ես չեմ տեսնում»:

Ինչ որ իրեն համար դրականն է, այն է որ «թւում էր որ մեր ժողովուրդն արդէն վերջնականապէս ամորփացել է եւ այլեւս երբեք ոտքի չի կանգնի արդարութեան հասնելու համար, պարզուեց որ այդպէս չէ»: Վ. Մանուկեան այս փաստը ունեցած է նախագահական ընտրութեան յաջորդող դէպքերուն զորս կը նմանցնէ «ժողովրդական շարժման»: Առիկա ըսել կուտայ իրեն նաեւ թէ «մեր ժողովուրդն իսկապէս ազատատենչ է եւ այդպիսի ժողովուրդը միշտ էլ ապագայ կ'ունենայ»:

Ռ. Վարդանեանի («ԱԻՄ») դատումն ալ նոյն կէտերը նկատի ունի, աւելի չէզոք երանգով. Նախագահական ընտրութեան պարագաները իրեն ըսել կուտան թէ «այսօրուայ իշխանութիւնները մնացին 20-ական թուականների մակարդակին երբ ասւում էր որ ուժն է ծնում իրաւունքը»:

Տ. Յուսիկ Լազարեան (ՀՀԾ), բնական է որ միւս անուններէն տարբեր արժեւորում տայ տարուան դէպքերուն: Ան 1996-ը նոր հանրապետութեան ամէնէն դժուար տարիներէն կը նկատէ, ներքին քաղաքական լարուած վիճակով: Նաեւ կը նկատէ անկխնադարձային տարի մը, քանի որ Հայաստանի ժողովրդավարութիւնը, ազատ շուկայական յարաբերութիւնները այլեւս յետ-դարձ չունին: Տարբեր է իր արժեւորումը տեղական ինքնակառավարման մարմիններու ընտրութեան մասին ալ. անոնք իրեն համար հրաժեշտն էին խորհրդային համակարգէն տրուած: Այսուհանդերձ, թէեւ ընդդիմութեան վերագրուած ակնարկութեամբ մը, ան կը խօսի «ստուերային տնտեսութեան մաֆիոզ եւ կլանային համակարգի ներկայացուցիչներ»ու մասին: Յոյս կը յայտնէ որ յաջորդ տարիներուն սրբագրութիւններ կ'ըլլան ու յառաջիկայի ընտրութիւնները «բնականոն — քաղաքական»ի որակումին կ'արժանանան:

Համայնավար կուսակցութեան պետը Ս. Բադալեան «հակասական տարի» կոչելով 1996-ը, որոշ մեղադրանք կ'ուղղէ նաեւ ընդդիմութեան, զոր «աջ» կ'որակէ: Երկիրը կրնայ վերածնիլ «եթէ ընթանայ սոցիալիստական ուղիով»: Երկրին մեռած ըլլալու լռելեայն այս խոստովանութենէն ետք, Ս. Բադալեան իր արժեւորումը կը տարածէ ամբողջ մարդկութեան ալ վրայ. իր յայտնութիւնը ամբողջ մարդկութեան համար ԻԱ. դարը կը բնորոշէ սոցիալիզմի դար: Նախագահական ընտրութեամբ ստացուած «սառը ցնցող»ը արգելք չէ որ քաղաքական մարզին մէջ դրականներ ալ նշմարէ. անոնց որպէս օրինակ կուտայ նոր վարչապետին կողմէ ներկայացուած ծրագիրը «որ իր մէջ կը պարունակէ շատ լուրջ եւ հետաքրքրական դրոյթներ»: Կ'ակնկալէ որ 1997-ին լուրջ փոփոխութիւններ կը կատարուին Սահմանադրութեան եւ տնտեսական քաղաքականութեան մարզին մէջ:

Յ. Կարապետեան (ՀՌԱԿ) կ'ախոսայ որ 1996-ը եղած է «հետաքրքիր ժամանակ»: Այսինքն, տարի մը որուն պատմութիւնը ճանճրալի տպաւորութիւն չի գործեր: Միադիծ չէ եղած տարուան ընթացքը: Քաղաքական ներքին, արտաքին ծանօթ պատահարները ու անոնց հետ իր կուսակցութեան, մամուլին դէմ արարքները՝ թերթին («Ազգ»), «Սեփականաշնորհման» անփառունակ փորձը եւ գրասենեակին դէմ ոտնձգութիւնները» իրեն համար տարին հետաքրքրական ընող անցքերն են: 1997-ի համար Յ. Կարապետեանի մաղթանքը այն է որ ան ըլլայ «ձանձրալի, ոչ հետաքրքիր» տարի:

Ժխտականներէն աւելի միանշանակ է դրականներու արժեւորումը: Անոնք երկու գլխաւոր յենակէտ ունին. ժողովուրդին առողջ բնազդը եւ Արմէն Սարգսեանի վարչապետ նշանակումը: Առաջինը նորութիւն չէ, ոչ ալ անոր միակ ցուցանիշը Սեպտեմբեր 25 — 26-ի դէպքերն էին: Այդ ժողովուրդը նաեւ առողջ բնազդին ապացոյցը տուած էր մեծ հասունութեամբ անցնելով փորձութիւններու, դրդութիւններու, ընդմէջէն, որոնցմէ զերծ չեղան յետ ընտրական օրերն ալ:

Իսկ նոր վարչապետին նկատմամբ միակ կասկածը յայտնուած է Վ. Մանուկեանի կողմէ. ան ընդունելով հանդերձ Ա. Սարգսեանի բոլոր բարի ցանկութիւնները, շատ վստահ չէ որ կը յաջողի իրականացնել իրավիճակի փոփոխութիւնը:

Այս կէտերէն անդին, ուշագրաւ է որ խօսելով 1997-ի մասին, քաղաքական այս հինգ ղեկավարներէն ոչ մէկը իր պատկանած խմբաւորումին շօշափելի նպատակներուն մասին խօսք ունի, ինչպէս՝ 1996-ի արժեւորումին ընթացքին արձանագրուած սեփական յաջողութիւններուն եւ ձախողութիւններուն:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ
Կեանքն ու գործը

ՀՐԱՆԴ ԱՃԸՄԵԱՆ

Լոս — Անճըլըս, 1996

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՐՆԱ՞ՆՔ ԱՅՍՔԱՆ ՄԵՂԱՒՈՐ ԸԼԼԱԼ

Համաշխարհային գրականութեան մէջ կա՞յ արդեօք մէկը, մինչեւ իսկ ամէնէն սրբակենցաղ գրողը, կամ հոգեւորականը, որ Աստուծոյ դիմաց ինքզինք այնքան մեղաւոր ու նզովեալ զգայ, որքան կը զգայ Նարեկացի: Նարեկացի աշխարհի բոլոր մեղքերն ու թերութիւնները կը վերագրէ իրեն ու թախանձագին կ'աղերսէ որ Տէրը ներէ իր աններելի յանցանքները:

Անշուշտ եթէ պահ մը անդին հրենք բանաստեղծական այն չքեղ վարագոյրը, որ մեր աչքերուն առջեւ կը պարզուի երբ Նարեկացին իր սրտին այնքան խորերէն կ'արձակէ իր մեղանքը, այն ատեն թերեւս կրնանք հարց տալ թէ մարդ չափազանցութեան գացած չըլլա՞ր արդեօք, եթէ իր անձին վերագրէ այսքան շատ մեղք ու յանցագործութիւն: Ինքզինքը գետնէ գետին զարնել, ողբալ հազարումէկ մեղանչումներու համար, յուսահատօրէն ապաշխարանք խնդրել Տիրոջմէ, այս բոլորը մեզի այսօր կրնան թուիլ անտրամաբանական ու անըմբռնելի: Մանաւանդ երբ այդ ողբը կուգայ Գրիգոր Նարեկացիի նման սրբակենցաղ հոգիէ մը որ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ կողմէ Սուրբ հռչակուած է: Անշուշտ մեր այս հարցումին փոխարէն կարելի է ըսել որ Նարեկացին, աքանչելագործ աղօթագրքին հեղինակը, աշխարհի բոլոր մեղքերը իրեն կը վերագրէ որովհետեւ կը խօսի բոլոր մարդոց անունով: Ան կը խօսի համայն մարդկութեան մեղքերուն մասին եւ համայն մարդկութեան մեղքերուն համար է որ թողութիւն կը խնդրէ երբ կը խօսի իր անձը մէջտեղ դնելով, երբ կը խօսի առաջին դէմքով:

Բայց, նոյնիսկ եթէ այս տեսանկիւնէն նայինք, մեր դարաշրջանին կրնանք հարց տալ. Աստուած իսկապէս պիտի ուզէ՞ր արդեօք որ մենք զմեզ այսքան նուաստացնէինք, զմեզ այսքան արժեզրկէինք՝ Զինքը անվերջ բարձրացնելով հանդերձ: Աստուած պիտի ուզէ՞ր մեզ տեսնել գետնաքարշ, այնքան չնորհազուրկ, այնքան անփառունակ, այնքան լալագին կերպով զղջացող:

Երբեմն ես ինծի հարց կուտամ թէ սովորական մարդ մը օրուան մէջ քանի՞ անգամ կրնայ մեղանչել եւ թէ այսօրուան կեանքի պայմաններու մէջ ի՞նչ բան կրօնական իմաստով մեղանչել, մեղք գործել կը նկատուի: Միջնադարեան խաւարակուռ ու նեղմիտ շրջաններէն մինչեւ այսօր շատ բան փոխուած է մարդոց ապրելակերպին եւ մտածողութեան մէջ: Այսօր բոլորովին տարբեր հասկացողութիւն մը կրնանք պատկերացնել եթէ մեղանչելու, մեղք գործելու մասին խօսինք: Ուրեմն քանի՞ մեղք կրնանք գործել մէկ օրուան մէջ եւ մենք որքա՞ն կրնանք զմեզ նոյնացնել Սուրբ Գրիգոր Նարեկացիին հետ, երբ ան կը խօսի իր եւ մեր բոլորին անհամար մեղքերուն ու յանցանքներուն մասին:

Այսօր մենք կրնանք տարուիլ մտածելու, եւ արդէն պէտք է տարուինք մտածելու, թէ ինչ որ եկեղեցական իմաստով մեղք կը կոչուի, Աստուծոյ նկատմամբ գործուած յանցանք մը չէ, այլ յանցանք մըն է մարդկութեան նկատմամբ գործըւած: Եթէ Նարեկացին իր մեղքերուն մէջ կը տեսնէ բոլոր մարդոց կողմէ գործըւած մեղքերը, Աստուածն ալ իրեն դէմ գործուած յանցանքներուն մէջ ամէն բանէ առաջ կը տեսնէ բոլոր մարդոց նկատմամբ գործուած յանցանքները: Աստուած այստեղ Ի՛ր իրաւունքներուն պաշտպանը չէ, այլ համայն մարդկութեան իրաւունքներուն պաշտպանը: Ի՛ր փառաւորութեան ու անհասանելիութեան փաստաբանը չէ, այլ բոլոր մահկանացուներու մարդկային իրաւունքներուն փաստաբանն ու իրաւարարը: Այսպիսի մեկնաբանութեամբ է որ Աստուածութեան գաղափարը կը փրկենք եսակեդրոն ու եսապաշտ գաղափարախօսութիւն մը ըլլալէ: Աստուծոյ սպասածը արդեօք միայն Իրե՞ն նկատմամբ ցուցաբերելի անսակարկ ու անշեղ, մաքրամաքուր ու անբիծ պաշտամունք մըն է: Ո՛չ, պիտի պատասխանենք, որովհետեւ Աստուած չի կրնար այդքան եսակեդրոն ըլլալ: Աստուծոյ մտահոգութիւնը ուղղուած է ո՛չ թէ Իր շահերուն, այլ բոլոր մարդոց շահերուն:

Վերջին հաշուով, օր մը եթէ արքայութիւն պիտի երթանք, առիկա պիտի ըլլայ ո՛չ թէ անոր համար որ զԱստուած պաշտեցինք միայն Աստուծմէ վախնալով, այլ անոր համար որ պաշտեցինք մարդասիրութիւնն ու մարդկային ամէնէն վեհ զգացումները եւ առով իսկ հաճոյ թուեցանք Աստուծոյ:

Ես կ'ըսեմ որ ոչ մէկ կրօնք գոյութիւն ունենալու իրաւունք կ'ունենար, եթէ մեզ չհրաւիրէր մեր նմաններուն նկատմամբ ուղղամիտ, պարկեշտ, ծառայասէր, օգնական, սիրալիր ու գուրգուրալից, հաւատարիմ ու բարեկամական, զոհաբերող ու բարեսէր ըլլալու: Ո՛չ մէկ կրօնք գոյութեան իրաւունք կ'ունենար եթէ միմիայն երկինքի մէջ մեզի երջանկութիւն ապահովելու նպատակով ու խոստումով գոհանար: Ո՛չ: Կրօնքին նպատակն է երջանկութիւն ստեղծել նախ ե՛րկրին վրայ եւ այդ երջանկութիւնը պիտի ըլլայ ո՛չ թէ լոկ մեր սեփական երջանկութիւնը, այլ բոլորին եւ մանաւանդ ուրիշներուն երջանկութիւնը: Ես իմ հաւատքով հպարտանալու, եկեղեցիի մը մէջ վերանալու ու երկինքին հետ հաղորդուելու այնքան իրաւունք պիտի ունենամ, որքան շատ մարդ պիտի երջանկացնեմ այս երկրագունտին վրայ:

Բ. Հ.

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԱԼՊԱՆԱՑԻՆԵՐՈՒ ՇԱՀՈՒ ԱՂԲԻՒՐԸ

Հաշիշի մշակումը վերջին երկու տարուան ընթացքին մեծ չափերու հասած է Ալպանիոյ մէջ. երկիրը այս մարզին մէջ ետին ձգած է արեւելեան Եւրոպայի միւս երկիրները: Թմրեցուցիչի դէմ պայքարի ոստիկանութիւնը բազմաթիւ գործողութիւններով փճացուցած է այնքան չահարեր այդ բոյսին ցանքերը. բայց շատ են անոնք որոնք այդ հարուածը կրելով չեն վհատիր, կը վերսկսին մշակումը:

Հաշիշի մշակումը սկսած է 1993-ին, Յունաստանէն ներածուած մեթոտներով. առաջին շրջանին փոքր քանակութեամբ ցանուած է ան, բայց բերած մեծ շահը չուտով արհամարհել տուած է բոլոր վտանգները: 1994-էն արդէն գիւղացիներու մեծ բանակ մը լծուած է հաշիշի մշակումին: Կլիմայական յարմարագոյն պայմաններու տակ շրջաններ հսկայական շահեր ապահոված են շատ կարճ ժամանակի մը մէջ:

Ոստիկանական լայնածաւալ գործողութիւնները առժամեայ կասեցնելով հանդերձ հաշիշի մշակումը, չեն յաջողած հիմնապէս արգիլել զայն: Ամէնէն աւելի թիրախ են յունական սահմանակից շրջանները: Թմրեցուցիչի առեւտուրը մեծ մասով կ'ընդգրկէ Յունաստանը, բայց նաեւ Իտալիոյ արեւմտեան շրջանը: Այս երկու երկիրներուն բանտերուն մէջ ներկայիս տասնեակներով երիտասարդ Ալպանացիներ կը գտնուին, այդ առեւտուրին պատճառով:

Յունական աղբիւրներու համաձայն հաշիշին գինը որ 1200 տոլար էր, այդ գօտիին մէջ շնորհիւ ալպանացի մշակողներու իջած է 800-ի: Սերմնացուն կը բերուի Յունաստանէն ու Թուրքիայէն. կ'ըսուի թէ թրքական հունտերը աւելի լաւ որակ ունին: Ալպանացիներու մեծամասնութիւնը գիտէ այսօր թէ որոնք են հաշիշի մշակումին լաւագոյն պայմանները, որքա՛ն պէտք է ջրել բոյսը, եւայլն:

Կը կարծուի որ բազմահազար գիւղացիներ կը զբաղին հաշիշի մշակումով. նոյնքան մըն ալ անոր վաճառքով: Տակաւին հազիւ երկու ամիս առաջ Թիրանայի մօտիկ գիւղի մը մէջ մշակումի լայնատարած գետիններ յայտնաբերուած են: Այս բոլորը ըսել կուտան թէ թաղարներու, տնկարաններու եւ արտերու մէջ հաշիշը առանց մեծ վտանգներու կը ծլի ու կը ծաղկի ամբողջ Ալպանիոյ մէջ:

ՔԱՂՀԱՆ

301 - 2001

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՔՐԻՍՏՈՆԷՈՒԹԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՄԱՆ 1700–ԱՄԵԱԿԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԿԻՆՈՆԿԱՐՆԵՐՈՒ ՍՑԵՆԱՐՆԵՐՈՒ ՄՐՑԱՆԱԿԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐԸ

Քրիստոնէութեան Հայաստանի Պետական Կրօն Հռչակման 1700–ամեակի Գործադիր Մարմնի որոշումով Հայաստանի եւ Սփիւռքի մամուլին մէջ յայտարարուեցաւ մրցանք երեք բաժնով վաւերագրական կինոնկարի մը սցենարին համար: Մրցոյթի յաղթողները պիտի ստանային առաջին տեղի համար 3000 տոլար, երկրորդ տեղի համար 2000 տոլար, իսկ երրորդի համար նկատի առնուած էին երկու տեղեր, իւրաքանչիւրին 1000 տոլար: Սցենարները յանձնելու ժամկէտն էր 1996 Հոկտեմբեր 31, եւ սցենարներու քննարկման եւ մրցանակաբաշխման համար նշանակուած էր յանձնաժողով մը: 1996 Դեկտեմբեր 24–ի երեկոյեան ժամը 5–ին, Երեւանի Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանին մէջ սոյն յանձնաժողովը ընթերցեց ներկայացուած սցենարները եւ խորհրդակցական ժողովի մը ընթացքին կարծիքներու փոխանակում տեղի ունեցաւ: Յանձնաժողովը իր երկրորդ նիստը գումարեց Դեկտեմբեր 29–ին, Հայաստանի Գրողներու Տան մէջ: Ժողովի անդամներն էին. — Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան, Աստղիկ Եպիսկ. Արիստակէսեան, Հրանտ Մաթեւոսեան, Ֆրունզէ Տովլաթեան, Ռուբէն Գէորգեանց, Յարութիւն Խաչատրեան, Ռուբէն Յովսէփեան, Սուրէն Յասմիկեան, Դաւիթ Մուրատեան: Ժողովին կը նախագահէր Գործադիր Վարիչ՝ Մեսրոպ Արք. Աշճեան, իսկ քարտուղարութիւնը կը վարէր Աշոտ Աբեղայ Մնացականեան: Ժողովի աւարտին յանձնաժողովը հրապարակեց հետեւեալ հաղորդագրութիւնը.

ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ

Քննարկելով մրցոյթին ներկայացուած սցենարները, յանձնաժողովը կը նշէ հետեւեալը.

Ցաւօք, սցենարներու փոքրաթիւ ըլլալը կը դժուարացնէ ընտրութիւնը: Ներկայացուած գրական կտորներէն նիւթի բովանդակութեան եւ գեղարուեստական մեկնաբանման տեսակէտէն կ՚առանձնանան Յովհաննէս Գրչի «Հաւատ, Յոյս, Սէր» եւ Ծղնաւորի «Սուրբ Լերան Հովտում» սցենարները, որոնք հնարաւորութիւն կուտան ֆիլմի սահմաններուն մէջ ներկայացնել Հայոց Քրիստոնէութեան պատմութիւնը Հայոց Պատմութեան հետ շաղկապուած:

Մանրակրկիտ քննարկումներէ յետոյ յանձնաժողովը բաց քուէարկութեամբ որոշեց հետեւեալը.

Ա. — Առաջին մրցանակ չշնորհել

Բ. — Երկրորդ մրցանակը 2000 տոլար (երկու հազար տոլար) շնորհել «Հաւատ, Յոյս, Սէր» սցենարին:

Գ. — Երրորդ մրցանակ մը՝ 1000 տոլար (հազար տոլար) շնորհել «Սուրբ Լերան Հովտում» սցենարին:

Նկատելով որ սցենարները տակաւին ամբողջական չեն եւ չեն լրացներ ապագայ ֆիլմի սցենարներու ոգին, յանձնաժողովը որոշեց հետեւեալը.

Ա. — Յանձնաժողովը իր դիտողութիւններն ու առաջարկները գրաւոր պիտի ներկայացնէ եւ չորս ամիս ժամանակ պիտի տայ որպէսզի սցենարի հեղինակները վերամշակեն սցենարը եւ կրկին ներկայացնեն յանձնաժողովին:

Բ. — Չորս ամիսներու ընթացքին յանձնաժողովը իրաւունք ունի Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն ներկայացուող այլ հեղինակներու սցենարներ ընդունելու եւ քննարկելու, մինչեւ 1997 Ապրիլ 30:

Գ. — Յանձնաժողովը լաւագոյն սցենարի ընդունման վերջնական իր վճիռը պիտի տայ 1997 Մայիս 30–ին:

Դ. — Յանձնաժողովը կ՚առաջարկէ Մայր Աթոռէն Հայոց Դարձի մասին խաղարկային սցենարի նոր մրցոյթ մը յայտարարել:

Նոր սցենարները Ս. Էջմիածնի դրասենեակ պէտք է հասնին մինչեւ 1997 Ապրիլ 30: Արտասահմանէն մրցոյթին մասնակցողները կրնան իրենց սցենարները ուղարկել Մեսրոպ Արք. Աշճեանին, Նիւ–Եորք, առաւելագոյնը մինչեւ 1997 Ապրիլ 30, հետեւեալ հասցէին.

Grand Central Station
P. O. Box 3141
New York, NY 10163
Tel./Fax: (212) 286-0360.

1700–ԱՄԵԱԿԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Դեկտեմբեր 30, 1996 թ.
Ս. Էջմիածին

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

1996-Ի ԼԱՒԱԳՈՅՆ 10 ՄԱՐԶԻԿՆԵՐԸ

«Մարզական Հայաստան» թերթին կազմակերպած մրցումով ընտրուած են Հայաստանի 1996–ի 10 լաւագոյն մարզիկները: Մարզական լրագրողներու ընտրութիւնը որպէս հիմք ունենալով ճշդըւած է հետեւեալ ցանկը. —

1.— ԱՐՄԷՆ ՆԱԶԱՐԵԱՆ, յունահռոմէական ոճի ըմբիշ, Ատլանթայի ողիմպիականներու ախոյեան, Եւրոպայի ախոյենութեան արծաթէ մետալակիր (Արարատի մարզ, «Հայաստան» մարզական միութիւն, մարզիչ՝ Ռ. Ասրեան):

2.— ԱՐՄԷՆ ՄԿՐՏՉԵԱՆ, ազատ ոճի ըմբիշ, Ատլանթայի ողիմպիականներու արծաթէ մետալակիր, Եւրոպայի ախոյենութեան Բ. մրցանակակիր (Արարատի մարզ, բանակային, մարզիչներ՝ Եու. Բարայեան եւ Յ. Ենոքեան):

3.— ԱՐՄԷՆ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ, եռացատքորդ, Ատլանթայի խաղերու 5–րդ մրցանակակիր, մարզասրահի մէջ Եւրոպայի ախոյենութեան պրոնզէ մետալակիր (Գիւմրի, «Հայաստան» ՄՄ, մարզիչ՝ Յ. Ստեփանեան):

4.— ԱՐԱ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ազատ ոճի ըմբիշ, Ատլանթայի ողիմպիական խաղերու 5–րդ մրցանակակիր, Եւրոպայի ախոյենութեան արծաթէ մետալակիր (Արարատի մարզի Քաղցրաշէն գիւղ, «Սեւան» մարզական ընկերութիւն, մարզիչ՝ Ռ. Գոլեցեան):

5.— ԳԱԳԻԿ ՂԱԶԱՐԵԱՆ, սամբիստ, աշխարհի ախոյեան (Վանաձոր, «Դինամօ» մարզական ընկերութիւն, մարզիչ՝ Բ. Սարոյեան):

6.— ՎԼԱԴԻՄԻՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ, ճատրակ, միջազգային կրոսմայսթեր, արագ ճատրակի Եւրոպայի ախոյենութեան Գ. մրցանակակիր, Լինարէսի, Պարչելոնայի եւ Պէոլինի միջազգային մրցաշարքներու յաղթական (Երեւանէն):

7.— ԳՈՀԱՐ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, սամբիստ, աղջիկներու համաշխարհային ախոյեան, Եւրոպայի ախոյենութեան պրոնզէ մետալակիր (Երեւան, Սամբոյի եւ ժիւտոյի դպրոց, մարզիչ՝ Թ. Շահբազեան):

8.— ՍՕՍ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ, ծանրաբարձութիւն, երիտասարդներու համաշխարհային ախոյեան, Եւրոպայի երիտասարդներու Բ. մրցանակակիր («Հայաստան» ՄՄ, մարզիչ՝ Փ. Ալավերդեան):

9.— ՄԽԻԹԱՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ, յունահռոմէական ոճի ըմբիշ, Եւրոպայի ախոյենութեան պրոնզէ մետալակիր, Ատլանթայի ողիմպիականներուն՝ 7րդ (Գիւմրի, «Աշխ. ռեզերվներ», մարզիչ՝ Եու. Կաջապետեան):

10.— ԱՐՄԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ, քիքպոքսինկ, Եւրոպայի ախոյեան (Երեւան, «Արսէնալ» մարզակումբ, մարզիչ՝ Ա. Հայրապետեան):

ՄԱՐՏԱԿԵՐՏԻ ՇՐՋԱՆԻ ԹԱԼԻՇ ԳԻՒՂԸ ԿԸ ՎԵՐԱԿԵՆԴԱՆԱՆԱՅ

Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան շրջանի եւ Գանատայի Թեմը 1994 թուականին նախաձեռնած էր «Տունէ — Տուն» համգանակային արշաւի մը, որուն նպատակն էր միասնական ճիգերով հիմնովին նորոգել Ղարաբաղի Մարտակերտի շրջանի Թալիշ գիւղը, որ սահմանամերձ գիւղի իր դիրքով մեծամեծ վնասներու ենթարկուած էր Ղարաբաղեան կռիւներու ընթացքին:

Ուրախ ենք յայտնելու, որ Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան փոխ — վարչապետ Ժիրայր Պօղոսեան, ընդառաջելով Մեսրոպ Եպիսկոպոսի փափաքին, 1996 Դեկտեմբեր 14 թուակիր նամակով մը քաջալերական լուրեր կուտար Թալիշի վերանորոգման աշխատանքներու մասին եւ գորս ստորեւ կը փոխանցենք ընթերցողներուն: Յայտնենք նաեւ, որ տասը վայրկեան վիտէօ — ժապաւէն մըն ալ ունինք, ուր բազմաթիւ անձեր հետաքրքրական տեղեկութիւններ կուտան Թալիշի մասին եւ ուր կրնաք տեսնել վերանորոգուած դպրոցը, այնտեղ յաճախող մեր մանուկները եւ առհասարակ Թալիշի տօրեան:

Թալիշ ծրագրով ցարդ գիւղ տեղափոխուած են 140 ընտանիք, 470 բնակիչ: Վերականգնուած դպրոցին մէջ կ՚ուսանին 86 աշակերտներ: Կրնանք ըսել, որ ապահովուած է գիւղի բնակչութեան կայուն աճը, շնորհիւ վերադարձող ընտանիքներուն:

Աւերուած անհատական տուներու նորոգութիւնը յառաջ կ՚երթայ դանդաղ կերպով եւ ատիկա նպատակային է: Շինարարութիւնը կը կատարուի տեղացի բանուորներու միջոցաւ, որով մէկ կողմէ աշխատանքը կը կատարուի աժան ձեւով, միւս կողմէ աշխատանք կ՚ապահովուի գիւղացիներուն համար: Ուրիշ գիւղերէ եւ քաղաքներէ եթէ գործաւորներ բերուին Թալիշ՝ կը նշանակէ անգործութիւն տեղի բնակչութեան համար:

Գիւղի Հոռեկայ վանքի վերականգման հաշուարկները կատարուած են եւ վանքը պիտի վերանորոգուի 1997–ին: Գիւղի մէջ պատրաստուած է սղոցարան մը, որ կը գոհացնէ տեղական պահանջները: Յատուկ կարիք կայ սակայն վերանորոգելու գիւղի ելեկտրական ջրաղացը, որ պիտի արժէ 18.000 տոլար:

Մինչ այդ, արդէն իսկ նորոգուած են եւ կը գործեն Քոլատակ գիւղի ջրաղացը՝ Շուշիկ Յակոբեանի անունով, Հաղրութի Ակնաղբիւր գիւղի ջրաղացը՝ Սմբատ Եպիսկոպոս Սաատէթեանի յիշատակին եւ Ասկերանի շրջանի Ակնաղբիւր (Ղարաբուլաղ) գիւղի ջրաղացը՝ Նարդիկ Փափազեանի յիշատակին: Աւելցնենք նաեւ որ «Թալիշ» ծրագրի միջոցաւ ելեկտրական մատակարարման համար անցուած է 30 քիլոմեթր ցանց, հեռախօսի համար 30 քիլոմեթր թել, 2 քիլոմեթր ջրամատակարարման համար, գնուած է մէկ բեռնատար կառք, 100 խոշոր եղջերաւոր անասուն եւ 1000 հաւազգի:

Անգամ մը եւս շնորհակալութիւն մեր բոլոր նուիրատուներուն, որոնցմէ յատկապէս կ՚ուզենք յիշել Տօքթոր եւ Տիկին Ռաֆֆի եւ Շողակ Յովհաննէսեան, որոնց նուիրատուութեամբ պիտի նորոգուի Հոռեկայ վանքը եւ Տէր եւ Տիկին Քարլ եւ Էմմա Սողոյեան, որոնց նուիրատուութեամբ արդէն իսկ հիմնապէս վերանորոգուած է գիւղի երկրորդական դպրոցը, եւ որուն մուտքին գետեղուած է հետեւեալ գրութիւնը. —

«Թալիշի դպրոցը վերականգնված է Տէր եւ Տիկին Սողոյեանների Նվիրատվության հաշվին»

«Անոնք որոնք կը փափաքին ստանալ «Թալիշ» վիտէօյէն օրինակ մը, կրնան դիմել Ազգային Առաջնորդարանի գրասենեակ, հեռաձայնելով (212) 689 — 7810 թիւին եւ կամ գրել հետեւեալ հասցէին.—

Armenian Prelacy Bookstore
138 East 39th Street
New York, NY 10016.

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Թրանսվալի պատերազմին ժամանակ Վիքթորիա թագուհին Ուինտսորի դղեակը կը մնար եւ ամիսներէ ի վեր Լոնտոն չէր եկած: Երբ յաջորդական պարտութիւններէ ետքը՝ վերջապէս Անգլիացիները փայլուն յաղթութիւն մը տարին՝ ծանուցուեցաւ թէ թագուհին Լոնտոն պիտի գար:

Իր գալստեան օրը Բաթինկթօնի կայարանէն մինչեւ արքայական պալատը, թափօրին անցնելու ճամբաները լեցուած էին անհամար բազմութեամբ մը, տասնց ամենափոքր անցք մը թողլու կառքերու կամ հանրակառքերու համար, որոնց երթեւեկը դադրած էր:

Ո՛չ մէկ գինուոր, ո՛չ մէկ ոստիկան կը տեսնուէր փողոցներուն մէջ: Բայց երբ թագուհիին կառքը երեւցաւ, որուն առջեւէն միայն երկու ձիաւոր կ՚երթային, ամբոխը ինքնաբերաբար մէկ կողմ քաշուեցաւ ու ճամբայ բացաւ արքայական ընտանիքը բերող կառքերուն:

Եւ ոչ իսկ ամենափոքր արկած մը, միջադէպ մը, կռիւ մը տեղի ունեցաւ այդ ահագին բազմութեան մէջ. որ մէկ միլիոնէ աւելի էր, ինչպէս թերթերը ծանուցին:

Փարիզ՝ նմանօրինակ առիթներու մէջ, ինչպէս նախագահ Ֆէլիքս Ֆօռի յուղարկաւորութեան, գնդապետ Մառշանի ու Թրանսվալի նախագահ Քրիւկէրի գալստեան օրերը, որոնց ներկայ գտնուեցայ, հակառակ ոստիկանական բացառիկ միջոցներու՝ ընդհարումներ, արկածներ եւ նոյնիսկ մահեր պակաս չեղան:

*
**

Լոնտոնէն Փարիզ հասնելէս քիչ ետքն էր՝ երբ իրիկուն մը ճաշարանին մէջ տեսայ Պ. Տիգրան Տօղրամաճեանը, կամ ինչպէս կ՚անուանէինք՝ Տիգրանիկ աղան, Իշխան Գուլիտօն Լուսինեանի դրաշարապետը, որ ըսաւ.

— Կ՚ուզե՞ս Լուսինեան Իշխանին քարտուղարը ըլլալ:

— Ի՞նչ պիտի ըլլայ գործս:

— Ֆրանսահայ բառգիրքին աշխատիլ ու փորձերը սրբագրել:

— Ուրի՞շ:

— Նորին Արքայական Բարձրութեան ուղղուած հայերէն նամակներուն պատասխանել:

— Շատ նամակ կը ստանա՞յ:

— Հազիւ ամիսը քանի մը հատ:

— Ո՞ւր պիտի աշխատիմ:

— Իր վիլլային մէջ. ուր մասնաւոր սենեակ մը պիտի յատկացուի քեզի:

— Լա՛ւ, կ՚ընդունիմ:

— Ուրեմն վաղը առտու միասին երթանք իրեն քով, որպէս զի պայմաններու մասին համաձայնինք:

Առաջին անգամն էր որ Լուսինեան Իշխանին պիտի ներկայանայի, իր անունը յաճախ լսած էի թէեւ, բայց երբեք առիթ ունեցած չէի զինքը տեսնելու:

Հետեւեալ առտու Տիգրանիկ աղայի հետ գացինք Ավընիւ տը Նէօյլի, ուր կը բնակէր Իշխանը:

Խոշոր շէնքի մը խորը երկյարկ տաղաւար մըն էր իր վիլլան 5 — 6 սենեակէ բաղկացած:

Առջեւը փոքրիկ պարտէզ մը կը տարածուէր մէկ քանի ծառերով:

Պարտէզին դրան վրայ տախտակ մը կար, ուր կը կարդացուէր սա բառերը.

«ՎԻԼԼԱ ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ»

Իշխանին աշխատութեան սենեակը կը գտնուէր պարտէզին վրայ եւ դուռով մը կը հաղորդակցէր պարտէզին հետ:

Տիգրանիկ աղա ուղղակի զիս առաջնորդեց այդ սենեակը, ուր կը գտնուէր ծերունի Իշխանը, խոշոր այլ խիստ գրասեղանի մը քով նստած:

Երբ ներս մտանք՝ հոլանի խարտեաշ մանկամարդ կին մը, գիրուկ ու բաւական գեղեցիկ, գաւաթի մէջ դեղ մը կուտար անոր:

(Շար. 71)

ՄԱՐՍԷՅԼ. — ՊՕՄՈՆ. —

Պր. Սահակ Տօրումեան եւ զաւակները,
Օր. Մարի Տօրումեան,
Օր. Մարի Արլահամեան,
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն մահը իրենց մօր, մեծ — մօր եւ ազգականին՝

ՌՈԶԱ ՏՕՐՈՒՄԵԱՆ-Ի

որ պատահեցաւ Յունուար 15-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 17-ին, ժամը 16-ին Պօմոնի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցին:

Մարմինը կ'ամփոփուի Լա Վալանթինի գերեզմանատունը ընտանեկան դամբարանին մէջ:

«ՅԱՌԱՋ». — Մեր ցաւակցութիւնները Պր. Տօրումեանի եւ զաւակներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

Փաշա: Իսկ դատաւորներէն մէկն էր Արթին Էֆէնտի անուն Հայ մը:

Քէմալ Պէյ իր ձեռքէն եկածը ըրաւ իր անմեղութիւնը փաստելու համար, բայց որոշումը նախապէս տրուած էր արդէն: Կառավարութիւնը Հայերու ու Անգլիացիներու ճնշումներուն տակ պիտի զոհէր Քէմալ Պէյը: Գործը հասաւ այնպիսի վիճակի մը որ դատարանի նախագահ Հայրէթ Փաշան իսկ չկրցաւ հանդուրժել ու իր հրաժարականը տալով հեռացաւ: Անոր տեղ կառավարութեան կողմէ պաշտօնի կոչուեցաւ Նէմրութ Մուսթաֆա Փաշա, որ իր զուլումներով նշանաւոր էր արդէն: Մուսթաֆա Փաշա գործադրեց իր ստացած հրահանգը եւ որոշեց կախաղան հանել Քէմալ Պէյը: Եւ ահա 35 տարեկան քայմաքամը 1919 Ապրիլ 9-ին Պէյազըտի հրապարակին վրայ կախուեցաւ արեւամուտին: Պատասխանատուները վախցած էին ժողովուրդին հակազդեցութենէն եւ առնակոխ ընելով սովորութիւնները, աճապարանքով իրիկնամուտին կախաղան հանած էին Քէմալ Պէյը, փոխանակ զայն կախելու առտուան ժամերուն: Կառափնատի շուրջ անգլիացի ու Ֆրանսացի զինուորներ կային: Իր վերջին խօսքերը եղան հետեւեալները. — «Զիս կը կախեն օտարականներու հաճելի թուելու համար: Եթէ ասիկա արդարութիւն է, անկցի՛ այսպիսի արդարութիւն մը: Իմ զաւակներս որբ կը թողում ազգիս սիրոյն: Աստուած օգնական ըլլայ հայրենիքին եւ ազգին: Ամէն»:

Տասնեակ հազարաւորներ տէր կանգնեցան անոր մարմնին: Իրենց դրօշակները կիսով իջեցուցին բոլոր այն պահականոցներն ու շէնքերը, որոնք շարուած էին Գուշտիլէն գերեզմանատուն գացող ճամբուն վրայ:

Չեմ գիտեր թէ Քէմալ Պէյին ընտանիքէն վերապրողներ կա՞ն: Բայց եթէ կան, ես շատ լաւ կը զգամ թէ անոնք ինչեր պիտի զգան, Տամատ Ֆէրիտ Փաշայի կառավարութեան ձեռամբ իրենց մեծ հօր նահատակուելէն 77 տարի վերջ անգամ մըն ալ Թանսու Չիլլէրի ձեռամբ պատմութեան ավկիանոսին մէջ խեղդամահ եղած ըլլալը տեսնելով:

⁂

ՊՈՂԱԶԼԵԱՆԻ ՔԱՅՄԱՔԱՄԻՆ ԱՂՋԻԿՆ ՈՒ ԹՈՌԸ ԿՐԱԿ ԿԸ ԺԱՅԹՔԵՆ ԹԱՆՍՈՒ ՉԻԼԼԵՐԻ ԴԷՄ

«Միլլիյէթ»ի թղթակից Արզու Թուրան Իզմիրէն կը տեղեկացնէ, թէ Պողազլեանի քայմաքամ Քէմալ Պէյի աղջիկը Մուշէրրէֆ Կիւրէնճի (82 տարեկան) կրակ ժայթքած է Թանսու Չիլլէրի դէմ, որ իր հօրը մասին գործածած է «Ազգային դաւաճան» որակականը: Կիւրէնճի դիտել կուտայ, որ իր հայրը հերոս մըն է: «Յարգելի Չիլլէր չի կրնար պատմութիւնը փոխել: Պէտք է որ իր այս խօսքը սրբագրէ տեղւոյն վրայ», ըսած է Քէմալ Պէյին աղջիկը: Իսկ իր որդին՝ Քէմալ Կիւրէնճի յայտնած է որ Թանսու Չիլլէրի դէմ դատ պիտի բանայ եթէ ան իր այս խօսքը չսրբագրէ: Կիւրէնճի յայտնած է որ այս դէպքին մասին լսած է իր ազգականներէն եւ տխրութեամբ ամբաստանած է Թանսու Չիլլէրը:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Շրջանային Վարչութիւնը փարիզեան իր մասնաճիւղերով կը տօնէ՝
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

Կիրակի, Յունուար 19, ժամը 14·30-ին

Centre Valeyre — 22, rue Rochechouart, Paris 9e

Ճոխ յայտագիր Կապոյտ Խաչի դպրոցներու կողմէ:
Բոլոր երախաները հրաւիրուած են դիմաւորելու
ԿԱՂԱՆԴ ՊԱՊԱՆ
եւ ծափահարելու հայ կախարդը:

— Ճոխ պիւֆէ —

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր եւ Տիկին Պերճ Գաւաֆեան 400 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին իրենց ծնողաց՝ Սարգիս եւ Մարիամ Սելթէկեանի եւ եղբօր՝ Յակոբ Սելթէկեանի յիշատակին:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

նիւթ՝
«Հայ թատրոնի խաղացանկ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20·30-ին, Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Ալեք Մանուկեան սրահը

118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

RECHERCHE POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :

- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :

- **Animateurs avec BAFA**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

MARSEILLE

Ecole Arménienne
« *Khatchadour ABOVIAN* »

Fête de l'Epiphanie
Arbre de Noël

Dimanche 19 Janvier à 15 heures

dans la salle A. Tcherpachian
339, ave du Prado, Marseille 8e

Fête de l'Ecole
avec la visite du Père Noël
Venez nombreux encourager nos élèves
— *Entrée libre* —

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Յունուար 26, Կիրակի, ժամը 15-ին Վիէնի քաղաքապետարանի թատրոնը:

Հանդէսը խնամքով պատրաստուած է Կապոյտ Խաչի դպրոցին, աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն կողմէ:

Յայտագիր. — Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, տոհմիկ պարեր եւ տրամախօսութիւն:

Հանդէսի վերջաւորութեան Կաղանդ Պապան կուգայ եւ նուէրներ կը բաշխէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկներուն:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MARSEILLE

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Région MARSEILLE
organise un
«THEYASSEGHAN»
et présente
une pièce de théâtre
par le groupe EDOUARD DERIKLIAN
le Samedi 18 Janvier à 15 heures
à la M.A.J.C. — 12-14, rue St-Bazile
— *Entrée gratuite* —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour Familial à Bellefontaine

La Croix Bleue des Arméniens de France Section de Paris organise une semaine de séjour familial à Bellefontaine (Jura) du Mardi 4 Février au 11 Février.

Pour tous renseignements et inscriptions :

Téléphoner à Mme Sayagh :
01. 64. 03. 53. 05

ou le Samedi à partir de 14h30 :
01. 42. 46. 88. 36 au bureau de la section de Paris.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Համազգային Փարիզ
ՁԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
Կիրակի, Մարտ 30

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ
ԱՄԱՆՈՐԻ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ. —

Արթիւր Տէգրանեան 200 Ֆր.:

A LOUER

Loue 2/3 pièces à Issy-les-Moulineaux (près métro).

Refait neuf — cuisine équipée — chauffage individuel.

4000 F. charges comprises.

Tél. : 01 46 48 75 79 après 19h.

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ — ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Մտաւորական եւ գրագէտ

Դասախօս՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Յունուար 29,
երեկոյեան ժամը 8·30-ին,

Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES
SABERATOURS
SEVAN VOYAGES

PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES

- ASSISTANCE A L'AÉROPORT
- ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
- RÉSERVATION D'HÔTEL
- LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
- EXCURSIONS GUIDÉES
- VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE

PRIX
PARIS-EREVAN-PARIS A PARTIR DE 3700F
RENSEIGNEMENTS ET RESERVATIONS SUR SIMPLE APPEL

PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL

SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53

SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26

EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 85 48 - FAX 52 54 48

EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES

STUDIO VICKEN · PARIS 96

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18-19
SAMEDI - DIMANCHE
18-19 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.030 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 72e ANNEE — N° 19.030

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

ԴԱՐՁԱԿԷՏ՝ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԻՕՍԷԵԱՆ

Հայաստանի նոր վարչապետ Արմէն Սարգսեան մինչ բեմէն կը խօսէր զինք ունկնդրելու եկած Պոսթընահայերու հաւաքին, մեր առաջին մտածումը եղաւ թէ նախագահ Լեւոն Տէր-Պետրոսեան ընտրած է ճիշդ մարդը՝ ճիշդ ժամանակին իր նախագահական Բ. շրջանի որպէս նախարարապետ: Երկրորդ մտածումը եղաւ թէ լուրջ տուեալներ կան խորհելու թէ հիմնական փոփոխութիւններ տեղի պիտի ունենան Հայաստանի ներքին կեանքին մէջ:

Արմէն Սարգսեան կը պատկանի այն մարդոց խումբին որոնք առանց մեծ ճիգ ընելու համակրանք կը ներշնչեն ու ապա նաեւ՝ վստահութիւն: Այդ զգացումը կ'արթննայ անոր դրսեւորած չատ մը դիծերէն. - անձը երիտասարդ է, կ'երեւի պարզ եւ ուղղամիտ՝ գիտական առարկայականութեամբ, զերծ է հայրենի չարք մը հանրային անձնաւորութիւնները բընորոշող չատախօսութիւններէն որոնց ճոռոմ խօսքերը առաւելաբար կը միտին ճշմարտութիւններէն հեռանալու, կը մըչակէ ծրագիրներ որոնց անմիջական կենսական կարիքը ունի հայրենի ժողովուրդը եւ որոնց իրագործումը մտածումն եւ իղձն են նաեւ Սփիւռքահայութեան: Վարչապետը խուսափեցաւ ազգայնաչունչ հռետորական յայտարարութիւններէ, եթէ նկատի չառնենք «մենք յաղթական ժողովուրդ ենք, մենք յաղթութիւն տարած ժողովուրդ ենք» թերեւս անխուսափելի արտայայտութիւնը:

Անչուչտ այդ ծրագիրները ուղղութիւնն եւ ցուցմունքներն են վերընտիր նախագահին: Այսուհանդերձ, այդ ուղղութիւնը հաւատարմօրէն գործադրողը կրնայ ըլլալ այն պատասխանատուն՝ որ լիովին կը հաւատար անոր, կը բաժնէ եւ իր կը նկատէ ծրագիրները եւ կը դրսեւորէ անհրաժեշտ կամքն ու քաղաքական իմաստութիւնը դանոնք իրագործելու: Ահա այդ անձն է որ առաջին հայեացքով կ'երեւայ Հայաստանի վարչապետը որ պաշտօնի կոչուեցաւ չուրջ երկու ամիս առաջ, եւ որուն վերջին երեք տարիներու ձեռք ձգած քաղաքական փորձառութիւնը՝ որպէս Անգլիոյ, եւ միաժամանակ եւրոպական այլ երկիրներու մէջ Հայաստանի դեսպան անկերեւաբար իր բարեբար օգուտը ունեցած է իր կազմաւորման մէջ:

Ուչադրութենէ չէր վրիպեր վարչապետին խօսքերուն եւ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Նոր Տարուան ուղերձին բովանդակութեան հանդիպութիւնը: Հայաստանի նախագահական վերջին ընտրութիւններուն արդիւնքները եւ անոնցմով ժողովուրդին արտայայտած դժգոհութիւնները լուրջ նկատառման ենթակայ էին նախագահին կողմէ: Ամանորի առթիւ նախագահը իր վճռական հաւաստիացումը կուտար «յառաջիկայ տարում իրականացնելու այն բոլոր ծրագրուած միջոցառումները, որոնք ուղղուած են հանրապետութեան բարոյա-իրաւական մթնոլորտի բարելաւմանը, կադրային քաղաքականութեան կատարելագործմանը, կաշառակերութեան եւ վարչական անօրինականութիւններու դէմ պայքարի ծաւալմանը, հանրային կարգապահութեան ապահովմանը, վճառումային պարտաւորութիւններու կարգաւորմանը»:

Վարչապետը աւելի յստակ եւ չեշտակի կ'արտայայտէր վերի միտքերը: Ի մտի ունենալով ընտրական դասերը եւ Հանրապետութեան ժողովրդավարական դըրոյթին ստուեր տածող դէպքերը, որոնք վտանգաւոր համեմատութիւններ ստացան անպատասխանատու պոռթկումներով, Սարգսեան իր կառավարական ծըրագիրը կ'ամփոփէր երեք գլխաւոր բաժիններու մէջ. - Դեմոկրասի, Դեմոկրասի եւ Տնտեսական աճում ու բարեփոխութիւններ:

Այս «դեմոկրասին» որպէս բանալի բառ եւ ծրագիր մը կը դրսեւորուէր, քանի որ Հանրապետութեան նոյնիսկ տնտեսական անարգել զարգացումը կը պայմանաւորուէր անով: Անչուչտ թէ «ժողովրդականութիւնը բան մըն էր, որ ամէնօրեայ աշխատանք կը պահանջէր: Ան բան մը չէր, որ առաւօտ մը կ'արթննաս եւ կը գտնես կամ չես գտներ»:

Ամերիկահայ ունկնդիրներէ բաղկացած յորդուն հանդիսասրահի մը համար, ուր ներկայ էր նաեւ Երեւանի մօտ Միացեալ - Նահանգներու դեսպան Փիթըր Թոմըսն (ի դէպ, այս վերջինը խօսք առնելով նաեւ ըսաւ թէ «Հայաստան կը գտնուէր ճի՛շդ ուղղութեամբ եւ ճիշդ ղեկավարութեամբ»), աւելի քան հաճելի էր լսել նման հաստատում մը: Սակայն այդ «Դեմոկրասի» կրկնակ ծրագիր - բառերը չէին նպատակադրեր ունկեր չոյելու: Ժողովրդավարութեան զարգացումին եւ անոր արմատաւորման հետապնդումը կը նկատուի Հայաստանի փոխանցման շրջանի այս երկրորդ փուլին գլխաւոր մէկ ծրագիրը: Այս կէտը աւելի եւս չեշտուեցաւ երբ վարչապետը յայտարարեց թէ որոշած էր ջնջել Տեղեկատուութեան Նախարարութիւնը. «Լրասփիւռը պէտք չէ հակակշռուի պետութեան կողմէ», ըսաւ ան: Ժողովրդավարական երկիրներու մէջ Տեղեկատուութեան Նախարարութիւնները որակուած են Ստախօսութիւններու Նախարարութիւն: Պետական իշխանութիւն մը իր խօսքը ըսելու համար ունի բազմաթիւ միջոցներ, որոնց կարգին՝ պաշտօնական բանբերը: Սակայն երբ հարկ կը տեսնուի առանձին նախարարութեան մը ստեղծումին անոր համար, ապատեղեկատուութիւնը կը ստանայ պաշտօնական հանգամանք:

Վարչապետ Սարգսեան երկխօսութեան ջերմ պաշտպան մըն է: Ան արդէն յարաբերութեան մէջ մտած է Հայաստանի կուսակցութիւններուն եւ նոյնիսկ փոքր կազմակերպութիւններու հետ: Նկատելի իրողութիւն՝ սրահին առաջին չարքին նստած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան ղեկավարներ, ներառեալ Բիւրոյի անդամ մը՝ Ուաչինկթընէն: Անոնց հետ էր Հայաստանի Հ. Յ. Դ.-ի քաղաքական ներկայացուցիչ՝ Ռուբէն Յակոբեան, որ երկու օր ետք ելոյթ պիտի ունենար նոյն սրահին մէջ: Վարչապետը իր երկխօսութեան կողմնակցութիւնը վկայող երկու նշանովի ակնարկութիւններ ըրաւ Ռուբէն Յակոբեանի ուղղութեամբ:

Յստակ է որ Երեւանի իշխանութիւնները դուռը բաց ձգած են Հ. Յ. Դ.-ի հետ ձգտուածութիւնը մեղմացնելու քայլերու առջեւ: Այս առընչութեամբ նշանակելի է ԴՐՕ խումբին դատավարութեան ելքը, որով կ'անջատուէր ահաբեկչական կազմակերպութիւնը Դաշնակցութենէն: Այդ կապը իրողական թէ ենթադրեալ ըլլար, որոշ է որ քաղաքական վճիռ մըն է որ դատարանը կ'արձակէր փակելու համար մնայուն տագնապ պատճառող եւ ընդդիմութեան կողմէ Երեւանի դէմ գործածուող թղթածրար մը: Քաղաքական մթնոլորտի ընդհանուր մեղմացումը չոչափելի դարձնող արտայայտութիւն մը կ'ընէր նաեւ վարչապետը երբ կ'ըսէր թէ «ցոյցերը դադրած են Երեւանի մէջ»:

Սփիւռք - Հայրենիք կապերը եւ գործօնները նաեւ փոփոխութիւն կը կրեն: Սփիւռքահայուն հանդէպ մօտեցումը ըսկըսած է նոր երանգաւորում ստանալ, անկախութեան առաջին տարիներուն քիչ մը այլամերժ - ինչ կը վերաբերի մանաւանդ քաղաքական կառոյցներուն - դիրքաւորումէ մը ետք: Սարգսեանի համար նոյնիսկ խորթ կը հնչէ «սփիւռքահայ» բառը: Իրեն համար Հայերը մէկ եւ նոյն ընտանիքին անդամներն են, որոնց մէկ մասը կ'ապրի Հայաստանի մէջ իսկ միւսը՝ Հայաստանէն դուրս, եւ որոնք բոլորը օր մը, հոգ չէ եթէ ոչ չուտով, «դառնալու են, ուր որ ալ ապրեն, Հայաստանի լիարժէք եւ լիիրաւ քաղաքացի»:

Ազատութեան այլապէս մէկ դրաւականը կը կազմէ բազմերես արդարութիւնը եւ քաղաքացիներու հաւասարութիւնը օրէնքի առջեւ: Անոնց եւ արծարծուած այլ նիւթերու մասին արտայայտուիլը, սակայն, մաս չի կազմեր ներկայ յօդուածին:

Վարչապետ Արմէն Սարգսեանի մասին մեր վերջին մտածումը եղաւ, ինչ որ եղած էր սկիզբը. - Ճի՛շդ մարդը, որ օժտուած է ոչ միայն հարազատ պատգամաբերը ըլլալու նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, այլ նաեւ անոր ծրագիրները նոր ոգիով եւ միջոցներով իրագործող պետական գործիչը, իսկ մեր երկրորդ մտածումն էր թէ հայրենի ներքին քաղաքականութիւնը կը գտնուի դարձակէտի մը սեմին: Անչուչտ ընթանալիք ճամբան երկար էր, «սակայն գիտենք թէ ո՛ւր կ'երթանք»:

Ծրագիրներ որոնք իրագործելի են եթէ - ու կը մէջբերենք դարձեալ Լ. Տէր-Պետրոսեանի ուղերձէն վերջին պարբերութիւն մը -, «մենք կարողանանք ապահովել մեր ժողովրդի համերաշխութիւնն ու երկրի ներքին կայունութիւնը, որին համար խոստանում եմ չխնայել ոչ մի ջանք»:

Փարիզ, Յունուար 16

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ ՄՈՍԿՈՒԱ ԳՆԱՑ

Ինչպէս ծանօթ է, վարչապետ Ա. Սարգըսեան չաբթուան մը այցելութիւն կատարեց Միացեալ - Նահանգներու դաշնագան քաղաքները, չարք մը կարեւոր տեսակցութիւններ ալ ունենալով:

Յունուար 13-ին Սպիտակ Տան մէջ ընդունուած է ԱՄՆ-ու փոխ-նախագահ Ալ Կորի կողմէ: Վարչապետը ընդառաջելով իր խօսակիցին խնդրանքին, ներկայացուցած է Հայաստանի իրավիճակը՝ իր նշանակումէն ի վեր, չեշտելով մակրօտնտեսութեան կայունութեան պահպանման, սեփականաչնորհման գործընթացի զարգացման, կաշառակերութեան վերացման եւ բարեփոխումներու իրագործման ուղղուած օրէնքներու կարեւորութիւնը: Նշած է նաեւ կուսակցութիւններու հետ, առանց զանազանումի, երկխօսութեան դիմելու կառավարութեան պատրաստակամութիւնը: Վարչապետը ամփոփելով ըսած է թէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը հիմնըւած է ժողովրդավարական սկզբունքներու եւ տնտեսական բարեփոխումներու վրայ եւ այս առթիւ չնորհակալութիւն յայտնած է ԱՄՆ-ու իշխանութիւններուն, Հայաստանի իրենց ցոյց տուած օգնութեան համար: Իսկ Ալ Կոր ընդգծած է իրաւական բարեփոխումներու կարեւորութիւնը Հայաստանի տնտեսութեան մէջ օտար ներդրումներ հրապուրելու տեսանկիւնէն: Ան յայտնած է նաեւ իր գոհունակութիւնը եւ խոստացած նեցուկը՝ Առեւտուրի Համաշխարհային Կազմակերպութեան Հայաստանի անդամակցութեան հարցին մէջ:

⁂

«Ուիճըրթ Պէվըրլի Ուիլչայր» պանդոկին մէջ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին ալ վարչապետը հակիրճ կերպով ներկայացուցած է կառավարութեան յառաջիկայ հնգամեայ ծրագիրը, աւելցնելով որ անցած հինգ տարիներուն գործուեցան սխալներ: Կոչ ըրած է Սփիւռքահայութեան, մասնաւորաբար ԱՄՆ-ու հայ համայնքին որ կամուրջ հանդիսանայ ամերիկեան կառավարութեան եւ Հա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՄԷԹՐ ՀՐԱՉԵԱՅ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ

Թէքէեան Մշակութային Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը կը գուժէ Միութեան հիմնադիրներու Մարմնի վեթերան անդամ եւ ազգային գործիչ մէթր Հրաչեայ Սեդրակեանի մահը որ պատահած է Պէյրութի իր բնակարանին մէջ, Հինգչաբթի, Յունուար 16-ին:

Ողբացեալը ծնած էր 1916-ին Եօզկաթ: Իր ուսումը ստացած է նախ Յիսուսեան Հայրերու Պէյրութի Ս. Գրիգոր Ճեմարա՛նը, ապա՝ նոյն Հայրերու Սէն-Ժոզէֆ համալսարանը, ուրկէ իրաւաբանական ճիւղը աւարտած է 1940-ին եւ նետուած փաստաբանական ասպարէզ:

55 տարիներու երկայնքին ունեցած է ազգային, քաղաքական եւ կուսակցական բեղուն գործունէութիւն: Նախ մտած է Հ. Բ. Ը. Միութեան երիտասարդական ընկերակցութեան մէջ, ապա, յաջորդաբար եղած է Անդրանիկ ակումբի վարչական եւ կրտսերներու վարիչ եւ 25 տարի անդամ, յետոյ փոխ-ատենապետ Ընկերակցութեան Կեդրոնական Վարչութեան: 1940-ին գլխաւոր հիմնադիրը եղած է Հ. Ե. Ը.-ի համալսարանական Ուսանողաց Միութեան, մշակած անոր ծրագիր-կանոնագիրը: Վեթերան անդամ է Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ երկար տարիներ եղած է ատենադպիրը Լիբանանի Շրջանակային յանձնաժողովին եւ կեդրոնական վարչական ժողովի որոշումով դարձած է Պատուակալ անդամ Միութեան եւ Միութեան Լիբանանի Շրջանակային յանձնաժողովին: Շրջան մը անդամ եղած է Լիբանահայոց Թեմի Ազգ. Գաւառական եւ քաղաքական ժողովներու: 1947-ին ան եղած է հիմնադիրներէն Թէքէեան Մշակութային Միութեան: Ատենադպիրն էր Միութեան Հիմնադիրներուն Մարմնին: Իր գլխաւորութեամբ եւ գաղափարակից ընկերներու ջանքերով 1951-ին բացուած են Պէյրութի Թէքէեան Վարժարանները, որու պետական արտօնատէրն է: Ան կանուխէն անդամակցած է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան եւ վարած պատասխանատու պաշտօններ: Աշխատակցած է «Զարթօնք»ի եւ Ռամկավար մամուլին, ընդհանրապէս:

⁂

Մէթր Հրաչեայ Սեդրակեանի յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Կիրակի, Յունուար 19-ին:

ԶՐՈՅՑ ՄԸ՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԶԻՆ ՄԱՍԻՆ

Անկախութեան առաջին հնգամեակին քաղաքական բնագաւառի պատահարներուն առօրեայ հեւքին ու մտահոգութիւններուն մէջ բաւական մէկդի ձգուեցան այլ մարզեր: Գիտութիւնը եղաւ անոնց գլխաւորներէն: Պարբերաբար գրուեցաւ այս մասին. նորանկախ պետութիւնը չէր կրնար բնականաբար խորհրդային շըրջանի հզօրութիւնը տալ այդ ոլորտին որ տուժեց ամէնէն աւելի պատրաստուած, յաճախ միջազգային վարկի տիրացած գիտնականներու մեկնումով: Մինչ որոշ ցաւով արձագանգ տրուեցաւ այդ մեկնումներուն ու անոնք կազմեցին թերեւս միակ պարագան երբ երեւոյթին համար քննադատուողը, մեղադրուողը այդ քայլը առնողները չեղան: Երկրին նոր իշխանութիւնը գտնուեցաւ թիրախի դիրքին վրայ, քանի որ ուղեղներու արտագաղթին դէմ լուրջ միջոցներու չէր ձեռնարկած, կամ չէր կրցած ձեռնարկել: Իսկ ամէնուն համար յստակ էր որ գիտնականը չէր կրնար երկար ատեն աշխատանքի պայմաններէ զուրկ նստիլ ձեռնածալ ու առանց ժանգոտելու սպասել լաւագոյն օրերու: Ու մեկնեցան յատկապէս անոնք որոնք ամէնէն արժանիներն էին այդ կոչումին, անոնք որոնք իրենց դիրքն ու վկայականները չէին պարտեր ԽԾԲ-ի (խնամի, ծանօթ, բարեկամ) միջամտութեան կամ ազդեցութեան:

Նոր պայմաններուն ծանրութիւնը կրեցին հաստատութիւններն ալ. Մատենադարան ու Ակադեմիա, գրադարան ու համալսարան տուժեցին կարեւոր չափերով: Յատկապէս առաջին շրջանին, հայաստանեան մամուլէն անպակաս էին տրտունջները, օժանդակութեան կոչերը: Կային շէնքերու, ջեռուցումի, գրական պահեստներու պահպանութեան, Մոսկուայէն գիտական մամուլը փոխադրելու, եւայլն այլազան հարցեր: Յետոյ, ժամանակին հետ գտնուեցան կամ ստեղծուեցան միջոցներ, կամ հաւանօրէն յաղթանակեց համակերպելու երեւոյթը ու այսօր նոյնքան տրտունջ – եթէ նոյնիսկ կը բարձրանայ,– չի լսուիր գիտութեան մարզէն:

Գիտութեան Ակադեմիայի նախագահ Ֆադէյ Սարգսեանի հետ այս բնագաւառին մասին կատարուած զրոյց մը պատճառ եղաւ այս անդրադարձին: Ան վերջերս արժանացաւ «տարուան մարդը» կոչումին եւ պարգեւատրուեցաւ ոսկի մետալով :Այդ առիթով զինք շնորհաւորած է ու զրոյց ունեցած՝ Եդուարդ Շահինեան («Հայաստան», Յունուար 1): Հետաքըրքրականը այն է որ Ֆ. Սարգսեանի պատասխաններուն մէջ դժգոհութիւններէ, ժխտականներէ շատ աւելի է գոհունակութեան եւ դրականներու բաժինը: Երկրին գիտական թիւ 1 հաստատութիւնը գլխաւորողի դի՞րքն է որ դեր ունի այս երեւոյթին մէջ, «տարուան մարդը» կոչումին եւ ոսկի մետալի՞ն ազդեցութիւնն է, թէ իսկապէս Հայաստանի գիտութեան բնագաւառը կրցած է որոշ կայունացումի մը հասնիլ ու նայիլ ապագային: Ճիշդ է որ Ֆ. Սարգսեանի պատասխանները անթերի պատկեր մը չեն գծեր, բայց գոհունակութեան շեշտ մը կը կրեն, սպասումներու, յոյսերու ներկայութեան զուգահեռ:

Ան նախ կ'ամփոփէ 1996-ի ընթացքին ձեռք ձգուածները. հետազօտութեան մարզին մէջ կան յաջողութիւններ: Բացատրութիւններէն յայտնի կ'ըլլայ որ բնապահպանութիւնը որոշ տեղ մը կը գրաւէ տարուած աշխատանքին մէջ: Յատկապէս Սեւանի հարցերուն մարզը:

Ակադեմիայի նախագահը այս շրջանակին մէջ կը խօսի ընկերային գիտութիւններու մէջ արձանագրուած յաջողութիւններու մասին ալ. օրինակ, Պատմութեան հիմնարկը հրատարակութեան պատրաստած է «Հայ ժողովրդի մասնակցութիւնը հայրենական մեծ պատերազմին» աշխատութիւնը: Տնտեսագիտութեան շրջանակին մէջ մշակուած է անցման շրջանի ազգային տնտեսութեան կազմակերպումի հարցը: Կ'ըսէ նաեւ թէ որոշ արդիւնքներ ունին փիլիսոփայութեան եւ իրաւունքի, գրականութեան, արուեստի հիմնարկները. որոշ աշխատանք կատարուած է ցեղասպանութեան Թանգարան – հիմնարկին կողմէ:

Յատուկ կերպով կը յիշէ Ակադեմիային գիտական համակարգիչի ցանցը որուն շնորհիւ հայ գիտնականներ կարելիութիւնը կ'ունենան հեռակայ գիտաժողովներու, դասախօսութիւններու մասնակցելու, շատ ուրիշ երկիրներու գիտնականներուն հետ: «Մեր գիտնականները այդ սպասարկութեան օգնութեամբ էնթէրնէթի միջոցով գտնում են համագործակիցներ, միջազգային նախագծերն իրականացնելու համար» կ'ըսէ ան:

Ֆ. Սարգսեան մինչեւ հիմա հնչող մեղադրանքներուն հակառակելով, արձանագրուած դրականներուն մէջ կարեւոր ազդակ կը նկատէ «իշխանութիւնների դրական դերը եւ մօտեցումները գիտական ներուժի պահպանման եւ զարգացման նկատմամբ»: Ատոր գլխաւոր ապացոյց կ'ընդունի նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի 1993 Մարտ 9-ի հրամանագիրը որով «Ակադեմիայի համար ամենածանր ժամանակահատուածում ամրագրեցին նրա դերն ու տեղը»: Պատրաստութեան փուլին մէջ են «Գիտութեան մասին» եւ «Գիտութեան ակադեմիայի մասին» օրէնքներուն նախագիծերը որոնցմով աւելի եւս կը կանոնաւորուի մարզը:

Ըսելով որ երկիրը խորհրդային միջոցները չունի թիկունք կանգնելու համար գիտութեան մարզին, Ֆ. Սարգսեան կարեւոր կը նկատէ գրաւել միայն այն ասպարէզներով որոնց մէջ կան յաջողելու կարելիութիւններ:

1997-ի համար ակադեմիայի կարեւորագոյն խնդիրը պիտի ըլլայ գիտական ներուժին պահպանումը, անոր զարգացումը եւ ներգրաւումը երկրին հիմնական հարցերը լուծելու գործին: Եթէ կարելի չըլլայ այդ ներուժին նոյնութեամբ պահպանումը, Հայաստանցի գիտնականը շատ շատ թէքնիք աւելի ցած մակարդակով պիտի կրկնէ համաշխարհային գիտական նուաճումներով ստեղծուած արժէքները որոնք միջազգային շուկային վրայ մրցակցութեան տոկալու յատկանիշ պիտի չունենան: Հոգածութեան յայտնի բաժին մըն ալ կ'երթայ գիտական դպրոցներուն, ուղղութիւններուն որոնք ստեղծուած են Հայաստանի մէջ ու համաշխարհային ճանաչումի արժանացած: «Դրանք մեր հարստութիւնն են եւ կորցնելու իրաւունք չունենք» կ'ըսէ Ֆ. Սարգսեան, յոյս յայտնելով որ 1997-ի ընթացքին այս ուղղութեամբ դրական քայլեր կ'առնուին:

Ինչ կը վերաբերի ակադեմիային ունեցած համագործակցութեան եւ միջազգային կապերուն վիճակին մասին, նախագահը կ'ըսէ թէ աշխոյժ էր մանաւանդ հայեւֆրանսական գործակցութիւնը: Ատոր գլխաւոր տեղը եղած է Բիւրականի աստղադիտարանը, ապա ճշդուած է Գեղամայ լեռնաշղթային հիւսիսային մասին եւ Սեւանի լիճին աւազանին հրաբըխային գործօնութեան աստիճանը: Մոսկուայի գործակցութեամբ ալ ուղեղի հետազօտութեան աշխատանքներ կատարուած են:

Զրոյցին վերջին մասին մէջ Ֆ. Սարգսեան կը վստահեցնէ թէ Ակադեմիային քադրային քաղաքականութիւնը հիմնըւած է գիտական ժառանգութեան սկըզբունքին վրայ եւ թէ ոչ մէկ ժամանակաւոր դժուարութիւն չի կրնար անկէ շեղում պարտադրել: Նիւթականի շուրջ հարցեր կան հրատարակչական գործին մէջ. որոշ աշխատանքներ լոյս տեսած են, բայց շատ ձեռագիրներ ալ այդ բախտին կը սպասեն: Պակսած են աւարտաճառ ներկայացնելու դիմումները, ինչ որ նոյնպէս հետեւանք է մասնագիտական ուսման կազմակերպչական հարցերուն, քանի որ շատ բան փոխուած է հոս ալ:

Զրոյցը կ'աւարտի «Ես լաւատես եմ եւ հաւատում եմ մեր գիտութեան վերելքին» արտայայտութեամբ որ քաղաքավարական, հաճոյախօսական տարազէն աւելին ըլլալու տպաւորութիւնը կը ձգէ, նկատի առած արտասանողին դիրքն ու հանգամանքը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԱ՜Յ ԻՆՁ, ՎԱ՜Յ ԻՆՁ, ՎԱ՜Յ ԻՆՁ

Ականջներուս մէջ կը հնչեն Նարեկացիին ինքնաքննադատութիւնները: Անօրինակ մեղայագիր մը եւ խոստովանանք մը ահաւասիկ: Նարեկի վանքի սուրբը չարունակ ինքզինք կը կշտամբէ, ինքզինք կը մեղադրէ: Բայց ի՛նչ գրական պատկերներ, բանաստեղծական պատկերներ կը գտնէ այդ կշտամբանքը ընելու ժամանակ: Կարդա՛նք սա հատուածը.

«Իսկ ես ինծի այնքան բարիք գործող Աստուծոյ երախտիքները լքեցի ու չարին ետեւէն գացի չարին հետ միասին դժոխքին յատակը դիտելու համար: Ահա ես անարժան եմ բարիքի: Ապերախտ եմ: Անընդունակ եմ սիրոյ: Մեղքի կապերով կաշկանդուած եմ: Երկնամունքիս խորերէն վիրաւորուած եմ: Արմաւենիի ծառ մըն եմ կորատուած: Գինի եմ քացխած: Ցորեն եմ հեղեղէ քշուած: Մուրհակ մըն եմ աւրուած: Վճիռ մըն եմ պատռուած: Կնիք մըն եմ այլակերպուած: Նմանութիւն մըն եմ փոխուած: Վերարկու մըն եմ այրած: Բաժակ մըն եմ կորսուած: Մարգարիտ մըն եմ մանրուած, նեցուկ մըն եմ խորտակուած: Ձէթ եմ աղբանոցին մէջ թափուած, կաթ եմ մոխրակոյտի վրայ վազած: Մահապարտ մըն եմ մարդասպաններու գունդէն: Որովհետեւ մարգարէներուն ձայնովը միշտ խրատուած է անձս, սակայն բնաւ չէ զգաստացած: Հոս արհամարհուած եմ եւ հոն խայտառակուած: Հոս հեծեծանք ու հոն հառաչանք: Հոս խղճի խայթ ու հոն հատուցում: Ոչ օրերս համրանք ունին, ոչ ալ ժամանակները վերջ»:

Ես չեմ գիտեր թէ Սուրբ Գրիգոր Նարեկացի ի՛նչպիսի անհաշիւ մեղքեր գործած է որ ինքզինք այսքան մեղաւոր կը զգայ: Բայց իր ողբը, իր «ողբաձայն հեծեծանքները» ականջներուս մէջ անպայման կը հնչեն ամէն անգամ որ կը մտածեմ մեղքի ու ապաշխարութեան մասին: Մանաւանդ երբ Պատարագի ժամը Սուրբ Հաղորդութեան բաշխումի ժամին կը մօտենայ եւ ես կը տեսնեմ թէ ինչպիսի շարժում մը կը սկսի այն հաւատացեալներուն մօտ որոնք այդ օր Հաղորդութիւն պիտի առնեն: Անոնք աջակողմեան դասուն դրան առջեւ կը սպասեն որ Քահանայ մը գայ ու հոն խոստովանանք ընել տայ անոնց: Ամէն անգամ որ ես ալ միացած եմ այդ հաւատացեալներուն եւ գըլուխս հակելով մօտիկ ըրած եմ խոստովանանք ընել տուող քահանային կարդացածը, զարհուրելով զարհուրած եմ մեղքերու ու մեղանչումներու այն անվերջանալի շարքին վրայ, զոր Քահանան կարդացած է եւ կը կարդայ գլխուս վերեւ: Աստուա՛ծ իմ, մեղանչելու որքա՛ն շատ տեսակներ կը յիշուին Քահանային կարդացած աղօթքին մէջ: Նարեկացիէն մինչեւ հոս կարծես միայն մէկ քայլ կայ եւ մենք ալ կրնանք զմեզ այնքան մեղաւոր ու Տիրոջ ներողամտութեան անարժան նկատել, որքան ինքզինք կը նկատէր Նարեկացին: Կը զարհուրիմ մեղքերու առատութենէն, բայց կը հիանամ ապաշխարանքի աղօթքին գեղեցկութեան ու բովանդակութեան վրայ: Կարծես աղօթք չէ, այլ ընկերաբանութեան ու հոգեբանութեան դասաւանդութիւն:

Քահանան մեր բերնէն կը կարդայ ահաւասիկ այն մեղքերը, զորս մենք գործեցինք հոգիով, մտքով ու մարմնով, խօսքով ու գործով, կամաւ թէ ակամայ, գիտութեամբ եւ անգիտութեամբ: Յետոյ մեզ կը հրաւիրէ «մեղա՛յ» ըսելու:

Մենք մեղանչեցինք նախ հոգիով եւ հոգիին կարողութիւններով, որոնք են՝ խորամանկութիւն, անզգամութիւն, յանդըգնութիւն, մինչեւ իսկ երկչոտութիւն, կամ չռայլութիւն, յուսահատութիւն, թերամտութիւն եւ դեռ ինչե՛ր:

Մենք մեղանչեցինք ապա մտքով եւ մտքին կարողութիւններով՝ որոնք են չար մտածումները, ատելութիւնը, ոխակալութիւնը, թուլութիւնը, նենգութիւնը, պոռնկական ձգտումները, եւ դեռ ինչե՛ր:

Ապա մենք մեղանչեցինք մեր մարմնով ու մարմնին կարողութիւններով՝ որոնք են անպարկեշտ շարժուձեւերը, սրտի ցանկութիւնները, անբարոյ ու աղեղ խօսակցութիւնները, ականջներով մեղանչական բաներ լսելու ցանկութիւնը, մինչեւ իսկ ծոյլ ծոյլ յօրանջումը եւ դեռ ինչե՛ր:

Եւ տակաւին մեղանչեցինք մեր լեզուով, մեր ձեռքերով, մարմնի բոլոր անդամներով, այսինքն հինգ զգայարաններով ու վեց շարժումներով՝ դէպի վեր, դէպի վար, աջ ու ձախ եւ ետին ու առջեւ: Մենք մեղանչեցինք եօթը մահացու մեղքերով՝ որոնք են հպարտութիւն, նախանձ, բարկութիւն, ծուլութիւն, ագահութիւն, շատակերութիւն, անբարոյականութիւն:

Քահանան չարունակ կը համրէ այս փունջը, մեզ կը հրաւիրէ «մեղայ» ըսելու եւ ինք ալ կը մաղթէ, Աստուած թողութիւն շնորհէ:

Եւ սակայն մեր մեղքերը վերջ չունին: Մենք տակաւին մեղանչեցինք տասը պատուիրաններուն դէմ, հաւատարիմ չեղանք մեր յանձնառութիւններուն, ըրինք այն ինչ որ պէտք չէր ընէինք եւ չըրինք այն ինչ որ պէտք էր ընէինք, մենք պատուիրանները ընդունելով հանդերձ թուլցանք անոնց գործադրութեան մէջ, չարը եւ բարին զանազանելով հանդերձ բարի գործերէն չեղեցանք մեր յօժար կամքով: Ուրեմն իրաւունք ունի Քահանան, երբ մեր անունով երեք անգամ կ'ողբայ. վա՛յ ինձ, վա՛յ ինձ, վա՛յ ինձ: Ո՞ր մէկը ըսենք մեր յանցանքներուն, ո՞ր մէկը խոստովանինք, որովհետեւ անթիւ են մեր յանցանքները: Եւ ահա հոս կը միանանք Սուրբ Գրիգոր Նարեկացիին ու մենք ալ կը գոչենք. Անասանելի են մեր անօրէնութիւնները, աններելի են մեր ցաւերը ու անբժշկելի են մեր վէրքերը, Մեղա՛յ Աստուծոյ:

Ամէն անգամ որ Քահանան կը կարդայ մեղքերու այս խոստովանութիւնը մեր բերնով, ես ինծի կը հարցնեմ. Աստուած իմ, ես կրնա՞մ գործած ըլլալ բոլոր այս յանցանքները: Բայց անմիջապէս վերջը ես ինծի կը հարցնեմ դարձեալ. Բայց, Աստուած իմ, կարելի՞ է որ ես ամէն օր չգործեմ այս յանցանքներէն քըսանը, երեսունը:

Ռ. Հ.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Յունուար 13-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան, ընդունած է Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդը, զոր կը գլխաւորէր Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը: Նախագահին տեղեկացուցած է, թէ Խորհուրդը պարբերաբար նիստեր կը գումարէ ամփոփելու համար կատարուած աշխատանքները եւ որոնելու՝ եկեղեցական կեանքի զարգացման միջոցները: Աւելցուցած է որ ներկայիս կը մշակուին Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ կանոնադրութեան մէջ կատարուելիք փոփոխութիւնները, ինչպէս նաեւ 1700-ամեակի կազմակերպութեան միջոցները: Իսկ նախագահը իր խօսքին մէջ յատկապէս անդրադարձած է Հայ Առաքելական Եկեղեցիին միասնականութեան կարեւորութեան եւ այդ ուղղութեամբ Խորհուրդին թափած ջանքերուն, բարձր գնահատելով զանոնք:

Նախագահը Յունուար 10-ին ստորագրած հրամանագրով վաւերացուցած է զանազան մարզերու մէջ համագործակցութեան շարք մը համաձայնագիրներ Ռումանիոյ, Գերմանիոյ եւ Վրաստանի հետ:

Լ. Տէր – Պետրոսեան այլ հրամանագրով մըն ալ Վարդան Ոսկանեանը նշանակած է Արտաքին նախարարի Ա. տեղակալ: Ան արդէն նախարարի տեղակալի պաշտօն կը վարէր 1994-էն ի վեր. յատկապէս զբաղած է Լ. Ղարաբաղի կարգադրութեան գործընթացով:

ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆԵՐ «ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՍՓԻՒՌՔ» ՆԻՒԹԻՆ ՇՈՒՐՋ

Կառավարութիւնը կը նախատեսէ «Հայաստան – Սփիւռք» փոխ – յարաբերութիւններու քննարկման նուիրուած հա–

մաղումարներ կազմակերպել: Անոնցմէ առաջինը տեղի կ'ունենայ Փետրուարին եւ կը կրէ հանրապետական բնոյթ, իսկ երկրորդը՝ Ապրիլ 24-ին, համահայկական բնոյթով, որուն կը մասնակցին Սփիւռքի տարբեր գաղութներէն, քաղաքական բոլոր կուսակցութիւններէն ներկայացուցիչներ: Հանդիպումները առիթ կ'ընձայեն քննարկելու Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններու ներկայիս պարզած վիճակը եւ զանոնք բարելաւելու, արդիւնաւէտ դարձնելու միջոցները:

⁂

ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՄՕՏ

Արտաքին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեան ընդունած է Ուկրանիոյ լիազօր դեսպան Ալ. Բոժկոն: Քննարկած են հայեւուկրանական յարաբերութիւններու զարգացման եւ ընդլայնման, նաեւ երկու երկիրներու միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւններու հաստատման Ե. տարեդարձին նշման առընչուող հարցեր: Նախարարը ընդունած է նաեւ Գերմանիոյ լիազօր դեսպանը՝ Տիկին Գաբրոլա Միւլլէր – Հոլթքէմփէրը, որուն հետ ուսումնասիրած է երկու երկիրներու միջեւ համագործակցութեան հարցեր:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈԹԱՏԵՏՐԵՐ

Ծափոնական «Զէ – նոն» հրատարակչութիւնը լոյս ընծայած է Ա. Յարութիւնեանի շեփորի քոնչերթոյի, Թաւջութակի էքսփրոմթի, քլարինէթի, դաշնակի եւ ջութակի թրիոյի, ինչպէս նաեւ Ա. Բաբաջանեանի հետ մշակած երկու դաշնակի համար «Հայկական Ռափսոտի»ի «Տօնական»ի նոթատետրերը: Ա. Յարութիւնեանի գործերը հրատարակուած կամ սալերով հրամցուած են արդէն Զուիցերիոյ, Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Միացեալ-Նահանգներու, Սպանիոյ, Ռուսաստանի եւ այլ երկիրներու մէջ:

⁂

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՌՈԳՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐԸ ԸՆԹԱՑՔԻ ՄԷՋ Է

Ծրագրի փոխ – տնօրէն Գաղիկ Մաթեւոսեան «Արմէնփրէս»ին յայտնած է որ 57 միլիոն տոլար արժողութեամբ ոռոգման այս ծրագրին 43 միլիոնը ապահոված է Համաշխարհային Դրամատունը եւ 8 միլիոնը վերաշինութեան զարգացման միջազգային կազմակերպութիւնը՝ իրենց վարկերով, 4 միլիոն 150 հազարը կառավարութիւնը, իսկ 2 միլիոն ալ գոյացած է ձեռնարկատէրերու ներդրումներէն:

1994-ին սկսած ծրագրով արդէն իրագործուած է 12 միլիոն 650 հազար տոլարի աշխատանք: Կատարուած են ջրատարի ցանցերու, ջրանցքներու, ոռոգման համակարգերու, յատուկ հորերու, ջրմուղ կայաններու կառուցման եւ վերանորոգման աշխատանքներ, եղած են ներդրումներ ջուր օգտագործողներու միութեան տեղծման նպատակով:

⁂

ՀԻՆ ՆՈՐ ՏԱՐՈՒԱՆ ՆՇՈՒՄԸ

Երեւանի Հանրապետութեան հրապարակին վրայ, Յունուար 12-ի գիշերը նշուած է հին Նոր Տարուան գալուստը՝ տօնահանդէսով մը, որուն ներկայ եղած է աննախադէպ բազմութիւն մը: Արդարեւ այս հանդիսութեան ներկայ եղած են աւելի քան 620 հազար հոգի:

⁂

ԹԷՆԻՍ

Հայաստանի թէնիսի խումբը որ կը բաղկանայ Արտակ Յարութիւնեանէ, Անդրէյ Մակիչեանէ, Հայկ Յակոբեանէ, Դաւիթ Բաբայեանէ եւ Հայկ Դարբինեանէ (պահեստ) ու մարզիչ Մարթէն Պետրոսեանէ մեկնած է Տաքար (Սէնէկալ) ուր մրցումներ կ'ունենայ Թէնիսի Տէյվիս բաժակի եւրօ-ափրիկեան գօտիի փուլի խաղերուն: Իր խմբակին մէջ են Սէնէկալ, Թոնիա եւ Լիխթնշթայն: Հայաստան իր առաջին մրցումը կ'ունենար Թանզանիոյ հետ:

⁂

ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻ ՄԸ ՀԵՌԱՆԿԱՐՈՎ

Շրջանի հարցերուն շուրջ Կովկասի երկիրներու համագումար կազմակերպելու մասին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի Լիզպոնի մէջ ըրած առաջարկին կապակցութեամբ Արտաքին նախարարութիւնը արդէն սկսած է ձեռնարկել քայլերու: Յունուար 14-ին, կառավարութեան ընդունելութիւններու Տան մէջ այս առընչութեամբ տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին նախարար Ալեքսանդր Արզումանեան յայտնած է որ նախարարութիւնը շփման մէջ է շահագրգռուած երկիրներուն հետ համագումարի օրակարգին պատրաստութեան աշխատանքներուն կապակցութեամբ:

Publications Reçues

SI TU CROIS, TU VERRAS LA GLOIRE DE DIEU

Méditations choisies

Pasteur Jean-Daniel SAHAGIAN

Publié par «l'Association des Amis du Pasteur Jean-Daniel Sahagian»,

55, ave. Victor Cresson,

92130 Issy-les-Moulineaux.

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՄՈՆՐԷԱԼԻ մէջ, Դեկտեմբեր 15-ին յատուկ բնոյթ առած է Ս. Յակոբի տօնակատարութիւնը, նախ կրօնական, ապա աշխարհական հանդիսութիւններով: Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ մէջ, պատարագած է հիւրաբար Մոնրէալ գտնուող Բերիոյ թեմի առաջնորդը՝ Սուրէն Արք. Գաթարոյեան: Կատարուած է խորանը պայծառացնող եօթը սրբանկարներու օծումը (գծագրութիւն եւ նուէր Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սիմոնեանի): Յաւարտ պատարագի, ձեռամբ Մեսրոպ Արք. Աշճեանի, տեղի ունեցած է եկեղեցւոյ նախագաւիթին զետեղուած անկիւնաքարերու, խաչքարերու եւ անուններու յուշատախտակի քօղազերծման արարողութիւնը, ներկայութեամբ կնքահայրերուն: Ապա, կրօնական բաժնին յաջորդած է ճաշ մը Հայ Կեդրոնի ՀՄԸՄ-Կամք մարզասրահին մէջ: Ս. Յակոբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան կողմէ, բարի գալուստ մաղթած է տիկին Տիրուհի Մանճիկեան, ապա անդրադարձած է Խաժակ Ծ. Վրդ. Յակոբեանի պաշտօնի կոչումին որպէս առաջնորդական փոխանորդ Գանատայի եւ հոգեւոր տեսուչ Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ: Խօսք առած են, յաջորդաբար, Արմէն Ա. Քհնյ. Իշխանեան, Խաժակ Ծ. Վրդ. Յակոբեան, Մեսրոպ Արք. Աշճեան, որուն կոչին ի պատասխան ներկաները 4000 գանատական տոլար նուիրած են Հայաստանի տարեցներու օժանդակութեան Ֆոնտին: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Ձեռնարկի աւարտին, շնորհակալութեան խօսքեր ըրած է Տիկին Մանճիկեան:

⁂

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Ս. Յակոբ վարժարանի շրջանաւարտներու Միութեան առաջին հանդիպումը տեղի ունեցած է Յունուար 3-ին Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, մասնակցութեամբ 100 շրջանաւարտներու: Բացման խօսքը արտասանած է Միութեան նախաձեռնող անդամներէն՝ Ալին Գանաճեան: Ելոյթ ունեցած է վարժարանի տեսուչը Յակոբ Պուլկարեան:

⁂

ՍԿԻՒՏԱՐԻ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Կիւլպէնկեան սրահին մէջ, Յունուար 4-ին, նախաձեռնութեամբ Միացեալ Երգչախումբի վարչութեան անդամներուն եւ համակիրներուն, նշուած է Գարեգին Պատրիարքի եւ Շահան Արք.ի եպիսկոպոսական ձեռնադրութեան երեսնամեակը: Առողջական պատճառներով Պատրիարքը ներկայ չէ եղած: Հանդիսութեան բացումը կատարած է դպրապետ Վահագն Սինանեան: Ուղերձ մը կարդացած է ատենապետ՝ Մարթէն Թաշճեան: Եղած են մաղթանքներ: Ուղերձ մը արտասանած է նաեւ Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդի անդամ՝ տոքթ. Արամ Ֆընտըք: Խօսք առած է Ս. Երկոտասան Առաքելոց Եկեղեցւոյ ատենապետ՝ Տիգրան Գէորգեան: Երգերէ եւ նուէրներու յանձնումէն ետք, շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է Շահան Արք.:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 17-ին ճաշ – խրախճանք մը տեղի ունեցած է կեդրոնին երէցներու Ընկերակցութեան վարչութեան նախաձեռնութեամբ: Բացման խօսքով հանդէս եկած է վարչութեան ատենապետ՝ տիկին Ռազմուհի Շահինեան: Օրուան գլխաւոր բանախօսը եղած է Շահէ Ծ. Վրդ. Փանոսեան: Խօսք առած են նաեւ Գանատայի դաշնակցային Խորհրդարանի անդամ՝ Սարգիս Ասատրեան եւ Յակոբ Ճանպազեան (Հ.Յ.Դ. Ս. Թէհլիրեան Կոմիտէ):

⁂

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Յովնանեան սրահին մէջ, Դեկտ. 21-ին ոգեկոչուած են Ս. Ստեփանոս Նախավկայի, նախասարկաւագի եւ առաջին մարտիրոսի յիշատակը եւ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետի տօները: Ս. Ստեփանոսի մասին ուսումնասիրուած դասախօսութիւն մը պատրաստած էր ՀՕՄ-ի ամէնօրեայ վարժարանի աշակերտուհի՝ Այտա Սուքարեան, որ իր դասընկերուհիին՝ Լոռի Ճանպազեանի հիւանդութեան պատճառաւ կարդացած է նաեւ անոր դասախօսութիւնը: Եղած են լուսաբանական հարցումներ: Խօսք առած է դպրապետ՝ Վարուժան Նիկոլեան, ապա՝ Տիկին Այտա Աթիկեան: Երգեր եւ պարեր խանդավառ մթնոլորտ մը ստեղծած են:

⁂

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտ. 31-ին, կազմակերպութեամբ կեդրոնին, տեղի ունեցած է Ամանորի աւանդական ճաշը, 500 հոգիի մասնակցութեամբ: Հանդիսավարը եղած է Յակոբ Աթիկեան: Գեղարուեստական բաժին մը գործադրուած է:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Յետոյ իմացայ որ այդ կինը Օրիորդ Մարկրիթ տը Պոտուէնն էր, իշխանին քարտուղարը, տնտեսուհին, խոհարարուհին, կնքապահը եւ դիւանապետը:

Պայմաններու մասին շատով համաձայնեցանք եւ նոյն օրն իսկ գործի սկըսայ:

Իշխանը իր այս Ֆրանսահայ մեծ բառարանը պատրաստած էր 1876-ին, բայց ձեռագիր վիճակի մէջ՝ մնացած էր տարիներով: Յետոյ երբ վերջապէս տիկին Լամպէրի առատաձեռնութեամբ որ ամբողջ տպագրութեան ծախքը նուիրած է, ձեռնարկած էր զայն հրատարակելու, հարկ տեսած էր ամբողջական սրբագրութեան մը:

Ահաւասիկ այդ սրբագրութեան գործին պիտի աշխատէինք միասին:

Ինէ առաջ իշխանը ուրիշ քարտուղարներ ունեցած էր երկու սեռէ, որոնց մէջ կը յիշեմ Տիկին Արշակուհի Թէոդիկ, Տիկին Զապէլ Եսայեան, Պր. Հրաչեայ Աճառեան, եւայլն:

Երբ ես գացի իր քով առաջին հատորին կէսը արդէն տպագրուած էր եւ միւս կէսին ձեռագիրներն ալ պատրաստ էին, հետեւաբար երկրորդ հատորին սրբագրութիւնները սկսանք ընել:

Գործը մեքենական պարզ աշխատութիւն մըն էր առանց մտային յոգնութեան եւ կրցայ շատ դիւրաւ վարժուիլ, մանաւանդ որ շատ աւելի խելացի աշխատութիւն մըն էր քան ինչ որ կ'ընէինք Եանէսքոյի հետ:

Բառագրքին պատրաստութեան համար իշխանին աղբիւրներն էին նախ՝ Ֆլամարիոնի ութ հատոր հանրագիտարանը որուն մէջ ամբողջ Ֆրանսերէն բառերուն ստուգաբանութիւնները եւ լատինական կամ յունական արմատները կը գտնուէին, յետոյ Նորայրի, Նուպարեանի եւ Տէմիրճիպաշեանի բառարանները, Ալիշանի Հայբուսակը եւ Բաջբերունիի երկհատոր գիտական բառարանը:

Իշխանը թէեւ լեզուաբանական հմտութիւն չունէր, բայց բառեր դարբնելու մասին բաւական ճաշակ ու կարողութիւն ունէր եւ իր շինած բառերուն շատը կարելի է խիստ վայելչօրէն գործածել:

Այս պատկերազարդ մեծածախք հրատարակութեան, ամբողջ ծախքերը վճարած է, ինչպէս ըսի, Տիկին Լամպէր, որուն նուիրուած է բառգիրքը:

Այդ Տիկինը բարեկամուհին է եղեր Մառի իշխանուհիին, այսինքն Լուսինեան իշխանի կնոջ, որ տարիներէ ի վեր մեռած էր եւ որուն ջրաներկ կենդանագիրը կը զարդարէր վիլլային ընդունելութեան սրահը:

Իշխանը բաւական արկածալից կեանք մը ունեցած է: Իր կրթութիւնը, եղբօրը հետ առած է Վենետիկի վանքը ուր յետոյ երկուքն ալ վարդապետ ձեռնադրըւած են Ամբրոսիոս Գալֆայեան եւ Խորէն Գալֆայեան անունով: Երկու եղբայր, Գաբրիէլ Այվազովսքի վարդապետին հետ եկած են Փարիզ վարելու համար Մուրատեան վարժարանը: Յետոյ երեքն ալ գժտուելով Մխիթարեան Միաբանութեան հետ դարձած են Հայ Եկեղեցւոյ գիրկը, բայց մինչդեռ Այվազովսքի եւ Խորէն Գալֆայեան վարդապետ մնացած են միշտ, Ամբրոսիոս խալիւսը մէկ կողմ նետած եւ եղած է Պարոն Գալֆայեան:

Նոյն միջոցին է որ ճանչցած է մեծահարուստ պառօնի մը հոմանուհին՝ որուն սիրահարը եղած է:

Ամբրոսիոս իր եղբօր հետ հետզհետէ մականունը փոխած է նախ՝ Նարպէյ եւ ետքը Լուսինեան դառնալով եւ Ամբրոսիոս կղերաբոյր անունն ալ փոխելով՝ Գուիտոն տոհմիկ ու ազնուական անունին եւ Իշխան տիտղոսն ալ շնորհելով ինքզինքին:

Ծերունի պառօնը մեռնելով՝ իր ամբողջ հարստութիւնը թողած է իր մանկամարդ հոմանուհիին, ինք ամուրի ըլլալով:

Այն ատեն հոմանուհին ամուսնացած է իր սիրահարին հետ եւ եղած է իշխանուհի Մառի Լուսինեան եւ որովհետեւ իր հարստութիւնը կը ներէր՝ երկու ամուսինները սկսած են ճշմարտապէս իշխանական կեանք մը վարել Փարիզի մէջ, հետզհետէ յարաբերութիւններու փայլուն շրջանակ մը կազմելով:

Իշխանուհին պառօնէն խոշոր տուն մը ժառանգած է որուն տարիներով վարձակալ եղած է Վիքթոր Հիւկօ, որուն հետ, այս առթիւ, Լուսինեանները մօտէն ծանօթացած են: Մառի իշխանուհին՝ մանկամարդ, գեղանի, մտացի ու խիստ տաղանդաւոր դաշնակահար, կրցած է հմայել Ֆրանսայի մեծ քերթողը որուն գրական երեկոյթներուն ներկայ կը գտնուէին եղեր իշխանն ու իշխանուհին: Վիքթոր Հիւկոյի մահուընէն ետքը՝ կառավարութիւնը անոր բնակած տունը ծախու առած է Լուսինեաններէն եւ կարծեմ տունն ալ մեծանուն բանաստեղծին նուիրուած թանգարանի մը վերածած է, տունը գտնուած փողոցին անունն ալ «Ավընիւ Վիքթոր Հիւկօ»ի դարձնելով:

Իրենց կեղծ իշխանութեան փայլը չնսեմացնելու համար. — Noblesse oblige — Մառի իշխանուհին իր հարստութիւնը առատաձեռնօրէն շռայլած է բարեգործական եւ կրօնական հաստատութիւններու եւ մեծածախք ընդունելութեանց, այնպէս որ իր մահուընէն ետքը. — Մառի դրեթէ երիտասարդ մեռած է — մեծ բան մը չէ կրցած թողուլ:

Կ'ըսէին թէ իր մնացորդ հարստութիւնը ամբողջովին կտակած է իր մանչ զաւկին զոր ունեցած էր պառօնէն եւ զոր Լուսինեան որդեգրած ու հարազատացուցած (légitime) էր, իր արքայական անունը տալով անոր: Իշխանուհին սակայն իր զաւկին պարտք թողած էր իշխանին որոշ ամսական մը տալ մինչեւ անոր մահը: Լուսինեանի գլխաւոր ապրուստը այդ ամսականն էր:

(Շար. 72)

ՄԱՐԹԻԿ – ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Պր. Ժաք Արթինեան, զաւակներն ու թոռները,

Տիկին Մարի – Ժան Խաչատուրեան, զաւակներն ու թոռները,

Տէր եւ Տիկին Իվ Արթինեան եւ զաւակները,

եւ ընտանիկան բոլոր պարագաները ցաւով կը ծանուցանեն

ԽԱՉԻԿ ԱՐԹԻՆԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 7-ին, 95 տարեկանին:

Ողբացեալը փափաքած էր որ իր մահուան առթիւ, առ ի երախտագիտութիւն նուէր մը ըլլայ «Յառաջ»ին որու բաժանորդ էր 1925-էն ի վեր: Առ այդ ընտանիքը 3000 Ֆր. կը նուիրէ:

ՈՉ ԵՍ Է ՄԷԹՐ ՀՐԱՉԵԱՅ ՍԵԴՐԱԿԵԱՆ

Ներկայիս կը դուժենք մահը Թէքէեան Մշակութային Միութեան Հիմնադիրներու Մարմնի վեթերան անդամ եւ ազգային անզուգական գործիչ Մէթր Հրաչեայ Սեդրակեանի, որ պատահած է Հինգշաբթի Յունուար 16-ին, Պէյրութի իր բնակարանին մէջ:

Յուղարկաւորութիւնն ու թաղման կարգը տեղը պիտի ունենան Կիրակի, Յունուար 19-ին:

Փոխան ծաղկեպսակի նուիրատուութիւնները կը կատարուին Պէյրութի Վահան Թէքէեան Վարժարանի սաներու ֆոնտին:

Թ. Մ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

Յունուար 16, 1997

Dîner annuel

des Amis de la Fondation Marie Noubar

au profit de leurs étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur : **Monsieur Jean-Michel THIERRY**

Samedi 25 Janvier à 20 heures, au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — PARIS 14e

Tirage de la tombola au cours du dîner.

—— Tél. : 01. 47. 81. 28. 66 ——

(Շար. Ա. էջէն)

յաստանի միջեւ: Վերջաւորութեան յայտնած է իր գոհունակութիւնը այս այցելութենէն, ըսելով որ արդիւնաւէտ եղած են իր հանդիպումները Սպիտակ Տան եւ Գափիթոլի մէջ ինչպէս նաեւ Արտաքին եւ Ելմտական նախարարութիւններուն մօտ:

«Փաստ» գործակալութիւնը վերջերս լուրեր հաղորդած է, ըստ որոնց Ուաշինկթընի մէջ ամերիկեան իշխանութիւնները վարչապետին վրայ ճնշում բանեցուցած կ'ըլլան նախագահական ընտրութիւններ վերակազմակերպելու համար: Այս մասին Հայաստանի ամերիկեան դեսպանատան դիմած «Արմէնփրէս»ի թղթակիցին ըսած են որ իրենք որեւէ մեկնաբանութիւն չեն կրնար ընել, քանի որ «Փաստ»ի յիշած աղբիւրները բոլորովին անծանօթ են իրենց:

Վարչապետը հազիւ Երեւան վերադարձած, Յունուար 17-ին Մոսկուա անցած է ՀԱՊ-ի ժողովին մասնակցելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԵԹԱՆԻԱՀՈՒ փորձած է, Յունուար 16-ին, կէս ժամուան ելոյթի մը ընթացքին, համոզել երեսփոխանները որ՝ «Ձենք ուզեր բաժնուիլ Հեպրոնէն, այլ՝ մնալ. այս է տարբերութիւնը» ու խօսքն ուղղելով այն 400 Իսրայէլացիներուն որոնք տուն-տեղ եղած են հոն, ըսած է.- «Եղբայրներ եւ քոյրեր, մտահոգ ենք ձեր ճակատագրով: Ձեր մէջ 400 Հրեաներ չենք տեսներ, այլ՝ հրէական 4000 տարիներու պատմութեան ներկայացուցիչներ»: Նոյն օրը, իսրայէլեան բանակը մասամբ կը հեռանար:

ՊՈՒՖԱՐԻՔԻ (Ալժերիա) մէջ Յունուար 16-ին ռմբափորձ մը եւս գործըւած է: Քաղաքը խորհրդանիշը կը նկատուէր դիմադրութեան ծայրայեղական մահմետականներու դէմ: Պայթած ռումբէն 14 հոգի մեռած է, գործածուած կառքերու շուկային մէջ ուր խուռներամ բազմութիւն կար: Ժողովուրդը կը մեղադրէ իշխանութիւնները, որոնք նուազագոյն միջոցները չեն կրնար ձեռք առնել:

ՕԴԻՆ ԱՊԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ միշտ վըտանգաւոր համեմատութիւններու հասած կը մնար Փարիզ եւ Լիոնի շրջանը, Յունուար 17-ին, եւ բարելաւումի անմիջական յոյս ալ չկար: Ռոնի շրջանի նահանգապետութիւնը բեռնատար կառքերու անցքը Լիոնէն արգիլեց քանի մը օրուան համար, բայց Փարիզի մէջ ոչ մէկ միջոց ձեռք առնուեցաւ: Իտալիոյ չորս քաղաքներու մէջ՝ Հռոմ, Ֆիրենցէ, Ուտինէ, Պոլցանօ, երթեւեկը մասամբ արգիլուած էր Յունուար 17-ին: Մնաց որ ըստ հռոմէական աւանդութեան Յունուար 17 թուականը չարիքի օր է եւ կառքերու երթեւեկը արգիլուեցաւ ժամը 15-էն 20: Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ, տխոխիտ տ'ազոթը վտանգաւոր չափը մթնոլորտին մէջ գլած անցած էր Յունուար 16-ի ցերեկին: Ֆրանսա նոր կ'անդրադառնայ եւ Շրջապատի նախարարուհին ալ, յապաղումով, հրաւիրեց նահանգապետները որ հարկ եղած միջոցները ձեռք առնեն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ Օգոնիոկ կարեւոր շաբաթաթերթին համաձայն, Ելցին հրովարտակ մը ստորագրած է ուր մեծ դուքս Ժորժը կը նշանակուի ցարերու գահին ժառանգորդը: Ռուսաստանի վերջին ցարը ընտանեօք ջարդուած ըլլալով, ուղղակի ժառանգորդ չէ մնացած: Ժորժ Ալեքսանդր Գ. ցարին փոքր եղբօր՝ Վլադիմիրի շառաւիղն է: Բայց, կայ նաեւ իշխան Նիքոլան որ Նիքոլա Ա. ցարի թոռան թոռն է որ բնաւ համաձայն չէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Վեհափառ Հայրապետի Փարիզեան Շրջանի կեցութեան ծրագիրը ընդհանրապէս հետեւեալն է.–

Նորին Սրբութիւնը Փարիզ կը ժամանէ Հինգշաբթի օր, 23 Յունուար 1997-ին, առաւօտեան կանուխ՝ ժամը 7-ի շուրջ, Երեւան – Փարիզ հերթական թռիչքով եւ կ'ընդունուի Օդակայանի Պատուոյ թեւ 200 սրահը՝ պետական, եկեղեցական եւ համայնքային ներկայացուցիչներէն:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 6-ին, «Հրաչափառ»ով մուտք կը գործէ Առաջնորդանիստ Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճար:

Ուրբաթ, 24 Յունուար

— Ժամը 10.30-ին, ժամլոյ սաուլիս Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանի սրահին մէջ:

— Ժամը 17.30-ին, Վեհափառ Հայրապետը պիտի ընդունուի Ֆրանսայի Բողոքական Եկեղեցիներու Դաշնակցութեան կեդրոնը, 47, rue de Clichy, 75009 Paris:

Շաբաթ, 25 Յունուար

— Ժամը 10-էն ժամը 14, Վեհափառ Հայրապետը կ'այցելէ Ալֆորվիլի Քաղաքապետարանը, Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանը:

— Ժամը 15.30-էն 19, Վեհափառը այցելութիւն կու տայ Իսիի Քաղաքապետարանը, Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին եւ կ'օրհնէ Իսիի Ս. Թարգմանչաց նորակառոյց վարժարանը:

— Ժամը 17-էն 19 կը հանդիպի Իսիի Համագումարներու Հանդիսասրահը, 25, avenue Victor Cresson, ուր դեղարուեստական յայտագրի մը առընթեր՝ Վեհը կը խօսի առհասարակ կրթական առաքելութեան եւ ուսումնական կեանքին մասին:

Կիրակի, 26 Յունուար

— Ժամը 10-ին, Վեհափառ Հայրապետը հանդերձեալ է Սուրբ Պատարագ մատուցանել մեր Մայր Տաճարին մէջ, որուն հրաւիրուած են Հոգեւոր Պետեր եւ Պետական պաշտօնական Անձնաւորութիւններ:

— Ժամը 13-ին, Վեհափառին ճաշի հիւրը կ'ըլլան մասնաւորաբար հրաւիրուած Հոգեւոր եւ Պետական Անձնաւորութիւններ:

Երկուշաբթի, 27 Յունուար

— Ժամը 9.30-էն 14, Վեհափառը կ'այցելէ Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Քաղաքապետարանը, Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, Կոնէսի Հանգստեան Տունը, ինչպէս նաեւ Րէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը:

— Ժամը 17-էն 18.30, Վեհափառը կ'ընդունուի Յունաց Մեթրոփոլիտին՝ Ժէրէմիի կողմէ, Յունաց Մայր Տաճարին մէջ, 7, rue Georges Bizet, 75016 Paris:

— Ժամը 20.30-ին, հանդիպում Հայ Համայնքին հետ, Salle Gaveau, 45, rue La Boëtie, 75008 Paris.

Երեքշաբթի, 28 Յունուարէն մինչեւ Երեքշաբթի, 4 Փետրուար, Վեհափառը կը գտնուի Գաւառի Շրջանները:

Չորեքշաբթի, 5 Փետրուար

— Ժամը 10-ին, Վեհափառը կը վերադառնայ Փարիզ:

— Ժամը 11-ին, Վեհափառը կ'այցելէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մեր Եկեղեցին:

— Ժամը 17.30-ին, Վեհը կ'ընդունուի Նոթրը Տամ ըը Փարիի մէջ՝ Կարդինալ Արքեպիսկոպոս Ժան-Մարի Լիւսթիժէի կողմէ:

Հինգշաբթի, 6 Փետրուար

Վարդանանց Տօնն է եւ Անուանակոչութեան Տօնն է նաեւ Նորին Սուրբ Օծութեան Վեհափառ Հայրապետին: Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ կը պատարագէ Իր Գաւազանակիրը եւ Վեհը կը քարոզէ:

Աւարտ Նորին Սրբութեան Ֆրանսա այցելութեան:

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՄՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1) Նոյեմբերէն ի վեր, Թղթատարի դրամական բաժանմունքը Chèques postaux չի ղրկեր այլեւս գումարներու համապատասխանող չէքերու կտրօնները. ուրեմն «Յառաջ» չի կրնար գիտնալ թէ ո՞վ է ղրկողը: Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն որ այլեւս ՈՒՂՂԱԿԻ ՈՉ ՄԷԿ ԳՈՒՄԱՐ ՂՐԿԵՆ ՄԵՐ ՇԷՔ – ՓՈՍԹԱԼԻ ԹԻՒԻՆ, ԱՅԼ ՇԷՔԵՐԸ ՄԵԶԻ ՂՐԿԵՆ ՈՒ ՄԵՆՔ ՓՈԽԱՆՑԵՆՔ:

2) Այդ իսկ պատճառով չենք գիտեր թէ որոնք ղրկած են հետեւեալ գումարները (ստացուած Յունուար 9-ին).

500 Ֆր. (Մարսէյլէն),
1100 Ֆր. (Լիոնէն),
603 Ֆր. (Լիոնէն),
1100 Ֆր. (Փարիզէն),
1100 Ֆր. (Փարիզէն):

Կը խնդրենք որ ղրկողները յայտնեն մեզի իրենց անունն ու հասցէն:

Շնորհակալութեամբ
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 21
MARDI
21 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.031 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.031

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԳՐԵՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ պաշտօնէութիւնը, Յունուար 17-էն ի վեր, գրաւած է կեդրոնատեղին իրենց գրասենեակին մէջ ալ արգելափակելով վարիչ անդամները, ներառեալ՝ կառավարիչը։ Այս վերջինը կը կրկնէ թէ ինքզինք պատանդ չի նկատեր։ Գրետի Ֆոնսիէի պաշտօնէութիւնը դէմ է վերակառուցման ծրագրին որ կը նախատեսէ ձուլումը Գրետի մոպիլիէ տը Ֆրանսի հետ։ 300-400 պաշտօնեաներ են որոնք տուն տեղ եղած են եւ կոչ ալ ըրած որ նոյն ընթացքը բռնեն գաւառի բոլոր մասնաճիւղերը։ Պատուիրակութեան մը տեսակցութիւնը Ելմտական Նախարար Ժ. Արթիւի հետ ապարդիւն անցաւ։ Նախարարը քոլորովին անտեսած է աշխատաւորները, որոնց ամսական աշխատավարձքը 10, 12, 15 հազար է առաւելագոյն (վերջինը 30 տարուան աշխատանքէ ետք)։ Պաշտօնեաները որոշած էին սակայն բաց պահել հաստատութիւնը Յունուար 20-ին։ Նախորդ գիշեր, գաւաթ մթնոլորտ մըն ալ կը տիրէր եւ բոլորը կը գիշերէին երգելով եւ պարելով։

ԱՐԱՖԱԹ փառաւոր մուտք մը գործեց «ազատագրուած» Հեպրոնի մէջ, Յունուար 19-ին եւ հակառակ մտավախութիւններուն ոչ մէկ միջադէպ պատահեցաւ։ Պաղեստինեան իշխանութեան պետը կոչ մըն ալ ըրաւ հրեայ 400 «գաղթատէր»երուն, չնչելով՝ «ճակատում չենք փնտռեր»։ Արաֆաթ, պատշգամէն, յայտարարած է. – «Ոմանք կը նախատեսէին որ Գազայէն եւ Երիքովէն անդին չենք երթար։ Այսօ՛ր, հո՛ս ենք Հեպրոն, վաղը՝ Երուսաղէմ կ'ըլլանք»։ Ինք դեռ կ'ըսէ որ աշխատաւորականներուն կամ Լիքուտին հետ չէ որ բանակցութիւններ տարած են այլ՝ խաղաղասէր ժողովուրդին։ Հրեայ փոքր համայնքին պետերէն մէկուն համար՝ «Մարդկութեան ամէնէն տխուր օրերէն մէկն է։ Յաղթանակ մըն է ահաբեկիչներուն համար»։

ԱԼԺԵՐԻԱ արիւնալի շաբաթավերջ մը ապրեցաւ Յունուար 18-ին եւ 19-ին։ Շաբաթէն կիրակի լուսնալիք գիշերը 36 գիւղացիներ մորթուած են «յանուն իսլամ»ի Մէտէայի շրջանը։ Կիրակի օր ալ, Ալժէի կեդրոնն է որ ականուած կառք մը պայթած է Պելքուր թաղամասը ուր խուռներամ բազմութիւն մը կար։ 21 մեռեալ կար, 60-է աւելի վիրաւորներ, որոնց մէջ 30-ը ծանր վիճակի մէջ, 5-ն ալ՝ մահացունի։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, Յունուար 19-ին, ցուցարարները փողոց իջած են շուներով, պտոյտի ձեւ տալու համար ցոյցին, զոր Միլոսեւիչ արգիլած էր։ Կը շարունակեն պահանջել որ իշխանութիւնները ընդունին ընդդիմութեան բոլոր յաղթանակները թաղապետական ընտրութիւններուն մէջ։

ՌՈՊԸՐԹ ՏՈԼ, Միացեալ-Նահանգներու նախագահական պարտուած թեկնածուն, որ ծանօթ է իր հայանպաստ գործունէութեամբ Ծերակոյտէն ներս, ամերիկեան քաղաքացիական բարձրագոյն շքանշանին արժանացաւ՝ Ազատութեան շքանշանը, նախագահ Գլինթընի ձեռքէն իսկ։ Ծանօթ, նաեւ որպէս իմուռի տէր անձ մը, հանրապետական ծերակուտականը շնորհակալութեան խօսքը սկսած է

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԵՒԱՆ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

Յունուար 18 / 20)

ԱԺՄ-Ի ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԻՆ ԿՆՔՄԱՆ ՅԱՐՈՒՑԱԾ ՎԷՃԸ

Երեւանի քաղաքապետարանի բնակարանային ֆոնտի պետը անդրադառնալով ԱԺՄ-ի առաջին յարկաբաժնի Ներքին եւ Արդարութեան նախարարութեան կողմէ կնքումի պարագային, ըսած է թէ այդ քայլին նախորդած էր Երեւանի քաղաքապետարանի որոշումը, ուր ըսուած էր թէ յիշեալ տարածքը փոխանցուած է «ՍԱՊԼ» սահմանափակ պատասխանատուութեամբ ընկերութեան. Ֆոնտի պետը աւելցուցած է նաեւ որ որոշումը առնուած է վերոյիշեալ ընկերութեան դիմումէն իսկ ընդառաջելով՝ կատարուած քննարկումէն ետք, հաստատելէ վերջ թէ ԱԺՄ-ի վարձակալութեան պայմանագրութիւնը կ'աւարտէր Յունուար 1-ին, Ան աւելցուցած է նաեւ թէ եթէ ԱԺՄ-ն կը պնդէ թէ պայմանաժամը կ'երկարի մինչեւ 1997 Օգոստոս 1, կրնայ դիմել դատարան եւ քաղաքակիրթ ձեւով բողոքել քաղաքապետին որոշումին դէմ։

ԱՆՑԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՎԱՒԵՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄԸ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան վաւերացուցած է կառավարութեան Յունուար 13-ի այն որոշումը, որ կը վերաբերէր նախկին խորհրդային եւ Հայաստանի համաքաղաքացիութեան անցագիրներու վաւերականութեան պայմանաժամի յետաձգման։ Նոր պայմանաժամով անոնք ի զօրու են դեռ մինչեւ 1997 Դեկտ. 31։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 25-Ի ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի Դատախազութեան «Արմէնփրէս»ի տուած տեղեկութիւններուն համաձայն, կը շարունակուի Սեպտեմբեր 25-ի դէպքերուն առթիւ բացուած հետաքննութիւնը։ 11 հոգիի վերաբերեալ հինգ թղթածրար արդէն փոխանցուած է Գերագոյն Դատարան։ Մօտ օրէն անոնց կ'աւելնայ հատ մը եւս։ Արշակ Սադոյեան եւ Ալպէր Բաղդասարեան կը գտնուին հետախուզման մէջ։

ԱԶԱՏ ԱՐՇԱԿԵԱՆԻ ՀՐԱԺԱՐՈՒՄԷՆ ԵՏՔ

Ազատ Արշակեանի Հայաստանի քրիստոնեայ - դեմոկրատական Միութեան ղեկավարի պաշտօնէն հրաժարիլը շատերու համար անակնկալ եղած է եւ հետաքրքրութիւն արթնցուցած, քանի որ Հայաստանի մէջ դրեթէ աննախադէպ պարագայ է տեսնել որ ոեւէ մէկը իր կամքով կը հեռանայ որեւէ պաշտօնէ։ Այս ուղղութեամբ ան կարգ մը բացատրութիւններ տուած է եւ ըսած, թէ «Հանրապետութիւն» միաւորումը եւ թէ բազմաթիւ կուսակցութիւններ պատմա - քաղաքական առումով կատարած են իրենց պարտականութիւնը եւ այսօր նորացում պէտք է։ Ան վերադարձուցած է նաեւ Ազգային Ժողովի յանձնաժողովի փոխ - նախագահի իր լիազօրութիւնները եւ աշխատանքի գլուխ անցած՝ Երեւանի քաղաքապետարանին մէջ։

ՀԱՅ ԻՐԱՒԱՐԱՐԸ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Մարմնամարզութեան վաստակաւոր մարզիչ, միջազգային իրաւարար Գէորգի Յարութիւնեան, որ կը պաշտօնավարէր նաեւ Աթլանթայի խաղերուն, այդ առթիւ ունեցած իր մեծ ներդրումին համար արժանացած է միջազգային ողիմպիական կոմիտէի եւ Աթլանթայի կազմակերպիչ կոմիտէի արծաթէ մետալին եւ գնահատանքի գիրին։

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՓՐԿՈՒԻԼ ԵԼՑԻՆԷՆ

Ոչ միայն Ռուսերը, այլեւ Արեւմուտքը որ մինչեւ հիմա առանց վերապահութեան թիկունք կանգնած էր Ելցինի, այսօր ինքն իրեն կ'ուղղէ այս հարցումը։ Այլեւս ոչ մէկ կասկած կայ որ շատ լայն իշխանութեան տէր այս նախագահը առողջական պատճառներով անկարող է իր անծայրածիր երկրին կայուն ընթացք մը ապահովելու։

Սրտի բաց ու կարեւոր գործողութեան մը հետեւանք վեց շաբաթ հեռու մնալէ ետք Կրեմլինէն, ան Դեկտեմբեր 23-ին յայտարարեց թէ պատրաստ էր պայքարի։ Այսուհանդերձ, օրէ օր կ'աւելնայ թիւը անոնց որոնք կ'ըսեն թէ Ելցին իրականութիւն կը նկատէ իր փափաքները։ Նոյնն է պարագան անոնց որոնք գուլթի զգացումով կը համակուին երբ կը տեսնեն Քոհլի հետ անոր լուսանկարները։ Եւ արդէն Գերմանիոյ վարչապետին հետ ձիւնին վրայ կարճատեւ պտոյտ մը բաւեց որ ան թոքատապով մը անկողին իյնայ, կրկին հեռու մնալով քաղաքական բեմէն։ Ատոր յաջորդեց Գորպաչովի յայտարարութիւնը թէ Բրեժնեւի շրջանին նման, Ռուսաստան կրկին ունի առաջնորդ մը որ չի կրնար ամուր կանգնիլ երկու սրունքներուն վրայ։ Կրեմլինէն հակադրեցութիւն չեկաւ. այս նմանութեան. վարչապետը արձակուրդի մէջ էր, ֆինանսներու պատասխանատու փոխվարչապետը՝ հիւանդ, իսկ նախագահին վարչախումբին ղեկավարը՝ Զուբայիս քնէց Միացեալ-Նահանգներ կատարելիք ճամբորդութիւնը։ Գորպաչովի խօսքերուն անդրադարձներ լսուեցան միայն ընդդիմադիր շարքերէն։

Ասոնց առաջիններէն եղաւ Ծերակոյտի նախագահ Ստրոյեւ որ մեծ յարգանք կը վայելէ։ Մինչեւ Դեկտեմբեր ան Կրեմլինի հանդէպ ոչ մէկ թերացում ունեցած էր, բայց համբերութիւնը հատաւ երբ տեսաւ որ պաշտօնական խոստումներու համաձայն փոխանակ բարուքելու, ընդհանուր կացութիւնը աւելի վատթարացաւ։ Ան նախ քննադատեց Ջերնոմիրդինի կառավարութիւնը որ առաջին պատասխանատուն կը նկատէր այս տակնուվրայութեան։ Յետոյ, Յունուարին երբ Ելցինի հիւանդութեան լուրը հրապարակուեցաւ, Ստրոյեւ պահանջեց որ վերաքննութեան ենթարկուի Սահմանադրութիւնը եւ իշխանութիւնները նորովի հաւասարակշռուին։ «Սահմանադրութիւնը սրբապատկեր մը չէ» ըսաւ ան։ Առաջարկեց որ կառավարութիւնը Դումային մէջ կազմուի ու անոր հակակշռին ենթակայ ըլլայ։ Ատիկա վերջ պիտի տար հրամանագրերու ժամանակին, որով կը յատկանշուի Ելցինի շրջանը։

Եթէ այս առաջարկները ընդունուին, պէտք պիտի ըլլայ ձեռք առնել Սահմանադրութեան մէկ ուրիշ թերին որ յայտնուեցաւ Ելցինի հիւանդութեամբ։ Տեսականօրէն, նախագահին մահուան պարագային օրէնքը վարչապետին կուտայ տեղակալութեան պաշտօնը։ Ան երեք ամիսէն պէտք է նախագահական նոր ընտրութիւն կազմակերպէ։ Սակայն, Սահմանադրութիւնը բնաւ հանդերձ թէ անկարողութեան պարագային կարելի է նախագահին պաշտօնին վերջ տալ, չի ճշդեր թէ ո՛վ պէտք է անկարողութիւնը հաստատէ։

Նահանգապետներու վերջին ընտրութիւնները Կրեմլինի շատ նպաստաւոր արդիւնք չտուին։ 40 շրջանէն 18-ը միայն շահեցան անոնք եւ պէտք է ըսել որ այդ 18-ին մէջ կան դէմքեր որոնք աւելի լեբէդեան են, քան՝ ելցինեան։ Նոր նահանգապետները յանձնառու եղան ամսականներու, հանգստեան թոշակներու կանոնաւոր վճարումը ապահովելու, նախագահն ալ այդ մասին հրամանագիր ստորագրեց. բայց ոչ ոք կը հաւատայ որ սպասումները վերջ կը գտնեն։

Կամաց - կամաց կրկին ջուրին երեսը կ'ելլեն հին հակամարտութիւններ ալ. Մոսկուայի քաղաքապետը Եուրի Լուժկով Զուբայիս - Բերեզովսկի զոյգը կ'ամբաստանէ երկրին մէջ արտայայտութեան ազատութիւնը սահմանափակելով։ Զուբայիս Ելցինի ընտրապայքարը վարած է, իսկ Բերեզովսկի տրամադրած է հարկաւոր գումարին մեծ մասը։ Այս վերջինը որ անկէ ի վեր Ապահովութեան Ազգային Խորհուրդին փոխ - նախագահ կարգուած է, հարցազրոյցի մը մէջ ըսած է թէ ոչ միայն նախագահը բարոյական մեծ պարտք ունի իրեն, այլեւ յայտնած թէ ինք ու վեց ուրիշ դրամատէրեր ի նպաստ իրենց սեփականաշնորհած են, ռուսական տնտեսութեան կէսը, աւելցնելով թէ խորհրդային հարստութիւնը ոչ ոքի սեփականութիւնն էր։

Այս արտայայտութիւնները թանկագին խաղաթուղթ մը եղած են Լուժկովի համար որ պայքար կը մղէ լրատիլեներէն փտարելու համար պատեհապաշտ այս կարգի տիպարներ որոնք մանաւանդ հեռատեսիլին 80%-ին ձեռք դրած են։

Դումային համայնավար ընդդիմութիւնը ձայն չի հաներ, վախնալով որ նախկին վարչակարգը կրկին կեանքի կոչելու ամբաստանութեան թիրախ կ'ըլլայ։ Քրիստոնէադատողներու գլխաւոր դիրքին վրայ է զօրավար Լեբէդ։ Ան եւ Լուժկով շատերու կողմէ Կրեմլինի համար յարմարագոյն զոյգը կը նկատուին։ Առաջինը նախագահութեան, երկրորդը վարչապետի պաշտօնին համար։

Որքան ալ այժմէական թուի նիւթը, ընտրութեան հեռանկար մը չի կրնար առօրեայ հարցերը մոռցնել տալ, ռուս ժողովուրդին։ Անվճար մնացած աշխատավարձքը, Միացեալ-Նահանգներէն կրկնակի սուղ ուժանիւթը, փոխադրամիջոցները որոնց կարելի չէ մօտենալ եւ տակաւին Չէչէնիոյ ռուս բանտարկեալները գլխաւորներն են այդ հարցերուն։ Հեռատեսիլի մեկնաբանները յաճախ կ'ըսեն. «Մեր երկիրը մեր նախատահէն ալ աւելի հիւանդ է»։ Մոսկուայի մէջ յայտնի նախանձով կը նային Սոֆիայի, Պելկրատի ցոյցերուն, Եւ երբ պուլկար ցուցարար մը հեռատեսիլէն կ'ըսէր թէ ընդհանուր թշուառութեան շնորհիւ հարուստ ցուցող ափ մը հարուստներու հանդուրժել կարելի չէր, ռուս դիտողները դժբախտութիւն չունեցան իրենք զիրենք տեսնելու այդ անձին մէջ։ Այս հաստատումով անկարելի չի թուիր օր մըն ալ տեսնել թէ պալքանեան օրինակը հետեւորդներ գտած է Ռուսաստանի մէջ։

60 ՏԱՐԻ ԵՏՔ...

Գեղարքունիքի մարզի Արծուանիստի «Վանեւան» պատմական վանական համալիրը շուրջ 60 տարուան ընդմիջումէ մը ետք վերաբացուած է։ Ծննդեան տօնի նախօրեակին, Գեղարքունիքի թեմի առաջնորդ Անանիա Եպիսկ. Արարատեան միւռոնով օծած է համալիրի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Կեդր. Եկեղեցւոյ Ս. Սեղանը։

ՅՕՇՈՏՈՒԱԾ ԿՂԶԻԻՆ՝ ԿԻՊՐՈՍԻ ՎԵՐՋԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Անգարայի ջղագրգիռ վերջին սպառնալիքները Կիպրոսի իշխանութիւններուն եւ Յունաստանի դէմ՝ կրկին միջազգային բեմին յառաջամասը կը բերեն կիպրական թնճուկը, որ իր բարւոք լուծումին կը սպասէ աւելի քան քսաներկու տարիէ ի վեր։

Կիպրական կառավարութեան եւ Մոսկուայի միջեւ Յունուար 4-ին կնքուած համաձայնութեամբ, Ռուսաստան պիտի ծախէ ԷՍ — 300 հակօդային հրթիռներ, որոնք պիտի ծառայեն կղզիին ինքնապաշտպանութեան։ Հրթիռներուն յանձնումը կրնայ կատարուիլ ամիսներ ետք, թերեւս ուշանալ մինչեւ տարի մը, սակայն այս հեռանկարը բաւարար եղաւ որ Անգարա անմիջապէս պատերազմի սաղաւարտը անցընէ իր գլխուն եւ ընէ ռազմաշունչ յայտարարութիւններ. Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար Թանսու Չիլլէր եւ Պաշտպանութեան Նախարար Թուրան Թայան յստակ սպառնալիքներ ըրին կղզիին վրայ նոր զինուորական յարձակում մը կատարելու եւ ամէն ուժական միջոցի դիմելու որ հրթիռները Կիպրոս չհասնին, ու նաեւ՝ հրթիռներուն կայանները ռմբակոծելու առաջին առթիւ։ Անո՛նց համաձայն, Թուրքիա ինքզինք «վտանգըւած» կը նկատէ կղզիին վրայ ռուսական հրթիռներուն առկայութեամբ, պատճառաբանելով որ անոնց տարողութիւնը կը հասնի մինչեւ 90 մղոն եւ հետեւաբար կրնան վտանգել Թուրքիոյ հարաւային եզերքները։

Աթէնք հակադարձելով՝ «պատերազմի յայտարարութիւն» նկատեց թրքական ազդարարութիւնը, անոր գործադրութեան պարագային։

Յունաստան եւ Թուրքիա անդամ են ՕԹԱՆ-ի, որուն տէրն ու տիրականն է Միացեալ Նահանգներ։ Ուաշինկթընի մնայուն գլխացաւերն են վերոնշեալ իր երկու թշնամի դաշնակիցները, որոնք անցեալ տարի ռազմածովային իրենց ուժերը շարժման դրին Եգէական Ծովուն վրայ յունական մէկ – երկու ժայռակտորներու վեհապետական իրաւունքներու պաշտպանութեան հարցով, երբ Թուրք ձկնորսներ բռնաբարեցին յունական ծովային սահմանները։ Ամերիկեան կառավարութիւնը դէմ ըլլալով հանդերձ Կիպրոսի իշխանութիւններուն վերջին որոշումին, զգաստութեան խիստ կոչ մը ուղղեց Անգարայի, որմէ «վիրաւորուած» կը թուին ըլլալ Թուրքերը։

Միջազգային օրէնքով շատ զարմանալի կը թուի Անգարայի անիրաւ ջղագրգռութիւնը։ Կիպրոս անկախ եւ գերիշխան պետութիւն մըն է, եւ իր իրաւունքն եւ նաեւ պարտականութիւնն է Հանրապետութեան տարածքին անվտանգութիւնը ապահովել կարելի բոլոր միջոցներով։ Կղզիին գրաւուած մասին վրայ զինուորական եւ մանաւանդ ռազմական – օդային գերակշիռ ուժ կը ներկայացնեն թրքական զօրքերը։ ԷՍ — 300 ցամաք – օդ հրթիռները պիտի ծառայեն միայն բնակչութեան ապահովութիւնը զօրացնելու եւ թերեւս քիչ մը նաեւ նուազեցնելու Թուրքիոյ ծաւալողապաշտ ծանօթ ախորժակները, որոնց մաս կը կազմեն կղզիին գրաւուած մասին վերջնական անջատումը եւ ի հարկին անոր կցումը՝ Թուրքիոյ։ Իր այս ծրագրին կարելի ձախողութիւնն է որ կ՚անհանգստացնէ Անգարան։

Այս վերջին իրողութեան լոյսին ներքեւ պէտք է մեկնաբանել կիպրական վերջին տագնապը, որուն լուծումը անվերջ կը ձգձգուի Թուրքիոյ – արեւմտեան ժողովրդավարութեան այդ մե՜ծ պաշտպանին եւ ռահվիրայի՜ն – շնորհիւ Հիւսիսային Ատլանտեան Ուխտին մէջ իր վայելած դիրքին։

Կիպրական ողբերգութիւնը սկսաւ 1974 Յունիս 15-ին Նախագահ Մակարիոսի դէմ պետական հարուածով, որ նիւթուած էր այդ շրջանին Յունաստանի իշխանութեան տիրացած զինուորական խունտայի մը՝ «Գնդապետներու ռեժիմ»ին կողմէ։ Այս զինուորականները լաւ գիտէին որ 1959-ի Լոնտոնի եւ Ցիւրիխի համաձայնութիւններով, կղզիին իրաւակարգին երաշխաւորներ ճանչցուած էին Անգլիոյ եւ Յունաստանի կողքին նաեւ Թուրքիա, որ իրաւունք ունէր միջամտելու սահմանադրական խախտումի մը պարագային։ Պետական հարուածէն հինգ օր ետք թրքական բանակը 40 հազար զինուորներով կ՚արշաւէր կղզին, կը գրաւէր հողամասին ամենաբարեբեր շրջանին 37 տոկոսը, որ կը համապատասխանէր Հանրապետութեան տնտեսութեան 70 տոկոսին։ 200 հազար Յոյներ կը վտարուէին իրենց բնակավայրերէն, 2000 անձեր «կ՚անյայտանային», դեռ նկատի չառնելով սպանեալներն ու խոշտանգուածները։ Թուրք բնակչութիւնը կը կազմէր Կիպրացիներու ընդհանուր թիւին հազիւ 18 տոկոսը։ Հայեր նաեւ ունեցան իրենց կարեւոր կորուստները եւ վերապրեցան Մեծ Եղեռնին անդոհանքը։ Պէտք չէ մոռնալ որ Կիպրոս եղած է նաեւ հայկական՝ Լուսինեաններէն ի վեր։

Թրքական արշաւանքէն ետք Անգարա վարեց թրքացումի հետեւողական քաղաքականութիւն մը գրաւեալ հողամասերուն վրայ։ Անատոլուի խորերէն եւ այլ շրջաններէն աւելի քան 50 հազար Թուրքեր եկան գրաւելու յունական տուները, բնականաբար շատ մը եկեղեցիներ վերածուեցան ախոռներու. ապա թուրքա ձեւով, 1983-ին հռչակուեցաւ «Հիւսիսային Կիպրոսի Թրքական Հանրապետութիւնը» որ մինչեւ օրս ճանչցուած է միայն Անգարայի կողմէ։

Մակարիոսի դէմ պետական հարուածը Թուրքիոյ համար միայն պատրուակ մըն էր իրականացնելու 1960-ին անկախացումէն ետք եւ նոյնիսկ անկէ առաջ՝ 50-ական թուականներէն ի վեր թրքական ցանկութիւնները Կիպրոսի վրայ, այլապէս թրքական զօրքերը նոյն շաբաթ իսկ ետ պէտք է քաշուէին կղզիէն, քանի արշաւանքէն երեք օր ետք կը տապալէր Աթէնքի զինուորական խմբակը։ Ընդհակառակն, Օգոստոսին նոր յարձակումով մը, թրքական ուժերը աւելի հեռու կը մղէին կղզին բաժնող Ատիլլաս գիծը։ Խորքին մէջ, Թուրքիա երբեք չէր հաշտուած անկախ Կիպրոսի Սահմանադրութեան տրամադրութիւններուն հետ։ Նախքան անկախացումը, կղզիին հողատար Անգլիա արդէն գրգռած էր Թուրք բնակչութիւնը, խոչընդոտելու համար յոյն Կիպրացիներու ազատագրական պայքարը։ Անգարա իր կողմէն կ՚աշխատէր թշնամանք յառաջացնել ընդդէմ նոր իշխանութիւններուն միշտ Թուրք բնակչութեան միջոցով։ 1964-ին Թուրքիոյ Արտաքին Նախարար Ֆերիտուն Ճեմալ Էրքին կը յայտարարէր թէ Կիպրոս կը ներկայացնէր «կենսական կարեւորութիւն մը Թուրքիոյ համար, ո՛չ միայն կղզիին մէջ թրքական համայնքի մը գոյութեան, այլ նաեւ անոր աշխարհագրական ռազմագիտական դիրքին պատճառով», Իսկ նոյն տարին փոխ – Նախագահ Քեմալ Սաթըր Թուրքիոյ մտադրութիւնը աւելի բացորոշ կը դարձնէր, ըսելով. – «Կիպրոս պիտի բաժնուի երկու մասերու, որոնցմէ մէկը պիտի կցուի Թուրքիոյ»։

Ահա այդ նպատակն է որ Անգարա աննահանջ կը հետապնդէ, առաջին օրէն իսկ առանց կարեւորութիւն ընծայելու ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդին որոշումներուն։ Ցաւալի է որ միջազգային այդ բարձր մարմինին որոշումները գործադրելի կը դառնան միայն տկար պետութիւններուն համար կամ Ապահովութեան Խորհուրդէն ներս վեթոյի իրաւունք ունեցող պետութեան մը պաշտպանութենէն զրկուած երկիրներուն պարագային։ Թուրքիա միշտ մնաց Արեւմուտքի չփացած դաշնակիցը Պաղ Պատերազմի շրջանին, ուրպէս պատուար համայնավարութեան տարածումին։ Խորհրդային Միութեան փլուզումէն ետք արեւմտեան այլ շահերու, – մասնաւորաբար քարիւղային – տնտեսական եւ Ծոցի պատերազմ–, զուգընթացութիւնը կը շարունակէ մենաշնորհեալ դիրքերու վրայ պահել Թուրքիան։

Այսուհանդերձ կարելի չէ վառօդի տակառին մօտ կրակի հետ երկար խաղալ։ Կիպրոսի վերջին տագնապը ցոյց տուաւ թէ աղաղակող անարդարութիւն մը կրնայ ստանալ պայթուցիկ հանգամանք երբ անոր բարւոք լուծումը անվերջ յետաձգուի։ Անիրաւուած ժողովուրդներուն համբերութիւնը նաեւ անսահման չի կրնար ըլլալ։ Միւս կողմէ, Կիպրոսի տարածութիւնը այնքան փոքր է, որ կղզին չի կրնար վերապրիլ ուրպէս երկու անջատ պետութիւն, թող որ պատմականօրէն ան եղած է ո՛չ միայն յունական մշակոյթի եւ քաղաքակրթութեան մէկ օճախը, այլ նոյնիսկ յունական մշակոյթին զարգացման մէկ կարեւոր ազդակը իր աշխարհագրական դիրքին պատճառով։

Կիպրոսի հարցը պէտք է անյապաղ գտնէ իր արդար լուծումը վառօդարանը չբռնկած, այլապէս աղէտը շուտով կրնայ տարածուիլ եւ ստանալ միջազգային համեմատութիւն առաջին իսկ կրակին։

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Պոսթըն

ԱՐՈՒԵՍՏ

ՎԱԿՆԷՐԻ ԱՌԱՍՊԵԼԱԿԱՆ ՀՄԱՅՔԸ

ԱՄԷՆ ՏԱՐԻ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԵՐԱԺՇՏԱՍԷՐՆԵՐ ՆԵՐԿԱՅ Կ՚ԸԼԼԱՆ ՎԱԿՆԷՐԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՓԱՌԱՏՕՆԻՆ, ՄԻՆՉ ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ՈՒՐԻՇՆԵՐ ԿԸ ՍՊԱՍԵՆ ԻՐԵՆՑ ՀԵՐԹԻՆ

Վախնալով, որ ապագայ սերունդները կրնային մոռնալ զինք, 19-րդ դարու գերմանացի հռչակաւոր յօրինող Ռիչըր Վակնէր գերմանական Պայրէօթ գիւղաւանին մէջ կառուցած է հսկայական թատերասրահ մը, ուր հիմնած է բացառապէս իր երաժշտութեան նուիրուած փառատօն մը···

··· Եւ յաջողած է։ Ան ոչ միայն իր փառքին նուիրուած «աստուածութիւն» մը հիմնած է, այլեւ հաստատած է Պայրէօթի փառատօնը, որ աշխարհի ամէնէն աւելի ժողովրդականութիւն վայելող մշակութային իրադարձութիւններէն մէկն է, որուն ներկայ ըլլալու համար հազարաւորներ հերթի կը սպասեն։

Ամերիկացիք, Ճափոնցիք եւ Ֆրանսացիք կը գլխաւորեն Վակնէրի միջազգային երկրպագուներուն բազմութիւնները, որոնք ամէն տարի կ՚ուղղուին դէպի Պաւարիոյ այս փոքր գիւղաւանը։

Իսկ հակառակորդներ Վակնէրը կը կոչեն մեծամոլ մը եւ կ՚ըսեն, թէ փառատօնը կը կրէ նացի բռնատէրերու հետ կապի մը արատը. Ատոլֆ Հիթլէր յաճախ կ՚այցելէր Վակնէրի ընտանիքին, որ փառատօներուն աւանդութիւնը կը շարունակէր նոյնիսկ յօրինողին մահէն ետք, 1883-ին։

Սակայն սակաւաթիւ Գերմանացիներ կը բաժնեկցին այս կեցուածքը։ Ամէն ամրան վերջաւորութեան եւ աշնան սկիզբը վեց շաբթուան ընթացքին բազմահազար Գերմանացիներ կ՚ուղղուին դէպի Պայրէօթ՝ յուսալով, որ կրնան բախտը ունենալ ներկայ ըլլալու դէթ մէկ ելոյթի՝ ձեռք ձգելով աշխարհի ամէնէն աւելի փափաքուած տոմսերէն մէկը։ Իրօք, փառատօնին ելոյթներուն տոմսերը գնելու համար հարկ է դիմում ներկայացնել առնուազն վեց ամիս առաջ, երբ անոնք կը հրապարակուին։ Դիմումնագիրները կը դրուին յատուկ ցանկի մը վրայ, ուր հազարաւոր մարդիկ երբեմն 15 տարի կը սպասեն իրենց հերթին։

ՀԱԶՈՒԱԳԻՒՏ ՏՈՄՍԵՐ

Պայրէօթի փառատօնը երբեք չի ծանուցուիր։ Երաժշտասէրներ իրե՛նք կը հետաքրքրուին անոր յայտագիրներով։ 1960-ական տարիներէն ի վեր անոր տոմսերը տեւաբար սպառած են նախօրօք։

«Եզակի երեւոյթ մըն է։ Տոմսի մը համար սպասուած ժամանակը սովորաբար 7 տարի է։ Սակայն երբեմն մարդիկ մինչեւ 15 տարի կը սպասեն։ Ասիկա պարզապէս կ՚ապացուցէ վակնէրի երաժշտութեան հսկայական պահանջը. յատկապէս այսօրուան արդի աշխարհին մէջ», կ՚ըսէ փառատօնին բանբերը։ Անցեալ տարի կէս միլիոն դիմումնագիր ներկայացուած էր 58 հազար տոմսերու համար։

Ամէն տարի քաղաքական թէ այլ կարեւոր անձնաւորութիւններ կը հրաւիրուին փառատօնին։ Ուրիշներ պէտք է սպասեն իրենց հերթին։ Հանրային փոխադրամիջոցներու սպասարկուներ կոկիկ հանդերձանքով, փողկապ կապած, գործի կը լծուին փառատօնի օրերուն՝ յուսալով, որ յաճախորդ մը կանուխ դուրս կուգայ սրահէ մը՝ իրենց ձգելով մնացեալ յայտագիրին տոմսը։ Ակնկալութիւն մը, որ այնքան ալ անհիմն չէ. պատահած էր, որ մարդիկ դիտեն Վակնէրի օփերաներէն մէկուն առաջին արարը եւ «բաւարարուած» լքեն սրահը, իրենց տոմսը շնորհելով շարժավարի մը։

Կարգ մը տեղացիներ կիշէներու մէջ ծառայող կամ մուտքերու հսկող «բարեկամներու» միջոցաւ կը յաջողին սողոսկիլ համերգասրահ։ Վերջին վայրկեանին կատարուած հեռաձայնային հաղորդակցութիւն մը կրնայ հրաշքով տոմս մը ապահովել այդ օրերուն ելոյթին համար։

Փառատօնին տեւողութեան Վակնէրի երկրպագուներ գիշերային շքեղ տարազներ հագած՝ ժամերով հերթի կը սպասեն կիշէներու դիմաց՝ յուսալով որ վերջին վայրկեանին վերադարձուած տոմսեր կրնան ճարել։ Իսկ երբ անոնց յոյսերը ի դերեւ ելլեն, անոնք կը շարուին թատերասրահին մուտքին, եւ սրահ խուժողներուն դիմաց կը պարզեն խնդրագիրներ, որոնք կ՚ըսեն. «Հաւանաբար անհնար է, բայց տոմս մը կը փնտռեմ»։ Ոմանք տոմսերու պաշտօնական գինին բազմապատիկը կ՚առաջարկեն։ Մինչեւ 200 տոլար արժող տոմսերուն պաշտօնական գինը չափաւոր կը համարուի միջազգային չափանիշներով։

Ուսանողներ, չնչին աշխատավարձքի փոխարէն, կամաւոր կերպով ուղեցոյցի դեր կը կատարեն պարզապէս ելոյթներուն ներկայ գտնուելու համար։ Իրականութեան մէջ փառատօնին բոլոր սպասարկուները, մաքրողներէն մինչեւ վարչական պաշտօնեաները, Վակնէրի երաժշտութեան սիրահարներ են եւ գործ ստանձնած են գլխաւորաբար «լրացուցիչ» տոմսեր ստանալով՝ ելոյթներուն փորձերուն ներկայ գտնուելու համար։

ԻՒՐԱՏԵՍԱԿ ԵՐԿՐՊԱԳՈՒՆԵՐ

Նոյնիսկ համերգներուն մասնակցող երգիչ – երգչուհիները զոհողութիւն կը կատարեն ընդունելով չնչին վարձատրութիւններ՝ պարզապէս Պայրէօթի բեմին վրայ իրենց արուեստը կատարելու համար։ Իրօք, Պայրէօթի փառատօնը օփերայի տաղանդներու յայտնաբերումի կեդրոն մըն է, ուր բազմաթիւ արուեստագէտներ կերտած են իրենց համբաւը։

«Վակնէրի երկրպագուները խելագար ամբոխ մըն են։ Անոնք չեն նմանիր որեւէ այլ յօրինողի երկրպագուներուն», կ՚ըսէ երգիչ մը, որ այս տարի մասնակցած է «Տը Մասթըրսինկըրզ» օփերային կատարողութեան՝ բեմադրուած Ռիչըր Վակնէրի թոռան՝ Վոլֆկանկ Վակնէրի կողմէ։

Կը թուի, թէ Վակնէրի երաժշտութիւնը կը թափանցէ ունկնդիրներուն մորթին մէջ եւ զանոնք կը մղէ «հալածելու» զայն արտաբերողները. բազմաթիւ հանդիսատեսներ, մեծ մասամբ 60 տարեկանը բոլորածներ, համերգներէն ետք «կ՚արշաւեն» երգողներուն եւ երաժիշտներուն վրայ՝ անոնց ստորագրութիւնը հայցելով։

Իսկ թատերասրահին մէջ, որ խռնուած կ՚ըլլայ հոն նստելու համար ծիծաղելի կերպով երկար սպասած երաժշտասէրներով, մթնոլորտը քիչ մը լարուած կ՚ըլլայ. ի վերջոյ կեանքի մէջ մէկ անգամ ապրուած փորձառութիւն մը միշտ ալ հանդարտ եւ հանգիստ ապրում մը չէ···։

ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Վակնէրի երաժշտութեան կատարումները երկար կը տեւեն։ Երկար են նաեւ անոնց ընդմիջումները, որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը տեւէ 1 ժամ, եւ որոնց ընթացքին հանդիսատեսները կը մղուին խոզի երշիկով սանտուիչներ ուտելու եւ գարեջուր խմելու՝ կատարելապէս գերմանական փորձառութիւն մը ապրելով։

Վակնէրի ճշմարիտ «հաւատացեալներուն» համար թերեւս գերագոյն փորձառութիւնը անոր օփերաներու «Ռինկ» շար-

քին ունկնդրութիւնն է։ Վակնէրի այս ամէնէն երկար գործը չորս օր տեւողութեամբ «արպղվազք» մըն է, երբ կը կատարուին չորս ներկայացումներ, իւրաքանչիւրը՝ աւելի քան վեց ժամ տեւողութեամբ։

«Ռինկ»ի հանդիսատեսները սրահ կ՚ուղղուին՝ զինուած կոկորդը փափկացնող ... քարձերով, որովհետեւ յայտագիրները խշրտացնելը, հեծծելը, հազալն ու անհանդարտ շարժումները սրբապղծութիւն կը համարուին եւ խստիւ արգիլուած են։

Վակնէրի Թատերասրահը հռչակաւոր է իր ձայնային գերազանց կարողականութեամբ։ Անիկա իր ժամանակներուն կառուցուած ամէնէն մեծ սրահն է, ամէնէն ընդարձակ եւ բարձր բեմով։ Նուագախումբը կը նստի բեմին տակ, հանդիսատեսներուն աչքէն հեռու, այնպէս, որ կարծէք երաժշտութիւնը գետնին տակէն կը ժայթքի։

«Ռինկ» շարքը իր յօրինումին ժամանակ նպատակադրուած էր միաձուլելու բանաստեղծութիւնը, թատրոնն ու թատերականութիւնը։ Այդ պատճառով է, որ Վակնէր զանոնք «օփերա» չէ կոչած՝ նախընտրելով «Երաժշտական Թատերախաղեր» անուանումը։ Ան անձամբ գրած է անոնց բառերը՝ հիմնուելով միջնադարեան ասպետներու պատմութիւններուն եւ գերմանական ցեղախումբերու հիւսած դիւցազներգութիւններու վրայ։ Հոսկէ կը բխի անոր ժողովրդականութիւնը՝ ազգայնականներու մօտ, մանաւորաբար՝ նացիներու։

Իրօք, Գերմանացիներուն համար Պայրէօթը երաժշտական փառատօնէ մը աւելին է։ Թէեւ անիկա կը հիւրընկալէ ոչ գերմանացի բազմաթիւ հիւրեր, սակայն միշտ ալ կը մնայ գերմանականութեան խորհրդանիշ մը։

ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆ

Ամէն տարի շուրջ 45 հազար Գերմանացի կ՚այցելէ Վակնէրի շքեղ բնակարանը, որ կը կոչուի «Հաուս վահնֆրայտ» (կը նշանակէ խաղաղութիւն՝ խարկանքէ), ուր ան ապրած է իր կեանքին վերջին քսան տարիները։ Այցելուները նաեւ իրենց յարգանքը կը մատուցեն անոր շիրիմին, ուր մեծ երաժիշտը թաղուած է իր կնոջ՝ Գոսիմայի եւ ... իր շան կողքին։

Բնակարանը ինքնին Վակնէրի կեանքին եւ գործին նուիրուած թանգարան մըն է, լեցուն՝ երաժշտական խազագրութիւններով եւ բեմադրութիւններու ձեւագծումներով, որոնք իրագործուած են Պայրէօթի փառատօնին հիմնադրութենէն սկսեալ, 1876–ին։ Հոն նաեւ կը ցուցադրուին Վակնէրի առօրեայ կեանքին մէջ գործածած իրերը։

«Այդ իրերը ոչ մէկ կապ ունին Վակնէրի կտակած երաժշտական ժառանգութեան հետ։ Սակայն կը փորձենք զանոնք ցուցադրելով ապացուցել, թէ ան յունական աստուած մը չէր, այլ՝ մարդ արարած մը։ Բայց Վակնէրի կարգ մը երկրպագուներու համար այդ իրերը կը նմանին սրբազան մասունքներու», կ՚ըսէ Վակնէրի թանգարանին տնօրէնը՝ ակնարկելով երաժիշտին հագուստներուն եւ անձնական իրերուն։ Վակնէրի «մահուան թիկնաթոռը» պաշտպանուած է ապակեայ սնտուկի մը մէջ, որպէսզի Վակնէրի սիրահարներ երբեւ «յիշատակ» չփրցնեն պայն զարդարող փետուրները...։

Քաղեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՅԵԱՆ – ՍՐԱՊԵԱՆ
«Ազդակ»

ԲԱԽՏԱԽԱՂԵՐՈՒ ԸՆՏԱՆԻՔԸ ԿԸ ԲԱԶՄԱՆԱՅ

Հին ժամանակներու հէքեաթներուն, պատմութիւններուն մէջ յաճախ կան հերոսներ որոնք փորելով խորհրդաւոր անկիւն մը, սնտուկով կամ բղուկով ոսկիներ կը յայտնաբերեն։ Այսօր փորելու գործունէութիւնը փոխանակուած է քերթելով ու գանձի մը տիրացողներու թիւը փորելով բախտաւորուածներու հետ թերեւս նոյն համեմատութիւնը ունի։

Ֆրանսայի յատկապէս սրճարանները քերթելու վայրեր են։ Սուրճի մը կամ բաժակ մը զարեջուրի համար անցուած քանի մը վայրկեանը յարմարագոյն առիթը կ՚ըլլան փայլուն հեռանկարներու յոյսին դուռը բանալու. այլ հարց որ այդ յոյսը բաւական քմահաճ է ու շատ հազուադէպօրէն գլուխը կ՚երկարէ բացուած դռնէ մը։ Այսուհանդերձ, մարդիկ օրէ օր ա՛լ աւելի մեծ եռանդով փոքր գումարներու փոխարէն կը գնեն բախտախաղի նորանոր տեսակներ. անոնց ծանուցումները կարելի է տեսնել ամէն տեղ։ Եւ եթէ այդ խաղերով տարուածներէ չնչին համուած մը ուրախանալու պատճառ կ՚ունենայ, պետութիւնը մեծագոյն շահաւորը կ՚ըլլայ, պարզապէս այդ խաղերը հրապարակ հանելով։ Ըստուծին լաւագոյն փաստն է տուեալը թէ այս խաղերուն նորագոյնը՝ Մոնոփոլին, առաջին շաբթուան մէջ 8·5 միլիոն տոմսի սպառում արձանագրած է։

Անոնց ամէնէն տարածուններն են Սոլիթէրը, Միլիոնէրը, Պանքօն, Թաքօ–Թաքը։ Քերթելով հարստանալու այս միջոցները 18 միլիառ ֆրանքով 50%–ը կը գրաւեն բախտախաղի համար ծախսուած ընդհանուր գումարին։ Լոթօն առաւելագոյն պարագային 30%–ի կը հասնի։ Շնորհիւ այս բոլորին, Խաղերու Ֆրանսական ընկերութեան տարեկան դործառնութեան գումարը 1991–ի 21 միլիառէն 1995–ին բարձրացած է 33 միլիառի։

Այս խաղերուն առաջին գաղափարը եկած է Միացեալ – Նահանգներէն։ Ամէնէն հիներէն է Թաքօ–Թաքը։ Անոնք պարտաւոր են ստացուած գումարին 60 – 65%–ը բաշխելու, մինչդեռ Լոթոյի պարագային 50% է այդ համեմատութիւնը։ Բախտախաղի այս տեսակին մէկ իւրայատկութիւնն ալ այն է որ անոր հասոյթը ընկերային կամ մշակութային գործերու կը յատկացուի։ Միացեալ – Նահանգներու մէջ ամբողջովին Լոթոյի գումարներով կառուցուած դպրոցներ կան։ Իտալիոյ Նափոլի, Միլանո, Թորինո քաղաքները կը բարեզարդուին նոյն աղբիւրէն տրամադրուած միջոցներով։

Գոնէ այս մարզին մէջ այնքան փայլուն են գործերը որ անկարելի չէ սպասել հրապարակին առաւել ճոխացման նպաստող նորանոր խաղերու։

ՔԱՂՀԱՆ

ԲԱՑԱՏՐԱԿԱՆ ՄԸ ՊԱՏԱՐԱԳԻ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Վաչէ Ծ. Վարդապետ Իգնատիոսեան, իր պատրաստած եւ հրատարակած գըրքոյկներու շարքին հայերէն եւ ֆրանսերէն ու նուիրուած հայ եկեղեցւոյ խորհուրդներուն եւ ծէսերուն, վերջերս լոյս ընծայեց ֆրանսերէնով՝ « Eucharistie dans le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne » հատորը։

Հարիւր քսան էջնոց հատոր մը զոր հեղինակը կը ձօնէ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսին, ըսելով՝ «... ուսուցանեց ինծի Ս. պատարագի խորհուրդն ու քաղցրութիւնը Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան Դպրեվանքը, Անթիլիաս – Լիբանան»։

Գիրքը բաժնուած է գլխաւոր չորս մասերու։ Առաջին մասը կը բացատրէ պատարագի գաղափարը հին ազգերու եւ Հրեաներուն մօտ։ Երկրորդ մասը կ՚անդրադառնայ Զատկական տօնին եւ Թուականին ըստ չորս Աւետարաններու եւ Քրիստոսի պատարագուելուն։ Երրորդին մէջ կը պարզէ պատարագի հասկացողութիւնը քրիստոնէական սկզբնական շրջանին։ Իսկ, չորրորդ մասին մէջ կը բացատրէ պատարագի արարողութեան խորհուրդը։

Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան կը շարունակէ իր բացատրական աշխատանքը Հայ Եկեղեցւոյ խորհուրդներուն։ Օգտակար աշխատանք մը որ կը ձգտի նաեւ տալ քրիստոնեայ աշխարհին աւելի լայն ծանօթութիւն մը Հայ Եկեղեցւոյ շուրջ։ Պալին քարտուղարութեան կողմէ խըմբագրուած նամակի մը մէջ գիրքը մասնաւոր հետաքրքրութեան արժանացած է։

Բացատրութիւնները յարգելով, մեր կրօնականները այսօր աւելի տարուած են ծիսակատարութեամբ, զանազան հրաւէրներու պատասխանելու մտահոգութեամբ, քան՝ ինքնամփոփ եւ մտաւոր աշխատանքով։

Թէեւ համեստ է Վաչէ Ծ. Վարդապետին աշխատանքը, առանց յաւակնութեան, սակայն կը մեկնի հետաքրքրութենէ մը, փափաքէ մը, իր ծուխին աւելի մատչելի դարձնելու եկեղեցւոյ խորհուրդները. հետեւաբար այս իսկ տեսակէ գնահատելի է իր նախաձեռնութիւնը եւ կատարած գրաւոր աշխատանքը։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

"ՈՋՆԻ„ի

արամտութիւններն

■

– Գործերս վատ են. օդ ու ջրի պէս փող է հարկաւոր, իսկ ես չգիտեմ, թէ ումի՛ց ճարեմ։

– Դէ, փա՛ռք Աստծոյ, թէ չէ, ես արդէն մտածում էի, թէ ուզում ես ինձնից խնդրել։

Մի տիկին գալիս է վիրաբոյժի մօտ եւ խնդրում, որ իրեն որեւէ վիրահատութիւն կատարի։

– Ինչպէ՞ս թէ «որեւէ», – զարմանում է վիրաբոյժը։

– Հասկանո՞ւմ էք, երբ ես գնում եմ ծանօթներիս մօտ, ոչ մի կերպ չեմ կարողանում մասնակցել զրոյցին, որովհետեւ ոչ մի անգամ չեմ վիրահատուել եւ պատմելու բան չեմ ունենում։

Ինքնաթիռի սպասասրահում հնչում է բարձրախօսի ձայնը.

– Ուղեւորների մէջ բժիշկ կա՞յ։

Ուղեւորներից մէկը բարձրանում եւ գնում է օդաչուների խցիկ։ Որոշ ժամանակ անց բարձրախօսով հարցնում է.

– Ուղեւորների մէջ օդաչու կա՞յ...

– Դուք պէտք է անընդհատ մտածէք որեւէ հաճելի բանի մասին, – ասում է բժիշկը, – այլապէս երբեք չէք ձերբազատուի ձեր դեպրեսիաներից։ Ասպա յիշէք, վերջերս որեւէ հաճելի բան չի՞ կատարուել։

– Ինչպէ՛ս չէ, բժիշկ, ի հարկէ կատարուել է։ Հարեւանս իր բոլորովին նոր «Ժիգուլիով« խփել է սեանը։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Երբ ես գինքը ճանչցայ շատ համեստ կեանք մը կը վարէր, իր միակ պերճանքն էր միաձի կառք մը որով իր պտոյտները եւ այցելութիւնները կը կատարէր։

Սակայն իշխանը բացի իր այդ որոշ եկամուտէն կլորիկ գումար մը ձեռք կը բերէր իր պատուանշաններու առուտուրով։

Այդ պատուանշանները երկու տեսակ էին. «Օրտրը տը մէլիւզին» (Մելուսինի կարգ) եւ «Օրտրը տը մօն Սինայի է տը սէնթ Գաթըրին» (Սինայ լերան եւ Սրբուհւոյն Կատարինէի կարգ)։ Առաջինը սահմանուած էր արքայական եւ իշխանական ընտանիքներու անդամներուն, իսկ երկրորդը կը տրուէր հասարակ մահկանացուներու։ Մելիւզին Լուսինեանց ցեղի պաշտպան պարիկն էր, միւս պատուանշանը իր ծագումը առած էր աւանդութեան մը վրայ որուն համեմատ Լուսինեանները հիմնած էին Սինայ լերան վրայ գտնուող Սրբուհւոյն Կատարինէի վանքը։

Ամէն ինքզինք յարգող պատուանշաններու պէս ասոնք հինգ աստիճաններու կը բաժնուէին։

Գուցէ տարօրինակ թուի ընթերցողներուն եթէ ըսեմ որ Ֆրանսացիներ եւ օտարականներ անընդհատ դիմում կ՚ընէին պատուանշանի արժանանալու համար։

Պատուանշան ծախելը, ըստ օրէնի, դըրամաշորթութիւն նկատուած ըլլալով իշխանը կը զգուշանար Ֆրանսացիներու հետ գործ ունենալէ եւ կամ անոնց ձրիաբար կը շնորհէր։ Իսկ օտարականներու համար խնդիրը տարբեր էր։ Անոնք հեռաւոր երկիրներէ եկած ընդհանրապէս Հարաւային Ամերիկայէն, Եգիպտոսէն կամ Աֆրիկեան գաղթականութիւններէ, չէին կրնար վտանգել իշխանը, մանաւանդ որ ամէն ինչ վարպետութեամբ տեղի կ՚ունենար։

Օրինակի համար պատուանշանի սիրահար Արժանթինցի ռաստա մը կուգար իշխանին դուռը ափ առնելու։ Կառապան Պազիլ պարտէզին դուռը կը բանար.

– Ի՞նչ կը փափաքիք, պարոն, կը հարցնէր տարապայման մեծարանքով մը։

– Կ՚ուզէի Նորին Բարձրութեան՝ իշխանին հետ տեսակցութիւն մը ունենալ։

– Նախապէս ունկնդրութիւն խնդրա՞ծ էք։

– Ո՛չ, պարոն։

– Ուրեմն կը ցաւիմ ըսելու որ իշխանը չի կրնար ձեզ ընդունիլ, տեսէ՛ք ինչ գըրուած է...

Եւ Պազիլ ցոյց կուտար մարդուն՝ դըրան վրայ գրուած ծանօթագրութիւն մը, որ կ՚ըսէր. «Իշխանին հետ տեսակցելու համար հարկ է նախապէս նամակով ժամադրութիւն մը ուզել, բացատրելով այցելութեան նպատակը»։

– Կը ներէք, չէի գիտեր, կը պատասխանէր մարդը, ուրեմն այդպէս կ՚ընեմ, մնաք բարով։

Երթաք բարով, պարոն։

Հետեւեալ օրը նամակը կուգար, գրեթէ սա ոճով գրուած.

«Արժանթինցի Հայրենակիցներէս անոնք՝ որոնք Ս. Կատարինէի կարգին ասպետ ըլլալու պատիւը ունին՝ խորին հիացումով խօսած ըլլալով ինձ Ձեր Արքայական Բարձրութեան նկատմամբ, փափաքեցայ օգուտ քաղել իմ Փարիզ գըտնուելէս Ձեր Արքայական Բարձրութեան ներկայանալու եւ իմ ամենախորին ակնածանքներս յայտնելու համար։

«Կը յուսամ որ Ձեր Արքայական Բարձրութիւնը այս շնորհը պիտի չզլանայ ինձ»։

Ցայտնի է որ մարդը պատուանշան խնդրելու դիտաւորութիւն ունէր։

Օրիորդ Մարկրիթ իշխանին կողմէ կը պատասխանէր՝ ժամադրութիւն մը տալով մարդուն։

Արժանթինցին երբ երկրորդ անգամ Վիլլային պարտէզին դուռը կը բախէր, Պազիլ խիկոյն զայն ներս կը հրամցնէր ու կ՚առաջնորդէր իշխանին աշխատութեան սենեակը, ուր քիչ յետոյ կ՚երթար զայն գտնէր Օրիորդ Մարկրիթ եւ ինքզինքը կը ներկայացնէր ըսելով.

– Նորին Բարձրութեան անձնական քարտուղարը, Տը Պօտուէն։

Մարդը կը խոնարհէր մինչեւ գետին։

– Իշխանը թէեւ այսօր քիչ մը անհանգիստ է, կը շարունակէր Մարկրիթ, բայց ձեզ պիտի ընդունի։

–Շատ երախտապարտ եմ, Օրիորդ։

– Միայն թէ, պարոն, բժիշկը իրեն արգիլած է երկար եւ յոգնեցուցիչ խօսակցութիւնները, ուստի պիտի խնդրէի որ եթէ մասնաւոր բան մը ունիք հաղորդելիք Նորին Բարձրութեան՝ հաճէիք ինծի ըսել...

Մարդը քիչ մը շփոթած կը պատասխանէր.

– Այսինքն, Օրիորդ, Նորին Արքայական Բարձրութեան իմ հայրենակիցներուս հանդէպ ցոյց տուած բարեացակամութենէն քաջալերուած՝ իրմէ շնորհ մը պիտի խնդրէի...

– Ի՞նչ շնորհ, խօսեցէ՛ք պարոն։

– Պիտի խնդրէի որ ես ալ ընդունուէի Ս. Կատարինէի կարգին ասպետներուն մէջ։

– Ձեմ կարծեր որ իշխանը ձեր խնդիրը մերժելու պատճառ մը ունենայ. մանաւանդ եթէ մեր ասպետներէն յանձնարարականներ ալ ունիք միասին։

– Բնականաբար ունիմ Օրիորդ։

Եւ մարդը գրպանէն մէկ քանի նամակներ կը հանէ ու կը յանձնէ Օրիորդին։

– Ասոնք անշուշտ իրենց արժէքը ունին, կը շարունակէ Օրիորդ Մարկրիթ, բայց բաւական չեն, կարգ մը ձեւակերպութիւններ ալ կան որոնք անհրաժեշտ են։

(Շար. 73)

(Շար. Ա. էջէն)

բռնելով՝ «Ես, Ռոպըրթ Տոլ, հանդիսաւոր կերպով կ'երդնում» ու լաւծ ընդհանուր խնդուքներու մէջ, ապա շարունակած՝ «ա՛հ, սխալ եղո՞ւթն է, երազ մը տեսած էի»: Յունուար 20–ին է, որ Գլինթըն մեծ հանդիսութիւններով, խրախճանքներով եւ 15 պարահանդէսներով (ուր պիտի երթար կնոջը եւ աղջկանը հետ) իր երդումը կը կատարէր, նախագահական Բ. շրջանը ստանձնելու համար պաշտօնապէս:

ՌՈՒԱՆՏԱՅԻ «Աշխարհի Բժիշկներ»ու երեք սպանացի անդամներ սպաննուած են, Ամերիկացի մըն ալ վիրաւորուած: Մարդասիրական կազմակերպութիւնը որոշեց առկախել իր գործունէութիւնը շրջանին մէջ, անբացատրելի գտնելով ոճիրը:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ վարչապետը՝ Վրանիցքի որ նաեւ նախագահն էր Սոսիալ – Դեմոկրատ կուսակցութեան իր հրաժարականը տուաւ երկու պաշտօններէն ալ: Իր առաջարկին վրայ իրեն կը յաջորդէ Վիքթոր Քլիմա:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ, Յունուար 17–ին, գործի մարդ մը սպաննուած է, երբ կառքը կեցուցած ատեն հեռաւոր ռումբ մը պայթած է: Իր երկու թիկնապահներն ալ վիրաւորուած են: Նման ոճիրներ ամէնօրեայ բնոյթ ունին այլեւս:

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ մէջ հակահրեայ հոսանք մը ծայր տուած է հրէական հարստութեանց հարցին հետեւանքով: Իսրայէլեան Համայնքներու զուիցերական Դաշնակցութեան բանբերը շշմած է եւ ջղագրգռուած ստացած նամակներէն ուր ատելավառ արտայայտութիւններ կան Հրեաներու դէմ, որոնց կը վերագրուի նոյնիսկ Բ. աշխարհամարտի դրդապատճառը: Հրէական հարստութեանց հարցը պետական բնոյթ ստացած է եւ աւելի տուած հակահրեայ զգացումներու զարթնումին: Զուիցերիոյ դաշնակցային նախկին խորհրդականին «անխոհեմ» խօսքերուն կը վերագրուի այս նոր կացութիւնը: Ան «շանթաժ եւ փրկագին» որակած էր Հրեաներու պահանջները եւ ի պատասխան Հրէական Համաշխարհային Համագումարը եւ հրէական Գործակալութիւնները խզած էին բանակցութիւնները: Պաշտօնապէս 17 հազար կը նկատուի Զուիցերիոյ Հրեաներու թիւը, բայց կ'ըսուի թէ կրկինն է եւ այժմ շատ դէշ մթնոլորտ մը կը տիրէ, սրճարանէ սրճարան միայն հակահրեայ արտայայտութիւններ կը լսուին եւ ամէն կողմ հրեայ «դաւ» կը տեսնուի կործանելու համար զուիցերական դրամական շուկան: Բանակցներէն ետք, Պերն առաջարկած էր, որ հիմնադրամ մը ստեղծուի նացիականութեան զոհերուն ի նպաստ: Միջազգային մարմին մըն ալ պիտի հաստատէր Հրեաներու ունեցած ճիշդ գումարը: Զուիցերական դրամատուներու Միութիւնը 32 միլիոն տոլարի խօսք կ'ընէ, հրէական կազմակերպութիւնները քանի մը միլիառ տոլարի մասին կը խօսին:

ՄԱՄՈՒԼ

«LA LIBRE BELGIQUE»

(17 Janvier)

La Turquie se vide lentement de ses chrétiens

Պելժիկական օրաթերթը շաբաթական իր յաւելուածին մէջ, նուիրուած մշակոյթին, յօդուած մը հրատարակած է վերոյիշեալ խորագրով ուր Ժաք Ֆրանք կ'արծարծէ հարցը: Յօդուածագիրը կը յիշէ որ Դեկտեմբերին գրութիւն մը ստորագրած էր ուր կ'անդրադառնար Թուրքիոյ թափած ջանքերուն, զարկ տալու համար կրօնական զբօսաշրջիկութեան եւ այդ առթիւ նամակ մը ստացած է Պելժիոյ Հայոց կոմիտէի նախագահէն ուր ան կը պարզէ բուն կացութիւնը: Ժ. Ֆրանք երկար կը ծանրանայ քրիստոնեաներու վիճակին իսլամի ճնշման տակ, ոչ միայն Թուրքիոյ, այլեւ՝ ամբողջ Միջին–Արեւելքի մէջ: Կ'ակնարկէ անցեալին, Հայերու ջարդին, Յոյներու գաղթին եւայլն, եւայլն:

«LE FIGARO *Magazine***»**

(17 Janvier)

Vardan Mamikonian
L'UN DE NOS MEILLEURS VIRTUOSES ACTUELS

Էվ Ռուճիէրի երաժշտական իր քրոնիկին մէջ լայն տեղ կու տայ Վարդան Մամիկոնեանի, անոր յաջորդ համերգին առթիւ (Յունուար 26, մանրամասնութիւններ մեր վաղուան թիւով) Լամուրէօի հետ, ուր ան պիտի նուագէ Չայքովսկիի թիւ 1 քոնչերթօն, կ'անդրադառնայ Վ. Մամիկոնեանի վերջին համերգներուն Իտալիա, Գերմանիա, Լիբանան եւ Միացեալ – Նահանգներ ուր քննադատները, 26 տարեկանին, զայն կը նկատեն ժամանակի առաջին մեկնաբաններէն մին: Էվ Ռուճիէրի իր կողմէ ալ կ'աւելցնէ շարք մը գնահատանքներ:

Յիշենք որ Վարդան Մամիկոնեան, Յունուար 19–ին ալ, մասնակցեցաւ, Լամուրէօ–ի հետ, Ժաք Մարթէնի կիրակնօրեայ յայտագրին, որ բացուեցաւ Իզմիրի Թրքական պարախումբով ի ներկայութեան Թուրքիոյ դեսպանին: Նոյն յայտագրին ընթացքին երեւում մը կատարեց Տանիէլ Ժերար (Խըլաքեան) որ երկար ատեն է հրապարակի վրայ չէր եւ կրկին կը վերադառնայ իր մէկ ալպոմին լոյս ընծայման առթիւ:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ֆրանսայի Բաժակի 32–րդ աւարտականներուն Վալանս իր դաշտին վրայ կ'ընդունէր Ա. դասակարգէն Նիսը, որ 0 – 1 շահելով խաղը, այս մրցաշարքէն դուրս ձգած է Հայ Մարզականը:

Առջի օր ալ, միշտ Վալանսի մէջ տեղի ունեցած էր աննպաստ օդին պատճառաւ յետաձգուած Վալանս – Լօրիան ախոյեանութեան խաղը որ 4 – 3 վերջացած է ի նպաստ տանտէրերուն:

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

dans le cadre du 20ème anniversaire
de la M.C.A.

EXPOSITION
DE PEINTURE

HENRI GHAZERIAN
«Histoire ... le retour»

Vernissage
Vendredi 24 Janvier à 19 heures

Les œuvres de Henri GHAZERIAN
seront exposées
du 24 Janvier au 2 Février

Henri GHAZERIAN sera l'invité
de l'émission de la M.C.A.
sur AYP FM 99.5
le Mercredi 22 Janvier vers 11h20

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.:01 43 76 55 89 - Fax:01 43 78 66 64

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻԼԼԷՕՐՊԱՆ. – Պր. Պետրոս Գալաքճեան 400 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Սեդա Կիւրճեանի մահուան առթիւ, Տիկին Արշալոյս Պապեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Մտաւորական եւ գրագէտ

Դասախօս՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Յունուար 29,
երեկոյեան ժամը 8·30–ին,

Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Յունուար 26, Կիրակի, ժամը 15–ին Վիէնի քաղաքապետարանի թատրոնը:

Հանդէսը խնամքով պատրաստուած է Կապոյտ Խաչի դպրոցին, աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն կողմէ:

Յայտագիր. – Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, տոհմիկ պարեր եւ տրամախօսութիւն:

Հանդէսի վերջաւորութեան Կաղանդ Պապան կուգայ եւ նուէրներ կը բաշխէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկներուն:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
«Հայ թատրոնի խաղացանկ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Ս. Մարիամ Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկի՝ Մաքիլտ Տէրվիշեանի մահուան առթիւ. Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Աճէմեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տորք Տէր – Յակոբեան 500 Ֆր.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՍՏԻՊՈՂԱԿԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1) Նոյեմբերէն ի վեր, Թղթատարի դրամական բաժանմունքը Chèques postaux չի ղրկեր այլեւս գումարներու համապատասխանող չէքերու կտրօնները. ուրեմն «Յառաջ» չի կրնար գիտնալ թէ ո՞վ է ղրկողը: Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն որ այլեւս ՈՒՂՂԱԿԻ ՈՉ ՄԷԿ ԳՈՒՄԱՐ ՂՐԿԵՆ ՄԵՐ ՇԷՔ – ՓՈՍԹԱԼԻ ԹԻՒԻՆ, ԱՅԼ ՇԷՔԵՐԸ ՄԵԶԻ ՂՐԿԵՆ ՈՐ ՄԵՆՔ ՓՈԽԱՆՑԵՆՔ:

2) Այդ իսկ պատճառով չենք գիտեր թէ որոնք ղրկած են հետեւեալ գումարները (ստացուած Յունուար 9–ին).

500 Ֆր. (Մարսէյլէն),
1100 Ֆր. (Լիոնէն),
603 Ֆր. (Լիոնէն),
1100 Ֆր. (Փարիզէն),
1100 Ֆր. (Փարիզէն):

Կը խնդրենք որ ղրկողները յայտնեն մեզի իրենց անունն ու հասցէն:

Շնորհակալութեամբ
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

RECHERCHE
POUR LA COLONIE DE VACANCES

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour le mois de Juillet 1997 à Bellefontaine :
- **DIRECTEUR TITULAIRE du BAFD.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris.

■

La Croix Bleue des Arméniens de France recrute pour les mois de Juillet et Août 1997 à Bellefontaine :
- **Animateurs avec BAFA**
- **Infirmiers (ou étudiants en 2ème année de médecine);**
- **Economes.**

Envoyer courrier et C.V. à :
CBAF - Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ
Կեսարական թէյով եւ քէքով

Նախագահութեամբ՝
ԱԼԷՔՍԻ ԿԷՕՎՃԵԱՆԻ
Կիրակի, Փետրուար 2, ժամը 16–ին
Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» Կեդրոնի մեծ սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Գեղարուեստական բաժին՝ հայկական նուագ, երգ, արտասանութիւն:

Կը մասնակցին՝
Ասլէն Շահնուր, Իրմա Պասմաճեան, Բիւզանդ Ֆընտըգեան, Յովհաննէս Տէմիրճեան եւ Մինաս Տէր – Սարգիսեան:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը առանց խտրութեան:

Մասնակցութիւն՝ 60 Ֆր.:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Արնուվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եւ Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդի Կամաւորներ խումբը երեկոյթ մը կը կազմակերպեն՝
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15–ԻՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Համազգային Փարիզ
ԶԱՏԿՈՒԱՆ ՃԱՇ
Կիրակի, Մարտ 30

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 22
MERCREDI
22 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL·: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19·032 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.032

PARLEMENT EUROPEEN

RESOLUTION

Vers une stratégie de l'Union européenne à l'égard des Républiques transcaucasiennes

Խորհրդարանին Արտաքին գործերու, Ապահովութեան և Պաշտպանութեան քաղաքականութեան յանձնախումբը պատրաստած է տեղեկագիր մը: Տեղեկատուն էր տիկին Հելէն Գառէր տ'Անքօս: Այդ տեղեկագրին հիման վրայ է որ Խորհրդարանը Յունուար 17-ին բանաձեւ մը քուէարկած է 86 ձայնով, 1 դէմ եւ 5 ձեռնպահ: Քուէարկողները 92 էին:

Այս երկար բանաձեւը կը բաղկանայ 38 կէտերէ որոնք բոլորն ալ կը վերաբերին Կովկասի շրջանին եւ հետեւանք են յանձնախումբին տեղեկագրին մէջ եղած հաստատումներուն: Առաջին նպատակն է զարկ տալ եւրոպական ներկայութեան Անդրկովկասի մէջ, որ ռազմագիտական շրջան մըն է: Ստորեւ եւ ընդագրին լեզուով կը ներկայացնենք միայն այն յօդուածները որոնք առաւելաբար կը վերաբերին Հայաստանի:

Le Parlement européen;

(. . .)

8. apporte son soutien à la demande d'adhésion de l'Arménie à l'Organisation mondiale du commerce (OMC) et espère que la Géorgie et l'Azerbaïdjan suivront cette démarche une fois que le processus de transformation vers l'économie de marché dans ces deux pays seront suffisamment avancés;

(. . .)

12. rappelle que l'Union européenne dispose des instruments politiques et économiques nécessaires pour user de son influence auprès de la Russie et de la Turquie, pays voisins de la région, afin qu'ils concourent de façon positive à la solution des conflits en cours en Transcaucasie;

(. . .)

14. réaffirme l'importance qu'il attache au rétablissement de la souveraineté de la Géorgie sur l'ensemble de son territoire ainsi qu'au maintien de son intégrité territoriale et, d'une façon générale, réaffirme son soutien à l'indépendance, la souveraineté et l'intégrité territoriale de tous les Etats de la région;

15. attire l'attention sur la situation dramatique des réfugiés en Azerbaïdan, en Arménie et en Géorgie; constate l'efficacité des activités d'ECHO dans la région mais insiste dans le même temps auprès de l'Union pour qu'elle mette tout en œuvre pour résoudre le problème des réfugiés;

16. fait ressortir le rôle capital de la mission de longue durée de l'OSCE dans le conflit du Haut-Karabagh et demande aux Etats membres de soutenir cette mission avec tous les moyens financiers et politiques dont ils disposent; souligne que le cessez-le-feu en vigueur depuis mai 1994 entre l'Azerbaïdjan et le Haut-Karabagh crée un climat favorable à la recherche d'une solution juste et viable à ce conflit, fondée sur les principes de l'OSCE et demande aux puissances régionales plus particulièrement intéressées au conflit de s'abstenir de toute ingérence; regrette qu'aucun progrès dans les négociations autour de ce conflit n'ait été enregistré lors du Sommet de l'OSCE des 2 et 3 décembre 1996 à Lisbonne;

17. demande la levée, sans délai, du blocus imposé à l'Arménie par la Turquie, et la réouverture de toutes les voies de communication traditionnelle, ce qui permettrait notamment de rompre l'isolement du Nakhitchevan; rappelle que les obstacles mis à la liberté de circulation des personnes et des biens ne sont conformes ni à l'esprit de coopération que l'Union européenne s'efforce de créer dans la région avec sa politique d'accords d'association ou de partenariat, ni aux dispositions de la Charte de Paris;

18. constate que les Etats transcaucasiens n'avancent pas au même rythme vers la démocratie, comme les élections législatives qui ont eu lieu dans chacun de ces Etats en 1995 l'ont démontré;

19. note que l'Arménie, la Géorgie et l'Azerbaïdjan ont reçu respectivement le 26 janvier 1996, le 28 mai 1996 et le 28 juin 1996 le statut d'invité spécial au Conseil de l'Europe;

20. souligne néanmoins que l'Azerbaïdjan doit encore consentir de gros efforts pour démocratiser sa vie politique et que la situation actuelle peut avoir des conséquences négatives sur ses relations avec les organisations européennes, et invite dès lors la Commission à subordonner l'aide non humanitaire aux progrès enregistrés sur le plan de la protection des droits de l'homme;

21. Exprime le souhait, en ce qui concerne l'Arménie, que majorité et opposition s'engagent résolument dans la voie du dialogue de façon à trouver une solution politique à la crise qui a suivi les élections présidentielles du 22 septembre 1996, de façon à permettre la poursuite du processus de démocratisation et de réformes et à renforcer la cohésion interne du pays;

(. . .)

27. engage la Commission à utiliser tous les instruments dont elle dispose pour favoriser le développement économique de l'Arménie, de l'Azerbaïdjan et de la Géorgie, renforcer les échanges économiques avec l'Union européenne, développer un système bancaire moderne et aussi pour promouvoir la coopération économique au sein de la région de Transcaucasie, par exemple sous la forme d'un grand marché —au besoin, pour accélerer le processus, sur base bilatérale— ainsi qu'avec les Etats voisins; souligne qu'une telle perspective rend d'autant plus nécessaire la levée du blocus affectant l'Arménie;

(. . .)

31. rappelle son inquiétude vis-à-vis des centrales nucléaires de type soviétique qui ne sont pas adaptées à un fonctionnement à long terme; souhaite en conséquence que l'Union européenne, dans le cadre du programme TACIS, fournisse une aide dans le domaine de la sûreté nucléaire à la centrale de Medzamor,, en Arménie, et qu'elle développe, en accord avec les autorités arméniennes, une stratégie énergétique globale à long terme permettant notamment l'utilisation de sources d'énergie alternative;

(. . .)

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 20 / 21)

ՀԱՊ-Ի ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՂԵԿԱՎԱՐՆԵՐՈՒ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Յունուար 17-ին, Մոսկուայի մէջ տեղի ունեցած ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու կառավարութեան ղեկավարներու Խորհուրդի 24-րդ հերթական նիստին օրակարգը կ'ընդգրկէր մօտ մէկուկէս տասնեակ հարցերու քննարկումը: Անոնցմէ ամէնէն կարեւորը կը նկատուէր անդամ երկիրներու համարկումի հարցը՝ տնտեսական համակարգին մէջ: Վարչապետները իրենց հաւանութիւնը տուած են այդ ուղղութեամբ պատրաստուած նախագիծին: Քննարկուած են նաեւ շարք մը համաձայնագիրներ, ծրագիրներ եւ փաստաթուղթեր, որոնց մէկ մասը ընդունուած է ինչպէս փոխադրամիջոցներու սակերու սահմանման, ներդրումներու ձեռնարկողներու շահերու պաշտպանութեան, հիւլէական ուժանիւթի խաղաղ նպատակներու համար օգտագործման մասին եւ այլն փաստաթուղթեր:

Հայաստանի վարչապետը՝ Արմէն Սարգըսեան հանդիպումներ ունեցած է իր ռուս պաշտօնակից Չեռնոմիրդինի եւ Թիւրքմէնստանի փոխ - վարչապետ Սափարովի հետ:

ՄԱՀ ՆԿԱՐԻՉ ՔՆԱՐԻԿ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

Երեւանի մէջ, 83 տարեկանին իր մահկանացուն կնքած է հայկական կերպարուեստի աւագ սերունդի ներկայացուցիչ վաստակաւոր նկարիչ Քնարիկ Վարդանեան: Ան ստեղծագործական գործունէութեան հետ զուգահեռաբար զբաղած է նաեւ արուեստագիտութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ ելոյթ մը ունեցաւ Յունուար 20-ին, հեռատեսիլէն եւ ձայնասփիւռէն նիւթ ունենալով արդարադատութիւնը, զոր կ'ուզէ հիմնովին բարեփոխել: Նախագահը ճշգրիտ եւ խիստ պատաճանաչումը ըրաւ Ֆրանսայի արդարադատութեան զոր դանդաղ կը գտնէ, հեռու ժողովուրդէն: Կ'ուզէ որ ան դառնայ բոլորովին անկախ Պետութենէն, անհրաժեշտ կը գտնէ որ անմեղութեան ենթադրութիւնը աւելի նկատի առնուի, մանաւանդ մամուլին կողմէ, երբ դատ դեռ չէ տեսնուած: Առ այդ յանձնախումբ մը նշանակած է Փիէր Թրիւշի (Բեկանիչ Ատեանի առաջին նախագահ) նախագահութեան տակ որ, մինչեւ Յուլիս 15, պէտք է ներկայացնէ իր տեղեկագիրը եւ առաջարկները: Յանձնախումբին մաս կը կազմեն ընդհանրապէս իրաւագէտներ, բայց նաեւ մամուլի մարդիկ ինչպէս Նոէլ Գոփէն (Նախկին խմբագիր «Լա Գրուա»յի եւ նախագահ «Առանց սահմանի թղթակիցներու»), Ժան Միօ (Նախկին նախագահ Ֆրանսական մամուլի դաշնակցութեան, այժմ տնօրէն Ֆրանս - Փրէսի): Անդամներու ընդհանուր թիւն է 20: Շիրաքի ծրագիրները ընդհանուր ձեւով դէշ ընդունելութիւն չգտան: Ընդդիմութիւնը (Ընկերվարականները) աւելի ջերմ են քան մեծամասնութիւնը որ որոշ վերապահութիւններ ունի եւ երբեմն ալ բուռն հակազդեցութիւններ:

ՄԻԼՈՍԵՒԻՉԻ Ընկերվարական կուսակցութիւնը դատի դիմած է խնդրոյ առարկայ ընելով ընդդիմութեան յաղթանակը Պելկրատի մէջ, յաղթանակ զոր ընտրական յանձնաժողովը ընդունած էր

(Շար․ը կարդալ Դ․ էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ՄՏԱԾՈՒՄ

ԴԻՄԱԳԻԾ

Անցեալ տարուան «Յառաջ»ի վերջին թիւի առաջին էջին վրայ կը կարդայինք Տոքթոր Գուրգէն Մեծատուրեանի մահուան լուրը: «Տխրունի» պլատկուած սիւնակին մէջ ուրեմն կը նկարագրուէր մահացեալին կենսագրութիւնը: Անիկա որքան համառօտ, նոյնքան ամբողջական պատկերը կուտար Տոքթոր Մեծատուրեանի կեանքին ու գործունէութեան: Իսկ «Տխրունի»-ի վերջին պարբերութիւնը մասնաւոր կերպով ուշադրութիւնս կը գրաւէր: «Գուրգէնը, մէկն էր այն անձերէն որոնք գաղութիս դիմագիծ տուին թէ իրենց անձով, թէ մանաւա՛նդ հանրային գործունէութեամբ»:

Ես Հայ Արի չեմ եղած, բայց բախտը ունեցած եմ այդ Միութեան կազմակերպած տարեկան հանդէսներուն, գոնէ մի քանի հատին ներկայ ըլլալու, եւ ամէն անգամ երբ դուրս ելած եմ սրահէն, տաք ու յուզումնախառն, անբացատրելի հըրճուանք մը այցուած եմ:

Խոստովանիմ որ հանդէսներու թողած տպաւորութիւնը կեանքիս մէջ, ընդհանրապէս թիթեռնիկի մը կեանքին չափ կեանք ունեցած են: Բայց նոյնը չեմ կըրնար ըսել «Մեծատուրեան» հանդէսներու մասին: Անոնք բան մը տուած են ինծի, բան մը՝ որ շարունակական է մէջս, թերեւս այդ դիմագիծը՝ որուն կ'ակնարկէր «Յառաջ»:

Կորսուա՞ծ է այդ դիմագիծը այսօր մեր գաղութի երկնակամարէն: Գուցէ: Այն չափով անշուշտ որ ան բռնուած չէ կտաւի մը վրայ այնպէս ինչպէս նկարիչներ կը բռնեն պահեր եւ կը յաւերժացնեն դէմքեր իրենց իւղանկար պաստառներուն վրայ: Ուրեմն կը տարուինք մտածելու թէ Տոքթոր Մեծատուրեանի մահէն ետք եկող սերունդներ պիտի չհանդիպին անոր գաղութին տուած դիմագիծին: Բայց կորսուած չէ այդ դիմագիծը այն չափով որ ան կը կազմէ հոգիին կտաւը այն հարիւրաւոր հայ արիներու եւ արենոյշներու որոնք այսօր բոլորն ալ կը ծառայեն հայութեան. ոմանք օգնելով Հայաստանին, ուրիշներ ծառայելով հայ դպրութեան եւ դեռ շատեր՝ տեղային հայ կեանքի բարգաւաճման բերելով իրենց գործօն մասնակցութիւնը:

Սպասելի էր անշուշտ որ քիչ մը աւելի մեծ թիւով արիներ ներկայ ըլլային Նոր Տարուան յաջորդ օրը, Ժան - Կուժոն փողոցի Հայոց Եկեղեցւոյ մէջ, իրենց «պետին» յարգանքի վերջին տուրքը մատուցանելու համար:

Այսուամենայնիւ, Տոքթոր Մեծատուրեանէն կը շարունակուի մնալ այն «տաբօրինակ»ը որ տուաւ ուրիշներուն:

ԽՆԿԱՆ ԿՈՍՏԱՆԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼՔ – ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՂՆ ՈՒ ԴԻՐՔԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԻՍ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

Հայաստան դարերու ընթացքին իր աշխարհագրական դիրքին պատճառաւ միշտ կռուախնձոր եղած է իր դրացի զօրաւոր տէրութիւններու աշխարհակալական ձգտումներուն: Սելճուգեան հորդաներու արշաւանքին նշաւակ, Անիի Թագաւորութեան անկումէն յետոյ (1064), ԺԶ. դարու սկիզբին է որ Հայաստան Օսմանեան տէրութեան տիրապետութեան ենթարկուեցաւ: Ցորմեհետէ, ան Թաւր եղաւ Թուրքեւպարսկական երկարատեւ պատերազմներուն ու Քասր–Շիրինի (1639 Մայիս 7) դաշնագրով է միայն որ մօտ երկու դար Արեւմտահայաստանի եւ Արեւելահայաստանի սահմանները անփոփոխ մնացին թէեւ երկու մահմետական տէրութիւններու թշնամանքը մօտ երկու դար եւս շարունակուեցաւ: Ճակատագիրը երկու մահմետական տէրութիւններու բարեացակամութեան եւ վեհանձնութեան յանձնուած, Հայ ժողովուրդը այսուհետեւ կը ճանչցուէր իբր կրօնական համայնք մը որ ունի իր ինքնուրոյն եկեղեցին եւ լեզուն, «Հայաստան» երկիրը կը մնայ սոսկ պատմական անուն մը որ քաղաքական որեւէ հանգամանք չի ներկայացներ: Այս պատճառաւ է որ Օսմանեան դահակալները մինչեւ ԺԹ. դարու առաջին քառորդը նոյնիսկ չեն վարանիր Փոքր Ասիոյ հայկական նահանգները Էրմէնիստան էյալէթի (Հայաստանի նահանգ) կոչելու:

Շարիաթի աստուածպետական սկզբունքներէն ներշնչուած, մահմետական այս երկու տէրութիւնները իրենց հպատակ քրիստոնեայ ժողովուրդներու կրօնականներուն եւս տուին պաշտօնական բացառիկ դեր մը իրենց ժողովուրդներու ազգային, մշակութային, կրօնական եւ ընկերային կեանքին մէջ: Սոյն առանձնաշնորհեալ դերին պատճառաւ է որ բովանդակ հայ ժողովուրդը՝ հեռաւոր Չինաստանէն մինչեւ Եւրոպա սփռուած, վեց դարեր շարունակ, զուրկ պետականութենէ, Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ հովիւի անձին մէջ ակնկալեց գտնել ոչ թէ միայն հոգեւոր առաջնորդ մը, այլեւ ի պահանջել հարկին, աշխարհական – քաղաքական գործիչ մը: Այնքան ժամանակ որ մեր ժողովուրդը իբր կրօնական համայնք ըլլալով բաւականացաւ մնալ, մեր եկեղեցւոյ կղերը իր ազգապետի դերին կամ առաքելութեան մէջ իբր «աշխարհական ներկայացուցիչ» ալ գործեց թէեւ այդքան փափուկ պատասխանատուութիւն մը ստանձնելու համար ոչ պատրաստութիւնը եւ յաճախ ալ ոչ կարողութիւնը ունէր: Իրականութեան մէջ արդէն, իբր հոգեւոր հովիւ, քաղաքական կամ աշխարհիկ պատասխանատուութիւն մը իր կոչումին ալ չէր համապատասխաներ:

Վերոյիշեալ ճշմարտութիւնը ակնյայտ եղաւ երբ նախորդ դարու կէսէն յետոյ, գրական զարթօնքի շրջանին հետ քաղաքական զարթօնքի շարժումն ալ սկսաւ: Ազգային Սահմանադրութիւնը առաջին քայլն է որ սուլթաններու կողմէ պատրիարքներու տրուած աշխարհիկ հարցերու վերաբերեալ ամբողջական առանձնաշնորհումները կը սահմանափակէր: Իսկ 1877 – 78–ի Ռուս – Թուրք պատերազմէն յետոյ երբ Հայկական հարցը պաշտօնական հանգամանք մը ստացաւ, բացայայտ եղաւ թէ եկեղեցականին դերը հոգեւոր եւ կրօնական հարցերու շուրջ պէտք էր որ սահմանափակուած ըլլար: Երջանկայիշատակ Խրիմեան Հայրիկ իր բնածին ուշիմութեամբ եւ հեռատեսութեամբ առաջիններէն մին եղաւ որ այս ճշմարտութեան թափանցեց երբ «խաչով եւ աւետարանով զինուած» ու վեղարը գլխուն Պէրլինի վեհաժողովի քրիստոնեայ վեց մեծ տէրութիւններու պատուիրակներուն ներկայացաւ եւ իր ճնշուած ու անիրաւուած ժողովուրդին կեանքի եւ ինչքի ապահովութեան համար բարենորոգումներ հայցեց: Վասպուրականի առաջնորդը վկայ եղած էր թէ Պալքաններու քրիստոնեայ ժողովուրդներու ներկայացուցիչները թուրով եւ սուրով զինուած վեհաժողովին եկած էին եւ ոչ թէ թղթէ շերեփով մը (1), ինչպէս վերադարձին պիտի յայտարարէր:

Ցեղասպան ջարդերն ու ցեղասպանութիւնը որոնք Օսմանեան տէրութեան ղեկավարներուն կողմէ կազմակերպուեցան Արեւմտեան մեծ տէրութիւններու կէս–բերան ընդվզումով, եթէ ոչ լուռ մեղսակցութեամբ, պատճառը այն է որ «Հայաստան» անունով երկրի մը անհետացումը նախամեծար համարուած էր Մերձաւոր – Արեւելքի մէջ ուժերու հաւասարակշռումի պահպանման համար: Մեծ տէրութիւններու մրցակցութեան գլխաւոր զոհը եղաւ Արեւմտահայաստանի մեր ժողովուրդը որ ի զուր միամտօրէն սպասեց «քրիստոնեայ» եւ «մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան սկզբունքներու ախոյեան» Արեւմտեան մեծ տէրութիւններու ազդու միջամտութեան: Արդիւնքը այն եղաւ որ Արեւմտահայաստանը՝ այսօրուան Հայաստանի տարածքին հնգապատիկը, քարտէսէն սրբուեցաւ եւ իր բնակչութեան առնուազն երկու – երրորդն ալ Մեծ Եղեռնին զոհ գնաց:

Ա. Համաշխարհային պատերազմի տարիներուն Ռուսաստանի մէջ տեղի ունեցող արտակարգ քաղաքական զարգացումները Հայաստանը անակնկալ կերպով անկախութեան առաջնորդեցին (1918 Մայիս 28): Սոյն «վերածնունդ»ի շրջանը հազիւ թէ երկուքուկէս տարի տեւեց, եւ վերջնական փլուզումէ զերծ մնաց միայն Սովետական վարչաձեւի հաստատումով (1920 Դեկտեմբեր 2): Այսուհետեւ Հայաստանի ազատութիւնը կաշկանդուած, ան ենթակայ եղաւ նաեւ 1936 – 1938 տարիներու ընթացքին տեղի ունեցող հալածանքին՝ ինչպէս բոլոր միւս ժողովուրդները, բայց սովետական «հովանոց»ին շնորհիւ նորանոր աւերիչ արշաւանքներէ զերծ մնաց եւ յաջողեցաւ իբր ազգ իր գոյութիւնը իր սեփական հողի մէկ մասին վրայ (29.800 քառակուսի քիլոմեթր) արժեցնելու: Բ. Համաշխարհային պատերազմին Հայաստան սովետական բանակին տուաւ բազմահազար զինուորներ եւ երեսունի մօտ զօրավարներ որոնք զանազան ճակատներու վրայ իրենց ռազմագիտական կարողութիւններով փայլեցան: Այդ եօթանասուն տարիներու ընթացքին Արեւելահայաստանի Ֆիզիքական գոյութիւնը ապահովուած եւ սահմանները անհպելի, հայ ժողովուրդը սովետական վարչաձեւի տրամադրած հնարաւորութիւններէն լայնօրէն օգտուելով իբր ազգ մշակութային մարզի մէջ շատ աւելի յառաջդիմութիւն արձանագրեց քան թէ վերջին եօթը դարերու ընթացքին զանազան պետութիւններու տիրապետութեան տակ: Այս պայմաններու տակ է որ ցեղասպանութեան եւ յարատեւ ջարդերէն կոտորուած, տնտեսապէս քայքայուած եւ յաւէտ կորսուելու անդունդին եզերքը հասած «կրօնական համայնքը» հազիւ երեք տասնեակ տարիներ յետոյ, իբր «զարգացած եւ յառաջդիմական ազգ» ըլլալով արդէն յարութիւն առած եւ աշխարհի վրայ սփռուած գաղթօճախներուն յոյսի եւ լոյսի փարոս հանդիսացած էր:

Վերջին տասը տարիներու ընթացքին Խորհրդային Միութեան մէջ տեղի ունեցող քաղաքական մեծ փոփոխութիւններու եւ յեղաշրջումներու շնորհիւ, Հայաստան եւս անկախութեան տիրացաւ: Բայց Հայաստանի աշխարհագրական փափուկ դիրքը կրկին զինք խոցելի կացութեան մատնեց: Ատրպէջանի տիրապետութեան տակ գտնուող ինքնավար Ղարաբաղի հայ ժողովուրդը չկարենալով Մայր Հայրենիքի միանալ, անկախութեան տիրանալու համար զէնքի դիմեց: Եւրոպայի մեծ տէրութիւնները՝ Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա եւ Ամերիկա որոնք չվարանեցան Պալքաններու մէջ արուեստական մահմետական «ազգ» մը ստեղծել որ մինչեւ երէկ կարելի չէր իսկ երեւակայել, Կոսովի մէջ այսօր կը զլանան հայկական Ղարաբաղի Մայր Հայրենիքի միացումի իրաւունքը ճանչնալ որու բնակչութեան չորս – հինգերորդը Հայերէ կը բաղկանայ:

Անգամ մը եւս ականատես կ'ըլլանք արեւմտեան աշխարհակալ մեծ տէրութիւններու նենգամիտ քաղաքականութեան: Այնքան ժամանակ որ Ղարաբաղի Հայաստանի միացման պահանջը Ռուսաստանը անել կացութեան կը մատնէր, Հայաստանի մէջ տեղի ունեցող ցոյցերը եւ հայ ղեկավարներուն յայտարարութիւնները Արեւմուտքի բոլոր երկիրներու մամուլին կամ հեռատեսիլին կողմէ ջերմ համակրանքով դիմաւորուեցան ինչ որ խանդավառեց մեր միամիտ ժողովուրդը: Իսկ հիմա, քանի մը տարիներէ ի վեր, յստակ է թէ Ղարաբաղի կարգավիճակը Արեւմուտքի համար իր հմայքը կորսնցուցած եւ իսկական «գլխու ցաւ» մը եղած է: Նոյնիսկ Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ Հայաստանի որդեգրած շատ բնական քաղաքական դիրքորոշումը Արեւմտեան մեծ տէրութիւնները այսօր խորթ աչքով կը դիտեն: Արդարեւ հետաքրքրական չէ՞ արդեօք հաստատել թէ երբ նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան Ղարաբաղի պահանջին ի նպաստ Երեւանի մէջ տեղի ունեցած ցոյցերուն ժամանակ կը ճառախօսէր կամ Ֆրանսա կ'այցելէր, մամուլը եւ հեռատեսիլը լայնօրէն կ'արձագանգէին, մինչ երբ անցեալ Յունիսին Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահի հանգամանքով Ֆրանսայի պաշտօնական հիւրը կ'ըլլար եւ նախագահ Ժ. Շիրաքի հետ ալ Փարիզի Ազգային Գրադարանին մէջ տեղի ունեցող Հայաստանի ցուցահանդէսի բացումին ներկայ կ'ըլլար իր այցելութիւնը որեւէ մէկ արձագանգ չէր գտներ: Նոյնը կը պատահէր երբ Հայաստանի նախագահը, քանի մը տարի առաջ 1994 Յունուարին, պաշտօնապէս Լոնտոն կ'այցելէր: Մինչդեռ երբ 1991 Օգոստոս 19–ի առաւօտուն Մոսկուայի մէջ Գորբաչովի դէմ պետական հարուածը տեղի ունեցաւ, Լեւոն Տէր – Պետրոսեանի մէկ յայտարարութիւնը – ուր ան կ'ըսէր թէ «Խորհրդային Միութիւնը մեռած է եւ Գերագոյն Խորհուրդը դեռ չէ հասկցած»–, ոչ թէ միայն Լոնտոնի մեծ օրաթերթերը (2), այլ՝ նոյնիսկ Անգլիոյ հեռաւոր շրջաններու մամուլը անգամ գոհունակութեամբ կը հաղորդէր (3):

Հետեւաբար, մենք բնաւ չզարմացանք երբ վերջերս Լիզպոնի վեհաժողովի ընթացքին մեծ տէրութիւններու ներկայացուցիչները, միաձայնաբար, մերժեցին Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը ճանչնալ եւ ցանկութիւն յայտնեցին որպէսզի «մոլորած ոչխարը կրկին բռնակալ հովիւին խնամատարութեան յանձնուի»: Նախագահ Լեւոն Տէր – Պետրոսեան, շատ իրաւացիօրէն, Ղարաբաղը Ատրպէջանի տիրապետութեան ենթարկուելու պարագային, տեղւոյն հայ ժողովուրդին սպասող ճակատագիրը յիշեցուց որն է «եթէ ոչ ցեղասպանութիւն առնուազն տեղահանութիւն եւ արտագաղթ»: Ան արդարացիօրէն յիշեցուց նաեւ Սումգայիթը, Բաքուն եւ Կիրովապատը որոնց 400 հազարէ աւելի թիւ մը ներկայացնող հայկական հոծ գաղութը այսօր տունը – տեղը, եւ գործը լքած մեկնած է: Ատրպէջանի տիրապետութեան տակ ինքնավար, նոյնիսկ լայն իրաւասութիւններով օժտուած Ղարաբաղ մը կը նշանակէ այդ հողամասը օր մը Նախիջեւանի այսօրուան վիճակին ենթարկել: Մեծ տէրութիւններու համար Ղարաբաղի Հայոց արդար պահանջը շատոնց իր հետաքրքրութիւնը կորսնցուցած է քանի որ ան այլեւս Ռուսիոյ դէմ չէ որ ուղղուած է այլ Ատրպէջանի: Իսկ Ատրպէջանի պահանջներուն ընդառաջ չերթալ կը նշանակէ Կասպից ծովու նաւթի մենաշնորհի արտօնութեան եւ շահագործումի մրցումին մասնակցիլ: Անգլիոյ վարչապետ Ճոն Մէյճըրի եւ Ֆրանսայի Նախագահ Ժ. Շիրաքի Ղարաբաղի հարցին առընչութեամբ կատարած ժխտական յայտարարութիւնները եւ Ատրպէջանի ի նպաստ դիրքորոշումը խոր ուշադրաւ եւ ընդվզեցուցիչ են:

(Մնացեալը յաջորդով)

(1) – Արեւելահայ պատմաբան Լէօ իր Թիւրքահայ յեղափոխութեան գաղափարաբանութիւնը (Փարիզ, 1934), հր. Ա. էջ 85 – 102–ի մէջ ընդարձակ կերպով տեղ կուտայ Խրիմեան Հայրիկի Պէրլինի տպաւորութիւններուն:

(2) – Տե՛ս՝ The Times, 1991, Օգոստոս 27:

(3) – The Eastern Daily Press, 1991, Օգոստոս 27:

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

ԱՌՆՈՒՎԻԼ՝ ԳՆԴԱԿ ԵՒ ՊԱՐ

Արթօ Եալմանեան Առնուվիլի ակումբին քարտուղարն է. վերջերս ընտրուած այդ պաշտօնին համար:

Պր. Եալմանեան կ'ըսէ. – «Մեր նպատակն է Հայ անունը լսելի դարձնել ամէն տեղ՝ ուր մի Հայ կայ, որպէսզի կարենանք ըսել՝ մենք կանք ու պիտի մնանք...»:

Գնահատելի նպատակ մը. հասնելու համար տառ՝ գործունէութեան երկու գետին, մարզադաշտ եւ բեմ: Գնդակ՝ մարզադաշտին մէջ, պար՝ բեմին վրայ: Անշուշտ, արգիլուած չէ պարել դաշտին ալ:

Ակումբին անունը երկար է. «Հայերու Մշակութային և Մարզական Ընկերակցութիւն»: Ֆրանսերէնով, ամբողջական աւելի երկար՝ Association Sportive et Culturelle des Arméniens d'Arnouville, de Villiers-le-Bel et de Gonesse (A.S.C.A.):

Երեք փոքր քաղաքներու ակումբը ուրեմն: Հայեր կանուխէն հաստատուած են Վալ տ'Ուազ նահանգի այս շրջանին մէջ: Տեղւոյն Վարդապետ Ս. Խաչ Եկեղեցին շինուած եւ օծուած է 1932–ին:

Մարզական – Մշակութային ակումբը սակայն երիտասարդ է. հիմնուած է 1985–ին: Հաւանական է որ անկէ առաջ ալ, փորձեր եղած ըլլան գաղթական տղոց կողմէ Հ. Մ. Ը. Մ. մը կամ «Արարատ» մը հիմնելու. Թերեւս յաջողած ալ են պահ մը: Այդ մասին որեւէ ակնարկութիւն չէ ըրած մեզի Պր. Եալմանեան որ շատ տարիներ վերջ ծնած է: 26 տարեկան է:

Այժմու ակումբին Նախագահն է Գալուստ Զատիկեան, արդէն հանգստեան կոչուած հայրենակից մը՝ ֆութպոլասէր անկասկած եւ եկեղեցասէր ալ, որ իր ժամանակին մեծ մասը կը յատկացնէ աշխատանքներու՝ ի նպաստ համայնքին: Դիւրին չէ կանգուն պահել ֆութպոլի խումբեր Փարիզի արուարձաններուն մէջ՝ ուր, ախոյենական դժով, քիչ – շատ փայլիլ տրուած չէ շատերու: Բազմաթիւ են աւելի լայն միջոցներով օժտուած ֆութպոլի միութիւններ:

Առնուվիլ երեք խումբեր ունի նահանգային ախոյենութիւններու մէջ (District du Val d'Oise). չափահասներ, պահեստիներ եւ 17 տարեկան պատանիներ: Արձանագրուած են 45 խաղացողներ: Մեր հարցումին, ի պատասխան, չէ ճշդուած սակայն թէ որքա՛ն է հայածնունդ խաղացողներու քանակը: Մարզիչն է քառասնամեայ նախկին խաղացող մը՝ Ջաւէն Իմաս:

Ակումբին առաջին խումբը կը մրցակցի նահանգային երկրորդ դասակարգին մէջ. կը պայքարի պահելու համար իր տեղը այդ մակարդակին վրայ՝ ուր հասած է անցեալ տարի: Աւելի քաջալերական է պատանիներու խումբին դիրքը, իր խմբակին մէջ, ոչ շատ հեռու առաջատարէն:

Առնուվիլի Հայերու Մարզական եւ Մշակութային Ընկերակցութիւնը կը ջանայ մօտիկ մնալ հայութեան, մարզական գետնի վրայ ալ: Այսպէս, անցեալ տարի, մասնակցած է Հոլանտայի մէջ տեղի ունեցած ֆութպոլի հայանուն ակումբներու մրցաշարքին: «14 խումբերու մէջ, Առնուվիլ առաջին դասուեցաւ» կը վկայէ Արթօ Եալմանեան:

Այդպիսի մասնակցութիւն մը կը նշանակէ որ վարիչները ունին ձեռնարկումի եւ՝ կամք պայքարելու անշարժութեան դէմ, մանաւանդ որ ակումբին տրամադրութեան տակ գտնուող նիւթական միջոցները հեռու են հարուստ ըլլալէ: Ջկայ քաղաքապետութիւններէ եւ Շրջանէն որեւէ նպաստ:

Անցեալ մրցաշրջանին, ակումբը ծախ-

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱՐԵՒԵԼՔ – ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ՍԱԿԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Տասնամեակէ մըն ալ կարճ ժամանակի մէջ միջազգային քաղաքական բեմը այնքան անկանխատեսելի հիմնական փոփոխութիւններու վայր ըլլալէ ետք անհարթելի մեծագոյն խնդիրը կը թուի մընալ ՕԹԱՆ-ի ընդլայնումը: Ռուսաստան հակառակ տկարացած իր դիրքին, կը շարունակէ պատուար կանգնիլ արեւմուտքին նպատակներուն: Վերջերս, Յունուար 5-ին նոյն նիւթով Մոսկուա այցելեց Գերմանիոյ վարչապետը, լաւատեսութեան կարեւոր պաշարով մը, համոզելու համար իր բարեկամ Ելցինը: Սակայն հակառակ բոլոր ջանքերուն, Մոսկուա քաջալերական նշաններ չի տար: Արդէն Քոհլի այցելութենէն առաջ Ելցինի խորհրդականներէն Ռիւրիկով յայտնած էր թէ իրենք ոչ միայն սպառնալիք մը կը նկատեն ՕԹԱՆ-ի մերձեցումը իրենց արեւմտեան սահմաններուն, այլ նաեւ վիրաւորուած են արեւմուտքին այդ տրամադրութենէն. ան զարմանքով ըսած է. «բայց, ի վերջոյ, նոյնինքն Ռուսաստանն էր Ջլամարտին վերջ դընողը»: Ու այս մտայնութեան դէմ համոզելու բոլոր ջանքերը ապարդիւն կը մնան:

Որոշ մտահոգութիւն մը կը պատճառէ ժամանակի գործօնը: Երկար ճապկումներու առեն չկայ. Յուլիսին Մատրիտի վեհաժողովին պիտի յայտարարուի ՕԹԱՆ-ի անդամակցութեան նոր թեկնածուներու առաջին ցանկը: Մինչ այդ եթէ համաձայնութեան եզր մը չըգտնուի, դիրքերը պիտի չեշտուին ու երկու կողմերն ալ աւելի անտեղիտալի կեցուածք պիտի ստանան:

Անհամաձայնութեան գլխաւոր պատճառը ռուսական պահանջն է որ Արեւելեան Եւրոպայի թեկնածու երկիրներուն մէջ ՕԹԱՆ-ի զինամթերք չգտնուի: Նաեւ վէթոյի իրաւունքի պահանջը. Մոսկուա կ'ուզէ այդ իրաւունքը ունենալ բոլոր այն պարագաներուն մէջ որ իր ապահովութեան վնաս նկատէ: Հարցը հոն է որ ԱՄՆ-ու Արտաքին նախարարը ապահովութիւն տալով հանդերձ թէ ներկայի Եւրոպային մէջ ոչ մէկ անհրաժեշտութիւն կայ խնդրոյ առարկայ երկիրներուն մէջ հիւլէական զէնքեր զետեղելու, Պրիւսէլ չի կրնար յանձնառութիւն ստանձնել դաշնագրով մը, երրորդ կողմի մը հետ: Նման բան առաջին եւ երկրորդ կարգի անդամներու զանազանութիւն մը պիտի ստեղծէ կազմակերպութեան մէջ, ինչ որ անոր վախճանին սկիզբը կ'ըլլայ: Արեւելեան Եւրոպայի ուղղութեամբ ՕԹԱՆ-ի ընդլայնումին մէջ միասնական որոշումի իրաւունք ունենալու Ռուսաստանի պահանջը արգելք է նաեւ զուգահեռաբար տարուած բոլոր ջանքերուն:

Տակաւին ամէն բան վերջացած չէ. անելէն ելք գտնելու յոյսեր կան: Ծրագրըւած է ՕԹԱՆ-ի ընդհանուր քարտուղար Խաւիէր Սոլանայի եւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին յաջորդական այցերը Մոսկուա: Իսկ Մարտին, նախագահ Ելցին պիտի երթար Ուաշինկթըն, Ապրիլին ալ Գերմանիա: Սակայն անոր նոր հիւանդութիւնը կրնայ բոլորովին անակնկալ զարգացումներու դուռ բանալ:

ՔԱՂՀԱՆ

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆ ԵՒ ՆՈՒԹԱՔԱ ՍԱՏՕ

Յունուար 26, ժամը 17·45-ին Սալ Փլէյէլի մէջ Քոնսէր Լամուրէօն նուագահանդէս մը կուտայ (*) ղեկավարութեամբ ծանօթ խմբավար՝ Նուրթաքա Սատոյի եւ դաշնակահար Վարդան Մամիկոնեանի:

Սատօ ծնած է Քիոթօ 1961-ին եւ տարիներու ընթացքին արժանացած է բազմաթիւ մրցանակներու: 1986-ին Պըզանսոնի միջազգային մրցումի առաջին մրցանակը ստացած է, 1995-ին ալ Երուսաղէմ Լէոնար Պերնշթայն մրցանակը, հըրաւիրեալ ղեկավարն է Լամուրէօի, 1993 – 1994-էն ի վեր:

Վարդան Մամիկոնեան ծանօթ եւ գնահատուած արուեստագէտ մըն է թէ հայկական, այլ մանաւանդ ֆրանսական եւ միջազգային շրջանակներու մէջ:

Կիրակի օր, պիտի նուագէ Չայքովսկիի թիւ 1 քոնչերթօն:

Լամուրէօի 1996 – 1997 եղանակի յայտագրին մէջ, փոքր հարցազրոյց մը հրատարակուած է, ուր Վ. Մամիկոնեան կ'ըսէ թէ առաջին անգամ այդ քոնչերթօն լսած է 10 – 11 տարեկանին, Մոսկուա եւ սիրահարած է այդ գործին զոր առաջին անգամ նուագած է 12 տարեկանին: Կը բացատրէ գործին դժուարութիւնները որոնք անհրաժեշտ կը դարձնեն մեղսակցութիւն մը ղեկավարին հետ, Այն հարցումին թէ Ֆրանսա ապրելով եւ աշխարհ պտըտելով, ինչպէս Հայ կը զգա՞յ ինքզինք: Կը պատասխանէ. –

«Անշուշտ: Բայց քիչ մըն ալ օտար կը զգամ իմ հարազատ երկրիս հանդէպ: Հինգ տարի է Հայաստան չեմ գացած եւ շատ բաներ փոխուած են: Բայց, միտք ունիմ շուտով երթալու եւ նուագահանդէսներ տալու:

Յայտագիրը կը բաղկանայ ուրեմն Չայքովսկիէ, բայց նաեւ Շոստակովիչէ (Թիւ 5 Համանուագ):

(*) SALLE PLEYEL, Dimanche, 26 Janvier, à 17h45;
252, Fbg. St-Honoré, Paris 8e.

ՄԵԾԱՄՕՐԻ ԱԹՈՄԱՅԻՆ ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԻ ՄԱՏՐԱՆ ՍԵՂԱՆԻ ՕԾՈՒՄԸ

Յունուարի 15-ին Նորին Սրբութիւն Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը՝ ընկերակցութեամբ Արմաւիրի Թեմի Առաջնորդ Տ. Ասողիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեանի, եւ արտասահմանից ժամանած բարձրաստիճան հոգեւորականների / Եգիպտոսի Թեմի Առաջնորդ՝ Զաւէն Արք. Չինչինեան, Միացեալ – Նահանգների Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ՝ Խաժակ Արք. Պարսամեան, Արժանթինի Թեմի Առաջնորդ՝ Գիսակ Արք. Մուրատեան / այցելեց Մեծամօրի Ատոմային Ելեկտրակայանի համալիր՝ անձամբ օծելու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի կողմից կառուցուած մատուռի սեղանը:

Ատոմակայանի մուտքին Վեհափառ Հայրապետին դիմաւորեցին Արմաւիրի մարզպետ Սեդրակ Յովհաննիսեանը, ատոմակայանի տնօրէն Սուրէն Ազատեանը եւ Նորին Սրբութեանը առաջնորդեցին դէպի նորակառոյց մատուռ: Մէկուկէս տարի առաջ էր, ատոմակայանի վերաբացման առիթով, երբ Ամենայն Հայոց Հովուապետը յայտնեց, որ Մայր Աթոռի հովանաւորութեամբ ատոմակայանում կը կառուցուի աղօթատուն, որպէս «Աստծոյ ներկայութեան Անլռելի զանգակատուն»:

Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի ձեռքով մատուռ – աղօթատան օծումից եւ օրհնութիւնից յետոյ ատոմակայանի դահլիճում տեղի ունեցաւ հանդիսութիւն: Այն բացեց ատոմակայանի տնօրէն Սուրէն Ազատեանը: Պր. Ազատեանը իր շնորհակալութիւնն ու երախտագիտութիւնն արտայայտեց Մայր Աթոռին եւ անձամբ Գարեգին Ա. Վեհափառ Հայրապետին՝ այդ անգնահատելի ձեռնարկի համար: Նորաբաց մատուռի առթիւ շնորհաւորանքի խօսք ասաց Արմաւիրի թեմակալ Առաջնորդ Ասողիկ Եպիսկոպոս Արիստակէսեանը,

Վերջում ներկաներին իր հայրապետական պատգամը տուեց Նորին Սրբութիւն Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը: Վեհափառ Հայրապետը նշեց, որ մատուռ – աղօթատան ծնունդով Մայր Աթոռը իր փոքրիկ բաժինն է բերում հայրենաշինութեան նուիրական գործին: Նա կոչ ուղղեց համբերատար պաշտօնեաներին պարտականութեան գերագոյն գիտակցութեամբ կատարեն իրենց այնքան կարեւոր գործը եւ պատգամեց նորանոր իրագործումներով եւ ձեռնարկներով արժեցնել մեր կեանքը՝ Անկախ Հանրապետութեան այս նոր շրջանում:

ՄԱՄԼՈՅ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

ած է շուրջ քառասուն հազար ֆրանք: Պիւտճէն կը հայթայթուի անդամավճարներէ եւ տարեկան մէկ երկու պարահանդէսներէ:

Անկասկած պարահանդէսներուն իր մասնակցութիւնը կը բերէ նաեւ «Էրեբունի»ն: Այդ է անունը ակումբին պարախումբին՝ որ կազմուած է 1990-ին: Անդամ են 12-էն 16 տարեկան երեք տասնեակ աղջիկ եւ մանչ՝ որոնք կը ջանան մտերմանալ հայ տոհմիկ պարերուն հետ եւ, ինչ որ կարեւոր է, ժամանակ կ'անցընեն ընկերական շրջանակի մը մէջ, ու, կը յուսանք, կը փորձեն խօսակցիլ իրարու հետ հայերէն լեզուով ալ...

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

"ՈԶՆԻ"-ի սրամտութիւններէն

■

Նեարդաբանական առողջարանի բժիշկը մի տիկնոջ, որը ինչպէս նախորդ տարի, եկել էր ամուսնու հետ, ասում է.

– Յիշում եմ, յիշում, ձեր ամուսինը իրեն անուանում էր Լիւդովիկ Տասնհինգերորդ: Յուսամ, որ մեր բուժումը արդիւնաւէտ է եղել,

– Ինչպէ՞ս չէ, բժիշկ, առաջընթացն ակնյայտ է. նա իրեն արդէն անուանում է Լիւդովիկ Տասնչորսերորդ:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

– Ի՞նչ ձեւակերպութիւն, պատրաստ եմ պէտք եղածը ընել:

– Նախ հարկ է որ պատուանշանի մասին ձեր խնդիրքը գրաւոր կերպով մատուցանէք եւ այդ գրութեան կցուած ըլլայ ձեր անձին մասին կենսագրական ծանօթութիւններ եւ յիշուած ըլլան այն արարքները, որոնցմով իրաւունք ունենալ կը կարծէք Լուսինեանց ասպետական կարգին մէջ մտնելու:

Այս նախապատրաստական տեսակցութենէն ետքը խնդրարկուն կ'առաջնորդուի քովի հիւրասրահը, ուր իշխանը արդէն բազմած է թիկնաթոռի մը մէջ:

Մարկրիթ կը կատարէ արարողապետի պաշտօնը եւ քանի մը բառով կը ներկայացնէ այցելուն ու կը բացատրէ այցելութեան պատճառը:

Իշխանը Արժանթինի մէջ գտնուող իր ասպետներուն որպիսութեան մասին տեղեկութիւններ կը հարցնէ եւ ունկնդրութիւնը կը լրանայ:

– Կարծեմ լաւ ազդեցութիւն մը գործեցիք Նորին Բարձրութեան վրայ, կը փափսայ Օրիորդը այցելուն դէպի դուռը առաջնորդելով:

– Իրա՞ւ կ'ըսէք Օրիորդ:

– Այդ մասին վստահ եմ, խնդրագիրը փութով ղրկեցէք, ես ալ իմ կողմէս կ'աշխատիմ գործը յաջողցնելու,

– Ո՜հ, Օրիորդ, անհունապէս շնորհակալ եմ:

Խնդրարկուն կը մեկնէր եւ քանի մը օր ետքը իր խնդրագիրը կը մատուցանէր կենսագրական ծանօթութեամբ մը, որուն մէջ մի առ մի կը յիշէր իր արժանիքները, օրինակի համար անկեղծ Քրիստոնեայ մը ըլլալը, որբեր ու այրիներ պաշտպանելը, հրդեհի մը միջոցին իր կեանքը վտանգի դնելով երկու մանուկներ ազատելը, աղջկան մը պատիւը պաշտպանելու համար մենամարտիլը, զինուորական ծառայութեան միջոցին ցոյց տուած քաջագործութիւնները, եւայլն, եւայլն:

Քանի մը օր ետքը մարդը ուրիշ նամակ մը կը ստանար Օրիորդ Մարկրիթէն, սա պէս խմբագրուած.

«Նորին Արքայական Բարձրութեան դիւանատունը պատիւ ունի ծանուցանելու ձեզ որ իր խնդրագիրը, յարակից թուղթերով, ներկայացուած է Իշխանին նըկատառման եւ Նորին Բարձրութիւնը բարեհաճած է նպաստաւոր ընդունելութիւն մը ընել խնդրարկուին:

«Այս ուրախալի լուրը հաղորդելով ձեզ կը խնդրենք որ այսինչ օր, այսինչ ժամուն հաճիք ներկայանալ Նորին Բարձրութեան վիլլան՝ հարկ եղած վերջնական ձեւակերպութիւնները լրացնելու»:

Պատուանշանի սիրահարը կրկին մինչեւ Ավընիւ տը Նէօյի կուգար, որ Փարիզի պարիսպներէն դուրս, կեդրոնէն հեռու, թաղ մըն է:

Մարկրիթ առանձին կ'ընդունէր այցելուն ու բերանացի կերպով ալ կը հաղորդէր աւետիսը, աւելցնելով:

– Թէեւ իշխանը շատ դժուարահաճ է պատուանշան շնորհելու մասին, բայց այս անգամ բացառապէս հաւանութիւն յայտնած է, շնորհիւ իր ասպետներուն կողմէ ձեր բերած յանձնարարագիրներուն:

– Արդեօք կրնա՞մ յաւակնիլ Մէլիւզինի կարգին արժանանալու, կը հարցնէ մարդը վեհերոտ կերպարանքով մը:

– Դժբախտաբար անկարելի է, այդ կարգը վերապահուած է միմիայն արքայական հին ընտանիքներու, իշխանը նոյնիսկ չուզեց, հակառակ քանիցս եղած դիմումներու՝ Մէլիւզինի պատուանշանը շնորհել Սերվիոյ Աղեքսանդր թագաւորին, առարկելով թէ անոր սերունդը մինչեւ խաչակրութիւնները չի հասնիր...:

Մարկրիթ առանց վարանելու սանկ ահազնութիւններ կը գլարցնէր այնպիսի բնական ձեւով մը որ անկարելի էր կասկածիլ իր խօսքերուն անկեղծութեան վըրայ:

– Այսպէս ուրեմն կը շարունակէր, կը ցաւիմ ըսելու որ պէտք է ի սպառ հրաժարիք Մէլիւզինի պատուանշանէն:

– Լաւ ուրեմն, քանի որ անկարելի է, կը գոհանամ Սինայ Լերան Ս. Կատարինէի պատուանշանով, միայն թէ կը փափաքէի առաջին կարգը ունենալ:

– Առաջին կարգ, ինչո՞ւ չէ, բայց այդպիսի բարձր պատուանշան մը ծանր յանձնառութիւններ կը դնէ ձեր վրայ:

– Ի՞նչ յանձնառութիւն, Օրիորդ:

– Բնական է որ պատուանշանը իբրեւ շնորհ մը պիտի տրուի ձեզ, ձեր արժանիքներուն համար, առանց նիւթական փոխարինութեան մը, բայց ըստ օրէնի, պարտաւոր էք ձեր կողմէ նիւթական նուէր մը ընել Սինայ լերան վրայ հաստատուած Ս. Կատարինէ վանքին, քանի որ այդ հինաւուրց հաստատութեան պաշտպան ասպետը պիտի անուանուիք:

– Յօժարակամ եւ իբրեւ սրբազան պարտականութիւն մը այդ նուէրը պիտի ընեմ:

– Այս մասին տարակոյս չունինք: Արդ, սիրելի պարոն, նուէրները պատուանշաններու աստիճանին համեմատ սահմանուած են: Եթէ առաջին կարգի պատուանշան մը ունենաք՝ պէտք է որ երկու հազար ֆրանք վճարէք վանքին, ուր 400-է աւելի կոյսեր կ'ապրին...

– Երկու հազար ֆրանք, կը գոչէ մարդը սահմռկած:

– Այո՛, պարոն, բայց ի՞նչ հարկ առաջին կարգի պատուանշանի մը, կրնաք ուրիշ կարգ մը առնել եւ միշտ պիտի նկատուիք Լուսինեան ասպետ մը:

– Ի՞նչ է արդեօք միւս կարգերուն գինը,

– Երկրորդ կարգի համար հազար ֆրանքի նուէր մը պիտի տաք, երրորդի համար՝ հինգ հարիւր, չորրորդը՝ երեք հարիւր, իսկ հինգերորդը միմիայն երկու հարիւր ֆրանք:

Մարդը պահ մը մտածկոտ ճակատը կը շփէ:

– Արդեօք կարելի չէ՞ հինգ հարիւր ֆրանքով երկրորդ կարգի պատուանշան մը ունենալ կը հարցնէ ի վերջոյ:

– Անկարելի է, պարոն, այդ գումարը դիւանատան գանձարանը պիտի չմտնէ, որպէսզի կարենայինք զեղչ մը ընել, այլ ուղղակի պիտի ղրկուի Սինայ լերան վանքը:

(Շար. 74)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՆԵԼՕ. – Շիրինեան – Տակառեան ընտանիք 1000 Ֆր. Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին:

⁂

ՌՈՄԱՆ. – Պր. Երուանդ Լուսեղէնեան 400 Ֆր.:

⁂

ԻՍԻ. – Վերժին եւ Պարգեւ Սայրին 300 փրանք:

⁂

ԳԱԼԻԽԻՌ. – Մամաս – Վահէ Քիթապճեան 200 Ֆր.:

⁂

ՇԱՐՎԻԼՕ. – Պր. Յ. Սիմոնեան 100 փրանք:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Յունուար 26, Կիրակի, ժամը 15–ին Վիէնի քաղաքապետարանի թատրոնը:

Հանդէսը խնամքով պատրաստուած է Կապոյտ Խաչի դպրոցին, աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն կողմէ:

Յայտագիր. – Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, տոհմիկ պարեր եւ թրամախօսութիւն:

Հանդէսի վերջաւորութեան Կաղանդ Պապան կուգայ եւ նուէրներ կը բաշխէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկներուն:

(Շար. Ա. էջէն)

տօջի չարթու: Սերպիոյ Գերագոյն Ատեանը Ընկերվարական կուսակցութիւնը յաղթական կը նկատէ Սապաջ, ուր ընդդիմութիւնը կը պնդէ որ յաղթած է: Կը թուի թէ երեւութական զիջումներէ ետք, Միլոսեւիչ յետ քայլ կ'ընէ: Ընդդիմութիւնը սակայն տրամադիր չէ տեղի տալու, ուսանողներն ալ պատրաստ են փողոցը պառկելու մինչեւ ձմրան վախճանը եթէ հարկ ըլլայ...: Ընդդիմութեան պետերէն մէկը կ'ամբաստանէ Միլոսեւիչը որ քաղաքացիական պատերազմ կը պատրաստէ:

ԱՆԳԱՐԱ ծովային եւ օդային խարիսխներ պիտի հաստատէ Կիպրոսի հիւսիսը, եթէ Յունաստան չարունակէ նոյնն ընել կղզիին հարաւային մասը, յայտարարած են նախագահ Տէմիրէլ եւ Կիպրոսի «Թրքական Հանրապետութեան նախագահը» Ռ. Տէնքթաշ:

250 ՀԱԶԱՐ հոգիի ներկայութեան է որ Գլինթըն իր երդումը կատարեց Յունուար 20–ին, նախագահական Բ. շրջանի մը համար, ինչ որ նախընթաց չունէր Դեմոկրատ թեկնածուի մը համար Ռուզվելթէն ի վեր: Երդումը մասնաւոր ծրագրերու մասին ոչինչ կ'ըսէր եւ կը սահմանափակուէր իր կարգ մը համոզումներուն կրկնութեան մէջ: Գլինթըն ներկայիս մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ երկրին մէջ:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Զբօսաշրջութեան նախարարութիւնը արհեստավարժ առաջնորդներու պատրաստութեան դասընթացքներուն որպէս օտար լեզու տեղ տալ սկսած է նաեւ հայերէնին: «Ակօս» շաբաթաթերթը լուրը տալով կ'աւելցնէ թէ արդէն երեք Հայ երիտասարդներ ներկայիս կը հետեւին այդ դասընթացքներուն ու վեց ամիս ետք պատրաստ պիտի ըլլան որպէս զբօսաշրջութեան առաջնորդ հայերէնով ծառայելու:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Պր. Նուպար Անդրանիկեան եւ Տիկին Ալինէ Ասլան իրենց կնոջ եւ մօր՝ Աննա – Նանի Անդրանիկեանի (ծնեալ՝ Ֆերմանեան) մահուան առաջին տարելիցին քաղցր յիշատակին կը նուիրեն 500 Ֆր. Դպրոցասէրին (տանալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 փրանք «Յառաջ»ին:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

նիւթ՝
«Հայ թատրոնի խաղացանկ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20.30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

dans le cadre du 20ème anniversaire
de la M.C.A.

EXPOSITION
DE PEINTURE

HENRI GHAZERIAN
«Histoire ... le retour»

Vernissage
Vendredi 24 Janvier à 19 heures

Les œuvres de Henri GHAZERIAN
seront exposées
du 24 Janvier au 2 Février

Henri GHAZERIAN sera l'invité
de l'émission de la M.C.A.
sur AYP FM 99.5
le Mercredi 22 Janvier vers 11h20

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թի.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին Վարչութեան:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Արնուվիլի Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղը եւ Հ. Յ. Դ. Նոր սերունդի Կառվարենց խումբը երեկոյթ մը կը կազմակերպեն՝
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 15–ԻՆ
Մանրամասնութիւնները յետագային:

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Վեհափառ Հայրապետի Փարիզեան Շրջանի կեցութեան ծրագիրը ընդհանրապէս հետեւեալն է. –

Նորին Սրբութիւնը Փարիզ կը ժամանէ Հինգշաբթի օր, 23 Յունուար 1997–ին, առաւօտեան կանուխ՝ ժամը 7–ի շուրջ, Երեւան – Փարիզ հերթական թռիչքով եւ կ'ընդունուի Օրլիի Պատուոյ թիւ 200 սրահը՝ պետական, եկեղեցական եւ համայնքային ներկայացուցիչներէն:

Նոյն օրը, երեկոյեան ժամը 6–ին, «Հրաշափառ»ով մուտք կը գործէ Առաջնորդանիստ Սուրբ Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճար:

Ուրբաթ, 24 Յունուար

— Ժամը 10.30–ին, մամլոյ ասուլիս Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Առաջնորդարանի սրահին մէջ:

— Ժամը 17.30–ին, Վեհափառ Հայրապետը պիտի ընդունուի Ֆրանսայի Բողոքական Եկեղեցիներու Դաշնակցութեան կեդրոնը, 47, rue de Clichy, 75009 Paris:

Շաբաթ, 25 Յունուար

— Ժամը 10–էն ժամը 14, Վեհափառ Հայրապետը կ'այցելէ Ալֆորվիլի Քաղաքապետարանը, Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանը:

— Ժամը 15.30–էն 19, Վեհափառը այցելութիւն կու տայ Իսիի Քաղաքապետարանը, Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին եւ կ'օրհնէ Իսիի Ս. Թարգմանչաց Նորակառոյց վարժարանը:

— Ժամը 17–էն 19 կը հանդիպի Իսիի Համալսարաններու Հանդիսասրահը, 25, avenue Victor Cresson, ուր դեղարուեստական յայտագրի մը առընթեր՝ Վեհը կը խօսի առհասարակ կրթական առաքելութեան եւ ուսումնական կեանքին մասին:

Կիրակի, 26 Յունուար

— Ժամը 10–ին, Վեհափառ Հայրապետը հանդերձեալ է Սուրբ Պատարագ մատուցանել մեր Մայր Տաճարին մէջ, որուն հրաւիրուած են Հոգեւոր Պետեր եւ Պետական պաշտօնական Անձնաւորութիւններ:

— Ժամը 13–ին, Վեհափառին ճաշի հիւրը կ'ըլլան մասնաւորաբար հրաւիրուած Հոգեւոր եւ Պետական Անձնաւորութիւններ:

Երկուշաբթի, 27 Յունուար

— Ժամը 9.30–էն 14, Վեհափառը կ'այցելէ Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի Քաղաքապետարանը, Վարաղայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, Կոնէսի Հանգստեան Տունը, ինչպէս նաեւ Րէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը:

— Ժամը 17–էն 18.30, Վեհափառը կ'ընդունուի Յունաց Մեթրոփոլիտին՝ Ժէրէմիի կողմէ, Յունաց Մայր Տաճարին մէջ, 7, rue Georges Bizet, 75016 Paris:

— Ժամը 20.30–ին, հանդիպում Հայ Համայնքին հետ, Salle Gaveau, 45, rue La Boëtie, 75008 Paris.

Երեքշաբթի, 28 Յունուարէն մինչեւ Երեքշաբթի, 4 Փետրուար, Վեհափառը կը գտնուի Գաւառի Շրջանները:

Չորեքշաբթի, 5 Փետրուար

— Ժամը 10–ին, Վեհափառը կը վերադառնայ Փարիզ:

— Ժամը 11–ին, Վեհափառը կ'այցելէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մեր Եկեղեցին:

— Ժամը 17.30–ին, Վեհը կ'ընդունուի Նոթըր Տամ տը Փարիի մէջ՝ Կարդինալ Արքեպիսկոպոս Ժան–Մարի Լիւսթիժէի կողմէ:

Հինգշաբթի, 6 Փետրուար

Վարդանանց Տօնն է եւ Անուանակոչութեան Տօնն է նաեւ Նորին Սուրբ Օծութեան Վեհափառ Հայրապետին: Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ կը պատարագէ Իր Գաւազանակիրը եւ Վեհը կը քարոզէ:

Աւարտ Նորին Սրբութեան Ֆրանսա այցելութեան:

ՎԵՀԱՓԱՌԻ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Օհանեանէ Մարտիրոս Օհանեանի մահուան 10–րդ տարելիցին առթիւ: Նաեւ 1000 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Կարպիս Մկրտիչեանէ,

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Շաւիլի Տէր – Դաւթեան մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տիկին Ջամարեանի եւ զաւակներուն Յովանիկ Ջամարեանի մահուան առթիւ:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 23
JEUDI
23 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel : 01. 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·400 Ֆ. (ամերիկեան առաքում)
1·250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19·033 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.033

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ մէջ ջարդը անխնայ կը շարունակուի եւ կը թուի որ Ժ-Ի-Ա-Ն (Իսլամական Զինեալ Խումբ) իր իսկ ժողովուրդին դէմ է որ պատերազմ հռչակած է : Յունուար 21-ին ալ նոր երկու ռմբարկումներ գործուած են : Մէկը Ալժէի կեդրոնը որու հետեւանքով 6 մեռեալ եւ 44 վիրաւոր կար ըստ պաշտօնական հաշուեկշիռի մը, միւսն ալ նոյն իրիկունը Ալժէի բարձունքին վրայ, ուր ականուած կառքի մը պայթումէն մէկ մեռեալ եւ 10 վիրաւոր կար : Ժ-Ի-Ա-Ն նոր ջարդեր ալ յայտարարած է, ըսելով թէ . «մեր մղած պատերազմին մէջ չէզոքութիւն չկայ : Բացի անոնցմէ որ ինծի հետ են, միւս բոլորը ուրացողներ են եւ մահուան արժանի» . յայտարարութեան հեղինակն է, յանուն Ժ-Ի-Ա-ի իր մէկ էմիրը՝ Զուապրի : Երկրին մէջ, իսկական սարսափի մթնոլորտ մըն է որ կը տիրէ : Ռամազանի սկիզբէն (Յունուար 10) ի վեր մեռեալներու թիւը 160 է եւ դեռ կան ծանր վիրաւորներ :

ՊՐԵՏԻ ՖՈՆՍԻԷԻ պաշտօնէութիւնը Յունուար 22-ին կը շարունակէր Փարիզի կեդրոնատեղիին գրաւումը որ սկըսած էր Յունուար 17-ին : Կառավարութիւնը «հաշտեցնող» մը նշանակած էր որու նախապայմանն էր սակայն ազատ արձակել կառավարիչը, ինչ որ պաշտօնեաները չեն ուզեր ընել եթէ երաշխաւորութիւններ չունենան որ իրենց պահանջներուն գոհացում կը տրուի : Յունուար 22-ին կացութիւնը անփոփոխ էր : Պարզուած պատկերը բաւական տարօրինակ կը թուի միջազգային դրամական բարձրագոյն շրջանակներուն : Արդարեւ, սովորական բան չէ տեսնել աշխարհի մեծագոյն փոխատուութիւն ընող պատկառելի հաստատութիւններէն մէկուն նախագահը որ պատանդ է իր աշխատաւորներուն ձեռքը : Ու սանոնք ալ կ'ուզեն բանակցիլ այդ պայմաններուն մէջ :

ԳԵՐՄԱՆԻԱ ԵՒ ՉԵԽԻԱ վերջ տըւին կէս դարու քէնի մը, Փրակայի մէջ ստորագրելով հաշտութեան միացեալ յայտարարութիւն մը : Քոհլ եւ Հաւէլ կ'ուզեն այլեւս բարելաւել իրենց յարաբերութիւնները : Ստորագրուած բնագիրը, սակայն, կը վաւերացնէ Չեխիոյ 3 միլիոն Գերմանացիներու արտաքսումը 1945-ին : Իրենց նախնիքը 700 տարի առաջ հաստատուած էին Պոհեմիա եւ Մորաւիա, Փրակայի իշխանաւորներուն դիմումին վրայ : Ասոնց շառաւիղը գոհ չէ եղած կարգադրութենէն եւ Պաւարիոյ իշխանութիւններն ալ իրաւունք կու տան բողոքողներուն : Բնագիրը կ'ափսոսայ Սիւտէթներու կցումին համար (1938) Հիթլէրի կողմէ եւ գործուած բռտութեանց ու «ցաւ» կը յայտնէ Գերմանացիներու արտաքսման (1945) :

ԴՈՒՄԱ-ի (Ռուսաստանի երեսփոխանական ժողով) օրակարգի վրայ էր կըրկին Ելցինի պաշտօնազրկման հարցը : Նախաձեռնողն էր Վ. Իլիուխին (համայնավար), բայց, ինչպէս գրած էինք, Սահմանադրութիւնը նման պաշտօնազրկում չի նախատեսեր առողջական պատճառներով, այլ միայն՝ «դաւաճանութեան կամ այլ ծանր ոճիրի» : Ըստ ժողովին փոխ-նախագահին, պաշտօնա-

(Շար.ը կարդալ Գ. էջ)

ՌՈՒՍ ԶՕՐ. ՌՈԽԼԻՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՄԱՍԻՆ

Տարուան վերջին օրերուն ռուսական հեռատեսիլին «Զերկալօ» յայտագրէն ելոյթ ունեցած է զօրավար Լեւ Ռոխլին ու խօսած Ղարաբաղի հարցին մասին : Ան Ռուսաստանի Դումային պաշտպանութեան հարցերու յանձնաժողովին նախագահն է : Իր ելոյթին մէջ յայտնած է թէ Հայաստան մինչեւ Ապրիլ պէտք է հրաժարի իր ղրացիին տարածքին նկատմամբ իր նկըրտումներէն, այլապէս, Ռուսաստան իր զօրաբաժինները կը հանէ այդ երկրէն : Լ. Ռոխլինի կարծիքով՝ իր երկիրը յանուն Հայաստանի չի պատերազմիր Թուրքիոյ հետ :

Հայաստանի «Առաւօտ» օրաթերթը «սադրիչ» կոչելէ ետք այս յայտարարութիւնները, կ'ըսէ թէ այն տպաւորութիւնը կայ որ անոնք վրիպեցան թէ՛ Ռուսաստանի, թէ՛ Հայաստանի քաղաքական վերին շրջանակներու ուշադրութենէն, մինչ ոմանց մօտ հետաքրքրութիւն ու տագնապ ստեղծած են : Պարզաբանելու համար ըսուածներն ու քաղաքական մարզին տպաւորութիւնները, Ոսկան Մամիկոնեան դիմած է Հայաստանի Արտաքին փոխ - նախարար Վարդան Ոսկանեանին :

Այս վերջինը տագնապ կամ մտահոգութիւն չի յայտներ այդ մասին . կ'ըսէ թէ եթէ Ռոխլինի յայտարարութիւնը Ռուսաստանի քաղաքականութիւնը ցոլացնէր, իրենք արդէն կը գիտնային վերջերս տեղի ունեցած կարեւոր հանդիպումներուն ընթացքին : Իր եզրակացութիւնը այն է որ յայտնուածը, Ռոխլինի անձնական կարծիքն է : Իսկ Հայաստանի ռուսական զօրաբաժինները կապ չունին Ղարաբաղի հարցին, կամ այդ պատճառով Թուրքիոյ հետ պատերազմելու հեռանկարին հետ :

Ռուս զօրավարը ըսած է տակաւին . «եթէ մենք՝ Ռուսաստանը, չպարտադրենք Հայաստանին որ հրաժարի Ղարաբաղէն, ապա կ'ընեն Միացեալ - Նահանգները» : Այս մասին եւս Հայաստանի Արտաքին փոխ - նախարարը հարց չի տեսներ . կ'ըսէ թէ միջազգային հանրութեան ներկայացուած չէ հրաժարիլ - չհրաժարելու խնդիր մը . կան լուծումի նպատակով բանակցութիւններ որոնք կը շարունակուին : Ամէն պարագայի, իրենք պրպտումի ձեռնարկած են ճշդելու համար այդ յայտարարութեան դրդապատճառները :

Թերթը հարցումներուն եւ պատասխաններուն կցած է պարբերութիւն մըն ալ ուր քանի մը տողով կը ներկայացուի Լ. Ռոխլինի անձը : Արեւելեան - Գերմանիայէն խորհրդային զօրքերը հանելու գործողութիւններուն ընթացքին զէնքի ու զինամըթերքի ծանրակշիռ խորացումներով մեղադրուած է : Ապա գացած է չէչէնական ճակատ ուրկէ եւս նոր մեղադրանքներ ընկերացած են իր անունին : Ռուսական մամուլը վերջերս հրապարակած է անոր ստացուածքներուն ցանկը . տուներ, շքեղ կառքեր, խանութներու ցանց, եւայլն : Բոլորն ալ ազգականներու անունին արձանագրուած : Այս ծանօթացումին հետ կ'ըսուի որ ռուսական հեռատեսիլին քաղաքական մեկնաբաններն ալ «վաղուց չեն փայլում իրենց կուսական անարատութեամբ» . մանաւանդ որ Բաքուն նաւթի իր բարիքը կը ծառայեցնէ որոշակի նպատակի :

ԳԵՂԱՍԱՀՔ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ

Զոյգերու պարտադրուած պարերու շարքին մէջ (Յունուար 21) 27-րդ դիրքը գրաւեցին Քահօ Քուանումա եւ Տիգրան Առաքելեան (Հայաստան) եւ 28-րդ ու վերջին՝ Զաքմաքճեան - Լափէժ զոյգը (Պելժիա) :

ԱՅՍ ԱՌԱՒՕՏ, ԱՅՍ ԵՐԵԿՈՅ

ՆԵՐԱՇԽԱՐՀԻ ՊԱՆԹԷՈՆ

Մէկը՝ Պէյրութ, միւսը՝ Պոսթըն, մէկը՝ Փարիզ, միւսը՝ կրկին Պէյրութ, հինգերորդը՝ կրկին Փարիզ, պահ մը կ'ունենամ տպաւորութիւնը թէ ամբողջ Սփիւռքը աշխարհը ամէնէն ընդարձակ գերեզմանատունն է, պահ մը կը մտածեմ այն բոլոր սիրելիներուն մասին որոնք կը հեռանան ինծմէ, կ'անդրադառնամ որ անոնք կը թաղուին ո՛չ թէ հեռաւոր փոսերու մէջ, կ'ունենան ո՛չ թէ սովորական շիրիմներ, այլ կ'ամփոփուին հոգիիս ա՛յն տարածութեան մէջ, որ կը կազմէ իմ անձնական Պանթէոնս :

Վաղդէն Էթեմէզեան, Գէորգ Տօնապետեան, Երուանդ Փափազեան, Յակոբ Իսկէնտէրեան, Համազասպ Մոմճեան, հինգն ալ պառկած են ներաշխարհիս ա՛յն բաժնին մէջ որ յատկացուած է բոլոր անոնց որոնք հետք մը թողած են կեանքիս մէջ, բոլոր անոնց զորս չեմ կրնար վերակոչել առանց անդրադարձի, առանց ափսոսանքի, բոլոր անոնց որոնց մահով քիչ մը եւս կ'ամայանայ աշխարհս, քիչ մը եւս կը մօտենամ սեփական վախճանիս :

Սփիւռքը ընդարձակ սրահ, այդ սըրահը կանգուն կը մնայ սիւներով, Պանթէոնիս մէջ իրենց տեղը գրաւած անձեր այդ սրահի սիւներէն, այդ սիւները հիմա հորիզոնական, այդ սիւներէն մէկուն՝ Համազասպ Մոմճեանի կողքին է որ գտնուած եմ կեանքիս վերջին հինգ տարիներուն, յիսունհինգ տարի ապրելէ եւ մարդերու անհամար տեսակներուն հանդիպելէ ետք, համոզում է ինծի համար որ անոր մահով հաւաքականութիւնը կորսնցուց անհատ մը, որուն մէջ կը հանդիպէին այն գլխաւոր բոլոր յատկանիշները որոնք անհատ մը կը դարձընէին մա՛րդ :

Մարդը եւ անոր յարաբերութիւնը նիւթին հետ, մարդը եւ անոր յարաբերութիւնը իր շրջակայքին հետ, մարդը եւ անոր յարաբերութիւնը յա՛տկապէս գեղեցկութեան հետ, «Օտարական»ին մէջ է որ գրած էի՝ թէ անձ մը ըմբռնելու համար պէտք է հաւաքել բոլոր տպաւորութիւնները, դնել քով - քովի, սերտել, ուսումնասիրել, խորանալ՝ այդ անհատին մասին հաստ՛ւ կարծիք մը ունենալու համար : Համազասպ Մոմճեանի պարագային այդ «հաւիւ»ը կը զրկուէր իր գոյութեան իրաւունքէն, որովհետեւ կարելի էր նայիլ անոր վերէն, կարելի էր նայիլ անոր կողքէն, կարելի էր անոր նայիլ ամէն կողմէ, կարելի էր նայիլ անոր ամէն պահու, մարդը նոյնն էր, նոյն պարկեշտ, նոյն կիրթ, նոյն խստապահանջ, նոյն անանձնական, նոյն վեհանձն, նոյն սպետական, նոյն հաւասարակշռուած անհատը :

Ու գեղեցիկ էր ան, գեղեցիկ էր իր ներքինով եւ արտաքինով, գեղեցիկ էր իր ընտանիքով եւ շրջապատով, գեղեցիկ էր իր մտադրութիւններով եւ հեռանկարներով, գեղեցիկ էր իր նայուածքով եւ գլխարկով, գեղեցիկ էր իր պայթող խընդուքով եւ տեղին գայրոյթով, գեղեցիկ էր երբ կը ծառայէր Եկեղեցիին, հայ դպրոցին, երբ կը ծառայէր Հայաստանին :

Կար ժամանակ երբ ծամածռութեամբ մը հարց կու տայի, թէ ինչո՞ւ մեր ազգայինները կը յաջողցնէին իրենց անձնական գործը, իսկ երբ կարգը կու գար ազգայինին, չէին ցոյց տար նոյն ձեռներէցութիւնը, ինչո՞ւ, ահաւասիկ կուգար Պարոն Համազասպ՝ բանալու ճեղք մը ընդհանրացումիս մէջ :

Կեանքիս մէջ մեծ եղած չէ թիւը գիս տպաւորող անձերուն, առաջին տպաւորութիւնները շուտով սնանկացած են, մարդոց մէջ շուտով երեւան հանած եմ բաներ որոնք արատաւորած են հիացումս, սակայն ոչ իսկ մէ՛կ անգամ հիասթափուած եմ Համազասպ Մոմճեանի հետ անցուցած ամբողջ հինգ տարիներու ընթացքին, ոչ իսկ մէկ անգամ երբ առիթներ ունեցած եմ ճաշելու հետը, ներկայ գըտնուելու իր վարած ժողովներուն, երբ ամէն Երեքշաբթի եւ ամէն Շաբաթ գաւաթ մը սուրճի կամ բաժակ մը գինիի շուրջ խօսակցած ենք, այլեւս բարեկամ՝ կատարած կարծիքներու փոխանակութիւն, ոչ իսկ մէ՛կ անգամ եղած եմ յուսախաբ, որովհետեւ ան տեւաբար եղած է նոյնը, մի՛շտ վճռակամ, մի՛շտ նո՛յն հեղինակաւոր առենապետն ու անշահախնդիր նո՛յն անհատը :

— Կարեւորութիւն չունի՛, — կ'ըսէր անգամ մը երբ «ճարպիկ» մը կ'իւրացնէր իր մէկ իրագործումը, ինք՝ փոխանակ գայթակղելու, անհաշուենկատ՝ նկատել կու տար որ կարեւորը միայն կատարուածն էր, անձը՝ մի՛շտ անկարեւոր, մի՛շտ երկրորդական :

Երբ կ'ընդարձակուի սեփական Պանթէոնս, կեա՛նքս է որ հետզհետէ կը կըծկուի, մէկը՝ Պէյրութ, միւսը՝ Պոսթըն, մէկը՝ Փարիզ, միւսը՝ կրկին Պէյրութ, արժէք մը կ'անհետի Վ. Էթեմէզեանով, «առանձինն՝ բազմութիւն մը»՝ ինչպէս կ'ըսուէր արդարօրէն նամակի մը մէջ, երկար տարիներու ուսուցիչ, տնօրէնս եւ ինքնակերտ խմբագիր մը կ'անհետի Գ. Տօնապետեանով, իր կարողականութեան միայն չնչին մէկ մասով ծաղկած անձ մը կը հեռանայ Ե. Փափազեանով, «օգտակար»ին իւրայատուկ սահմանումը տուած մարդ մը կը մեկնի Յ. Իսկէնտէրեանով, կը շարունակուի կեանքս, այլեւս զեղչուած, սե՛ղմ յատակով, կը նկատեմ որ ձեռք կ'ընէ ինծի մահը հեռուէն, կուգայ ջնջելու նաեւ Պանթէոնս, կը ծիծաղի՝ գալուստին տօնախմբութեան պատրանք մըն ալ աւելցնելու խաբէութեամբ :

— Ձեր բոլ՛որ հրահանգներն ալ գործադրուած են, — կ'ըսէի Պարոն Մոմճեանին, հեռաձայնին մէջէն, Երկուշաբթի օր մը :

— Քա՛ւ լիցի, — կը պատասխանէր ան, հրահանգներ չէին՝ կը ճշդէր, յանձնարարութիւններ էին, ա՛յդ կ'ըլլար մեր վերջին խօսակցութիւնը, Երեքշաբթի, «Պիւլիւքեան Հիմնարկ»ի ժողովին մասնակցելու համար, ան կը մեկնէր Լիոն, կը վերադառնար՝ նոյն գիշերն իսկ տապալելու համար :

Հիմա, ամէն Երեքշաբթի եւ Շաբաթ, կը սպասեմ որ դրասենեակիս պատուհանէն նկատեմ անոր մարզիկի հասակը, կը սպասեմ որ հսկայ քայլերով հասնի անփոփոխելին, ան կ'ուշանայ, սակայն երբ կը փակեմ աչքերս, կը նկատեմ որ վերեւէն, շա՛տ վերերէն, դմբէթներու ուղղութիւններէն՝ ամօթխած եւ հեզահամբոյր՝ ան կը հայցէ բոլորիս ներողամըտութիւնը, թէ այլեւս պիտի չկարենայ յարգել իր երկրային ժամադրութիւններէն որեւէ մէկը :

ՄՈՎՍԷՍ ՊԶԱՔՃԵԱՆ

ԱՐԵՒԵԼՔ – ԱՐԵՒՄՈՒՏՔ ՄՐՑԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՏԵՂՆ ՈՒ ԴԻՐՔԸ ԱՆՑԵԱԼԻՆ ԵՒ ՆԵՐԿԱՅԻՍ

Գրեց՝ Ա. ՊԷՅԼԵՐԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Գալով Ռուսաստանի, ան երկու սուրի միջեւ մնացած է։ Գիտէ թէ Ղարաբաղի Հայոց պահանջին դէմ յստակ կերպով ընդդիմանալ կը նշանակէ Կովկասի մէջ իր դիրքն ու ներկայութիւնը տկարացնել։ Բայց միաժամանակ Ղարաբաղի անկախութիւնը ճանչնալով տարակոյս չկայ թէ կրնայ Ազրպէջանը սրդողեցնել որ Պաքուի նաւթահորերու շահագործումը պիտի չվարանի բոլորովին Արեւմտեան ընկերութիւններու յանձնել։ Միւս կողմէ, Ղարաբաղի հանրապետութեան Ռուսաստանի կողմէ ճանաչումը իր տիրապետութեան տակ գտնուող քանի չափ ինքնավար շրջաններու ժողովուրդներու (Թաթար, Պաշքիր, Քալմուկ, Եաքութի եւայլն) ազգայնական շարժումները պիտի չքաջալերէ՞ արդեօք նոյն իրաւունքները պահանջելու համար որուն արեւմտեան մեծ տէրութիւնները անհամբերութեամբ դարանակալ կը սպասեն։ Նոյն այդ նպատակին համար չէ՞ր որ, տարիներով, արեւմտեան տէրութիւնները Փաքիստանի ճամբով Աֆղանիստանի եւ կեդրոնական Ասիոյ մէջ իսլամական մոլեռանդ շարժումը Ռուսիոյ դէմ հրահրեցին որ ի վերջոյ այսօր իրենց ալ գլխուն փորձանք ըլլալ սկսած է։

Ատլանտեան Ուխտի սահմանները դէպի Արեւելք՝ Ռուսաստանի սահմանները, ընդլայնելու ցանկութիւնը արեւմտեան աշխարհակալութեան ցայտուն մէկ փաստն է։ Երբ Վարշաւայի Ուխտը շատոնց ջնջուած է եւ Խորհրդային Միութիւնը հինգ տարիներէ ի վեր կազմալուծուած, ի՞նչ հեռանկարներէ մղուած է Ամերիկա որ կ'ուզէ անպայման Ատլանտեան Ուխտի մասնակից տէրութիւններու շարքին տեսնել Լեհաստանը, Հունգարիան, Պալթեան երկիրները եւ նոյնիսկ Բելառուսիան՝ ռուսախօս եւ օրթոտոքս։ Անշուշտ Ռուսաստան կը գիտակցի թէ Միացեալ — Նահանգներու միակ նպատակը զայն առաւել եւս պաշարել եւ մեկուսացնել է նոյնիսկ իր ամենամօտ դաշնակից ժողովուրդներէն։ Ատենօք կարծողներ կային թէ Ատլանտեան Ուխտը լոկ պաշտպանողական դաշինք մըն էր։ Այսօր այլեւս Արեւմտեան աշխարհակալութիւնը դիմակը մէկդի դրած է։ Ոչ ոքի գաղտնիք մըն է այսօր որ Արեւմտեան մեծ տէրութիւնները ստորերկրեայ դաւեր կը յօրինեն Ռուսաստանը բոլորովին քայքայելու համար։ Եթէ այսօր երրորդ մեծ պատերազմի մը վախ չկայ, պատճառը այն է որ, Ռուսաստան հակառակ իր տնտեսական անել կացութեան, դեռ բաւական զօրաւոր է որեւէ նախայարձակողի ուժգնօրէն փոխադարձելու համար։ Հետեւաբար, Արեւմուտքը ստիպուած է եւ կը նախընտրէ չաճապարել եւ աւելի հեշտ կը գտնէ միշտ ի մտի ունենալով իր անշեղ նպատակը, Ռուսաստանը տնտեսական դժուարութիւններով տկարացնել որուն կրնայ յաջորդել ներքին լրտեսական ցանցերու օժանդակութեամբ զանգուածային ժողովրդական խռովութիւններ։ Սոյն ներքին դժգոհութիւնները արտաքին գաղտնի սպասարկութիւններու ծածուկ գործունէութեամբ կրնան մինչեւ իսկ տէրութեան դէմ յեղափոխական շարժումներու առաջնորդել երկիրը իր բազմազգի ժողովուրդներն ալ գրգռելով։ Ֆրանսայի Արտաքին նախկին նախարար՝ Ռոլան Տիւմայի հինգուկէս տարի առաջ կատարած քօղարկուած մէկ յայտարարութիւնը խիստ իմաստալից է եւ մեր վերեւ յայտնած տեսակէտին վաւերականութեան անհերքելի մէկ ապացոյցը։ «...Մեր աչքին առջեւ ունինք, կը յայտարարէր նախագահ Ֆրանսուա Միթերանի նախարարը, (Խորհրդային Միութեան) այս քայքայումը եւ պէտք է աշխատինք որ այս քայքայումը խաղաղ կերպով կատարուի» (տե՛ս՝ «Ֆիկառօ», 1991, Սեպտեմբեր 16, թիւ 14638)։ Այսինքն առանց պատերազմի...

Վերջերս Ֆրանսական հեռատեսիլի մէկ կայանի յայտագրէն իրազեկ եղանք թէ Ռումանիոյ մէջ Չաուշէսկուի դէմ շարժումը ինչպէ՛ս սկսած է եւ հասարակ ժողովուրդը որ դժգոհ էր իր վիճակէն ինչպէ՞ս շահագործուած եւ այդ արուեստական յորձանքին անգիտակցաբար անձնատուր եղած է։ Այս յայտնութիւնը կատարողները որոնք յետագային եւ կամ այսօր պետական վարչակարգին մէջ կարեւոր պաշտօններ ստանձնած են, իրենք եւս մեծ զարմացումով կը յայտարարէին թէ ինչպէ՞ս դրացի երկիրներէ (Հունգարիա եւ Սերպիա) Ռումանիոյ Թէմէշվար քաղաքը բնակող հինգ — վեց հազար հոգիներու կողմէ սկսած բողոքի ցոյցերը հետզհետէ ծաւալելով այդքան ընդարձակուած ու մեծ համեմատութիւն մը ստանալով մինչեւ իսկական յեղափոխութեան յանգած եւ ի վերջոյ յաջողած էին կառավարութիւնը տապալել։ Սերպիոյ մէջ շաբաթներէ ի վեր տեղի ունեցող ցոյցերուն ետին եւս արտաքին սադրանքներուն դերը պէտք չէ նսեմացնել։ Վըստահաբար քանի մը տարի յետոյ, գաղտնի յայտնութիւններ պիտի իմանանք։ Վերջին օրինակ մը նոր համակարգի առաջնորդի յաւակնութիւնը ունեցող Միացեալ — Նահանգներու քաղաքականութեան մասին։ Յունական Կիպրոսի փոքր կառավարութիւնը Թրքական հաւանական յարձակումի մը դէմ պաշտպանուելու համար ստիպուած Ռուսաստանէն սօլ–էր հրթիռներ եւ թանքեր կը գնէ։ Կիպրոսի առած այս նախազգուշական միջոցները Ամերիկայի խիստ բողոքին եւ ազդարարութեան կ'արժանանան։ Միացեալ — Նահանգներ զայն կը նկատեն շրջանի խաղաղութեան սպառնացող սպառազինում։ Կիպրոսի կառավարութիւնը արդարացիօրէն կը յիշեցնէ թէ «կղզիին հիւսիսային շրջանին մէջ 35.000 Թուրք զինուորներ միշտ կը մնան եւ 1974–ին երբ Թուրքիա ամերիկեան զէնքերով զինուած Կիպրոս կղզին կ'արշաւէր ինչո՞ւ Ուաշինկթըն նման բողոք մը չէր ներկայացուցած Թուրքիոյ»։

Նախորդ դարուն, աշխարհի քաղաքական հարցերը տնօրինելու յաւակնութիւնը ունէին վեց մեծ տէրութիւններ որոնց շահերու հակամարտութիւնը լայնօրէն ծառայեց Օսմանեան տէրութեան որ անպատիժ կերպով ջարդեց պալքանեան ժողովուրդները։ Շահամոլ Արեւմուտքի լռութենէն քաջալերուած, Օսմանեան «բարեխնամ» կառավարութիւնը Հայ ժողովուրդն ալ իր իսկ հայրենիքին մէջ փճացուց ու կրկին անպատիժ մնաց։ Բ. համաշխարհային պատերազմէն յետոյ Ամերիկայի դրօշակին տակ արեւմտեան մեծ պետութիւնները, միասնաբար, այլազան միջոցներով Խորհրդային Միութիւնը կազմալուծեցին։ Կովկասի մէջ սթաթիւ քուի պահպանումը կը նշանակէ օտար երկիրներու ոտնձգումներէն եւ միջամտութենէն զերծ մնալ որ միաժամանակ Հայաստանի եւ Ղարաբաղի հողային ամբողջականութեան ապահովութեան գրաւականն է։ Այսօր Կովկասի այս խաղաղութիւնը կը պարտինք ոչ թէ Արեւմուտքի, այլ՝ Ռուսաստանի հետ կնքուած զինուորական դաշինքին։ Երեւանի իշխանութիւնները բաւական խարխափումներէ յետոյ ի վերջոյ միակ տրամաբանական ուղին ընտրեցին։

Այժմ, Բ. նախագահական ընտրութիւններէն յետոյ, կը թուի թէ անցեալի սխալներէն դաս առնելով կառավարութեան պատասխանատուները առաջին առթիւ ծրագրած են ժողովուրդին առօրեայ կեանքին պայմանները բարեկարգել։ Միմիայն պարկեշտ եւ անաչառ վարչակարգ մը իր ժողովուրդին յարգանքին եւ վստահութեան կրնայ արժանանալ։ Այլապէս, եթէ կացութիւնը չբարելաւուի եւ տնտեսական կացութեան փոփոխում մը չարձանագրուի, Հայաստանէն արտագաղթի դիմումները միշտ խնդրոյ առարկայ պիտի ըլլան։ Ղարաբաղի նախագահ Ռոպէր Քոչարեան եւս Փարիզ իր վերջին այցի առիթով Փարիզի Հայութեան հետ հանդիպումի համար կազմակերպուած երեկոյթին ընթացքին (1996, Դեկտ. 18) դիտել տուաւ թէ «պատերազմի ժամանակ Ղարաբաղէն մեկնիլը պատւոյ հարց էր, բայց եթէ կացութիւնը չբարելաւուի եւ 10–15 տարի դեռ տեւէ ներկայ վիճակը, մեկնումը որպէս բնականոն երեւոյթ պէտք է նկատել»(4)։ Ան հրաւիրեց Սփիւռքը որպէսզի Ղարաբաղին ապագան ապահովելու համար իր բոլոր միջոցներով տնտեսական կացութեան բարւոքումին համար տարուած ջանքերուն մասնակցէր։ Ղարաբաղի հարցին արդար լուծումը հայ ժողովուրդի վճռականութենէն կախում ունի։

Մենք առնօք գրած էինք որ Հայաստանի մեր ղեկավարները կը սխալին եթէ կը կարծեն որ Թուրքիա Հայոց սեւ աչքերուն համար եւ առեւտուրը զարգացնելու նպատակաւ սահմանները պիտի բանայ, նոյնիսկ Ազրպէջանի հետ կապերը խզելով։ Այսօր ամէն ոք համոզուած է որ «գորշ գայլերը» արեւմուտքէն եւ «սեւ ագռաւները» արեւելքէն միշտ դարանակալ կը սպասեն Հայաստան ներխուժելու համար եթէ անոր սահմաններու պաշտպանութեան համար, ինչպէս Լեւոն Տէր–Պետրոսեան Փարիզի մէջ հրապարակաւ յայտարարեց՝ «ռուս զօրքերուն ներկայութիւնը չըլլայ»։

Այժմու դժուարին բայց առնուազն ապահովուած սահմաններուն մէջ Հայաստանի ժողովուրդին տնտեսական կացութիւնը բարելաւել Երեւանի կառավարութեան ապագայ օրերու ծրագրերուն անմիջական հրամայականը պէտք է ըլլայ։ Մինչ այդ, անշուշտ անհրաժեշտ է որ Ռուսաստան հակառակ արեւմուտքի ներսէն թէ դուրսէն կատարած սադրանքներուն կարենայ դիմադրել եւ ժամ առաջ վերականգնիլ տնտեսապէս թէ ռազմական մակարդակով, վերջ տալով ըստեղծուած այժմու քաոսային վիճակին։ Մեզի համար, մանաւանդ, Կովկասի կայունացումը հզօր Ռուսաստանի մը շնորհիւ կրնայ երաշխաւորուիլ։ Երբեք պէտք չէ ստորագնահատել կամ մոռնալ այս պարագան։ Հայաստանի ղեկավարները պէտք չէ մոռնան որ մեր փոքր երկիրը իր աշխարհագրական դիրքով, ինչպէս պարսիկ լրագրող մը վերջերս իր մէկ ուսումնասիրութեան մէջ կը գրէր «մահմետական եւ Թուրք աշխարհին կողին խրած դաշոյն մը կը նկատուի»(5) իսլամ ժողովուրդներու կողմէ։ Այսօր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին մեղուաջան գործունէութեան մը լծուած է եւ կը պատրաստուի, քանի մը տարիներ յետոյ պետական մակարդակի վրայ եւ փառաշուք կերպով տօնելու Հայաստանի մէջ քրիստոնեայ կրօնքի իբր պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի։ Իսկ եթէ այս նախաձեռնութեան կազմակերպիչները եւ մեր պետութեան ղեկավարները որոնք ջերմօրէն կը մասնակցին սոյն ծրագրի պատրաստութեան, կը յուսան կամ կ'ակնկալեն թէ Հայաստան աշխարհի վրայ առաջին քրիստոնեայ պետութիւնը եղած ըլլալուն պատճառաւ «քրիստոնեայ» Արեւմուտքի ուշադրութեան կամ բացառիկ գուրգուրանքին առարկայ կրնայ ըլլալ, վստահաբար կը սխալին։ Խրիմեան Հայրիկի «թղթէ շերեփ» բացատրութիւնը առաւել եւս ի զօրու է մեր ժամանակին։ Յառաջիկայ 10–15 տարիները կը թուին յղի ըլլալ քաղաքական ամենալուրջ անակնկալներով։ Պատրանքներով օրօրուելու դարը շատոնց անցած է եւ անցեալի սխալները կրկնել այլեւս աններելի է։ Արեւմուտքի մէջ ոչ մէկ «քրիստոնեայ» Պետութիւն խորքին մէջ Հայաստանի մտահոգութիւններով կը հետաքրքրուի եթէ անկէ որեւէ շահ մը չակնկալէ։ Սա վերջին քանի մը տարուան ընթացքին քաղաքական դէպքերու զարգացումներուն մօտէն հետեւողները բազմաթիւ առիթներ ունեցան մեր այս եզրակացութիւնը հաստատելու, ճշմարտութիւն մը որ երբ մենք, տարիներ առաջ Ղարաբաղի շարժումի խանդավառ ցոյցերու օրերուն իսկ ամէն առիթով՝ խօսքով կամ գրչով կ'արտայայտէինք(6), շատերուն անհաւատալի եւ հէքեաթի նման կու գար։

(4) Տե՛ս. *Յառաջ*, 1996, Դեկտ. 20, թիւ 19.010, նաեւ *La Lettre de l'UGAB*, 28 Déc. 1996, n° 155.

(5) Տե՛ս. Amir Taheri, *Crescent in a Red Sky. The Future of Islam in the Soviet Union*, London, 1989, էջ 165։

(6) Տե՛ս. *Յառաջ*, 1988, Յունիս 24, թիւ 16.779։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԸ ՄԻՇՏ ՁԵՌՆԱՐԿՈՒ

Կապոյտ Խաչը, հաւատար հայապահպանման, չէր կրնար անտարբեր մնալ հանդէպ Նորաառոյց Մարգարեան – Փափազեան վարժարանին։ Լիոն – Վիլէօրպանի մասնաճիւղը որոշեց իր կազմակերպած Մանուկներու Օրուան հասոյթը յատկացնել անոր։ Ցաւելեալ, համեստ մասնակցութիւն մը թերեւս, բայց արժանի գնահատանքի։

Հանդէսը տեղի ունեցաւ Կիրակի, Յունուար 12–ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ։

Բազմութիւն կար. ծնողքներ, անոնց բարեկամ–բարեկամուհիները։ Ու՝ մանչուկներ, աղջնակներ։ Շատ։ Եթէ մնան հայ, մեր համայնքին ապագան ապահով է. դպրոց եւ Կապոյտ Խաչ ալ ատոր կը ձգտին։

Յայտագիրը սովորական էր Մանուկներու Օրուան համար։ Երգեր, արտասանութիւններ, ընդհանրապէս խմբովին, հայերէն, ֆրանսերէն ալ, միօրեայ եւ ամէնօրեայ վարժարաններուն ուսուցչական կազմին ղեկավարութեան տակ։ Բնականաբար, լուսանկարչական գործիքները շատ աշխատեցան այդ կիրակի։ Ուրախ էին ծնողքները, թերեւս աւելի ուրախ եւ հպարտ քան մանուկները, բեմին վրայ։

Ի բացակայութիւն Նորվան Եպիսկոպոսին, զոհ սառնապատ մայթին, Իսահակ Քհնյ. կը ներկայացնէր եկեղեցին։ Ներկայ էին ծնողաց Միութեան վարչականները եւ նախագահուհի Անահիտ Ազայէկեանի կողքին Կապոյտ Խաչի վարչութիւնը եւ անդամուհիներէն շատեր՝ միշտ պատրաստ՝ ծառայելու։

Միջնարարին, մանուկները հիւրասիրուեցան կարկանդակով եւ խմիչքով. մեծերն ալ չմոռցուեցան այս առթիւ։

Այս տարի Կաղանդ Պապան չէր կըրցած գալ։ Ժամանակները դժուար են... ճամբաները՝ ձիւնապատ։ Ղրկած էր սակայն, իրմէ աւելի երիտասարդ, երկու արհեստավարժ հապիտներ (քլուն), որոնք ժամ մը ամբողջ զբաղեցին բեմը, ի մեծ ուրախութիւն, հրճուանք երախաներուն։ Ու մերթ ընդ մերթ, մեծերուն ալ։

Այս տարի հանդանակութեան հրաւէր չեղաւ, ինչ որ նորութիւն մը թուեցաւ շատերուն համար։

Կապոյտ Խաչը այս անգամ ալ կատարեց, յաջող կերպով, իր աւանդական դերը, ուրախացնելով մանուկները եւ ծնողքները։ Լիոն–Վիլէօրպանի մասնաճիւղը, շնորհիւ շարք մը արդէն փորձառու կիներու, կը մնայ միշտ ձեռնարկու, գործունեայ։

Տարիները, սակայն, կը թաւալին, նոր ուժեր անհրաժեշտ են որպէսզի գործը շարունակուի առանց դանդաղելու, առանց ընկրկումի։ Այդ մասին կը խորհի անշուշտ վարչութիւնը։ «Կը փնտըռենք երիտասարդ, նոր անդամուհիներ» ըսաւ մեզի տիկին նախագահուհին։ Կը մաղթենք որ յաջողին գտնել։

Կապոյտ Խաչը, ինչպէս այդ կարգի կանացի միութիւններ, ինքնին դպրոց մըն է երիտասարդուհիներու համար, որոնք կը գտնեն հոն ընկերական միջավայր մը, կը ստանան հաւաքականութեան մը մէջ խօսելու, ապրելու փորձառութիւն, կը մտերմանան կարծիքներու ազատութեան եւ զիջողութեան հետ. բաներ՝ յաճախ անհրաժեշտ առօրեայ կեանքի մէջ։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

PUBLICATIONS REÇUES

ARMENIEN
Tagebuch einer Reise in das Land des Ararat
Moreno Piccolotto, Sarkis Shahinian
ETH, Zurich, 1996.

ԻՍԻԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Յունուար 12–ին Գլամառի փառէ Պլան Մշակութային կեդրոնի սըրահին մէջ տեղի ունեցաւ Իսիի Միօրեայ վարժարանի Ամանորի հանդէսը: Տարիներէ ի վեր հաճելի աւանդութիւն մը դարձած է Ամանորի առիթով, ծնողաց հրամցնել վարժարանիս սաներու կատարմամբ գեղարուեստական գողտրիկ յայտագիր մը: Որոշուած ժամուն սրահը ծայրէ ծայր լեցուած էր ծնողքներով ու շրջանի հայութեամբ. բեմին վրայ տեղ գրաւած էին 3–էն 14 տարեկան աշակերտները իրենց բեմական պատշաճ հանդերձանքներով: Ներկայ էին Իսիի քաղաքապետ՝ Անդրէ Սանթինին եւ Գլամառի քաղաքապետ՝ Ժան – Փիէռ Ֆուշէն, Գլամառի փոխ – քաղաքապետ՝ Պր. Յակոբ Արթինեան:

Հանդէսի բացումը կատարեց շրջանի հոգեւոր հովիւ՝ Միւռոն Վարդապետ: Ան ողջունելով ներկաները իր գնահատանքի խօսքը ուղղեց այն բոլորին որոնք տարիներէ ի վեր ըլլալով դպրոցին շուրջը, բերած են անհերքելի նպաստ մը դըպրոցի բարգաւաճման, շնորհակալութիւններ յայտնեց ուսուցչուհիներ Տիկին Հըռիփսիմէ Աֆարի, Տիկին Արմինէ Գէորգեանի, Տիկին Սեդա Հէլվաճեանի եւ Տիկին Լուսին Վարդապետեանին, Ծնողաց Մարմնին եւ դպրոցիս վարչութեան ու հոգաբարձութեան:

Հայաստանի եւ Ֆրանսայի զոյգ փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, հանդէսը շարունակուեցաւ գեղարուեստական կոկիկ ու խնամուած յայտագրով մը: Մանկական երգչախումբը կը ղեկավարէր Միւռոն Վրդ. եւ դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Անի Սվաճեան:

Կաղանդ Պապային այցելութիւնը բեմին վրայ անակնկալ մը եղաւ ու եռուզեռ ըստեղծեց տօնական այդ զուարթ մթնոլորտին մէջ, ան բերած էր ողջոյններ ու բարեմաղթութիւններ հայրենիքէն, մանկապարտէզին մանուկներ Կաղանդ պապային ներկայութենէն ոգեւորուած աւելի եւս քայլերահնչիւն կատարեցին իրենց երգերն ու արտասանութիւնները:

Երգչախումբն յաջորդաբար երգեց «Լուռ գիշեր», «Զանգակներ – զանգակներ», «Ողջոյն – ողջոյն քեզ Հայ դպրոց», «Կաքաւիկ» եւայլն երգեր. երգերու ընդմիջումին, վարժարանի սաները օժտուած հայերէնի սահուն ու անթերի առոգանութեամբ արտասանեցին զանազան մանկական ոտանաւորներ, խրախուսիչ ու խոստմնալից տպաւորութիւններ թողլով ներկաներուն վրայ:

Ծէրունական աղօթքով վերջ գտաւ յայտագրի առաջին բաժինը, որմէ ետք բեմ հրաւիրուեցաւ Իսի – լէ – Մուլինոյի քաղաքապետ Պ. Անդրէ Սանթինին, ան իր Ամանորեայ մաղթանքները յայտնելէ ետք, գրուատանքի խօսքեր ուղղեց Իսիի հայ համայնքին եւ ընդհանրապէս հայութեան, ներբողելով անոնց զոհողութեան ոգին, հայրենիքին զօրավիգ կանգնելու պատրաստակամութեանը, անոր նեղ օրերուն: Խօսքի աւարտին աւելցուց որ Իսի – լէ – Մուլինօ քաղաքը շատով բախտը պիտի ունենայ հիւրընկալելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, ուստի կը պատրաստուին պատշաճ կերպով ընդունելու համար Հայրապետը:

Գլամառի քաղաքապետն ալ իր կարգին հակիրճ կերպով անդրադարձաւ, այս վերջին տարիներուն Հայ ժողովուրդի կըրած տառապանքներուն սկսեալ երկրաշարժէն մինչեւ Ղարաբաղի կնճիռը որ դեռեւս չէ լուծուած ու դեռ շատ բան կը մնայ ընելիք. ուստի յոյս յայտնեց որ նպաստաւոր բարեփոխումներ կ'ըլլան:

Ընդմիջումէն ետք հանդիսականները առիթն ունեցան հիւրասիրուելու տիկնանց ժրաջան անդամուհիներու կողմէ պատրաստուած համադամ կարկանդակներով ու խմորեղէններով:

Հանդէսը կը շարունակուէր ջերմ մթնոլորտի մը մէջ: Յայտագրին երկրորդ բաժինը նուիրուած էր դպրոցի պարախումբին, փոքրիկներու, միջակներու եւ մեծերու խումբերը ղեկավարութեամբ՝ Միշլին Ասլանեանի յաջորդաբար ներկայացուցին վեց պարեր իրենց հեզաճկուն ու նուրբ շարժումներով մեծ խանդավառութիւն ստեղծելով սրահէն ներս: Հանդէսին վերջաւորութեան Կաղանդ պապան բաժնեց աւանդական պտուղները, չիրն ու չամիչը, խինդ ու ժպիտով ու մերթ ընդ մերթ կատակելով պզտիկներուն հետ:

Ներկաները հոգեպարար զգացումներով ու բարձր տրամադրութեամբ հեռացան սրահէն հայ դպրոցի սէրը վառ պահելու վճռակամութեամբ:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

Շաւիլի Նոր Տարուան հանդէսը

Վաթսունէ աւելի էին այն ծնողքները ու բարեկամները, որոնք Կիրակի, Յունուար 12–ին, փութացած էին Շաւիլի Հայոց Եկեղեցին, ներկայ գտնուելու այս տարուան Տօնածառի հանդէսին:

Հաւաքոյթը սկսաւ Հոգեւոր հովիւ՝ Յարութիւն Քահանայ Թաշճեանի Ամանորեան բարեմաղթանքներով. ապա, մասնակցող 16 աշակերտները, մոմը իրենց ձեռքը, միաձայն երգեցին՝ «Սուրբ գիշեր»ը ելեկտրոնային երգէոնի ընկերակցութեամբ: Կարգը եկած էր աշակերտներուն. անոնք իրենց ծնողքներուն ցոյց պիտի տային այն ինչ որ սորված էին հայկական դպրոցը՝ ոմանց համար միայն երկու ամսուան մէջ: Եւ իրօք, շնորհիւ իրենց ուսուցիչ՝ Պր. Մեսրոպ Աղամեանի անխոնջ աշխատանքին, բոլորն ալ, յաջող առոգանութեամբ, արտասանեցին օրուան պատշաճ ոտանաւորներ (Ծնունդի գիշեր, Խելօք տղան, Շուշան, Հայ լեզուն, Գառնիկ): Աւելի մեծերուն կողմէ, լսեցինք աւելի փարդ կտորներ (Շնորհաւոր նոր տարի, Հայրենի աղբիւր, Դպրոցի ճամբան, Աղօթէ՝ զաւակս), եւ ընթերցում մը (Անիի Ամանորը): Երգչախումբին մեկնաբանած «Զանգակներ, զանգակներ» ծանօթ եղանակով, աւարտեցաւ այս պաշտօնական բաժինը:

Կաղանդ Պապային երեւումը բոլորը ուրախացուց. ան ամէն մէկ աշակերտի ու ներկայ մանուկի բաժնեց գեղեցիկ նըւէրներով լեցուն ծրարներ, ու խոստացաւ անպայման գալ տարի վերադառնալ, պայմանաւ որ բոլորն ալ ճիգ ընեն տանը մէջ հայերէն խօսելու...

Հանդէսը շարունակուեցաւ, ընդհանուր խանդավառութեան մէջ, շնորհիւ Լուսին Թաշճեանի պատրաստած կարգ մը կատակներուն եւ անակնկալ խաղերուն:

Ցերեկոյթը վերջ գտաւ ծնողքներուն կողմէ պատրաստուած ընդունելութեամբ մը:

Հ. Հ.

ԳԵՐԱԳՈՅՆ ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՐԴԻ ՆԻՍՏ Ս. ԷՋՄԻԱԾՆՈՒՄ

Յունուարի 10 – 13–ը Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում, Նորին Սրբութիւն Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի նախագահութեամբ, Վաչէ Արք. Յովսէփեանի եւ Զաւէն Արք. Չինչինեանի ատենապետութեամբ, տեղի ունեցաւ Գերագոյն Հոգեւոր Խորհուրդի հերթական, 6–րդ նիստը:

Գարեգին Ա. Վեհափառ Հայրապետը մանրամասն զեկոյց տուեց Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի նախորդ չորս ամիսների գործունէութեան՝ միաբանական ներքին կեանքի, նոր ձեռնադրութիւնների, Հոգեւոր Ճեմարանի, Քրիստոնէական Դաստիարակութեան Կենտրոնի, հրատարակչական աշխատանքների, Հայաստանում թեմական նոր կառոյցների, հայրապետական այցելութիւնների եւ միջեկեղեցական յարաբերութիւնների մասին: Ապա քննարկուեցին Մայր Աթոռի Կանոնադրութեան մշակման հարցը, 1700–ամեակի տօնակատարութեան կազմակերպական աշխատանքների ընթացքը, թեմերի գործունէութիւնը, Ս. Էջմիածնի եւ Հայաստանեայց Եկեղեցու Նուիրապետական Աթոռների յարաբերութիւնները, միջեկեղեցական յարաբերութիւնները, ինչպէս եւ Մայր Աթոռի տնտեսական կացութեանն առնչուող հարցեր:

Նիստի աշխատանքներին մասնակցում էին Գերագոյն Հոգեւոր Խորհրդի Հայաստանի ու Սփիւռքի հոգեւորական եւ աշխարհական անդամները, այդ թւում Մայր Աթոռի դիւանապետ Ներսէս Արք. Պօզապալեանը, Արարատեան Հայրապետական թեմի առաջնորդական փոխանորդ Գարեգին Արք. Ներսիսեանը, Շիրակի թեմի առաջնորդ Գրիգորիս Արք. Բունիաթեանը, Արցախի թեմի առաջնորդ Պարգեւ Եպիսկ. Մարտիրոսեանը, Արմաւիրի թեմի առաջնորդ Աստղիկ Եպիսկ. Արիստակէսեանը, Սիւնեաց թեմի առաջնորդ Աբրահամ Վրդ. Մկրտչեանը, Ամերիկայի Արեւմտեան թեմի առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեանը, Արեւմտեան Եւրոպայի հայրապետական պատուիրակ եւ Փարիզի առաջնորդ՝ Գիւտ Արք. Նաղդաշեանը, Եգիպտոսի Հայոց առաջնորդ Զաւէն Արք. Չինչինեանը, Ամերիկայի Արեւելեան թեմի առաջնորդ Խաժակ Արք. Պարսամեանը, Արժանթինի թեմի առաջնորդ Գիսակ Եպիսկոպոս Մուրադեանը, Ռաֆայէլ Պապայեանը, Գրիգոր Խանջեանը, Յակոբ Փափազեանը, Պիոն Յակոբեանը:

Ժողովի աշխատանքների աւարտից յետոյ, ամփոփելով նրա արդիւնքները, Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը նշեց. «Այս ժողովը նախ գեղեցիկ առիթ եղաւ, որպէսզի անցնող չորս ամիսնէրի ընթացքում, ինչ որ կատարուել է Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնում կամ Մայր Աթոռի նախաձեռնութեամբ՝ արտասահմանում, այդ բոլորի մասին մանրամասն զեկոյց տայինք ժողովին եւ վերատեսութեան ենթարկէինք մեր աշխատանքները, որպէսզի առաջիկայում ծրագրենք աւելի եռանդուն ու բազմալից գործունէութիւն՝ վերաշխուժացնելու, վերակենդանացնելու Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի դարաւոր առաքելութիւնը՝ մեր համայն հայրենիքում, Հայաստանում եւ այլուր, որտեղ ունենք թեմեր:

Երկրորդ, առիթ ունեցանք քննարկելու այն բոլոր ծրագրումները, որոնք կատարուել եւ կատարւում են Հայաստանեայց Առաքելական Ս. Եկեղեցու պաշտօնական հիմնադրութեան 1700–ամեակի տօնակատարութեան առնչութեամբ, մասնաւորապէս, քաղաքամայր Երեւանում Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի անունը կրող Մայր Տաճարի կառուցման աշխատանքները ճիշդ կազմակերպելու եւ վարելու ուղղութեամբ, որը կը լինի կենդանի, պերճախօս վկայութիւնը՝ այն պարզ ճշմարտութեան, որ քրիստոնէական հաւատքը մեր ժողովրդի համար պատմութեան հետ առնչուած երեւոյթ չէ սոսկ: Տաճարը պէտք է դառնայ մեր կենդանի հաւատքի վկայութիւնը եւ նրա կառուցումը պէտք է իրագործուի մեր ողջ ժողովրդի մասնակցութեամբ, իւրաքանչիւր անձ պիտի փերէ իր քրտինքի կաթիլը, այդ նուիրական սուրբ գործին»:

Ատենապետներ Վաչէ Արք. Յովսէփեանը եւ Զաւէն Արք. Չինչինեանը հեռատեսիլով ամփոփ պատկերացում տուեցին օրակարգի հարցերի մասին, յատկապէս ողջունելով եւ ընդգծելով Մայր Աթոռի գործունէութեան աշխուժացման քաջալերական երեւոյթը:

ՄԱՄԼՈՅ ԴԻՒԱՆ
ՄԱՅՐ ԱԹՈՌԻ

„ՌՋՆԻ"ի սրամտութիւններ

Մի տիկին հիւրանոցում հարցնում է Թուղթ խաղացողին.

– Դուք յիշո՞ւմ էք ինձ: Նախանցեալ տարի հէնց այստեղ դուք ինձ խնդրեցիք ամուսնանալ ձեզ հետ:

– Եւ դուք ինձ հետ ամուսնացա՞ք, – զրուած հարցնում է նա, խառնելով թըղթերը:

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Ասպետցուն եթէ հարուստ եւ առատաձեռն է, ձայն չի հաներ եւ կը հաւանի պահանջուած գումարը «ցնծալու», հակառակ պարագային՝ երեսը կը պնդցնէ ու կը սկսի սակարկութեան: Եւ ի վերջոյ կը յամառի ութ հարիւր ֆրանքէն աւելի չտալ երկրորդ կարգի պատուանշանի մը համար:

Համաձայնութեան ժամը հասած է.

– Ես առանձին բան չեմ կրնար ընել՝ բայց անգամ մը հաղորդեմ ձեր խնդիրքը Նորին Բարձրութեան, կ'ըսէ գործին մէջ եփած Օրիորդը:

Օրիորդը պահ մը անյայտ կ'ըլլայ եւ յետոյ կը վերադառնայ՝ ըսելով.

– Իշխանը հաւանեցաւ ձեր խնդիրը ընդունելու, բայց որպէս զի այդ կերպով գրկանք մը չըլլայ իր հովանաւորութեան տակ գտնուող վանքին՝ հրամայեց որ պակասեալ երկու հարիւր ֆրանքը իր արկղէն նուէր տրուի:

Այս կերպով իշխանը, առերեւոյթ, ո'չ թէ բան մը առած չէր ըլլար իր տուած պատուանշանին փոխարէն այլ՝ դրպանէն ալ վրայ տուած կ'ըլլար:

Մարդը կրկին եւ կրկին երախտագիտութիւնը յայտնելէ ետքը, թղթապանակը կը հանէր եւ ութ հարիւր ֆրանքը կը դնէր սեղանին վրայ՝ հարցնելով.

– Երբ արդեօք կրնամ ստանալ ասպետական հրովարտակը:

– Երբ ասպետական կարգի շնորհումը ստանաք իշխանին կողմէ, կը պատասխանէր Մարկրիթ ամենայն լրջութեամբ:

– Այսի՞նքն...:

– Օրը եւ ժամը ձեզի կ'իմացնենք նամակով: Զմռռնամ յիշեցնելու որ պաշտօնական, այսինքն սեւ զգեստով պէտք է ներկայանաք նոյն օրը:

– Բնականաբար, Օրիորդ:

Մարդը կը մեկնէր ու քանի մը օր ետքը հրաւէր կը ստանար գալու «շնորհումի արարողութեան»:

Այդ օրը իշխան Լուսինեան իր Մէլիզինի ու Սինայ լերան Ս. Կատարինէի մեծ ժապաւէնները եւ մէկ քանի ռուսական, օսմանական եւ ֆրանսական պատուանշանները կախած, մեծ սրահին մէջ, ոտքի վրայ, կ'ընդունէր ասպետցուն:

Քիչ մը վերջը, Օր. Մարկրիթ, արծաթ ափսէի մէջ դրած, կը բերէր հրովարտակը եւ ամենայն պատկառանքով կը ներկայացնէր իշխանին:

Ասպետցուն, նախապէս իրեն տրուած պատուէրին համաձայն ծունկի կուգար:

Այն ատեն իշխանը ափսէին մէջէն կ'առնէր հրովարտակը, քանի մը հանդիսաւոր խօսքեր կ'ուղղէր նորընծային, յիշեցնելով անոր Լուսինեան ասպետի մը պարտականութիւնները: Մարդը կը համբուրէր իշխանին ձեռքը եւ հրովարտակը կ'առնէր երկիւղածութեամբ:

Արարողութիւնը այսպէս կը վերջանար.

Մարդը մուրատին հասած էր եւ եղած էր Սինայ լերան Ս. Կատարինէի ասպետ:

Բայց դեռ ուրիշ բան մը կը մնար. հրովարտակը ստացած էր բայց պատուանշան չկար մէջտեղ:

Իշխանին քովէն մեկնելէն ետքը, երբ Օրիորդ Մարկրիթի շնորհաւորութիւնները կ'ընդունէր, նորընծայ ասպետը քիչ մը շփոթած կը կմկմար.

– Բայց, Օրիորդ, կարծեմ իշխանը մոռցաւ հրովարտակին հետ պատուանշանն ալ տալու...

– Ո՛չ, պարոն, մոռացում չկայ, կը պատասխանէր Մարկրիթ նազելի ժպիտով մը, իշխանը միայն հրովարտակը կը շնորհէ, իսկ պատուանշանը, եթէ ուզէք, կրնաք առնել այս հրովարտակը ցոյց տալով:

– Ուսկի՞ց պիտի առնեմ:

– Հասցէն ձեզի կը հաղորդեմ: Միայն թէ հարկ է որ մասնաւոր վճարում մը ընէք:

– Մասնաւոր վճարո՞ւմ, բայց արդէն պէտք եղածը չվճարեցի՞, կ'ըսէ մարդը դժգոհ դէմքով մը:

– Այսինքն նուէր մը ըրիք Ս. Կատարինէի վանքին համար, որուն պակասը լըրացուց իշխանը եւ իշխանն ալ ձեզի ասպետութեան աստիճանը շնորհեց ձրիաբար, ի՞նչպէս կ'ուզէք որ միեւնոյն ատեն պատուանշանն ալ տայ... իշխանը, պէտք է գիտնալ որ տիրող իշխան մը չէ, իր ստացուածքները Կիլիկիա, Անտիոք, Երուսաղէմ, Կիպրոս, եւայլն յափշտակուած են իրմէ, այս պարագային ի՞նչպէ՞ս կ'ուզէք որ մեծամեծ ծախքերու ենթարկուի: Իսկ պատուանշանը կրնաք ծախու առնել պարոն այսինչէն ... դիւանատունս երբեք չի զբաղիր այդ խնդրով եւ ինք այդ վաճառումին մէջ որեւէ բաժին չունի:

– Եւ ի՞նչ կ'արժէ պատուանշան մը:

– Սինայ լերան եւ Ս. Կատարինէի երկրորդ կարգի պատուանշան մը, կարծեմ հարիւր յիսուն ֆրանք է:

(Շար. 75)

ՊԱՆՏՈԼ. –

Տիկին Նատիա Թովմասեան,

Տէր եւ Տիկին Սարգիս Թովմասեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Գասար եւ զաւակները,

Տիկին Անոյշ Թովմասեան եւ զաւակները,

Տէր եւ Տիկին Նուպար Թովմասեան եւ զաւակները,

ինչպէս նաեւ՝ Թովմասեան, Կուրտիկեան, Օֆլազ, Ժազար, Զիլինկիրեան եւ Գափամաճեան ընտանիքները

եւ բոլոր պարագաները սրտի խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, Հօր, մեծ–Հօր, եղբօր եւ ազգականին՝

ԹՈՎՄԱՍ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Յունուար 20–ին, 68 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Յունուար 24, ժամը 15–ին Լիոնի Սուրբ Յակոբ Եկեղեցին

40, rue d'Arménie, Lyon 3ème

ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Կիյօթիէռի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը:

Ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ:

Փոխան ծաղիկի նուէրներ բարեսիրական կազմակերպութեանց:

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Նատիա Թովմասեանին եւ ընտանեկան պարագաներուն:

L'Association de Soutien aux Patriotes Arméniens
fait part du décès de son ami et sympathisant

THOMAS THOMASSIAN
(Bandol 83)

Toute sa vie a été consacrée à la défense de l'arménité. Son patriotisme fut exemplaire;

et présente ses sincères condoléances à Nadia, son épouse, et à ses enfants.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Սաթենիկ Քըշէլեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իրենց զաւկին եւ եղբօր՝ Աւետիսի մահուան առթիւ:

Վարչութիւնս շնորհակալութեամբ ստացած է 1000 Ֆր. Քըշէլեան ընտանիքէն: Նաեւ՝ Գարեգին Եարտըմեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Քիւրմըճեանէ 250 Ֆր. դպրոցին:

(Շար. Ա. էջէն)

զրկումը պահանջող բանաձեւի մը քուէարկութիւնը «պետական հարուածի նոր փորձ»ի մը կը համապատասխանէ, թէեւ նման բանաձեւի մը քուէարկութիւնն ալ հաւանական չէ:

ՀՌՈՄ գումարուած Ընկերվարական Միջազգայնականի համագումարին, Արաֆաթ եւ Փերէս կոչ ըրած են որ ամբողջական խաղաղութիւն հաստատուի Միջին–Արեւելքի մէջ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով երկաթուղիի ազգ. ընկերութիւնը (ԷՍ–ԷՆ–ՍԷ–ԷՖ) դատապարտուեցաւ Լիոնի դատարանին կողմէ, որովհետեւ յարգել չէր տուած Էվէն օրէնքը Փառ–Տիէօ կայարանին հանրային փակ վայրերուն մէջ, այսինքն՝ ծխելը արգիլել հոն ուր արգիլուած է: Այս դատապարտումը կրնայ նախընթաց մը ստեղծել: ԷՍ–ԷՆ–ՍԷ–ԷՖ–ը պարտի հանրագրներով ճշդել ծխելու արգիլման օրէնքը փակ վայրերուն մէջ:

ՄՈՊՈՒԹՈՒ որ, Զայիրէն կրկին վերադարձած էր Գոթ տ'Ազիւրի իր ապարանքը, յայտարարեց Յունուար 21–ին թէ պաշտօնանկ ըրած է Ֆրանսայի իր դեսպանը որ Ֆրանսա պիտի վերադառնայ շաբթուս վերջ: Ծանօթ է որ դեսպանը երկու մանուկներ սպաննած էր իր կառքով զոր կը վարէր արգիլուած արագութեամբ, Դեկտեմբերին եւ չէր կրնար դատուիլ որովհետեւ դիւանագիտական անձեռնմխելիութիւն կը վայելէր: Մանուկներուն ծնողքները կը յուսան որ կարելի պիտի ըլլայ դատել եւ պատժել զինք:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ
●
ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Մտաւորական եւ գրագէտ

Դասախօս՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Յունուար 29,
երեկոյեան ժամը 8·30–ին,

Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է. –

Տիկին Սոնա Պալապանեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Քնար Պառուեանէ 500 ֆրանք, Գալուստեան ընտանիքէն 500 Ֆրանք, Պր. Տանիէլ Մուրատեանէ 400 Ֆրանք, Պր. Ժիրայր Ստեփանեանէ 300 ֆրանք:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՀԱՅՑ. ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ
ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՇՐՋԱԿԱՅԻՑ

ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿԱՆՈՆԱԳՐԻ

Կանոնագրի 21–րդ յօդուածի հետեւողութեամբ, Կրօնական Ընկերակցութեան անդամները կը հրաւիրուին Ընկերակցութեան անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Մարտ 19, 1997,
ժամը 20–ին
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
15, ռիւ Ժան–Կուժոն, 75008 Փարիզ

Այն պարագային երբ իրաւասու անդամներուն թիւին 2/3–րդ համեմատութիւնը չգոյանայ այդ օր, հրաւիրուած էք երկրորդ Անդամական Արտակարգ Ընդհանուր Ժողովի, որ տեղի պիտի ունենայ՝

Չորեքշաբթի, Ապրիլ 9, 1997
ժամը 20–ին,
Ընկերակցութեան կեդրոնատեղին՝
15, ռիւ Ժան–Կուժոն, 75008 Փարիզ

Ատենապետ
Կրօնական Ընկերակցութեան
Վարչական Խորհուրդի

CABINET
TERZIYAN
Toutes Assurances Toutes Compagnies
MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION
13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +
Ապահովագրական Ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ԾՆՆԴԵԱՆ
ՄԿՐՏՈՒԹԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆՈՒԹԵԱՆ
ԵՐԿԼԵԶՈՒ
ՁԵՐ ՀՐԱՒԷՐՆԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ
ԴԻՄԵՑԷ՛Ք «ՅԱՌԱՋ»Ի ՏՊԱՐԱՆԸ
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՆՔ,
ԱՐԱԳ ՅԱՆՁՆՈՒՄ
Տեղւոյն վրայ ձոխ ճաշակ

ՄՏԻՊՈԼԻՏԵԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1) Նոյեմբերէն ի վեր, Թղթատարի դրամական բաժանմունքը Chèques postaux չի ղրկեր այլեւս գումարներու համապատասխանող չէքերու կտրօնները. ուրեմն «Յառաջ» չի կրնար գիտնալ թէ ո՞վ է ղրկողը: Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն որ այլեւս ՈՒՂՂԱԿԻ ՈՉ ՄԷԿ ԳՈՒՄԱՐ ՂՐԿԵՆ ՄԵՐ ՇԷՔ – ՓՈՍԹԱԼԻ ԹԻՒԻՆ, ԱՅԼ ՇԷՔԵՐԸ ՄԵԶԻ ՂՐԿԵՆ ՈՒ ՄԵՆՔ ՓՈԽԱՆՑԵՆՔ:

2) Այդ իսկ պատճառով չենք գիտեր թէ որոնք ղրկած են հետեւեալ գումարները (ստացուած Յունուար 9–ին).

500 Ֆր. (Մարսէյլէն),
1100 Ֆր. (Լիոնէն),
603 Ֆր. (Լիոնէն),
1100 Ֆր. (Փարիզէն),
1100 Ֆր. (Փարիզէն):

Կը խնդրենք որ ղրկողները յայտնեն մեզի իրենց անունն ու հասցէն:

Շնորհակալութեամբ
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
«Հայ թատրոնի խաղացանկ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Յունուար 26, Կիրակի, ժամը 15–ին Վիէնի քաղաքապետարանի թատրոնը:

Հանդէսը խնամքով պատրաստուած է Կապոյտ Խաչի դպրոցին, աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն կողմէ:

Յայտագիր. – Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, տոհմիկ պարեր եւ տրամախօսութիւն:

Հանդէսի վերջաւորութեան Կաղանդ Պապան կուգայ եւ նուէրներ կը բաշխէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկներուն:

«ՅԱՌԱՋ»ի
ընթացիկ ազդերու
սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գինները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին Վարչութեան:

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 24
VENDREDI
24 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
Directrice: Arpik Missakian
83, Rue d'Hauteville — 75010 Paris
Tel.: 01. 47. 70. 86. 60 — Telex : HARATCH 280 868 F
— Fax : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. Paris 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.034 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.034

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶ ԺԱՄԱՆԵՑ

«ԱՅՍ ՊԱՀԸ ՊԻՏԻ ԱՐՁԱՆԱԳՐՈՒԻ ՈՐՊԷՍ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ՕՐԸ»

Հինգշաբթի, Յունուար 23, առաւօտեան ժամը 7.10 անցած, Երեւան – Փարիզ օդանաւային հերթական գիծով Շառլ տը Կօլ օդակայանը ժամանեց Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը որու կ'ընկերանայ իր դաւաղանակիրը՝ Արտակ Աբեղայ: Նախքան ժամանումը արդէն, նախատեսուած հիւրասրահն էին կաթողիկոսական պատուիրակ Գիւտ Արք., փարիզեան շրջանի եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները, Մարսէյլէն՝ Տարօն Եպիսկ., քոյր եկեղեցիներու պետերը՝ հայ կաթողիկէ առաջնորդ Գրիգոր Եպիսկ. Կապրոյեան, հայ աւետարանական Եկեղեցւոյ հովիւ՝ վերապատուելի Ժիլպէր Լեոնեան, տիեզերական Եկեղեցւոյ կողմէ՝ մետրապոլիտ Ժերեմի, Հայաստանի դեսպան Պ. Վիգէն Չիտէչեան, Փարիզի եւ Շրջանի Հայոց եկեղեցիներու վարչութեանց եւ հոգաբարձութեանց անդամներ, հայ մամուլի («Աշխարհ», «Յառաջ»), ազգ. միութեանց եւ կազմակերպութեանց (ՀԲԸՄ, «Հայաստան» Հիմնադրամ, Աղքատախնամ, ԺԻԱ, ՌԱԿ, ԻՒՔՖԱՖ, եւլն. եւլն.) ներկայացուցիչներ եւ անհատներ:

Առաջնորդութեամբ Գիւտ Արք.ի, Գարեգին Ա. հիւրասրահ ժամանեց ժամը 7.30-ի շուրջ: Բարի գալուստի խօսքեր արտասանեց կաթողիկոսական պատուիրակը, շեշտելով թէ գաղութը անձկութեամբ կը սպասէր այս ժամանումին, որ վերանորոգման առիթ մը պիտի ըլլայ:

Խօսք առնելով, Գարեգին Ա. ողջունեց իր հոգեւոր եղբայրները, գլխաւորաբար մետրոպոլիտ Ժերեմին, հայ կաթողիկէ եւ աւետարանական հովուապետները եւ ներկայ բազմութիւնը: Իր խօսքի սկիզբէն իսկ, ան շեշտեց. – «Այս պահը, կը խորհիմ Մայր Աթոռի պատմութեան տարեգրութեան մէջ պիտի արձանագրուի որպէս Ֆրանսահայութեան օրը, հաղորդութեան օրը»: Յիշեց որ յաճախ անցած է այս օդակայանէն, բայց, այս այցելութիւնը ուրիշ իմաստ ունի, յատկապէս Ֆրանսահայութեան համար է եւ պիտի ըլլայ ամէն տեղ, հանդիպելու համար ժողովուրդին: Շնորհակալութիւն յայտնելով եղած հրաւէրին համար, յայտնեց թէ հովուապետական իր այս այցելութիւնը երեք հիմնական նպատակներ ունի. –

ա.– Հաղորդութիւն ժողովուրդին հետ, վասնզի Եկեղեցին ժողովուրդն է: Լայն առիթներ պիտի ունենայ հանդիպելու ժողովուրդին, ոչ միայն խօսելու համար անոր, այլ մանաւա՛նդ՝ լսելու:

բ.– Զարկ տալ միջեկեղեցական յարաբերութիւններուն արժեցնելու համար այդ յարաբերութիւնները գործնական գետնի վրայ:

գ.– Հանդիպումներ ունենալ պետական իշխանութեանց հետ, շնորհակալութեան եւ գնահատանքի խօսք ուղղելով անոնց: Ֆրանսան առաջին օրէն ընդունած է Հայերը, երբ անոնք կը սկսէին կազմակերպուած կեանք ունենալ եւ գաղթականի վիճակէն անցնիլ քաղաքացիի վիճակին:

Կաթողիկոսը յատկապէս ծանրացաւ այն պատմական երեւոյթին վրայ, որ իր երջանկայիշատակ եւ անմոռանալի նախորդը՝ Վազգէն Կաթողիկոս քանիցս եկած էր, բայց, երբեք չէր դիմաւորուած նաեւ Հայաստանի դեսպանին կողմէ, ինչ որ կը պատահէր այսօր:

Գարեգին Ա. քանի մը խօսքեր ալ արտասանեց, այս անգամ Ֆրանսերէն, ուղղուած տիեզերական պատրիարքութեան ներկայացուցիչին, շնորհակալութիւն յայտնելով եւ ողջունելով օրթոտոքս այս մեծ Եկեղեցին: Միայն եղբայրներ կրնայինք ըլլալ, շեշտեց Գարեգին Ա., քանի ունեցած ենք նոյն ճակատագիրը եւ խնդրեց մետրոպոլիտէն որ իր ողջոյնները փոխանցէ տիեզերական պատրիարք՝ Բարթուղիմէոս Ա.ին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԾԱՓԻԿ-ԾԱՓԻԿ ԾԻՐԱՆԻ, ԽՈՐՀՈՒՐԴ ԱՌ ԱՐՏԵՐԿՐԱՑԻ

Անկախութեան խանդավառութեան առաջին շրջանէն իսկ Սփիւռքի Հայուն Երեւանէն նետուած «ուրիշ»ի, «դուրսի»ի պիտակը որ իր կատարելագործումը գտաւ «արտերկրացի» որակումով, բաւական պաղ ջուր լեցուց տաք զգացումներու, կապոյտ հեռանկարներու վրայ: Այսօր, հինգ տարի ետք, պաշտօնական, կիսապաշտօնական այս կարգի յայտարարութիւններէ զատ, Սփիւռքի Հայը լուրջ մեծամասնութեամբ անձնական փորձառութիւնն ալ ունեցած է իր մասին երեւանեան արժեւորումին:

Յուսախաբութիւնները գրեթէ մարսուած, եւ նոյնիսկ մերժումի այս կեցուածքին «բարիք»ներուն մասին մտածումներ ձեւաւորուիլ սկսած էին, երբ Երեւանէն այս մարզին մէջ կեցուածքի փոփոխութիւններու շշուկներ սկսան հասնիլ: Նոր կառավարութիւնը Սփիւռքի բաժին մը պիտի ունենար որուն թէեւ գոյութեան պատճառն ու նպատակները յստակօրէն յայտարարուած չէին. իսկ վարչապետ Ա. Սարգսեան արտասահմանեան իր հանդիպումներուն միշտ կ'անդրադառնար այս նիւթին, հինգ տարուան յաջորդական յուսախաբութիւնները դարմանելու փափաք մը մատնելով:

Քաղաքական բնագաւառէն հասած այս խլրտումները հազիւ ուշադրութիւն գրաւել սկսեր էին երբ Դեկտեմբեր 10-ի «Գրական Թերթ»ը ստացանք: Գրողներու Միութեան այդ պաշտօնաթերթը որ հետզհետէ աւելի հարազատ հայելին կ'ըլլայ պատկանած շրջանակին գրեթէ ընդհանուր անշահեկանութեան, գլխաւոր խմբագրին ստորագրութիւնը կրող քանի մը տողով փորձեր էր Սփիւռքին դաս մը տալու արշաւէն ետ չմնալ:

Ու Յ. Գրիգորեան այդ դասին համար միջոց ընտրած էր մէկը Սփիւռքէն, միւսը Գիւմրիէն երկու պատանիի տողերը, խորհուրդ տալով իր «յատկապէս արտերկրացի բարեկամներին կարդալ, հասկանալու որ հայ ժողովուրդը, աշխարհի որ ծայրում էլ ապրի, արեւելահայ կոչուի թէ արեւմտահայ, մէկ մարմին է...»:

Այդ երկու պատանիներէն առաջինը տարաբախտ Արին Արմէնեանն է (1978 – 1993) որուն «Ծիրանի փոտի» հաւաքածոն լոյս տեսաւ վերջերս «Վեհարք» (Միացեալ – Նահանգներ) հրատարակչատունէն: Իսկ երկրորդը՝ գիւմրեցի Յասմիկ Յակոբեանը որ եղած է անոր թղթակցութեան ընկերուհին: Աւելորդ է ըսել որ Ա. Արմէնեան իր տողերուն մէջ «քոյրիկ» կը կոչէ հայաստանցի իր տարեկիցը որ անոր մահուան լուրը ստանալով կը գրէ ուր տողեր «Աղօթք Արինի համար»ը, խնդրելու համար Աստուծմէ որ իր դրախտին արժանի ընէ զինք, եւայլն:

Ուշագրաւ է զուգադիպութիւնը. մինչ քաղաքական մարզէն լուրջ տրամադրութիւններու արձագանգը կը հասնի, գրողներու պաշտօնաթերթը ինք յամառելով հանդերձ «արտերկրացի» կոչել դուրսի Հայը, կը խրատէ զայն որ հայ ժողովուրդին միութեան փաստը տեսնէ պատանեկան երկու ոտանաւորներու մէջ...:

Պարագան հետաքրքրական է ո՛չ որպէս պատեհապաշտութեան ձրի օրինակ, ո՛չ ալ Սփիւռքին եւ Սփիւռքցիին արժանի նկատուած արհամարհանքին յաւելեալ փաստ: Անկախութենէն ի վեր երկուքէն ալ գերյագեցած ենք այս ափերը:

Յ. Գրիգորեանի նշմարը կ'արթնցնէ միայն հետաքրքրութիւն մը. յաջորդ ո՞ր միութիւնը արդեօք հրապարակաւ հանդէս կու գայ Սփիւռքին դաս տալու սրբազան, հայրենասէր կոչումով, մանկապարտէզի երախաներու ծոցատետրէն առնուած միասնութեան «ծափիկ-ծափիկ»ով մը...:

Թ. ԱՐՓԻ

«LE FIGARO»

(23 Janvier)

Karékine Ier, la foi à travers les siècles

Ֆիկարօ լայն տեղ կու տար Կաթողիկոսին այցելութեան (նկարն ալ հրատարակելով): Սկիզբը կ'անդրադառնար անոր կատարելիք այցելութիւններուն եւ հանդիպումներուն, ի շարս որոնց Արտաքին նախարար Հ. տը Շարէթի եւ վերջին օրն ալ (Փետր. 6) հաւանաբար Ժագ Շիրաքի հետ: Կը թուէ նաեւ այցելելիք շրջանները Փարիզէն դուրս: Կը գրէ թէ Հայոց Սփիւռքը ծագում առած է 1915-ի ցեղասպանութենէն եւ այսօր աւելի քան 3 միլիոն անձերէ կը բաղկանայ հինգ ցամաքամասերու վրայ: Ֆրանսայի մէջ, կ'ըսէ, անոնց թիւը 350 հազար կը գնահատուի: Հայոց Եկեղեցին «ազգին շաղախը» կը նկատուի ու կը պատրաստուի 2001-ին տօնելու իր 17-րդ դարաշրջանը: Այս հակիրճ յառաջաբանին կը յաջորդէ Էլի Մարէշալի հարցազրոյցը: Սկիզբը, Կաթողիկոսը կը պարզէ իր այցելութեան նպատակները (որոնց արձագանգը տուինք նաեւ վերի մեր թղթակցութեան մէջ): Կը խօսի նաեւ բարոյական եւ հոգեւոր վերանորոգման մը շնորհիւ անկախութեան (1991) ստեղծած պայմաններուն, նախապատուութիւն տալով քահանաներու եւ աշխարհականներու նոր սերունդի մը պատրաստութեան Եկեղեցւոյ կեանքին մէջ: Աղանդներու ծաւալման վերաբերող հարցումին, Գարեգին Ա. կ'ըսէ թէ պայքարելու այլ կերպ չի տեսներ քան տարածել մեր եկեղեցիներու աշխատանքը ժողովուրդին մէջ: Ի՞նչ կրնայ բերել Հայց. Եկեղեցին ամբողջ քրիստոնէութեան: Գարեգին Ա. կ'ըսէ թէ մեծ Եկեղեցի մը չենք, բայց, կրնանք բերել մեր փորձառութիւնը, մեր հաւատարմութիւնը քրիստոնեայ հաւատքին, հակառակ մեր ապրած տառապանքներուն եւ հալածանքներուն: Ակնարկ մը նաեւ Պապին հետ հանդիպումին եւ կատարուած միացեալ յայտարարութեան, հուսկ լրագրողը հարց կու տայ. –

– Ի՞նչ դաս կը քաղէք այս դարէն որ Հայոց ցեղասպանութիւնը տեսաւ:

Ու Գարեգին Ա. կ'ըսէ. – «Դասը, պարզ, կուգայ Աւետարանէն.– "Ամէն ով որ կը հաւատայ անոր չի կորսուիր" (Ս. Յովհ.): Ճիշդ է որ մեզի՝ Հայերուս համար, Ի. դարու սկիզբը յատկանշուեցաւ մահուան շուքով: Բայց, վերջը կու գայ անկախութեան եւ ազատութեան լոյսը: Դարս որ կը վերջանայ մեզ կը մղէ աւելի հոգածութիւն ունենալու կեանքին քան նիւթին հանդէպ, աւելի ճիգ թափելու խաղաղութեան քան՝ զէնքի, նուազ սպառում՝ մենք մեզի համար եւ աւելին բաժնել ուրիշներու, աւելի տարողութիւն տալ՝ "Երկինքը աշխարհի վրայ" եւ նուազ նախապատուութիւն տալ՝ "առանց երկինքի աշխարհին"»:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ մահափորձերը իրարու կը յաջորդեն, յատկապէս ռամազանի սկիզբէն ի վեր: Յունուար 22-ի երեկոյեան Պուֆարիքի մօտ – Ալժէն 35 քիլոմեթր հարաւ–, ականուած կառքի մը պայթումը պատճառ եղած է 7 հոգիի մահուան եւ 28 վիրաւորներու: Վայրը յատկապէս բազմութիւն էր, առեւտրական կեդրոն մը ըլլալով: Սարսափի մթնոլորտը օրէ օր կը շեշտուի ու մայրաքաղաքին բնակիչները կը փութան փակուիլ իրենց բնակարաններուն մէջ. պաշտպանութեան, հսկողութեան խմբակներ ալ կազմուիլ սկսած են, բնակիչներու իրարօգնութեամբ:

ՔՐԻՍՏԻ ՖՈՆՍԻԿԻ պաշտօնէութիւնը շարունակելով հանդերձ գրաւումը, ազատ արձակած է դրամատան կառավարիչը որպէս բանակցելու տրամադրութեան ցուցանիչ: Իրենց նախապայմանն է հաստատութեան ամբողջականութեան պահպանումը:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԷԼՑԻՆ փրկուած է առողջական պատճառներով իր աթոռը կորսնցնելու սպառնալիքէն: Այս նպատակով

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ

«Յառաջ»ի այսօրուան եւ վաղուան թիւերը նուիրուած են թերթին հիմնադիր խմբագրապետ Շաւարշ Միսաքեանին, անոր մահուան 40-րդ տարելիցին առթիւ (1957, Յունուար 26):

Այսօր՝ գրութիւններ իր մասին:

Վաղը՝ գրութիւններ իրմէ:

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ՎԱՆՔԸ

«Ակօս»ի Յունուար 17-ի թիւին մէջ Յակոբ Կոպէլեանի այցելութեան հետքերով կը ներկայացուի Տրապիզոնի Ամենափրկիչ վանքը: ԺԱ. դարուն կառուցուած համալիրը ներկայիս սեփականութիւնն է տեղացի ընտանիքի մը: Ան կը բաղկանայ հինգ շէնքերէ: Յ. Կոպէլեան կը գրէ թէ այսօր եւս կը զանազանուին եկեղեցին, մատուռը, վանականներու խուցերը, ախոռը, գոմը: Անոնց ամէնէն ուշագրաւն ու գեղեցիկը Եկեղեցին է որ ներկայիս իբրեւ յարդանոց կը գործածուի: Անոր որմնանկարները շատ հարուստ են ու որոշ չափով պահպանուած յարդի դէզերուն կողմէ: Վանքը այսօր ծանօթ է «Քայմաքլը մանաստըր» անունով:

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐ ՄԱՍԻՆ

ՇԱՒԱՐՇԸ

ԽՄԲ. – 1948 Փետրուար 14–ին, Հալէպի մէջ, «Արեւելք»ի եւ «Նայիրի»ի խմբագրութեանց նախաձեռնութեամբ երեկոյթ մը կազմակերպուած էր ի պատիւ «Յառաջ»ի խմբագրին։ Այդ առթիւ խօսք առած են Հրաչ Փափազեան (Կեանքը), Անդրանիկ Ծառուկեան (Նկարագիրը), Մինաս Թէօլէօլեան (Հայ լեզուի պաշտպանը) եւ Յակոբ Օշական որ չորս օր յետոյ, Փետրուար 18–ին յանկարծամահ կ'ըլլար։

Իր խօսքը՝ ստորեւ. –

Թէեւ այս պարտքը հանդէսը վարող երիտասարդ գրողին կը պատկանի, բայց սա խելացի ճակատները, որոնցմէ լոյս կուգայ ինծի, գիս կը մղեն քիչ մը իրաւունքին մէջ մտնելու Ծառուկեանին։

Շնորհակալ եմ, եկած ըլլալնուդ մարդու մը խորհուրդին, որ տակաւին նոր ծանօթ է ձեզի, իր բոլոր լայնքովը (կ'ակնարկէ Շաւարշին)։ Զայն տեսաք, վայելեցիք, եւ չէք կրնար տեղաւորել ձեր մտքին մէջ՝ թէ ինչպէս այս մարդը ունենայ քառասուն տարի՝ բեղուն, անսահման աշխատանքի։

Ծառուկեան կը մեղադրէ զիս, թէ ինչո՞ւ իմ գրքին մէջ տեղ չեմ տուած Շաւարշին։ – Իմ գործը գրականութեան պատմութիւն մը չէր. այլ դասագիրք մը՝ ուր, բոլոր հանդամանաւոր գրողները միայն կրնայի ներկայացնել։ Շաւարշը իմ բարեկամն ու բարերարն էր, գիս այս ճամբաներուն քշող։ Պէտք էր անոր տայի իմ տեղը։ Այն ատեն պիտի ըսէին սակայն ինծի։ Ո՞ւր է մեր Իւթիւճեանը, ո՞ւր են մեր բոլոր հրապարակագիրները։

Իմ պարտքս հոս չի կատարուիր։ Հոգեկան միութիւնը կայ, – մտքի միութիւն մը դժուար է ստեղծել։ Ութ տարիէ ի վեր կը խօսիմ, եւ գիտեմ թէ ինչ կը նշանակէ ոչ – գրողներու գրողներ ներկայացնել։ Չեմ կրնար գրական վերլուծում մը տալ ձեզի, երբ եկած էք մարդը եւ իր ապրումները առնելու։ Եւ սակայն, ես կ'առնեմ միջինը հիմա։ Քառասուն տարին։ – Վրան պիտի նայիմ ու խօսիմ.

Շ. Միսաքեան մեր գրականութեան մէջ կ'անցնի։ Իբրեւ գրող ալ կ'անցնի։ Խօսքիս ծանրութիւնը պիտի դնեմ անոր վրայ։ Ողբերգութիւնը այն է, որ եթէ գրող Շաւարշը 100 էջեր պիտի ունենայ ապագային, հրապարակագիրը 40 տարիներու վաստակով պիտի ներկայանայ։ 40 տարուան հրապարակագիրը պատմութեան չանցնիր. բայց, իր 100 էջերով կ'անցնի գրականութեան, այն ձեւով որ Օշականը կ'ուզէ որ ըլլայ։

Շաւարշ Միսաքեան գրագէտ է, նախ ստեղծագործական էջերով։ Ես առենօք կարդացեր եմ զանոնք, երբ բանտի եւ տառապանքի իր յուշերը գրեց «Ճակատամարտ»ի մէջ, փրկուելէ վերջ։ Այդ ապրումները բարձրօրակ ապրումներ են։ Եւ սակայն, ան տուաւ զանոնք խմբագրականի մը հեւքին հետ։ Ըսի այն ատեն. – «Շաւարշ, ի՞նչ կ'ընես. այս գոհարները ինչո՞ւ այս ձեւով կուտաս»։ Այն ատեն ըսաւ ինծի. «յիմար»։

Շաւարշ գրագէտ է, էր մանաւանդ, երբ մտաւ 1909–ին գրական կեանքի մէջ։ Իր ընկերներէն Գեղամի, Վահրամ Թաթուլի եւ ուրիշներու հետ, «Ազդակ» շաբաթօրեակը հրատարակեցին։ Շաւարշ իր մանուածապատ ոճով (այն մեղքով՝ որով կ'ամբաստանէ զիս այսօր) մեզի կուտար կեանքը։ Մտածում կամ գրականութիւն չէին անոնք. բայց երկուքն ալ էին։

Շաւարշ Միսաքեան կ'ընէ լրագրութեան այն ժանրը որմէ գրագէտը պիտի չամչնար։

Շաւարշ Միսաքեան գրագէտ է դարձեալ իր էջերուն մէջ, որոնցմով մեր մամուլը հարստացուց։ Այս գիծին վրայ, Մինասը զինք դրաւ արդէն իր արժանի տեղը։

Բայց գրագէտ մը իր գրչով չէ միայն որ արժանի է յարգանքի։ Ան տուած է մեր գրականութեան՝ Մնձուրին, Նարդունին, Շուշանեանը, Շահնուրը, Մխիթարեանը։ Ան իր բերած մարդերով ալ կ'արժէ։

Իմ առաջին գրածները ընդունողը Շաւարշն էր։ Գիւղէն պատկեր մը գրած եմ։ Նայած է, կարդացած։ Կրնար զամբիւղը նետել։ Բայց տպած է։

Մեր գիւղը մօտ էր Պոլսոյ։ Կը տրամադրէր ինծի հրատարակուած բոլոր նոր գործերը, հայերէն թէ ֆրանսերէն։ Կը կարդայի ու կը վերադարձնէի։ Երբ «Ազատամարտ» յաւելուած ունեցաւ, հոն ալ լայն բացաւ ինծի իր էջերը։

Հոգիի կապ եւ պարտք ունիմ իրեն հանդէպ։

Հիմա կուգաք մտիկ ընելու բուն խօսք Շ. Միսաքեանը։ Մարդը, որուն ձեռքէն դրիչը 40 տարի չինկաւ, որ եղաւ մեր պատմութեան տոամային ամբողջութեամբ հաղորդ։

Միսաքեանի հրապարակագրութիւնը ուրիշ կշիռ եւ գեղեցկութիւն ունի։ Այս մարդը ոչ մէկ հանգամանք եւ պատրաստութիւն ունէր լրագրող ըլլալու։ Եւ սակայն, հանդիսացաւ dignité, արժանապատուութիւն, կիրք, կորով եւ հեռահայեաց հորիզոն ունեցող տղան որ, հիմը կը դնէր արդար հրապարակագրութեան։ Երբեմն անտանելի, երբեմն տանելի պայմաններու մէջ, ան անկարելին ըրաւ։ Իր վարպետը՝ Զարդարեան «Ռազմիկ»ի եւ «Ազատամարտ»ի մէջ գրեց։ Կորսնցուց հետքը։ Վահան Թէքէեան թերթ վարեց – հետքը չկայ։ Անոնց մէջ Շաւարշ կը ներկայանայ ինծի տիրական յաջողութեամբ մը։ Անկաշառ մարդ։

1921 – 1922–ին Պոլիս ենք։ «Ճակատամարտ» կը վարէ։ Կեդրոնական Կոմիտէի անդամ մը վէպ մը հրատարակեց։ Թերթին գրական քննադատն էի։ Հատորը ղրկուեցաւ ինծի։ Գրեցի. – Աղմուկ, իրարանցում, ընդվզում։ Բողոք բողոքի վրայ։ Շաւարշ հրաւիրուեցաւ ատեան։ Ըսեր է «այս գրուածքը կը տպուի, անոր պատասխանն ալ կը տպուի»։ Եւ տըպուեցան գրախօսականն ու իր պատասխանը։ Ասիկա փաստն է մտքի ձեւի մը, որուն պակասէն կը տառապի այս ժողովուրդը։ Միսաքեան պահեց իր տղամարդութիւնը, 40 տարի իր հրապարակագրութեան ընթացքին. Փարիզի մեծ – ադաները զինք Գրողներու Միութենէն վտարեցին, որովհետեւ Օշականի յոբելեանը կ'ուզէր։ – Գլխարկը դրաւ եւ հաճոյքով դուրս ելաւ։

Շաւարշ Միսաքեան նաեւ իմաստուն մարդ է։ Խորհեցէք. չեմ կրնար բանալ իր վիճակը։ Պակաս զգայարանքներով 100 մարդու չըրածը ըրաւ։ Իր քաղաքական սանսը սուր է։ Լրագրողի սպառիչ աշխատանքով, ան գտաւ ժամանակ կարդալու, քանի մը լեզու սորվելու եւ առանձին թերթ մը լեցնելու։ Իր ժամանակը երբ կը գործածէ այսքան հերոսութեամբ, իրաւ մարդ մըն է.

Երբ Շաւարշ Միսաքեանի նման մէկը կը հաւատայ իր ըրածին, այն ատեն մենք կ'ունենանք աւելի սրտառուչ պատկեր մը։ Իր կուսակցական կողմերուն չեմ կրնար ծանրանալ. իրաւունք եւ ժամանակ չունիմ։ Բայց, 60 հազար հայութիւն մը հայ պահելու տագնապը՝ իր հոգիին ամէնէն խորունկ իրականութիւնն էր։ Եթէ այսօր Ֆրանսայի մէջ թերթ, գրողներ եւ հայ բազմութիւններ կան, այդ՝ Շաւարշին կը պարտինք։

Հրապարակագիրը պարկեշտ, կորովի, անկաշառ եւ խելացի մարդ պէտք է ըլլայ։ Ասոնք կ'ընդունինք։ Բայց ինչ որ ձեր մտքէն դուրս է, այն ալ յուսահատ դարի մը մէջ (որ Սփիւռքն էր) իր մինակ ըլլալու իրողութիւնն է, – իր գործին գլուխը, շարունակելու համար ինչ որ սկսած էր իր երիտասարդութեան օրերուն։ Ասիկա Հայ լեզուի culte–ն է, – perpétuation–ն է, մշակումը, որուն անդրադարձաւ արդէն Մինասը։

Շաւարշ Միսաքեանի հրապարակագրութիւնը երբ ուզեմ տանիլ մեր գրականութեան, ոչ ոք կայ անոր մօտիկը դըրուելու։

Մենք մեր գրականութեան մէջ ունինք շքեղ սերունդ մը։ Հրանտ, Բաշալեան, Զօպանեան, Զօհրապ։ Կ'առնեմ Սիպիլն ալ, Հրանտ Ասատուրն ալ։ Ասոնք հրապարակագիր եւ գրող էին։ Շաւարշ, այս école–ին շարունակութիւնն է։ Այսօրուան խմբագիրներուն մեր մեղադրանքը՝ անոնց օրէ օր ապրելուն մէջ է։ Շաւարշի խմբագրականները լեզուի եւ ընթերցանութեան նիւթ եղան։ Իր լեզուի մաքրութեան վրայ երկար եւ լաւ խօսեցաւ Մինասը – Ես աւելցնեմ՝ լրագրական լաւագոյն լեզուն եղաւ իրը։ Իր հակառակորդներն իսկ չեն կրնար չկարդալ, որովհետեւ իր լեզուն, հորիզոնը եւ մօտենալու ձեւը՝ զինք ասպարէզէն գրագէտ դարձուցին։ Եւրոպական լրագրութեան մէջ, ան կրնար ըլլալ ամէնէն մշակուած հրապարակագիրներէն մէկը։

Սրտէս կուգայ, բայց, կը վախնամ ըսելու։ Այսքան սրտառուչ հաւատարմութիւն իր դատին՝ այս ժողովուրդը պարտաւոր էր վճարել։ Կուսակցութիւնը կանխահաս կը նկատէ այդ վճարումը, պարտքը։ Բայց ես կը խօսիմ որպէս անկախ հայ մտաւորական մը։ – Պարտաւոր էր իր յոբելեանը ընելու։

Եւ դուն Շաւարշ, տղաս, գիտցիր թէ գիտեմ որ չկրցայ վճարել պարտքս։ Գիտեմ որ պիտի երթաս, եւ չեմ կարծեր որ անգամ մըն ալ ունենանք բախտը իրարու պատահելու։ Թէեւ Անդրանիկը ըսաւ, որ լեռները միայն իրարու չեն հանդիպիր, բայց ես շատ ալ չեմ հաւատար՝ որ մարդիկ կարենան միշտ հանդիպիլ իրարու։ Գոհացիր եղածով եւ հատուցում մը նկատէ իմ կողմէ՝ սա քանի մը անկապ խօսքերը։ Յոբելեանդ կատարելու առաջարկս ալ, համեստութիւնդ վիրաւորելու բնոյթ չունի։ Գոնէ քու մամուլդ պէտք է ունենաս։ Բաներ կան որ չեն ըսուիր։ Նշդրակը ձեռքդ, դուն շարունակէ քու ամէնօրեայ հալածանքդ՝ հայ լեզուի փղշտացիներուն դէմ։

Պատիւ, յարգանք աշխատանքիդ, իմ աղուոր բարեկամս։

ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ

Շաւարշ Միսաքեան եւ Յակոբ Օշական
Հալէպի մէջ, 1948–ին

ԱԽՈՅԵԱՆ ԱՐԵՒՄՏԱՀԱՅԵՐԷՆԻ

Հայ լեզուին շուրջ գոյութիւն ունին նախապաշարումներ։

Հին տեսութիւն մը, զոր դատապարտեց Վանդրիէս, պատգամ կը կարդար. «Ժողովուրդն է որ լեզու կը շինէ»։ Այո՛, հասկցա՛նք, կը հաւատա՛նք, թէ «ժողովո՛ւրդն է որ լեզու կը շինէ», ապահովաբար կ'ուզեն ըսել թէ «կը ստեղծէ»։ Բայց ինչ որ ժողովուրդը կը շինէ կամ կը ստեղծէ, գրագէտը կը մշակէ։ Արդ, մշակում կը նշանակէ ստեղծում։ Ի՞նչ պատկեր պիտի ներկայացնէր, երեւակայեցէք, յունարէնը կամ հայերէնը, եթէ մընար ժողովուրդին ստեղծած եւ խօսած ձեւով, եթէ մշակած չըլլար զայն իր գըրագէտը։

Գերման միտքը, զարգացնելով լուտերական գաղափարը, որ ջախջախիչ հարուած մը տուաւ լատիներէն լեզուին համաիրութեան, ԺԶ. դարուն տուաւ կոչնակի մը դերը, արթնցնելու համար ժողովուրդները, մանաւանդ փոքրերը, որպէսզի մշակեն իրենց ինքնատիպ ժառանգութիւնները, մասնաւորաբար՝ ինչ որ ազգային է եւ տեղական։

Այստեղ կը թողում այս գաղափարին պատմութիւնը, որ կը հասնի մինչեւ ֆրանսական յեղափոխութիւն, – հատորներ կը պահանջէ նիւթը։

Մեր մէջ, Արեւելեան ի վիճակի չէր ըմբռնելու այս գաղափարին վտանգը։ Ոչ ալ այն «իրապաշտ» գրագէտները, որոնք ժողովուրդը խօսեցնելու կամ գրականութիւնը ժողովուրդին տանելու հրաւէրին մէջ, դիւրին յաղթանակներ միայն փնտռեցին։ Տարազը գեղեցիկ էր, նոյնիսկ նուիրական, բայց ոչ յատուկ մեր պայմաններուն կամ ցոլենի այն արտին, ուր սեւ որոմն ու կարմիր հարսնուկը, տեղին աշխարհագրական անունն իսկ փոխելու սատիճան շատցած, կրնային խաթարել հունձքին որակը։

Անհրաժեշտ էր մշակում, այս բառին ամէնէն լայն ու գիտական առումով։ Կոմիտաս, այս հանճարեղ միտքը, ըմբռնեց տարազին իսկական իմաստը, – ու մշակեց։ Իր քաղած ժողովրդական երգերը մշակուած են թէ՛ բառերով, թէ՛ եղանակով։ Կրնաք, – դժուար չէ, – երեւակայել հայ երգին պատկերը՝ եթէ Կոմիտաս երաժշտութիւն տար մեզի այն ձեւով որ գրականութիւն տուին Արեւելեան եւ Պոլսոյ իրապաշտները։

Արդ, Շ. Միսաքեան կատարեց հայ լեզուին մէջ, ինչ որ կատարեց Կոմիտաս հայ երաժշտութեան մէջ, – զտում, մշակում։ Դուրս նետեց թրքական սեւ որոմը, արտին քարն ու զպտուկը, տաւ սպիտակ եւ ազնիւ մարմուսը՝ տալու համար նաշխ, ամէնէն նուրբ ալիւրը, թաշանման եւ քաղցրահամ։

Եթէ արդի արեւմտահայերէնը հասած է մինչեւ այժմ չգերազանցուած բարձրութեան մը, – եւ իրողութիւն է ասիկա, – շատ բան կը պարտինք Շ. Միսաքեանի։

Հետաքրքրական է հետեւիլ իր իսկ լեզուին յեղաշրջութեան գիծին, «Սուրհանդակ»էն մինչեւ «Յառաջ»։ Սկիզբը, աւելի երկար էր իր պարբերութիւնը։ Տարօրինակ խորշանք մը ցոյց կուտար հանդէպ կարգ մը բառերու, – զգլխիչ, ըմբոշխնել։ Ինչակա՛ն դժուարութի՞ւնն էր պատճառը։ Չեմ կարծեր, աւելի դժուար արտասանելի բաներ ալ ունինք։ Ճիշդ է թէ կ'աշխատէր իր խօսքին տալ մասնայատուկ երաժշտութիւն մը, բայց առաւելապէս կը փնտռէր պատկերաւոր ձեւը, – նկարչագեղ է իր ոճը, վրձինի հարուածներ տալու եղանակով մը՝ իր կարճ նախադասութիւնները գոյնի ալիքներ են կարծես, որ կը յաջորդեն իրարու.

Իր լեզուն ակրէմիվ է հոն ուր պատուելի պիտի դառնար ուրիշ մը՝ հակաճառողին դէմ յանդիման, ու գործածած միակ զէնքը՝ քիչ մը թթու, որ բխումի ձեւովը, յաճախ, ընդվզում չի պատճառեր… ընդունողին։

Լեզուի մաքրութեան իր սէրն էր, որ կը մղէր զինք համբերութեամբ սրբագրելու իր մեծ ու պզտիկ աշխատակիցներուն լեզուն, – այսպէս է որ գոյութիւն ունի այսօր «Յառաջ»ի հայերէն մը։

Ի՞նչ յատկանիշով կը ներկայանայ այս տարազը.

Նախ ուղիղ քերականութիւն մը։ Զխախտել համաձայնութեան աւանդական

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ԻՐ ՄԱՍԻՆ

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀԱԿԸ

...Ամբողջ յիսուն տարի, աւելի քան յիսուն տարի, եւ ամէն օր, գրիչը ձեռքին մէջ, ու հայ կեանքի բոլոր ցաւերն ու հոգերը սրտին մէջ եւ ուղեղին մէջ, [illegible]

[illegible]

Ուրիշներ կրնային աւելի բարձր խօսիլ եւ աւելի ուժգին հնչեցնել իրենց խօսքը : Կրնային աւելի շքեղ եւ հռետորական դիւերով ոճաւորել իրենց խմբագրականները, թռիչք տալ գաղափարներուն, փոթորկել եւ փոթորկել : Միսաքեան կը պահէր իր խաղաղ զօրութիւնը ու կը մնար վսեմ իր պարզութեանը մէջ, յստակ եւ պայծառ իր խղճմտանքին պէս, մաքուր եւ անբիծ իր նկարագրին պէս : Եթէ ուժ մըն էր իր գրչով, ուժականութիւն մըն էր սակայն իր խղճմտանքով : Մարդ մըն էր որուն նժարները անխարդախ էին ու անխափան կը կատարէին հաւասարակշռողի իրենց դերը հայ կեանքին մէջ, ընդդէմ բոլոր ծայրայեղութիւններուն :

Ուզողը թող իր ուզած ձեւով ներկայացնէր հայ կեանքի վիճելի կամ լուծելի հարցերը, թող մեկնաբանէր եւ վճռէր պատգամախօսի հեղինակութեամբ, բայց ամէն ոք գիտէր, թէ ի վերջոյ ինքն է որ պիտի ըլլայ պարզագոյն ու վերջնագոյն բանաձեւին հեղինակը, մեծ ու պզտիկ բոլոր խնդիրներուն մէջ : Հաւատաւոր եւ անշեղ կուսակցական մըն էր, բայց կոյր [illegible]

[illegible] կընալի :

...Ըսուած է թէ անփոխարինելի մարդ չկայ : Շաւարշին պէս դէմքերը անկրկնելի եւ անփոխարինելի են սակայն : Բայց երբ անոնք թերթ մը կը թողուն իրենց ետեւ եւ թերթը պէտք է որ շարունակուի, անշուշտ որ փոխանորդ մը կ'ունենան, բայց երբեք՝ գիրենք փոխարինող մը :

Շաւարշները անկրկնելի են, ինչպէս անկրկնելի կը մնայ իր սերունդը : Այս վաթսուն տարիներուն շուրջ կէսը «Յառաջ»ը կը շարունակուի առանց Շաւարշին : Նոյն թերթը չէ, «Օրուան խօսքը» «Մեր խօսքը» չէ : Բայց Շաւարշով ըստեղծուած մթնոլորտը, չափաւորութեան, լրջութեան զգացումը այնպէս ուժեղ դրոշմուած է թերթին, որ շարունակողը կը յաջողի առանց Շաւարշ ըլլալու «Յառաջ»ը «Յառաջ» պահել եւ հաւատարիմ մնալ անոր ուղղութեան : ... Շաւարշին պեղած ակօսը այնպէս խորունկ եղաւ ու լայն, այնպէս հաստատուն եղաւ իր ձուլած կաղապարը, որ կը տեսնենք թէ այսօր կարելի է «Յառաջ»ը անաղարտ պահել, նոյնիսկ առանց հիմնադիրին, պահել՝ իր ընթերցողներուն հաւատարմութիւնը եւ հանրային կարծիքի համարումը :

Այդ հաւատարմութիւնը, այդ համարումը եթէ պատիւ կը բերեն գործը շարունակողին, նոյն ատեն կը կազմեն յետ մահու յաղթանակը Շաւարշին...

ԱՆԴՐԱՆԻԿ ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

1957 Յունուար / 1985 Օգոստոս

Շ.

Տարօրինակ եւ անըմբռնելի են բնութեան օրէնքները : Մարդկային եւ աստուածային բոլոր օրէնքներով Շաւարշը պէտք է գրէր իմ մասին, բայց, տեսէք, ահա, ես կը գրեմ Շաւարշի մասին ... մահուան տարելիցին առթիւ, Խորհուրդ մարդկան՝ կամք Աստուծոյ...

Ինքնատիպ եւ բազմաշնորհ անհատականութիւն էր Շաւարշ Միսաքեանը, որ եթէ լրագրող չլինէր, ուժեղ նկարագրի եւ խառնուածքի տէր գրող կամ հանրային գործիչ կը դառնար : Լրագրութիւնը խլեց նրան գրականութիւնից, որի սիրահարը մնաց մինչեւ մահ :

Ասենք՝ նրա լրագրութիւնն էլ որոշ չափով գրականութիւն էր : Ես չգիտեմ մի ուրիշ լրագրող եւ հրապարակագիր, որ այնքան՝ դեղարուեստական լեզու եւ ոճ ունեցած լինէր, այնքան հմուտ եւ գեղեցիկ հայերէն : Շաւարշի խմբագրականները, յաճախ, արձակ բանաստեղծութեան էին նման : Մի հոգատար ձեռք եթէ ընտրէր Շ.ի անհաշիւ խմբագրականներից ընտրովի մի փունջ, գրական երկերի մատենադարանում մի թանկարժէք հատոր կը կազմէր : Եւ հատորի անունը պէտք էր դնել՝ Շ. : Շաւարշը, կարելի է ասել, Շ. տառի պատիւը բարձրացրեց ընթերցողի աչքում :

... Ես միշտ հիացել եմ Շաւարշի բըծախնդրութեան եւ անսահման սիրոյ վըրայ դէպի հայերէն լեզուն : «Յառաջ»ի տասնեակ տարիների համարներում կարելի է անշուշտ, թերութիւններ գտնել, բայց մի բանում անթերի էր — հայերէն լեզուի գործածութեան մէջ : Եւ այդ ոչ միայն Շաւարշի գրչին պատկանող յօդուածներում. ամէն մի տող, որ տեղ էր գտնում թերթում, անցնում էր խմբագրի վարպետ սրբագրութեան բովից : Հայ ոչ մէկ օրաթերթ այնքան լայն տեղ չէր տալիս լեզուական հարցերին, որքան Շաւարշի «Յառաջ»ը :

ՍԻՄՈՆ ՎՐԱՑԵԱՆ

Պէյրութ

1958 Յունուար 26

ԽՕՍՔ ՀՐԱԺԵՇՏԻ

Սիրելի Շաւարշ,

«Ազգին կէսը միւս կէսին յուղարկաւոր» կը բացագանչէիր 37 տարի առաջ, 1920–ին, Պոլիս, Փըթի Շանի բեմէն, Ապրիլեան Եղեռնի հինգերորդ տարելիցին առթիւ : Այսօր, ամբողջ ազգը յուղարկաւոր է դարձեր՝ դէպի յաւիտենական հանգըստավայրդ առաջնորդելու համար քեզ :

... Դուն ծառայեցիր՝ անշահախնդիր, պարկեշտ եւ ուղղամիտ կերպով հայ մըշակոյթին, հայ արժէքներու, հայկական սրբազան աւանդութիւններու պահպանումին, հայ հայրենիքի ազատութեան, նոր սերունդի փրկութեան, մէկ խօսքով հայ ազգի յարատեւութեան, անկախութեան եւ բարգաւաճման : Դուն մեր մէջ խորհըրդանշան մըն էիր : Խորհրդանշանը հայ մտաւորականութեան : Այն ընտրանիին, որ նահատակուեցաւ 1915–ին, Զանդըրըի մէջ, յանուն Հայութեան :

... Սիրելի Շաւարշ,

Սփիւռքի համայնակուլ ովկէանոսին մէջ, ուր սպիտակ ջարդը աւերներ կը գործէ ամէն օր, մեր անզօր աչքերուն առջեւ, դուն անդադար խօսեցար տարագիր բազմութեանց հոգիներուն, քաջալերեցիր զանոնք, գերմարդկային ճիգ ի գործ դրիր հայրենասիրական ոգին վառ պահելու համար անոնց մէջ :

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ

31 — 1 — 1957

ԱՅՆ ԳԵՂԵՑԻԿ ՕՐԵՐՈՒՆ...

... Այդ գեղեցիկ օրերուն էր որ ես ալ սկսայ գրել : Պոլիսը լեցուած էր մեր ամէնէն մեծ գրագէտներով : Բախտ մըն էր սկսիլ գրել եւ գնահատել այդ տեսակ մթնոլորտի մէջ :

Ռուբէն Զարդարեանը «Ազատամարտ»ի կիրակի օրերու առաջին սիւնակը ինծի յատկացուցած էր : Օր մը «Ազատամարտ» գացի եւ ուղղակի մտայ Շաւարշ Միսաքեանի գրասենեակը : Առաջին անգամն էր որ մօտէն կը տեսնէի զինքը :

Հոն էր նաեւ գրագիտուհի Տիկին Անայիսը : Ան Միսաքեանին կարեւոր բանլիք մը ունենալ կը թուէր : Բայց ես բանլիք մը չունէի. այլ գացած էի պարզապէս զինք տեսնելու եւ կարծեմ ինքզինքս ալ իրեն ցոյց տալու : Բայց ան գիս չփաղաքշեց ուրիշներուն պէս : Առիկա շատ լաւ կը յիշեմ :

Անկէ տարիներ վերջ, երբ դարձեալ Փարիզ եկայ, 1932–ին, «Յառաջ» կը հրատարակուէր : Շաւարշ Միսաքեան ուզեց որ յօդուած մը տամ իրեն : Մինչեւ այդ ատեն՝ բանաստեղծութիւն միայն գրած էի : Այդ աշխատակցութեանս առիթով է որ լրագրութեան ձեւ մը ստեղծեցի ես ինծի :

Տարիներու ընդհատումներէ յետոյ, երեք տարի առաջ, վերանորոգուեցաւ աշխատակցութիւնս «Յառաջ»ին : Կրնամ ըսել որ Շաւարշ Միսաքեանի հետ աշխատակցութեան այդ շրջանը, Փարիզի մըխիթարութիւններէս մէկը եղաւ :

Կրնայի Թուղթին առջեւ նստիլ եւ ուզածս եւ զգացածս ըսել : Վստահ էի որ Շաւարշ Միսաքեանին գրական ճաշակին եւ յանդուգն ոգիին հետ կապուած էր գրելիքս : Ան առանց տատամսելու գիտէր թէ ո՛րը լաւ է, ո՛րը ճիշդ է, եւ թէ ժողովուրդը ի՞նչ կը պահանջէ եւ կը սիրէ : Հազուագիւտ խմբագրապետ մը :

Վերջին անգամ զինքը տեսայ «Արաքս» տպարանը : Մարմինով եւ հոգիով գրասեղանին վրայ ինկած, օրուան խմբագրականը կը գրէր : Օրուան կարեւոր պահն էր աս :

Տատամսեցայ, բայց եւ այնպէս մօտեցայ իրեն, եւ ձեռքս իր գրող ձեռքին վրայ դրի...

Վեր առաւ գլուխը, եւ ինծի լայնօրէն ժպտեցաւ ... այն գեղեցիկ օրերուն նըման :

ՄԱՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

26 Յունուար 1958

ԳՆԱՑ

Գնաց : Եւ ցաւ մը կուգայ հիմա հոգիիս խորերէն, մեզ յաւիտենականութեան եւ անհունին կապող աշխարհէն, հոնկէ՝ ուր կը թրթռան մաքուր եւ հարազատ մեր զգացումները :

Կը զգամ իր ձգած մեծ բացը, Ազգ եւ մշակոյթ կորսնցուցին իրենց լաւագոյն ներկայացուցիչներէն մէկը : Մեր լեզուն կորսնցուց իր ամէնէն ջերմեռանդ պաշտպանը : Կը զգամ սուգը՝ որ կ'իյնայ հայ մամուլին վրայ : Մեծ հայրենասէր մըն է որ կը հեռանայ մենէ ընդմիշտ : Տաղանդաւոր խմբագիր մըն է որ կը հեռանայ :

Գնաց : Կը քալէ հիմա խաւարն ի վեր առանձին, տալէ վերջ տալիքը, լոյսը :

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆ

31 — 1 — 1957

օրէնքները՝ իրենց յստին մանրամասնութեան մէջ : Դէմ էր, օրինակ, Օշականի ... անապարանքին, որ գաղափարներու եւ պատկերներու հեղեղին մէջ՝ կը ջնջէր կամ «կ'ուտէր» մակբայը, թէեւ իր կարգին՝ աւելորդ կը գտնէր անվնաս եւ ամենէն խնայողական շաղկապը, որ շատ սիրելի է Աստուածաշունչ Մատեանին : Դէմ էր, վերջապէս, մակբայի այն ձեւին (Նարեկացի եւ Սիամանթօ), որ մակբայական ածանցը կը կրկնէ իր պոչին վրայ անհաճոյ յօրանջով մը, — զգալիօրէն, կը նախընտրէր ըսել՝ զգալի կերպով :

Այս ուղիղ քերականութեան հետ՝ գրականութենէն կը պահանջէր ժուժկալութիւն : Օշական դէմ էր յատկապէս ածականներուն, Շ. Միսաքեան՝ բառերու բազմութեան : Ուժեղ է պարբերութիւնը, թեթեւաշարժ եւ աշխոյժ, երբ շատ հագուած չէ, երբ շատ զարդարուած չէ, նոյնիսկ միսն ալ պակաս՝ երբ նիհար է կազմուածքով :

Լեզուն հարստացնելու, ճոխացնելու համար՝ կ'առաջարկէր ոչ թէ գործածել օտար բառեր, ինչպէս սովորութիւն է կարգ մը արեւելահայ գրողներու մօտ, այլ նախ փնտռել համապատասխանը մեր հին մատենագրութեան մէջ, երկրորդ մեր բազմաթիւ բարբառներու մէջ : Եթէ կը պակսի, կերտել, նորը՝ վարպետութեամբ եւ համաձայն մեր լեզուին օրէնքներուն : Այս մտահոգութեամբ՝ «Յառաջ» մեր լեզուին տուած է նորակերտ բազմաթիւ բառեր, յաջող եւ գեղեցիկ : Կ'ընդունէր որ Երեւանի մէջ եւս, այժմ, կը գործածուին բառեր, որոնք կամ առնուած են հին մատենագրութենէն, կամ կերտուած են նորապէս եւ վարպետութեամբ :

Արդի աշխարհաբարին մեծագոյն ուսուցիչը ... գրաբարն է, կ'ըսէր եւ իրաւունք ունէր :

Արեւմտահայերէնի ապագային մասին՝ կը բաժնէր մտահոգութիւնը, զոր կարելի չէ ծածկել կամ ուրանալ :

Երբ կը խմբագրէր «Ազատամարտ» շաբաթաթերթը, բացաւ հարցարան մը, — տեսակ մը հրապարակային խորհրդակցութիւն՝ երկու բարբառներու միացման, արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի ձուլման կարելիութիւններուն մասին : Պատասխանեցին գրագէտներ եւ լեզուագէտներ : Եզրակացութիւնը՝ վաղաժամ կը համարուէր միացման փորձ մը : Այս վերջին տարիներուն, ձայն մը լսուեցաւ Երեւանէն, ապահովաբար իմաստակի մը յայտարարութիւնը, որ պետական լեզու կը յայտարարէր արեւելահայերէնը, իսկ արեւմտահայերէնը՝ կորստեան դատապարտուած իբրեւ գաւառաբարբառ : Շ. Միսաքեան պատասխանեց անմիջապէս, պաշտպանելով արեւմտահայերէնին պատմական արժէքը, դերը եւ իրաւունքները :

Ապագա՞ն, — կա՞ն փոքր ժողովուրդներ, որոնք, թէեւ հանգչած՝ իրենց հողերուն վրայ, հագուած՝ իրենց աւանդութեանց զրահները, տէր իրենց բարբառին՝ նոր կամ հին, կրնան յայտարարել հիմա թէ ապահոված են իրենց գոյութիւնը, ապագա՛ն :

Ի՛նչքան ալ յառաջդիմութիւն ներշնչէ ժամանակը, ի՛նչքան ալ յուսահատութիւն պատճառեն քաղաքական դէպքերը, արեւմտահայերէնին սխոյեանները պիտի պաշտպանեն հայ լեզուի այս հրաշալի ծաղիկը գրագէտի իրենց պատիւով, եւ պիտի մշակեն զայն իրենց տաղանդով : Ազգերու մասին խօսողները կը մոռնան մէկ բան, — հայ լեզուն փիւնիկ մըն է : Սխալած մարգարէները վազը պիտի ըսեն, — հրա՛շք մըն է : Հրաշք մը չէ՞, արդէն, տեսնել որ հողէն ու ժողովուրդէն կտրուած՝ ծաղկեր է աննման զարնան մը զգեստաւորումով :

Վերջապէս, հրաշալի ծաղկումներու իր ընդունելութեան համար չէ՞, որ կը պահանջուի ժողովուրդը վերադարձնել իր հողերուն վրայ :

Ահա արեւմտահայերէնի սխոյեանին հանգամանքը եւ կոչը, այնքան որքան ծանօթ է ինծի :

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

1 9 5 8

ԱՆՆԿՈՒՆ ՊԱՀԱԿԸ

Բացառիկ անհատականութեան մը դըրոշմը կը կրէր այն դէմքը որ կրցաւ քառասուն տարի յառաջապահ մարտիկը հանդիսանալ հայ մամուլի պատուին ու հայերէն լեզուի անաղարտութեան :

ԲԻՒԶԱՆԴ ԹՕՓԱԼԵԱՆ

1957, Փետրուար 2

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՄԻԼԱՆՕ. — Տէր եւ Տիկին Հրանդ Բամպակեան 7000 Ֆր. նորոգելով նաեւ տարեկան իրենց հինգ բաժանորդագրութիւնները:

ՄԻԼԱՆՕ. — Տիկին Սօնա Իպլիչեան 600 ֆրանք:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յունուար 8–ին (Զորեքշաբթի օր), Կրընոպլի մէջ, խոր ծերութեան մէջ մահացող (93 տարեկան) իրենց մօր եւ զոքանչին, (Աֆիոն Գարահիսարցի) Այրի Տիկին Կիւլիզար Ճէլալեանի մահուան տխուր առթիւ, Գաշանէն՝ Տէր եւ Տիկին Ս. Բէչեան (Ջանդու), փոխան ծաղիկի 200 ֆրանք կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

(Շար. Ա. էջէն)

Յունուար 22–ի քուէարկութեան, երեսփոխանները մերժած են ներկայացուած առաջարկը: Նոյն օրը նախագահին Կրեմլինի մէջ կարճատեւ ներկայութիւնը, կը կարծուի որ պատճառ եղած է իր պաշտօնազրկումի առաջարկին մերժումին:

ԱՆԳԱՐԱՅԻ մէջ ուռմբի պղնեցութիւն գործած է Ֆրանքֆուրթի նահանգային դատարանին այն պնդումը թէ Թմրեցուցիչի առեւտուրին նուիրուած Թրքական խմբակներ կը վայելեն Թուրք կառավարութեան հովանաւորութիւնը. այս պնդումին մէջ յատկապէս ամբաստանուած է փոխ - վարչապետ, Արտաքին նախարար Թ. Չիլլէր: Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութիւնը բողոքի գիր մը ղրկած է Գերմանիոյ, բացատրութիւն պահանջելով: Միջադէպը պատճառ եղած է որ Թուրքիոյ քաղաքական ընդդիմութիւնը պահանջէ Չիլլէրի հրաժարականը ու անհրաժեշտ բացատրութիւններ,

ԶՕՐԱՎԱՐ ԼԵԲԷԴ նոր հիմնած իր կուսակցութեան հաւանական չարքայիններէն կը նկատէ ճատրակի համաշխարհային ախոյեան Գասպարովը: Ռուսական հեռատեսիլէն ան յայտարարած է թէ Գասպարով լրջօրէն լծուած է իր կուսակցութեան տեսական մասին ու ծրագրին ուսումնասիրութեան:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ յայտնաբերուած է 3 ֆրանքնոց կեղծ դրոշմաթուղթեր պատրաստող ցանց մը. գրաւուած են 700 հազար կեղծուած դրոշմաթուղթեր: Հինգ հոգի ձերբակալուած են: Նոյեմբերէն ի վեր հրապարակին վրայ շրջած են այդ դրոշմաթուղթերը որոնք կ'ըսուի թէ կեղծուած են անթերի ձեւով:

ՄԱՄՈՒԼ

«LA CROIX»

(22 Janvier)

FIDELES CATHOLIQUES ET ARMENIENS ONT BESOIN DE MIEUX SE CONNAITRE

Մարի Կոստանեան յօդուած մը ստորագրած է «Լա Գրուա»յի մէջ. կ'անդրադառնայ Պապին եւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին հանդիպումին եւ այդ առթիւ կըրկնուած հաշտութիւն բառին ու հարց կուտայ թէ իսկապէս հաշտութեան հարց կա՞յ: Կը խորհի որ պէտք է քննել հարցը այն ամէն մէկ երկրին մէջ ուր Հայ համայնք մը կ'ապրի ու որպէս օրինակ կ'առնէ Ֆրանսան: Պատմական ակնարկէ մը ետք, կը գտնէ որ Կաթողիկէներու եւ Հայերու միջեւ հաշտութեան հարց չկայ այլ՝ աւելի լաւ զիրար ճանչնալու: Աւելորդ եւ վիրաւորական կը գտնէ մամուլին կողմէ վէճերու արծարծումը, Քաղկեդոնէն ըսկըսեալ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՎՐԻՊԱԿ

Ա. Պէյլէրեանի «Արեւելք – Արեւմուտք» յօդուածին առաջին մասին (Յունուար 22) 3–րդ սիւնակին վարէն վեր 7–րդ տողը՝ պէտք է ըլլայ. – «... մրցումին Ջմասնակցիլ»:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Շալճեան ընտանիքը 300 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին Հայկուհի Շալճեանի մահուան Դ. տարելիցին առթիւ:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

նիւթ՝
«Հայ թատրոնի խաղացանկ»

Բանախօս՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

Ուրբաթ, Յունուար 24, երեկոյեան ժամը 20·30–ին, Հ.Բ.Ը.Մ.–ի Ալեք Մանուկեան սրահը
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ ԻՍԻԻ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

Ամենայն Հայոց Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը պիտի այցելէ եւ օրհնէ Իսի լէ Մուլինոյի նորակառոյց Թարգմանչաց Վարժարանը այս Շաբաթ օր, Յունուար 25, ժամը ճիշդ 16–ին, ընկերակցութեամբ Փարիզի Առաջնորդ Գիւտ Արք. Նագդաշեանի եւ Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետ՝ Պր. Ա. Սանթինիի,

Կը հրաւիրուին Շրջանի հայ համայնքը, ծնողներ եւ աշակերտներ հոծ բազմութեամբ ներկայ ըլլալու այս յիշատակելի հանդիսութեան:

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՕՐԸ
ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի Սեւան մասնաճիւղը «Մանուկներու Օր»ը կը տօնէ Յունուար 26, Կիրակի, ժամը 15–ին Վիէնի քաղաքապետարանի թատրոնը:

Հանդէսը խնամքով պատրաստուած է Կապոյտ Խաչի դպրոցին, աշակերտներուն եւ ուսուցիչներուն կողմէ:

Յայտագիր. – Խմբերգ, երգ, արտասանութիւն, առհմիկ պարեր եւ տրամախօսութիւն:

Հանդէսի վերջաւորութեան Կաղանդ Պապան կուգայ եւ նուէրներ կը բաշխէ սրահին մէջ գտնուող բոլոր մանուկներուն:

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

Վեհափառ Հայրապետի Փարիզեան Շրջանի կեցութեան ծրագիրը ընդհանրապէս հետեւեալն է. –

Շաբաթ, 25 Յունուար

— ժամը 10–էն ժամը 14, Վեհափառ Հայրապետը կ'այցելէ Ալֆորվիլի Քաղաքապետարանը, Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանը:

— ժամը 15·30–էն 19, Վեհափառը այցելութիւն կու տայ Իսիի Քաղաքապետարանը, Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին եւ կ'օրհնէ Իսիի Ս. Թարգմանչաց նորակառոյց վարժարանը:

— ժամը 17–էն 19 կը հանդիպի Իսիի Համալսարաններու Հանդիսասրահը, 25, avenue Victor Cresson, ուր գեղարուեստական յայտագրի մը առընթեր՝ Վեհը կը խօսի առհասարակ կրթական առաքելութեան եւ ուսումնական կեանքին մասին:

Կիրակի, 26 Յունուար

— ժամը 10–ին, Վեհափառ Հայրապետը հանդերձեալ է Սուրբ Պատարագ մատուցանել մեր Մայր Տաճարին մէջ, որուն հրաւիրուած են Հոգեւոր Պետեր եւ Պետական պաշտօնական Անձնաւորութիւններ:

— ժամը 13–ին, Վեհափառին ճաշի հիւրը կ'ըլլան մասնաւորաբար հրաւիրուած Հոգեւոր եւ Պետական Անձնաւորութիւններ:

Երկուշաբթի, 27 Յունուար

— ժամը 9·30–էն 14, Վեհափառը կ'այցելէ Առնուվիլ–լէ–Կոնէսի Քաղաքապետարանը, Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, Կոնէսի Հանգստեան Տունը, ինչպէս նաեւ Ռէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը:

— ժամը 17–էն 18·30, Վեհափառը կ'ընդունուի Յունաց Մեթրոփոլիտին՝ Ժէրէմիի կողմէ, Յունաց Մայր Տաճարին մէջ, 7, rue Georges Bizet, 75016 Paris:

— ժամը 20·30–ին, հանդիպում Հայ Համայնքին հետ, Salle Gaveau, 45, rue La Boëtie, 75008 Paris.

Երեքշաբթի, 28 Յունուարէն մինչեւ Երեքշաբթի, 4 Փետրուար, Վեհափառը կը գտնուի Գաւառի Շրջանները:

Չորեքշաբթի, 5 Փետրուար

— ժամը 10–ին, Վեհափառը կը վերադառնայ Փարիզ:

— ժամը 11–ին, Վեհափառը կ'այցելէ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մեր Եկեղեցին:

— ժամը 17·30–ին, Վեհը կ'ընդունուի Նոթրը Տամ տը Փարիի մէջ՝ Կարդինալ Արքեպիսկոպոս Ժան–Մարի Լիւսթիժէի կողմէ:

Հինգշաբթի, 6 Փետրուար

Վարդանանց Տօնն է եւ Անուանակոչութեան Տօնն է նաեւ Նորին Սուրբ Օծութեան Վեհափառ Հայրապետին: Փարիզի Ս. Յովհաննէս–Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ կը պատարագէ Իր Գաւազանակիրը եւ Վեհը կը քարոզէ:

Աւարտ Նորին Սրբութեան Ֆրանսա այցելութեան:

ՎԵՀԱՓԱՌԻ
ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Dîner annuel
des Amis de la Fondation Marie Noubar
au profit de leurs étudiants boursiers de la Maison d'Arménie

Invité d'honneur : Monsieur Jean-Michel THIERRY

Samedi 25 Janvier à 20 heures, au YAN'S CLUB
5, avenue Reille — PARIS 14e

Tirage de la tombola au cours du dîner.

— Tél. : 01. 47. 81. 28. 66 —

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ

ԳՐԱԿԱՆ – ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

•

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Մտաւորական եւ գրագէտ

Դասախօս՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Յունուար 29, երեկոյեան ժամը 8·30–ին,

Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 25-26
SAMEDI - DIMANCHE
25-26 JANVIER
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.035

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

72e ANNEE — N° 19.035

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՈՒ ԿԵԱՆՔԻՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Մամուլի առօրեայ հեւքին հետ հայ մամուլի ինքնայատուկ պայմանները առիթ չեն տար յաճախ անդրադառնալու պարագաներու որոնք տարիներու, տասնամեակներու հոլովոյթին մէջ վերածուած են գրեթէ ընթացիկ երեւոյթներու: Այդպէս է թերթի մը հիմնադրութիւնը: Ամէնօրեայ լարուած աշխատանքին, դաղտուկներուն, հասնելու, հասցնելու հաճելի խուճապին մէջ նոյնիսկ այդ աշխատանքին լծուածներս, ամիսը, տարին, քանի՞ առիթ, քանի՞ պահ կ'ունենանք խորհրդածութեան նիւթ ընելու թէ երկու դարէ ի վեր ո՞ւր պահուըտած է «Ազդարար»ի բացած արահետէն քալողներու առաջնորդ «մանրէ»ն: Ան որ ամէնէն նեղ օրերու, ամէնէն անհեռանկար շրջաններու այդ արահետը առնելու մղած է յատկապէս երիտասարդներ որոնց նպատակը փառքը, հարստութիւնը չէ եղած, գոնէ ընդհանուրին մատչելի իմաստով: Եւ ըսել որ քիչ չէ թիւը անոնց — յատկապէս մեր մէջ — որոնց այդ արահետին արիւնող ղատասկները քաղել վիճակած է: Կարելի՞ է համրանքը ունենալ հայ մամուլի այն մարդոց որոնք հալածուած, չարչարուած, անիրաւուած են Թշնամիին այլամերժութեան, բռնակալութեան, կամ հայ հարուստին, տգէտին, անտարբերին ու այլամերժին կողմէ հաւասարապէս:

Այսուհանդերձ, ուրպէս աշխարհի հայկական ներկայութեան ամէնէն շեշտ մէկ յայտարարը՝ ան — հայ մամուլը — կը շարունակէ հետեւիլ «Ազդարար»ի բացած ճամբուն, որ այսօր լայն պողոտայ մըն է իր յաճախ գունաւոր, աղմկարար բազմութեամբ: Թերթեր կը յայտնուին ամէն տեղ, կուսակցական, շահադիտական, փառասիրական եւ այլ շատ ու շատ նպատակներով: Ամէն նոր յայտնուող անուն դրոշմուած կ'ըլլայ ժամանակակիցը առաւելագոյն տոկոսով մը կրելու ջանքին, երբեմն լուսանցքի վրայ ձգելով էականը: Յետոյ աւելի նորեր հրապարակ կ'իջնեն, գրաւելով նաեւ մեկնողներու, լռածներու տեղը. ու «Ազդարար»ով ճամբայ ելած կարաւանը կը քալէ, կը քալէ:

Երկդարեայ այս երթին մէջ քանի՞երորդ տեղը կը գրաւէ «Յառաջ». որուն հիմնադիրը գումարած է նպատակներուն ամէնէն ազնիւն ու փուշերուն ամէնէն սուրերը: Եղեռնէն ու յետոյ վճռուած մահէն փրկուած մը՝ գաղթականութեան մը թափած մայթերուն վրայ կեանքի ապահովութի՞ւն կը փնտռէ նախ, թէ իր եւ իրեններուն արժանաւորութեան, յաւերժացումին երաշխիքը: Բարքերով, լեզուով, օդով ու ջուրով օտար, օտար հողին վրայ իր ոտքին հաստատ կռուան մը ճարելէ առաջ, մոլորուն բազմութեան կայք տալու մասին կարելի՞ է մտածել:

Օրուան հեւքին մէջ միշտ լռութեան դատապարտուած, անկիւն մը ձգուած այս եւ նման շատ ու շատ հարցականներու «անտրամաբանական» պատասխանները կ'ուրուագծեն տիպարը որուն միատառ ստորագրութեամբ կնքուեցան Ֆրանսա ապաստանած գանգուածներու, անոնցմով՝ այս գաղութին հիմնադրութեան առաջին տասնամեակները: Ո՛չ գործը միակը եղաւ, ոչ ալ մարդին նախաձեռնելու անոր մղումը: 1925—էն սկսած Շ.ին քայլը կրկնեցին շատեր. գանազան գոյնով, չափով ու ախորժակով թերթեր տեղ գրաւեցին այլեւս «Ֆրանսահայ» կոչուած մամուլի հրապարակին վրայ: Բայց տեւեց ի՛րը միայն:

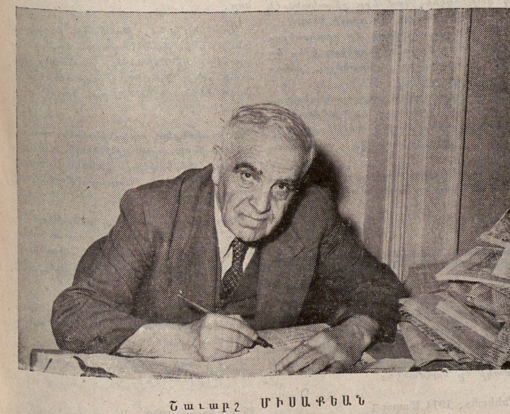
«Յառաջ»ի 72 տարուան երթը, անոր անցած հանգրուանները, ներկան, անշուշտ ո՛չ միօրինակ հետագիծ մը ունեցած են, ունին: Փայլուն էջերուն քով եղած են, կան ընկրկումներ, վրէպներ, անկարելիութիւններ: Բայց էականը այն հաւատքն ու հաւատարմութիւնն է որուն հիմը դրուած է Շ.ի 32 տարուան տքնանքին, ապա յետագայ չորս տասնամեակին ալ 1925—ին բացուած ակօսներէն արեւը պակաս չընելու հաստատակամութեան շնորհիւ:

Այսօր, «32+40» տարազով պճնուած «Յառաջ»ը երկու հանգրուան կը նշէ. իր հիմնադիրին մահուան 40—ամեակը որ 40—ամեակն է նաեւ գործին առանց անոր ներկայութեան շարունակութեան:

Այս տողերը կը գրուին մահուան ու գոյութեան զուգահեռ այդ 40—ամեակներու հանգրուանին, մէկու մը կողմէ որ մանկութեան վայրերու տարաժամ ու ոչ գիտակից բաժնեկիցը ըլլալէ ետք Շ.ին, «Յառաջ»ի 72—ամեայ երթին վերջին մասնակցողներէն է: Ատով՝ այս անգամ գիտակի՛ց բաժնեկիցը անոր արարքին առաջնորդող հաւատքին:

Այն հաւատքին՝ որ մահուան մը քառասնամեակին մէջ պիտի նախընտրէր տեսնել շարունակուող ներկայութեան հազար զոհողութիւններով շինուած գոյութիւնը:

Ա. Թ.

Շաւարշ Միսաքեան
1884 Օգոստոս 15 — 1957 Յունուար 26

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ՀՐԱՇԱՓԱՌՈՎ ՄՈՒՏՔ ԳՈՐԾԵՑ Ս. ՅՈՎՀ.-ՄԿՐՏԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՆԱԽԱՊԷՍ ՏԵՍՆՈՒԱԾ ԷՐ ԾԵՐԱԿՈՅՏԻ ՆԱԽԱԳԱՀ ՄՈՆՈՐԻԻ ԵՒ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՀԵՏ

Հինգշաբթի, Յունուար 23, ժամը 18—էն սկսեալ Փարիզի Ս. Յովհ.—Մկրտիչ եկեղեցին կը սկսէր լեցուիլ, սպասելով Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին որ Հրաշափառով մուտք կը գործէր ժամը 18.20ի շուրջ: Ներկայ էին Հայաստանի դեսպանը եւ վերապատուելի Ժիլպէր Լեւոնեան:

Կաթողիկոսական պատուիրակ Գիւտ Արք.ի բարի գալուստի քանի մը խօսքերէն ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը իր խօսքը կ'ուղղէր ներկաներուն: Ան փառք կու տար Աստուծոյ որ պարգեւած է նման օր մը, երբ դեռ առաւօտեան իր աչքերը կը բանար Արարատի նայուածքին ներքեւ, Լուսաւորչի տեսիլքովը լուսաւորուած, մեր բոլորին հոգեւոր կեդրոն Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի տաճարին կամարներուն ներքեւ ու իրիկունը կը գտնուէր Փարիզի եկեղեցին ու տեսնէր մեզ՝ նոյն ազգին, նոյն Եկեղեցիին անդամները: Գարեգին Ա. կը յիշէր թէ առաջին անգամ մը չէր որ կու գար Փարիզ, բայց առաջին անգամն է որ կու գար հովուապետական առաքելութեամբ եւ կ'ուզէր որ ամբողջ Ֆրանսահայութիւնը զգար որ այս այցելութիւնը ծրագրուած էր իր մտքին մէջ որպէս հաղորդութիւն մեր ժողովուրդին հետ: Կը շեշտէր որ տիեզերքի ամէնէն մեծ ուժը սէրն է, սէրը Աստուծոյ որ սիրով կը թարգմանուի մարդոց կողմէ: Կաթողիկոսը հաստատելով հայ ժողովուրդին պարզած պատկերը, ցրուած ամէն կողմ, շեշտեց թէ այդ կացութիւնն իսկ դժուարութիւններ կը ստեղծէ եւ իր ուսերուն կը դնէ պարտաւորութեանց ամէնէն ծանրը: Անդրադարձաւ Հայաստանի անկախութեան, երբ այսօր արտայայտելու ամբողջական ազատութիւն կայ, բայց, ըսաւ, չկայ ազատութիւն առանց պատասխանատուութեան: Էջմիածինը միայն հաստատութիւն չէ, առաքելութիւն է, գործօնութիւն է: Եկեղեցին ունի նաեւ ընկերային ծառայութեան առաքելութիւն եւ պէտք է հասնի ժողովուրդին կարիքներուն: Ծանրացաւ իր այս այցելութեան նպատակներուն վրայ՝ գլխաւորաբար վերաշխուժացնել քրիստոնէութեան հայկական դիմագիծը:

Յիշելէ ետք թէ օրուան ընթացքին նախ ընդունուած էր Ծերակոյտի նախագահ՝ Ռ. Մոնորիի, ապա Արտաքին նախարար՝ Հերվէ տը Շարէթի կողմէ, Կաթողիկոսը իր խօսքին վերջաւորութեան կ'ոգեկոչէր Ա. Մանթաշեանը որ մեծ բարերարն էր թէ Փարիզի այս Եկեղեցւոյ եւ թէ Էջմիածնայ Մայր Տաճարին ու շնորհակալութիւն յայտնելով Կաթողիկոսական Պատուիրակին ու տարուած կազմակերպչական աշխատանքներուն համար, կը փակէր իր խօսքը:

Այս կարճ արարողութեան աւարտին, ներկաները հրաւիրուեցան Առաջնորդարան աջհամբոյրի:

Ցիշենք որ այցելելէ ետք Ալֆորվիլ եւ Իսի լէ Մուլինօ Շաբաթ օր, Կաթողիկոսը Կիրակի առաւօտ կը պատարագէ եւ կը քարոզէ Փարիզի Ս. Յովհաննէս — Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին:

Երկուշաբթի իրիկուն ժամը 20.30—ին, հանդիպում մը տեղի կ'ունենայ Սալ Կավօ, որու ընթացքին Գարեգին Ա. իր խօսքը պիտի ըսէ Փարիզի հայ գաղութին: Այս առթիւ նախատեսուած է նաեւ գեղարուեստական բաժին մը, որու կը մասնակցին — որքան գիտենք — Սիփան Կոմիտաս երգչախումբը, երգչուհի Անահիտ Մխիթարեան եւ դաշնակահար Վարդան Մամիկոնեան:

Հինգշաբթի իրիկուն (Յունուար 23), ժամը 20—ի լրատուութեան ընթացքին, հեռատեսիլի Ա. կայանը կարճ անդրադարձ մը տուաւ Գարեգին Ա.ի այցելութեան, հին պատկերներով:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄՏԱՀՈԳԻՉ ՀԵՌԱՆԿԱՐՆԵՐԸ

1997—ին Ալժերիոյ մէջ տեղի պէտք է ունենան երեսփոխանական եւ թաղապետական ընտրութիւններ: Մինչ այդ, իշխանութիւնները կը պատրաստեն կուսակցութիւններու, ընտրութիւններու եւ տեղեկատուութեան օրէնքի բանաձեւ մը որ պիտի ներկայացուի Ազգային առժամեայ խորհուրդին. այս ատեանը որ նաեւ «կեդրոնական խորհրդարան» կ'անուանուի, իշխանութեան կողմէ նշանակուած է, 1991—ի երեսփոխանական ընտրութեան ջնջումէն ետք: Նոր օրէնքը կը պահանջէ որ կուսակցութիւններու անունները, սկզբունքները եւ նպատակները համաձայն ըլլան նոր սահմանադրութեան. կ'ըսէ որ կուսակցութիւնները հիմնադրութեան ընդհ. ժողով կրնան գումարել միայն 400 — 500 պատուիրակներու ներկայութեամբ եթէ նուազագոյն 2.500 համակիրներ ունենան 25 շրջաններու մէջ: Անոնց կ'արգիլուի կապ հաստատել սէնտիքաներու, կազմակերպութիւններու և ընկերակցութիւններու հետ:

Այս սահմանափակումները կը մեկնաբանուին որպէս կուսակցութիւններու եւ անոնց հիմնական տարրին կապերը խզելու քայլ: Արդէն բարձրացած են բողոքներու ձայներ: Ընդդիմադիր կուսակցութիւններու պատասխանատուներ իրենց յետագայ գործունէութեան տկարացումին ուղղուած նպատակներ կը նշմարեն այդ բանաձեւին մէջ:

Այդ բանաձեւին հրապարակումը զուգադիպած է «իսկական ընդդիմութիւն» կոչուած հատուածին համակիր երկու շաբաթաթերթի փակումին: Ալժերիոյ ազգային տպարանը կասեցուցած է անոնց հրատարակութիւնը, այն պատրուակով որ իրենց պարտքը չեն վճարած: Թիրախ առնուած խմբագրութիւնները պատասխանած են թէ այդ պատճառաբանութիւնը տեղին չէ, քանի որ իրենցմէ շատ աւելի մեծ պարտք ունեցող իշխանութեան շաբաթաթերթը անխափան կը շարունակէ լոյս տեսնել:

Ընդդիմութիւնը եւ մամուլը սանձելու փորձերուն պատճառը այն է որ իշխանութիւնը կը ջանայ ժողովուրդին դժգոհութիւնը օգտագործելու փորձերուն արգելք ըլլալ: Ան անդրադարձած է որ ընդդիմութիւնը լաւագոյնս գիտէ օգտագործել իսկական դժգոհութիւնր որ կը սնանի քաղաքական ազատութեան պակասով, տնտեսական դժուարութիւններով: Այս գործօնները իրենց ազդեցութեան տակ կը պահեն ընկերութեան լայն խաւեր, ինչպէս եւ միջին դասը որ կը նկատուէր վարչակարգին «ընկերային հիմը»: Տնտեսական դժուարութիւններուն պատճառով 1996—ի վերջաւորութեան մեծ թիւով գործազրկումներ կատարուած են, գործատուներ փակուած:

Նման պայմաններու մէջ կրնայ կացու—

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐՄԷ

ՀԱՅ ԲՆԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԱՆԴԷՊ

Պ. Շաւարշ Միսաքեան, երիտասարդ հրապարակագիրը որ ժամանակ մը օրագրեց ի Կարին, եւ պատեհութիւնը ունեցաւ աւելի մօտէն ուսումնասիրելու հայ բնաշխարհը, հետեւեալ կերպով կը պատասխանէ մեր կողմէ իրեն եղած հարցումի մը. —

Հայաստանեայց Գրականութիւնը — այնպէս ինչպէս կը հասկնայ մեր երիտասարդ ու գեղադէտ սերունդը — բաղձանք մըն է որուն իրականացման մասին դեռ չի մտածեր, կարծեմ. նոյնինքն Հայաստան — Աշխարհը։ Տարուբեր երկու հակամարտ եւ հաւասարապէս անհարազատ հոսանքներուն միջեւ, իրենց հայեացքը աւանդաբար ուղղուած Պոլիս, բայց իրապէս ենթակայ սահմանէն անդին տիրապետող կացութեան. Բարձր Հայքը, Տարօնն ու Վասպուրականը դժուար թէ փորձեն ինքնուրոյն թռիչք՝ զուտ գրական — գեղարուեստական տեսակէտով՝ գոնէ մօտաւոր ապագայի մը համար։ Ինչ որ եղած է մինչեւ հիմա, ինչ որ կը տիրէ ներկայիս, չի կրնար ծնունդ տալ վարդագեղ ակնկալութեանց։ Բուն Հայաստանի ոստանիկներուն մէջ, մենք ունինք երիտասարդութիւն մը հանրանուէր ու անհամբեր, տրոփուն «հասարակական» մտահոգութիւններով, քիչ մը չափազանց իրապաշտ ու օգտակրկիտ, մշտահոս աղբիւր հաւատքի եւ աշխոյժի։ Բայց նոյն այդ հողերը այնքան տիրաբար կը գերակշռեն, որ Գեղեցիկի եւ Ձեւի պաշտամունքը մնացեր է երկրորդական գծի վըրայ, իբրեւ տեսակ մը պերճանք որուն կ'անդրադառնան մարդիկ, երբ փորը լաւ է պարարուած։

Եւ այսպէս է որ այնտեղ, հայրենիքի պորտին վրայ, օտարականը իր շուրջը կը տեսնէ բազմութիւն մը գրասէրներու, այլազան ընդունակութիւններով եւ տարբեր կրթութեամբ, բայց գրեթէ նոյնազգաց, չըսելու համար նոյնաճաշակ։ Կա՛յ բան մը որ ընդհանուր կապ մը, միութեան գիծ մը կը հաստատէ իրենց միջեւ։ Ու երբ փորձուիք վերլուծել ծնունդն եւ զարգացումը հոգեբանական այդ երեւոյթին, ձեր եզրակացութիւնները պիտի ամփոփուին երկու գլխաւոր գիծերու մէջ։

1. — Պոլիսը, իր յաւակնոտ ու ապիկար շարժուձեւերով եւ սմսեղուկ ինքնամփոփումով, այնպիսի հաւատք մը գոյացուցեր՝ թէ երբեք չի հասկնար, չի բաժներ հայրենի հողերն ու յոյզերը, հետեւաբար, իր բոլոր ճիգերը կեղծ են, թեթեւ են, «հոսհոսական» են, եւ ապա ուրեմն ի՛նչ որ Պոլսէն կ'արտադրուի կամ կը թելադրուի, Երկրի մէջ ընդհանրապէս կ'ընդունուին վերապահութեամբ, կանխակալ դատաստաններով։ Մեր անսպառ ու գունագեղ բառամթերքն իսկ, որ մեծամասնաբար հայ լեզուին անվիճելի սեփականութիւնն է, տեսակ մը ծիծաղով ու քամահրանքով կ'ընդունուի։ Պոլսի գըրագէտը, տարածուն նախապաշարումով մը, նկատուած է մէկը որ «ըսելու գեղեցիկ ձեւեր» կը փնտռէ, բայց իրապէս չունի «ըսելիք», չունի խօսք։ Ի՛նչ կասկած որ այս համոզումը, վարակիչ ախտի մը պէս, փոխանցուած է Կուրի ափերէն։

2. — Ու ճիշդ այս իրողութեան բերումով, անոնք որ — վաղուան հաշուին կը խօսիմ — կը փորձեն գրել այսօր, թըշուառօրէն կը թարթափին մէկ այս մէկ այն կողմ. անդիտակցաբար այլանդակելով իրենց դիմագծութիւնը, մանաւանդ երբ զուրկ են — եւ այս սովորական փաստն է — անհատականութեան մը հզօր խոյանքէն, երբ ինկապէս ստեղծագործական սարսուռ մը չէ որ տուն կուտայ իրենց արտայայտութեան։ Եւ ահա նոր հոյլ մը միջակութիւններու, որ իր վտիտ կարողութիւնները կը փորձէ քերթելով ու երգելով, անտարբե՛ր իր յարուցած խառնաձայնին։ Ու կը զարմանաք որ ի՛նչպէս մեր աշխարհի չքեղ համայնապատկերին մէջ, ուր իւրաքանչիւր ծզօտ մրմունջ մը ունի եւ իւրաքանչիւր վտակ երգ մըն է, ուր փողոցին երկայնքը կամ բարձունքներէն վեր ամէնի երեւակայութիւնը թըռուիչքներ կրնայ փորձել առանց բռնի ճիգերու, — գրողները կը մնան աշակերտներ պոլսական տիպարներու, կամ տաղանդները կը ծիւրին ամուլ խաղերով։

Արդեօք հայրենիքի նոր սերունդը պիտի կրնա՞յ վերստանալ իր անկախութիւնը, կանգնելու համար պայծառադէմ եւ ինքնարուխ ու ինքնատիպ, հպա՛րտ իր ստեղծագործութիւններով ու ցանկալի ճամբան բանային, — հարց մըն է որու մասին շատ անգամ եմ մտածեր, միշտ վարանելով ուղղակի պատասխանել։ Եւ հարց մըն է այդ, որ կը պահանջէ առանձին ուսումնասիրութիւն, դուրս ըլլալով նամակի մը սահմանէն։

«Մեհեան», 1914 Մարտ 1

ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

Ահուսարսափի օրերուն, երբ արիւնազանգ բռնակալութիւնը կը բզկտէր մեր միտքն ու սիրտը եւ մարմինը, մարդիկ մխիթարութիւն կը փնտռէին, ոգեկոչելով անցեալը։

Իրենց երեւակայութիւնը կը քըրքրէր, կը լուսաւորէր պատմութեան էջերը, գտնելով աղբիւրներ հաւատքի եւ կորովի։

Այդպէս, իր առջեւ կը պարզուէին պայքարի եւ փառքի արժանաւորութիւններ որոնք բարձր կը պահէին իր գլուխը։

Այդ անցքերէն մէկն ալ՝ Վարդանանքը, որ կը տօնուի այսօր, զանազան ձեւերով։

Ինչպէս բռնակալութիւնը, օտարութեան սառն խորշակն ալ կը սպառնայ կազմալուծել մեր ինքնուրոյն գոյութեան հիմքերը, եթէ չկարենանք պահել կապը երէկուան եւ այսօրուան միջեւ։

Ի՞նչ է Վարդանանքը։ Բազմաթիւ հատորներ հրատարակուեցան վերջին տարիներու ընթացքին։ Երկարաշունչ վերլուծումներ, թեր ու դէմ տեսութիւններ, պարզելու համար Աւարայրի ռազմադաշտին խորհուրդը։

Եղան հեղինակներ որոնք փորձեցին այլափոխել, նսեմացնել Վարդանի եւ Ղեւոնդ Երէցի օրհասական ճակատամարտը, պարզապէս կրօնական մոլեռանդութեան վերածելով զայն։

Եւ, տրամաբանօրէն, յանգեցան այն եզրակացութեան թէ իմաստունը, բուն հայրենասէրը Վասակն էր, ոչ թէ Վարդանը։

Ըմբոստանալով այս բռնազբօսիկ տեսութեան դէմ, ուրիշ հեղինակներ նորէն եւ նորէն քըքրեցին պատմութեան գիրքերը։

Անոնք համբերութեամբ վերլուծեցին ծուռն ու շիտակը եւ գտան նոր փաստեր, ապացուցանելու համար պատմական ճըշմարտութիւնը. —

Իսկ եւ իսկ ազատագրութեան պայքար մըն էր որ կը մղուէր։

Թշնամին կ'ուզէր ստրկացնել ամբողջ ժողովուրդ մը, դաւանափոխութիւն պարտադրելով։

Եթէ ըմբոստները քրիստոնէաշունչ յորդորներ կ'ուղղէին, գլուխն ըլլալով Ղեւոնդ Երէց եւ Վարդան Մամիկոնեան, պատճառն այն է որ ազգութեան գաղափարը, հայրենիքի սէրը տակաւին չունէին այն իմաստը ինչ որ այսօր։

Նոյն երեւոյթը կը պարզուէր Տառերու գիւտին առթիւ ալ։

Մեսրոպի եւ Սահակի տառապանքին եւ գիշերաջան ջանքերուն հիմնական նըպատակն էր ապահովել ժողովուրդին ինքնուրոյն դիմագիծը, սեփական մշակոյթ ստեղծելով։ Հոդ չէ թէ Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ սկսէին։

Միայն կրօնական մոլեռանդութեան կիրքը կրնա՞ր այնքան ուժ ունենալ դէպի Տղմուտ գետ առաջնորդելու ափ մը քաջեր, որոնք պիտի ճակատէին ամենի բանակի մը դէմ։

Պատմական ճշմարտութեան ուրիշ ապացոյց մըն ալ այն որ, վաստակաւոր հեղինակ մը, Դերենիկ Դեմիրճեան, յաջողեցաւ հոյակապ վէպ մը յօրինել, «Վարդանանք», այնքան ճարտար հիւսուածքով։

Աւարայրի ճակատամարտին (451) եւ անոր 1036 վկաներուն ոգին էր որ բազմապատկուեցաւ դարերու ընթացքին, յանգելով ներկայ քաղաքական — ազատագրական պայքարին։

Դիմադրական ճակատ եւ ինքնապաշտպանութիւն, — ահա բուն իմաստը այդ մարտնչումներուն, Վարդանանցէն մինչեւ նոր ժամանակներու հերոսամարտերը։

Վերջին խօսքը պիտի արտասանէ ան որ գիտէ դիմանալու գաղտնիքը։

1955 Փետրուար 17

ՏԵՍԱԿԷՏ ԵՒ ԴԻՐՔ

Դժբախտութիւն է որ մեր ուսումնական կոչուած դասը չունի որոշ տեսակէտ՝ հիմնական հարցերու մասին։

Ուրեմն իր դիրքն ալ կը մնայ թարթափուն։

Իրականին մէջ, քանի մը հատուածներու կը բաժնուի, գրող — բրոցներու դասը, նոյն իսկ լեզուական հարցին մէջ։

Եւ այդ խմբակցութիւնները կը ներկայացնեն պատկեր մը որ արժանի է լուրջ մտահոգութեան։

Մեծ մասը բռնած է երկդիմի, ընդվըզեցուցիչ դիրք մը։

Կը տեսնէ «օտար բառերու յորդահոսան խուժումը» Հայաստանի մամուլին մէջ։

Եւ սակայն, չըմբռներ հարցին էութիւնը։ Չի խորանար։ Չի վերլուծեր։ Կ'անճրկի, տրամաբանական եզրակացութեան յանգելու համար։

Կարծէք մէկը իր եռեւէն բռնած՝ կը բռնադատէ որ պարտկէ կամ կեղծէ, փոխանակ ազատօրէն գրի առնելու իր մտածումը։

Ուրեմն, հոգեբանական է պատճառը։ Տեսակ մը վախ։

Կարելի է քաղաքական դաւանանք փոխել։ Կարելի է դառնալ ուղեկից կամ աւելի առաջ երթալ։

Բայց այդ պարագան չի կրնար պատրուակ ծառայել, պապանձելու, արդար դատ մը ժխտելու կամ ձեւափոխելու։

«Սովետական գրականութիւն եւ արուեստ» *ամսագրի 1954 Նոյեմբերի թիւին մէջ, հանրածանօթ բանաստեղծ մը, Նայիրի Զարեան, իրարու վրայ կը բարդէ հետեւեալ բառերը. —*

Էմոցիոնալ պրոցես, անկոնֆլիկտայնութեան թէորիա, կուլտուրայի ֆրոնտ, տրադիցիաները, ապոլիտիկ պոէզիա, ռիտորիկա պրոզայիկ, ակտուալ, պասսիվ, ակտիվ, մոմենտ, սիւժէ, լիրիկա, լիրիկական, ժուռնալ *եւլն.*։

Պսակաւոր բանաստեղծը, որ հատորներ հրատարակած է, չի՞ գիտեր այս բառերուն հայերէնը։

Գիտէ։ Աւելին ալ գիտէ եւ կրնայ դաս տալ շատ մը ուղեկիցներու։

Եւ սակայն, ահա իր ուսումնասիրութիւնը կը յորդի աւազով եւ յարդով։

Պատճա՞ռը, — իշխանութիւնը կամ «ինստիտուտը» պատուիրած են լեզու չինել, հետեւելով թխածոյ կաղապարի մը։

«Եւ չինում են, հա՛ չինում» ... քանդելով լեզուին ազատ եւ բնական զարգացման հիմքերը։

Իսկ դուք, ազատ արտասահմանի մէջ, ստիպուած էք հայերէնի վերածել այդ «չինծուն», ուրպէսզի ընթերցողները կարենան հասկնալ։

Մեր ուսումնական դասուն հետ, երկդիմի դիրք մը բռնած են շատ մը թերթեր ալ։

Փոխանակ վճռապէս պայքարելու ակներեւ չարիքին դէմ, անոնք սխեմակներ կը լեցնեն նոյն անճոռնի հայերէնով։

Կան ալ որ ուղղագրութիւնն անգամ խըրացուցած են, պարտկելու համար իրենց տգիտութիւնը։

Անոնք շատ բնական կը գտնեն, երբ հայրենիքի սէրը *կը դառնար* սէր, *վերածուելով կաթնեղէնի։ Կամ երբ քերականօրէն կազմուած «յետոյ»ն կը գրուի* հետո? *։*

Դեռ չենք խօսիր կարգ մը բրածոներու մասին որոնք միշտ հիւրընկալ էջեր կը գտնեն, նոյն աւերը տարածելու համար գաղութէ գաղութ։

Այդ ինքնահաւան եւ քարացած տիպարներուն չափ յանցաւոր են խմբագրութիւնները որոնք երկիւղածութեամբ տեղ կուտան խառնիճաղանճ չարադրութեանց։

Պարզապէս անոր համար որ ոչ տեսակէտ ունին, ոչ ալ նախանձախնդրութիւն։

1955, Մարտ 6

ՄԵՐ ՎԱՆՔԵՐԸ

Աւանդութիւն մը կ'ըսէ թէ մեր վանքերը եղած են վառարան մշակոյթի եւ խոր, տքնաջան աշխատանքի։

Արդարեւ, եղերական թէ սովորական շրջաններու մէջ անոնք մառուցած են թանկագին ծառայութիւններ, ճոխացնելով մայրենի գանձարանը։

Անոնք եղած են թանգարան եւ մատենադարան, կորուստէ փրկելով անփոխարինելի ժառանգութիւններ։

Ունեցած են «գրիչներ», որոնք իրենց կեանքն անգամ զոհած են, գիրք մը, ձեռագիր մը աւելի փրկելու համար, երբ վայրենի արշաւանքներ կ'աւերէին մեր երկիրը։

Տակաւին լման չէ գրուած այդ «գրիչ»ներուն պատմութիւնը, որ կրնար ոսկեմատեան մը կազմել որեւէ ժողովուրդի համար։

Ճիշդ է որ մեր վանքերը եղած են նաեւ ծուլարան եւ անդաստան չարաշահութեան, տգիտութեան, անհոգութեան։

Որքա՛ն գանձեր փճացած են անտիրութեամբ կամ գողցուած եւ ծախուած են միջազգային շուկաներու վրայ։

Եւ վերջապէս, ինչ որ կարելի եղած էր փրկել դարերու ընթացքին, դարձաւ ճարակ՝ 1915-ի Արհաւիրքին։

Աւելի քան մէկ միլիոն ժողովուրդի անճիտման հետ, աւարի կամ կրակի տըրուեցան անոր մշակոյթին գանձերն ալ, սանձարձակ բարբարոսներու չարախինդ քրքիջներուն մէջ։

Իսկ այժմ «յաղթական» թշնամին կը փորձէ խլացնել ու թրքացնել մեր երգերն ու հէքեաթներն անգամ, վիճելի դարձնելով անոնց հեղինակներուն ինքնութիւնը։

Կը բաւէ յիշել միայն Կոմիտասի պարագան՝ գրագիտուհի Խալիտէ Էտիպի ցնդաբանութեամբ, ըմբռնելու համար սարքուած կեղծիքը։

Արդ, ինչ որ կարելի եղած է փրկել արեւմտեան Հայաստանէն, իբրեւ վանք եւ գանձարան, այժմ կը գտնուի արտասահման։

Ամէնքն ալ ունին բաղդատաբար տանելի վիճակ՝ ապահովութեան տեսակէտով. Կը ներկայացնեն ամէն յարմարութիւն՝ պրպտելու, տքնելու, արտադրելու։

Առաջին երկուքը՝ Վենետիկի եւ Վիէննայի մայրավանքերը, կը վայելեն շարք մը առաւելութիւններ՝ իրենց հնութեամբ եւ ճոխութեամբ։

Երկուքն ալ ունին անփոխարինելի վաստակ մը՝ իբրեւ մշակուած կամ հում նիւթ։ Բոլորն ալ արդիւնք՝ տաժանակիր աշխատանքի, ուսումնասիրութեան եւ յարատեւութեան։

Միւս երկուքէն Երուսաղէմի վանքն է միայն հին, իսկ Անթիլիասը՝ բոլորովին նոր։

Առաջինը ունի թանկագին ձեռագրատուն մը եւ մատենադարան մը, որ հետզհետէ կը ճոխանայ, յատկապէս շինուած շէնքի մը մէջ։ Միւսը դեռ նոր կը կազմակերպուի, ամէն բան ծայրէն սկըսելով։

Չորս վանքերն ալ ունին իրենց պարբերական հրատարակութիւնները, — Բազմավէպ *(Վենետիկ),* Հանդէս Ամսօրեայ *(Վիէննա),* Սիոն *(Երուսաղէմ) եւ* Հասկ *(Անթիլիաս)։*

Անուանապէս չորսն ալ ամսաթերթ են, բայց կը հրատարակուին շատ անկանոն։ Ընդհանրապէս քանի մը թիւ միացնելով։

Նիւթական անձկութի՞ւն թէ աշխատանքի թուլացում։

Չորսն ալ ունին իրենց յատուկ հրատարակութիւններ, պատմական, բանասիրական, գրական։

Ինչո՞ւ դրի առած այս հարեւանցի տեղեկութիւնները։

15 Յունուար 1956

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱԿ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԻՐՄԷ

ԼՈՅՍԸ ԳՐՈՒԱՆԻ ՏԱԿ

Անցեալ Կիրակի կարգ մը հարեւանցի տեղեկութիւններ հաղորդեցինք չորս վանքերու մասին, — Վենետիկի, Վիեննայի, Երուսաղէմի եւ Անթիլիասի։ (Զենք անտեսեր Նոր Ջուղայի վանքը)։

Ուզեցինք հաստատել թէ չորսն ալ կը պարունակեն անգին հարստութիւններ՝ հայկական մշակոյթին համար։

Արդարեւ, առաջին երեքը ունին բացառիկ արժէք, իբրեւ գանձարան հում նիւթերու, ձեռագիրներու, գիրքերու եւ թերթերու։

Մխիթարեանները խորապէս գնահատելի աշխատանքներ կատարեցին, Միաբանութեան հաստատումէն անմիջապէս վերջ։ Եւ յաջորդաբար լոյս տեսան պատկառելի հատորներ։

Կարելի է ամբողջ Մատենադարան մը լեցնել անոնց հրատարակութիւններով, — պատմական, բանասիրական, գրական, բանաստեղծական եւ թարգմանածոյ։

Կրնաք տարբեր տեսակէտներ ունենալ այդ ուսումնասիրութեանց եւ ստեղծագործութեանց արժէքի մասին։ Բայց պիտի չկրնաք ժխտել թէ այդ հրատարակութիւնները կը կազմեն թանկագին գանձարան մը, իբրեւ աղբիւր եւ պաշար։ Իբրեւ ուղեցոյց մատենագրական վերլուծումներու։

Իսկ այդ բոլորը արդիւնք են անքնաջան պրպտումներու եւ յարատեւ, տաժանալից աշխատանքի,

Միաբաններէն շատերուն աչքերը խաւարած են փոշեթաթախ ձեռագիրներու եւ յիշատակարաններու դեղնած, պատռած էջերուն վրայ։

Ուրիշներ պեղած ու պեղած են անընդհատ, հանգոյց մը աւելի քակելու, առեղծուած մը աւելի լուսաբանելու համար։

Միայն ձեռագիրներու, գիրքերու եւ թերթերու հաւաքումը, դասաւորումն ու օգտագործումը հերոսական աշխատանք մը կ'ենթադրէ։ Մանաւանդ երբ նկատի առնենք անցեալ ժամանակները, իրենց արկածալի ելեւէջներով եւ նիւթական տագնապներով։

Արդ, երեք վանքերն ալ այժմ կը գտնուին բաղդատաբար տանելի կացութեան մը մէջ։ Կը վայելեն ընդհանուր համակրանք, որ շօշափելի աջակցութեան կը վերածուի պարբերաբար։

Չորրորդը, Անթիլիասի մենաստանը դեռ նոր լրացուց իր 25—ամեակը, եւ կը ջանայ ապահովել նոյնքան ամուր հիմեր, իբրեւ ժառանգորդը Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան։

Այս քանի մը տեղեկութիւններն ալ գրի առինք իբրեւ լրացում, քննելու համար հետեւեալ հարցը. —

Այսօր ալ, իրենց կոչումին համապատասխան աշխատանքներ կը կատարե՞ն չորս վանքերը, անշուշտ իւրաքանչիւրը համաձայն իր կարողութեան,

Մէկդի դնելով կղերական եւ կրթական գործունէութիւնը, չորս վանքերը ո՞րքան կը ծառայեն Հայկական Մշակոյթին, անոր զարգացման եւ արդիացման։

Աւելի «մանրենք» հարցումը, —

Չորս վանքերը ունի՞ն կամ կը փորձե՞ն հասցնել նոր սերունդ մը, որ ցոյց տայ քննական ոգի, ընդունակութիւն եւ կամք պրպտելու, վերլուծելու, տեւական գործեր մէջտեղ հանելու։

Չորսին ալ միայն ձեռագիրները անսպառ ոսկեհանք մը կը կազմեն։

Եթէ չենք սխալիր, մասնաւորապէս Վենետիկի եւ Երուսաղէմի մէջ անոնց լո՛յսը գրուանի տակ է մնացած այժմ, զանազան պատճառներով։

Անոնց հրատարակած թերթերուն մէջ ընդհանրապէս տժգոյն է քննական — գիտական բաժինը։ Մակերեսային են ուսումնասիրական պրպտումները։

Անգամ մը եւս պիտի անդրադառնանք։

22 Յունուար 1956

ՕԳՏԱԳՈՐԾԵԼ ԳԱՆՁԵՐԸ

Մեր մատնանշած չորս — հինգ վանքերը եթէ իսկապէս պիտի ծառայեն մշակոյթի զարգացման, տարրական պայման է որ դառնան կենդանի վառարան ուսումնասիրութեան եւ արտադրութեան։

Ինչպէս դիտել կուտայինք վերջին անգամ, անոնց միայն ձեռագիրները անսպառ ոսկեհանք մը կը կազմեն։

Ի՞նչ օգուտ այդ անշարժ հարստութենէն, եթէ պրպտումներ եւ պեղումներ պիտի չկատարուին։ Եթէ նոր դէմքեր մէջտեղ պիտի չելլեն մէկ սերունդէն միւսը, լեզու տալու համար դեղնած թուղթերուն։

Բանասիրութիւնը եւ պատմութիւնն ալ մշտանորոգ վերլուծում, պրպտում եւ մշակում կը պահանջեն, ինչպէս մշակոյթի միւս ճիւղերը։

Որքան կրցած ենք հետեւիլ, Վիէննայի Մխիթարեանները մնացած են հաւատարիմ՝ իրենց աւանդութեան։ Իրենց ամսագիրը, «Հանդէս Ամսօրեայ», հաւաքածոյ մըն է մատենագրական — բանասիրական ուսումնասիրութեանց, երբեմն չափազանց մասնագիտական։

Իրենց «Ազգ. Մատենադարան»ը կը կազմէ գանձարան մը տեւական գործերու, աւելի կամ նուազ հասուն մշակումով։

Այդ աշխատանքն ալ կրնայ կանգ առնել, եթէ նոր ուժեր պատրաստած չեն, յաջորդելու համար Տաշեաններու եւ Ակինեաններու,

Պատահած է որ այս ուղղութեամբ հարցումներ ուղղենք Վենետիկի Միաբանութեան։

Պատասխան. — Վարդապետները ընդհանրապէս կլանուած են վանքին վարչական — ներքին հոգերով։ Շատերն ալ կը նախընտրեն աշխատիլ վանքէն դուրս, նուիրուելով կրթական — դպրոցական գործունէութեան։

Ըսել կ'ուզեն թէ տրամադրելի ուժեր չեն մնար Մատենադարանին եւ ձեռագրատան մէջ, հակելու, պրպտելու եւ որքնաջան, տեւական աշխատանքներ կատարելու համար։

Այնպէս որ իրենց ամսագիրն ալ, Բազմավէպ, դարձած է գրական թերթ։

Ի՞նչ պատկեր կը ներկայացնէ Երուսաղէմի վանքը, այս տեսակէտով։

Իրողութիւն է որ վանքը ծանր տագնապներու մատնուած է թէ՛ Երկրորդ աշխարհամարտին եւ թէ՛ մանաւանդ Պաղեստինի պատերազմին հետեւանքով (1948)։ Աւելի ծանր քան միւս վանքերը։

Մենաստանին ապահովութեան եւ մատակարարման հոգը տեսակ մը խնամատարութեան վերածած է Միաբանութիւնը։

Երեւի այս է պատճառը որ իրենց ամսագիրն ալ, «Սիոն» կը մնայ տժգոյն եւ տհաս, իբրեւ բանասիրական պարբերաթերթ։

Կը մնայ գիտնալ թէ գոնէ երիտասարդ Միաբաններուն մէջ կա՞ն ընդունակ տարրեր, օգտագործելու համար այնքան ճոխ ձեռագրատունը։

Իսկ Անթիլիասի մէջ ամէն ինչ ի լինելութեան է, իբրեւ նոր հաստատութիւն։

Մնաց որ, դպրեվանքն ալ աւելի շատ կը ձգտի հոգեւոր հովիւներ արտադրելու, վարդապետ կամ քահանայ ճարելու, Միջին — Արեւելքէն մինչեւ Ամերիկա։

Այդ պատճառով ալ, իր ամսագիրը, Հասկ, աւելի շատ խոստում է։

Միջանկեալ ըսենք թէ չորս վանքերուն ամսագիրներն ալ շատ անկանոն կը հրատարակուին։

Հաւատա՞նք թէ վերագնահատման փորձ մը պիտի կատարեն վերոյիշեալ Միաբանութիւնները, որպէսզի մենաստանները չդառնան հասարակ ճգնարան կամ ծուլարան։

29 Յունուար 1956

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ, ՆՈՐ, ՆՈՐ

Ի՞նչ մեղքս պահեմ, երբեմ նկը խանդավառուիմ, երբեմն ալ կը սրտմտիմ, երբ կ'իմանամ նոր գիւղերու եւ աւաններու շինութիւնը խորհրդային Հայաստանի մէջ՝ Թուրքիոյ ձեռքը մնացած քաղաքներու անունով։

Տարիներ առաջ, հիմնուեցան Նոր Ակարկիր, Նոր Բիւթանիա, Նոր Մալաթիա, Նոր Խարբերդ, Նոր Սեբաստիա եւայլն։

Այն շրջաններն ու քաղաքները որոնց յիշատակը պահել կ'ուզենք, պատճէն մը կառուցանելով խորհրդային Հայաստանի մէջ։

Ի վերջոյ, Երեւանի քոլորտիքը պիտի ամփոփենք ամբողջ արեւմտեան Հայաստանն ու Կիլիկիան, իբրեւ հասարակ արուարձաններ։

Այն ատեն, ինչո՞ւ չէք փորձեր լեռ մըն ալ բարձրացնել Սեւանի ափը, իբրեւ Նոր Արարատ։ Եւ կամ, օրինակը վարակիչ դառնալով, ուրիշ հայրենասիրական եւ վերաշինաց միութիւններ ալ սկսան խլրտիլ, յաւերժացնելու համար իրենց երբեմնի ծննդավայրին յիշատակը։

Եւ ահա ձեռնարկներ կամ առաջարկներ՝ հիմնելու Նոր Եդեսիա, Նոր Մարաշ, Նոր Հաճըն, Նոր Զէյթուն, Նոր Այնթապ։ Մինչեւ անգամ ... Նոր Կիլիկիա։

Անշուշտ օր մըն ալ պիտի ծրագրեն Նոր Տրապզոն, Նոր Կարին, Նոր Վան, Նոր Տարօն, Նոր Սասուն։

Կարելի՞ բան է որ որեւէ Հայրենակցական եւ Վերաշինաց եա մնայ ուրիշէ մը։

Ես կը բողոքեմ այս համաճարակին դէմ, գիտնալով հանդերձ որ «Հայաստանասէր»ներու աչքերը նորէն պիտի շլմորին։

Ուրեմն ամէն բան վերջացա՞ծ է։

Այլեւս յոյս չունի՞նք վերստանալու — գոնէ մասամբ — Արաքսը յորդած ատեն, գետակ մը կազմել, իբրեւ Նոր Եփրատ։

Վ Ա Հ Է

31 — 7 — 1948

ԱՀԱ ՁԵԶԻ ՔԱՐՈԶ

Երուսաղէմի երիտասարդ վարդապետները ո՛ւր որ երթան, բան գործ կ'ընեն Եկեղեցասէր Տիկնանց կամ երիտասարդաց Միութիւններ կազմել, զարկ տալու համար Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ պայծառութեան,

Անշուշտ կ'ուզեն այդ ճամբով ծառայել ազգապահպանման ինչպէս կը յայտարարեն բարձրաձայն քարոզներով եւ յօդուածներով։

Չեմ գիտեր թէ քիչ մը կորկոտ ալ կը դնե՞ն իրենց քարոզներուն մէջ, իբրեւ արդիական կրթութիւն ստացած կղերականներ։

Մանաւանդ որ, շատերը անգլերէն ալ գիտեն, հետեւած ըլլալով անգլեւաքսոն աստուածաբանութեան։

«Կոչնակ» 1955 Դեկտեմբեր 10—ի թիւէն կ'իմանամ թէ վերջերս Լոս — Անճըլըս այցելեր է Երուսաղէմի նուիրակ, Կիւրեղ Վարդապետ Գաբիկեան, «Վեհ պարտականութիւնով մը»։

Այս առթիւ քաջալերական խօսքեր ուղղելով Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան հետեւեալ «Ցուցիչ» դրուագը պատմեր է Եղիա Աղտուպեցի Կաթողիկոսի մօր կեանքէն. —

«Եղիա Աղտուպեցի կաթողիկոսի մայրը մուրացկան մըն էր, նուիրուած եկեղեցւոյ։

«Ամէն օր, անիկա կաթողիկոսարանի դրան առջեւ, կծկուած եւ թեւերն ալ տարածած՝ կը մուրար արտասուաթոր աչքերով. անոր այդ սրտաճմլիկ ընթացքը կաթողիկոսարանի ներսի կողմը բնակող սրբազան Հայրապետներուն խաղաղութիւնը վրդովելու պատճառ կը հանդիսանար։

«Անոնք օր մը մուրացկան տիկինին կ'ըսեն որ՝ եթէ այլեւս հոն չմուրայ եւ լացն ու կոծը դադրեցնէ, կաթողիկոսարանը իր առօրեայ ապրուստը պիտի հայթայթէ յօժարակամ։

— Ոչ, չեմ ընդունիր, եւ լացս ու կոծս ալ չեմ դադրեցներ. այսպէս մուրալով է որ ես իմ հոգեհատորս կաթողիկոսական աթոռին վրայ պիտի նստեցնեմ», կ'ըսէ խեղճ մուրացիկը։

Եւ «գաղափարապաշտ, աստուածավախ ու եկեղեցասէր մայրիկը իր այդ տաժանելի կեանքը կը քաշկռտէ», մինչեւ որ «հմտութեամբ օժտուած որդին կաթողիկոսական գահը կը բարձրանայ»։

«Կոչնակ» չըսեր թէ Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութեան գաղափարապաշտ անդամուհիները հարցումներ ալ ուղղեցի՞ն այս հոգեշահ քարոզին իմաստը հասկնալու համար։

Եթէ չեմ սխալիր, Կիւրեղ Վարդապետ ըսել ուզած է թէ այնքան ալ ծանր չէ իրենց շալկած բեռը, բաղդատելով Աղտուպեցի Կաթողիկոսին մօրը մուրացկանութեան հետ։

Կարելի չէ՞ր աւելի խօսուն օրինակ մը առնել ժամանակակից կեանքէն։

Եւրոպա եւ Ամերիկա հաստատուած Եկեղեցասէր Տիկինները արքայութեան բանալին գտած պիտի ըլլային, եթէ իրենց զաւակները ոչ թէ վարդապետութեան կամ կաթողիկոսութեան պատրաստուէին, այլ գոնէ իրենց մայրենի լեզուն սորվէին...։

Վ Ա Հ Է

1956, Յունուար 24

«ԵՍ ԼՍԵՑԻ ՄԻ ԱՆՈՅՇ ՁԱՅՆ»...

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ընտրութեան առթիւ կարդացուած զեկուցման մէջ, գերագոյն հոգեւոր խորհուրդը եղբայրութեան կոչ մը կ'ուղղէր կաթոլիկ եւ բողոքական հայերուն,

Յիշելով թէ «կաթողիկոսական գահակալութեան առաջին տարիներուն ցաւ ի սիրտ պէտք է խոստովանիլ թէ Մայր Աթոռի եւ Վատիկանի յարաբերութեանց մէջ կը զգացուէր սառնութիւն, զեկուցումը կը յայտարարէր.

— «Մայր Աթոռի, Ամենայն Հայոց Հայրապետութեան եւ բովանդակ հայութեան մեծագոյն ու անխարդախ ուրախութիւններէն մէկը պիտի ըլլար, եթէ մեր օրերուն իրականանար հայ կաթոլիկ եւ հայ բողոքական եղբայրներու եւ զաւակներու աւելի սերտ փոխ յարաբերութիւնը Մայր Աթոռի հետ»։

Նոյն օրերուն կը հասնէր Բազմավէպի 1995 Օգոստոս — Հոկտեմբերի թիւը, ուր Վենետիկի Միաբանութեան անդամներէն Հ. Ն. Տէր — Ներսէսեան ջերմագին տողերով կ'ողջունէր նոր Կաթողիկոսին ընտրութիւնը։

Գրութեան խորագիրն էր «Վեհ. Տ. Տ. Վազգէն Ա. Պալճեան, Նորընտիր Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց» եւ կը սկսէր այսպէս.

— «Կռունկը այս աշնան ուրախ լուրեր կը բերէ մեր աշխարհէն, մինչ կը լսուին աւետաւոր ղօղանջները էջմիածնի զանգակներուն՝ ոգեւորելով Հայ Սփիւռքի վայրավատին բեկորները։ Ցնծութեան յորձանքը ալիք ալիք կը ծաւալի Արարատի ծիր գմբէթէն, որ ինչպէս անհաս փառքի պերճանք՝ յաւերժօրէն կը հմայէ ու կ'առինքնէ՝ համայն հայութիւնը»։

Յօդուածագիրը յետոյ ջերմապէս շնորհաւորելով ընտրութիւնը եւ խնդակցելով «բովանդակ հայ ժողովուրդին հետ, կրօնական եւ եկեղեցական նոր վերելքի մը համար», կարգ մը կենսագրական տեղեկութիւններ կը հաղորդէ նորընտիր Կաթողիկոսին մասին, որուն աշակերտն է եղած Պուքրէշի մէջ, «շուրջ երկու տարի»։

Հայր Ներսէս նշանակալից կէտ մը համարելով նորընտիր Կաթողիկոսին «արտասահմանեան ծագումը», կը յիշէ անոր մէկ խորհրդածութիւնը «Մուսա լերան Հայերը» գրքին մէջ, գաղթահայ տխպարի մասին, եւ կ'եզրակացնէ.

— «Թող գաղթահայ ծաղիկն ըլլայ ան, որ ահա կը բացուի Արարատի լանջին թող ըլլայ նաեւ խորհրդանիշը ազգային սերտ միութեան, Սփիւռքի եւ Հայրենիքի»։

Երանի թէ աւելի յաճախ լսէինք այսպիսի ձայներ, երկու կողմէն ալ...

Վ Ա Հ Է

Մեր երգը պիտի ըլլայ միշտ, «առաւօտ լուսոյ»։ Բոլոր ճակատներու վրայ։ Բոլոր ցամաքներուն վրայ։ Ծովուն դիմաց թէ լերան ստորոտը։

Որքան խուսափի «արեգակն արդար», այնքան պիտի դառնանք ժիր։ Ըմբոստ եւ տոկուն։

1956 Յունուար 1

Ամէն նոր փոր որ կը բացուի, կոչ մըն է, ճիգ մը աւելի փորձելու, յանձնառութիւն մը աւելի ստանձնելու, որպէսզի կտրուած ճամբան աւելի զարգանայ եւ ամրանայ, մէկ սերունդէն միւսը։

1956

Շ.

(Ծար. Ա. էջէն)

Թիւնը աւելի ծանրանալ 1997 — 1998-ին եւ իշխանութեան ցոյց տուած պատճառները կրնան աւելի համոզիչ չըլլալ, քան՝ ընդդիմութեան տուածները: Դիտերու կարծիքով, քաղաքական ազատ խօսքի ու մամուլի ազատութեան միակ տարի մը կը բաւէ ընդդիմութեան որ կացութիւնը իրեն նպաստաւոր հունի մէջ դնէ: Վերջապէս, արգելքներն ու սահմանափակումներն ալ սահման ունին: Արդէն ընկերային խաւը սկսած է դժգոհութիւն յայտնել: Այդ դժգոհութիւնը կրնայ վըտանգաւոր ըլլալ, եթէ բանուորներն ու ժողովրդական զանգուածներ միանան անոր: Համալսարանի դասախօսներուն եւ Ալժերական օդային գիծերու օդաչուներուն գործադուլը առաջին նախանշաններ կը նկատուին: Անոնք մեծ քաջութեան մըն ալ ապացոյցը տուած կը նկատուին, քանի որ յաջողեցան իրենց իրաւունքներուն հանդէպ յարգանք պահանջել, հակառակ գործադրկութեան սպառնալիքներու: Անոնց պահանջները արդար մտահոգութիւն կը պատճառեն, որովհետեւ հակառակ երեւութական հանդարտութեան, ընկերաքաղաքական կացութիւնը կրնայ ամէն վայրկեան պայթիլ: Այս վարկածով, իշխանութիւնը երկար ատեն պիտի չկրնայ ընդդիմանալ «իսկական ընդդիմութեան» որ կը ջանայ կազմակերպել եւ չահագործել ընդհանուր դժգոհութիւնը: Եւ պէտք է ըսել որ ամէնօրեայ մահափորձերով չէշտուած անապահովութեան կլիման մեծապէս կ'օգնէ անոր:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՐԻՍ ՓԱՓՈՆ, 86 տարեկան, տարուայ վերջ պիտի դատուի 1942-էն 1944 իր գործունէութեան համար, որպէս ընդհ. քարտուղար Ժիրոնտ Նահանգի Վիշիի կառավարութեան շրջանին, Ամբաստանուած է «մարդկութեան դէմ ոճիրի մեղսակցութեան համար»: Ստորագրած է հրամանագիրներ 1560 Հրեաներու տեղահանութեան համար դէպի արգելափակման կայաններ: Դատը, թէեւ, աննախընթաց կը նկատուի իր տեսակին մէջ, ըստ իր փաստաբաններուն, քանի ոչ մէկ վկայ կայ այլեւս: Ինք, զեկոյցով մը տարօրինակ կը գտնէ Պորտոյի ամբաստանութեան ատեանին որոշումը որ հիմնուած կը նկատէ խեղաթիւրուած դէպքերու վըրայ եւ որ ալ աւելի ծանրակշիռ կը դարձընէ «այս գայթակղեցուցիչ դատին քաղաքական նկարագիրը»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ջարդերը կը շարունակուին նոյն թափով, մինչ նախագահ Զերուալ կը յայտարարէր ի վերջոյ, թէ ելոյթ պիտի ունենար Յունուար 24-ին: Նախորդ օրը, կրկին, արիւնալի եղած էր: Նախ Պուֆարիքի շրջանը, ուր ռումբերու պայթումէն 8 մեռեալ կար եւ 40 վիրաւոր: Աւելի ուշ, Ալժէէն 25 քիլոմեթր հարաւ՝ Հաուշ Պենրամտաղ կոչուած վայրը վայրագութեամբ մորթուած են 22 հոգի եւ ութ ուրիշներ ալ վիրաւորուած: Միւս կողմէ, ընկերվարական ուժերու ճակատին պետը, Հոռմ տուած մամուլի իր ասուլիսին ընթացքին կոչ ըրած է Գլինթընի որ միջնորդ մը նշանակէ վերջ տալու համար Ալժերիոյ այս կացութեան: Միացեալ — Նահանգներու նախագահը մերժած է:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ԳԼԵՐՄՈՆ — ՖԵՐԱՆ. — Տէր եւ Տիկին Միշէլ Սոնեի իրենց ծնողաց Զաքար եւ Մարի Զաքարեանի յիշատակին 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

Գոհարիկ Գէորգեան 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին «Մամիկին» Մարիամ Գաւունեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

ՓԱՐԻԶ

Երկուշաբթի, 27 Յունուար

— Ժամը 9·30-էն 14, Վեհափառը կ'այցելէ Առնուվիլ-լէ-Կոնէսի Քաղաքապետարանը, Վարդայ Ս. Խաչ Եկեղեցին, Կոնէսի Հանգստեան Տունը, ինչպէս նաեւ Րէնսիի Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանը:

— Ժամը 17-էն 18·30, Վեհափառը կ'ընդունուի Յունաց Մեթրոփոլիտին՝ Ժէրէմիի կողմէ, Յունաց Մայր Տաճարին մէջ, 7, rue Georges Bizet, 75016 Paris:

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔԻՆ ՀԵՏ

— Ժամը 20·30-ին, հանդիպում Հայ Համայնքին հետ, Salle Gaveau, 45, rue La Boëtie, 75008 Paris.

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ
(28 Յունուար — 1 Փետրուար)

ՆԻՍ

Երեքշաբթի, 28 Յունուար

Հայրապետը Նիսի մէջ:

Չորեքշաբթի, 29 Յունուար

— Ժամը 10-ին մեկնում Սէն Ռափայէլ,
— Ժամը 11-ին այցելութիւն Հայոց Հանգստեան Տուն,
— Ժամը 12-ին մեկնում դէպի Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա-Սիոթա):

ՄԱՐՍԷՅԼ

Չորեքշաբթի, 29 Յունուար

Կէսօրէն ետք Գարեգին Ա. կը ժամանէ Մարսէյլ:

— Ժամը 16·30-ին «Հրաշափառ»ով մուտք Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի. —

— Բարի գալստեան խօսք,
— Օրհնութեան խօսք Հայոց Հայրապետի,
— Աջհամբոյր,
— Պաշտօնական անձանց և Հոգեւորականաց դասու ներկայացում,

— Ժամը 20-ին էքիւմէնիք հանդիպում եւ ընթրիք:

Հինգշաբթի, 30 Յունուար

— Ժամը 9·30-ին Այց Համազգային Դպրոց եւ նոր ուսումնական կեդրոնին հիմնաքարի օրհնութիւն,
— Ժամը 10·30-ին Այց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի (Պոմոն),
— Ժամը 11·30-ին Ընդունելութիւն Նահանգապետարան,
— Ժամը 13-ին Ճաշ Թեմական Խորհուրդի կամ կազմակերպիչ յանձնախումբի հետ,
— Ժամը 14·30-ին Այց Ս. Աստուածածին եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ),
— Ժամը 15·30-ին Այց Ս. Գէորգ եկեղեցի (Սէն Լու),
— Ժամը 17-ին Այց Հայ Մշակոյթի Տուն,
— Ժամը 18-ին Այց Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Տուն,
— Ժամը 19-ին Այց Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոն,
— Ժամը 20·30-ին Համաժողովրդային ճաշ ի պատիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին:

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝ 04 91 77 84 70 մինչեւ 27 Յունուար:

Ուրբաթ, 31 Յունուար

— Ժամը 8·45-ին Այց Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցի (Սէն Ժէրոմ),
— Ժամը 10-ին Ընդունելութիւն Մարսէյլի Քաղաքապետարանը,
— Ժամը 11·30-ին Պահ մը կանգ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դիմաց,
— Ժամը 11·45-ին Այց Ս. Թադէոս-Բարթուղիմէոս եկեղեցի (Սէն Թ'Անթուան),
— Ժամը 12·30-ին Այց Ս. Յակոբ եկեղցի (Պուլվար Օտտօ),
— Ժամը 13·30-ին Ճաշ Հոգեւորականաց դասու մասնակցութեամբ,
— Ժամը 15-ին Հանդիպում Թղթակիցներու հետ,
— Ժամը 16-ին Վեհափառը կ'ընդունի միութիւններն ու անձնաւորութիւնները,
— Ժամը 17-ին Այցելութիւն Ընդհանուր Խորհուրդ
— Ժամը 18·30-ին Այց Սէն Վիկտոր եկեղեցի, ընդունելութիւն եւ ընթրիքի հիւրասիրութիւն Մարսէյլի Արք. Գերպ. Փանաֆիէօի կողմէ,
— Ժամը 20·30-ին Համազգութային հանդիպում հայ համայնքի եւ երիտասարդաց հետ, Palais des Congrès: Մուտքը ազատ է:

Շաբաթ, 1 Փետրուար

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

— Ժամը 8-ին Սկիզբ Ժամերգութեանց,
— Ժամը 9·30-ին Պատարագ,
— Ժամը 12·30-ին Ճաշ,
— Ժամը 13·15-ին Հրաժեշտի աղօթք,
— Մեկնում դէպի Մարինեան օդակայանը:

ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense et le Développement de la Langue Arménienne
organise

Cours accéléré d'arménien, 1er niveau pour non-arménophones

Nouvelle session de l'enseignement par la méthode audiovisuelle
22 FEVRIER — 21 JUIN 1997 : *STAGE DE 50 HEURES*
le Samedi matin de 9h30 à 12h30
Eglise Arménienne St. Jean-Baptiste — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Ces cours s'adressent aux non-arménophones, enfants à partir de 8 ans et adultes, voulant apprendre rapidement à PARLER, LIRE et ECRIRE l'arménien, dans la limite de 600 mots. L'enseignement est assuré par Mme Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN, auteur du *Manuel d'Arménien Occidental pour les Non-Arménophones.*

Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours (soit 12 F. de l'heure).

Cours accéléré d'arménien, 2ème niveau

par professeurs qualifiés :
a) 24 FEVRIER - 30 JUIN 1997 — le Lundi de 19h à 20h30;
b) 22 FEVRIER - 21 JUIN 1997 — le Samedi de 12h30 à 14h.

Ces cours sont destinés aux élèves ayant déjà des notions d'arménien oral et écrit et voulant améliorer leur connaissance.

Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours.

RENSEIGNEMENTS, INSCRIPTIONS : 01 47 50 97 51 (après 18 heures).

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 28
MARDI
28 JANVIER
1997

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.036 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.036

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Փարիզ ժամանումին յաջորդ առաւօտը, Յունուար 24-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը մամուլի ասուլիս մը տուաւ ֆրանսական եւ հայկական լրատուամիջոցներու ներկայացուցիչներուն, Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Ն. Փրէնկեան սրահը։ Անոնց հետ ազգայիններէ ու հայ կրօնաւորներէ բաղկացած էր լսարանը որ յոտնկայս դիմաւորեց Գարեգին Ա.ի մուտքը։ Իրեն կ՚ընկերանային Փարիզի առաջնորդ Գիւտ Արք., Հայաստանի դեսպան Վ. Չիթէչեան, կղերականներու խումբ մը եւ մամուլի կցորդ Գրիգոր Մակարեան։

Այս վերջինը արտասանեց բացման խօսքը, դիմելով մօտ հարիւրեակ մը ներկաներու։ Ապա ֆրանսերէնով խօսք առաւ Գարեգին Ա., ըսելու համար որ եկած է ճանչնալու իր ժողովուրդը, կարելի եղածին չափ լայն միասնութիւն ունենալ անոր հետ։ Նաեւ կը փափաքէր հանդիպիլ կրօնական ու պետական դէմքերու։ Ան կարեւորութեամբ շեշտեց թէ Հայաստանը պէտք չէ նկատել միայն պատմութեան մասնիկ մը։ Ճիշդ է որ միշտ կը յիշուի Հայաստանեայց Եկեղեցիին 1700-ամեայ ըլլալու պարագան, բայց ան նաեւ ապրող եկեղեցի է եւ 70 տարուան անկրօնութեան շրջանէ մը ետք այսօր կ՚ապրի նոր ժամանակ մը։ Այս նոր ժամանակը ան կոչեց վերածնունդի շրջան։

Մօտ երկու տարուան կաթողիկոսութեան ընթացքին, Գարեգին Ա. երեք նպատակ դրած էր իր առջեւ. առաջինը Հայաստանի նորովի դարձը իր հայրերու հաւատքին, երկրորդը էքիւմէնիք յարաբերութիւններու մշակումը, եւ վերջապէս, դարաւոր եկեղեցիները վերանորոգելու, նորեր կառուցելու գործը։ Այս մասին ան ըսաւ թէ Երեւանի մէջ ծրագրուած է 1700 հոգինոց Մայր տաճարի մը շինութիւնը։

Հակիրճ այս ելոյթէն ետք հարցում ուղղելու հրաւիրուեցան ներկայ լրագրողները։ Ֆրանսական լրատուիլներու ներկայացուցիչները առաւելապէս հետաքրքրուած էին էքիւմէնիք քայլերով, այս ոլորտին մէջ Գարեգին Ա.ի հանդիպումներով. իսկ հայկական լրատուիլները ամէնէն շահագրգռողը Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ ներքին հարցերը, հայութեան երկու հատուածներուն վերաբերող պարագաներն էին։

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը երկար բացատրութիւններ տուաւ Պապին հետ հանդիպումին, անոր հետ ստորագրուած Յայտարարութեան մասին։ Շեշտեց թէ ան քրիստոսաբանական բնոյթ չունի. արդէն, քաղկեդոնական եւ ոչ-քաղկեդոնական եկեղեցիներու միջեւ տարբերութիւն չկար Քրիստոսի անձին ու հաւատքին նկատմամբ։ Այսուհանդերձ, յաճախ կը շփոթուէին «միութիւն» եւ «միակերպութիւն» հասկացութիւնները։ Նըպատակը առաջինն էր ու արդէն գանազանութիւնը միշտ ալ գոյութիւն ունեցած էր քրիստոնէութեան մէջ։ Վտանգը գանազանութիւնը բաժանումի վերածելուն մէջ կը կայանար։

Իսլամական կրօնքի տէր դրացիներով շրջապատի մը մէջ քրիստոնեայ ժողովուրդի մը կրօնական իշխանութիւնը ղեկավարելու դժուարութեան մասին հարցումի մը պատասխանելով Գարեգին Ա. ըսաւ թէ Հայաստանեայց Եկեղեցին է. դարէն ի վեր միշտ նոյն վիճակին մէջ գտնուած է. իսկ ներկայի մեծագոյն ազդակը կը կազմէին նոր կոչումները եւ յատկապէս 70 տարի իրմէ հեռու պահուած իր հաւատքը ճանչնալու ժողովուրդին ծարաւը։ Խորհրդային շրջանին Հայաստան միակ ճեմարան մը ունէր, այսօր՝ երեք։ Անոնց ուսուցումը առաւելապէս կրօնագիտական հիմեր ունէր, մինչդեռ խորհրդային շրջանին որպէս այդ կը տրուէր առաւելապէս հայագիտութիւն։

Ներհայկական խնդիրներու առնչուած հարցումները վերաբերեցան 1700-ամեակի նշումներուն նիւթական երեսակին որ պերճանք կրնար նկատուիլ աւելի քան 1/3-ով թշուառութեան պայմաններու տէր ժողովուրդի մը ներկայութեան. ապա, Գարեգին Ա.ի այս այցելութեամբ թեմական կարգաւորումներու վարկածին, նախագահութեան թեկնածուներէն մէկուն հանրահաւաքին անոր մասնակցութեան երեւոյթին, աղանդներու վնասաբեր ներկայութեան Հայաստանի մէջ եւ եհովայականներու երեւանեան համագումարին եւ որպէս երկրին կրօնական իշխանութեան պետ, իր հակազդեցութեան այդ համագումարին հանդէպ։

Կաթողիկոսը ջանաց բացատրել թէ 1700-ամեակի նշումներուն տնտեսական բեռը ժողովուրդը պիտի չկրէր. ինչ կը վերաբերէր Մայր տաճարի շինութեան, անիկա պիտի ըլլար շնորհիւ համաժողովրդային մասնակցութեան եւ կարեւոր նուիրատուութիւններու. օրինակ, Ա. Մանուկեանի զաւակները խոստացած էին յարգել իրենց հօր յանձնառութիւնը։ Այդ գումարներով չէր որ արդէն ժողովուրդին տնտեսական վիճակը պիտի բարելաւուէր եւ յետոյ, այդ վիճակը արդէն աւելի լաւ էր երկու տարի առաջուան բաղդատմամբ։ Գարեգին Ա. դրեթէ անհրաժեշտութիւն նկատեց այդ տաճարը Երեւանի համար ուր ներկայ եկեղեցիներէն մեծագոյնը 200 հոգի կրնար պարփակել։

Թեմական կարգաւորումի մը մասին Կաթողիկոսը վերջնական եզրակացութեան չէր յանգած։ Կ՚ուզէր նախ ճանչնալ ֆրանսահայ գաղութին տրամադրութիւնները։

Պատասխանելով թեկնածուի մը ընտրական հանրահաւաքին իր մասնակցութեան մասին հարցումին, ան ժխտեց այդ պնդումը, ըսելով որ խնդրոյ առարկայ հանրահաւաքը կազմակերպուած էր անկախութեան հնգամեակին առիթով որուն ներկայ եղած էր ինք եւս, պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններու կարգին։

Ինչ կը վերաբերէր աղանդներու գործունէութեան, անիկա միայն Հայաստանի յատուկ հարց մը չէր. հոն, այսօր, բաղդատմամբ երկու տարի առաջուան, աւելի լաւ էր կացութիւնը։ Կաթողիկոսը հանդիպում ունեցած էր ոմանց ղեկավարներուն հետ ու ըսած որ Հայ ժողովուրդը դարձի բերելու ջանքը ապարդիւն էր, երբ այդ ժողովուրդը կը պատրաստուէր իր դարձին 1700-ամեակը նշել։ Հայ Եկեղեցին այդ պատուհասին դէմ հակազդած էր իր առաքելութեան թափը զօրացնելով։ Իսկ երկրին միակ մերժուած կրօնական կազմակերպութեան՝ եհովայականներու համագումարին մասին Կաթողիկոսը ըսաւ թէ անտեղեակ է եւ վերադարձին պիտի հետաքրքրուի։

Ասուլիսին առիթով կազմակերպիչ մարմինը պատրաստած էր յատուկ թղթածրարներ որոնք կը տրուէին մամուլի ներկայացուցիչներուն։

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԱԼՖՈՐՎԻԼ ԵՒ ԻՍԻ

Գարեգին Կաթողիկոսը, մամուլի ասուլիսէն ետք, Ուրբաթ օր կ՚ընդունուէր Պապական Նուիրակին մօտ, ապա, կէսօրէ ետք այցելութիւն մը կու տար Ֆըրանսայի Բողոքական Եկեղեցիներու Դաշնակցութեան կեդրոնը։

Շաբաթ օր, ինչպէս ընդհանրապէս Կաթողիկոսը շատ ծանրաբեռնուած յայտագիր մը ունէր, որ կը սկսէր առաւօտեան ժամը 10-ին Փարիզեան Շրջանի հայաշատ արուարձաններէն Ալֆորվիլով։ Ժամը 10-ին է որ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ՚ընդունուէր տեղւոյն քաղաքապետարանը, ուր զինք կ՚ողջունէր ծերակուտական-քաղաքապետը՝ Ռընէ Ռուքէ։ Ան բարի գալուստի իր խօսքին մէջ «բացառիկ դէպք մը» կ՚որակէր այս այցելութիւնը, շեշտելով Գարեգին Ա.ի անձին մէջ բանաստեղծը, երկխօսութեան մարդը եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէր որ ան զօրավիգ էր Աշտարակի մէջ Մէզոն տը Ֆրանսի մը ծրագրին։ «Փոքրիկ Հայաստան» մը կը նկատէր Ալֆորվիլը, ոգեկոչելով ստուար գաղութի մը ներկայութիւնը հինէն ի վեր։ Իր պատասխանին մէջ, Գարեգին Ա. անդրադառնալով Ռ. Ռուքէի որակումին, «մանրանկար Հայաստան» կը նկատէր Ալֆորվիլը ու կը խօսէր հայ ազգին մասին, յարութիւն առած ազգ մը որ այլեւս ջարդուած ազգ մը չէ եւ Հայաստանն ալ թանգարան մը չէ։

Կաթողիկոսը ծաղկեպսակ մը կը դնէր Նահատակաց յուշարձանին, յաջորդաբար կ՚այցելէր Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին եւ Ս. Մեսրոպ Կրթարանը նախքան ճաշի հիւրն ըլլալը Ալֆորվիլի քաղաքապետին։

Ժամը 15.30-ին է որ Գարեգին Կաթողիկոս կը ժամանէր Իսի եւ անմիջապէս կ՚ընդունուէր երեսփոխան-քաղաքապետ Անտրէ Սանթինիէն, որ շուրջ 20 վայրկեան առանձին տեսակցութիւն մը կ՚ունենար իրեն հետ, նախքան պաշտօնական ընդունելութիւնը, որուն կը մասնակցէին հայ ներկայացուցչական դէմքերէ զատ, ֆրանսացի անձնաւորութիւններ, ինչպէս Նանթէրի Արք.ը, նախկին նախարար՝ Ֆուրքատ եւլն. եւլն.։ Ողջոյնի իր խօսքին մէջ, Սանթինի յիշեց Պապին այցելութիւնը, իր ծանօթ սրամտութեամբ պատմեց անեկտոտ մըն ալ այդ առնչութեամբ, ապա քաղաքին ոսկէ մետալը նուիրեց Կաթողիկոսին։ Գարեգին Ա. հոս ալ անդրադառնալով Հայ ժողովուրդին վերածնունդին, շեշտեց թէ ան այլեւս ցեղասպանութեան ժողովուրդը չէ, ազատ ու անկախ է եւ ապագայի ռազմավարութիւն մը կը տանի։ Յիշեց Յովհ.-Պօղոս Բ.ի հետ անցուցած չորս օրերը։

Քաղաքապետարանի ընդունելութեան յապաղումը, հետեւանք Կաթողիկոսին եւ քաղաքապետին առանձին տեսակցութեան, պատճառ եղաւ որ օրուան ամբողջ յայտագրին ժամանակացոյցը խախտի եւ ամէն ինչ շարունակուի յապաղումով։ Այսպէս, Կաթողիկոսը ուշ ժամանեց Թարգմանչաց դպրոցը ուր զինք ողջունեց տօքթ. Վիգէն Կարապետեան, ինք ալ իր խօսքը ըսաւ աշակերտներուն և ներկաներուն ու օրհնէց ետք նորակառոյց դպրոցը, այցելեց Ս. Մարիամ Աստուածածին եկեղեցին ուր բազմութիւնը իրեն կը սպասէր. ուրիշ բազմութիւն մըն ալ կը սպասէր Աւետարանական եկեղեցին, ուր նաեւ պահ մը կեցաւ ու ժամը 18.15-ին է միայն 17-ի փոխարէն, որ ժամանեց Փալէ տէ Գոնկրէ, որ ծայրէ ծայր լեցուն էր, մանաւանդ աւելի քան 400 մանուկներով՝ միօրեայ դպրոցներէ (միայն Կապոյտ Խաչը հինգ օթոքարներով իր աշակերտները բերած էր)։

Հանդիսավարը՝ տօքթ. Վիգէն Կարապետեան բացման իր խօսքին մէջ շեշտեց գլխաւորաբար լեզուին կարեւորութիւնը Հայ մնալու համար եւ այդ առնչութեամբ կարեւորութիւնը՝ ամէնօրեայ դպրոցի։ Խօսք առաւ Անտրէ Սանթինի, անգամ մը եւս գնահատելով հայ գաղութին դերը շրջանին մէջ։ Իրեն յաջորդեց գեղարուեստական բաժին մը որուն անհրաժեշտութիւնը չտեսանք, բացի քիչ մը աւելի խճողելէ արդէն ծանրաբեռնուած յայտագիր մը։ Հոս, խնդրոյ առարկայ չէ մասնակցողներու տաղանդը, այլ անոնց մասնակցութեան աւելորդ բնոյթը, ներառեալ Դպրոցասէրի աշակերտներու երգչախումբը, քանի որ Կաթողիկոսը 48 ժամ ետք պիտի այցելէր վարժարանը։

Այս իսկ պատճառով, Կաթողիկոսը յապաղումով խօսք առաւ ու ոգեշունչ ելոյթով մը արտայայտուեցաւ երիտասարդներուն։ Ըսաւ թէ մարդ երկու անգամ կը ծնի, նախ երբ աշխարհ կու գայ, ապա, երբ գիտակից կը դառնայ թէ ինչո՞ւ կը ծնի եւ այն ատեն իր կեանքը կ՚իմաստաւորուի։ Ծանրանալով գիտութեան եւ մտքի զարգացման կարեւորութեան վրայ յիշեց հայ հին հոգեւորական մը, որ Փարիզ էր 1853-ին, երբ հայկական ոչ մէկ եկեղեցի կար տակաւին ու այն ատեն կը գրէր՝ մարդ առանց ուսման եւ դաստիարակութեան թէեւ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՋԵՐՈՒԱԼԻ ելոյթը խոր յուսախաբութիւն պատճառեց իր ժողովուրդին, քանի ոչ մէկ դրական բան ըսաւ, բացի իր վճռականութենէն «բնաջնջելու» իսլամական կեռիլլան եւ դատապարտելու օտար ուժերու կողմէ պատրաստուած դաւ մը։ Ալժերիոյ նախագահը ոչ մէկ տրամադրութիւն յայտնեց տիալոկի մը, կրկնելով իր համոզումը թէ բոլոր այդ դաւերը ձախողութեան պիտի մատնուին։ Յունուար 24-ին արտասանուած այս ճառէն ետք, յաջորդ օրն իսկ, ալժերական մամուլը կ՚արձանագրէր նոր ջարդերու, մէկը՝ Ալժէ, միւսը՝ Պերուագիա որոնց հետեւանքով 28 մեռեալ եւս կար, 250-ի բարձրացնելով Յունուար 10-էն ի վեր (Ռամազանի սկիզբը) մեռեալներու թիւը։

ԹԻՐԱՆԱՅԻ ՄԷՋ (Ալպանիա) շատ ծանր միջադէպեր պատահած են, որովհետեւ տասնեակ հազարաւորներ սնանկացած են կառավարութիւնը պատասխանատու նկատելով իրենց սնանկութեան։ Անոնք իրենց խնայողութիւնները վստահած էին վարկատու ընկերութիւններու, որոնք 35%-էն 100% տոկոս կը խոստանային ամսական «փիրամիտալ» կոչուած դրութեան մը ձեւով եւ որոնք ոչինչ տուած են։ Ցուցարարները կրակի տուած են շէնքեր, պատանդ բռնած եւ վիրաւորած Արտաքին նախարարը եւ 9 քաղաքներու մէջ տարածած ցոյցերը, 3 միլիոնի վրայ 303 հազար Ալպանացիներ իրենց խնայողութիւնները յանձնած էին այդ ընկերութիւններուն։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ ՄԷՋ ցոյցերը կը շարունակուին եւ բախումներու ալ տեղի տուած են շաբաթավերջին։ Սերպ վերածնունդի շարժումին պարագլուխը կ՚ըսէ թէ ժողովուրդին համբերութիւնը սահմաններ ունի եւ բարկութիւնը կրնայ պայթիլ։

ԱԼԷՆ ԺԻՒՓԷ, որ ընկերվարական եւ համայնավար պարագլուխներու հետ հիւրն էր ՔՐԻՖ-ի (Հրեայ Հիմնարկներու Ներկայացուցչական Կոմիտէին) յայտարարեց թէ Ֆրանսա պիտի հատուցանէ Հրեաներու կրած վնասները գրաւման հետեւանքով։ Յատուկ մարմին մը քննութիւն պիտի կատարէ այդ ուղղութեամբ։

ԸՆԿԵՐԱՅԻՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՏԻՐՈՒՀԻՆ ԵՒ ՄԱՐԶԻՆ ԾՈՎ ՀԱՐՑԵՐԸ

Քաղաքական մարզը ոչ միշտ ուշադրութեան արժանի զարգացումներուն մէջ, շատ յաճախ մէկդի կը մնայ ընկերայինը: Այսպէս է երբ նոյնիսկ գիտենք թէ երկրորդը շատ աւելի ծանր տանելի իրականութիւններով խճողուած է: Շատ աւելի մեծ զանգուածներ կը բերէ ուշադրութեան: Նաեւ թերեւս սխալ չէ ըսել որ շատ աւելի մեծ ջանք, համբերութիւն, հեռատեսութիւն ու յատկապէս նիւթական միջոցներ կը պահանջէ:

Երկրին ամէնէն փշոտ այս ոլորտը Ա. Սարգսեանի կառավարութեան մէջ տէր ունի իգական սեռի ներկայացուցիչ մը, որպէս վստահաբար ամէնէն տեղին նշանակում: Ան կը կոչուի Հրանոյշ Յակոբեան: «Հայաստանի Հանրապետութեան» մէջ Անահիտ Աղամեանի հարցազրոյցը անոր հետ, գործին նոր նոր սկսած նախարարուհիին անձին, հարցերուն, նպատակներուն տեղեկացնելէ զատ, կը պարզէ երկրին բազմախնդիր այս մարզը:

Որքան ալ շատ բան գրուած ու լսուած ըլլայ Հայաստանի ընկերային շատ անհարթ վիճակին մասին, առ նուազն հետաքրքրական է հարցազրոյցը, 3.5 միլիոնոց բնակչութեան մը ընկերային պայմաններուն մասին պարփակած տուեալներով: Մանաւանդ որ թիւերը շատ յաճախ չէ որ տեղ կ՚ունենան մեր տեղեկատուութիւններուն մէջ. սանկ, մօտաւոր, անորոշ տուեալներ, հաստատումներ կը բաւեն շատերու ընդհանուր գաղափար մը տալու եւ աւելին ալ չի փնտռուիր:

Այդպէս չէ Հ. Յակոբեանի պարագան: Ան կ՚ըսէ թէ 623 հազար թոշակառուներ, 42 հազար մէկ կամ երկու ծնողքէ զուրկ որբեր, աւելի քան 300 հազար գաղթականներ, 157 հազար գործազուրկներ, 13 հազար առաջին, եւ 65 հազար երկրորդ կարգի հաշմանդամներ կան երկրին մէջ եւ տակաւին՝ մօտ 7 հազար հաշմանդամ մանուկներ, աղէտի գօտիին տնակներուն մէջ ապրող 42 հազար ընտանիքներ, 19 հազար առանձին մայրեր: Այս բոլորը կը նշանակէ աւելի քան բնակչութեան կէսը:

Նախարարուհին ըսելէ ետք թէ այս կացութիւնը կառուցուածքի եւ քաղաքային փոփոխութիւններ կը պարտադրէ, ինչպէս նաեւ լայն համագործակցութիւն այլ նախարարութիւններու հետ, կը ծանրանայ սրբագրութեան կարօտ երեք մեծ խումբերու վրայ: Նախ պատասխանելով հարցումին, կը խօսի գաղթականներու բազմութեան մասին: Անոնք ունին բնակարանի, աշխատանքի, նաեւ լեզուական հարցեր: ՄԱԿ-ի օգնութենէն զատ, կառավարութեան օժանդակութեամբ մօտ հազար բնակարան տրուած է այս մարդէն անձերու: 42 հազար անօթեւան ընտանիքներու համեմատութեամբ մեծ բան չէ եղածը, եւ կան օրինական հարցեր ալ. անոնք կրնան Հայաստանի քաղաքացի դառնալ. կա՛ն այդպիսի պարագաներ: Բայց բուն հարցը կը մնայ բնակարանի վերաբերողը: Միայն Երեւանի մէջ 15 հազար գաղթականներ կ՚ապրին հանրակայաններու, պանդոկներու մէջ: Այս ուղղութեամբ ծրագրուած է բնակարաններ շինել Աշտարակ, Արարատ, Էջմիածին, Արմաւիր, Մասիս, ալ աւելի չծանրաբեռնելու համար արդէն գերյագեցած Երեւանը: Ատկէ զատ, կառավարութեան հետ համաձայնութիւն գոյացած է շրջանային պանդոկներ ոչ թէ սեփականաշնորհելու, այլ նորոգելու որպէս բնակելիք, գաղթականներու համար:

Յաջորդ խումբը գործազուրկներուն կը պատկանի: Այսօր, շուրջ 157 հազարի թիւ կը տրուի: Նախարարուհին անմիջապէս կ՚ըսէ թէ ատիկա իրական պատկերը չի տար: Եւ կայ տար հակառակն ալ: Շատեր գործ ունենալով, աշխատելով հանդերձ, գաղտնի կը պահեն այս պարագան, որպէսզի պարտաւոր չըլլան հարկ վճարելու:

«Կայ ոչ միայն թաքնուած գործազրկութիւն, այլեւ՝ թաքնուած աշխատանք» կ՚ըսէ Հ. Յակոբեան: Ամէնէն անպաշտպան խաւին – կիներ, երախաներ, հաշմանդամներ – հետ յատուկ հոգածութեան առարկայ կը նկատէ Սպիտակը եւ Գիւմրին:

Նախագահը ազբիւր ցոյց տալով, նախարարուհին կ՚ըսէ թէ շուրջ մէկ միլիոն հոգի աղքատութեան պայմաններու մէջ կը գտնուի: Մօտաւորապէս բնակչութեան մէկ – երրորդին հաւասար է այդ թիւը: Այդ զանգուածին ուղղուած աշխատանք կը կատարուի գլխաւորաբար «Փարոս» համակարգով որ 730 հազար ընտանիքի մասին տեղեկութիւն հաւաքած է: Այսուհանդերձ, անսխալ չի նկատուիր այդ աշխատանքին արդիւնքը: Կան գաղթականներ որոնք աղքատ չեն, եւայլն: Այս պատճառով որոշուած է օգնութեան ցուցակներէն հանել բոլոր անոնք որոնք վերջին երեք տարուան ընթացքին ինքնաշարժ, բնակարան եւ սեփական խանութի տէր եղած են, կամ միջազգային կազմակերպութեան մը մէջ կ՚աշխատին, եւայլն:

Օգնութեան ամէնէն աւելի կարօտ այս խումբերէն ետք Հ. Յակոբեան կը սեւեռի առանձին տարեցներու հարկաւոր խնամքներու, ծառայութիւններու, Դիմած են տեղական եւ միջազգային կազմակերպութիւններու, ուսումնարաններու եւ կամակերպչական աշխատանքի ձեռնարկած:

Երբ մարդ կը կարդայ նախարարուհիին արդար մտահոգութիւնները անտէր ու անօգ տարեցներու մասին, անկարելի է որ չյիշէ «Պարման» միութիւնը ու ըՍփիւռքի ծերունները հարազատ հողի վըրայ որդիական սիրով շրջապատելու անոր յուզիչ պատրաստակամութիւնը. ու ատիկա քիչ մը անտեղի կը դարձնէ Հ. Յակոբեանի ցաւը: Քանի որ կան ծերուկներ նաեւ հոն, որոնք առանձին են ու խնամքի կարօտ, եւ քանի որ կայ այդ խնամքը ցոյց տալու համար գլուխը պատէ պատ, աւելի ճիշդը՝ ծովէ ծով զարնող խումբ մը, ինչո՞ւ այլ լուծումներ փորձել: Թէ՛ մէկը, թէ՛ միւսը կրնան իրարմով դոհանալ, նախարարութիւնն ալ ծանր բեռէ մը կը փրկուի: Ի վերջոյ, «արտերկրացի» ծերուկներուն երջանկութեան համար հազար կտոր եղողներ այդ բարիքը պիտի չզլանան Հայաստանցիներուն:

Աւելի բարդ է մանկատուներու մէջ 18 տարեկանը լրացուցած երիտասարդներու վիճակը: Անոնք ալ վերջերս հայաստանեան մամուլին մէջ նիւթ եղան, ո՛չ Սփիւռքի առանձին տարեցներուն չռայլուած գուրգուրանքով: Անոնց համար նախարարութիւնը ծրագիր մշակած է, բայց կայ հովանաւոր գտնելու հարցը: Ինչպէս կ՚ըսէ Հ. Յակոբեան, Հայաստանի պիւտճէի նախագիծը ընկերային ուղղութիւն ունի, սակայն չի կրնար բաւարար համարուիլ: Նախարարութիւնը նպաստ որոշած է օրինակ մինչեւ վեց տարեկան մանուկներու տրուած 1200 դրամի նպաստը երկարաձգել մինչեւ 17 տարեկան այն բոլոր տղոց համար որոնք որբ են, առանձին մայրերու զաւակներ, աղէտի գօտին տնակներու բնակիչ երախաներ ու 4 եւ աւելի մանուկներու տէր ընտանիքներու զաւակներ:

Հսկայական աշխատանքի ու միջոցներու կը կարօտի ընկերային ապահովութեան նախարարին լայն բացատրութիւններով գծուած մարզը: Ստուար բազմութեան մը վիճակին բարւոքումը կախում ունի այդ աշխատանքը կատարելու կամքէն, ծրագրուած գործակցութիւններու հեռանկարէն եւ յատկապէս նիւթական միջոցներէ, անոնց առաւելագոյն արդարութեամբ տնօրինումէն: Եւ ըսել որ այս ատեղճան ծաւալուն մարզ մը կը գլխաւորուի երիտասարդ կնոջ մը կողմէ: Հայաստանի նման երկրի մը մէջ անոր նախընտրութիւնը ամէնէն մեծ գրաւականն է թէ ճիշդ անձն է ան, ճիշդ դիրքին բերուած:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԵԶԱԿԻ ՓՈՐՁ ՄԸ՝ ՊՈՒԼԿԱՐԱԽՕՍ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԽՕՍ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ԾԱՆՕԹ. – Նոր Տարուան առթիւ պուլկարահայ աշակերտներէս ստացայ հայերէնով գրուած ճանի մը շնորհաւորական բացիկներ: Սիրտս ուրախութեամբ եւ յոյսով լեցուեցաւ եւ հակառակ բազմազբաղութեանս, պարտաւոր զգացի գրել այս ուշացած յօդուածը:

**

Այս տարի Մաշտոց, Հայ Լեզուի Պաշտպանութեան Միութիւնը կազմակերպած էր լեզուական ճամբորդութիւն մը, Պուլկարիոյ ծովեզերեայ Վառնա քաղաքը, 1996 Յուլիս 3 – 24–ին:

Ծանօթ է որ Մաշտոց Միութիւնս Փարիզի մէջ իր կազմակերպած տարեշրջանային դասընթացքներէն բացի, ամէն ամառ կը կազմակերպէ նաեւ լեզուական ճամբորդութիւններ, արեւելքի հայախօս գաղութներուն մէջ, ուր երեք շաբաթուան տեւողութեամբ, հայերէն սորվիլ փափաքող օտարախօս աշակերտները կը տեղաւորուին հայախօս ընտանիքներու ծոցը եւ միաժամանակ շաբաթական 20 ժամ հայ լեզուի դասաւանդութեան կը հետեւին՝ լսատեսողական մեթոտով: Այսպիսով, թէ՛ լեզուն կը սորվին, եւ թէ կարելիութիւնը կ՚ունենան հայախօս շըրջապատի մը մէջ գտնուելու, հայերէն լսելու եւ խօսելու՝ տնեցիներուն հետ:

Շատեր կը հարցնեն թէ ինչո՞ւ միշտ տարբեր երկիրներ կ՚երթանք: Նախ այն պատճառաւ որ չենք ուզեր չարաշահել տուեալ գաղութի հիւրընկալ ընտանիքներուն բարեացակամութիւնը: Որովհետեւ նման յանձնառութիւն ընդունող ընտանիքներու թիւը քիչ է եւ ամէն տարի նո՛յն ընտանիքները ծանրաբեռնելը ճիշդ չէ: Երկրորդ պատճառը այն է, որ այսպիսով ոչ թէ մէկ, այլ բազմաթիւ գաղութներ կը մասնակցին հայ լեզուի պաշտպանութեան աշխատանքներուն:

Այս տարի սակայն, բացառիկ կարգադրութեամբ մը եւ շնորհիւ քանի մը ազգասէր նուիրատուներու, Միութիւնս կրթաթոշակ յատկացուցած էր Պուլկարիոյ զանազան վայրերէն հայերէն սորվելու փափաք ունեցող 10 – 16 տարեկան աշակերտներու՝ անոնց դէպի Վառնա երթ ու դարձի ծախքը վճարելով եւ բնակութեան հարցը կարգադրելով: Այս որոշումին պատճառը այն էր որ վերջին 25 տարիներու ընթացքին Պուլկարահայերուն առջեւ փակուած էին հայկական դպրոցները եւ միայն նախանցեալ տարի է որ կառավարութիւնը Հայ Եկեղեցական իշխանութեան վերադարձուցած է երկու դպրոց, մէկը՝ Փլովտիւի եւ միւսը Վառնայի մէջ, որոնք պուլկարական կրթական ծրագիրը կը գործադրեն եւ անոր առընթեր շաբաթական չորս ժամ հայերէն կը սորվեցնեն: Սակայն տարբեր քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ ապրողներ, այսօր ալ հայերէնի դասաւանդութիւններէ զըրկուած են:

Ուստի, մտածած էինք որ կարելի է համալրել Ֆրանսայէն գալիք աշակերտներու թիւը՝ պուլկարախօս աշակերտներով: Եւ ասիկա տեսակ մը փոխադարձութիւն կրնար նկատուիլ, քանի որ իրենք պիտի հիւրընկալէին Ֆրանսահայ երախաները, ի փոխարէն մենք ալ պուլկարահայ երախաներուն հայերէն պիտի սորվեցընէինք ձրի:

Այս նպատակով ուրեմն, Յուլիս 3–ի երեկոյեան ժամանեցինք Վառնայի օդակայանը եւ դիմաւորուեցանք գաղութին առաջնորդ Սիոն Վրդ. Ադամեանի եւ Ս. Սարգիս Եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետ Պր. Վարդանեանի կողմէ: Անոնք մեզի յայտնեցին թէ Պուլկարիոյ մէջ կ՚ապրին մօտ 20 հազար Հայեր, որոնց մօտ 3000–ը՝ Վառնայի մէջ: Յետոյ մեզ առաջնորդեցին Հայոց եկեղեցի, ուր մեզի կը սպասէին հիւրընկալ ընտանիքներ, ուսուցիչներ եւ զանազան կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Հ. Սիոնի բարի գալուստի խօսքերէն յետոյ, որպէս Մաշտոցի հիմնադիր եւ ղեկավար, ներկաներուն բացատրեցի թէ հիւրընկալ ընտանիքին դերը չի սահմանափակուիր միայն աշակերտ մը հիւրասիրելով, այլ պէտք է հսկել որ օրական մէկ ժամնոց տնային աշխատանքը կատարէ՝ ճաշնըրկըներուն վարժութիւնները լսելով ու բազմաթիւ անգամներ կրկնելով, նաեւ կատարելով գրաւոր պարտականութիւնները: Որոշուեցան դասաւանդութեան ժամը՝ 9 – 12 եւ 13 – 15, անշուշտ բազմաթիւ դադարներով, որմէ յետոյ՝ ծովու լողանք եւ զուարճութիւն: Ժամադրուեցանք յաջորդ առաւօտեան համար:

23 ՀՈԳԻՆՈՑ ԴԱՍԱՐԱՆ ՄԸ

Յաջորդ օր 35 – 40 աշակերտներ ինծի կը սպասէին, իրենց ծնողներուն հետ, ոմանք առանց նախապէս արձանագրուած ըլլալու: Երբեք չէի երեւակայած թէ այսքան շատ պիտի ըլլան հայերէն սորվիլ փափաքողները: Անշուշտ որ տրամադրըւած կրթաթոշակը իր դերը խաղցած էր: Շուարած էի: Ինչպէ՞ս վարուիլ: Հեռաւոր վայրերէ եկողները չէինք կրնար ետ ուղարկել, Չէինք կրնար մերժել նաեւ Վառնայի երախաներէն ոմանք, երբ իրենց ծնողները ասպնջականութեամբ հիւր կ՚ընդունէին, անծանօթ Ֆրանսահայ երախաներ: Բացատրեցի բոլորին թէ ասիկա սովորական դասաւանդութիւն մը չէ: Լսատեսողական մեթոտով դասաւանդութիւն մը 7 – 8 աշակերտի ուղղուած կ՚ըլլայ, առաւելագոյնը՝ 10 – 12 հոգիի, քանի որ անհրաժեշտ է իւրաքանչիւր աշակերտը խօսեցնել, ինչ որ ժամանակի կը կարօտի եւ եթէ դասարանը բազմանդամ ըլլայ, հերթ չի հասնիր ամէն մէկ աշակերտի: Բազմանդամ ըլլալու պարագային խումբը մասերու պէտք է բաժնել, իւրաքանչիւրին ուսուցիչ մը տրամադրելով:

Հ. Սիոն գիս հանդարտեցնելու նպատակով ըսաւ – «Մի՛ մտահոգուիք Տիկին Հիլտա, անոնք կը թափին, այսքան հոգի չեն մնար: Մեր դպրոցի պարագային ալ, տարեշրջանի սկիզբը բոլորը կ՚արձանագրուին, յետոյ սակայն քանի մը հոգի կը մնան դասարանին մէջ»:

Լսատեսողական մեթոտի կիրարկութեան իմ տասը տարուան փորձիս ընթացքին դեռ մէկ հոգի չէ թափած, սակայն այդ պահուն միամտութիւնս յաղթանակեց եւ հաւատացի Վարդապետին...: Ուրեմն, նախապէս արձանագրըւած 23 աշակերտները միայն պահեցինք դասարանին մէջ եւ միւսները դուրս հանեցինք, ցաւօք:

ՏԱՐԻՔԻ ՀՍԿԱՅ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆ

Պարզուեցաւ որ դասարանը կը բաղկանայ ոչ թէ 10 – 16 տարեկան աշակերտներէ, ինչպէս որ որոշուած էր սկիզբէն, այլ՝ 7 –20 տարեկաններէ: Արդ, եօթը տարեկանը դեռ գրիչ բռնել չի գիտեր իր ձեռքին մէջ, քանի որ Պուլկարիոյ կըրթական դրութեամբ եօթը տարեկանին է որ նախակրթարանի առաջին դասարանը (C.P.) կը մտնէ աշակերտ մը եւ հոն է որ գրել կը սորվի: Ուստի, փոքրերու ծնողներուն բացատրեցի թէ առաջին պահէն սկսեալ մենք շատ պիտի գրենք, որովհետեւ գրաւոր լեզուի ուսուցումը զուգահեռ պիտի ընթանայ խօսակցական լեզուի ուսուցման, հետեւաբար կարելի չէ այդ փոքրիկները դասարանին մէջ պահել: «Հոգ չէ, թող չգրէ, միայն թող ներկայ գտնուի եւ ականջը լեցուի հայերէնով: Փորձեցէք, եթէ հանդիստ չկենայ, վաղը չեմ բերեր» եղաւ մայրերէն մէկուն պատասխանը: Յիշեցի Վարդապետին խօսքը «Անոնք կը թափին»: Որոշեցի գոնէ մէկ օր համբերել...:

ՄԷԿ ՈՒԹԵՐՈՐԴ ՀԱՅԵՐ

Հետզհետէ սորվեցայ աշակերտներուն անունները, ոմանք՝ հայկական, ուրիշներ՝ բոլորովին օտար, ինչպէս Օլլին, Թալիցա, եւայլն: Պարզուեցաւ որ շատեր խառն ամուսնութիւններու ծնունդ են: Ոմանց հայութիւնը շատ հեռաւոր արմատներ ունէր: Մեծամասնութեան ազգանունները հայկական էին: Այդ կը նշանակէր թէ առաւելաբար Հայ այրերն էին որ օտար կիներ առած էին, հետեւաբար օտար մայր ունեցող երախաները հայե–

րէն չէին կրցած սորվիլ: Պարագան նոյնն էր նաեւ օտար մայր ունեցող ֆրանսահայ աշակերտներու համար:

ԳԻՏԵԼԻՔՆԵՐՈՒ ԽԱՅՏԱԲՂԷՏ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ

Յաջորդական օրերուն մէջտեղ ելաւ որ դասարանին մէջ կան մէկ – երկու աշակերտներ, որոնք հայերէն քիչ մը կը հասկնան եւ երեք տարեկան երախայի մը չափ կրնան պատասխանել: Ուրիշներ ալ կային, որ հասկնալով հանդերձ չէին կրնար պատասխանել, Սակայն մեծամասնութիւնը ո՛չ կը հասկնար, ո՛չ ալ կրնար պատասխանել, հետեւաբար օտար երախաներէ բնաւ տարբերութիւն չունէր: Իսկ դասարանին մէջ ո՛չ մէկը գիտէր կարդալ ու գրել: Այսինքն, ճիշդ Ֆրանսայի մեր միօրեայ վարժարաններու պատկերն էր որ կը պարզուէր Վառնա: Նոյն դասարանին մէջ հաւաքուած էին տարիքի հսկայ տարբերութեամբ եւ հայերէնի տարբեր ծանօթութեամբ աշակերտներ:

ՉՈՐՍ ԼԵԶՈՒՈՎ ԴԱՍԱՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ

Լսատեսողական մեթոտի ամէն մէկ դասի հիմքը կը կազմէ թատերակ (սքէչ) մը, որ պիտի բեմականացուի եւ որուն մէջ տեղաւորուած լեզուական կառոյցները առանձնապէս պիտի ուսուցուին վարժութիւններու ձեւով եւ աշակերտը պիտի լրացնէ զանոնք: Քերականական այդ վարժութիւններու ատեն սակայն, անհրաժեշտ են որոշ բացատրութիւններ, որպէսզի աշակերտը հանգիտութիւններ գտնէ իր մայրենի լեզուին քերականութեան հետ կամ տեսնէ տարբերութիւնները: Ուստի, քերականական եզրերը (terme) պէտք է թարգմանաբար տրուին: Որոշուած էր ուրեմն, որ Վառնայի հայկական վարժարանի ուսուցչուհիներէն մէկը պիտի կատարէր թարգմանիչի պաշտօնը՝ ամէն օր ներկայ ըլլալով դասաւանդութիւններուն: Դասընթացքի սկզբնաւորութեան, ես այդ բացատրութիւնները կուտայի հայերէնով եւ թարգմանչուհին զանոնք կը թարգմանէր պուլկարերէնի, որմէ յետոյ նոյն բացատրութիւնները կուտայի ֆրանսերէնով՝ Ֆրանսայէն եկած աշակերտներու համար: Այսպէս երեք լեզուով ընթացանք բաւական ատեն, մինչեւ որ հասանք սեռական եւ տրական բարդ հոլովներուն: Եւ ահա անդրադարձայ որ տղաքը չեն հասկնար քերականական եզրերն ու բացատրութիւնները, հետեւաբար վիճաբանութիւններ կը ծագին իրենց եւ թարգմանչուհիին միջեւ: Հարցին լուծում բերաւ Պետրոս անունով տղայ մը, որ վստահ ըլլալու համար թէ ճիշդ հասկցած է, խնդրոյ առարկայ բացատրութեան անգլերէնը բսաւ: Այդ պահէն սկսեալ բացատրութիւնները անգլերէնով սկսայ տալ, ինչ որ շատ դիւրացուց մեր գործը:

ՊՈՒԼԿԱՐԵՐԷՆԻ ՅԱՌՈՒՑԱԾ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Հետզհետէ յայտնի դարձաւ որ շատ մեծ դժուարութեան մը առջեւ կը գտնուինք: Արդարեւ, պուլկարահայ աշակերտներու կոկորդէն եւ ամբողջ խօսակցական գործիքէն (բերան, լեզու, ձայնալարեր) արտաբերուող հնչիւնները բոլորովին տարբեր են հայկական հնչիւններէ: Նախ, անոնք չեն կրնար ձայնաւորները ճիշդ հնչել: Հետեւաբար հայերէն բառերը իրենց բերնին մէջ բաղաձայններէ բաղկացած խճողակի մը կը վերածուին: «հ»երը կը հնչեն «խ», տրուած ըլլալով որ պուլկարերէնը չի պարունակեր «հ» հնչիւնը եւ ճիշդ ռուսերէնի նման զայն կը փոխարինէ «խ»ով: Նոյնպէս, «ի» ձայնաւորէն առաջ կը հնչեն «յը» կամ «յի»: Օրինակ, «Տիկին Հիլտա» ըսելու փոխարէն կ'ըսեն «Տիկին Խյլտա»: Եւ այսպէս, հայերէն բառերը աղաւաղուած ձեւով կ'արտաբերուին պուլկարախօս կոկորդներէ: Բնականաբար, իրենք չեն զգար տարբերութիւնը:

Ես նախապէս աշխատած եմ զանազան ազգութիւններու պատկանող անձերու հետ, որոնցմէ իւրաքանչիւրին կոկորդը իր մայրենի լեզուին ազդեցութիւնը կը կրէ: Օրինակ, տարիներ առաջ Վենետիկի համալսարանի հայկական բաժնի վարիչ Հ. Լեւոն Զէքիեան զիս հրաւիրած էր Վենետիկ՝ ֆրանսախօս, անգլիախօս, իտալախօս, գերմանախօս աշակերտներու հայերէն սորվեցնելու: Ուրիշ տարի մը Ամերիկայի Միչիկըն քաղաքի համալսարանի դասախօս Տոքթոր Գէորգ Պարտաքճեան ինծի յանձնած էր ծագումով Ամերիկահայ եւ ծագումով Ամերիկացի աշակերտներ: Ուստի լաւ գիտեմ այս ազգերէն իւրաքանչիւրին հնչիւնային դժուարութիւնները: Սակայն առաջին անգամն էր որ կ'ունենայի սլաւ լեզուի մը պատկանող աշակերտներ: Ուրեմն, անհրաժեշտ եղաւ յատուկ աշխատանքի ձեռնարկել՝ հայերէն բառերը վանկարկելով եւ ձայնաւորները երկարաձգելով: Այսպէս օրինակ, «Ա՛նի՛, ե՛կո՛ւր, տո՛ւն ե՛ր–թա՛նք»: Բարեբախտաբար, նման դժուարութիւն չունեցող ֆրանսախօս աշակերտներու ներկայութիւնը կ'օգնէր որ պուլկարախօսները լսէին ճիշդ հնչումը եւ կը սրբագրէին իրենց առոգանութիւնը: Եւ փոխադարձաբար, պուլկարախօսներու ներկայութիւնն ալ օգնեց, որ ֆրանսախօսները կարենան հնչել «խ» եւ «հ» հնչիւնները:

ՄԷԿ ՊԱՐՏՈՒԹԻՒՆ

Յանկարծ մէջտեղ ելաւ որ պուլկարախօս աշակերտները չեն կրնար հնչել «լաւ» բառը, այլ կ'ըսեն «ուաւ»: Մինչդեռ շատ հանգիստ կերպով կրնան ըսել «ուլիկ», «ալ», «լուսին», որոնք նոյնպէս կը պարունակեն «լ» հնչիւնը: Դժբախտաբար ժամանակ չունէինք այս հարցը ուսումնասիրելու: Սակայն վստահաբար, յաջորդող «ա» ձայնաւորին հետ միացութիւնն է որ հարց կը ստեղծէ, երբ «լ» հնչիւնը բառին սկիզբը կը գտնուի: Բաւական ժամանակ ի զուր յատկացուցինք այս հնչիւնի սրբագրութեան, սակայն առանց բացառութեան բոլոր պուլկարախօս աշակերտները «ինչպէ՞ս ես» հարցումին միշտ կը պատասխանէին «Ես շատ ուաւ եմ»: Լսատեսողական մեթոտին պարունակած եւ հայերէնի տարրական բառապաշարին մաս կազմող 600 բառերէն միակն էր այս, որմէ պարտուեցանք...:

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ – ՓԱՆՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ, ընդառաջելով Հայաստանի Արտաքին նախարարին փափաքին, Յունուար 9-ին Հ. Յ. Դ. պատասխանատու մարմինը հանդիպում մը ունեցած է նախարարին հետ, որու ներկայ եղած է նաեւ Հայաստանի դեսպանը՝ Արման Կիրակոսեան:

ՀԱԼԷՊԻ Թէքէեան Մշակութային Տան վերանորոգուած սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 22-ին տօնուած է Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան 75-ամեակը: Սուրիական, Հայաստանեան եւ ՌԱԿ-ի փառերգներու ունկնդրութենէն ետք, բացումը կատարած է հանդիսավարը՝ Պերճ Պեքճարեան, Կեդրոնական վարչութեան խօսքը փոխանցած է փոխ – ատենապետ եւ Սուրիոյ ու Յորդանանի Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ տոքթոր Գրիգոր Ատանալեան: Ան դատապարտած է հայրենիքի հանդէպ բացասական որեւէ դիրքորոշում եւ յիշած է նաեւ ՌԱԿ-ի եւ Հ. Բ. Ը. Միութեան սերտ յարաբերութիւնները: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը եւ կարդացուած են նաեւ զանազան ուղերձներ,

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Աւետիս Ահարոնեան սրահին մէջ, Յունուար 10-ին, Հ.Օ.Մ.-ի Սօսէ մասնաճիւղի այժմէական նիւթերու յանձնախումբը դասախօսութիւն մը կազմակերպած է: Առաջին դասախօսը եղած է Մատլէն Գարլօզեան նիւթ ունենալով՝ «Ի՞նչպէս ընտրել ճամբորդութեան վայրը», իսկ երկրորդ դասախօսին՝ Ատրինէ Ապաճեանի նիւթը եղած է՝ «Ապահովութիւն ճամբորդութեան ընթացքին: Դասախօսութեանց աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն:

ՍԷՆ – ՏՈՆԱ (Գանատա) Գանատայի Հ. Յ. Դ. պատանեկան Միութեան վարիչ մարմնի կազմակերպութեամբ դաստիարակչական սեմինար մը տեղի ունեցած է Յունուար 11 – 12-ին, որուն մասնակցած են Լաւալի եւ Մոնրէալի շրջանէն 25 վարիչ անդամներ: Առաջին դասախօսը եղած է Խորէն Տիմիթեան, նիւթ ունենալով՝ «Նիւթական հաշուեկշիռ»: Մհեր Գարագաշեան խօսած է «Կարգապահութիւն» նիւթին շուրջ, իսկ Յակոբ Տէր – Խաչատուրեան «վարիչ – պատանի փոխ – յարաբերութիւններ»ու: Սեմինարը վերջ գտած է խրախճանքով:

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ա. Ահարոնեան սրահին մէջ, Յունուար 10-ին գինեձօն մը տեղի ունեցած է նախաձեռնութեամբ Համազգայինի Սանահին մասնաճիւղին, նուիրուած Պէնէթ Դուեթեանի՝ «The Seventh Circle» հատորին: Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Հուրթ Տէմիրճեան: Հեղինակին ամփոփ կենսագրականը ներկայացուցած է Մհեր Գարագաշեան: Խօսք առած է գիրքին հեղինակը եւ բացատրութիւններ տուած գիրքին մասին ու կարդացած որոշ հատուածներ:

ԷՍԱԵԱՆԻ ԲԱԺԱԿԻ ՊԱՀԸ

Էսաեանցիներն ու համակիրները հաւատարիմ իրենց ուխտին՝ այս տարի ալ Կիրակի, Յունուար 19-ին համախմբուած էին Գառէ-ի երբեմնի հայաշատ թաղին «Տիամանթէր» ճաշարանին մէջ:

Ժամը 13·30-ին վարչութեան անունով Մարգրիտ Շէրիք ողջունելէ ետք ներկաները, հակիրճ կերպով արտայայտուեցաւ Միութեան նպատակին եւ ծրագիրներուն մասին: Ապա ի յիշատակ յաւէտ բաժնուած հիմնադիր, տնօրէն, ուսուցիչ եւ սաներու՝ մէկ վայրկեան յոտնկայս լռութեան հրաւիրեց ներկաները:

Յետոյ միաձայնաբար բաժակները բարձրացան մեր բոլոր հայ վարժարաններուն կենացը:

Վարչական կազմէն Վարդուհի Կիւզէլպօտուր յաջորդաբար կարդաց Պոլիսէն՝ ներկայ Էսաեանի տնօրէնուհի Սաթենիկ Նշանի, ուղարկած բարեմաղթութիւններու նաեւ աստղագէտ Յակոբ Թէրզանի Լիոնէն ուղարկած շնորհաւորական նամակները:

Ստացուած տեղեկութիւններու համաձայն՝ Էսաեանը ներկայիս ունի 438 երկսեռ աշակերտներ եւ 42 հոգինոց ուսուցչական կազմ մը: Առաւելագոյն ջանք կը թափուի՝ արդիական ուսուցման պահանջներուն ոտք յարմարցնելու եւ իրեն արժանավայել պատուէշին վրայ պահելու:

Յաջորդաբար խօսք առին նաեւ Ս. Խաչ Դպրեվանքէն՝ Տէր – Գրիգորեան, Կեդրոնականէն՝ Մարտիրոսեան, երկուքն ալ Միութիւններու միասնական գործունէութեան կարեւորութիւնը շեշտելով:

Բիւզանդ Ֆնտըգեան իր կիթառի ընկերակցութեամբ երգեց հայկական մեղեդիներ իսկ Ալէն Շահնուր իր մասնակցութիւնը բերաւ արտասանութիւններով:

Արմէն Տէր – Բարսեղեանի հայրենասիրական երգերով սրահը խանդավառուեցաւ եւ հաւաքոյթը վերջ գտաւ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

Էսաեանի ջահը, յաջողած էր Փարիզի մէջ ալ լուսաւորել եւ տաքցնել Յունուար 19-ի այս աւանդական հանդիպումը:

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896–1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Մարդը կը սպառի պատուանշան ծախող մարդուն հասցէն առնել եւ երթալ:

Հա՞րկ է ըսել որ իշխանը պատուանշաններու վաճառումէն ալ շահ մը ապահոված է իրեն:

Բնականաբար պատուանշանի այս առեւտուրը ամէն անգամ կէտ առ կէտ իմ պատմած ձեւովս չէր կատարուեր, բայց ընդհանրապէս այդ կերպով տեղի կ'ունենային սակարկութիւնները պզտիկ տարբերութիւնով մը:

Տարեկան մեծկակ հասոյթ մը ապահոված էր իրեն Լուսինեան իշխանը պատուանշանի այս հանճարեղ գաղափարովը եւ պէտք է խոստովանիմ որ եթէ իր ստացած գումարները Ս. Կատարինէի եւ Սինայ լերան չէին ղրկուեր, այսուհանդերձ ամէնքն ալ նուէրներու կը յատկացուէին: Ով որ իշխանին դիմում ընէր ձեռնունայն չէր դառնար եւ գոնէ իր յուսացածին քառորդը կը ստանար: Ո՛չ թէ միայն Հայեր՝ այլ նոյն իսկ բազմաթիւ Ֆրանսացիներ դիմում կ'ընէին իր քսակին եւ ամէնուն ալ կրցածին չափ կը հասնէր:

Անկէ զատ մէկ քանի ֆրանսերէն թերթերու ալ նպաստներ սահմանած էր, որոնք երբ թէ Լուսինեանց տոհմին արքայական շահերը կը պաշտպանէին եւ կը պահանջէին, ատեն ատեն, որ Կիպրոսը կամ Անտիոքը Գուիտոն իշխանին վերադարձուի:

Այդ թերթերէն մին միեւնոյն ատեն Նափոլէոնեանց շահերն ալ կը պաշտպանէր, որովհետեւ միմիայն Կիպրոս կղզին Լուսինեանց տրուիլը պահանջելով չէր կրնար ապրիլ: Այդ թերթը որ Պոռտոյի մէջ կը հրատարակուէր «Լ'Էկլը» (Արծիւ) կը կոչուէր եւ շաբաթը անգամ մը լոյս կը տեսնէր: Իր ամէն մէկ թիւին մէջ անպատճառ հատուած մը կար ի նպաստ Լուսինեան իշխանին: Օր մը Աւստրիոյ կայսեր դէմ կը յարձակէր ըսելով թէ Ֆրանց – Եօզէֆ իրաւունք չունէր իր տիտղոսներուն մէջ յիշատակելու «Թագաւոր Երուսաղէմի» տիտղոսը, որ օրինաւորապէս Լուսինեան ցեղին սեփականութիւնն էր, արքայական ցեղ մը, որուն վերջին կենդանի շառաւիղն էր Գուիտոն Լուսինեան, քաջարի արքայազունը որ պատեհ առիթի մը կը սպասէր իր սուրը պատեանէն քաշելու եւ իր իրաւունքները զինու զօրութեամբ պաշտպանելու համար:

Ուրիշ օր մը անգլիական կառավարութեան դէմ կը յարձակէր ու զայն աւազակ ու յափշտակիչ կը կոչէր Կիպրոս կղզին գրաւած ըլլալուն համար, մինչդեռ ըստ օրինի պէտք էր որ զայն վերադարձուցած ըլլար Գուիտոն Լուսինեանի, որ անոր օրինաւոր տէրն էր դարերէ ի վեր: Բայց, կը յաւելուր նպաստընկալ թերթը, թո՛ղ Անգլիա լաւ գիտնայ թէ Լուսինեան իշխանի բիւրաւոր ասպետները արթուն կը հսկեն եւ թոյլ պիտի չտան որ նենգամիտ Ալպիոն իրենց քաջարի իշխանին ստացուածքը իր ձեռքին տակ պահէ»: Իսկ աւելի յաճախ իր սլաքները կ'ուղղէր Ապտիւլ Համիտի, որ Կիլիկեան ու Տաւրոսի լեռնաշղթան յափշտակած էր իշխանին ձեռքէն...:

«Քաշէ՛ քու նուիրական սուրդ եւ առաջ քալէ» հրաւէր կը կարդար Լուսինեան իշխանին, որ այդ ժամանակ Եառկիլէի պէտ խողովակաւոր գործիքի մը մէջէն թթուածին կը շնչէր ապրելու համար:

Յաճախ Ֆրանսացի անօթի բանաստեղծներ, – անօթի բանաստեղծը՝ հանճարի պէս՝ հայրենիք չունի, – 40 – 50 ֆրանք առնելու համար երկար դիւցազներգութիւններ կը գրէին իշխանին վրայ, որոնց մէջ Լուսինեան, իր ասպետներուն գլուխը անցած, երեւակայական յաղթանակներ կը տանէր ո՛չ նուազ երեւակայական թշնամիներու դէմ:

Մարկրիթ այս հանդերգութիւնները կարդալով իշխանին՝ մանկական կեղծ դիւրահաւանութեամբ մը կ'ըսէր անոր.

– Mon petit prince, est-ce que vraiment vous avez fait tout cela?

(Պզտիկ իշխանս, իրաւցնէ այս ամէն բաները ըրա՞ծ ես):

– Թերեւս, կը պատասխանէր ծերուկը ամենայն լրջութեամբ:

Զուարճալին այն է որ Ֆրանսացի ծանօթներէն շատեր այնպէս կը կարծէին թէ Գուիտոն Լուսինեան իրաւցնէ իշխան էր եւ թէ կատաղի ճակատամարտէ մը ետքը – բնականաբար Ապտիւլ Համիտի հետ – ստիպուած էր թողուլ իր գահը եւ գալ Փարիզ ապաստանիլ, գահազուրկ վեհապետներու այդ յետին կայանը:

Պառաւ Մարքիզուհիներ կամ Պարոնուհիներ, որոնք այցելութեան կուգային իրեն, ամէն անգամ սրտատրոփ կը հարցնէին.

– Ի՞նչ լուր թշնամիէն...:

«Թշնամին» Ապտիւլ Համիտն էր: Խեղճերը կը կարծէին թէ իշխանը քանի տարիէ ի վեր պատերազմի մէջ էր գահընկէց բռնաւորին հետ:

Լուսինեան թոյլ կուտար որ այդ թիւրիմացութիւնը տեւէր ու անորոշ պատասխաններով փրկէր կացութիւնը:

(Շար. 76)

(Շար. Ա. էջէն)

մարդու կերպարանք ունի, բայց մարդ չէ: Գիտութիւնը, դպրոցը մաքի մկրտութիւնն է: Դպրոցը տաճար մըն է հրաշք գործող: Կաթողիկոսը իր ելոյթի վերջաւորութեան անդրադարձաւ նաեւ Հայաստանի պարզած այսօրուան պատկերին՝ ազատ ու անկախ:

ԿԻՐԱԿՆՕՐԵԱՅ ՊԱՏԱՐԱԳԸ

Կիրակի, Յունուար 26-ի առաւօտեան, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին ծայրէ ծայր լեցուած էր խուռներամ բազմութեամբ մը: Եկեղեցւոյ դասուն մէջ տեղ գրաւած էին բոլոր քոյր Եկեղեցիներու հոգեւոր առաջնորդները, որոնց կարգին նախ եւ առաջ հարկ է յիշել Էքս-ան-Փրովանսի Արք.ը որ Ֆրանսայի Եպիսկոպոսական Ժողովի նախագահն է. Հոն էին տեղերական պատրիարքութեան, ռուս օրթոտոքս, յոյն, մարոնի, աւետարանական եւ բոլոր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ, նաեւ անշուշտ, Հայ Կաթողիկէ առաջնորդը՝ Գրիգոր Եպիսկ. Կասպարեան եւ վերապատուելի Ժիլպէր Լէոնեան: Եկած էին Հայաստանի դեսպան Վ. Չիտէչեան եւ քաղաքական անձնաւորութիւններ ալ, ինչպէս նախկին Նախարար՝ Գուվ տը Միւրվիլ, քաղաքապետներ, երեսփոխաններ, ծերակուտականներ, Քաղաքի Նախարար՝ Ռաուլթ եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ:

Իր քարոզին սկիզբը, նախ հայերէն, ապա ֆրանսերէն, Կաթողիկոսը իր ուրախութիւնը յայտնեց եւ փառք տուաւ Աստուծոյ, այսօրուան համար: Մասնաւորաբար ողջունեց քոյր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչները, իր խոր ուրախութիւնն յայտնելով անոնց ներկայութեան առթիւ: Ապա, յայտնեց թէ օրուան քարոզին որպէս բնաբան ընտրած էր Ս. Յովհաննէսի Աւետարանի տասներորդ գլուխին տողը՝ Ես եմ հացն կենաց: Ու Կաթողիկոսը ծանրացաւ նիւթեղէնէն դատ մաքի հացին վրայ, որ դպրոցն է, համալսարանը, ու նաեւ երրորդ հացին՝ որ հոգիին հացն է: Ըսաւ թէ աշխարհի մեծագոյն գիտականները ամէնէն մեծ հաւատացեալներն են, որովհետեւ հարց տուած են՝ ինչո՞ւ եւ ուրկէ՞ այս բոլորը: Իր խօսքին վերջաւորութեան անդրադառնալով նաեւ Հայ ժողովուրդին, ըսաւ թէ ինք մէկ տողով կ'ամփոփէ Հայոց պատմութիւնը որ հոգեկան յաղթանակն է նիւթեղէնին վրայ:

Արարողութենէն ետք, հիւրերը առաջնորդուեցան եւ հիւրասիրուեցան Առաջնորդարանը: Ապա, տեղի ունեցաւ ճաշ մը Ն. Ֆրէնկեան սրահին մէջ, մօտ 100 հիւրերու մասնակցութեամբ: Ճաշի աւարտին Կաթողիկոսը խօսք առաւ ֆրանսերէն, յիշեց անեկդոտ մը հռովմէական շրջանէն, երբ քրիստոնեաներ կը հալածուէին եւ առիւծին կեր պիտի դառնար անոնցմէ մէկը, ու կը փրկուէր կենդանիին ականջին բան մը փսփսալով: Երբ կայսրը հարց կու տար թէ ի՞նչ ըսած էր, ան կը խոստովանէր՝ ըսի որ ճաշէդ ետք, պարտիս ճառ մը խօսիլ: Գարեգին Ա. շնորհակալութիւն կը յայտնէր Գիւտ Արք.ի, կազմակերպիչ յանձնախումբին ու կ'անդրադառնար նաեւ աշխարհականներու դերին մեր Եկեղեցւոյ մէջ: Խօսելով աշխարհականներու մասին, իր խօսքին աւարտին կ'ոգեկոչէր Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակը, որու մահուան 40-ամեակը կը զուգադիպէր ճիշդ նոյն օրուան (Յունուար 26, 1957) յիշելով անոր դերը գաղութին մէջ գաղթականութեան սկզբնական օրերէն, հայ ինքնութեան ու լեզուին պահպանումին համար, երբ կը հիմնէր «Յառաջ»ը, որ այսօր կը շարունակէ իր առաքելութիւնը, ու առ ի գնահատանք Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի շքանշանով մը կը վարձատրէր անոր աղջիկը:

Ա. Մ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՎԻԼԸՆԷՕՎ. — Սամուէլ Ներկարարեան 400 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Թովմաս Թովմասեանի մահուան առթիւ, Պր. Արտաւազդ Էթեէմէզեան 300 ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ին:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Փետրուար 1, ժամը 16-ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e, M° Cadet.

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
ՓԱՐԻԶ
ԳՐԱԿԱՆ — ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

●

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Նիւթ՝
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Մտաւորական եւ գրագէտ

Դասախօս՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ

Չորեքշաբթի, Յունուար 29,
երեկոյեան ժամը 8.30-ին,

Հայ Կաթողիկէ Ս. Մեսրոպ
Մշակութային Կեդրոնին մէջ՝
10 bis, rue Thouin, Paris Vème
Métro : Cardinal Lemoine / Monge

Ձեռնարկը կը սկսի որոշեալ ժամուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1996-ին Պր. Գալուստ Միրանեանէ 10.000 ֆրանք:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

DINER DANSANT

La Croix Bleue des Arméniens de France, *Section «Astrig»* ainsi que la *F.R.A. Nor Seround*, groupe *Garvarentz* d'Arnouville-les-Gonesse organisent un *DINER DANSANT* le Samedi 15 février à 20 heures 30, à l'Espace Charles Aznavour (ave. P.-V. Couturier à Arnouville), avec la participation du chanteur *ADISS HARMANDIAN* accompagné de son orchestre.

Pour tout renseignement :
01 39 85 23 31 / 01 39 85 39 54.

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ
(28 Յունուար — 1 Փետրուար)

ՆԻՍ
Երեքշաբթի, 28 Յունուար՝

Հայրապետը Նիսի մէջ:

Չորեքշաբթի, 29 Յունուար

— Ժամը 10-ին մեկնում Սէն Ռաֆայէլ,
— Ժամը 11-ին այցելութիւն Հայոց Հանգստեան Տուն,
— Ժամը 12-ին մեկնում դէպի Ս. Փրկիչ Եկեղեցի (Լա-Սիոթա):

ՄԱՐՍԷՅԼ
Չորեքշաբթի, 29 Յունուար

Կէսօրէն ետք Գարեգին Ա. կը ժամանէ Մարսէյլ:
— Ժամը 16.30-ին «Հրաշափառ»ով մուտք Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի. —
— Բարի գալստեան խօսք,
— Օրհնութեան խօսք Հայոց Հայրապետի,
— Աջհամբոյր,
— Պաշտօնական անձանց և Հոգեւորականաց դասու Ներկայացում,
— Ժամը 20-ին էքիւմէնիք հանդիպում եւ ընթրիք:

(ՇԱՐ.)

REGION RHONE-ALPES
du 1er au 4 Février

Samedi 1er Février

vers 17h00 : Arrivée gare Part-Dieu ou Satolas;
17h30 : Prière en l'Eglise Apostolique Arménienne;
18h00 : Inauguration de l'Ecole Markarian-Papazian;
20h00 : Détente (Hôtel Sofitel);
21h00 : Dîner avec la communauté arménienne chez ORSI.

Dimanche 2 Février

10h00 : Messe Pontificale;
13h30 : Repas offert par Sa Sainteté aux autorités religieuses et civiles au Sofitel;
16h00 à 18h30 : Rencontre avec la communauté arménienne de Rhône-Alpes à la Salle «Le Radiant», 1, rue Jean Moulin à Caluire — Tél.: 04 78 08 78 74.

Lundi 3 Février

8h00 : Départ pour Saint-Etienne.
11h00 : Départ pour Lyon.
12h00 : Accueil de Sa Sainteté à l'Archevêché de Lyon par Mgr. Balland. — Déjeûner;
14h00 : Départ pour Valence;
Retour à Lyon dans la soirée (Hôtel Sofitel).

Mardi 4 Février

10h15 à 11h00 : Hôtel de Ville de Lyon;
11h30 à 12h15 : Préfecture du Rhône;
12h30 à 14h00 : Départ Fondation Bullukian. — Déjeûner;
14h00 : Départ pour Décines;
14h30 à 16h30 : Décines;
16h30 à 18h30 : Pont de Chéruy;
19h00 à 19h45 : Hôtel de Ville de Villeurbanne;
20h30 : Conférence de presse au Sofitel;
21h00 : Dîner d'adieu à l'«Espace Tête d'Or» — 103, boulevard de Stalingrad — Lyon-Villeurbanne.

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(27 Janvier)

LE PAPE DES ARMENIENS FAIT SA TOURNEE

Այս խորագրով, թերթը կ'արձագանգէ Գարեգին Ա.ի շրջապտոյտին, տալով մանրամասնութիւններ, նաեւ կենսագրութիւնը Կաթողիկոսին: Գրութեան կցուած է Գարեգին Ա.ի նկարը:

Թերթին թղթակիցը անդրադառնալով Ղարաբաղի հարցին եւ Արտաքին նախարար Հերվէ տը Շառէթի հետ տեսակցութեան, կը գրէ թէ Գարեգին Ա. բաները չէ ծամծմած. — «Մեր Եկեղեցին կը գտնէ որ այդ հողը էր եւ կը մնայ հայկ. հող ուր պէտք է յարգուի ինքնորոշման իրաւունքը»:

«LA CROIX»

(27 Janvier)

KAREKINE, OU L'ARMENIE AUX DIMENSIONS DU MONDE

Թերթը, հրատարակելով Գարեգին Ա.ի եւ Յովհ.-Պօղոս Բ.ի ողջագուրման նկարը, կ'անդրադառնայ Կաթողիկոսին ընտրութեան, Հայց. Եկեղեցւոյ ծագումին, 70 տարիներու խորհրդային լուծին եւ Հայաստանի ու Սփիւռքի ներկայ վիճակին:

ՖՈՒԹՊՈԼ

Ի հաշիւ Բ. դասակարգի խաղերուն, շաբաթավերջին Վալանսի Հայ Մարզականը իր դաշտին վրայ 0 — 0 արդիւնք մը արձանագրեց լաւագոյն խումբերէն մէկուն՝ Թուլուզի դէմ: Ներկայիս Վալանս 14-րդ է 31 միաւորով:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 29
MERCREDI
29 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. – Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) – Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 19.037 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.037

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԱՐՆՈՒՎԻԼ, ԿՈՆԷՍ, ԼԸ ՌԵՆՍԻ

Յունուար 27, Երկուշաբթի առաւօտ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը կ՚ընդունուէր Արնուվիլ Լէ Կոնէսի քաղաքապետարանը, ուր ներկայ էին բացի քաղաքապետ՝ Գլ. Պիժէ, Փիէր Լըլուշ, նախկին նախարար Տոմինիք Սթրօս – Քահն, Կոնէսի քաղաքապետ՝ Պ. Պլազի եւ Վալ – տ՚Ուազի խորհուրդի նախագահ՝ Փորշէ։ Խօսքերու եւ նուէրներու փոխանակումէն ետք, ժամը 10.25–ին, Կաթողիկոսը կը ժամանէր Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ Եկեղեցին ուր զինք կ՚ողջունէր հոգեւոր հովիւը՝ Մեսրոպ Ա. Քհնյ. Ժամկոչեան։ Քանի մը հարիւր հոգիի կը հասնէր հաւաքուած բազմութիւնը։ Կաթողիկոսը կը դիմաւորուէր աղաւնիներով եւ օրհնելէ ետք հացն ու աղը, հրաշափառով մուտք կը գործէր Եկեղեցի, ուր բարի գալուստ կը մաղթէր Մեսրոպ Ա. Քահանան։ Գարեգին Ա. շուրջ 40 վայրկեան տեւող ելոյթով մը, հայերէն եւ ֆրանսերէն կ՚արտայայտէր իր միտքերը։

Ժամը 11.15–ի շուրջ Կաթողիկոսը Կոնէսի Հանգստեան Տունը կը ժամանէր ուր պիտի մնար ժամ մը բացառիկ ուրախութիւն պատճառելով պատսպարեալներուն։ Ներկայ էին նաեւ Ֆրանսացի անձնաւորութիւններ, երեսփոխան, թաղապետական խորհրդական։

Ֆրանսերէն բարի գալուստի խօսքերով հանդէս կուգար Աղքատախնամի նախագահը՝ Անտրէ Եուզպաշեան եւ հայերէնով՝ պատուոյ նախագահը՝ Ռաուլ Գազանճեան։ Պատսպարեալները անակնկալը կ՚ընէին քանի մը երգեր երգելով, սկսելով Հայաստանի փառերգէն եւ Կաթողիկոսը չէր ծածկեր որ իր ամէնէն ջերմ պահերը կ՚անցընէր հոս, ինք որ նաեւ ունէր 90–ամեայ մայրիկ մը։ «Հայր Մեր»ի միացեալ երգեցողութեամբ վերջ կը գտնէր այս այցելութիւնը, խոր տպաւորութիւն թողլով։

Հանգստեան Տան տուած այս այցելութենէն ետք, Կաթողիկոսը կ՚անցնէր Դըլ–Բոզասէր Տիկնանց Վարժարանը, ուր էր նաեւ քաղաքի նախարար՝ Պ. Ռաուլթ։ Բարի գալուստի խօսքեր կ՚արտասանէր (ֆրանսերէն) Տիկին Վարդանեան, որմէ ետք Օր. Շաքէ Տէյիրմէնճեան կ՚արտայայտուէր (հայերէն) պատմականն ընելով դպրոցին։ Հուսկ խօսք կ՚առնէր Գարեգին Ա.։ Ծոխ ընդունելութեամբ մը վերջ կը գտնէր այս այցելութիւնը ժամը 13.30–ին։

Կէսօրէ ետք, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը շատ ջերմ ընդունելութեան մը կ՚արժանանար Ցունաց Մայր Տաճարին մէջ, եկեղեցական պատրիարքութեան ներկայացուցիչ՝ մետրոպոլիտ Ժերեմիի կողմէ։

ՍԱԼ ԿԱՎՈՅԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

Յունուար 27, Երկուշաբթի երեկոյեան Փարիզի Կավօ սրահը ամբողջութեամբ լեցուցած բազմութիւնը յոտնկայս դիմաւորեց Գարեգին Ա.ը որուն կ՚ընկերանային Հայաստանի դեսպան Պր. Վ. Ջիտէչեան, Տիկին Ջիտէչեան ու հոգեւորականներու շքախումբը։ «Գաղութին հետ հանդիպում» ծանուցուած երեկոյթին գեղարուեստական բաժինը սկսաւ Կ. Ափրիկեանի ղեկավարած Սփիւռք – Կոմիտասով որ նախ երգեց Տէր կեցո՛ն, ապա Շնորհալիի շարականներէն ու Կ. Ափրիկեանի «Սասունցի Դաւիթի ծնունդ»էն մաս մը։ Յաջորդեց երգչուհի Անահիտ Մխիթարեան, դաշնակի ընկերակցութեամբ Այտա Մուրատեանի ու առաջին բաժինը փակուեցաւ դաշնակահար Վ. Մամիկոնեանի նուագած երեք կտորով. Շոփէն, Բարաջանեան, Խաչատրեան։

Ապա բեմ բարձրացաւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը. նախ շնորհակալութեան խօսք ուղղեց գեղարուեստական բաժնին մասնակիցներուն, յետոյ դիմեց ներկայ բազմութեան զոր նկատեց «Ֆրանսահայ գաղութին գիտակից տարրը»։ Ըսաւ թէ ինք Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն գերագոյն ղեկավարի պաշտօնը կ՚ըմբռնէ որպէս շաղախում մը ժողովուրդին հետ որ ապրող գոյութիւն ու հոգի է։ Շփումը ան էական նկատեց զարգացումի, բարգաւաճումի ամէն ընթացքի համար, տալով որպէս լաւագոյն օրինակ յիշելով Ոսկեդարը. հայ մշակոյթի այդ փառաւոր շրջանը արդիւնք եղած էր այլ մշակոյթներու հետ հաղորդակցութեան, մեզի տալով գիրերու գիւտը ու Կորիւնը, Եզնիկը, Խորենացին եւ բոլոր միւս լուսաւոր դէմքերը։

Հաղորդակցութեան Բ. օրինակ մը տըւած էր ԺԹ. դարը երբ արեւելահայ ու արեւմտահայ մեր գանձուածները արեւմուտքի քաղաքակրթութեան եւ մշակոյթներուն հետ շփումներով արձանագրեցին հայ մշակոյթին վերազարթօնքը։

Այս նախաբանէն ետք դուրսի աշխարհին հետ հաղորդակցելու, կապ հաստատելու այսօրուան անհրաժեշտութեան վրայ ծանրացաւ Գարեգին Ա. որ այս անհրաժեշտութեան մէջ էականը կը նկատէր հայութեան երկու հատուածներուն հաղորդակցութիւնը։ Շեշտեց նաեւ ներկային մէջ անցեալին տեղ տալու, անով սնանելու, բայց անոր մեծարանքին մէջ չփակուելու հրամայականը։ Անցեալը նորովի ծաղկեցնելու իմաստութիւնը միայն կրնար նոր վերելքի առաջնորդել։ Այս առումով ան յիշեց իր ուսուցիչներէն Շահան Պէրպէրեանի խօսքը թէ «արդի Յունաստանը պիտի չզարգանայ, որովհետեւ Ակրոպոլի շուքին տակ կ՚ապրի»։

Անցեալը գնահատելու, անով հպարտանալու, անոր հիանալու առիթ կ՚ըլլային իրեն համար ճարտարապետութեան մեր կոթողներուն տրուած այցելութիւնները. արդի թէքնիքէն, դիւրութիւններէն զուրկ ժամանակներուն բարձրացած մեր վանքերը, տաճարները կը զարմացնէին Կաթողիկոսը ու նոյն ատեն սրտին ցաւ կը պատճառէին որ չէ կրնար գանոնք նորոգել, փրկել մնասուելու, անհետանալու վտանգէն։

Իր նախորդին՝ Վազգէն Ա. Հայրապետին փափաքին հետեւելով, ինք եւս կը պաշտպանէր Երեւանի մէջ ընդհանուր մասնակցութեամբ Մայր Տաճարի մը շինութեան գաղափարը։ Ան նուիրուած պիտի ըլլար քրիստոնէութեան 1700–ամեակին զոր Հայաստան կը պատրաստուի տօնել 2001 թուականին։

Եզրափակելով իր խօսքը, Գարեգին Ա. ըսաւ թէ ինք խորապէս կը փափաքի որ Էջմիածինը դադրի ըլլալէ միայն զբօսաշրջութեան այցի վայր մը, այլ՝ դառնայ առաքելութիւն եւ ժողովուրդին մէջ հոգեւոր հոսք։ Որպէս վերջաբան, կարդաց արքայ Փիլիփի աղօթքը՝ «Տէ՛ր, քու որդիդ չեմ եթէ եղբայր չեմ իմ եղբայրներուս»։ Անով Կաթողիկոսը շեշտեց միասնութեան իր բաղձանքը, որով միայն կրնայինք «լոյսով փակել դարը որ սկսած էր մահով»։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵՉԵՆԻՈՅ ընտրութիւններու մասնակցողներու համեմատութիւնը շատ մեծ եղած է Յունուար 27–ին, ինչ որ ստիպած է ընտրական յանձնախումբի պատասխանատուները որ երկու ժամով երկարաձգեն քուէարկութեան գրասենեակներու փակումը։ Նախագահէն զատ, քըւէարկողները Խորհրդարանի 63 անդամներ պէտք է ընտրէին։

ՊԵԼԿՐԱՏԻ մէջ, աւելի քան 300 հազար հոգի միացած են, Յունուար 27–ին, Պալէ Պատրիարքին, տօնելու համար Ս. Սաւայի տօնը ուսանողներուն հետ, հակառակ ցոյցերու արգիլման։ Ս. Սաւա սերպ օրթոտոքս Եկեղեցւոյ հիմնադիրն է։ Պելկրատի դատարանը, նոյն օրը, կը ջնջէր ընդդիմութեան յաղթանակի արդիւնքը թաղապետական ընտրութիւններուն, քիչ մը աւելի իւղ լեցնելով կրակին վրայ։ Նիշը, սակայն, ընդդիմութեան ձեռքն անցած է։

ԵԼՑԻՆԻ առողջական վիճակը կրկին խնդրոյ առարկայ է։ Այդ պատճառով Լա Հէյի վեհաժողովը Ռուսաստանի եւ Եւրոպական Միութեան միջեւ (Փետր. 3–4) յետաձգուած է ցնոր տնօրինութիւն, որովհետեւ, Ելցին չի կրնար օգնաւ նըստիլ։ Յունուար 6–էն ի վեր, ոչ մէկ նըկար սփռուած է Ռուսաստանի նախագահը ներկայացնող։

ՄԱՄՈՒԼ

«LE PARISIEN — VAL-DE-MARNE»

(25/26 Janvier)

ALFORTVILLE, LA PETITE ARMENIE D'ILE-DE-FRANCE

Այս ընդհանուր խորագրին տակ, թերթը երկու էջեր նուիրած է գաղութին, նկարներով ճոխացած, Գարեգին Ա.ի այցելութեան առթիւ։ Հոն թւումը կայ տեղւոյն հայ կազմակերպութիւններուն, պատմականը անոր ծագումին ցեղասպանութեան վաղորդայնին, Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին տարած աշխատանքները, 1930–էն երբ կը հիմնուէր։ Կարճ հարցազրոյց մըն ալ ծերակուտական-քաղաքապետին հետ, ուր Ռ. Ռուքէ կը բացատրէ թէ մեծ պատիւ է Ալֆորվիլի համար ընդունիլ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը։

Կաթողիկոսին այս այցելութեան առթիւ լոյս տեսած է հատոր մը.– «Karékine Ier, patriarche suprême, catholicos de tous les Arméniens : A la recherche de la spiritualité, le défi du Renouveau»։

Փարիզի Կրօնական Ընկերակցութեան հրատարակած այս գրքոյկը կը պարունակէ Գարեգին Ա.ի տասը քարոզներու թարգմանութիւնը։ Ներածական մը ստորագրած է Կաթողիկոսական Պատուիրակ՝ Գիւտ Արք.։ Կարճ յառաջաբանով մը հոգաբարձութեան նախագահ՝ Գեղամ Թորոսեան կը բացատրէ թէ «ամբողջական անկիտակցութեամբ» ընդունած է, քանի մը ամիս առաջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին ըրած պատիւը իրեն յանձնելով այս հատորին պատրաստութիւնը, խմբագրութիւնը եւ ֆրանսերէնի վերածումը կարգ մը գրութիւններու եւ քարոզներու։

Նախքան այդ թարգմանութիւնները, կայ նաեւ Գարեգին Ա.ի մանրամասն կենսագրականը։ Հատորը ճոխացած է նաեւ գունաւոր նկարներով։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՉԵՉԵՆԻՈՅ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ ԱՌԹԻՒ

Յունուար 27–ին չէչէն ժողովուրդը քուէատուփ կը դիմէր, ընտրելու համար հանրապետութեան իր նախագահը։ Այդ թուականին նախօրեակին «Կոմսոմոլսկայա Պրաւդա»յի մէջ այն համոզումը կը յայտնուէր թէ Չէչէնները յաղթական են Մոսկուայի դէմ մղուած պատերազմին ու ռուս տարրին տեղ չկայ փոքրիկ այդ հանրապետութեան մէջ։

Թերթին թղթակիցը ոչ միայն Գրոզնին, այլեւ ամբողջ երկիրը կը նմանցնէ հաշմանդամներու հիւանդանոցի մը ուր մարդ ամէն քայլին մէկ ոտքը, թեւը կամ աչքը կորսնցուցած անձերու կը հանդիպի։ Այսուհանդերձ, կարեւորը ատիկա չէ, այլ այն կացութիւնը որ ամէն բանով ցոյց կուտայ թէ Չէչէնները դադրած են Ռուսաստանի քաղաքացիները ըլլալէ։ Պատերազմը ձեւով մը աւարտած ըլլալու Մոսկուայի գոհունակութիւնը չի կրնար ծածկել իրականութիւնը թէ երկու ժողովուրդները երկու տարբեր աշխարհի կը պատկանին։

Չէչէնները շահած են պատերազմը. այս եզրակացութեան յանգելու համար պետական մարդ ըլլալու հարկ չկայ. կը բաւէ երթալ հոն, տեղւոյն վրայ անդրադառնալու համար թէ ոչ ոք պէտք ունի «ռուսական»ին։ Արդէն քաղաքներու, գիւղերու մէջ ռուսական վարչարարութեան ոչ մէկ հետք մնացած է։ Նոյնիսկ Ինգուշիոյ եւ Ստաւրոպոլի շրջանին գօտիները որոնք ռուսական նուաճումներու մեծագոյն պաշտպաններն են, սկսած են լքել Չէչէնիան որ «լքուած է» Ռուսաստանի կողմէ։

Հետաքրքրական է որ տեղւոյն Ռուսերէն ոմանց դէմ կատարուած մահափորձերը զանգուածային մեկնումի չեն մղած Ռուսերը։ Նոյնիսկ անոնցմէ ըսողներ կան որ պատերազմին ամէնէն տաժանելի պահերուն գտնուած են Չէչէններ որոնք ապաստան տուած ու այլ ձեւերով օգնած են Ռուսերուն։

Յունուար 27–ի ընտրութեան համար 16 թեկնածուներ կային. սակայն դէտերու կարծիքով, անոնցմէ երեքը միայն կարելի էր լուրջի առնել։ Առաջինը կը նկատուի Մոսկուայի նախընտրեալը։ Կը կոչուի Ասլան Մասխադով. կը վայելէ անկաշառելի մարդու համբաւ մը։ Ապակյոյի նախկին նախագահն է եւ ներկայի համախոհական կառավարութեան պետը։ Անոր հետ է որ Կրեմլին ստորագրած է ռուսական զօրքին ամբողջական նահանջին համաձայնագիրը։ Մասխադովի յաղթանակին պարագային կը սպասուի որ Չէչէնիան կարճ ժամանակի մէջ ձեռնարկէ լայնք, հեղինակութեան տէր պետութեան մը կառուցումին, յենած՝ զինուորական ազդակին։

Երկրորդ թեկնածուն Զէլիմխան Եանտարբիեւն էր որ Դուդայեւի ժառանգորդը կը համարուի եւ տաով՝ դարաւոր աւանդութիւններու պահապանը։ Ան հետեւաբար կը ներկայանայ չէչէնական դրօշի մը ենթախորքին վրայ, քովը էջերը բաց Գուրանով մը։ Անոր մեծագոյն խաղաթուղթը քաղաքական փորձառութիւնն է որ կը պակսի երկու մրցակիցներուն։ Անոնց ժողովրդականութիւնը հիմնուած է երկրին անկախութեան սիրոյն զինեալ պայքար մղած ըլլալու տուեալին վրայ, մինչդեռ Եանտարբիեւ բանաստեղծ է ու աւելի հեռատես, քան՝ գործունէութեան մարդ։

Շարքին երրորդ տիպարը Բուդյոննովսկի պատանդ վերցնելու արարքին (1995 Յունիս) հերոսն է. «յեղափոխական» կոչուած Շամիլ Բասայեւը։ Ընտրապայքարի անոր գլխաւոր թեման կը կազմէր կաշառակերութեան եւ անարդարութեան դէմ պայքարը։

ՂԱՐԱԲԱՂԵԱՆ ՕՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԺԸ.

Եթէ մարդ ուզէ մօտենալ ու քիչ մը ծանօթանալ ժողովուրդի մը հոգեբանութեան, օրինակ՝ Ղարաբաղցիին, պէտք գտնէ թէ անոր մշակոյթը ուսումնասիրելը բաւական վստահելի միջոց մըն է: Չեմ գործածեր «ճանչնալ» կամ «հասկնալ» բառերը, որովհետեւ իմ Հայ ըլլալս ոչ միայն օգուտ չէ, այլ հաւանաբար խոչընդոտ մը՝ տրուած ըլլալով, որ մենք Հայերս սաստիկ ենթակայական ու նախատրամադրուած ենք նման պարագաներու մէջ:

Ուրիշ միջոց՝ այդ ժողովուրդին մէջ ապրիլը: Այս օրագրութիւնը փորձեց գրականութեան միջոցաւ տալ ժողովուրդին մէջ ապրելու եւ ամէնօրեայ շփման մէջ ըլլալու փորձառութիւնը: Շատ հաւանաբար այս գրութիւններէն ընթերցողին այն տպաւորութիւնը եկաւ, թէ Ղարաբաղցին միայն առաքինութիւններ ունի եւ թէ երկիրը, հայրենի հողը «կորուսեալ դրախտ» մը երեւցաւ Սփիւռքահային, որ յանկարծ զգաց, թէ ինչերէ՛ զրկուած է ինքը, որ այնքան հպարտութեամբ կը խօսի իր Սփիւռքի արժանիքներուն մասին: Կրնայ ըլլալ, եւ եթէ այդպէս է՝ ուրեմն մեղանչում է, որուն միակ բացատրութիւնը հեղինակին խառնուածքն է: Օրագրութիւնը գրական ամէնէն ենթակայական սեռն է, ի վերջոյ, ինքնակենսագրութենէն ետք: Եւ այս պարագային, կայ ինքնաճանաչումի փորձ մըն ալ, այսինքն՝ այն Սփիւռքահայը, որ Հայաստանն ու Ղարաբաղը չէ ճանչցած՝ դժուար թէ ամբողջութեամբ գիտնայ Սփիւռք եւ Հայ յղացքներուն իմաստը: Եւ փոխադարձաբար՝ հայաստանցի Հայուն պարագային:

Բայց Ղարաբաղցիին էութեան մէկ ուրիշ երեսը կը բացուի երբ մօտենանք անոր մշակոյթին: Անցնող տասնամեակներու Թրքական սեղմումները, բայց մանաւանդ պատերազմը, Ղարաբաղցին ըստիպած են աւելի ուժգին կերպով իր մշակոյթը սեղմել իր կեանքին ու սրտին, թէ՛ իբրեւ տեսակ մը վահան թշնամիին դէմ, եւ թէ՛ իբրեւ մնայուն աղբիւր բարոյական սնունդի եւ ինքնութեան ուժի: Այս երեւոյթը միայն Ղարաբաղի յատուկ չէ, որովհետեւ վերջին հարիւր տարուան ընթացքին մեր ժողովուրդին ստացած հարուածները մեզ ազգովին շատ պահպանողական, անցեալապաշտ ու ծայրայեղական դարձուցած են: Այնպէս որ Ղարաբաղցիները բացառութիւն չեն այս իմաստով, բայց պատերազմական մնայուն վիճակին պատճառով իրենց Փոլքլորը միշտ աւելի կենսունակ, ապրող իրականութիւն մը եղած է, քան «Փոլքլոր» բառը սովորաբար կը թելադրէ: Թէ՛ հին, թէ՛ ալ նոր, այժմէական է:

Հաւանաբար ամէնէն համապարփակ եւ լուրջ ուսումնասիրութիւնը Ղարաբաղի ժողովրդային մշակոյթի մասին Լեւոն Յարութիւնեանի գործն է՝ «Նշխարներ Արցախի բանահիւսութեան», Երեւանի Համալսարանի Հրատարակչութիւն, (Երեւան 1991), 400 էջ: Իր ներածութեան մէջ, բանահաւաքը հետեւեալը կը յայտնէ:

«Ղարաբաղեան աւանդութիւններն ու զրոյցները խտացուած իմաստութիւններ են, արհաւիրքների բովով անցած կենսափորձ, իրական հող ունեցող մարգարէութիւններ, պատմութեան բոլոր շերտերն ամփոփող, մեր ժողովրդի բազմաճիւղ մտածողութեան հաւաստի փաստարկներ, որ դարեր շարունակ ուղեկցել են մեզ, մնացել հարազատ, որպէս համազգային նուիրական աւանդների դրսեւորումներ՝ արցախեան ինքնութեան կնիքով: Կասկած չի կարող լինել, որ դրանք ուսանելի են ներկայ եւ գալիք ապրողների համար»:

Ժամերով եւ օրերով կարելի է մարդ հաճելի ու շահեկան ժամանց ճարել, ինչպէս եւ իմաստութիւն՝ այս հատորին էջերուն մէջէն, եթէ մարդ յաղթահարէ մեծագոյն դժուարութիւնը՝ որ Ղարաբաղի բարբառը հասկնալն է: Իմ տանտիկինս Արմիտան էր, որ օր մը նստաւ ու թարգմանեց ինծի համար հարիւրաւոր տարիներու բարբառը: Ահա այդ բանահիւսութենէն քանի մը պատառիկներ:

Շնորհակալ ըմ քզանա, Աստուած,
Մարդ ըս ըստեղծալ
Շնորհակալ ըմ քզանա, Աստուած,
վարք ըս ըստեղծալ:
Բալի թահրը չի ըլալ,
Մեխք չըմ տնում քզարա՝
Փող ու դարդ ըս ըստեղծալ:
Պա հո՞ւնց շնորհակալ
ընիմ քզանա, վեր
ճանճ ըս ըստեղծալ:
Հի՞նչ կընի, Աստուած
վեր ըշխարքէս ճանճերը կըրիս
մին ողտը շինիս:

Պատմական փորձառութեան մէկ խտացումը կարելի է կարդալ հետեւեալ կտորին մէջ. —

Առաջ ըս քյընում՝ քթէդ ըն թխում,
Դըէտ ըս քյընում՝ դըաճէդ ըն թխում,
Հու վեր ինչքան օժ օնէ՝ հալխում ա:
(Առաջ կ'երթաս՝ քիթէդ կ'ուտես հարուածը
Ետեւ կ'երթաս՝ կռնակէդ կ'ուտես
Ով որ ուժ ունի՝ ան կը յաղթէ):

Դժուար եւ անողոք է Հայուն ճակատագիրը Ղարաբաղի լեռներուն մէջ: Խիստ է բնութիւնը, եւ դաժան՝ զինք շրջապատող ցեղերուն նկարագիրը: «Քրիստոսա խաչը Հային ու պաժին ընգալ», ինչպէս կը բանաձեւէ Ղարաբաղցին: Բայց Հայը միշտ պատուախնդիր պիտի մնայ, մաքուր եւ առաքինի:

Մարթն էն ա, վեր խեղճը կենդան
պահում ա:
Մարթն էն ա, վեր աշխարհս աւաղ
պահում ա
Մարթն էն ա, վեր քամակ էշուն ա,
պայց քամակ չի ըղնում:
(Մարդը ան է, որուն խիղճը զինքը
կենդանի կը պահէ
Մարդը ան է, որ աշխարհը բարգաւաճ
կը պահէ
Մարդը ան է, որ ետեւ կը նայի
բայց ետեւ չի մնար):

Ղարաբաղցին իր հողին թէ՛ զաւակն է, թէ՛ ալ հայրը կամ պահապանը: Եւ այդ հողին վրայ ան խոր ու զօրաւոր զգացումներով ապրած է: Իր դրացի ցեղերը իրմէ միշտ օրինակ առած են, հիացած են իրեն: Բայց միշտ անթիւ զոհեր տուած է իր հողի պաշտպանութեան համար: «Սերտը կէս տեռած» մնացեր է: Ահա սակայն իր կեանքի սկզբունքը՝

ժառանգ թողէ
Կամար կապէ
Մին ծառ տնգէ
Հաւատդ էլ դայիմ բռնէ:
(Ժառանգ թող ետիդ
Որ ծիածան կապէ (սերունդներու միջեւ — Վ. Օ.)
Մէկ գիր գրէ
Մէկ ծառ տնկէ
Հաւատքդ ամուր բռնէ):

Դեկտեմբեր 28

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐ՝ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻ ԱՆԿԱԽ ԿԱՅԱՆ ՄԸ

Յունուար 13-ին հաղորդումներուն սկսած է Հայաստանի անկախ առաջին հեռատեսիլի ընկերութիւնը որուն նախագահն է երեւանցի, գրող Մերուժան Տէր-Գուլանեան:

Այս առիթով իրեն հետ Անահիտ Յովսէփեանի կողմէ կատարուած հարցազրոյցի մը ընթացքին («Ազգ», Յունուար 10), «Ար»ի նախագահը տուած է բացատրութիւններ: Ձեռնարկին հիմնական նպատակն է «հայերէն լեզուով հեռուստատեսութիւն ստեղծել», դառնալ թէ՛ CNN, եւ թէ BBC: Մ. Տէր-Գուլանեան ուրախութիւն կը յայտնէ որ 33 աշխատակից ունին արդէն որոնք պատրաստութեան եռամեայ շրջան անցուցած են որոնց մէջ կան բազմաթիւ տաղանդաւորներ:

Ընկերութիւնը դրամատուներէն 230 հազար տոլար փոխ առած է, անհրաժեշտ գործիքները, սարքաւորումները գնելու համար: Ծրագրուած է որ ան բաժնետիրական ըլլայ, սակայն բաժնեթուղթերու 51%-ը միշտ մնայ հիմնադիրներու ձեռքը, որպէսզի ուղղութիւն տալու, սկզբունք թելադրելու փորձեր չըլլան:

Մ. Տէր-Գուլանեան կ'ապահովցնէ թէ հաղորդումներու պատրաստութեան, ներկայացման մէջ «ոչ մի մկրատ չի աշխատելու»: Ան կ'աւելցնէ. «Ես պաշտօնապէս ասում եմ որ «Ար»ը չի պատրաստւում ծառայել որեւէ քաղաքական ուժի»:

Լուրերու հաղորդումը որ կը կոչուի «Սուրհանդակ», կը յաւակնի ըլլալ «հնարաւորին չափ առարկայական»:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ ԵԶԱԿԻ ՓՈՐՁ ՄԸ՝ ՊՈՒԼԿԱՐԱԽՕՍ ԵՒ ՖՐԱՆՍԱԽՕՍ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄԵԼԳՈՆԵԱՆՑԻՆԵՐՈՒ ՊԱՐԱԳԱՆ

Մեր գաղութին հանդէպ ստեղծուած հետաքրքրութիւնը մեծ էր եւ ակներեւ կը դառնար ամէնօրեայ հիւրերու ներկայութեամբ: Երբեմն ծնողներ, երբեմն հիւրընկալ ընտանիքի անդամներ, երբեմն ալ գաղութային անձնաւորութիւններ ներկայ կ'ըլլային մեր դասաւանդութիւններուն: Այս հիւրերու կարգին էին նաեւ Կիպրոսի Մելգոնեան Վարժարանէն աշակերտներ, որոնք ամառնային արձակուրդը անցընելու համար Վառնա վերադարձած էին: Այս տղաքը հաճելի կը գտնէին մեր դասերը եւ յաճախ կուգային մեր դասարանը:

Պէտք է ըսել որ Վառնայի բարեկեցիկ ընտանիքներ, իրենց զաւակներուն հայկական կրթութիւն տալու նպատակով զանոնք կ'ուղարկեն կամ Վենետիկի Մխիթարեան վարժարանը կամ ալ՝ Մելգոնեան: Սակայն մինչ Մխիթարեանները առաջուց կ'ապահովեն բարերարներու նիւթական օժանդակութիւնը, Կիպրոսի Մելգոնեանը չի ցուցաբերեր նոյն օգնութիւնը եւ տարեկան 2000 տոլարի չափ գումար մը կը պահանջէ իւրաքանչիւր աշակերտէ, որուն վրայ դեռ կ'աւելնան դէպի Կիպրոս ճանապարհածախքը, աշակերտի համազգեստին գինը, գրենական պիտոյքներու համար պահանջուած գումարը՝ մօտ 3000 տոլար, ինչ որ շատ ծանր կը կը նստի աղքատ Պուլկարահայերուն: Վառնայի Եկեղեցական Վարչութիւնը ամէն տարի դիմում կը կատարէ Մելգոնեանի տնօրէնութեան՝ աշակերտական սակը 1000 տոլարի իջեցնելու խնդրանքով, սակայն ի զուր: Այնպէս որ շատ ծնողներ իրենց զաւակը մէկ–երկու տարի միայն կ'ուղարկեն Մելգոնեան, մինչեւ որ հայերէն սորվի, որմէ յետոյ զայն կ'ուղարկեն պուլկարական պետական վարժարան, ուր ուսումը ձրի է: Այսպիսով կ'ունենանք ապագայ կիսկատար Հայեր, աւելի ճիշդ՝ հայախօս Պուլկարներ: Լաւ պիտի ըլլար որ Մելգոնեանի տնօրէնութիւնը եւ մանաւանդ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Կեդրոնական Վարչութիւնը նկատի ունենային այս կարեւոր հարցը եւ բարերարներու օգնութեամբ լուծէին զայն: Մինչ արեւմտեան երկիրներու մէջ հայերէն սորվելու փափաք ունեցողները մատի վրայ կը համրուին եւ օրէ օր կը պակսին, անդին, քառորդ դարէ ի վեր ճնշուած եւ իրենց արմատներէն պարտադրաբար կտրուած Պուլկարահայերը հայ լեզուի եւ հայկականութեան ծարաւը ունին: Այդ ծարաւը չյագեցնելը յիմարութիւն է եւ քաղաքական մեծ սխալ:

ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՀԻՒՐԸՆԿԱԼ ԸՆՏԱՆԻՔՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱԲԵՐՈՒՄԸ

Ինչպէս գովելի էր գաղութային այն հոգածութիւնը, որուն առարկայ եղան հայերէն սորվիլ փափաքող այս պատանիները: Ֆրանսահայ աշակերտները մանաւանդ, շատ տպաւորուած էին իրենց հանդէպ ցուցաբերուած հոգատարութենէն, որ կը յայտնաբերուէր առաջին հերթին սնունդի հանդէպ չեշտուած ուշադրութեամբ, ինչ որ Հայու առհաւական սովորութիւնն է: Բայց նաեւ՝ երախայի դասերուն հանդէպ ցուցաբերուած օգնութեամբ: Ամէն տան մէջ կար մէկը, որ օրական 1 ժամ կը դրաղէր հիւր երախայի դասերով, տնային պարտականութիւններով: Ազատ պահերու ալ պտոյտի կը տանէին զայն: Եւ այս ամէնը ի՜նչ նուիրումով կ'ընէին: Օր մը, այդ ծնողներէն մէկը ըսաւ ինծի «Մինչեւ հիմա երկու տղայ ունէի, հիմա երեք եղաւ տըղոցս թիւը»: Իսկապէս, արեւելքի մէջ է որ Հայը մնացած է անաղարտ Հայ՝ իր ցեղային բարեմասնութիւններով: Ասիկա զգալի դարձաւ ոչ միայն Վառնա, այլեւ անցեալ տարուան մեր լեզուական ճամբորդութեան ընթացքին ալ՝ Կիպրոս, ինչպէս նաեւ նախանցեալ տարի՝ Հալէպ:

ԶԲՕՍԱՊՏՈՅՏՆԵՐ

Ծովային լողանքը մեր ամէնօրեայ զբաղմունքն էր: Քաղաքին մէջ այցելեցինք նշանաւոր Տելֆինարիոմը, որ Սեւ Ծովու աւազանի ամենամեծն է, նաեւ կենդանաբանական պարտէզը: Իսկ կիրակի օրերը մեր տրամադրութեան տակ էր վարձուած հանրակառքը, որ մեզ կը տանէր զանազան տեսարժան վայրեր: Այսպէս, այցելեցինք Պալչիք, հանրածանօթ ծովափը, ուր տեսանք ռումանացի թագուհիին դղեակը եւ անոր բացօթեայ դրուած քարակոփ գահը: Այցելեցինք նաեւ նշանաւոր Ոսկի Աւազներ ծովափը, Ալածա Մանաստըրի վանքը՝ քարայրներու մէջ փորուած հոգեւորականներու խուցերով, նոյնպէս գացինք Կալաթայի ծովափը եւ տեսանք երբեմնի հայկական թաղամասին մէջ գտնուող Զօրավար Անդրանիկի տունը եւ յուշաքանդակը, որուն վրայ կար սակայն ուղղագրական սխալ մը, հաւանաբար հայերէնի արգիլման տարիներու որպէս արդիւնք...: Այդ մէկ գիրի սրբագրութիւնը վստահաբար մեծ գումարի չի կարօտիր:

ԴԱՍԸՆԹԱՑՔԻ ԱՒԱՐՏԸ

Դասաւանդութիւնները կ'աւարտէին Յուլիս 23-ին: Ուստի Յուլիս 22-ին կազմակերպեցինք հրաժեշտի հաւաքոյթ մը՝ շնորհակալութիւն յայտնելու նպատակով հիւրընկալ ընտանիքներուն եւ Եկեղեցական Վարչութեան: Միաժամանակ, կ'ուզէի բոլորին ներկայութեան փոքր քննութենէ մը անցընել աշակերտները, ցոյց տալու համար իւրաքանչիւրին յաջողութեան աստիճանը՝ խօսակցութեան եւ ընթերցանութեան մարզերուն մէջ:

Հաւաքոյթին բացումը կատարեց Հ. Սիոն, որմէ յետոյ աշակերտները հարցապատասխանի ձեւով խօսեցուցի, նաեւ հերթով ընթերցանութիւն կատարեցին: Ծնողները զարմացած էին, որովհետեւ անոնցմէ իւրաքանչիւրը միայն իր հիւրընկալած աշակերտին կարողութիւնը գիտէր: Իսկ այժմ կը տեսնէին բոլոր աշակերտներու արձանագրած յաջողութիւնը: Հանդէսի վերջաւորութեան, աշակերտներէս փարիզահայ ջութակահար Վահագն Հանըճեան Պախէն երկու կտոր նուագեց, արժանանալով բոլորի գնահատանքին:

Մեր դասաւանդութիւնները վերջացուցինք յաջորդ օրը կէսօրին: Աշակերտներուն յանձնեցի նախորդ օրը կատարուած գրաւոր մեծ քննութեան սրբագրուած թուղթերը՝ նիշերով միասին (*): Յետմիջօրէին յատկացուած էր վերջին գնումներու:

Յաջորդ առաւօտ մեկնումի պահն էր: Ողջագուրումներ, արցունքներ, յիշատակի անհատնում նկարներ, հասցէի փոխանակումներ: Եւ ... Մեր ինքնաշարժները մեզ բաժնեցին Հայկական Եկեղեցիին առջեւ խռնուած ու ձեռք շարժող աշակերտներէս: Յուզումէս խեղդուելով ետեւ կը նայէի, այդ անուշիկ հրեշտակներուն, որոնց յաջողած էի հայերէն սորվեցնել: Պարտականութիւնը կատարած մարդու գոհունակութիւնը ունէի թէեւ, սակայն հարցում մը կը չարչրկէր ուղեղս. — Այս տղաքը ի՞նչ պիտի ըլլան ինծմէ յետոյ: Հայոց լեզուով պիտի բարբառի՞ն, թէ պուլկարերէնի ծովը պիտի վերադառնան: Մեսրոպեան գիրերու մտերմութեան մէջ պիտի մնա՞ն, ինչպէս որ խոստացան: Եւ արդեօք պիտի փորձե՞ն իրենց զգացումները թուղթին յանձնել Մեսրոպեան տառերով եւ զայն ուղարկել ազգականի մը, ընկերոջ մը կամ ընկերուհիի մը: Գուցէ ուսուցիչի մը...: Ամէն պարագային, ես իմ պարտքս կատարեցի, մնացեալը Թողլով ապագայի խղճին:

Նոր Տարուան առթիւ հայերէնով գրուած բացիկները սակայն, յուսադրիչ պատասխան մը բերին այս հարցումներուն:

ԱՐԴԻՒՆՔՆԵՐ ԵՒ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Օտարախօսներու համար հայերէնի ձեռնարկ»ը այս անգամ ալ ինքզինք հրաշալիօրէն արդարացուց, որպէս իրմէ ըսպասուած արդիւնքը տուող լսատեսողական մեթոտ: Եւ ասիկա՝ հակառակ բոլոր տեսակի անպատեհութիւններուն եւ հակամանկավարժական կացութիւններուն, զորս թուեցի յօդուածիս մէջ: Եւ նոյնիսկ մէկ հոգի չթափեցաւ, ինչ որ ցոյց կուտայ մեթոտին քաշողականութիւնը:

Այսպիսով, լսատեսողական մեթոտի կիրարկման տասը տարիներու փորձառութեանս վրայ աւելցաւ նոր փաստ մը, թէ մեթոտը ի վիճակի է անկարելի կացութիւններու մէջ իսկ հայերէն հասկընալ, պատասխանել, կարդալ եւ գրել սոր-

վեցնել՝ 600 քերականական բառի սահ-մաններուն մէջ, ինչ որ հրաշքի համազօր է։

Արդ, եթէ այս է իրականութիւնը, հարց կը ծագի թէ ինչո՞ւ այս մեթոտը չորդեգրուիր մեր միօրեայ վարժարաններուն մէջ, որոնց համար է որ յատկապէս պատրաստուած է։ Անոնց պայմանները նկատի առնելով է որ պատրաստուած է։ Զմոռնալ, որ լսատեսողական մեթոտով զբաղելէ առաջ, մօտ տասը տարի ես միօրեայ վարժարանի ուսուցիչ եղած եմ։ Ուստի լաւ գիտեմ միօրեայի պայմանները եւ օգտագործուած անհամապատասխան դասագրքերը։ Այս մեթոտին ուսուցումը տոկուն հիմք մըն է, որով աշակերտը կը կարողանայ թէ՛ հասկնալ իր լսածը կամ կարդացածը եւ թէ ինք կառուցանել նախադասութիւններ։ Այս հիմնական մակարդակէն յետոյ կարելի է աշակերտին հայերէնը զարգացնել դասական ձեւերով, ինչ որ մեր միօրեայի ուսուցիչները ի վիճակի են ընելու։ Առանց այս հիմքին սակայն, որեւէ արդիւնքի չենք կրնար հասնիլ, այլ սերունդ կը փճացնենք։ Առանց այս հիմքին, հայերէնի ուսուցում կոչուածը պարզապէս ժամավաճառութիւն է եւ դրամի անտեղի մսխում։ Անհրաժեշտ է հասկնալ, որ հայերէնը որպէս օտար լեզու պէտք է սորվեցնել մեր օտարախօս երախաներուն։ Այլապէս արեւելքի հայախօս երախաներուն համար պատրաստուած դասագիրքերով կարելի չէ օտարախօս երախային հայերէն սորվեցնել։ Բաց խօսքով, անիմաստ է տառաճանաչութիւն եւ ընթերցանութիւն սորվեցնել հայերէն չհասկցող երախային, յուսալով որ ան հետզհետէ պիտի հասկնայ կարդացածը կամ լսածը։ Մեր միօրեայ թէ երկօրեայ վարժարաններուն մէջ քանի՞ հատ արեւելքի երախաներուն նման հայախօս, իր մայրենի լեզուն հայերէնը եղող երախայ կայ։ Մի քանի այդպիսի բացառիկներուն համար ճի՞շդ է օտարախօս մեծամասնութիւնը զոհել։ Այդ փոքրաթիւ հայախօսները կարելի է այլ տեղ մը հաւաքել եւ զբաղիլ անոնց հետ դասական ձեւով, այսինքն՝ հայերէնը որպէս մայրենի լեզու դասաւանդելով։ Երկու ձեւերը բոլորովին տարբեր են իրարմէ։ Այս մասին ուրիշ յօդուածներու մէջ գրած եմ արդէն։

Անհրաժեշտ է որ մեր Եկեղեցական Իշխանութիւնը, որուն ենթակայ է միօրեայ վարժարաններու մէկ մասը, ինչպէս նաեւ այլ միօրեայ վարժարաններու հոգաբարձութիւններ եւ վարչութիւններ մտածեն այս մասին եւ միջոցներու ձեռնարկեն այս մեթոտը օգտագործելու եւ արդիւնք ձեռք ձգելու համար։ Առաջին հերթին, բնականաբար, մեթոտը օգտագործելու ի վիճակի ուսուցիչներ պէտք է պատրաստել, ինչ որ դժուար հարց մը չէ եւ դրամի ալ չի կարօտիր, քանի որ ես սիրայօժար կերպով պատրաստ եմ այդ գործը կատարելու։ Այլապէս, այս ընթացքով, մենք մեր ձեռքով իր լրումին կը հասցնենք սպիտակ ջարդը։

ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ – ՓԱՆՈՍԵԱՆ

(*) – Փափաքողներուն կրնամ ուղարկել գրաւոր քննութիւններու թուղթերուն պատճենահանուած օրինակները։

ՄԵՐ ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲՆԵՐԸ

Հ.Մ.Ը.Մ.-ՖՐԱՆՍ՝ ՄԻԱՅՆ ՀԱՅԱԾԻՆ ԽԱՂԱՑՈՂՆԵՐ

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս – Կեդրոն Փարիզ (75009), 17, ռիւ Պլէօ փողոց – մեր մարզական ակումբներու շարքին մէջ փայլուն դիրք մը ունի. կը շարունակէ յարգել այն նպատակները՝ որոնց կ'ուզէին ծառայել, 1918-ին, Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութեան հիմնադիրները, Պոլիս։

Իր սկաուտական կազմակերպութեամբ, միայն Հայերէ բաղկացած իր մարզական խումբերով, Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս կը ջանայ մնալ հաւատարիմ «բարձրացիր, բարձրացուր» նշանաբանին։ Կապուած է անշուշտ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի համաշխարհային կեդրոնին, Պէյրութ։

Փարիզի ակումբը հիմնուած է արդէն Մերձաւոր – Արեւելքէն, յետ պատերազմեան տարիներուն, գաղթած երիտասարդներէ՝ որոնք չէին կրնար մոռնալ Պուրճ Համուտի, Հալէպի խանդավառ տողանցքները Եռագոյններու շուքին տակ։ Հ. Մ. Ը. Մ.-ական յիշատակները թարմ էին։

Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս կը տօնէ այս տարի իր քսանամեակը, ծնունդ առած է 1977ին։ Մկրտուած է, ֆրանսերէնով՝ Association Sportive HOMENETMEN-FRANCE։

Նախագահն է – վարչութեան ատենապետը – եթէ կը նախընտրէք Վարանդ Պաղտասարեան. կը պաշտօնավարէ դրամատան մը մէջ։ Այդ չօգներ սակայն որ դրամը հոսի առատ ակումբին գանձին մէջ։ Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս չունի քաղաքապետական կամ Շրջանային նիւթական նպաստ։ Կը «դառնայ» շնորհիւ նուիրատուութիւններու եւ անդամներուն օժանդակութեան։ Պարագան արդէն նոյնն է մարզական փոքր ակումբներէն շատերուն համար։ Նպաստները, առատ, կ'երթան ընդհանրապէս մեծերուն, արհեստավարժներուն (փրոֆէսիոնէլ)։

Ինչպէս որ գրեցինք այս շարքին սկիզբը, այս անգամ պիտի չանդրադառնանք սկաուտական կազմակերպութեան վրայ։

Զուտ մարզական գետնի վրայ, ակումբը արձանագրուած է Ֆրանսայի Ֆութպոլի եւ պասքէթպոլի Դաշնակցութիւններուն մօտ. ուրիշ խօսքով՝ արտօնուած է մասնակցելու տեղական ախոյենական խաղերու։ Կը մրցակցին երկու մարզաձեւերուն մէջ ալ, երկու խումբերով։

Պասքէթպոլի համար, Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանս ունի արձանագրուած արդէն քիչ շատ փորձառու մարզիկներ կամ մարզուիլ փափաքող երիտասարդներ, պատանիներ։ Քանակ՝ 28։

Առաջին խումբը կը մասնակցի նահանգային պատուոյ դասակարգին, լաւ դիրք կը պահէ այս մրցաշրջանին իր խմբակին մէջ եւ պիտի փնտռէ, կը կարծենք, միջոց՝ մտնելու նահանգային գեր – դասակարգի յաւակնորդներու բաժանումին մէջ (Promotion d'Excellence)։ Երկրորդ խումբը, պահեստին, կը պայքարի նահանգային առաջին դասակարգին մէջ։

Պասքէթպոլի մարզիչն է Հրաչ Սիսեռեան, 40 տարեկան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի վեթերաններէն, բայց միշտ գործօն, խումբերէն մէկուն կամ միւսին մէջ։

Մարզավայր՝ Gymnase de la Glacière 121, rue de la Glacière, 75013 Paris։ Մարզումները՝ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները։ Մրցումները՝ ընդհանրապէս Շաբաթ կամ Կիրակի։

Ֆութպոլը եղած է միշտ Հ. Մ. Ը. Մ.-ի մասնաճիւղերուն գլխաւոր զբաղումը։ Փարիզի ակումբը ունի չորս տասնեակ խաղացողներ, պաշտօնապէս արձանագրուած։ Կը մասնակցի երկու խումբերով Հօ-տը-Սէնի ախոյենական խաղերուն։ Դասակարգ՝ Promotion de 2e Division, այսինքն երկրորդ դասակարգին մէջ մտնելու յաւակնորդներու բաժինը՝ ուր դիւրին չէ յառաջանալ։ Նոյն դասակարգի պահեստիներու մրցաշարքին մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ. աւելի լաւ դիրք ունի։

Ֆութպոլի մարզավայրն է՝ Parc de Choisy, Plaine Nord, Carrefour-Pompadour — Créteil։ Մարզումները՝ Երեքշաբթի եւ Հինգշաբթի իրիկունները։ Մրցումները՝ Կիրակի կէս օրէ վերջ։

Տեղին է, կը կարծենք, ընդգծել որ այժմու ֆութպոլին մէջ՝ ուր խաղը շատ արագ է եւ երբեմն ալ՝ խիստ, կարելի չէ լիօրէն մասնակցիլ Կիրակնօրեայ մրցումներուն առանց հետեւելու մարզումներու շաբթուան մէջ։ Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի ախոյենական մրցումները տեղի կ'ունենան ընդհանրապէս Կիրակի օրերը, կէս օրէ վերջ։

Մարզիչն է Ժան – Փօլ Քորանեան 46 տարեկան։ Խաղացած է Ֆրանսայի ախոյենութեան երրորդ դասակարգին մէջ։

Վերջացնելէ առաջ իր ակումբին մասին մեզի տուած տեղեկութիւնները, Պր. Պաղտասարեան կը նշէ թէ Հայ Մարմնակրթական Ընդհանուր Միութիւնը ներկայիս ունի, երկրագունտին վրայ, քսաներկու հազար անդամներ, ութսուներեք մասնաճիւղերու մէջ։

Կը յուսանք որ Հ. Մ. Ը. Մ. Ֆրանսի նախագահը այս թիւին մէջ չէ առած գաւառի մեր քանի մը ակումբները՝ որոնք կը պահեն իրենց աւանդական անունը՝ Հ. Մ. Ը. Մ., առանց ունենալու կապ կազմակերպութեան կեդրոնին հետ եւ որոնց վարիչները, հայ ու ոչ – հայ, կամայ – ակամայ, ընդհանրապէս, անտեղեակ են Հ. Մ. Ը. Մ.-ի հիմնական նպատակներէն։

ՎԱՂԻՆԱԿ ՄԻՍՔՃԵԱՆ

ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՊԱՊԻՆ ՀԵՏ

Ինչպէս ծանօթ է, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը Յունուար 22-ին պաշտօնական այցելութեամբ մեկնած էր Հռոմ։ Լիբանանի վարչապետը իր անձնական օդանաւը տրամադրած էր Արամ Ա.ի այս ճամբորդութեան առթիւ։ Կաթողիկոսին պատուիրակութեան մաս կը կազմէին հետեւեալ անձնաւորութիւնները.–

Արտակ Արք. Մանուկեան (Առաջնորդ Հայոց Թեհրանի Թեմին), Սահակ Արք. Այվազեան (Առաջնորդ Հայոց Յունաստանի Թեմին), Մեսրոպ Արք. Աշճեան (Առաջնորդ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան եւ Գանատայի Թեմին), Սուրէն Արք. Գաթարոյեան (Առաջնորդ Հայոց Բերիոյ Թեմին), Զարեհ Արք. Ազնաւուրեան (Ատենապետ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Կրօնական Ժողովին), Օշական Եպիսկոպոս Չոլոյեան (Առաջնորդ Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի Երկիրներու Թեմին), Շահան Վրդ. Սարգիսեան (Տեսուչ Դպրեվանուց), Մէթր Խաչիկ Պապիկեան (Ատենապետ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Քաղաքական Ժողովին), Մէթր Շահէ Պարսումեան (Պետական Նախարար, Լիբանան), Պ.Պ. Յակոբ Տէմիրճեան (Պետական Նախարար, Լիբանան), Պետրոս Գալայճեան (Պետական Երեսփոխան, Կիպրոս), Վարդան Վարդանեան (Պետական Երեսփոխան, Իրան), Սիմոն Լիպարեան (Պետական Երեսփոխան, Սուրիա), Անդրէ Թապուրեան (անդամ՝ Ազգ. Կեդր. Վարչութեան Քաղաքական Ժողովին)։

Կաթողիկոսարանի հաղորդագրութիւնը (Յունուար 23) կը ճշդէր նաեւ թէ այս առիթով՝ Լիբանանէն, Պարսկաստանէն, Ծոցի երկիրներէ, Միացեալ – Նահանգներէն, Մեծն – Բրիտանիայէն, Զուիցերիայէն, Պելժիայէն, Իտալիայէն եւ այլ շրջաններէ ազգայիններ մասնակից կ'ըլլային Վատիկանի կարգ մը ձեռնարկներուն։

Կաթողիկոսարանի լրատուական գրասենեակը կը հաղորդէ Հռոմէն (Յունուար 24) որ Պապը Կաթողիկոսը եւ իր պատուիրակութիւնը ընդունած է Յունուար 23, Հինգշաբթի օր ժամը 18.30-ին եւ կէս ժամուան տեսակցութիւն մը ունեցած է անոնց հետ։ Խօսակցութեանց նիւթ եղած են Հայաստանեայց եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու յարաբերութիւնները եւ զանոնք զարգացնելու անհրաժեշտութիւնը։ Արծարծուած են նաեւ Միջին – Արեւելքի խաղաղութեան եւ Երուսաղէմի վերաբերող հարցերը։ Հինգշաբթի օր ալ, Արամ Կաթողիկոսը տեսակցութիւն մը ունեցած է Իտալիոյ Հանրապետութեան նախագահին հետ։

Նախապէս, ժամանումէն (Չորեքշաբթի, Յունուար 22) սկսեալ, Արամ Ա. եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը ունեցած են այլ հանդիպումներ եւ տուած կարգ մը այցելութիւններ։ Անոնց կարգին, շարականներով մուտք գործած են Ս. Պետրոս Մայր Տաճարը, քրիստոնէական Միութեան պապական խորհուրդը որ Վատիկանի հինգ «նախարարութիւններէն» մէկն է եւ կը զբաղի եկեղեցիներու յարաբերութիւններով։ Ներկայ եղած են Խորհուրդին նախագահը՝ կարդինալ Քասատի, նաեւ քարտուղարը եւ բարձրաստիճան եկեղեցականներ։ Արամ Ա. խօսք առնելով շեշտած է թէ մէկ է Հայաստանեայց Եկեղեցին, մէկութեան այս գաղափարին մէջ գոյութիւն ունին երկու անկախ Աթոռները Ս. Էջմիածնայ եւ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնները որոնք կը ծառայեն տարբեր պայմաններու, տարբեր առաջնահերթութիւններու եւ տարբեր իրականութիւններու ընդմէջէն մէկ եկեղեցւոյ եւ մէկ ժողովուրդի։ Հանդիպումէն ետք, ճաշ մը տրուած է Կաթողիկոսին ի պատիւ Սանթա Մարիա պանդոկը, ուր ընթացքին բաժակաճառեր փոխանակուած են։

Կաթողիկոսը այցելութիւն տուած է նաեւ Լիբանանի եւ Իրանի դեսպանատուները, որոնք ընդունելութիւններ կազմակերպած են ի պատիւ Արամ Ա.ի։

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Եւ տեսնելու էր այդ պատուական պառաւ աղնուականուհիներուն սրտաբուխ մաղթանքները վերջնական յաղթութեան համար։

– Իշխան, մի՛ տկարանաք, Աստուած ձեզի հետ է, կը յեղյեղէին։

Թերեւս այդ մաղթանքներուն մէջ քիչ մը հասախութիւն կամ փառասիրութիւն ալ խառնուած էր եւ պառաւները անհամբեր կը սպասէին «վերջնական յաղթութեան» Լուսինեանց արքունիքին մէջ բարձր պատիւներու հասնելու համար։

Ինչպէս ըսի՝ իշխանը Մառի իշխանուհիէն զաւակ մը ժառանգած էր, զոր հարազատացուցած էր եւ կը կոչուէր Իշխան Լեւոն Լուսինեան։ Ցաղթանդամ, գեղեցիկ ու ազնիւ մարդ մըն էր այդ իշխանը, որ երբեմն կուգար այցելելու իր հօրը։

Ինքը Փարիզի մօտերը ագարակի մը մէջ կը բնակէր կնոջը եւ զաւակներուն հետ։ Իշխան Լեւոն Պոլիս ալ գտնուած է կարծեմ եւ իր կինն ալ Հայուհի մըն է՝ Նարպէյ Սրբազանի ազգականներէն։

Գիւղական ճաշակներ ունեցող պարզասէր մարդ մըն է, որ կուտ մը չի տար իր իշխանի տիտղոսին որուն արժէքը կ'երեւայ թէ լաւ ըմբռնած է։

Ամէն անգամ որ Լեւոն Լուսինեան այցելութեան գար, Մարկրիթ կ'ըսէր ինծի.

– Այսօր վերի սենեակը պիտի աշխատիս, որովհետեւ գահաժառանգը ճաշի պիտի գայ։

Մարկրիթ խորին ակնածանք մը ցոյց կուտար «գահաժառանգ»ին հանդէպ, մանաւանդ որ միշտ դրպանը լեցուն կուգար։

Օր մըն ալ գեղին ներկուած մազերով կին մը եկաւ, նիհար ու բաւական տարիքոտ։

Նկատեցի որ բացառիկ պատիւներով ընդունեցաւ այդ կինը, զոր առաջին անգամ էր որ կը տեսնէի մեր արքայական հողին վրայ։

Մեկնելէն ետքը հարցուցի Մարկրիթին թէ ո՞վ էր այդ անծանօթուհին։

– Հանրիէթ իշխանուհին է, պատասխանեց։

– Ո՞ր Հանրիէթ իշխանուհին, հարցուցի զարմացած։

– Իշխանուհի Հանրիէթ տը Լիւզինեան։

– Աս ուրկէ՞ բուսաւ։

–Լուսինեանց տոհմին անգլիական ճիւղէն է, ըսաւ։

Յետոյ իմացայ որ Լուսինեան տոհմը ռուսական եւ իտալական ճիւղեր ալ ունի եղեր։

Իմ քարտուղարութեանս միջոցին ուրիշ իշխան մըն ալ մէջտեղ ելաւ Փարիզի մէջ, իշխան Լէօն տը Վիթանվալ, երիտասարդ բախտախնդիր մը՝ որ մեր իշխանին հետ ծանօթացած էր եւ իրարու պատուանշաններ փոխանակած էին, բարեկամ վեհապետներու պէս։

Իշխան Վիթանվալ եւս իր պատուանշանները կը վաճառէր, բայց շատ վրան բաց կերպով, այնպէս որ ի վերջոյ օձիքը ձեռք տուաւ եւ իբրեւ դրամաշորթ խարեբայ ձերբակալուելով բանտարկուեցաւ։

Այդ բախտախնդիրը շատ պզարիկնութիւն եւ շատ ալ սրամտութիւն ունեցող մէկն էր։

Իր դատավարութեան միջոցին երկու Ֆրանսացիներ, որոնց դրամով պատուանշան ծախած ու ասպետի աստիճան շնորհած էր, եկան իրեն դէմ վկայելու։

(Շար. 77)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 2

Գ. կիրակի զկնի Ծննդեան

Ղեւոնդեանց յառաջիկայ տօնին առթիւ (Փետրուար 4), պատարագի ընթացքին հոգեհանգիստ կը կատարուի՝ Փարիզի Շրջանին Եկեղեցիներուն մէջ պաշտօնավարած վախճանեալ հոգեւորականներուն համար։

Այդ հոգեւորականները եղած են՝

Վռամշապուհ Արքեպիսկ. Քիպարեան, Արտաւազդ Արքեպիսկ. Սիւրմէեան, Սերովբէ Արքեպիսկոպոս Մանուկեան, Գէորգ Արքեպիսկոպոս Իւթիւճեան, Տիրան Արքեպիսկոպոս Ներսոյեան, Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեան, Կոմիտաս վրդ. Սողոմոնեան, Սուքիաս վրդ. Պարոնեան, Հմայեակ Վարդապետ Պաղտասարեան, Յովհաննէս քհնյ. Հինքէրպէյէնտեան, Սահակ քհնյ. Իւթիւճեան, Կոմիտաս Քհնյ. Սկպեան, Բառնաբաս քհնյ. Խըն-տամեան, Աբիսողոմ քհնյ. Թորոսեան, Մեսրոպ քհնյ. Մեսրոպեան, Վահան քհնյ. Խոյեան, Բարթող քհնյ. Թադըմ-ճեան, Գէորգ քհնյ. Դաւիթեան, Լեւոն քհնյ. Արսլանեան, Գարեգին քհնյ. Տէօվ-լէթեան, Մկրտիչ քհնյ. Արսլանեան, Գէորգ քհնյ. Նիզամեան, Ներսէս քհնյ. Գանճեան, Գրիգոր քհնյ. Ճէպէճեան, Յուսիկ քհնյ. Ադամեան, Վարդան քհնյ. Պաղտատլեան, Յարութիւն քհնյ. Ծօր-թուլեան, Ադդէ քհնյ. Փայլակեան, Եսայի քհնյ. Ալթունեան, Թովմաս քհնյ. Մինասեան, Մաշտոց քհնյ., Թիւֆէնկճեան, Պարգեւ քհնյ. Մէրճանեան, Հայկասէր վրդ. Պայրամեան, Պետրոս քհնյ. Գասարճեան, Արսէն Ա. Քհնյ. Սիմէոնեանց, Ղեւոնդ Քհնյ. Սոմունճեան։

Պատարագէն անմիջապէս ետք, ժամը 13–ին, Փէր Լաշէզի գերեզմանատան Եւրոպայի Առաջնորդներու Դամբանին առջեւ աղօթք կ'ըլլայ՝ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի եւ Սերովբէ Արք.Մանուկեանի համար։

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

dans le cadre du 20ème anniversaire de la M.C.A.

EXPOSITION
DE PEINTURE

HENRI GHAZERIAN

«Histoire ... le retour»

Les œuvres de Henri GHAZERIAN seront exposées
du 24 Janvier au 2 Février

9, rue de Madrid, 94140 Alfortville
Tél.: 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

DINER DANSANT

La Croix Bleue des Arméniens de France, *Section «Astrig»* ainsi que la *F.R.A. Nor Seround*, groupe *Garvarentz* d'Arnouville-les-Gonesse organisent un *DINER DANSANT* le Samedi 15 février à 20 heures 30, à l'Espace Charles Aznavour (ave. P.-V. Couturier à Arnouville), avec la participation du chanteur *ADISS HARMANDIAN* accompagné de son orchestre.

Pour tout renseignement :
01 39 85 23 31 / 01 39 85 39 54.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

ՅԻՇԵՑՈՒՄՆԵՐ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

1) Նոյեմբերէն ի վեր, Թղթատարի դրամական բաժանմունքը Chèques postaux չի ղրկեր այլեւս գումարներու համապատասխանող չէքերու կտրօնները. ուրեմն «Յառաջ» չի կրնար գիտնալ թէ ո՞վ է ղրկողը։ Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն որ այլեւս ՈՒՂՂԱԿԻ ՈՉ ՄԷԿ ԳՈՒՄԱՐ ՂՐԿԵՆ ՄԵՐ ՇԷՔ – ՓՈՍԹԱԼԻ ԹԻՒԻՆ, ԱՅԼ ՇԷՔԵՐԸ ՄԵԶԻ ՂՐԿԵՆ ՈՒ ՄԵՆՔ ՓՈԽԱՆՑԵՆՔ։

2) Այդ իսկ պատճառով չենք գիտեր թէ որոնք ղրկած են հետեւեալ գումարները (ստացուած Յունուար 9–ին).

1100 Ֆր. (Լիոնէն),
1100 Ֆր. (Փարիզէն),
1100 Ֆր. (Փարիզէն)։

Կը խնդրենք որ ղրկողները յայտնեն մեզի իրենց անունն ու հասցէն։

Շնորհակալութեամբ
Վարչութիւն
«ՅԱՌԱՋ»ի

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

կեսարական թէյով եւ ճէքէով

Նախագահութեամբ՝
ԱԼԷՔՍԻ ԿԷՕՎՃԵԱՆԻ

Կիրակի, Փետրուար 2, ժամը 16–ին
Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» Կեդրոնի մեծ սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17ᵉ

Գեղարուեստական բաժին՝ հայկական նուագ, երգ, արտասանութիւն։

Կը մասնակցին՝

Աւլէն Շահնուր, Իրմա Պասմաճեան, Բիւզանդ Ֆընտըգեան, Յովհաննէս Տէմիրճեան եւ Մինաս Տէր – Սարգիսեան։

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը առանց խտրութեան։

Մասնակցութիւն՝ 60 Ֆր.։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Փետրուար 1, ժամը 16–ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9ᵉ, M° Cadet.

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղը խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ իր ընկերուհիներուն՝ Մարիժան Խաչատուրեանի եւ Սօսէ Կիրակոսեանի, ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաներուն իրենց հօր եւ մեծ – հօր՝ Խաչիկ Արթինեանի մահուան առթիւ։

«ՅԱՌԱՋ»ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	700	(844,20)
Հոգեհանգիստ	600	(723,60)
Շնորհակալիք	600	(723,60)
Հարսնիք–Նշանտուք	600	(723,60)
Ծնունդ	600	(723,60)

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թէ.Վէ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը)։

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, ՄԻՆՉԵՒ ՄԷԿ ՔԱՌՈՐԴ ՍԻՒՆԱԿ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8-րդ (12–13 տող) մնացեալին։

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել թերթին վարչութեան։

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ
(28 Յունուար — 1 Փետրուար)

ՄԱՐՍԷՅԼ

Հինգշաբթի, 30 Յունուար

— ժամը 9.30–ին Այց Համազգային Դպրոց եւ նոր ուսումնական կեդրոնին հիմնաքարի օրհնութիւն,
— ժամը 10.30–ին Այց Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցի (Պոմոն),
— ժամը 11.30–ին Ընդունելութիւն Նահանգապետարան,
— ժամը 13–ին Ճաշ Թեմական Խորհուրդի կամ կազմակերպիչ յանձնախումբի հետ,
— ժամը 14.30–ին Այց Ս. Աստուածածին եկեղեցի (Սէնթ Մարկրիթ),
— ժամը 15.30–ին Այց Ս. Գէորգ եկեղեցի (Սէն Լու),
— ժամը 17–ին Այց Հայ Մշակոյթի Տուն,
— ժամը 18–ին Այց Ֆրանսահայ Երիտասարդաց Տուն,
— ժամը 19–ին Այց Հ. Բ. Ը. Միութեան Կեդրոն,
— ժամը 20.30–ին Համաժողովրդային ճաշ ի պատիւ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին։

Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով՝ 04 91 77 84 70 մինչեւ 27 Յունուար։

Ուրբաթ, 31 Յունուար

— ժամը 8.45–ին Այց Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցի (Սէն Ժէրոմ),
— ժամը 10–ին Ընդունելութիւն Մարսէյլի Քաղաքապետարանը,
— ժամը 11.30–ին Պահ մը կանգ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դիմաց,
— ժամը 11.45–ին Այց Ս. Թադէոս–Բարթուղիմէոս եկեղեցի (Սէն Թ'Անթուան),
— ժամը 12.30–ին Այց Ս. Յակոբ եկեղեցի (Պուլվար Օտտօ),
— ժամը 13.30–ին Ճաշ Հոգեւորականաց դասու մասնակցութեամբ,
— ժամը 15–ին Հանդիպում Թղթակիցներու հետ,
— ժամը 16–ին Վեհափառը կ'ընդունի միութիւններն ու անձնաւորութիւնները,
— ժամը 17–ին Այցելութիւն Ընդհանուր Խորհուրդ
— ժամը 18.30–ին Այց Սէն Վիկտոր եկեղեցի, ընդունելութիւն եւ ընթրիքի հիւրասիրութիւն Մարսէյլի Արք. Գերպ. Փանաֆիէօ կողմէ,
— ժամը 20.30–ին Համազգութային հանդիպում հայ համայնքի եւ երիտասարդաց հետ, Palais des Congrès: Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութիւն Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ԽԱՉԻԿ ԵԼՄԱՋԵԱՆ–ի։ Մուտքը ազատ է։

Շաբաթ, 1 Փետրուար

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

— ժամը 8–ին Սկիզբ Ժամերգութեանց,
— ժամը 9.30–ին Պատարագ,
— ժամը 12.30–ին Ճաշ,
— ժամը 13.15–ին Հրաժեշտի աղօթք,
— Մեկնում դէպի Մարինեան օդակայանը։

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

Ապահովագրական ձեր հարցերուն համար
մի՛ վարանիք դիմելու մեզի

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 30
JEUDI
30 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. - Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) - Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 19.038 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 72e ANNEE — N° 19.038

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՆԻՍ

ՆԻՍ. – («Յառաջ»). –

Գարեգին Ա. Յունուար 28–ի առաւօտուն Փարիզէն հասաւ Նիսի օդակայանը ուր դիմաւորուեցաւ պաշտօնական անձնաւորութիւններու, կրօնական ներկայացուցիչներու, գաղութէն դէմքերու կողմէ: Հոն էին կաթողիկէ եկեղեցիէն՝ Եպիսկոպոս Սէն Մաքարի, անկլիքան Եկեղեցիէն՝ Քէնէթ Նէթ, յոյն օրթոտոքս Եկեղեցիէն՝ Հ. Միշէլ Սենինիոթաքիս եւ ուրիշներ ընկերացած՝ հիւրընկալ յանձնախումբին անդամներուն ու Նիսի հոգեւոր հովիւ Նարեկ Եպիսկոպոս Շաքարեանի:

Կաթողիկոսը որուն կ'ընկերանային իր գաւազանակիրը, Գիւտ Արք., Հայաստանի դեսպան Պր. Վ. Ջիտէչեան եւ այլ ազգայիններ, առաջնորդուեցաւ եկեղեցի հրաշափառով ու ծնծղաներով: Տաճարը կը յորդէր խուներամ բազմութեամբ մը: Գարեգին Ա.ը իրենց մէջ ունենալու Նարեկ Եպիսկոպոսի ուրախութիւն յայտնող խօսքէն ետք ներկաներուն դիմեց Կաթողիկոսը, չեշտելով ժողովուրդին հետ շփում ունենալու հրամայականը հոգեւորականին համար: Այդ հրամայականին անսալով ինք ալ հովուապետական այցելութեան եկած էր, տեսնելու եւ ճանչնալու համար հօտը: Ըսելէ ետք թէ Էջմիածինը հայութեան Բեթղեհէմն է ուր ծնած է հայկական հոգին, Գարեգին Ա. չեշտը դրաւ ներկայի վրայ զոր հայութեան մէկ դարձակէտը նկատեց, հաւաստելով որ հրաշալի ապագայ ունի հայութիւնը: Անդրադարձաւ ֆրանսահայ գաղութին բաժնուած կացութեան. հարկաւոր նկատեց միակ գլուխով մը ներկայանալ պետութեան առջեւ:

Ապա ֆրանսերէն շարունակելով դիմեց օտար ներկաներուն, խօսելով Պապին հետ ունեցած իր հանդիպումին մասին. ուրախութիւն յայտնեց որ այդ առիթով երկխօսութեան մը հիմը դրուեցաւ:

Պատասխան ուղերձներ արտասանեցին Սէն Մաքարի Եպիսկ. եւ ռուս – օրթոտոքս եկեղեցիին ներկայացուցիչը:

Եկեղեցիէն Կաթողիկոսը առաջնորդուեցաւ կողքի Պարսամեան վարժարանը որուն փոքրիկները միակերպ հագուած, իրենց մէկ ձեռքը ձիթենիի ճիւղեր, միւսին՝ կարմիր վարդ մը, մուտքին երգեցին Հայրապետական մաղթանքը: Անոնց հետ լուսանկարուելէ ետք Գարեգին Ա. մուտք գործեց վարժարան ուր տնօրէնուհին Այտա Դանիքեան բարի գալուստի խօսք արտասանեց: Շրջելէ վերջ շէնքը, Կաթողիկոսը ունկնդրեց փոքրիկներու երգերն ու արտասանութիւնները ու խանդավառութեամբ ըսաւ անոնց թէ երգելու կարգը իրենց՝ մեծերունն էր. ինք, երեք Եպիսկոպոս ու դեսպան Վ. Ջիտէչեան երգեցին «Իմ հեռաւոր Հայրենիք»ը: Կաթողիկոսը վերյիշելով իր մանկութեան օրերը, արտասանեց «Հայ եմ ես»ը, ապա աշակերտութիւնը երգեց «Մեր Հայրենիք»ը: Աղօթելով Պարսամեանի հիմնադիրին հոգւոյն համար ու դպրոցին պաշտօնէութեան մաղթանքներ ընելով, Կաթողիկոսը հրաժեշտ առաւ Պարսամեանէն, ներկայ գտնուելու համար գաղութին հետ կէսօրուան ճաշին:

Այդ ճաշը տեղի ունեցաւ Նեկրեսքօ պանդոկը եւ որու աւարտին ուղերձ մը կարդաց եկեղեցւոյ վարչութեան ատենապետը՝ Պր. Գրիգոր Աժտերխանեան, ապա խօսք առաւ Կաթողիկոսը: Ճաշէն ետք, Գարեգին Ա. հանդիպում մը ունեցաւ Եկեղեցւոյ վարչութեան անդամներուն հետ, գլխաւորաբար տեղեկանալու համար վարչական դրութեան եւ այլ հարցերու: Այս տեսակցութենէն ետք, Կաթողիկոսը կ'ընդունէր մամուլի ներկայացուցիչները: Թղթակիցներուն գլխաւոր հարցերը կը վերաբերէին իր կրած տպաւորութիւններուն այս այցելութեան առթիւ, այցելութեան նպատակին եւ այն ակնկալութիւններուն զորս ունէր Շիրաքի հետ տեսակցութենէն: Կաթողիկոսը, պատասխանելով հարցումներուն, կը ծանրանար երրորդին վրայ ու կ'ըսէր թէ երեք հարցեր պիտի արծարծէ նախագահ Շիրաքի հետ: Նախ իր գոհունակութիւնը պիտի յայտնէ որ ֆրանսահայ գաղութը լաւ համարկուած է, ապա խնդրէ որ Ֆրանսա աւելի զարկ տայ Հայաստանի հետ իր մշակութային կապերուն եւ ֆրանսախօսութեան, հուսկ՝ պիտի խօսի Ղարաբաղի մասին, քանի որ Ֆրանսա համանախագահ է Մինսկի խումբին:

Այս տեսակցութենէն ետք, Գարեգին Ա. առաջնորդուած է Անթիպ ուր կը գտնուի հեռատեսիլի «Ֆրանս 3» կայանը եւ հոն ուղղակի սփռում մը կատարուած է, ուր նախ կը ներկայացուէր Կաթողիկոսին ժամանումը, մուտքը եկեղեցի, թափօրը եւայլն, ապա հարցազրոյց մը տեղի ունեցած է:

Կաթողիկոսը, իր փափաքով, հանդիպում մը ունեցած է երիտասարդներուն եւ պատանիներուն հետ, առաւելաբար զիրենք խօսեցնելով:

Երեկոյեան ճաշ մը կը տրուէր իրեն ի պատիւ, այս անգամ Պարսամեան համալիրին մէջ, որու կը մասնակցէին աւելի քան 400 հոգի, շատեր նոյնիսկ տեղ չէին գտներ: Ներկայ էին բոլոր (14) յարանուանութեան ներկայացուցիչները, նահանգապետին ներկայացուցիչը, Նիսի քաղաքապետը եւ բազմաթիւ անձնաւորութիւններ:

Սայաթ – Նովա երգչախումբին երգած երեք երգերէն ետք, խօսք կ'առնէին յաջորդաբար Նարեկ Եպիսկոպոս, Գրիգոր Աժտերխանեան, Գաննի քաղաքապետութեան կողմէ Տիկին Անի Մարտիկեան, Նիսի քաղաքապետը՝ Ժ. Փէյրա, յանուն Ժ. Գ. Կօտէնի երեսփոխան Գրիսթիան Էսթրոզի, հուսկ՝ Կաթողիկոսը, որ կը ներկայացնէր ազատ ու անկախ Հայաստանի ներկայ պատկերը, չեշտելով թէ ան փոխանցման շրջան մը չէ զոր կ'ապրի այլ՝ փոխակերպումի:

Զորեքշաբթի առտու, Կաթողիկոսը կը մեկնէր Սէն – Ռաֆայէլ, այցելութիւն մը տալու համար Հանգստեան Տան,

ԵՐԵՒԱՆ — ՀԵՌԱՏԻՊ — ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Յունուար 27 / 29)

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՍԹՐԱԶՊՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Հայաստանի Ազգ. Ժողովի պատուիրակութիւնը, զոր կը գլխաւորէր Արտաքին յարաբերութիւններու մշտական յանձնաժողովի նախագահ Յովհ. Իգիթեան, Սթրազպուրկ գացած է, մասնակցելու համար Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական վեհաժողովի հերթական նստաշրջանի աշխատանքներուն:

ԿԱՌԱՎԱՐԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԼՂՀ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Վարչապետ Արմէն Սարգսեանի գլխաւորած կառավարական պատուիրակութիւնը, որ կը գտնուէր ԼՂՀ, Յունուար 21–ին այցելած է Շուշի, ուր ընդունուած է շրջանի վարչակազմի ղեկավար Մելս Յակոբջանեանի կողմէ: Ան հիւրերուն ներկայացուցած է Շուշիի առօրեան, խօսած է քաղաքը եւ մերձակայ գիւղերը վերականգնելու եւ հոն վերստին բնակութիւն հաստատելու ուղղուած աշխատանքներուն մասին եւ անդրադարձած է դժուարութիւններուն: Ապա, պատուիրակութիւնը այցելած է Շուշիի Ղազանչեցոց Սուրբ Ամենափրկիչ Եկեղեցին, ինչպէս նաեւ քաղաքը:

Անոնք, նոյն օրը յետմիջօրէին, Ստեփանակերտէն վերադարձած են Հայաստան:

ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԱՄՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Յունուար 23–ին տեղի ունեցած կարճ հարցազրոյցի մը ընթացքին վարչապետը կատարելով արժեւորումը Միացեալ – Նահանգներ կատարած իր վերջին այցե–

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ջարդը անխնայ կը շարունակուի: Յունուար 28–ին, Ալժէի կեդրոնն իսկ իր սենտիքային կեդրոնատեղին առջեւ սպաննուած է ղեկավարը՝ Ապտելհաք Պենհամուտա: Շատ մօտիկ էր նախագահ Զերուալի, կառավարութեան մը խուլամապաշտներու եւ շատ ժողովրդական դէմք մը երկրին մէջ: Այս մահափորձը պատասխան մը կը նկատուի Զերուալի ճառին: Գիշերն ալ ոճրափորձ մը գործուած է Պլիտա, որու հետեւանքով 15 մեռեալ կայ եւ 30–է աւելի վիրաւորներ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ մէջ, Յունուար 28–ին, փոթորկալից նիստ մը տեղի ունեցած է յիշեցնելով Գ. Հանրապետութեան օրերը: Օրակարգի նիւթը որ ազգ. ծառայութեան ջնջումի հարցն էր, կարելի չէ եղած ծեծել, ընդդիմութեան բուռն միջամտութեան պատճառաւ եւ յետաձգուած է յաջորդ օրուան: Արդարեւ, ընդդիմութիւնը անընդունելի գտած է որ Ազգ. Ժողովը թերթէ մը (Լը Մոնտ, Յունուար 26) տեղեկանայ որ Դեկտ. 9–ին, Նիւրանպերկի մէջ, ֆրանքեւգերմանական պաշտպանութեան ռազմավարութեան վերաբերող համաձայնագիր մը ստորագրուած ըլլայ Շիրաքի եւ Քոհլի միջեւ: Կառավարութիւնը տեղի տուաւ եւ համաձայնութիւն տուաւ որ հարցը օրակարգի նիւթ դառնայ Յունուար 29–ին եւ անկէ վերջ միայն ազգ. ծառայութեան բարեփոխման հարցը վիճարկումի դրուի:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ մէջ, Յունուար 28–ին, ապահովուած կը նկատուէր Ասլան Մասխադովի ընտրութիւնը ձայներու շուրջ 68%–ով: 45 տարեկան այս զինուորականը յայտարարած է որ «միտք չունին բանակցելու չէչէն Պետութեան հողային ամբողջականութիւնը»: Ելցին գոհ մնացեր է այս ընտրութենէն եւ ըսեր թէ «լուրջ կարելիութիւն» մը կը ստեղծէ համաձայնութեան մը համար, Չէչէնիոյ կանոնագրին շուրջ:

ԼՈՒԻ ՓՕՈՒԷԼՍ, նախկին տնօրէն Ֆիկառօ–Մակազինի եւ գրագէտ, զոհ գացած է ուղեղային արիւնահոսութեան մը, Յունուար 28–ին: 76 տարեկան էր: Հեղինակ էր բազմաթիւ վէպերու եւ այլ բնոյթի հատորներու, որոնց վերջիններէն մէկը նուիրուած էր Կիւրճիէֆի (1996–ին):

ՆԻՍԻ Էռ–Ֆրանսի գրասենեակին դէմ ոճրափորձ մը գործուած է Յունուար 28ի իրիկունը նիւթական մեծ վնասներ պատճառելով: Կը կարծուի որ Գորսիքացիներու մէկ արարքն է:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ մէջ 9%–ի յաւելում մը կրած են սնանկութիւնները 1996–ին: 64 հազար ձեռնարկութիւններ անհետացած են:

ՖՐԱՆՍԱՅԷՆ ՆՈՐ ՄԵՂԱԴՐԱՆՔ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԻՇԽԱՆՈՒԹԻՒՆ - ՄԱՖԻԱ ԿԱՊԻՆ

Գերմանիայէն ետք ուր Ֆրանքֆուրթի դատարանին դատաւորը թմրեցուցիչի մաքսանենգներուն տրուած հովանաւորութեամբ ամբաստանած էր Թուրքիոյ իշխանութիւնները, Թմրեցուցիչի աշխարհաքաղաքական դիտարանն ալ (Observatoire géopolitique des drogues) որուն կեդրոնը Փարիզ կը գտնուի, նման մեղադրանքներ ըրած է Թուրքիոյ հասցէին: Նոյն հաստատութենէն պատասխանատու մը արտայայտուելով «Հիւրրիյէթ»ի (Յունուար 26) ըսած է թէ այլեւս ոչ ոքի համար գաղտնիք է որ Թուրքիա երկիր մըն է ուր թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան եկամուտները շատ դիւրութեամբ օրինաւոր գումարներու կը վերածուին: Խնդրոյ առարկայ անձը որ չէ ուզած իր անունին հրապարակումը, աւելցուցած է. «երկրի մը մէջ ուր զինուորական ներկայութիւնը այնքան զգալի է ու ամէն կողմ զինուորական ու ոստիկանական պատնէշներ կանգնած են, եթէ այսքան դիւրութեամբ մեծ քանակութեամբ թմրեցուցիչ կարելի է փոխադրել, անկարելի չէ պնդել որ այդ բոլորը քաղաքական կապերու շնորհիւ են»:

Ան նաեւ ըսած է. «մինչեւ այսօր միջազգային շրջանակին մէջ Թուրքիա մարդկային իրաւանց մարզին մէջ կը մեղադրուէր. ներկայիս թմրեցուցիչի մաքսանենգութիւնն ալ աւելցած է: ... Ճիշդ է որ Քիւրտերը թմրեցուցիչի մաքսանենգութեան շնորհիւ կը շարունակեն իրենց զինեալ գործողութիւնները. սակայն թրքական գաղտնի սպասարկութիւններն ալ գրաւուած թմրեցուցիչը չեն փճացներ ու չեն յայտարարեր. որովհետեւ անոր եկամուտը կը գործածուի ՓՔՔ–ի դէմ պայքարին մէջ»:

Ֆրանսայի պատասխանատուն ապա ակնարկելով Սուսուրլուքի մէջ ինքնաշարժի արկածով մը յայտնուած պետութիւն – մաֆիա կապին, շարունակած է. «երբ նախարար մը, կամ բարձրաստիճան իշխանաւոր մը կապեր կը մշակէ մէկուն հետ որ աւելի քան 10 տարիէ ի վեր «Էնթէրփոլ»ի կողմէ կը հետապնդուի, բայց իրեն տրուած դիւանագիտական անցագրով ու պաշտօնական ինքնութիւններով ազատ – համարձակ կը շրջի եւ երբ Եւրոպայի հետ միութեան կողմնակից թուրք Արտաքին նախարար մը այդ անձը հերոս կ'որակէ, այլեւս այս պարագան չենք կրնար հասկնալ»:

ԿԱՐԷՆ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ ԱԶԱՏ ԱՐՁԱԿՈՒԱԾ

Տեղեկացուցած էինք թէ Հայաստանի քաղաքացի Կարէն Մանուկեան 2 ամիս առաջ ինքնաշարժի արկածով մը պատճառ եղած էր Թուրք երիտասարդի մը մահուան երբ Գերմանիայէն գնուած ինքնաշարժով Թուրքիոյ ճամբով կը վերադառնար Հայաստան: Յունուար 16–ին տեղի ունեցած է անոր դատավարութեան վերջին փուլը եւ 2 տարի վեց ամսուան բանտարկութեան պատիժը դրամական տուգանքի վերածուած, Կարէն ազատ արձակուած է: Հայաստանէն իրեն ղրկուած է 4 հազար, գերմանական ապահովագրական ընկերութիւնն ալ վճարած է 30 հազար տոլար:

«ԵՐԿՈՒ ԿՈՄԻՏԷ, ԵՐԿՈՒ ՋԱՐԴ»

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ 1915-Ի ՄԱՍԻՆ

1994-ին Անգարայի մէջ «Բէյլէքէչ» հրատարակչատունէն լոյս տեսած է «Երկու կոմիտէ, երկու ջարդ» խորագրուած փոքր հատոր մը (80 էջ) որուն հեղինակն է Ահմէտ Ռէֆիք: Հոն հաւաքուած են հեղինակին բոլոր այն գրութիւնները որոնք գրի առնուած են որպէս ականատեսի վկայութիւն եւ որոնք կը պատմեն 1915-ին Հայերու կիրարկուած վայրագութիւնները եւ 1918-ին Էրզրումի, Երզնկայի մէջ հայկական խմբակներու վերագրուածները որոնց զոհը եղած է, կ՚ըսուի, տեղւոյն անմեղ Թուրք բնակչութիւնը:

Հատորը հրատարակութեան պատրաստած է Համիտէ Գոյուքան. կողքին վրայ զետեղուած է 1909 Ապրիլին Ատանայէն տեսարան մը որ առնուած է «Հայերը Օսմանեան կայսրութեան մէջ, ցեղասպանութեան նախօրեակին» հատորէն, ինչպէս նշուած է հատորին մէջ: Ետեւի կողքին վրայ հրատարակչութիւնը ծանօթացումի քանի մը տողով կ՚ըսէ թէ «միշտ այժմէական հայկական հարցին մասին Ա. Ռէֆիքի էջերը իր իսկ բնութագրումով՝ "փաստագրութիւն մըն են որ իրականութիւնը ցոյց պիտի տան իր բովանդակ ողբերգութեամբ"»:

Հեղինակը գրական – պատմական մարզերու մէջ բեղուն վաստակի տէր դէմք մըն է (1880 – 1937): Ա. աշխարհամարտի տարիներուն, 1915-ին, Խըրշէհիրի մէջ պաշտօնավարած է, մաս կազմելով զինուորներու ճակատ առաքումի յանձնաժողովին: Յետոյ, 1918-ին ալ ռուսական զօրքերու նահանջէն ետք, Տրապիզոն – Երզնկայ – Պաթում եռանկիւնին մէջ գործող օտար լրագրողներու խումբին նախագահութիւնը վարած է: Երկու վայրերու մէջ նշուած Թուականներու պատահարներուն մասին իր գրառումները «Երկու կոմիտէ, երկու ջարդ» խորագրով լոյս տեսած են «Իգտամ» Թերթին մէջ «1918 Դեկտեմբեր 17 – 1919 Յունուար 13): 1919-ին այդ էջերը ամփոփուած են հատորով մը:

Այդ հատորին յառաջաբանին մէջ հեղինակը կը գրէ Թէ ան Օսմանեան պատմութեան ողբերգական էջերէն մէկն է: Եւ Թէ «Օսմանեան ժողովուրդը իր հարազատ անդամներուն կողմէ երբեք ա՛յս աստիճան վայրագ խժդժութեան չէ ենթարկուած»: *Ան կ՚ըսէ Թէ գիրքը գրած է միմիայն* «մարդկայնութեան մղումով» *ու* «ճշմարտութիւնը նկարագրելու ջանքով»: *Կ՚աւելցնէ.* «Բոլոր այն Հայերուն եւ Թուրքերուն համար որոնք այդ ահաւոր շրջանին ողբերգականօրէն մահացան, հոգիս հաւասարապէս կը տանջուի»:

Յառաջաբանին վերջին տողերը կ՚ամփոփեն հատորին գրուելուն նպատակը. «անոր պարունակութիւնը ժամանակակիցներուս ծանօթ է. սակայն հարիւր տարի ետք գալիք պատմագիրի մը համար այս փոքր հատորը ճշմարտութիւնը ամենայն ողբերգութեամբ ցոլացնող փաստագրութիւն մը պիտի ըլլայ»:

Հատորին լեզուն որ շատ հաւանօրէն արդիականացումի հպումներու չէ ենթարկուած, օսմաներէնով ծանրացած Թրքերէն մըն է, Թէեւ հեղինակը շատ դիւրասահ ոճով մը գրած է: Զգալի է լրագրողի մօտեցում մը որուն գլխաւոր մտահոգութիւնն է նկարագրութիւնը, որքան ալ վկայուածին ահաւոր բնոյթը յաճախ զգացական պոռԹկումներու, անձնական հակազդեցութիւններու եւս տեղ տայ: Զգալի ներկայութիւն է ցաւն ալ զոր Ա. Ռէֆիք կը զգայ իր հայրենիքին դժբախտութեան առջեւ երբ ղեկավարներու եսամոլ մեծամտութեան ու ձախաւեր քաղաքականութեան պատճառով այդ նոյն հայրենիքին մէջ ապրող ժողովուրդներ Թիրախ կ՚ըլլան անորակելի վայրագութիւններու:

Գրառումները կը սկսին 1915 Հոկտեմբեր 3-ին, Խըրշէհիրի մէջ, Օսմանեան կայսրութիւնը պատերազմի մէջ է ու կառախումբերով զինուոր կը փոխադրուի ճակատ: Խըրշէհիրի հայութիւնը որ «անձնէն չէնք տուներուն տէրն էր» *պարպած է զանոնք ու քշուած վերի Թաղերը: Այդ տուներուն ամէնէն աչքառուները յատկացուած են պետական վերնախաւին:*

Առաջին էջերէն Ա. Ռէֆիք յայտնի հակակրանքով, ծանր քննադատութիւններով կ՚արտայայտուի Թալէաթին ու ԻԹԹիհատի ղեկավարութեան մասին: Կ՚ըսէ Թէ ժողովուրդը ծայր աստիճան Թշուառ, ծանրակշիռ վիճակի մէջ է, ռազմաճակատին վրայ ամէն օր զոհ կուտայ, բայց ղեկավարները ամենայն անտարբերութեամբ կը շարունակեն իրենց շուայտ կեանքը, ամենայն հանգստութեամբ մսխելով պետական միջոցները: Բանակը քաղաքական միջոցի մը վերածուած էր ու ԻԹԹիհատականներ բարձր պաշտօններու կը տիրանային: Կառավարութեան մէջ մեծագոյն ազդեցութեան տէր էին Էնվէր, Թալաաթ եւ Ճէմալ: Ամբողջ ղեկավարութիւնը Թալաաթի ձեռքն էր, կ՚ըսէ Ա. Ռէֆիք, աւելցնելով. «Թալաաթի տգիտութիւնը ծանօթ էր իր շուրջիններուն եւս: Իրեն ուղղուած գովասանքը երբեք անկեղծ չէր: Սակայն անիկա անհրաժեշտ էր ուժի, շահերու տիրանալու համար»:

Այս կացութեան մէջ աւելի լաւ կը նկատուի Հայերու եւ Յոյներու կացութիւնը, քան Թուրքերու. առաջինները կը յուսան որ երկիրը այդ ընԹացքով պիտի քայքայուի ու իրենք պիտի փրկուին. մինչդեռ Թուրքերը իրենց իսկ հայրենիքին մէջ, ամէնէն անզօր, աննեցուկ տարրը կը կազմէին, զուրկ ամէն ակնկալութենէ: Այս տողերուն կը յաջորդեն ծանր ամբաստանութիւններ, ԻԹԹիհատականներու հասցէին որոնք «Սելանիկցիներ» կը կոչուին, հաւանօրէն իրենց ծագումին ակնարկութեամբ: Ա. Ռէֆիք կը գրէ. – «Սելանիկցիները անգամ, իսլամական պատմուեանի տակ կը կեղեքէին Թուրքը: Այդ հաւատափոխները (*տէօնմէ*) որոնք Թուրքերէ աւելի Հրեաներու հետ կը գործակցէին, իրենց խանութներուն մէջ Հրեաներ կը գործածէին, Թուրքի տեղ չէին տար: Այդ կացութեան անդրադարձողները ալ Յոյներու յունականութեան, Հայերու հայաստանեան, Արաբներու արաբականութեան խնդիրներուն փոխարէն թուրանականութեան հարց մը հրապարակ հանած էին»:

Երկրին տկարացումը ու արեւմուտքին – Եւրոպայի – Թուրքիոյ քրիստոնեայ տարրին հովանաւոր կանգնելու փորձը խանգարիչ ազդակ եղած են Անատոլուի մահմետական և ոչ մահմետական տարրերուն համերաշխութեան: Մինչդեռ մինչ այդ, օրինակ, «Վանի հեռաւոր անկիւններէն Պոլիս հասնող Հայեր վերակացուի պաշտօններ կը ստանձնէին ազնուականներու ապարանքներուն մէջ, անոնց հարեմներուն վստահութեան կ՚արժանանային ու գրեթէ ընտանիքի անդամ կը նկատուէին: Հայ արուեստագէտներ օսմանեան արուեստին գեղեցկագոյն գործեր կը նուիրէին, ծառայելով հասարակաց մշակոյթին»:

Ընդհանուր կացութեան նուիրուած գրութիւնը կ՚աւարտի հրոսախումբերու (չէթէ) *նկարագրութեամբ. Վանի մէջ Հայերու կիրարկած ջարդէն ետք, ԻԹԹիհատականները փոխանակ պատասխանատուները պատժելու, արմատական լուծումի ձեւին դիմած են:* «Պատերազմին սկիզբին Պոլիսէն շատ մը *չէթէ*ներ ղրկուած էին Անատոլու: Անոնք կը բաղկանային բանտէրէ արձակուած ոճրագործներէ եւ գողերէ որոնք պատերազմական նախարարութեան շէնքին հրապարակին վրայ շաբաթ մը կը մարզուէին ապա Յատուկ կազմակերպութեան (թէշքիլաթը մախսուսա) վարչութեամբ կովկասեան սահմանագլուխը կը ղրկուէին: Հայերու կոտորածներուն մէջ մեծագոյն ոճիրները այդ *չէթէ*ները գործեցին» *կը գրէ Ա. Ռէֆիք:*

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Շար. 1)

ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ԵՒ ԱՐՑԱԽԻ ՆԿԱՐԸ

ԴԱՏՈՂՈՒԹԵԱՆ ՇՓՈԹ ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ԾԱԿԵՐՈՎ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Ա.

Հրապարակի վրայ է Գլասնոստի եւ Պերեստրոյկայի Հայր ճանչցուած եւ ոմանց կողմէ ալ դերհզօր խորհրդային կայսրութեան տապանահարը նկատուած Միխայիլ Գորբաչովի «Յուշեր»ուն անգլերէն երկրորդ Թարգմանութիւնը, հրատարակուած 1996 Հոկտեմբերին: Առաջին հրատարակութիւնը կատարուած էր 1995-ին:

Ընդհանուր 769 էջերէ բաղկացած հատորէն ութ էջեր (333 – 340) տրամադրուած են Արցախի հակամարտութեան, «Արցախի պայԹումը» վերնագիրով, կարճ անդրադարձութեամբ (16 տող) նաեւ Հայաստանի երկրաշարժին: Արցախի հատուածը մաս կը կազմէ հատորին 15-րդ ապրումներուն բաժինին, յատկանշական վերնագիրով մը, «Ազգութիւններու քաղաքականութիւնը. դժուար որոնում» *(336 – 347), Կրեմլինի պատերու ետին ժողովներուն, դէպքերու, հանդիպումներու եւ որոշումներու Թիւով եԹէ քիչ նորութիւններ կը բերէ իրազեկի մը, սակայն անոնց չպրահիսութիւնը, լուսաւորման աստիճանը եւ ըսուածին կողքին անտեսուածը կրնան ունենալ իրենց մասնաւոր շահեկանութիւնը, երբ անոնց հեղինակն է Կոմկուսի անառարկելի հեղինակութեամբ գլխաւոր քարտուղարը եւ Խորհրդային Միութեան երբեմնի նախագահը, որքան ալ այդ ահարկու պաշտօնը իր շրջանին սկսած էր տկարութեան ճաԹռուքները ցոյց տալ եւ լիշխանութեան տատանումներ արձանագրել մինչեւ 1991 Օգոստոսի Մոսկուայի ողբերգա – զաւեշտական պետական հարուածը, ուրկէ խեղճացած դուրս պիտի գար Գորբաչով: Պալատական այդ ձախորդ դաւին հերոսներէն Եանայեւ յետագային պիտի յայտարարէր Թէ Գորբաչով կատարելապէս տեղեակ էր պետական հարուածի ծրագիրին եւ տուած էր իր օրհնութիւնը երեք օրով «արձակուրդ»ի մեկնելէ առաջ:*

Առաջին եւ արագ ընԹերցանութեամբ, Հայուն եւ Հայութիւնը տագնապեցնող հարցին համակիր անձնաւորութիւն մը կը Թուի ըլլալ մեծանուն հեղինակը, որ իրադարձութիւնները կը ներկայացնէ կարելի առարկայականութեամբ իսկ հակամարտութեան լուծումին համար կը փնտռէ կողմերուն հաւասարապէս արդարութիւն ընող բանաձեւեր: Գորբաչով կ՚ուզէ հասկնալ Արցախահայուն եւ ընդհանրապէս Հայուն հոգեվիճակը, երբ ան ինքնավար շրջանին կցումը կը պահանջէ մայր հողին հետ: Կ՚ըսէ Թէ Բոլշեւիկեան Յեղափոխութիւնը իրեն հետ մեծ յոյսեր կը բերէր Հայերուն: Լենին հասկցած էր հարցին բարդութիւնը, այդ շրջանի Ատրբէջանի ղեկավար Նարիման Նարիմանով նոյնիսկ համաձայն էր որ Արցախ պատկանի Հայաստանի, իր կարծիքը չփոխած: Կը նշէ 20-ական Թուականներուն Լեռնային Ղարաբաղի ճակատագրին ստալինեան սխալ կարգադրութիւնը, որուն «կը պակսէր նրբութիւնները»: Յետագային, Ատրբէջան Հայոց հանդէպ չառաջնորդուեցաւ «լենինեան ոգիով», նոյնիսկ ցոյց տուաւ «անմարդկային վերաբերմունք»: *Անարդարութիւնները կուտակուեցան, եւ Լ. Ղարաբաղի* «աղէտը կրնար կանխուիլ, եթէ տասը տարի առաջ (Հայտար) Ալիեւ վարած ըլլար միջազգայնական վաւերական քաղաքականութիւն մը: 1988-ին այլեւս շատ ուշ էր»: *Ու դեռ՝ միԹէ* «Հայերը կրնայի՞ն իրենց յիշողութենէն ջնջել 1915-ի ցեղասպանութիւնը, երբ Թուրքերը սպաննեցին մէկ ու կէս միլիոն Հայեր եւ երկու միլիոն ալ ցրուեցին աշխարհով մէկ»:

Նախորդ մէկ գլխուն մէջ հեղինակը քննադատաբար կը խօսի սահմաններ ձեւաւորելու ստալինեան միջոցներուն մասին եւ հոս ալ կը մատնանշէ գործուած սխալները մեզի վերաբերող հարցով: «Մեր ժառանգութիւնը դժուար էր: Անցեալին կառավարութիւնները սահմաններ գծեցին համաձայն իրենց փափաքին – քիչ մը աւկէ փրցնելով, քիչ մը անոր աւելցնելով: Ստեղծեցին երկեակ հանրապետութիւններ, իրար խառնելով ժողովուրդներ որոնք իրարու հետ արեան կամ ընտանեկան կապեր չունէին (...) Հանրապետութիւնները եւ ազգային ինքնավարութիւնները ամրապէս կապուած էին Ռուսիոյ: Կուսակցութեան Կոմիտէներուն երկրորդ քարտուղարները միշտ ռւսաւ էին: Երբ ազգային վէճեր կամ պահանջքներ ծագէին, Ստալին զանոնք կը նկատէր հակասովետ զգացումներու արտայայտութիւններ եւ ժամանակ չէր վատներ բացատրութիւններու կամ յորդորանքներու համար (*հասկնալ կը գործածէր մահակը*): Սակայն նոյնիսկ այդպէս չկրցաւ յաղթահարել Ղարաբաղի խնդիրը, որ կանոնաւորապէս հրապարակ կուգար ամէն տասնամեակ: Եւ Ղարաբաղ միակը չէր» (..) Ստալին այնպէս մը կատարեց սահմանագծումները Հանրապետութիւններուն, ինչպէս Վրաստան եւ Աբխազիա, Հայաստան եւ Ատրբէջան որ անոնք նոյնիսկ չկարենան մտածել իրենց մասին Միութեան կազմէն դուրս» (329 – 330):

Վերոգրեալ նման տեղին պատմական ճշգրտումներ, հոգեշահ մտածումներ եւ դատումներ չէ որ կը պակսին Գորբաչովի տողերուն մէջ: Հոն կայ նաեւ արդար նկատուած լուծումի մը փնտռտուքը «ոչ յաղԹող ոչ պարտուողի»ի սկզբունքով, եւ հեռու՝ ծայրայեղ միջոցառումներէ, որովհետեւ Պոլիտբիւրոյի ժողովներուն յայտնուած բոլոր կարգի լուծումներուն կարգին առաջարկուած են նաեւ արմատական լուծումներ, ինչպէս՝ ուղղակի կառավարում Լ. Ղարաբաղի կուսակցական եւ կառավարական կառոյցներուն, շրջանի տնտեսական կառոյցներու քանդում, գործարաններու տեղափոխում եւ խորհրդային զօրքերուն կողմէ «կարգի հաստատում»: Գորբաչով կ՚ուզէ գտնել «քաղաքական լուծումի» միջին ճամբայ մը, երկու կողմերու դիրքերուն հանդիպման կէտ մը: Նախ՝ իրեն համար քննելի հարց իսկ չէ Արցախի անկախութիւնը կամ անոր միացումը Հայաստանի, որովհետեւ ան պիտի յառաջացնէր նման այլ փոքրամասնութիւններու շարժումներ Խ. Միութեան սահմաններէն ներս, ուր արդէն զգալի էին Պալթեան Հանրապետութիւններուն անջատողական տրամադրութիւնները, Տաճիկիստանի, Վրաստանի եւ Մոլդավիոյ մէջ խլրտումները: Միւս կողմէ, Ատրբէջան համակրութիւնը կը վայելէր նաեւ մահմետական հանրապետութիւններուն: Սակայն ժամանակը կ՚անցնի, Ղարաբաղի հարցին բարւոք կարգադրութիւնը եւ անոր գոյավիճակը փոփոխութեան ենթարկելու ծրագիրը կ՚ուշանայ, որոնց հետեւանքով կ՚անհետանան հակամարտ եւ փոխադարձ զիջողութեան անպատրաստակամ կողմերուն համբերութիւնը, իսկ երկու ժողովուրդներուն ազգասիրական զգացումները կ՚օգտագործուին երկու հանրապետութիւններուն շատ մը բարձրաստիճան ապականած ղեկավարներու կողմէ, որոնք հեռամուտ էին իրենց անձնական շահերուն, կ՚ըսէ Կոմկուսի նախկին պետը:

Հեղինակը կը նշէ նաեւ Լեռնային Ղարաբաղը Մոսկուայի վարչութեան կապելու եւ մասնայատուկ կարգավիճակով մը օժտելու գծով Արկատի Վոլսկիի Ստեփանակերտ առաքելութիւնը, որ կարճատեւ կեանք մը պիտի ունենար: Այսուհանդերձ, ան չանդրադառնար Մոսկուայի հրամաններուն եւ հակահրամաններուն կրակին միջեւ բռնուած Վոլսկիի ձախողութեան պատճառներուն: Կը գոհանայ ըսելով՝ (Ղարաբաղի մէջ) «այսուհանդերձ կացութիւնը բնականոն չդարձաւ»:

Վերջապէս անգամ մը լուծումի մը լոյսը կը ծագի, եւ սակայն ահա, ճի՛շդ այդ պահուն իրադարձութիւն մը ամէն ինչ կը քանդէ: Եւ Գորբաչով կը գտնէ եւ կը մատնանշէ քաւութեան նոխազը. – Հայաստա՛նը: Կը մէջբերենք գրութեան այդ պարբերութիւնը. «Որոշ պահ մը թուեցաւ թէ կարելի լուծում մըն էր Ղարաբաղին տալ, Նախիջեւանի նման, ինքնավար հանրապետութեան գոյավիճակը՝ զայն պահելով Ատրբէջանի կազմէն ներս: Ժամանակ մը կար որ այս առաջարկը գործադրութեան դրուելու կէտին կը գտնուէր: Սակայն ճի՛շդ այդ պահուն է որ Երեւանի Գերագոյն Սովետի խորհուրդը (*Խորհրդարանը*) որոշում մը տուաւ ներառնելու Լեռնային Ղարաբաղը որպէս մասը Հայաստանի, եւ առոք հետե-

ւանքով ամէն ինչ փուլ եկաւ: Փուլ եկաւ՝ ներքին հակառակութեան պատճառով, իշխանութեան կռիւի պատճառով, իշխող ընտրանիին յաջորդութեան պատճառով: փուլ եկաւ՝ Հայոց Համազգային Շարժումին պատճառով, որ կազմուած էր Ղարաբաղ կոմիտէի հիմամբ, եւ որ անհամբեր էր իշխանութեան տիրանալու»:

Խորհրդային Հայաստանի Գերագոյն Սովետի Խորհուրդը առաջին անգամ Արցախը Հայաստանի կազմէն ներս առնելու որոշումը տուաւ 1988 Յունիս 15ին: Անկէ ետք 1989 Դեկտեմբեր 2ին, Հայաստանի Խորհրդարանի եւ Ղարաբաղի Ազգային Խորհուրդի գումարած միացեալ նիստին յայտարարուեցաւ Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի միացումը:

Արցախը ինքնավար հանրապետութեան գոյավիճակով մը օժտելու հարցին Գորբաչով անդրադարձած է վերոնշեալ պարբերութենէն առաջ, ուրիշ երանգով մը, Պոլիտբիւրոյի մէկ ժողովին «զօրակցեցայ ինքնավար հանրապետութիւն մը կանգնելու առաջարկին, սակայն զգացի թէ այս հարցը իր լուծումը պէտք է գտնէ խաղաղ ուժերուն կողմէ», կը գրէ ան: Առաջարկը բերողն է Շիվարդնաձէ, որ կ՚ուզէ անոր անմիջական գործադրութիւնը:

Ուրիշ անգամ մը նաեւ ամբողջովին բնական գտած է հակամարտութեան արդարացի լուծումը, երբ Սումգայիթի ողբերգութենէն ետք կը ներկայացնէ Խորհրդային Գերագոյն Սովետի եւ մանաւանդ Ռուսիոյ մէջ հետեւեալ ձգտումը. «Քանի որ Ղարաբաղի ժողովուրդը փափաքեցաւ միանալ հայրենի հողին, եւ մենք ճանչցանք ազգութիւններու ինքնորոշման իրաւունքը, ինչո՞ւ չարտօնել անոնց»:

Պետական մարդիկ քիչ անգամ յուշեր կը գրեն բացարձակ ճշմարտութիւնը ըսելու ձգտումով: Անոնց միտումը կ՚ըլլայ իրենց յաջողութիւնները թուելու, իրենց անձը նպաստաւոր լուսաւորումով մը ներկայացնելու իսկ ձախողանքները քօղարկելու կամ չքմեղելու նպատակով: Բացառութիւններ կան երբ հանրային մարդ մը ըսէ՝ «սխալեցա՛յ, սխալեցա՛նք»: Նման խիզախ քայլ մը առած էր երկու տարի առաջ Միացեալ Նահանգներու Պաշտպանութեան նախկին նախարար Ռոպըրթ Մք. Նամարա երբ գրեց «Վիեթնամի դասերը» խորագրեալ յուշերը, յայտարարելու համար՝ «Զարաչար սխալեցանք»: Անշուշտ իր պարագային ալ բաղդեր գտնուեցան, թէ ո՞ւր էր ան մինչեւ այդ օր...: Գորբաչով Մք. Նամարայի նման ինքնամոռացումի առաքինութիւնը ցոյց չի տար, երբ կ՚աշխատի պատմութիւն գրել: Կը փորձէ միայն հաստատել իր անկեղծութիւնը, լաւագոյնին հանդէպ սնուցած խանդը իր առած բոլոր քայլերուն մէջ: Եթէ պէտք ըլլար հաւատ ընծայել անոր բոլոր խօսքերուն, պիտի ըսէինք որ բաւական միամիտ անձ մը նաեւ պէտք է եղած ըլլայ նախկին խորհրդային կայսրութեան թիւ մէկ ղեկավարը:

(Բ. մաս՝ յաջորդիւ)

Լուրեր Գերմանահայութենէն

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏՈՒԻՍԲՈՒՐԿԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 1ին Հայաստան Համահայկական Հիմնադրամի Գերմանիոյ մասնաճիւղի փոխ-նախագահ Պր. Մանուկ Անէմեան տեղեկութիւններ տուաւ Հայաստան Հիմնադրամի տարած աշխատանքներուն մասին: Ցուցադրուեցաւ Լոս Անճըլըսի թելեթոնի տեսերիզը:

Դեկտեմբեր 15ին տոքթոր Վահրիճ Քարթուն խօսեցաւ Վաքըֆքէօյի հայկական եկեղեցիի շինութեան աշխատանքներու մասին, տեղեկութիւններ տուաւ նաեւ Մուսա Լերան պատմութեան մասին:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՀԱՒԱՔՈՅԹ

Դեկտեմբեր 26-29ին, Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի երիտասարդական յանձնախումբը կազմակերպած էր երիտասարդական 16րդ հաւաքոյթը Մոնթապաուրի մէջ: Հաւաքոյթին մասնակցեցան Գերմանիոյ տարբեր շրջաններէն եկած 140 երիտասարդ-երիտասարդուհիներ:

Առաջին օրը երիտասարդները իրարու շուրջ հաւաքուած երգեցին ազգային-յեղափոխական երգեր:

Տեղի ունեցան հետեւեալ դասախօսութիւնները.-

Տոքթոր Րաֆֆի Քանդեան խօսեցաւ Հայ կուսակցութիւններու մասին ծանրանալով Հ.Յ.Դ.-ի, Հ.Հ.Շ.-ի եւ Վազգէն Մանուկեանի Ազգային Դեմոկրատ կուսակցութիւններու վրայ:

Պոխումի համալսարանէն Պր. Միքայէլ Քորս տուաւ երկու դասախօսութիւններ: Առաջինը Հայաստանի երկրաշարժի, իսկ երկրորդը՝ Արցախի հարցին մասին: Դասախօսութիւններէն ետք տեղի ունեցաւ մտքերու փոխանակում:

Տեղի ունեցաւ ընդհանուր ժողով մը ուր քննուեցան երիտասարդութիւնը հետաքրքրող հարցեր:

Տեղի ունեցաւ եկեղեցական արարողութիւն Սերովբէ Վարդապետ Իսախանեանի կողմէ:

Իրիկունները տեղի ունեցան հայկական խրախճանք Ալեք եւ Շանթ նուագախումբերու մասնակցութեամբ:

ԽՐԱԽՃԱՆՔ ՊՐԱՆՇՈՒԱՅԿԻ ՄԷՋ

Յունուար 18ին Պրաունշուայկի Ռայն-Արաք Միութիւնը կազմակերպած էր Հայկական Ծնունդի առթիւ խրախճանք մը որուն մասնակցեցան 140 հոգիներ: Ծրագրի գեղարուեստական մասը ստանձնած էր Կոմիտաս Վրդ. Յովնանեան: Ելոյթ ունեցան Գերմանահայոց առաջնորդ Գարեգին Եպիսկոպոս Պեքճեան եւ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդի ատենապետ Րաֆֆի Պետիկեան: Ծրագրի ամբողջ հասոյթը 2000 մարք տրամադրուեցաւ Հայաստանի Թալինի գիւղի դըպրոցին:

Ր. Պ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԱՄԱՆՈՐԵԱՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՒ ԱՐԱՐՈՂՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ. - («Յառաջ»). -

Տարիներու աւանդութեան համաձայն, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ Նոր Տարին կը սկսի երկու ձեռնարկներով: Առաջինը՝ շաբաթօրեայ դասընթացքներու աշակերտութեան տօնածառը եւ «Լոթօ»ն, երկրորդը՝ մաղթանքներու արարողութիւնը:

Կիրակի, Յունուար 12ին, ծնողքներ, բարեկամներ ալրեցան այդ ցերեկոյթը որ յատուկ է Հարաւային-Ֆրանսայի շրջանին համար: «Լոթօ»ի խաղերը կը սկսին Դեկտեմբեր 1ին եւ կը վերջանան Յունուար 31ին: Իւրաքանչիւր Միութիւն իր «Լոթօ»ն կը կազմակերպէ որ խաղի հաճոյքէն անդին հասութաբեր ալ կրնայ ըլլալ նախաձեռնողին համար, եթէ ըլլան մեծ թիւով մասնակցողներ, Տարեվերջի օրերուն նաեւ սրճարաններու երեկոները, մանաւանդ արուարձաններուն մէջ, գըրաւուած կ՚ըլլան այս խաղով:

Սակայն, Մարսէյլի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ բուն տարեմուտը ամանորեան մաղթանքներու արարողութիւնն է: Այս տարի տեղի ունեցաւ Յունուար 17ին եւ որուն Տէր եւ Տիկին Վիգէն Չիտէչեան՝ Հայաստանի Ֆրանսայի դեսպանը իրենց ներկայութեամբ բերին պաշտօնական հանգամանք եւ տուին յատուկ փայլ մը:

Վասպուրական սրահը ընդունեցաւ հոծ բազմութիւն մը, շուրջ երեք հարիւր հոգի: Ներկայ գտնուեցան մեծ թիւով քաղաքական անձնաւորութիւններ. Պուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան, Պուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի «Փրէֆէ տը Փոլիս»ը՝ Մ. Սարքէն, երեսփոխաններ՝ Պ. Լեցցիա, Կի Թէսիէ, Ժ. Ռոաթա, ծերակուտական՝ Ժ. Ռոքա Սերա, թաղամասերու քաղաքապետներ՝ Ա. Տէքան, Փ. Շըվալիէ, քաղաքապետարանի կցորդներ, անդամներ: Նոյնպէս, հանրային եւ ոչ-հանրային բազմաթիւ ընկերութիւններու նախագահներ, հայկական միութիւններու ներկայացուցիչներ եւ Մարսէյլի հայ հոգեւորականներու դասէն Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան՝ Հայ Կաթողիկէ համայնքի ժողովրդապետ, Վաչէ Ծ. Վրդ. Իգնատիոսեան, Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան որ կը ներկայացնէր Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեան, Շահան Ա. Քհնյ. Տէտէեան, Մակար Խչկր. Քհնյ. Նաճառեան, Նշան Խչկր. Քհնյ. Գույումճեան:

Հանդիսութիւնը վարեց Հայ Մշակոյթի Տան վարչութեան անդամ՝ Ժաք Աւտոյեան:

Կարօ Յովսէփեան, վարչութեան նախագահը, ողջունեց ներկաները, մաղթեց 1997ին հոմար յաջողութիւններով եւ գոհունակութիւններով լեցուն տարի մը: Վեր առաւ ներկայութիւնը դեսպան Տէր եւ Տիկին Վիգէն Չիտէչեանին: Բնորոշեց Հայ Մշակոյթի Տան նպատակները, աւանդնայատկութիւնները եւ՛ որպէս համագալութային վայր, եւ՛ որպէս հանդիպումներու եւ փոխանակումներու վայր: Ներկայացուց 1996ին կատարուած վերանորոգման աշխատանքները «Շաւարշ Նարդունի գրատուն»ով որուն բացումը պիտի կատարէ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսը Յունուար 30ին, ինչպէս նաեւ բացատրեց գետնայարկի սրահին մէջ կատարուելիք աշխատանքները եւ մնայուն ցուցադրութեան մը ծրագրերը «La Maison des Arméniens»: Յոյս յայտնեց, իր խօսքը աւելի ուղղելով քաղաքապետի ներկայացուցիչին, որ 2000 թըւականին Մարսէյլ քաղաքի հիմնադրութեան 26րդ դարադարձին առթիւ կազմակերպուած ձեռնարկներուն, հայ գաղութը ունենայ իր արժանաւոր տեղը, որպէս դարերէ ի վեր ներկայութիւն եւ մանաւանդ մասնակցութիւն բերած գաղութ:

Քաղաքապետ Ժան-Գլոտ Կոտէնի ներկայացուցիչը՝ Ժ. Փ. Պէրպէրեան շեշտեց քաղաքապետարանի եւ Փրովանս Ալփ-Քոթ տ՚Ազիւռ Շրջ. Խորհուրդի բերած ուշադրութիւնը Հայ Մշակոյթի Տան գործունէութիւններուն: Հայ Մշակոյթի Տունը, ըսաւ, կեդրոնական տեղ կը գրաւէ եւ իր ձեռնարկներով կը հարստացնէ Մարսէյլ քաղաքի բազմամշակութային կեանքը: Նոյնպէս, յայտարարեց իր համակամութիւնը Հայաստանին հետ եւ ընդգծեց տնտեսական օգնութիւններու, փոխանակումներու անհրաժեշտութիւնը:

Պուշ-Տիւ-Ռոն նահանգի Ընդհանուր Խորհուրդի նախագահը՝ Լիւսիէն Վիէկան շատ ջերմ խօսքերով վերյիշեց իր տարիներու բարեկամութիւնը, յարաբերութիւնները հայ գաղութին հետ, ինք որ ծնած ու մեծցած է Սէն Ժերոմի հայաշատ արուարձանը: Անդրադարձաւ երկու տարի առաջ կատարած իր ճամբորդութեան Հայաստան: Շատ մը իրագործումներ աւելի լաւ հասկցայ, ըսաւ, այցելելով ձեր երկիրը եւ իրազեկ ըլլալով նոր օրերու իր պատմութեան: Նախագահ Լ. Վիէկան յայտարարեց որ Ընդհ. Խորհուրդը կը շարունակէ իր գործողութիւնները Հայաստանի հետ համաձայն իր առած յանձնառութիւններուն: Իր խօսքը աւարտեց գնահատելով Հայ Մշակոյթի Տան ճիգերը եւ խրախուսեց, մանաւանդ երիտասարդները, միշտ հաւատարիմ մընալ իրենց արմատներուն, եւ պահել ընտանիքներէն ներս աւանդութիւններն ու սրբութիւնները:

Վերջին խօսքը արտասանեց Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանը: Վիգէն Չիտէչեան բերաւ Հայաստանի իշխանութիւններուն եւ ժողովուրդին բարի մաղթանքները Մարսէյլի հայ գաղութին ուր ամէն անգամ որ ժամանեմ, ըսաւ, ինքզինքս քիչ մը աւելի մօտ կը զգամ այնքան ընդունելութիւնը ջերմ է եւ զգացումները հարազատ: Շնորհակալութիւն յայտնեց նախագահ Լ. Վիէկանին որպէս վաղեմի եւ հաւատարիմ բարեկամ հայ գաղութին, բայց նաեւ Հայաստանին: Նոյնպէս, գնահատեց երեսփոխան Ռ. Պլումի մօտեցումը ղարաբաղեան հարցին: Դեսպան Վ. Չիտէչեան անդրադարձաւ ԼՂՀի նախագահ Ռ. Քոչարեանի այցելութեան, անցեալ ամիս, եւ անոր գտած ջերմ ընդունելութիւնը Մարսէյլի տեղական իշխանութիւններուն մօտ: Ուրախութեամբ ողջունեց նորաստեղծ «Ֆրանքօ-Հայկական» Առեւտուրի Սենեակին ստեղծումը կեդրոն ունենալով Մարսէյլ եւ յոյս յայտնեց որ ան պիտի նպաստէ ֆրանսական ընկերութիւններու հետաքրքրութեան, համատեղ ձեռնարկութիւններու զարգացման եւ մանաւանդ ներդրումներու: Դեսպան Վիգէն Չիտէչեան շնորհաւորեց Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը գաղութանուէր իր գործունէութեան եւ համահայկական իր մտահոգութիւններուն համար:

Ճառերէն յետոյ, ներկաները հիւրասիրուեցան Հայ Մշակոյթի Տան Տիկնանց Յանձնախումբի անդամուհիներու պատրաստած «քոքթէյլ»ով: Երեկոն շարունակուեցաւ մտերիմ զրոյցներով, հանդիպումներով եւ վերջացաւ Ֆրանսայի Հայաստանի դեսպանատան բարեկամներու խմբակի մը ստեղծումով, որուն մասին կ՚անդրադառնանք առենին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896-1909

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Երբ իրենց խօսքը վերջացուցին՝ Վիթանվալ առանց անոնց ջախջախիչ ամբաստանութիւններուն կարեւորութիւն տալու, ոտքի ելաւ եւ անոնց դառնալով իշխանական վեհութեամբ մը ըսաւ.

— Պարոններ, խորին ցաւով կը տեսնեմ որ արժանի չէք եղեր իմ պատուանշանս կրելու եւ այս վայրկեանէս իսկ ձեզի ստիճանազուրկ կ՚ընեմ եւ կ՚արգիլեմ այլեւս պատուանշանս կրելու...:

Բանտին մէջ գտնուած միջոցին Վիթանվալ նամակ մը գրելով Լուսինեան իշխանին՝ նիւթական օգնութիւն հայցած էր անկէ:

Այդ նամակը սապէս թուագրուած էր. «Դեկտեմբեր 17, մեր գերութեան առաջին տարին»:

Սուրբ Լուդովիկոս ալ, Արաբներու ձեռք գերի իյնալէ ետքը, Մանսուրայի բանտէն այսպէս կը թուագրէ եղեր իր նամակները:

Լէօն տը Վիթանվալի ձերբակալումը եւ դատապարտութիւնը բաւական մտատանջութիւններ ստեղծեցին մեր իշխանին:

Թերթ մը այս առթիւ ակնարկած էր թէ Լուսինեանն ալ պատուանշաններ կը շընորհէ եւ ոստիկանութիւնը քննութիւն մը բացաւ եւ նոյն իսկ մէկ քանի անգամ հարցաքննեց Օրիորդ Մարկրիթը, բայց կարելի չեղաւ ապացուցանել թէ իշխանը դրամ ընդունած էր իր պատուանշաններուն փոխարէն, եւ խնդիրը մարեցաւ:

Բայց անկէ ետքը, քանի մը ամիսներ Սինայ Լերան եւ Ս. Կատարինէի նոր ասպետներ չանուանուեցան:

Օր մը սակայն Ֆրանսացի մը ներկայացաւ այնպիսի ժամու մը ուր իշխանը կառքով պտոյտի գացած էր ու Օրիորդ Մարկրիթ ալ տան պէտքերը հոգալու համար Փարիզ իջած, այնպէս որ ստիպուեցայ ես ընդունիլ հիւրը:

— Իշխանը կ՚ուզեմ տեսնել, ըսաւ մարդը:

— Դժբախտաբար հոս չէ:

— Քարտուղարը կրնա՞մ տեսնել:

— Քարտուղարը ես եմ:

— Շատ լաւ ուրեմն, կրնամ խնդիրը ձեզի բացատրել:

Մարդը առաջնորդեցի գետնայարկի աշխատութեան խուցը:

— Կ՚ուզէի իշխանէն խնդրել որ Մէլիզինի պատուանշանին մեծ ժապաւէնը նուիրէ, սկսաւ հիւրը:

— Այդ պատուանշանը, պատասխանեցի, կարծեմ միմիայն արքայական ընտանիքի անդամներուն կը տրուի:

— Գիտեմ:

— Այս պարագային չեմ կարծեր որ կարենաք զայն ստանալ, տարբեր բան՝ եթէ ապացուցանեցէք ձեր արքայական ծագումը:

— Պատուանշանը ինծի համար չէ, ըսաւ մարդը ժպտելով, այդպիսի մեծ յաւակնութիւններ չունիմ, պիտի խնդրէի որ մեծ ժապաւէնը տրուի Հոլանտայի Վիլհէլմին Թագուհիին:

Զարմացած՝ անծանօթին երեսը նայեցայ:

— Արդեօք Թագուհիին կողմէ՞ն կ՚ընէք ձեր դիմումը, հարցուցի:

— Բնա՛ւ երբեք, ես անձնապէս կը խընդրեմ ասիկա եւ միանգամայն կը փափաքիմ որ, իբրեւ արտասովոր դեսպան, պատուանշանը ես տանիմ Թագուհիին ներկայացնելու:

Մարդը հասկցաւ որ իր խօսքերը շատ տարօրինակ կը թուէին ինծի եւ ըսաւ.

— Խնդիրը կ՚ուզեմ բացատրել ձեզի:

(Շար. 78)

(Շար. Ա. էջէն)

լութեան, ըսած է թէ Միացեալ – Նահանգներու մէջ մեծ հետաքրքրութիւն կայ Հայաստանի նկատմամբ: Ի բաց առեալ նախագահ Գլինթըն, ան տեսակցած է պետական բարձրաստիճան բոլոր այն պաշտօնեաներուն հետ որոնք առնչուած են Հայաստանի ներկայի խնդիրներուն: Այն հարցումին թէ, հոն արդեօք խսկապէս ճնշումներ եղա՞ն, ինչպէս կ'ըսուէր, նոր ընտրութիւններ կազմակերպելու ուղղութեամբ, վարչապետը պատասխանած է թէ ինք գիտէ զանազանել ճնշումը երկխօսութենէն եւ հոն տեղի ունեցածը ոչ թէ ճնշում էր, այլ ազատ քննարկում, ուղղուած՝ ապագայի: Ա. Սարգսեանի կարծիքով երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները ալ աւելի կ'ամրապնդուին, ոչ միայն դիւանագիտական, այլ նաեւ տնտեսական մարզին մէջ: Հանրապետութեան եւ Ազգ. Ժողովի նախագահներու, վարչապետի եւ Արտաքին նախարարի պաշտօնական այցելութիւններ նախատեսուած են Միացեալ – Նահանգներ. իսկ տնտեսական յարաբերութիւններու առումով նոր էջ մը կը բացուի 1997–ին ու Համաշխարհային Դրամատան եւ Արժոյթի միջազգային Հիմնադրամին հետ բանակցութիւններու արդիւնքներն ալ կ'ամրապնդեն այդ հեռանկարները: Խնդրոյ առարկայ եղած է նաեւ Վերակառուցման եւ Զարգացման միջազգային Դրամատան Հայաստանի անդամակցութեան հարցը: Հուսկ, վարչապետը յայտնած է այն համոզումը թէ Սփիւռքի մէջ, Արցախի հարցին եւ ազգային խնդիրներու շուրջ համախմբուելու մեծ պատրաստակամութիւն կայ:

Վարչապետին Միացեալ – Նահանգներ կատարած այցելութեան օրերուն Նիւ – Եորքի մէջ բացուած է հայ – ամերիկեան գործարարութեան կեդրոն, որու նպատակն է որոշ տեղեկութիւններ տալ Հայաստանի տնտեսութեան մասին, այն գործարարներուն որոնք կը ծրագրեն ներդրումներ կատարել: Յառաջիկայ ամիսներուն նման կեդրոններ կը բացուին նաեւ Պոսթընի, Շիքակոյի, Տիթրոյթի եւ Լոս – Անճըլըսի մէջ:

NԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Յունուար 23–ին, նախագահ Լ. Տէր – Պետրոսեանի կողմէ ՀԲԸՄ–ի նախագահ Տիկին Սիմոն – Մանուկեանի ընդունման քննարկուած են Հայաստան – Սփիւռք յարաբերութիւններն ու Երեւանի Մայր տաճարի կառուցման հարցեր:

Նոյն օրը աւելի ուշ նախագահին հիւրը եղած է ծանօթ իրաւաբան Եու. Բարսեղով: Անոնց խօսակցութեան նիւթը եղած են ղարաբաղեան կնճիռին լուծման առնչուող իրաւական հարցեր:

ՊԻՒՏՃԷԻ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Յունուար 22–ին, Ազգ. Ժողովը, իր նախագահ Բ. Արարքցեանի գլխաւորութեամբ, յանձնաժողովներու միացեալ նիստով մը քննարկած է ընկերային ապահովութեան, առողջապահութեան եւ բնապահութեան 1997–ի պետական պիւտճէի նախագիծը եւ անոր առնչուող հարցեր: Ըստ Առողջապահութեան նախարարին, այս մարզին համար կը նախատեսուի 12 միլիառ դրամ, ինչ որ 1996–ի բաղդատմամբ 33% աւելի է:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF
CONFERENCE

Le Comité des Jeunes et le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB vous invitent à une conférence sur le thème:

«FRANCE-TELECOM FACE A LA LIBERALISATION: LE NOUVEAU VISAGE DES TELECOMS EN FRANCE»

avec M. JEAN-JACQUES DAMLAMIAN, *Directeur du Développement à France-Télécom*

le Mercredi 5 Février à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles
— Entrée libre —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Տէր եւ Տիկին Ալէն եւ Մարի – Թէրէզ Զատիկեան եւ զաւակները,
Պ. Սերժ Զատիկեան,
Տիկին Սիմոնն Գարայեան
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ – մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ԶԱՏԻԿԵԱՆ–Ի
(Ծնեալ՝ Ուշագլեան)

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 25–ին, 82 տարեկանին, իր բնակարանը:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Օլնէ – Սու – Պուա, Յունուար 27–ին ընտանեկան խիստ մտերիմ շրջանակի մէջ:

Այս տխուր առթիւ, ընտանիքը 500 Ֆր. կը նուիրէ Սրբոց Թարգմանչաց դպրոցին (տօնալ՝ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԷՔՍ–ԱՆ–ՓՐՈՎԱՆՍ, ԱԼՖՈՐՎԻԼ, ԼԻՈՆ, ԼՈՆՏՈՆ. —

Պօղոսեան ընտանիքը, ազգական եւ խնամի կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, Կիրակի, Փետրուար 2–ին, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ եկեղեցին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ
ՄԱՐԻԶԱ ՊՕՂՈՍԵԱՆ–Ի
(ծնեալ՝ Մարգարեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ՏԷՕՅԼ. – Նուրհան Մարգարեան 900 Ֆր. Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին:

ՓԱՐԻԶ. – Ոմն 300 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Փետրուար 1, ժամը 16–ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e, M° Cadet.
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 9 Février à 16 heures

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado – Marseille 8e
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

LE GROS LOT

Un *week-end* en *Tunisie* ou en *Corse* pour 2 personnes

VENEZ NOMBREUX
Encouragez le dévelopement culturel de nos élèves.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է 1.000 Ֆր. Տիկին Ռոզա Ամիրալեանէ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935

Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՀԱՅՈՑ ԹԵՄԻՆ
(28 Յունուար — 1 Փետրուար)

ՄԱՐՍԷՅԼ

Ուրբաթ, 31 Յունուար

— ժամը 8.45–ին Այց Ս. Սահակ–Մեսրոպ եկեղեցի (Սէն Ժէրոմ),
— ժամը 10–ին Ընդունելութիւն Մարսէյլի Քաղաքապետարանը,
— ժամը 11.30–ին Պսակ մը կանգ Ս. Կարապետ եկեղեցւոյ դիմաց,
— ժամը 11.45–ին Այց Ս. Թադէոս–Բարթուղիմէոս եկեղեցի (Սէն Թ'Անթուան),
— ժամը 12.30–ին Այց Ս. Յակոբ եկեղեցի (Պուլվար Օտտօ),
— ժամը 13.30–ին Ճաշ Հոգեւորականաց դասու մասնակցութեամբ,
— ժամը 15–ին Հանդիպում Թղթակիցներու հետ,
— ժամը 16–ին Վեհափառը կ'ընդունի միութիւններն ու անձնաւորութիւնները,
— ժամը 17–ին Այցելութիւն Ընդհանուր Խորհուրդ
— ժամը 18.30–ին Այց Սէն Վիկտոր եկեղեցի, ընդունելութիւն եւ ընթրիքի հիւրասիրութիւն Մարսէյլի Արք. Գերպ. Փանաֆիէօի կողմէ,
— ժամը 20.30–ին Համազգութային հանդիպում հայ համայնքի եւ երիտասարդաց հետ, Palais des Congrès: Գեղարուեստական բաժին, մասնակցութիւն Սահակ–Մեսրոպ երգչախումբի, ղեկավարութեամբ՝ ԽԱՉԻԿ ԵԸԼՄԱՃԵԱՆ–ի: Մուտքը ազատ է:

Շաբաթ, 1 Փետրուար

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

— ժամը 8–ին Սկիզբ ժամերգութեանց,
— ժամը 9.30–ին Պատարագ,
— ժամը 12.30–ին Ճաշ,
— ժամը 13.15–ին Հրաժեշտի աղօթք,
— Մեկնում դէպի Մարինիան օդակայանը:

REGION RHONE-ALPES

du 1er au 4 Février

Samedi 1er Février

15h00 à 15h30 : Arrivée Aéroport de Bron chez THS (Tél. : 04. 78. 26. 13. 05). Vol privé;
17h00 : Arrivée à l'Eglise Apostolique Arménienne;
17h30 : Prière à l'Eglise Apostolique Arménienne.
18h00 : Inauguration de l'Ecole Markarian-Papazian;

Dimanche 2 Février

10h00 : Messe Pontificale;
16h00 à 18h30 : Rencontre avec la communauté arménienne de Rhône-Alpes à la Salle «Le Radiant», 1, rue Jean Moulin à Caluire — Tél.: 04 78 08 78 74.
20h00 : Conférence de Presse à l'Hôtel Sofitel, radio et presse arménienne.

Lundi 3 Février

8h00 : Départ pour Saint-Etienne.
11h00 : Départ de St-Etienne pour Lyon;
12h00 : Accueil de Sa Sainteté par Mgr Balland à la Maison Diocésaine, 7, Place Sainte-Irénée Lyon 5ème — Déjeûner;
14h00 : Départ pour Valence. Prise en charge par la Communauté Arménienne de Valence;
vers 23h00 : Retour à Lyon dans la soirée.

Mardi 4 Février

9h00 à 9h30 : Interview de Radio-Fourvière au Sofitel;
10h15 à 11h00 : Hôtel de Ville de Lyon;
11h30 à 12h15 : Préfecture du Rhône;
12h30 à 14h00 : Départ Fondation Bullukian. — Déjeûner;
14h00 : Départ pour Décines;
14h30 à 16h30 : Décines;
16h30 à 18h30 : Pont de Chéruy;
19h00 à 19h45 : Hôtel de Ville de Villeurbanne;
20h00 : Conférence de Presse au Sofitel;
21h00 : Dîner d'adieu à l'«Espace Tête d'Or» — 103, boulevard de Stalingrad — Lyon-Villeurbanne.

Mercredi 5 Février

8h00 : Départ pour Paris de la Gare Part-Dieu.

ՈՒՐԲԱԹ
ՅՈՒՆՈՒԱՐ 31
VENDREDI
31 JANVIER
1997

LE NUMERO : 5,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL.: 01. 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 01. 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.100 Ֆ. — Վեցամսեայ : 560 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.400 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.250 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

72րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 19.039 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 72e ANNEE — N° 19.039

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

ՍԷՆ-ՌԱՖԱՅԷԼ

Կաթողիկոսը որ Յունուար 29-ի առաւօտուն մեկնած էր Նիսէն, Սէն-Ռաֆայէլ կը ժամանէր եւ կ'ընդունուէր Վառի նահանգապետին՝ Ժ.-Շ. Մարքիանիի եւ քաղաքապետ Ժ. Ժինէսթայի կողմէ, խուռն բազմութեան մը ներկայութեան:

Կաթողիկոսը օրհնելէ ետք աղն ու հացը, մուտք գործեց հանգստեան Տան Ս. Յովհաննէս մատուռը: Ապա առաջնորդուեցաւ շէնքը, ուր խօսեցաւ պատսպարեալներուն հետ: Նախքան ընդունելութիւնը Հոմ-ի տնօրէնուհին Տիկին Ա. Կարապետեան կարճ տեսակցութիւն մը ունեցաւ Գարեգին Ա.ի հետ իր գրասենեակին մէջ եւ անոր նուիրեց Հայկազեան բառարան մը:

Ընդունելութիւնը տեղի ունեցաւ պարտէզին մէջ հաստատուած տաղաւարներուն ներքեւ: Յաջորդաբար խօսք առին տիկին Ադէլ Կարապետեան որ իր ուրախութիւնը յայտնեց այս այցելութեան առթիւ, շեշտելով թէ երազ մըն է որ կ'իրականանայ, ապա Ազգատախնամի նախագահն ու պատուոյ նախագահը՝ Ա. Ետիգարտաշեան եւ Ռ. Գազանճեան, որոնք անդրադարձան թէ՛ կազմակերպութեան եւ թէ Հայց. Եկեղեցւոյ, յիշելով թէ Հայաստան առաջին երկիրը եղած է որ քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակած է: Ֆրանսերէն այս ելոյթներէն ետք, հայերէն արտայայտուեցաւ Աբբայ Պուայէ: Քաղաքապետը՝ Ժ. Ժինէսթա շեշտելէ ետք թէ Սէն-Ռաֆայէլի համար պատմական օր մըն է, քաղաքին պատուոյ մետալը յանձնեց Կաթողիկոսին:

Գարեգին Ա. խօսք առնելով անդրադարձաւ ֆրանքօ-հայկական հին բարեկամութեան, Հայաստանի պարզած ներկայ պատկերին՝ 70 տարիներու խաւարէն ետք, ու բարեփոխելով Նափոլէոնի խօսքերը, ըսաւ՝ «17 siècles de témoignages chrétiens vous regardent depuis notre pays»:

Ի դէպ, շրջանի բոլոր թերթերը (Յունուար 30) լայն տեղ կու տային այս այցելութեան եւ մասնաւոր գնահատանքով կ'արտայայտուէին Գարեգին Ա.ի ֆրանսագիտութեան մասին:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԼԱ ՍԻՈԹԱ, ՄԱՐՍԷՅԼ

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Սէն-Ռաֆայէլէն, կառքերու թափօրով, կը մեկնէր դէպի Մարսէյլ: Ճամբուն վրայ ժամը 13-ին, կանգ առաւ Լա Սիոթայի Հայոց Ս. Փրկիչ եկեղեցին, զոր լեցուցած էր փոքրաթիւ գաղութը: Օրհնեց աւանդական աղն ու հացը եւ «Հրաշափառ»ով մուտք գործեց: Հոգեւոր հովիւ Մակար Խչկր. Քհնյ. Նաճառեան արտասանեց բարի գալուստի խօսք: Գարեգին Ա. գոհունակութիւն յայտնեց արժանացած ըլլալու այս օրուան եւ այս գեղածիծաղ ափունքին, Խրախուսեց ժողովուրդը դէպի բարեփոխութիւն, լաւը եւ լոյսը: Ի. դարը, ըսաւ, սկսանք արիւնով եւ մահով ու կը վերջացնենք անկախ, ազատ հայրենիքով: Պետութիւն եւ եկեղեցի միասին պէտք է քալեն եւ դիմագրաւեն Հայաստանի առջեւ դրուած մարտահրաւէրը: Իսկ, Էջմիածինը, աւելցուց, հաւաքական ապրումներու ուխտատեղի է, ուժ է, հաւատք է, մշակոյթ է եւ ոչ լոկ զբօսաշրջիկութեան վայր: Կաթողիկոսը իր խօսքը աւարտեց ֆրանսերէնով, մաղթելով յաջողութիւն եւ յարատեւութիւն: Ապա, Կաթողիկոսը իր ճամբան շարունակեց դէպի Մարսէյլ ուր առաջնորդուեցաւ Սոֆիթէլ-Վիէօ-Փոռ պանդոկը:

Ժամը ճիշդ 17-ին, Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ զանգակները աւետեցին Կաթողիկոսին ժամանումը: Խուռներամ բազմութիւնը խանդավառ ծափահարութիւններով, ծաղիկներով դիմաւորեց: Բակին, հայկական տարազով աղջնակ մը ներկայացուց ափսէ մը, վրան աղն ու հացը, զոր Գարեգին Ա. օրհնեց եւ ապա արձակուեցան երեք ճերմակ աղաւնիներ: Գարեգին Ա. իր շքախումբով՝ Գիւտ Արք. Նագդաշեան, Յակոբ Արք. Վարդանեան, Տարօն Եպիսկ. Ճէրճեան, Գարեգին Եպիսկ. Պեքճեան, Նարեկ Եպիսկ. Շաքարեան, Հայաստանի դեսպանը՝ Վ. Չիտէչեան, գաւազանակիր Անուշաւան Արղ. Ժամկոչեան, Մարսէյլի Հայ Առաքելական եկեղեցիներու հոգեւոր հովիւները, Կոմիտաս Վրդ. Պէօճէքեան (Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցի) վեր. Ժոէլ Միքայէլեան (Հայ Աւետ. Եկեղեցի) եւ քոյր եկեղեցիներէն՝ յոյն, ռուս ուղղափառ եկեղեցիներու եպիսկոպոսները, եգիպտացի ղպտի Պատրիարքութեան Եպիսկոպոսը, մուտք գործեց եկեղեցի «Հրաշափառ»ի երգեցողութեամբ, որուն յաջորդեցին «Թագաւոր Երկնաւոր» ու գոհաբանական աղօթքը: Հոգեւոր հովիւ՝ Զատիկ Վրդ. Աւետիքեան բարի գալուստ մաղթեց: Կաթողիկոսը բարձրացաւ խորան «Էջմիածին ի Հօրէ» շարականի մեկնաբանութեամբ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Խ. Երլմազեանի, ապա իր խօսքը ուղղեց ժողովուրդին:

«Գերերջանիկ պահ մը կ'ապրիմ, ըսաւ Կաթողիկոսը, աղօթակից դառնալով ձեզի հետ եւ միասնաբար նայելու Աստուծոյ հայելիին մէջ» եւ աւելցուց՝ «մըտած ենք նոր շրջանի մը մէջ մեր պատմութեան, եկած եմ նոր շրջանի շունչը, պատգամը, ոգին, մղումը ձեզի յանձնելու»: Գարեգին Ա. շնորհակալութիւն յայտնեց իրեն վերապահուած յարգանքին համար եւ երախտագիտութեամբ յիշեց Գրիգորիս Եպիսկ. Պալաքեանը, Վահան Խորասանճեանը, Վարդան Սարգըսեանը, որոնց գործը կապուած է, ըսաւ, Եկեղեցւոյ եւ գաղութին: Կաթողիկոսը շարունակեց՝ «Եկած եմ որպէս հողագործ՝ հոգիները մշակել, Լուսաւորիչի հաւատքը բերել: 70 տարի փորձեցին լռել տալ բայց քարերը խօսեցան: Հաւատքը ներթափանցած էր մեր մէջ եւ չէին կրնար արմատախիլ ընել. հանդիպեցան ժայռերու»: Ապա, Գարեգին Ա. ֆրանսերէնով իր խօսքը ուղղեց ոչ հայ քոյր եկեղեցիներու ներկայացուցիչներուն: Ձեր ներկայութիւնը հարստութիւն մըն է մեզի համար, ըսաւ: Ձեր հետ կը բերէք քրիստոնէական հաւատքի ոգին եւ ընդհանրականութիւնը: Վերադառնալով հայերէնին եւ իր ժողովուրդին, որպէս խօսքիս բնաբան հարցում մը պիտի տամ ձեզի, ըսաւ՝ «Ո՞վ ենք մենք, այսօր»: Կաթողիկոսը վերյիշեց 1920ական թուականներու Մարսէյլը իր գաղթականներով, անտէր, ինքնութեան մէջ անորոշ, տարտամ զոյավիճակով եւ սակայն աշխատանքով գաղթականի ցուպը նետեցին եւ դարձան ու յաջորդական սերունդները դարձուցին պատուաբեր քաղաքացիներ այս երկրի: Վերյիշեց նաեւ 1918-ի շքեղ իրագործումը՝ Հայաստանի Ա. Հանրապետութիւնը որ ծնաւ որբութեան, տառապանքի եւ պայքարի մէջ: Վերյիշեց 70 տարիներու բռնատիրական վարչակարգը, ահաւոր վիճակը եւ շարունակեց՝ «սակայն ինքնութեան գիտակցութեան կառչած մնաց ժողովուրդը: Արտաքին ճնշումը չկրցաւ փճացնել ազատ ըլլալու տենչը: Երբ պայմանները փոխուեցան, արեւը ծագեցաւ, եւ երկաթէ վարագոյրը դարձաւ ապակեայ: Եւ պատիւ անոնց որ դիմադրեցին եւ տոկացին: Կու գամ այն երկրէն զոր ձեր հայրերը երազեցին»: Գարեգին Ա. իր խօսքը աւարտեց շեշտը դնելով բարոյական արժէքներու եւ միասնականութեամբ գործելու գաղափարին վրայ եւ հրաւիրեց ժողովուրդը ապրելու նոր հոգեբանութեամբ, անցեալէն ժառանգած հաշիւները մոռնալու եւ զօրացնելու անկախ Պետութիւնը որուն միակ եւ բնական դաշնակիցն է, ընդգծեց, Սփիւռքը:

Յետոյ, տեղի ունեցաւ աչհամբոյրը: Որմէ ետք, Կաթողիկոսը թափօրով առաջնորդուեցաւ բակը, Նահատակաց Յուշարձան, ուր զետեղեց ծաղկեպսակ եւ արտասանեց «Հոգւոց»ը: Հուսկ, Մշակութային Կեդրոնի սրահին մէջ Տարօն Եպիսկ. ներկայացուց Կաթողիկոսին հայ քաղաքական ընտրեալները, եկեղեցիներու ատենապետները, միութեանց նախագահները եւ անձնաւորութիւններ: Այդ պահուն, ժամանեց Մարսէյլի Արքեպիսկոպոսը Պեռնար Փանաֆիէօ: Կաթողիկոսը ողջունեց եւ շեշտեց Եկեղեցիներու հաղորդութիւնը նոյն հաւատքին մէջ: Նոյնպէս, Գարեգին Ա. ողջունեց եւ շնորհաւորեց ներկայացուցչական անձերը իրենց մէջ վեր առնելով կամաւոր ծառայութեան աքրը եւ դերի ստանձնումը հայ կեանքի զանազան մարզերուն մէջ:

Գարեգին Ա.ի ճաշի հիւրը եղան ներկայ քոյր Եկեղեցիներու ներկայացուցիչները:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Շրջանի մամուլէն զատ, Յունուար 30-ին Ֆիկառօ ալ կարճ արձագանգ մը կու տար Գարեգին Ա.ի Մարսէյլ ժամանումին մասին, յայտնելով թէ նախքան մեկնումը Շաբաթ օր, պիտի ընդունուէր Մարսէյլի Արք. գերպ. Փանաֆիէօյի եւ Մարսէյլի քաղաքապետ Ժան-Գլօտ Կօտէնի կողմէ:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՑՈՅՑԵՐԸ

Պելկրատի մէջ տասնեակ հազարաւորներու յամառ ցոյցերէն ետք Պուլկարներու նման ընթացքը հանրային կարծիքին ուշադրութիւնը գրաւել սկսաւ, ճիշդ է որ ցոյցերը նման էին, բայց ոչ՝ պահանջները: Սերպերը կը պայքարէին ժողովրդավարութիւն ունենալու նպատակով, Պուլկարները կ'ուզէին որ իրենց ունեցած ժողովրդավարութիւնը լաւագոյնս մատակարարուի:

Արդարեւ, Արեւելեան Եւրոպայի երկիրներէն ոչ մէկուն համար, բացառութեամբ թերեւս միայն Ալպանիոյ, դէպի յետ-համայնավարութիւն անցքը տնտեսապէս այնքան դժուարին չեղաւ, որքան Պուլկարիոյ: Իրերայաջորդ կառավարութիւններ — ձախակողմեան, աջակողմեան, չէ-

(Շար.ը Կարդալ Դ. էջ)

ՎՐԱՍՏԱՆ

ՋԱՒԱԽՔԻ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ԴԺՈՒԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

«Մոլորակ» (Յունուար 16) կը տեղեկացնէ թէ ելեկտրականութեան, տպարանի ու առաքման հարցերով, նաեւ մատակարարականութեան արտադրութեան պատճառով Ջաւախքի շրջանային թերթերը վերջերս լոյս կը տեսնեն մեծ ընդմիջումով, համեստ տպաքանակով, զեղչուած ծաւալով: Ասոնցմէ է Նինոծմինդայի Արշալոյսը: Մ. Կարախանեանի խմբագրութեամբ հրատարակուած թերթը որ երկու կամ չորս էջով լոյս կը տեսնէ, տպագրութեան համար կը տարուի մինչեւ Ախալքալաք, երբեմն նոյնիսկ մինչեւ Աչոցք:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՔՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ պաշտպանութեան ռազմավարութեան վերաբերող համաձայնագիրը շարունակեց բուռն վէճերու նիւթ դառնալ Ազգային Ժողովին մէջ, Յունուար 29-ին եւ առիթ տալ նոյնիսկ որ ընդդիմութիւնը մէկ ձայնով խօսի, այսինքն բացարձակ համաձայնութիւն մը կը տիրէ ընդդիմութեան բոլոր շարքերուն մէջ: Մնաց որ Գերմանիան ալ իւղ լեցուց կրակին վրայ: Արդարեւ Պաշտպանութեան նախարարը հարցազրոյցի մը ընթացքին, յայտարարած է, ի մէջ այլոց, որ ստորագրուած համաձայնագրին մէջ, հիւլէական զէնքերը, «եւ մանաւա՛նդ Ամերիկացիներուն հիւլէական զէնքերը» վճռական են, մինչ ֆրանսական եւ բրիտանական զէնքերը կրնան միայն օժանդակել, աւելցնելով. — «Մարդիկ կան որոնք կը խորհին թէ ստորագրուած այս թուղթը կը նշանակէ Ֆրանսայի օթանականացումը», այսինքն ենթարկումը Ատլանտեան Ուխտի զինուորական ճիւղին, ինչ որ դէմ է կօլեան տեսակէտին: Եւ այսօր, կօլիստ կուսակցութեան ընդդիմադիր տարրերն են որոնք կը պաշտպանեն տը Կօլի տեսակէտը...: Լօրան Ֆապիուս կ'ըսէ թէ համաձայնագրին բովանդակութիւնը ամբողջական ենթարկում մըն է Միացեալ-Նահանգներու եւ ՕԹԱՆ-ի: Մեծամասնութիւնը արդէն ամբողջութեամբ համաձայն չէ, Այս նոր վիճարկումը պատճառ եղած է որ կրկին յետաձգուի ազգային ծառայութեան վերաբերող օրակարգը:

ԹՈՒՐՔԻԱ անգամ մը եւս պիտի ներկայացնէ իր անդամակցութիւնը Եւրոպական Միութեան, յայտարարած է Թանսու Չիլլէր Հռոմի մէջ, գերման, իտալացի, ֆրանսացի, անգլիացի եւ սպանացի իր պաշտօնակիցներու հետ հանդիպումի մը աւարտին: Նախորդ դիմումը մերժուած էր եօթը տարի առաջ: Թուրքիոյ փոխ-վարչապետ եւ Արտաքին Նախարարը շեշտած է. — «Թուրք ժողովուրդը երբեք պիտի չընդունի երկրորդ կարգի ընկերակցութիւն մը»: Կարգ մը առարկութիւններ ըրած են իտալացի Նախարարը, որու համար մարդկային իրաւանց հարցը արագ համարկումի մը արգելք է եւ Ֆրանսացին որ «սկզբունքի խոչընդոտ» չի տեսներ, պայմանաւ որ մարդկային իրաւունքները, քրտական հարցը եւ կիպրական տագնապը «լուծում մը գտնեն»:

ՇՏՇԱՐԱՆՍԿԻ, ծագումով հրեայ ռուս այլախոհը որ ձերբակալուած էր 1977-ին եւ 78-ին ալ դատապարտուած 3 տարի բանտարկութեան եւ 10 տարի տաժանակիր աշխատանքի «դաւաճանութեան, թշնամական քարոզչութեան եւ լրտեսութեան» համար, Իսրայէլի Առեւտուրի եւ ճարտարարուեստի որպէս Նախարար, տեք կը կոխէ իր հայրենիքը:

ԱՍԼԱՆ ՄԱՍԽԱԴՈՎԻ ընտրութիւնը որպէս նախագահ Չէչէնիոյ, հաստատուեցաւ Յունուար 29-ին. ան ստացած է ձայներու 68,9%-ը եւ երդումը պիտի կատարէ Փետրուարին: Կրեմլին տրամադրութիւն յայտնած է «շինարար» երկխօսութիւն մը վարելու:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ մէջ կատարուած հարցախոյզի մը համաձայն, եթէ այսօր կատարուէր նախագահական ընտրութիւն մը, զօրավար Լեբէդ կ'ընտրուէր ով որ ալ ըլլայ իր մրցակիցը:

«ԵՐԿՈՒ ԿՈՄԻՏԷ, ԵՐԿՈՒ ՃԱՐԴ»

ԹՐՔԱԿԱՆ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ 1915-Ի ՄԱՍԻՆ

Հատորին 28-րդ էջէն կը սկսի Էսկիշէհիրի բաժինը։ Հոն մինչ պատերազմին արհաւիրքը կը տիրէ ու ամէն օր անօթի – ծարաւ, մերկ ու բոպիկ զինուորներ ռազմաճակատ կը փոխադրուին, Պոլիսէն ժամանած երեսփոխան մը ամէն բան կ'ընէ քրիստոնեայ եւ Թուրք տարրին միջեւ թշնամանք սերմանելու համար։ Դասախօսութեան մը ընթացքին քրիստոնեաները կը նմանցնէ կարիճներու, օձերու, ինչ որ յաջորդ օրը խստիւ կը քննադատուի նաեւ Թուրքերու կողմէ։

Մինչ այդ, Էսկիշէհիր կը հասնին աքսորեալներու կարաւաններ։ Կ'ըսուի թէ անկէ Գոնիա պիտի ղրկուին, Անօթի, արեւէն խանձած, ծարաւ, անզօր մանուկներու վիճակը կը յուզէ հեղինակը։ Ցաւակալէս կը հետաքրքրուի ծերուկ կնոջ մը քով գտնուող երկու փոքրիկներով։ Մէկը աղջնակ մըն է. Սիրանոյշ կը կոչուի։ «Խեղճ անմեղուկը ձեռքը չոր հացի կըտոր մը, ջուրը թաթխելով կ'ուտէր։ Ուտելիք ճարել տուի իրեն համար, սիրեցի, շոյեցի. այդ օրէն մտերմութիւն մը ծագեցաւ մեր միջեւ։ Սակայն Սիրանոյշ բնաւ չէր ժպտեր։ Նայուածքներուն մէջ, յօնքերուն, դէմքին վրայ թախիծ մը, վիշտ մը կար։ Որպէս թէ այս աքսորէն, այս գուլումէն հոգին ճնշուած, անմեղ սիրտը կոտրած, պատկառած ժողովուրդիս հանդէպ սրտին մէջ խոր ոխ մը տեղ գտած ըլլար, երբ կը տեսնէր իրեն երկարած պտուղներս, վշտացածի նման, առանց ժպտելու, առանց ինծի նայելու կ'առնէր ու ճիհար մատներովը մանրիկ բերանը կը տանէր»։

Տարագրեալներու պարզած տեսարանը անհանդուրժելի է. ոչ ոքի օգնել կարելի կ'ըլլայ։ «Արդէն, եթէ նոյնիսկ ըլլար, ընդունող չկար։ Անարդար այս գուլումը անոնց սրտերուն մէջ այնքան խոր դառնութիւն մը ու այնքան ամուր թշնամութիւն մը գոյացուցած էր որ ամէնէն անզօր, ամէնէն ճարահատ, ամէնէն անօք կնոջ մը անգամ երբ օգնելու փորձ ըլլար, ան յօնքերը պռստելով, ոխակալ նայուածքներով կը նայէր ձեզի ու տոկուն սրտովը, վշտալի հոգիովը անվեհերօրէն կը դիմէր դէպի աղէտը, անօթութիւնն ու մահը»։

Տարագրեալներու կարաւանները իրարու կը յաջորդեն. հասնողները այլ տեղ երթալու միջոցը եւ յոյսը չունենալով, կը դիզուին կայարանին շրջակայքը, օրէ օր 20 հազար հոգինոց վրանաքաղաք մը կազմելով։ Տեղւոյն Հայերն ալ բան չեն կրնար ընել այդ դժբախտներուն, իրենք իրենց կացութեան մասին ալ ապահովութիւն չունենալով։

Շաբաթներ կ'անցնին. հազարաւոր հայ ընտանիքներ կը մատնուին անօթութեան։ Կը սկսին իրենց ունեցածը չունեցածը ծախել։ «Այդ կացութենէն կ'օգտուէին ռամիկ ժողովուրդը, Էսկիշէհիրի Գերմանները եւ Յոյները»։ Տարագիրներու կարաւաններուն մաս կը կազմեն նոյնիսկ հիւծախտաւորներ, հաշմանդամներ, անդամալոյծներ։ «Գրեթէ ամէն օր Էսկիշէհիրի գերեզմանատան մէջ, քահանայի մը առաջնորդութեամբ քանի մը թշուառ ընտանիք կ'երթար կամ իրենց զաւակներէն մէկը, կամ իրենց ծերունի հայրը թաղելու։ Սակայն այդ թաղումը կ'ըլլար անաղմուկ ու պարզուկ։ Ո՛չ կոչնակ մը բարեկամներու հրաւէր կ'ուղղէր, ոչ ալ շարական մը հոգիները յարգանքի կը հրաւիրէր։ Աղէտը կը խոցէր սիրտերը։ Օր մը հայ այր ու կին մը խօսակցելով կ'երթային։ Երկուքն ալ թախծոտ էին։ Բայց այր մարդուն վիշտը աւելի զգալի էր։ Կինը ջանաց մխիթարել զինքը։

— Ի՛նչ ընենք, Աստուած մեծ է։ Անշուշտ կը տեսնէ մեզ, ըսաւ։ Ամուսինը յանկարծակի զայրացաւ, խիստ նայուածք մը ուղղեց կնոջ,

— Տակաւին Աստուա՞ծ կ'ըսես. ո՞ւր է Աստուած։ Կա՞յ Աստուած։ Եթէ կայ, ի՞նչ է այս կացութիւնը, գոռաց։ Կը քալէր դէպի առուակը, շապիկին պատռած թեւով աչքերը սրբելով»։

Օր մըն ալ Էսկիշէհիրի հայութեան ալ տեղահանութեան հրամանը կը հասնի։ Գիշերը մեռեալ լռութիւն մը կը տիրէ։ Յաջորդ օրը Էսկիշէհիրի հայ ընտանիքները կը մտնեն գնացքներու անասուններու յատկացուած բաժանմունքները։ Կը մեկնին, իրենց ետին ձգելով դարաւոր իրենց բնակարանները, ծաղկազարդ պարտէզները եւ բազմաթիւ յուշերը։ Կ'երթան դէպի Գոնիայի հարթավայրը շրջապատող լեռները, Փողանթըլի սեւ լեռնանցքերը, Էլ – Ճէզիրէի հրաբորբ անապատները. դէպի անօթութիւն, թշուառութիւն, մահ։

Ա. Ռէֆիք կը ջանայ «անմեղ այդ ժողովուրդը» փրկելու համար բաներ մը ընել։ Կը տեղեկացուի որ հայ կաթողիկէները, զինուորներու ընտանիքները եւ երկաթուղիի աշխատողներու ընտանիքները կրնան չմեկնիլ։ Ատով շատեր կը փրկուին։

Մեկնողներու տուներն ու կահ – կարասին իրրեւ թէ կը պահպանուին, բայց գիշեր ատեն գողեր, անասուններ գողութեան աւար կ'ըլլան։ Տուները պարպուելէ ետք կրակի կը տրուին որպէսզի հետք չմնայ։ Հայերու այս դժբախտութենէն ամէնէն գոհ մնացողները կ'ըլլան Հրեաները որոնք աղէտեալ Հայերու ստացուածքով հարստութիւն դիզել կը ջանան։

Ամիսներ ետք Պոլիսէն հրաման կը հասնի կայարանին շուրջ բանակած բազմութիւնը Գոնիա, Փողանթըլ փոխադրելու։ «Այդ խեղճերը իրենց գիւղերուն, այգիներուն եւ պարտէզներուն մէջ խաղաղ ու բարօր կեանք մը կ'ապրէին, կ'աշխատէին, օժանդակելով իրենց գտնուած քաղաքներուն առեւտուրին, հողամշակումին։ Հիմա քանի մը նորահաս տգիտութեան, ոճրագործ կոմիտէներու արիւնալի կիրքերուն զոհ պիտի ըլլային» կը գրէ Ա. Ռէֆիք, ըսելով որ կատարուածէն նոյնիսկ Թուրքեր ընդվզած ու տեղ – տեղ դիմումներ ներկայացուցած էին փրկելու համար իրենց հայ դրացիները։

Երբ Պոլիսէն տարագրութեան պաշտօնեաներն ալ կը հասնին, ան կ'երթայ հազարաւոր Հայերու մէջէն որբ Սիրանոյշը փնտռելու։ Կը գտնէ ու կը պաղատի անոր մեծ մօրը որ երախաները հոն, իրեն ձգէ եւ երբ փոթորիկը անցնի, վերադառնայ զանոնք առնելու։ Հայուհին կը մերժէ, ապա արցունքոտ աչքերով կ'ըսէ. «Ո՛ղջ ըլլանք։ Բայց մենք միասին պիտի երթանք ու միասին մեռնինք։ Ընելիքս շատ պարզ է. ճամբան նախ անոնք, յետոյ ինքզինքս գետը պիտի նետեմ»։

Ապարդիւն կ'ըլլայ մեկնողներուն համար գոնէ փակ բաժանեակներ ապահովելու ջանքն ալ։ Պաշտօնեան ամենայն անտարբերութեամբ կը պատասխանէ իր դիմումին, ըսելով. «աւելի՛ լաւ. օդ կ'առնեն»։

Հոն Ա. Ռէֆիք կը հանդիպի Լ. Ֆոն Սանտէրսի աղջկան որ ցաւ յայտնելով կատարուածին մասին կ'ըսէ. «Պոլիս գտնուողները առնցմէ նուա՞զ յանցաւոր են։ Բուն անոնք որոնք պէտք է գլխատել այդ Թալաաթը, Էնվէրն ու անգութ այդ կառավարութիւնն են։ Գետերը մարդկային մարմիններ, մանուկներու գլուխներ կը տանին։ Տեսարանը սրտեր կը բզքտէ։ Օր մը այս բոլորին հաշիւը պիտի չպահանջուի՞»։ Այսուհանդերձ, հեղինակը չի մոռնար պաշտօնական Գերմանիոյ դիրքը։ «Եթէ ան ուզէր, այս ջարդին արգելք կ'ըլլար։ Էնվէր ու Թալաաթ Գերմանիոյ ոչ մէկ ըսածը կրնային մերժել. ոչ ալ կրնային այս ոճիրները իրենք իրենց ուժերուն վստահելով գործել»։ Իսկ Գերմանները «տեղեակ էին թէ Էնվէր Գերմանիոյ մէջ հարիւրապետի մը չափ անգամ զինուորական գործունէութիւն չէր կրնար ղեկավարել. սակայն Թուրքիան իրենց երկրին մէկ գաղթավայրը դարձնելու նպատակով Էնվէրը ծափահարել, սովորական նորաբոյս չտեսի մը մեծ իշխանութիւն տալ շա՞տ էր գերմանական մեծութիւնը շարունակելու սիրոյն»։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

(Շար. 2)

ԳՈՐԲԱՉՈՎԻ ՅՈՒՇԵՐԸ ԵՒ ԱՐՑԱԽԻ ԿՆՃԻՌԸ

ԴԱՏՈՂՈՒԹԵԱՆ ՇՓՈԹ ՅԻՇՈՂՈՒԹԵԱՆ ԾԱԿԵՐՈՎ

ԳՐԻԳՈՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իր Յուշերուն մէջ Միխայիլ Գորբաչով չէ մոռցած Սումգայիթը՝ «Փետրուար 27 – 29-ի արիւնալի պոգրոմները Սումգայիթի Հայերուն դէմ», եւ որ «համընդհանուր նախատինք յառաջացուց»։ Սակայն ջարդարարները կ'որակուին միայն «խուլիգաններ»։

Գորբաչովի յիշողութեան մէջ կան դիտակից ծակեր, դիտումնաւոր մոռացումներ եւ յատկանշական բացթողումներ։ Արցախի վերաբերեալ իր յուշերը զարմանալիօրէն կանգ կ'առնեն մատնանշելէ ետք լուծումի ձախողութեան «պատասխանատու» կողմը, մինչ ո՛չ Արցախի ողբերգութիւնը եւ ոչ ալ իր ղեկավարութեան շրջանը վերջ գտաւ 1989-ին։

Սումգայիթը պիտի մնայ ոչ թէ միայն Ազրբէջանի անպատուութիւնը, այլեւ անարգա՛նք մը՝ Գորբաչովի իշխանութեան եւ խարան մը խորհրդային իրաւակարգի վերջին շրջանի պատմութեան։ Նախճիրի նախօրեակին է որ Գորբաչով Կրեմլինի մէջ ընդունած էր հայ երկու գրողները – Զօրի Բալայեան եւ Սիլվա Կապուտիկեան ու անոնց ըսած՝ «Անհրաժեշտ է խաղաղեցնել Ղարաբաղի եւ Հայաստանի ժողովուրդը (..) Իմացէք որ դուք պատասխանատու էք դէպքերու յետագայ ընթացքին համար»։ Հանդիպումին ներկայ Կենտկոմի Քարտուղար Ալեքսանտր Եակովլեւ օր մը առաջ ինք ալ ընդունած էր երկու հայ անպաշտօն ներկայացուցիչները եւ խօսակցութեան ընթացքին զանոնք զգուշացուցած, ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ անոնց ուղղած էր քօղարկեալ սպառնալիք մը հետեւեալ ակնարկութեամբ. «Ադրբէջանի մէջ կայ մօտ կէս միլիոն Հայ բնակչութիւն, պէտք է մտածել անոր մասին նոյնպէս»...։ Անոր դիպուկ պատասխան մը տուած էր Բալայեան ըսելով. «Ես ղարաբաղցի եմ. Ադրբէջանցիների բնաւորութիւնը լաւ գիտեմ։ Ոչ մի Ադրբէջանցի Հայի արիւն չի թափի, եթէ վերեւից չգայ հրամանը...»։ Հայ գրողները հազիւ Հայաստան վերադարձած էին իրենց հետ բերելով չփոթ պատգամներ, երբ Հայու արիւնը սկսաւ հեղուլ Սումգայիթի մէջ, ո՛չ թէ որպէս արագ, «խուլիգանային» կարճատեւ մէկ անհակակշռելի արարք, այլ ամբողջ երկու օր, ծրագրուած ձեւով ու ոստիկանական եւ ապահովութեան ուժերու մեղսակից կրաւորականութեամբ եւ երբեմն ալ անոնց քաջալերանքով (տե՛ս՝ Սիլվա Կապուտիկեան, «Գրառումներ Մ. Ս. Գորբաչովի եւ Ա. Ն. Եակովլեւի հետ ունեցած զրոյցների, 1988 թուականի Փետրուարի 25 – 26-ին», «Պայքար» ամսագիր, 1994 Յունիս – Յուլիս)։

«Յուշեր»ուն մէջ յատկանշական է Սումգայիթի վերաբերեալ երկու դիտում։ Հզօր կայսրութեան մը թիւ մէկ ղեկավարը կ'ըսէ թէ Սումգայիթ «առաքուեցան զօրքեր։ Անզէն զինուորներ փորձեցին զգաստացնել վայրագ խուլիգանները։ Բազմաթիւ երիտասարդ զինուորներ վիրաւորուեցան, որոնցմէ ոմանք մնայուն կերպով հաշմանդամ դարձան։ Այսուհանդերձ, կը հաւատամ որ հետեւանքները դեռ շատ աւելի խիստ պիտի ըլլային եթէ զինուորները զինուած ըլլային»։

Անհաւատալի է նման հաստատում մը լսել աշխարհի երկու գերհզօր պետութիւններէն մէկուն ղեկավարին կողմէ, որուն պաշտօնն է, որպէս երկրին բանակներու գերագոյն հրամանատար, անոնց բարոյական բարձր վարկին եւ ֆիզիքական ապահովութեան պահպանումը։ Այսօր այլեւս գաղտնալի չէ թէ ինք այդ շրջանին է որ սկսաւ նաեւ Կարմիր (Նախկին) փառապանծ Բանակին վայրէջքը բոլոր մարզերու մէջ։ Անզէ՛ն զինուորներ ղրկել «վայրագ խուլիգաններ», – որոնց թիւը կը հասնէր շուրջ հազարի, – կարգի բերելու համար, ու ապա անոնց խոշտանգումին եւ պարտութեան ի տես գոհունակութիւն յայտնել որ զէնք չէ՛ին կրեր, կը մնայ պարզ տրամաբանութենէ դուրս։ Նրանելի՛ Գորբաչով ըսել կ'ուզէ որ նախընտրելի էր որ խորհրդային մի քանի զինուորներ նաեւ զոհը երթային ազերի մարդասպաններու, քան թէ Ադըրբէջանի բնակչութիւնը խառնէ՛ր եւ խլրտէ՛ր մարդասպաններէն մի քանին մահուան հեռանկարով...։

Երկրորդ դիտումը կը վերաբերի Սումգայիթի կարգ մը մարդասպաններու արդարադատութեան յանձնումին, դատա- [illegible] նել արդարադատութիւնը։ Առանց անդրադառնալու դատավարութեան, կ'արժէ ընդգծել որ անոր ամբողջ տեւողութեանը ատեանէն կը բացակայէին խորհրդային լրատուական այսպէս կոչուած մեծ ներկայացուցիչները – «Պրաւդա», «Իզվեստիա», «Վրէմիա» Կեդրոնական հեռատեսիլ, ԹԱՍ Գործակալութիւն։ Ամէն իրաւակարգ ունի իր պատիւը եւ արդարութիւնը պաշտպանելու, ինչպէս իր անխուսափելի շահերը ապահովելու ձեւերը, ու նաեւ՝ իր սիրելիները – մահմետական եղբայրները կամ ընկերները – չվշտացնելու եղանակները...։ Դատավարութեան ընթացքին նաեւ ակներեւ դարձաւ թէ Սումգայիթի ջարդին ո՛չ միայն մեղսակից էին քաղաքին իշխանութիւնները, այլ նաեւ Ազրբէջանի կոմկուսը։ Ու հոս կարելի չէ անգամ մը եւս չմէջբերել Խորհրդային վարչամեքենային քաջածանօթ Զօրի Բալայեանի հաստատումը, թէ «... ոչ մի Ադրբէջանցի Հայի արիւն չի թափի, եթէ վերեւից չգայ հրամանը...»։ Եւ այդ «վերեւը» բնականաբար միայն Բաքուի համայնավար ղեկավարութիւնը չէր...։

Արցախի Ինքնավար Շրջանի Հայութեան հանդէպ Բաքուի եւ Ալիեւներու «միջազգայնական ոգիէ» զուրկ խտրական քաղաքականութեան չարիքները հաստատող Գորբաչով, Արցախի վերաբերեալ իր յուշերը կը դադրեցնէ կէս ճամբան՝ «կրիտիկական» կէտի մը, որպէսզի հաւանաբար խուսափի արտայայտուելէ վերջին փուլին՝ Կենտկոմին եւ Խորհրդային բանակներուն հակահայ քաղաքականութեան եւ գործողութիւններուն, որոնք ուղղակի հայ ժողովուրդին մէջ արթնցուցին 1915-ի Հայոց տեղահանութեան արհաւիրքին մանրանկար պատկերը։ Գորբաչով չուզեր նաեւ ըսել թէ իր ղեկավարութեան ներքեւ Կրեմլին «պատժեց» անկախամէտ Արցախը եւ Հայաստանը համխեան միջոցներով։

Երբ 1988-ին Գորբաչով իր իշխանութեան գագաթնակէտին կը գտնուէր, քանի կուսակցապետի ամենազօր պաշտօնին միացուցած էր նաեւ Խորհրդային Միութեան նախագահի տիտղոսը, հրաժարումովը Անդրէյ Գրոմիկոյի, երկրաշարժէն աւերուած, սգաւոր եւ օրը օրին օգնութեան կարօտ Հայաստան երկաթուղային եւ տնտեսական շրջափակումի կ'ենթարկուէր Բաքուի կողմէ։ Մոսկուա մնաց «անզօր» վերջացնելու համար փոխադրութեան ճամբաները, գոհանալով Բաքուի ուղղած իր ազդարարագիրներով եւ անհետեւանք «սպառնալիքներ»ով։ Լաւագոյն պարագային Մեղրիի շրջանէն Հայաստան մուտք գործած մի քանի կառախումբերը իրենց հետ կը բերէին, ի միջի այլոց, հոտած գետնախնձորներ եւ երբեմն ալ ... խորհրդանշական դագաղներ։

1991 Ապրիլ – Մայիս ամիսներուն, խորհրդային հրասայլերու եւ ուղղաթիռներու օգնութեամբ ազերի օմօնականներ կը պարպէին հայկական Գետաշէնի եւ Մարտունաշէնի բնակչութիւնը, որոնք կ'ենթարկուէին նաեւ բռնաբարքներու։ Գաղթականները կը փախէին դէպի Հայաստան եւ Մոսկուա։ Նոյն տարուան Օգոստոսին բռնադաղթի կարգը կուգար Հադրութի, որուն բնակչութիւնը դուրս կը քշուէր խորհրդային եւ ազերի ուժերու կողմէ։ Լեռնային Ղարաբաղի օրհասը կը շարունակուէր մինչեւ Փետրուար 1992, երբ սկսաւ Հայկական հակայար-

ՔԱՆԻ ՄԸ ՃՇԴՈՒՄՆԵՐ Մ. ԵՐԵՒԱՆԵԱՆԻ «ԵԹՈՎՊԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ»ԻՆ ԱՌԹԻՒ

Որպէս եթովպահայ գաղութէն մէկը որ որոշ գործունէութիւն ալ տարած է հոն, կ'ուզէի հետեւեալ ճշդումները կատարել, եթովպահայ կեանքին պատկերը ամբողջացնելու մտահոգութեամբ։

Պ. Երեւանեան կը յիշէ Վազգէն Կաթողիկոսին կոնդակը, ըսելով որ տրուած է միայն Պ. Խպէեանին. մինչդեռ նոյն շրջանին տրուած էր նաեւ ինծի (էջ 519)։

«Երեւան Օրիորդաց Միութիւն»ը հեղինակը կ'առընչէ Մ. Ա. Մ.–ին, ինչ որ ճիշդ չէ. այդ Միութիւնը հիմնած եմ ես. երբեք Մ. Ա. Մ.–ին մաս չէ կազմած, եղած են միայն գործակցութեան պարագաներ։ «Երեւան Օրիորդաց Միութիւն»ն է որ հոն առաջին անգամ ըլլալով նշած է Ապրիլ 24–ի ոգատօնը։ Մեր ծրագիրն էր հայկական սովորութիւնները ապրեցնել, զանազան շրջաններու տարազներն ու պարերը ուսումնասիրել, ներկայացնել։

Միութիւնը սարքած է թէյասեղաններ, ընթրիքներ, առիթ տալով որ Եթովպահայերը յաճախ իրարու քով գան։ Ան դպրոցին մէջ պատրաստած է ձեռագործներու ցուցադրութիւն մըն ալ ու հրաւիրած կայսրուհին եւ գաղութային ժողովը։ Այս առիթով ըսեմ նաեւ թէ ես մարզիչ եղած չեմ։

Մ. Երեւանեան իր գիրքին մէջ երբ ուսուցիչներու մասին կը խօսի, կը մոռնայ 30 տարուան այդ մարզի աշխատանքիս որուն 12 տարին ամբողջովին սիրայօժար։ Այս մասին կան Փօլատեանի, Սեմերճեանի, Կորիւն Ծ. Վրդ.ի էջերը։

Եկեղեցասէր Տիկնանց Միութիւնը մեծ դժուարութեամբ իրականացուց նոր գերեզմանատունը. բայց այս մասին ոչ մէկ ակնարկութիւն կայ «Եթովպահայ Կեանք»ին մէջ։

Դպրոցը անվերջ բաց ունէր. մեր օրով վճարեցինք բոլորը։ Երբ կը մեկնէի Ատիս–Ապապայէն, դպրոցին հաշիւները փոխանցեցի Գաղութային ժողովին։ Եթովպական դրամատան մէջ 31 հազար Ե. Տ.ի գումար մը կը ձգէի։

Այս համառօտ ճշդումները նպատակ ունին ամբողջացնելու ըսուածը ու ապագայ ուսումնասիրողին դեռին ընծայելու որպէսզի եթովպահայ կեանքին լման պատկերը ներկայացնէ։

ԱՆՆԱ ՄԱՐՍԸՐՈՒ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԴԱՄՈՒՀԻՆԵՐ Ի ՊԱՏՈՒԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – («Յառաջ»). –

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչը ստեղծուեցաւ գաղութին հետ, շուրջ եօթանասուն տարի առաջ, եւ բաժնեց գաղութին կեանքն ու ճակատագիրը։ Իր գործունէութեան հիմքը կազմեց, մանաւանդ առաջին տասնամեակներուն, օգնութեան գործողութիւնները՝ կարիքաւոր, բազմանդամ կամ այրիացած ընտանիքներուն, հիւանդներուն եւ մանուկներու հայեցի դաստիարակութեան, հոս ու հոն ճրագը վառելով եւ վառ պահելով հայ դպրոցին։ Կապոյտ Խաչի հիմնադիր, ողջ դեռ կան, կամ անոնք որոնք ապրեցան հայ գաղութի հաստատման շրջանը, կատարեցին մարդասիրական եւ հայրենասիրական այս գործունէութիւնները։

Մարսէյլի Կապոյտ Խաչի չորս մասնաճիւղերը, միասնաբար, գեղեցիկ եւ ազնիւ գաղափարը ունեցան ոսկէ մետալով վարձատրել եւ մանաւանդ յարգել ու մեծարել իրենց շրջանի երէց անդամուհիները։ Շատեր այսօր դեռ կան բայց մոռցուած են որովհետեւ կ'ապրին քաշուած կեանք մը հիւանդութեան կամ տկարութեան պատճառաւ։

Այսպէս, Շաբաթ, Յունուար 18–ին, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ տեղի ունեցաւ թէյասեղան մը։ Բացումը կատարեց Կապոյտ Խաչի Ֆրանսայի Շրջանային Վարչութեան անդամուհի եւ տեղական ներկայացուցիչ՝ Սառա Ճամուղեան եւ բացատրեց ձեռնարկին յատուկ նպատակը։ Իւրաքանչիւր մասնաճիւղի ատենապետուհիները, Պօմոնի համար՝ Շուշիկ Մէնքիշեան, Սէն Ժերոմի համար՝ Ազնիւ Հօթօթեան, Պուլվար Օտտոյի համար՝ Անրիէթ Տիւլկիւրեան եւ քաղաքի համար՝ Աստղիկ Պօղոսեան, կարգով կարդացին ցանկը անդամուհիներուն, որոնք ոսկէ մետալ ստացան բայց մանաւանդ արժանացան ներկաներուն ջերմ ծափահարութիւններուն, արդար գնահատանքներուն եւ Միութեան երախտագիտութեան իրենց կիսադարեան գործունէութեան եւ վաստակին համար։

– Պօմոնի մասնաճիւղէն՝ Ա. Տէր–Վարդանեան, Զ. Տիրիքեան, Պ. Գլինճեան, Ս. Եօթնեղբայրեան, Ա. Տէրտէրեան, Շէք – Պօղոսեան։

– Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղէն՝ Յ. Աւետեան, Ա. Աւտոյեան, Մ. Խօրտէքեան, Ա. Պիւլկիւրեան եւ Ի. Փափազեան։

– Պլ. Օտտոյի մասնաճիւղ՝ Ա. Գույումճեան, Փ. Արմաղանեան, Մ. Յակոբեան, Ա. Յուսիկեան։

– Քաղաքի մասնաճիւղ՝ Զ. Սարաֆեան, Մ. Պէրպէրեան, Ք. Թիւթէլեան։

Ապա, վարձատրուեցան նաեւ, արծաթէ մետալով, անոնք որոնք 25 եւ աւելի տարիներ ծառայեցին եւ կը շարունակեն անշեղ, հաւատարմօրէն իրենց պարտականութիւնները կատարել եւ սատար ըլլալ հայկական կեանքի այսօրուան հրամայականներուն։

– Պօմոնի մասնաճիւղէն՝ Մ. Աւետիսեան, Թ. Արսլանեան, Փ. Պաղտասարեան, Թ. Պետիկեան, Ռ. Տօրումեան (մահացած երկու օր առաջ), Մ. Գիլինճեան, Վ. Մուսաէլեան, Փ. Սառաճեան, Ժ. Թերզիպաշեան, Ժ. Եաուլեան։

– Սէն – Ժերոմի մասնաճիւղէն՝ Մ. Մանուկեան, Պ. Խալիճեան, Ա. Խաչատուրեան, Մ. Խօրտէքեան, Ժ. Խողեան, Մ. Նշանեան, Ա. Հօթօթեան։

– Պլ. Օտտոյի մասնաճիւղէն՝ Ժ. Կոնոյեան, Լ. Կոնոյեան։

– Քաղաքի մասնաճիւղէն՝ Ա. Տէրտէրեան, Մ. Թիւթիւնճեան, Ս. Ճամուղեան, Օ. Ֆրանկիւլեան, Լ. Տէրտէրեան, Թ. Տէր – Գասպարեան, Մ. Զաքարեան, Մ. Դաւիթեան, Ս. Փիլիկեան։

Մետալներու բաշխումի աւարտին, մասնաւոր յիշատակութեան արժանացաւ Սաթենիկ Թիւթէլեան, մահացած վեց ամիս առաջ, եւ որուն կեանքը եղաւ համակ նուիրում եւ ամբողջական ծառայութիւն մը Կապոյտ Խաչի մարդասիրական եւ ազգային իտէալներուն։

Ձեռնարկին հրաւիրուած էին մետալները յանձնելու համար Մարսէյլի քաղաքապետական Խորհուրդի անդամներ՝ Կ. Յովսէփեան եւ Ժ. Բէրքէրեան։ Հիւրաբար Մարսէյլ կը գտնուէր Հայաստանի դեսպանին կինը՝ Գայեանէ Զիտէչեան որ իր ներկայութեամբ պատուեց հաւաքոյթը։

Պաշտօնական բաժինէն յետոյ, ներկաները հիւրասիրուեցան թէյով, խմիչքներով եւ անուշեղէններով։ Գեղարուեստական բաժին մը, թատերական ներկայացում՝ «Արձակուրդի օր մը», բերաւ զուարթ տրամադրութիւն մը։ Թատերական ներկայացումին պատրաստութիւնը եւ բեմադրութիւնը գործն էին Սեդա Սիմոնեանի, որ նաեւ մասնակցեցաւ խաղարկութեան։

⁂

Նման ձեռնարկներ գօտեպնդիչ են։ Միութեան մը հիմնադիրները, երէցները, այսինքն բոլոր անոնք որոք երանդ, ոգի, նկարագիր տուին ու եղան բազուկներ, կը կազմեն բարոյական դրամագլուխ մը։ Յիշելով, յարգելով, մեծարելով զանոնք, երախտագէտ ըլլալով, Միութիւնն է որ կ'ամրապնդէ իր դիրքերը, առաւել կը խարսխէ իր արմատները, կը հարստանայ եւ կ'ապահովէ իր շարունակականութիւնը անշեղ ուղիով։

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈԼՍՈՅ Էսաեան, Սանուց Միութեան հանդիսասրահին մէջ, Յունուար 19–ին տեղի ունեցած է «Բաժակի պահը»։ Նախքան այս ճաշը, Պէյօղլուի Ս. Յարութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, պատարագ մատուցուած է, ապա՝ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Էսաեան հարազատներու յիշատակին։ Քարոզած է Շահան Արք.։ Յաւարտ եկեղեցական արարողութեան տեղի ունեցած է «Բաժակի պահը»։ Բացումը կատարած է Մարիամ Տրամէրեան ուղերձով մը եւ մէկ վայրկեան լռութեամբ յարգուած է Էսաեանէն անդարձ բաժնուածներու յիշատակը։ Բեմ հրաւիրուած են Էսաեանի երիցագոյն եւ կրտսերագոյն աշակերտուհիները։ Խօսք առած է տնօրէնուհին՝ Սաթենիկ Նշան։ Յաջորդաբար խօսք առած են նաեւ նախկին ուսուցչուհիներ եւ ուսուցիչներ։ Հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արքեպիսկոպոս։

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Հայկազեան համալսարանի սրահին մէջ, Յունուար 10–ին, գրական հանդիպում մը տեղի ունեցած է Սիամանթոյի «Կարմիր լուրեր բարեկամէս» գրքին անգլերէն թարգմանութեան առթիւ։ Թարգմանական այս աշխատանքը կատարած է ամերիկահայ անգլիագիր բանաստեղծ Փիթըր Պալաքեան։ Ան, թէեւ, հայերէն չի գիտեր, բայց ուզած էր ամէն գնով թարգմանել այդ գործը, որովհետեւ իր մեծ հայրը եղած է Սիամանթոյի բարեկամը որուն ուղղուած են «Կարմիր լուրեր»ը։ Այս բացատրութիւնները տուած է դասախօսուհի՝ տոքթոր Նուարդ Եաղլեան, նախկին դասախօսուհիներէն Հայկազեան համալսարանի, այժմ՝ դասախօսուհի Նիւ – Եորքի համալսարաններու։ Յայտնած է թէ նախ ինք հայերէն սորվեցուցած է Փիթըր Պալաքեանի, որպէսզի լաւ ըմբռնէ իմաստը։ Բայց, ինք ստանձնած է սկզբնական բառացի թարգմանութիւն մը, ապա ձգած որ Պալաքեան, անոր տայ բանաստեղծական թռիչք։ Նախքան դասախօսութիւնը Անդրանիկ Տագէսեան ներկայացուցած է Նուարդ Եաղլեանը, ծնած Երուսաղէմ, ապա փոխադրուած Պէյրութ։ Յակոբ Կիւլոյեան կարդացած է Սիամանթոյի «Սուգը», «Պարը» որոնց անգլերէն թարգմանութիւնները կատարած է Ն. Եաղլեան Պալաքեանի հետ։

⁂

ՔԱՀՐԻԶԱՔԻ (Իրան) ծերանոցը, 87 տարեկանին, իր մահկանացուն կնքած է իրանահայ վաստակաւոր դերասանուհի Աննիկ Շաֆրազեան։ Ան հանդէս եկած է 1936–ին Մանուէլ Մարութեանի թատերախումբին մէջ։

ճակումը եւ յաղթանակի ճամբան բացուեցաւ Խոջալուի գրաւումով։

Արցախի վերաբերեալ էջերուն կը պակսի նաեւ 1990 Յունուարի Բաքուի Հայերուն ջարդը, որու ընթացքին 68 Հայեր սպաննուած էին։ Այս նոր պատուհասէն օրեր ետք, Յունուար 15–ին Մոսկուա ըստիպողական վիճակ կը հաստատէր Լ. Ղարաբաղի եւ Բաքուի մէջ, ուր զօրքեր կը ղրկէր որքան խռովութիւնները ցրուելու, նոյնքան եւ աւելի իր հսկողութեան ներքեւ պահելու համար Անդրկովկասի քարիւղի մայրաքաղաքը։ Ու կը սկսէր բազմահազար Հայերու տեղահանութիւնը Բաքուէն։ Գլխաւոր դերը որ կեդրոնը «յաջողութեամբ» կատարեց կը կայանայ հետեւեալ իրողութեան մէջ – «Ազրպէյճանի կէս միլիոն Հայեր»ուն 350 հազարը (զեղչելով Արցախի բնակչութիւնը) փոխադրել եւ ցրուել Հայաստան եւ Խորհրդային Միութեան զանազան վայրերը՝ մինչեւ Ամերիկա։ Նոյն ճակատագիրը ունեցան «Հայաստանի 200 հազար Ազերիները», որոնք իրենց ապահովութեան համար կատարեցին հակառակ ուղղութեամբ տեղաշարժ մը։ Գորպաչովի օրով իրականացաւ, ինչ որ մերօրեայ եզրով կ'ըսուի, երկու հանրապետութիւններուն Ենթուայած էթնիքը, որուն ամէնէն ահաւոր օրինակը դարձաւ հայկական Շահումեանի շրջանի բնակչութեան պարպումը։

Գորպաչով կոմկուսի Ա. Քարտուղարի իր պաշտօնէն կը հրաժարէր 1991 Օգոստոս 24–ին, իսկ նոյն տարուան Դեկտեմբեր 25–ին՝ Նախագահական պաշտօնէն, երբ երկրին իրողական ղեկավարն էր Բորիս Ելցին։

Պերեստրոյկայի դարփինը սխալեցաւ բազմաթիւ մարզերու մէջ։ Անոր շատ մը տարտամ, տարուբերող, հակասական, հարցերուն լուծման անհամապատասխան եւ երբեմն ալ կանխահաս որոշումները ստեղծեցին քաոս մը, մինչ այդ ապահովութենէ ամբողջովին զրկուած երկու հարիւրէ աւելի փոքրամասնութիւններէ բաղկացած կայսրութեան մէջ, ուր Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան յաջորդող տարիներուն Լենինի ղեկավարութեամբ 5.000 ազգային փոքրամասնութիւններու ինքնավար շրջաններ կազմուած էին, արդարութիւն ընելու համար իւրաքանչիւրին մշակութային, լեզուական եւ պատմական ինքնութեան։ Գորպաչովի երազը՝ քաղաքական եւ տնտեսական բարեփոխութիւններով ստեղծել «զօրաւոր կեդրոն մը, զօրաւոր հանրապետութիւններով» եւ «իրաւարարի դերը խաղալ երբ հակամարտութիւններ ծագին», պիտի չկրնար համոզիչ դառնալ իրենց ազատութիւնը եւ անկախութիւնը հետապնդող ժողովուրդներուն համար։ Ինք մոռացութեան տուած էր տխուր իրականութիւնը, թէ Խորհրդային Միութիւնը ոտքի կը մնար շնորհիւ իր ոստիկանական իրաւակարգին որուն սարսափազդու ուրուականը կը հալածէր ազատութիւն փնտռող ազգերը։

Արցախի հարցին անլոյծ մնալը պէտք է բացատրել սուրացող գնացք մը կիսամիջոցներով կեցնելու Գորպաչովի սխալ արժեւորումին եւ անընդհատ զիրար խաչաձեւող տրամաբանութիւններուն մէջ։

– Մենք յաճախ քննադատուեցանք «տկարութիւն ցոյց տուած ըլլալնուս համար» կը գրէ ան։ Մէկ կողմէն Գորպաչով կը համոզուէր որ Ղարաբաղի հարցին լուծումը կրնայ գալ միայն կեդրոնէն, միւս կողմէ անընդհատ կոչ կ'ընէ կամ իր մօտ կը կանչէ երկու հակամարտ ուժերը, անոնց խորհուրդ տալու համար որ հակամարտութեան լուծումը գտնեն իրարու միջեւ համաձայնութեամբ։ Կ'ընդունի Հայկ. Արցախի մը գոյութեան իրաւունքը եւ ինքնավար շրջանին կրած անմարդկային անվերջ տառապանքը ազերի լուծին տակ, միւս կողմէ կ'ըսէ թէ ինք երբեք չէր ուզեր կողմ մը պաշտպանել հակառակ միւս կողմին շահերուն։ Ասիկա թէ՛ քիչ մը պիղատոսական եւ թէ քիչ մը մաքիաւելական մօտեցում մըն է։ Հաւանաբար նաեւ անճարակ կամ ճարահատ ղեկավարութեան մը կեցուածքը ի տես տարբաղդրուող երկրամասի մը եւ փուլ եկող իրաւակարգի մը։ Իսկ Գորպաչովի խօսքը թէ իր խտէալին – «Նոր կարգի Միութեան» յաջողութեան պարագային իրենց լուծումը պիտի կարենային գտնել ազգութիւններու հարցը, կը մնայ անհասկնալի։ Եթէ Կրեմլին իր զինուորական եւ ոստիկանական ահարկու ուժերով եւ իր սահմանադրական կարգ մը տրամադրութիւններով չյաջողեցաւ արդար լուծում մը պարտադրել Արցախի հարցին, Գորպաչովի երազած «զօրաւոր հանրապետութիւններու» պարագային չէ որ պիտի կարենար օր մը իր տեսակէտը արժեցնել, «խաղալով իրաւարարի դեր» մը, որուն տխուր հետեւանքները կ'երկարին մինչեւ այսօր։

Այսուհանդերձ, իրադրութիւններու ներկայ հանգրուանին երբ աշխարհ մը բան փոփոխութիւն կրած է վերջին հինգ – վեց տարիներուն, կարելի չէ անհամաձայն ըլլալ Խաղաղութեան Նոպէլեան մրցանակակիր հեղինակին գոնէ վերջին մէկ մտածումին հետ, երբ կը յայտարարէ. «Այսօր ես նոյնիսկ աւելի համոզուած եմ որ ազգութեան հարցը երբեք չի կրնար լուծուիլ ուժով»։ Այսինքն՝ բռնութեամբ։

Ամէն պարագայի մէջ, Արցախի հարցին լուծումին բանալին այսօր կը գտնուի այն կէտին՝ ուր կը գտնուէր իր սկզբնական շրջանին, եւ որ միակ ընդունելի քաղաքական տարազը կը կազմէ – Արցախի բնակչութեան ֆիզիքական ապահովութիւն եւ ինքնորոշման իրաւունք։ Մինչ այդ, տեղի ունեցած է արդէն ամէնէն կենսական փոփոխութիւնը – Այսօր Արծուեբոյնը իրողապէս անկախ է եւ ժողովուրդը չառաջնորդուիր ազերի տասնապետի մը կողմէ, ոչ ալ կը սարսափի Մոսկուա բազմած ափարաչիքի մը յօնքի մէկ պռստումէն։

Պօսթըն

ՏՕՆ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փետրուար 6

Տօն է Սրբոց վարդանանց զօրավարացն մերոյ՝ 1036 վկայիցն, որք կատարեցան ի մեծի պատերազմին (451–ին) վասն հաւատոյ եւ վասն հայրենեաց:

Այսօր անուանակոչութեան տօնն է՝

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.

Ծայրագոյն Պատրիարքին
եւ Կաթողիկոսին Ամենայն Հայոց

Կը պատարագէ՝

ԱՆՈՒՇԱՒԱՆ ԱԲՂ. ԺԱՄԿՈՉԵԱՆ
Գաւազանակիր Հայրապետին

Պետական տնօրինութեամբ, բոլոր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն՝ իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փետրուար 6
Ժամը 10–ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷՅԼ

Հարաւային Ֆրանսայի Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ժողովը Սրբոց Վարդանանց Ազգային եւ Ղեւոնդեանց Քահանայից տօներու ուրախ առիթով կը հրաւիրէ շրջանի հաւատացեալ ժողովուրդը առաւօտեան ժամերգութեան եւ պատարագի միասնական արարողութեան, որ տեղի կ'ունենան՝ ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, փետրուար 6, *առաւօտեան ժամը 9–ին, Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցի*

339, *Ave. du Prado* - 13008 *Marseille*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Ս. Թադէոս – Բարթողիմէոս Եկեղեցւոյ հոգեւոր հովիւ՝
ՎԱՐԴԱՎԱՌ ՔՀՆՅ. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԿԻՐԱԿԻ, փետրուար 2

Գ. կիրակի զկնի Ծննդեան

Ղեւոնդեանց յառաջիկայ տօնին առթիւ (փետրուար 4), պատարագի ընթացքին հոգեհանգիստ *կը կատարուի՝ Փարիզի Շրջանին Եկեղեցիներուն մէջ պաշտօնավարած վախճանեալ հոգեւորականներուն համար:*

Պատարագէն անմիջապէս ետք, ժամը 13–ին, Փէր Լաշէզի գերեզմանատան Եւրոպայի Առաջնորդներու Դամբանին առջեւ աղօթք կ'ըլլայ՝ Վռամշապուհ Արք. Քիպարեանի, Արտաւազդ Արք. Սիւրմէեանի եւ Սերովբէ Արք.Մանուկեանի համար:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ, փետրուար 4

Տօն է Ղեւոնդեանց Քահանայիցն

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ պատարագ կը մատուցուի ժամը 10–ին:

DEMANDE D'EMPLOI

(URGENT)

Jeune femme arménienne sérieuse cherche emploi. Intéressée par toute proposition.

Tél. : 01. 45. 45. 32. 46 après 19h.

ՄՈՄԱՎԱՌՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԱՀԱՆԴԷՍ

կեսարական բէյով եւ ճէթէով

Նախագահութեամբ՝
ԱԼԷՔՍԻ ԿԷՕՎՃԵԱՆԻ
Կիրակի, փետրուար 2, ժամը 16–ին
Հ. Բ. Ը. Միութեան «Ալեք Մանուկեան» Կեդրոնի մեծ սրահին մէջ
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Գեղարուեստական բաժին՝ հայկական նուագ, երգ, արտասանութիւն:

Կը մասնակցին՝

Ալէն Շահնուր, Իրմա Պասմաճեան, Բիւզանդ Ֆընտըգեան, Յովհաննէս Տէմիրճեան եւ Մինաս Տէր – Սարգիսեան:

Սիրով կը հրաւիրուին բոլոր Հայերը առանց խտրութեան:

Մասնակցութիւն՝ 60 *Ֆր.,*

(Շար. Ա. էջէն)

զոք – ոչինչ կրցան փոխել ստեղծուած կացութենէն: Երկիրը օրէ օր աւելի խրըեցաւ անելին մէջ: Միայն մաֆիային գործերը եւ ոճրային մարզն է որ յաջողութիւն կ'արձանագրեն: Մնացած բաղմութիւնները անօթի են ու կը մսին. ուրիշ բան ալ կարելի չէր երբ անոնք ամիսը 100 *ֆրանք կը շահին: Իսկ գիներու յաւելումը* 300%*–ի հասած է, դրամահոսքի աննախընթաց չափեր արձանագրել տալով: Այս կացութեան մէջ երբ Պուլկարները փողոց իջան, պատճառը այն է որ համոզուած էին թէ կորսնցնելիք ոչինչ ունին: Եւ աւելի ծանրակշիռը այն է որ չէին գիտեր բարելաւման ձեւը:*

1990*–էն, համայնավար վարչաձեւին անկումէն ի վեր երբեք չգիտցան թէ ինչ ընել պէտք էր: Առաջին անգամ զանգուածային կերպով քուէարկեցին ի նըպաստ համայնավարներուն որոնք ընկերվարական մկրտուած էին: Նոյն ատեն որպէս նախագահ ընտրեցին նախկին այլախոհ մը՝ Ժելեւը որ սակայն ըստ Սահմանադրութեան շատ նեղ իշխանութիւն մը ունէր: Տարի մը ետք նախկին համայնավարները պարտուեցան ու անոնց յաջորդեց աջակողմեան թեւը: Բարեչրջումի յոյսերը ամբողջական ձախողութիւն արձանագրեցին:* 1994*–ին նախկին համայնավարներու Ընկերվար կուսակցութիւնը Խորհրդարանին մէջ բացարձակ մեծամասնութեան տիրացաւ: Այսօր ալ ան կը գտնուի իշխանութեան գլուխը. այնքան դէջ մատակարարումի մը տէրն է որ բընակչութեան թշուառութիւնը աննախադէպ սահմանի հասած է: Եւ Պուլկարները կը յուսան որ կառավարութեան փոփոխութիւն մը պիտի բարելաւէ կացութիւնը:*

Խորքին մէջ, տնտեսականէն զատ երկիրը ունի սահմանադրական հարց մըն ալ: Դեկտեմբերին իշխնութեան գլուխը գտնուող կուսակցութիւնը նոր վարչապետ մը ընտրեց. բայց նախագահը՝ Ստոյանով, ընտրուած անցեալ Դեկտեմբերին, որ բացայայտ կերպով կը յայտնէր իր համակրանքը ցուցարարներուն նկատմամբ, մերժեց վաւերացնել նոր վարչապետին ընտրութիւնը: Քաղաքական այս տագնապին լուծումին համար հարկ էր լուծել Խորհրդարանը ու նոր ընտրութեան ձեռնարկել: Ատիկա նաեւ ցուցարարներու փափաքն է: Ատոր համար պէտք է որ մեծամասնութեան խորհրդարանականները ինքնալուծարք որոշեն: Հակառակ պարագային ցոյցերը պիտի շարունակուին:

Տնտեսական տագնապը աւելի եւս ծանրացնող է այն պարագան որ միջազգային դրամական կազմակերպութիւնները խըստակեցութեան յաւելեալ պարտադրանքներ կը բերեն արդէն աղքատացած ժողովուրդին: Ուրիշ կարեւոր պատճառ մըն ալ Սերպիոյ կիրարկուած միջազգային շրջափակումին Պուլկարիոյ ամբողջական մասնակցութիւնն է. Սոֆիա այդ հաւատարմութեան համար հսկայական զոհողութիւններ յանձն առած է, բայց անոնք ոչինչով հատուցուած են, հակառակ տըրուած խոստումներու: Ցոյցերու ալիքը այս պարագան եւս յիշելու առիթ պիտի ըլլայ հաւանօրէն:

ՄԱՄՈՒԼ

«DAILY MAIL»

(Յունուար 29)

«ՀԱՅԸ ԿԸ ԼՈՒԾԷ ԱՐՍԸՆԱԼԻ ԽՆԴԻՐԸ»

Անգլիական ամէնէն ժողովրդական օրաթերթերէն «Տէյլի Մէյլ» Յունուար 24–ի իր թիւին մարզական բաժնին մէջ վերոյիշեալ խորագիրով յօդուած մը հըրատարակած է Փասքալ Պետրոսեանի անգլիական ամէնէն ծանօթ ֆութպոլի խումբերէն Արսընալ ժամանումին մասին: Յօդուածագիրը անդրադառնալէ ետք Մարսէյլ ծնած ծագումով հայ խոստմնալից այս յառաջապահին կորած ճամբուն, դրուատանքով կը խօսի անոր մասին, որու վրայ մեծ յոյսեր դրած է այս ակումբը որ կը նախատեսէ իրմով դիմագրաւել վերաւոր համբաւաւոր խաղացողներու ձգած բացը: Փ. Պետրոսեան Գաննէն կ'անցնի Արսընալ շուրջ 1·5 *միլիոն անգլիական սթերլինի (մօտաւորապէս* 13 *միլիոն ֆրանք) փոխարէն:*

Ն. Ս. Օ. Տ. Տ. ԳԱՐԵԳԻՆ Ա. ԾԱՅՐԱԳՈՅՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔ-ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՖՐԱՆՍԱ ԱՅՑԵԼՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱԳԻՐԸ

REGION RHONE-ALPES

du 1er au 4 Février

Samedi 1er Février

15h00 à 15h30 : Arrivée Aéroport de Bron chez THS (Tél. : 04. 78. 26. 13. 05). Vol privé;
17h00 : Arrivée à l'Eglise Apostolique Arménienne;
17h30 : Prière à l'Eglise Apostolique Arménienne.
18h00 : Inauguration de l'Ecole Markarian-Papazian;

Dimanche 2 Février

10h00 : Messe Pontificale;
16h00 à 18h30 : Rencontre avec la communauté arménienne de Rhône-Alpes à la Salle «Le Radiant», 1, rue Jean Moulin à Caluire — Tél.: 04 78 08 78 74.
20h00 : Conférence de Presse à l'Hôtel Sofitel, radio et presse arménienne.

Lundi 3 Février

8h00 : Départ pour Saint-Etienne.
11h00 : Départ de St-Etienne pour Lyon;
12h00 : Accueil de Sa Sainteté par Mgr Balland à la Maison Diocésaine, 7, Place Sainte-Irénée Lyon 5ème — Déjeûner;
14h00 : Départ pour Valence. Prise en charge par la Communauté Arménienne de Valence;
vers 23h00 : Retour à Lyon dans la soirée.

Mardi 4 Février

9h00 à 9h30 : Interview de Radio-Fourvière au Sofitel;
10h15 à 11h00 : Hôtel de Ville de Lyon;
11h30 à 12h15 : Préfecture du Rhône;
12h30 à 14h00 : Départ Fondation Bullukian. — Déjeûner;
14h00 : Départ pour Décines;
14h30 à 16h30 : Décines;
16h30 à 18h30 : Pont de Chéruy;
19h00 à 19h45 : Hôtel de Ville de Villeurbanne;
20h00 : Conférence de Presse au Sofitel;
21h00 : Dîner d'adieu à l'«Espace Tête d'Or» — 103, boulevard de Stalingrad — Lyon-Villeurbanne.

Mercredi 5 Février

8h00 : Départ pour Paris de la Gare Part-Dieu.

L'ECOLE
«KHATCHADOUR ABOVIAN»
de la Cathédrale Apostolique Arménienne
SERPOTZ TARKMANTCHATZ
de Marseille
organise un

SUPER LOTO

Dimanche 9 Février à 16 heures

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado – Marseille 8e
Tél. : 04. 91. 77. 84. 70

LE GROS LOT

Un *week-end* en *Tunisie* ou en *Corse* pour 2 personnes

VENEZ NOMBREUX

Encouragez le dévelopement culturel de nos élèves.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոսեան մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը, Շաբաթ, Փետրուար 1, ժամը 16–ին Փարիզի Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e, M° Cadet.
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB-Paris IDF
CONFERENCE

Le Comité des Jeunes et le Comité de Paris Ile-de-France de l'UGAB vous invitent à une conférence sur le thème:

«FRANCE-TELECOM FACE A LA LIBERALISATION: LE NOUVEAU VISAGE DES TELECOMS EN FRANCE»

avec M. JEAN-JACQUES DAMLAMIAN,
Directeur du Développement à France-Télécom

le Mercredi 5 Février à 20 h 30
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
M° Courcelles
— Entrée libre —

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire : N° 55935